

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Ch Pol

15

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

GIFT OF

COL. BENJAMIN P. LORING

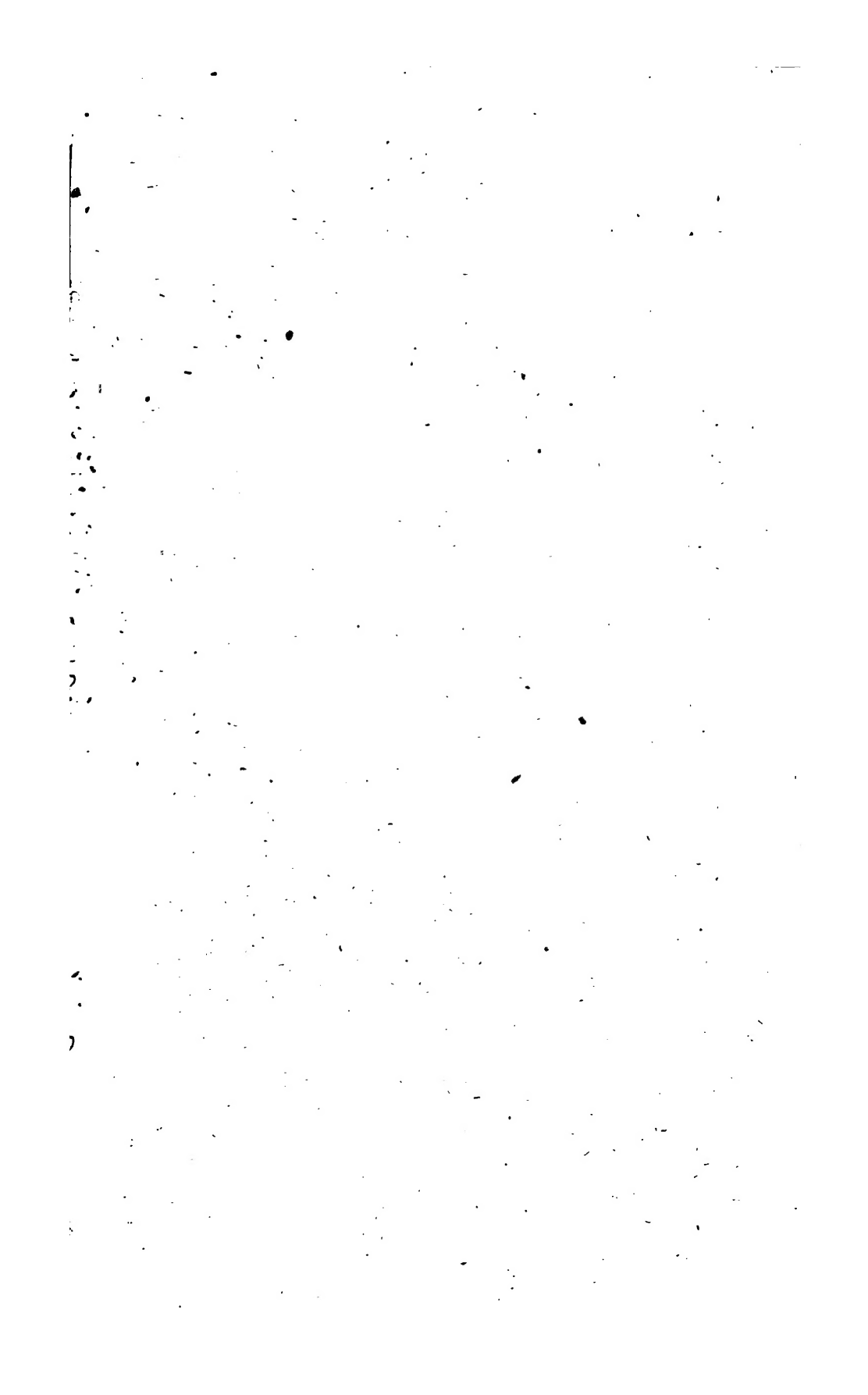
Theological School
IN CAMBRIDGE.

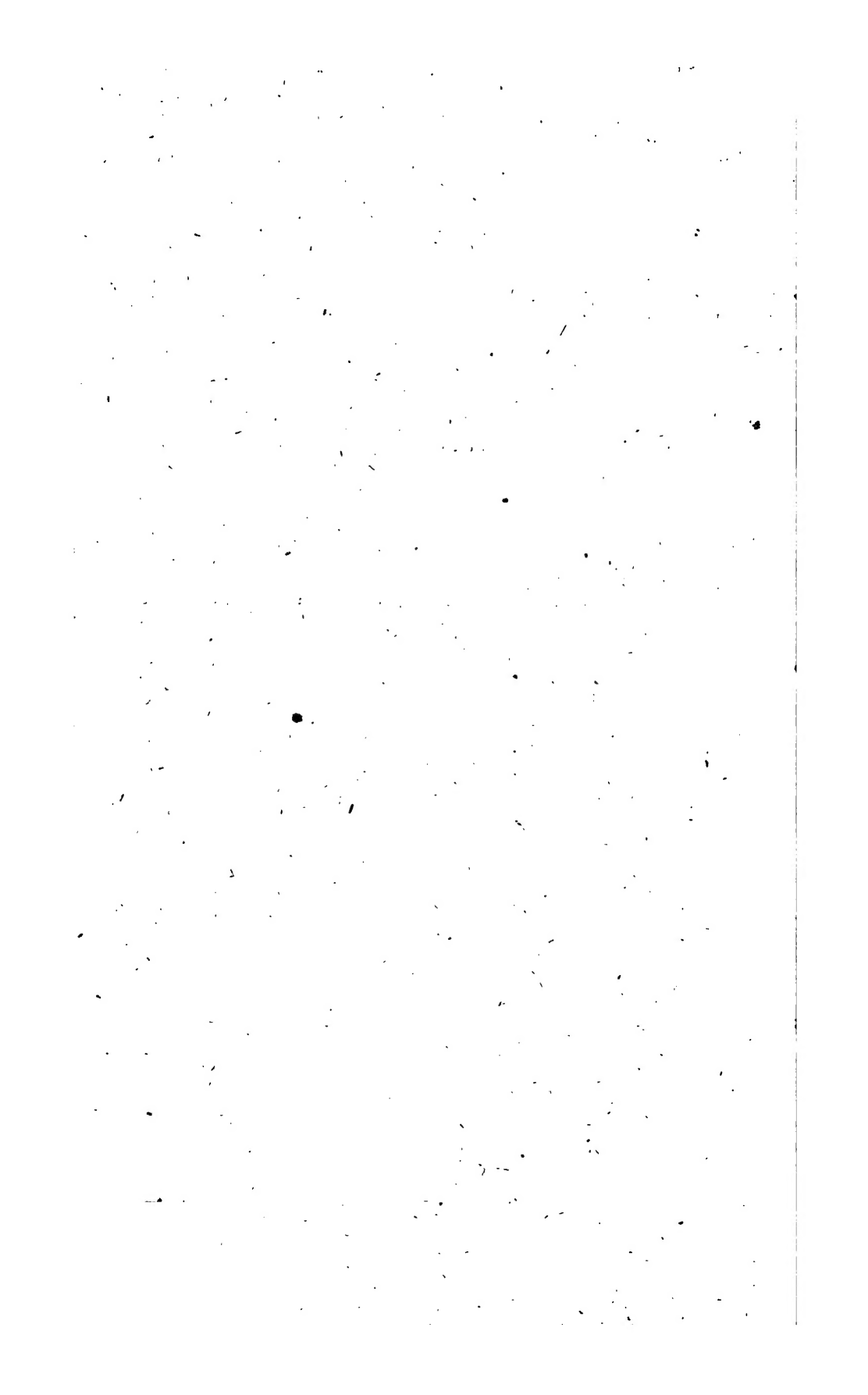
The Gift of

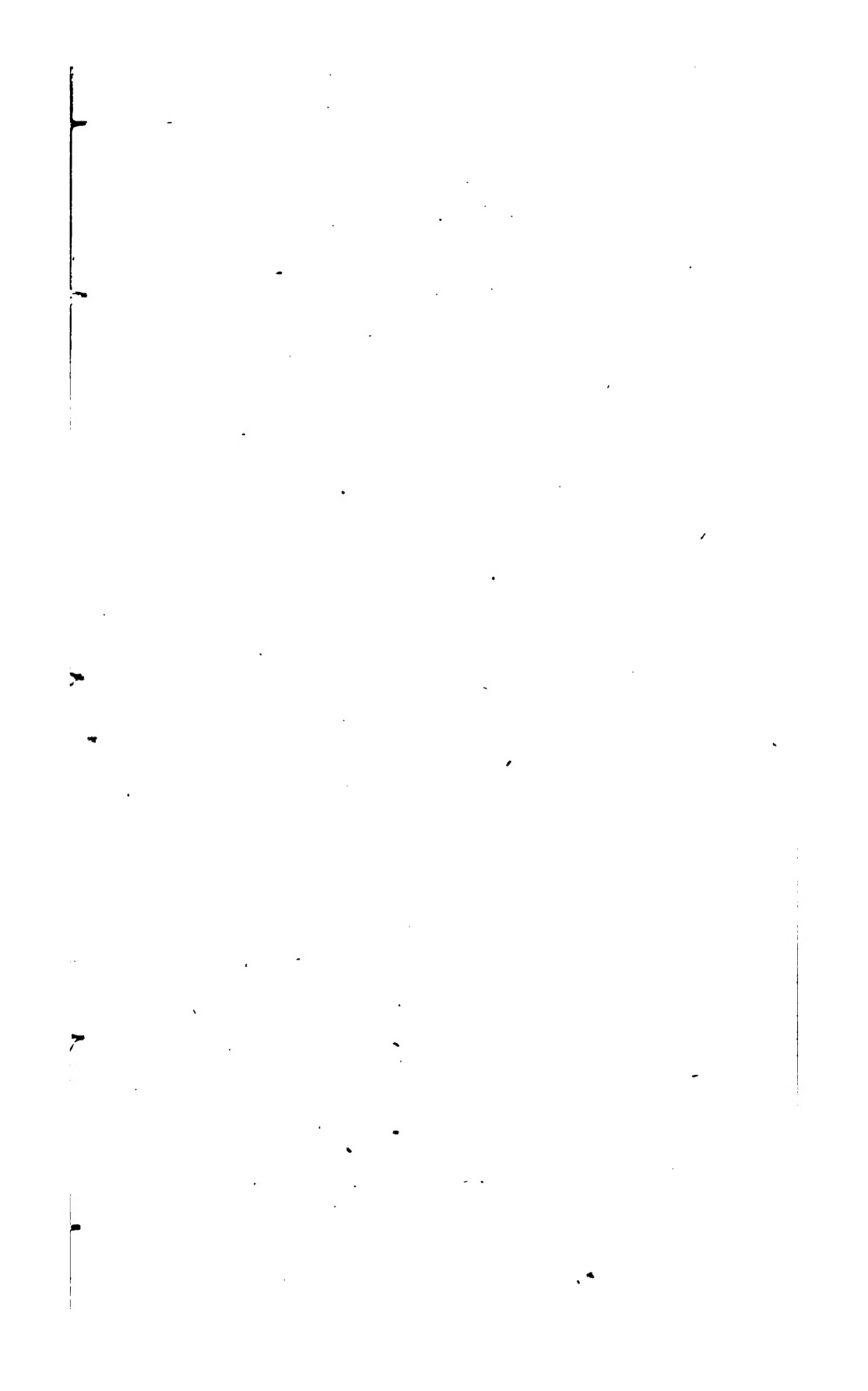
COL. BENJAMIN LORING.

948
Brew

301

BIBLIOTHECA ECCLESIASTICA

QUAM

MODERANTE

D. AUGUSTO NEANDRO

ADORNAVIT

HERM. THEOD. BRUNS.

VOLUMEN PRIMUM.

CANONES APOSTOLORUM ET CONCILIORUM SAEC. IV-VII.

BEROLINI

TYPIS ET SUMPTIBUS G. REIMERI

MDCCCXXXIX.

①

CANONES
APOSTOLORUM ET CONCILIORUM

VETERUM SELECTI.

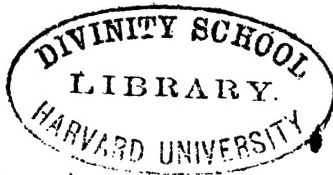
COLLEGIT

ATQUE INSIGNIORIS LECTIONUM VARIETATIS

NOTATIONES SUBIUNXIT

HERM. THEOD. BRUNS DR.

CUM PRAEFATIONE D. AUGUSTI NEANDRI.

Part prima.

BEROLINI
TYPIS ET SUMPTIBUS G. REIMERI.

MDCCKXXXIX.

POST

K
000
.C355
1839
v. 1

CANONES
APOSTOLORUM ET CONCILIORUM

SAECULORUM IV. V. VI. VII.

RECOGNOVIT

ATQUE INSIGNIORIS LECTIONUM VARIETATIS

NOTATIONES SUBIUNXIT

***HERM. THEOD. BRUNS* DR.**

CUM PRAEFATIONE D. *AUGUSTI NEANDRI.*

PARS PRIOR.

BEROLINI
TYPIS ET SUMPTIBUS G. REIMERI.

MDCCCXXXIX.

PRAEFATIO.

G. REIMERI nostri, Viri de re literaria optime meriti, cujusque amicitiam magni facio, voto gratificatum, de collectionis hujus suscipiendae librique hujus edendi occasione paucula verba faciam. Beato SCHLIERMACHERO, Viro summo, sicuti persuasum erat interiorum monumentorum ecclesiae veteris cognitionem plurimam studio theologico utilitatem allaturam esse, ita enata ei est cogitatio de Chrestomathia Patristica, quae selecta quaedam patrum ecclesiasticorum scripta contineret, edenda. Quum interea Germania nostra praeceptorum suum amisisset antequam hanc curam suscipere posset, REIMERUS de hoc negotio me consuluit; atque ipse auctor fui Viro optimo, ut non solum selecta patrum ecclesiasticorum scripta, sed alia etiam monumenta accuratiori antiquitatis ecclesiasticae cognitioni plurimum inservitura, huic collectioni adscriberentur. Demandavi igitur hanc operam amicissimo mihi BRUNO,

viro eruditissimo, qui consilio mecum collato hanc adornaret Bibliothecam. Utilissimum vero mihi visum est ut primum Collectio canonum ecclesiae antiquae in lucem prodiret; etenim inde a plurimis annis talem collectionem quae a *Studiosis theologiae* evolvi posset atque per quam canonum ecclesiae antiquae *Seminarii* theologicas inter exercitationes tractandorum mihi copia fieret, desideraveram. Equidem persuasum mihi habeo horum monumentorum pertractationem ad penitiorum antiquitatis sacrae pervestigationem plurimum profuturam. Neminem literarum peritum latere potest, quot obscuriores *Ecclesiasticae* quae dicitur *Archaeologiae* et *Juris Canonici* veteris quaestiones de accurata horum canonum exploratione lucem suam expetunt.

Faxit Deus O. M. ut opera haec a BRUNSIO meo tanta cum religione suscepta Viris bonis et eruditis per se ipsam se commendat atque ut ad Theologiae studia solide instituenda plurimum utilitatis inde redundet.

Berolini ult. d. m. Februarii MDCCCXXXIX.

A. NEANDER DR.

L. S.

Quid sibi velit haec nova Bibliotheca ecclesiastica jam in prospectu quem edidit D. *Augustus Neander*, vir illustrissimus atque reverendissimus, qui nostrae curae hoc opus commendavit, luculenter explicavit. Restat tantum, ut paucis, quam rationem in colligendis his Canonibus secuti simus, exponamus. Jam itaque quum ab initio quidem nobis in animo esset, canones nonnisi conciliorum veterum oecumenicorum eorumque provincialium, quibus maximam antiqua ecclesia auctoritatem tribuerat, eligere; in ipso tamen eligendi opere satius in dies intelleximus, integram canonum ecclesiasticorum veterum collectionem componendam esse, quae non solum a Theologis, ad promovendum historiae ecclesiasticae et antiquitatum Christianarum studium, sed etiam ab Ictis jam diu efflagitata est. Ceterum gravissimis causis commoti in fine saeculi septimi acquiescere volumus, utpote quo termino etiam antiquitas quam dicunt Christiana circumscribenda videtur. Etenim inde ab hoc tempore novam ordiri aeram Christianam iis probatur factis, quae ab initio saeculi octavi nobis occurrunt: si respicere velis tum controversias de simulacrorum cultu in oriente obortas, tum itinera a S. Bonifacio ad propagandam fidem Christianam in Germania suscepta, tum denique Africam Hispaniamque in Sarcenorum potestatem redactam (a. 711 proelio apud Astam regiam). Ultimum itaque in nostra collectione locum obtinebunt:

- in oriente concilium Trullanum a. 692,
- in Hispania concilium Toletanum XVII. a 694,
- in Gallia concilium Augustodunense a. 670,
- in Anglia concilium Berghamstedense a. 697.

Deinde quod ad textus recensionem attinet, optimas quasque ac novissimas editiones ubique secuti sumus, quum criticus apparatus talis nobis haud praesto esset, ut textum novum omni parte emendatum reddere possemus. Concilia igitur Orientalia atque Africana e col-

lectione Job. Dominici Mansi repetita sunt, quae Florentiae inde ab anno 1759 et Venetiis expensis ejusdem Antonii Zatta Veneti XXXI. voluminibus prodiit sub titulo:

Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, in qua praeter ea quae Phil. Labbeus et Gabr. Cossartius S. J. ¹⁾ et novissime Nicolaus Coleti ²⁾ in lucem edidere, ea omnia insuper suis in locis optime disposita exhibentur, quae Joannes Dominicus Mansi, antehac congregationis matris dei, nunc vero archiepiscopus Luceusis evulgavit ³⁾. Editio novissima ab eodem patre Mansi ⁴⁾, potissimum favorem etiam et opem praestante emmo. cardinali Dominico Passioneo s. sedis apostolicae bibliothecario.

Hujus collectionis textum innumeris ab erroribus typographicis emendavimus et contulimus cum editionibus illis, quae in cognoscendis juris ecclesiastici antiqui fontibus summopere laudandae sunt:

I. *Συνοδικόν* sive Paedectae canonum ss. apostolorum et conciliorum ab ecclesia Graeca receptorum nec non canonicarum ss. patrum epistolarum: una cum scholiis antiquorum singulis eorum annexis et scriptis aliis huc spectantibus, quorum plurima e Bibliothecae Bodleianae mss. codicibus nunc primum edita (a Guil. Beveregio episcopo). Oxonii, 1672. fol. 2 voll.

II. Bibliotheca juris canonici veteris in duos tomos distributa, quorum unus canonum ecclesiasticorum codices antiquos tam Graecos quam Latinos complectitur, alter vero insigniores juris canonici veteris collectores Graecos exhibet, qui nunc primum in lucem eduntur ex bibliotheca Christophori Justelli. Opera et studio Guil. Voelli et Henrici Justelli, Christophori fil. Lut. Paris. 1661. fol.

Quas ex his collegimus lectiones variantes appositis nominibus Beveregii et Justelli notavimus (sign. *Bev.*, *Just.*).

¹⁾ Paris. 1671. fol. 16 voll. — ²⁾ Venetiis 1728. fol. 23 voll. Appar. 2 voll. — ³⁾ Sanctorum conciliorum ... supplementum. Lucae 1748 — 52. fol. 6 voll. — ⁴⁾ ab eodem optime merito praesule legitur in titulo, inde a tomo X. (1764). —

Canones vero conciliorum Hispaniae è collectione Hispana sive Isidoriana quae dicitur genuina exhibuimus, quae nostris demum temporibus¹⁾ accuratissime descripta et typis mandata est sub titulo :

Collectio canonum ecclesiae Hispaniae ex probatissimis ac pervetustis codicibus nunc primum in lucem edita a publica Matritensi Bibliotheca [per Franc. Ant. Gonzalez, publ. Matr. Bibl. praefectum]. Matriti ex typographia regia. 1808. fol.

Hujus editionis archetypus fuit Codex Alveldensis (monasterii Alveldae) seu Vigilanus (a monacho quodam Vigila conscriptus a. 976), simul variantes aliorum lectiones, hisce distinctae numeris, in foliorum fine adnotatae sunt :

Æ.: Aemilianus, in S. Aemiliani de la Cogolla monasterio custoditus, scriptus a. 994.

T. 1.: Toletanus primus a. 1072.

T. 2.: Toletanus secundus a. 1133.

BR.: Bibliothecae Regiae Matritensis, c. a. 1000.

E. 3.: Escorialensis tertius, c. a. 1000.

E. 4.: Escorialensis quartus, p. a. 1050²⁾.

U.: Urgelitanus, c. a. 1000.

G.: Gerundensis, p. a. 1050.

quorum omnium lectiones variantes etiam in hanc nostram editionem recepimus, additis insuper aliis,

1. quas e textu a Mansi probato collegimus (sign. in textu Mansi, in t. M., M.);
2. quas Mansi ipse e collectione Harduini nec non ex aliis recens collatis codicibus, praesertim Lucensibus, recepit;
3. quas Mansi e collectione conciliorum Hispaniae a Garc. Loaysa edita in margine adnotavit (sign. in margine Mansi, in m. M.). —

Denique in instituenda conciliorum serie, prout res ipsa exigebat, praemissis conciliis oecumenicis, reliqua

¹⁾ cf. Eichhorn Grundsätze des Kirchenrechts. Gott. 1831. Vol. I., pag. 122. — Ejusdem: Über die spanische Sammlung der Quellen des Kirchenrechts. Gelesen in der Akademie der Wissenschaften am 6. Juni 1833 und am 31. Juli 1834 (v. in libro: Abhandlungen der K. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Aus dem Jahre 1834. Berl. 1836, partem secundam: Abh. der histor.-philos. Classe pag. 91—142). — ²⁾ Uterque Escorialensis ad S. Laurentii monasterii bibliothecam pertinet. —

tum ex ordine provinciarum tum ex ordine temporis disposuimus. Nonnisi in conciliis ecclesiae Hispanae, veterem ejusdem canonum collectionem secuti, concilia omnia, quae in urbe Toletana sunt habita, a ceteris separavimus. Jam vero quum difficillimum esset, integram canonum Africanorum componere collectionem, quorum pars altera a Dionysio, altera in collectione Hispana nobis tradita est: propositum tamen finem eo nos assecutos esse speramus, ut Concilia Carthaginiensia I. II. III. IV. et Teleptense e collectione Hispana repeteremus, atque Breviarium Hipponense nec non Codicem ecclesiae Africanae integrum adjiceremus. Tabulae in fine libri appositae (pag. 395-404) collectionibus his inter se comparandis omnem, qua opus est, lucem afferent. Qua de re uberiorem qui desiderat informationem in illo optimae notae libro inveniet: G. D. Fuchs, Bibliothek der Kirchenversammlungen des IV. und V. Jahrhunderts in Übersetzungen und Auszügen aus ihren Akten (Lipsiae 1783. 4 voll.), cujus pars tertia Africanas continet synodos.

Conciliorum omnium, quae ad nostrum spectant opus, index chronologicus (pag. 408) canones simul indicat, quas in secunda hujus voluminis parte sumus edituri, eandemque haud longo temporis spatio interjecto perfectum iri, quam maximae nobis erit curae.

Scripsimus Berolini, d. 12. m. Martii MDCCCXXXIX.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ¹⁾.

I.

Ἐπίσκοπος χειροτονείσθω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν.

II.

Πρεσβύτερος ὑφ' ἐνὸς ἐπισκόπου χειροτονείσθω, καὶ διάκονος καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί.

III.

Ἐἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος παρὰ τὴν τοῦ²⁾ κυρίου διατάξιν, τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ, προσενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον³⁾, ἢ μέλι ἢ γάλα ἢ ἀντὶ οἴνου οἴκερα ἢ ἐπιτηδευτὰ⁴⁾ ἢ ὄρνεις ἢ ζῶα τινα ἢ ὄσπρια, ὡς παρὰ τὴν διατάξιν κυρίου ποιῶν⁵⁾, καθαιρείσθω, πλὴν νέων χιθῶνων ἢ σταφυλῆς⁶⁾, τῷ καιρῷ τῷ θείοντι.

Μὴ ἐξόν δὲ ἔστω πρόσάγεσθαι τι ἕτερον εἰς⁷⁾ τὸ θυσιαστήριον, ἢ ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν⁸⁾ καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς ἀγίας⁹⁾ προσφορᾶς¹⁰⁾.

IV. (V.)

Ἡ ἄλλη¹¹⁾ πᾶσα ὁπώρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω, ἀπαρχὴ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ θυσιαστήριον. δῆλον δὲ, ὡς ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπιμερίζουσι τοῖς διακόνους καὶ τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς¹²⁾.

1) τῶν ἀγίων ἀποστόλων Bev. Textum Graecum contulit Harduinus cum ms. regio et Colbertino, e quibus lect. var. decerpit, quas nos etiam hic exhibemus, addito nomine Hard. — Dionysius in praefatione ad Stephanum episcopum: In principio canones, qui dicuntur apostolorum, de Graeco transtulimus: quibus, quia plurimi consensum non prae buere facilem, hoc ipsum vestram nolimus ignorare sanctitatem, quamvis postea quaedam constituta pontificum ex ipsis canonibus adsumpta esse videantur. — Titulus Canonum apud Dionysium ita se habet: Incipiunt regulae ecclesiasticae sanctorum apostolorum prolatae per Clementem ecclesiae romanae pontificem. — 2) παρὰ τὴν ὑπὸ κυρίου διατάξιν. Hard. — 3) τὸ τοῦ θεοῦ θυσιαστ. Hard. — 4) ἢ τινα ἐπιτηδ. Hard. — 5) verba ὡς et κυρίου ποιῶν omittuntur a Bev. 6) Gentiani exemplar non habuit ἢ σταφυλῆς. — ἢ σταφύλας αἵτου, ἢ σταφ. Hard. — 7) πρὸς in margine Mansi. — 8) εἰς τὴν ἄγλιαν λυχνίαν Hard. — 9) τῆς θείας αναφορᾶς Hard. — 10) Secunda haec pars canonis III in codice canonum Dionysii exigui quartus est canon. 11) Ἡ δὲ ἄλλη Hard. — 12) cf. Rheinwald: Die kirchliche Archaeologie. Berlin. 1830. p. 336.

V. (VI.)

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας· ἐὰν δὲ ἐκβάλλῃ ¹⁾, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω.

VI. (VII.)

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβάνέτω ²⁾· εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω.

VII. (VIII.)

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἀγίαν τοῦ πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει ³⁾, καθαιρείσθω ⁴⁾.

VIII. (IX.)

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ἐκ τοῦ καταλογου τοῦ ἱερατικοῦ προσφορὰς γενομένης μὴ μεταλάβοι, τὴν αἰτίαν εἰπάτω· καὶ ἐὰν εὐλογος ἢ, συγγνώμης τυγχανέτω· εἰ δὲ μὴ λέγει ⁵⁾, ἀφοριζέσθω, ὡς αἴτιος βλάβης γενομένου ⁶⁾ τῷ λαῷ καὶ ὑπόνοιαν ποιήσας ⁷⁾ κατὰ τοῦ προσεγγικάντος ⁸⁾.

IX. (X.)

Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς ⁹⁾ καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἀγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίαν ¹⁰⁾ ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ ¹¹⁾, ἀφοριζέσθαι χρῆ.

X. (XI.)

Εἴ τις ἀκοινωνήτω καὶ ἐν οἴκῳ συνεύξεται ¹²⁾, οὗτος ¹³⁾ ἀφοριζέσθω.

XI. (XII.)

Εἴ τις καθηρημένῳ κληρικῷ ὢν ὡς ¹⁴⁾ κληρικῷ ¹⁵⁾ συνεύξεται, καθαιρείσθω καὶ αὐτός.

XII. (XIII.)

Εἴ τις κληρικῷ ἢ λαϊκῷ ἀφορισμένος ἦτοι ἄδικτος ¹⁶⁾, ἀπελθὼν ἐν ἑτέρᾳ πόλει, δεχθῆ ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν, ἀφοριζέσθω καὶ ὁ δεξάμενος ¹⁷⁾ καὶ ὁ δεχθεὶς· εἰ δὲ ἀφορισμένος εἴη ¹⁸⁾, ἐπιτείνεσθω αὐτῷ ὁ ἀφορισμός, ὡς ψευσαμένῳ καὶ ἀπατήσαντι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ¹⁹⁾.

XIII. (XIV.)

Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι καταλείψαντα τὴν ἑαυτοῦ παροι-

1) ἐκβάλλῃ in marg. Mansi. — 2) ἀναλαμβάνεσθω· εἰ δὲ μήγε Hard. — 3) ἐπιτέλεση Hard. — 4) cf. Neander: Allgemeine Geschichte der christlichen Religion und Kirche. Hamburg. 1826. Vol. I, p. 342 sqq. — 5) λέγει Bev. — 6) γενηθείς Hard. — 7) ἐμποιήσας. Bev. et in marg. Mansi. — 8) Al. addit ὡς μὴ ὑγιᾶς ἐνεργήσαντος, et ita Dionysius. Hard. ἀνεγγικάντος Bev. — 9) Al. addit εἰς τὴν ἐκκλησίαν, et ita Dionysius. Hard. — 10) ἀταξίας Bev. et Hard. — 11) τῆς ἐκκλησίας in marg. Mansi. — 12) Dionysius vertit: Si quis cum excommunicato saltem in domo sinuq. oraverit (al. lect. domo locutus fuerit). — 13) αὐτός Hard. — 14) ὡς omitt. a Bev. — 15) καθῆρ. κληρικῷ ὡς κληρικῷ in marg. Mansi. — 16) Al. δεικτός ex Dionysio: a communiōne interclusus seu communicatus. Hard. — 17) ἀφοριζέσθωσαν οἱ δεξάμενοι καὶ ὁ. Hard. — 18) ἀφορ. ἢ Hard. — 19) Verba ὡς ψευσ. sqq. omittantur a Bev.

κίαν ἑτέρα ἐπιτηδῶν, κἄν ὑπὸ πλειόνων ἀναγκάζηται, εἰ μὴ τις εὐλογος αἰτία ἢ τοῦτο βιαζομένη αὐτὸν ποιεῖν, ὡς πλεόν τι ¹⁾ κέρδος δυναμένου αὐτοῦ τοῖς ἐκείσε λόγω εὐσεβείας συμβάλλεσθαι· καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων καὶ παρακλήσει μεγίστη.

XIV. (XV.)

Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὄλως τοῦ καταλόγου ²⁾ τῶν κληρικῶν ἀπολείψας τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, καὶ παντελῶς μεταστᾶς ³⁾ διατρίβῃ ⁴⁾ ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· τοῦτον κλυόμεν μηκέτι λειτουργεῖν, μάλιστα εἰ ⁵⁾ προσκαλουμένου αὐτὸν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἐπανελθεῖν ⁶⁾ οὐχ ὑπήκουσεν ἐπιμένων τῇ ἀταξίᾳ· ὡς λαϊκὸς μέντοι ἐκείσε κοινωνεῖτω.

XV. (XVI.)

Εἰ δὲ ὁ ἐπίσκοπος, παρ' ᾧ τυγχάνουσι, παρ' οὐδὲν λογισάμενος ⁷⁾ τὴν κατ' αὐτῶν ὀρίσθεισαν ἀργίαν, δέξεται ⁸⁾ αὐτοὺς ὡς κληρικούς, ἀφοριζέσθω ὡς διδάσκαλος ἀταξίας.

XVI. (XVII.)

Ὁ δυοὶ γάμοις συμπλακείς μετὰ τὸ βάπτισμα ἢ παλλακὴν κησάμενος οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ ὄλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ ⁹⁾.

XVII. (XVIII.)

Ὁ χήραν λαβὼν ἢ ἐκβεβλημένην ἢ ἑταίραν ἢ οἰκέτιν ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς ¹⁰⁾ οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὄλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ ¹¹⁾.

XVIII. (XIX.)

Ὁ δύο ἀδελφαῖς ἀγαγόμενος ἢ ἀδελφιδτῆν ¹²⁾ οὐ δύναται εἶναι κληρικός.

XIX. (XX.)

Κληρικὸς ἑγγύας διδοὺς ¹³⁾ καθαιρεῖσθω.

XX. (XXI.)

Εὐνοῦχος εἰ μὲν ἐξ ἐπιφροσύνης ἀνθρώπων ἐγενετό τις, ἢ ἐν διωγμῷ ἀφηρέθη τὰ ἀνδρῶν ¹⁴⁾, ἢ οὕτως ἔφυ ¹⁵⁾, καὶ ἔστιν ἄξιός, γινέσθω ¹⁶⁾.

XXI. (XXII.)

Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν μὴ γινέσθω κληρικός· ἀυτοφρονεῦτης γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ ¹⁷⁾ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός ¹⁸⁾.

1) ποιῆσαι ὡς πλεόν τι Hard. — 2) cf. Rheinwald. l. c. p. 23, annot. 7. (p. 25.) — 3) διαστᾶς Hard. — 4) διατρίβει Bev. — 5) εἰ μάλιστα Hard. et Bev. — 6) προσκ. αὐτὸν ἐπανελθεῖν ἐπισκόπου, οὐχ ὑπηκ. Hard. — 7) ἡρησάμενος Hard. — 8) δέξεται Hard. et Bev. 9) cf. Rheinwald. l. c. p. 25. — 10) aliquam de eis, quae publicis spectaculis mancipantur. Dionys. — 11) cf. 3 Mos. 21, 14. Gieseler: Lehrbuch der Kirchengeschichte. 3te Aufl. Bonn. 1831. Vol. I, p. 330. 12) ἀδελφῆν in marg. Mansi. — 13) Dionys. fidejussionibus inseruens. 14) τὰ τῶν ἀνδρῶν Bev. — 15) ἢ οὕτως ἔφυγε καὶ ἔστιν ἄξιός ἐπισκοπῆς, γινέσθω. Hard. — 16) ἐπίσκοπος γινέσθω Bev. — 17) ἀυτοφρότης γάρ ἐστιν καὶ Hard. — 18) cf. Rheinwald l. c. p. 75.

XXII. (XXIII.)

Εἴ τις κληρικὸς ὦν ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσει, καθαιρείσθω, φονευτῆς ¹⁾ γὰρ ἐστὶν ἑαυτοῦ.

XXIII. (XXIV.)

Λαϊκὸς ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας ἀφοριζέσθω ἔτη τρία· ἐπιβουλος γὰρ ἐστὶ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς.

XXIV. (XXV. et XXVI.)

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἐπὶ ²⁾ πορνείᾳ ἢ ἐπιουρῖᾳ ἢ κλοπῇ ³⁾ ἄλους καθαιρείσθω, καὶ μὴ ἀφοριζέσθω· λέγει γὰρ ἡ γραφή· Οὐκ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτό ⁴⁾· ὁμοίως δὲ ⁵⁾ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ τῇ αὐτῇ αἵρέσει ὑποκεισθήσονται ⁶⁾.

XXV. (XXVII.)

Τῶν εἰς κλῆρον προσελθόντων ⁷⁾ ἀγάμων κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀγαγνώστας καὶ ψάλτας μόνους ⁸⁾ ⁹⁾.

XXVI. (XXVIII.)

Ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον τύπτοντα πιστοῦς ἀμαρτάνοντας ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, τὸν [Mansi τῶ] δια τοιούτων φοβεῖν ¹⁰⁾ θέλοντα ¹¹⁾, καθαιρείσθαι προστάττομεν· οὐδαμοῦ γὰρ ὁ κύριος τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξε· τούναντιον δὲ αὐτὸς τυπτομενος οὐκ ἀντέτυπε, λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδορεῖ, πάσχων οὐκ ἠπέλει ¹²⁾.

XXVII. (XXIX.)

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος καθαιρείσθαι ¹³⁾ δικαίως ἐπὶ ἐγκλήμασι φανεροῖς τολμήσειεν ἀψασθαι ¹⁴⁾ τῆς ποτα ἐγκρισθείσης αὐτῷ λειτουργίας, οὗτος ¹⁵⁾ παντάπασιν ἐκκοπέσθω τῆς ἐκκλησίας.

XXVIII. (XXX.)

Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατῆς γένηται, ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, καθαιρείσθω καὶ αὐτός καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπέσθω ¹⁶⁾ τῆς κοινωνίας παντάπασιν, ὡς Σίμων ὁ μάγος ἀπὸ ¹⁷⁾ ἐμοῦ Πέτρον:

XXIX. (XXXI.)

Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἀρχουσι χρησάμενος δι' αὐτῶν ἐγκρατῆς γένηται ἐκκλησίας, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες ¹⁸⁾.

XXX. (XXXII.)

Εἴ τις πρεσβύτερος καταφρονήσας τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου

¹⁾ φονεύς Hard. et Bev. — ²⁾ ὁ πορνεία . . . ἄλους Hard. — ³⁾ ἢ ἐπὶ κλοπῇ Bev. — ⁴⁾ LXX. ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει. Nahum I, 9. Hard.

⁵⁾ ὡσαύτως καὶ Bev. ὡσαύτως δὲ καὶ in marg. Mansi, et Hard. —

⁶⁾ Verba τῇ αὐτῇ sqq. omitt. a Bev. — In versione Dionysii verba ὁμοίως etc. leguntur in canone XXVI. — ⁷⁾ παρελθόντων, al. προσελθόντων Hard.

⁸⁾ μόνων in marg. Mansi. — ⁹⁾ cf. Neander l. c. vol. II, p. 208 sqq.

¹⁰⁾ καὶ διὰ τούτων φοβεῖσθαι Bev. — ¹¹⁾ ἐθέλοντας in marg. Mansi.

¹²⁾ I Petr. 2, 23. — ¹³⁾ καθαιρείσθαι in textu Bev. et in marg. Mansi.

¹⁴⁾ ἀψασθαι Hard. — ¹⁵⁾ οὗτος omitt. a Bev. — ¹⁶⁾ καὶ ἐκκοπτ.

καὶ τῆς κοινωνίας Bev. — ¹⁷⁾ ὑπὲρ ἐμοῦ in textu Bev. et in marg. Mansi. — cf. Actor. 8, 21. — Dionysius: sicut Simon magus a Petro. —

ὑπὸ τοῦ Πέτρον. Hard. — ¹⁸⁾ ἅπαντες Bev.

χωρὶς συναγωγὴν ¹⁾ καὶ θυσιαστήριον πῆξει ²⁾, μηδὲν κατεγνωκώς τοῦ ἐπισκόπου ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ³⁾ δικαιοσυνῇ, καθαιρείσθω ὡς φιλαργός· τύραννος γὰρ ἐστίν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ καὶ ὅσοι ἐν ⁴⁾ αὐτῷ προσθῶνται· οἱ δὲ λαϊκοὶ ἀφοριζέσθωσαν· ταῦτα δὲ μετὰ μίαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ⁵⁾ παράκλησιν τοῦ ἐπισκόπου γινέσθω.

XXXI. (XXXIII.)

Εἰ τις πρεσβύτερος ἢ διακονος ἀπὸ ⁶⁾ ἐπισκόπου γένηται ἀφωρισμένος ⁷⁾, τοῦτον μὴ ἐξίνααι παρ' ἑτέρου δέχεσθαι ⁸⁾, ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ ἀφορισάντος αὐτόν, εἰ μὴ ἂν κατὰ συγκυρίαν τελευτήσῃ ὁ ἀφορισίας αὐτὸν ἐπίσκοπος ⁹⁾.

XXXII. (XXXIV.)

Μηδένα τῶν ξένων ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἄνευ συστατικῶν προσδέχεσθαι ¹⁰⁾· καὶ ἐπιφερομένων ¹¹⁾ αὐτῶν ἀνακρινέσθωσαν· καὶ εἰ μὲν ὡς κήρυκες τῆς εὐσεβείας, προσδεχέσθωσαν, εἰ δὲ μήγε, τὴν χρεῖαν ¹²⁾ αὐτοῖς ἐπιχορηγήσαντες εἰς κοινωνίαν αὐτοῦς μὴ πρόσδεξῆσθε· πολλὰ γὰρ κατὰ συναρπαγὴν γίνεται.

XXXIII. (XXXV.)

Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἠγείσθαι αὐτόν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πρῶτον περιττὸν ἀνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνον πρῶττειν ¹³⁾ ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις· ἀλλὰ μὴδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιεῖτω τι· οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἐστίν καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ κυρίου ¹⁴⁾ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ¹⁵⁾.

XXXIV. (XXXVI.)

Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὄρων χειροτονίαν ¹⁶⁾ ποιεῖσθαι εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ ¹⁷⁾ χώρας· εἰ δὲ ἐλεγχθῆι τούτο πεποιηκώς παρὰ τὴν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκεῖνας ἢ τὰς χώρας γνώμην, καθαιρείσθω καὶ αὐτός καὶ οὐς ἐχειροτόνησεν.

XXXV. (XXXVII.)

Εἰ τις χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος μὴ καταδέχοιτο τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν φροντίδα τοῦ λαοῦ τὴν ἐγχειροθεΐσαν αὐτῷ, τοῦτον ἀφωρισμένον τυγχάνειν, ἕως ἂν καταδέξηται· ὡσαύ-

1) συναγωγή in marg. Mansi et in textu Bev. Dionys. seorsum collegere et altare aliud creaverit. — 2) ἕτερον πῆξιν in marg. Mansi et in textu Bev. — 3) ἢ δικ. Hard. — 4) ἂν Bev. — 5) ἢ καὶ τρίτην Hard. — 6) ὑπό Bev. — 7) ἐν ἀφορισμῷ in marg. Mansi. — 8) δεχθῆναι Hard. et in textu Bev. — 9) Balsamon: Qui est segregatus, a segregatione absolvitur post mortem episcopi, qui eum segregavit. — 10) συστατικῶν γραμμάτων προσδέχεσθε. Hard. — sine commendatitiis suscipiatur epistolis. Dionys. — 11) ἐπιφ. δὲ αὐτῶν in marg. Mansi. — 12) τὰ πρὸς χρεῖαν Bev. — τὰ πρὸς τὰς χρεῖας in marg. Mansi. — sin minus, nec (al. haec) quae sunt necessaria, subministrantur eis Dionys. Ceteri omnes interpretes nostram sequuntur lectionem. — 13) al. omittit πρῶττειν. Hard. — 14) διὰ Χριστοῦ, et ita Dionysius. Hard. — 15) ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, in marg. Mansi. — δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ πατὴρ διὰ κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Bev. — 16) χειροτονίας Bev. — 17) ἢ Hard.

τως καὶ πρεσβύτερος ἢ ¹⁾ διάκονος. εἰ καὶ μὴ δεχθῆι ²⁾, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν, αὐτὸς μενέτω ³⁾ ἐπίσκοπος, ὁ δὲ κληρὸς τῆς πόλεως ἀφοριζέσθω, ὅτι τοιοῦτου λαοῦ ἀνυποτάκτου παιδεύται οὐκ ἐγένοντο.

XXXVI. (XXXVIII.)

Δεύτερον τοῦ ἔτους σύνοδος γινέσθω τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἀνακρινέτωσαν ⁴⁾ ἀλλήλους ⁵⁾ τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας καὶ τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας διαλυέτωσαν· ἀπαξ μὲν τῇ τετάρτῃ ἑβδομαδί τῆς πεντηκοστῆς, δεύτερον δὲ ὑπερβρεταίου ⁶⁾ δωδεκάτῃ ⁷⁾.

XXXVII. (XXXIX.)

Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν φροντίδα καὶ διαμείτω αὐτὰ, ὡς θεοῦ ⁸⁾ ἐφορῶντος· μὴ ἐξείναι δὲ αὐτῷ σφετερίζεσθαι τι ἐξ αὐτῶν ἢ συγγενέσι ἰδίῳις τὰ τοῦ θεοῦ χαρίζεσθαι· εἰ δὲ πένητες εἴεν ⁹⁾, ἐπιχορηγείτω ὡς πένηται, ἀλλὰ μὴ προφάσει τούτων τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀπεμπολείτω.

XXXVIII. (XL.)

Οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ¹⁰⁾ διάκονοι ἀνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου μὴδὲν ἐπιτελείτωσαν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ πεπιστευμένος τὸν λαὸν τοῦ κυρίου, καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν λόγον ἀπαιτηθησόμενος.

XXXIX. ¹¹⁾

Ἔστω φανερά τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, εἴτε καὶ ἴδια ἔχει ¹²⁾, καὶ φανερά τὰ κυριακά, ἵνα ἐξουσίαν ἔχη τῶν ἰδίων ¹³⁾ τελευτῶν ὁ ἐπίσκοπος, οἷς βούλεται ¹⁴⁾ καὶ ὡς βούλεται καταλείπει, καὶ μὴ προφάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διαπίπτειν τὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἐσθ' ὅτε γυναῖκα καὶ παῖδας κερτημένον ἢ συγγενεῖς ἢ οἰκέτας· δίκαιον γὰρ τοῦτο ¹⁵⁾ παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις τὸ μῆτε τὴν ἐκκλησίαν ζημίαν τινα ὑπομένειν ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μῆτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς προφάσει τῆς ἐκκλησίας πημαίνεσθαι ¹⁶⁾, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐπιπίπτειν τοὺς αὐτῷ διαφέροντας, καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον δυσφημίαις ¹⁷⁾ περιβάλλεσθαι.

XL. (XLI.)

Προστάττομεν ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων· εἰ γὰρ τὰς τιμίας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς

¹⁾ καὶ Bev. — ²⁾ εἰ δὲ ἀπειθῶν μὴ δεχθῆι Bev. et in marg. Mansi.

³⁾ μὲν ἴστω in marg. Mansi. — ⁴⁾ ἀνευριστέωσαν, et ita Dionysius (ut inter se invicem dogmata pietatis explorant) Hard. — ⁵⁾ ἀλλήλως Bev. — ⁶⁾ id est Octobris. Mansi. — ⁷⁾ cf. Rheinwald l. c. p. 93. — ⁸⁾ τοῦ θεοῦ Bev. — ⁹⁾ ὡσιν Hard. — ¹⁰⁾ οἱ omitt. a Bev. — ¹¹⁾ Hic canon in Dionysii versione secundam efficit partem canonis XL, quemadmodum ipse numerat. — ¹²⁾ εἴτε ἴδια ἔχει Bev.

¹³⁾ τὰ ἴδια Hard. et Bev. — ¹⁴⁾ βούλεται Hard. — ¹⁵⁾ τοῦτο omitt. a Bev. — ¹⁶⁾ δημεύεσθαι in marg. Mansi, et in textu Bev.

¹⁷⁾ δυσφημίαι in marg. Mansi.

αὐτῷ πιστευτίον, πολλῶ ἂν μᾶλλον δεοί ¹⁾ ἐπὶ ²⁾ τῶν χρημάτων ἐντέλλεσθαι ³⁾, ὥστε κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν πάντα διοικεῖσθαι, καὶ τοῖς δεομένοις διὰ τῶν ⁴⁾ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐπιχορηγεῖσθαι μετὰ φόβον τοῦ θεοῦ καὶ πάσης εὐλαβείας· μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν δεόντων (εἶγε δεοτὸ) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτῷ ⁵⁾ χρείας καὶ τῶν ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον αὐτοῦς ⁷⁾ ὑστερεῖσθαι· ὁ γὰρ νόμος τοῦ θεοῦ διετάξατο, τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ ὑπηρετούντας ⁸⁾ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τρέφεσθαι· ἐπεὶ περ οὐδὲ στρατιῶται ⁹⁾ ποτε ἰδίοις ὄψωνίοις ὄπλα κατὰ πολέμιων ἐπιφέρονται ¹⁰⁾.

XLI. (XLII.)

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος κύβοις σχολάζων καὶ μέθαις ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρεῖσθω.

XLII. (XLIII.)

Ἐποδιάκονος ἢ ψάλτης ἢ ἀναγνώστης τὰ ὅμοια ποιῶν ἢ παυσάσθω ἢ ἀφοριεῖσθω, ὡς αὐτῶς καὶ οἱ λαϊκοί ¹¹⁾.

XLIII. (XLIV.)

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τόκους ἀπαιτῶν τοὺς δανειζομένους ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρεῖσθω.

XLIV. (XLV.)

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος αἰρετικοῖς συνευξάμενος μόνον ¹²⁾, ἀφοριεῖσθω· εἰ δὲ καὶ ἐπέτρψεν αὐτοῖς ὡς κληρικοῖς ἐνεργῆσαι τι, καθαιρεῖσθω.

XLV. (XLVI.)

Ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ¹³⁾ αἰρετικῶν δεξάμενον ¹⁴⁾ βάπτισμα ἢ θυσίαν καθαιρεῖσθαι προστάττομεν· τίς γὰρ συμφώνησις τοῦ Χριστοῦ ¹⁵⁾ πρὸς τὸν Βελιάλ ¹⁶⁾; ἢ τίς μερὶς πιστοῦ ¹⁷⁾ μετὰ ἀπίστου ¹⁸⁾;

XLVI. (XLVII.)

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν κατ' ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν ἐὰν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρεῖσθω, ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ κυρίου θάνατον ¹⁹⁾ καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας τῶν ²⁰⁾ ψευδιερῶν.

1) πολλοῦ ἂν δεοί Hard. — μᾶλλον etiam a Bev. omittitur. — 2) περὶ Bev. — 3) συτέλλεσθαι Hard. — 4) τῶν omitt. a Bev. — 5) τοῦ omitt. a Bev. — 6) αὐτοῦ in marg. Mansi et in textu Bev.

7) αὐτὸν Hard. et Bev. — 8) προσεδρεύοντας in margine Mansi et in textu Bev. cf. 1 Cor. 9, 7. 13. — 9) στρατιώτης . . . 10) ἐπιφίρεται in margine Mansi et in textu Bev. — 11) καὶ λαϊκός, et sic Dionysius. Hard. — καὶ λαϊκοί, omisso articulo. Bev.

12) συνευξ., μόνον ἀφοριεῖ. in marg. Mansi. — Balsamon: οὐ καθαιρουῦνται, ἀλλὰ μόνον ἀφορίζονται. — Dionys.: tantummodo communionem privetur (in collectione Mansi); — oraverit tantummodo, comm. priv. (in recensione, quam exhibet Drey.) — 13) al. addunt ἢ διάκονον. Hard. — 14) δεξάμενος in marg. Mansi et in textu Bev.

15) Χριστῷ in marg. Mansi. — 16) πρὸς Βελίαν. Hard. — Χριστῷ πρὸς Βελίαν. Bev., sicut praestantiores N. T. editiones. — 17) πιστοῦ in marg. Mansi et in textu Bev. — 18) 2 Cor. 6, 15. — 19) τὸν σταυρὸν τοῦ κυρίου καὶ τὸν θάνατον Bev. — 20) τῶν omitt. a Bev.

XLVII. (XLVIII.)

Εἴ τις λαϊκὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβάλλων ἑτέραν λάβῃ ¹⁾ ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀφορίζεσθω.

XLVIII. (XLIX.)

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διάταξιν μὴ βαπτίσῃ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλ' εἰς τρεῖς ἀνάρχους ²⁾ ἢ τρεῖς υἱοὺς ἢ τρεῖς παρακλήτους, καθαιρείσθω ³⁾.

XLIX. (L.)

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μνήσεως ⁴⁾ ἐπιτελέσῃ, ἀλλ' ἐν βάπτισμα εἰς τὸν ⁵⁾ θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος· Εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε, ἀλλὰ ⁶⁾· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ⁷⁾.

L.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὅλος τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικῶν γάμων ⁸⁾ καὶ κρεῶν καὶ οἴνου οὐ δι' ἀσκησιν ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν ἀπέχεται, ἐπιλαθόμενος ὅτι πάντα κατὰ λίαν καὶ οὐτὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ βλασφημιῶν διαβάλλει τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθοῦσθω ἢ καθαιρείσθω καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω· ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

LI.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν ἐπιστρέφοντα ⁹⁾ ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ προσδέχεται, ἀλλ' ἀποβάλλεται, καθαιρείσθω, ὅτι λυπεῖ Χριστὸν ¹⁰⁾ τὸν εἰπόντα· Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ¹¹⁾.

LII.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἑορτῶν οὐ μεταλαμβάνει κρεῶν καὶ ¹²⁾ οἴνου, βδελυσσόμενος καὶ οὐ δι' ἀσκησιν ¹³⁾, καθαιρείσθω ὡς κεναντηριασμένος τὴν ἰδίαν ¹⁴⁾ συνείδησιν ¹⁵⁾, καὶ αἴτιος σκανδάλου πολλοῖς γινόμενος.

LIII.

Εἴ τις κληρικὸς ἐν κατηλείῳ φωραθῆι ¹⁶⁾ ἐσθίῳν, ἀφο-

1) ἐκβάλων, ἢ ἑτέραν λάβοι, ἢ κ. τ. λ. Bev. — 2) in tribus sine initio principis. Dionys. — 3) cf. Neander l. c. vol. I. p. 372—82.

4) Τρία βαπτίσματα ἐνταῦθα τὰς τρεῖς καταδόσεις φησὶν ὁ κανὼν. Zonaras. — 5) τὸ εἰς τὸν κ. τ. λ. in marg. Mansi. — 6) Math. 28, 19.

7) Hic canon L. (XLIX.) ultimus est in codice canonum ecclesiasticorum Dionysii exigui. — L. iste canon respondet Graeco XLIX., quia canonem Graecum III. in duos Dionysius disperit, quemadmodum et XXIV., sed in unum contrahit canones Graecos XXXVIII. et XXXIX. Mansi. — 8) γάμου Bev. — 9) ἀποστρέφοντα Bev. — 10) τὸν Χρ. Bev. — 11) Luc. 15, 7. — 12) ἢ οἴνου Hard. — 13) ΑΙ. omittunt haec verba βδελ. καὶ οὐ δι' ἀσκ. Hard. — 14) οὐκίσαν Bev. 15) cf. 1 Timoth. 4, 2. — 16) φωραθῆ Hard.

ριζέσθω, παρέξ τοῦ ἐν πανδοχείᾳ ἐν ὄδῳ ¹⁾ δι' ἀνάγκην καταλύσαντος ²⁾).

LIV.

Εἴ τις κληρικὸς ὑβρίζει ³⁾ τὸν ἐπίσκοπον ⁴⁾, καθαιρείσθω ἄρχοντα γὰρ ⁵⁾ τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἔρεις κικώς ⁶⁾).

LV.

Εἴ τις κληρικὸς ὑβρίζει ⁷⁾ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἀφοριζέσθω.

LVI.

Εἴ τις ⁸⁾ χωλὸν ἢ κωφὸν ἢ τυφλὸν ἢ τὰς βάσεις πεπληγμένον χλευάζει ⁹⁾, ἀφοριζέσθω ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

LVII.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἀμελῶν τοῦ κλήρου ἢ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν ἀφοριζέσθω, ἐπιμένων δὲ τῇ ῥαθυμίᾳ ¹⁰⁾ καθαιρείσθω.

LVIII.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερός ¹¹⁾ τινος τῶν κληρικῶν ἐνδεοῦς ὄντος μὴ ἐπιχορηγῆι τὰ δεόντα, ἀφοριζέσθω ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω, ὡς φονεύσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ¹²⁾).

LIX.

Εἴ τις τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία ὡς ἅγια ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας δημοσιεύει ἐπὶ λύμῃ ¹³⁾ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καθαιρείσθω.

LX.

Εἴ τις κατηγορία γένηται κατὰ πιστοῦ πορνείας ἢ μοιχείας ἢ ἄλλης τινὸς ἀπηγορευμένης πράξεως καὶ ἐλεγχθεῖται, εἰς κλήρον μὴ ἀγέσθω ¹⁴⁾).

LXI.

Εἴ τις κληρικὸς διὰ φόβον ἀνθρώπινον Ἰουδαίου ἢ Ἑλλήνος ἢ αἰρετικῶν ἀρνήσεται ¹⁵⁾, εἰ μὲν ὄνομα Χριστοῦ ¹⁶⁾, ἀποβαλλέσθω, εἰ δὲ καὶ ¹⁷⁾ τὸ ὄνομα τοῦ κληρικοῦ, καθαιρείσθω ὑπερηφάνος δὲ ὡς λαϊκός δεχθήτω.

LXII.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ φάγγη κρέα ¹⁸⁾ ἐν αἵματι ψυχῆς αὐτοῦ ἢ θνητάτων ἢ θνησιμαίων, καθαιρείσθω· τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἀπέπειν ¹⁹⁾. εἰ δὲ λαϊκός εἴη, ἀφοριζέσθω.

1) δι' ὁδοῦ ἀνάγκην καταλύειν. Hard. — 2) καταλύοντος in marg. Mansi.

3) ὑβρίσει Bev. — 4) Al. addunt ἀδικῶς, Hard. — 5) Al. addunt φησὶ. Hard. — 6) 2 Mos. 22, 28. cf. Actor. 23, 5. — 7) ὑβρίσει Bev.

8) Εἴ τις κληρικὸς in marg. Mansi et in textu Bev. — 9) χλευάσει Bev.

10) τῇ ἀμελείᾳ καὶ ῥαθυμίᾳ in marg. Mansi et in textu Bev. — 11) πρεσβ. ἢ διάκονος Bev. — 12) αὐτοῦ in marg. Mansi et in textu Bev.

13) λοίμῃ (λοιμῶ?) in marg. Mansi. — 14) προαγέσθω in marg. Mansi. — προαγέσθω Bev. — 15) ἀρνήσεται, Bev. — 16) τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, in marg. Mansi et in textu Bev. — 17) καὶ omitt. a Bev.

18) κρέας Hard. — 19) Genes. 9, 4. Actor. 15, 29.

LXIII.

Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἰρετικῶν συνεύξασθαι ¹⁾, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω.

LXIV.

Εἴ τις κληρικὸς ἐν μάχῃ τινὰ κρούσας καὶ ²⁾ ἀπὸ τοῦ ἐνός ³⁾ κρούσματος ἀποκτείνει ⁴⁾, καθαιρείσθω διὰ τὴν προπέτειαν αὐτοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη ⁵⁾, ἀφοριζέσθω.

LXV.

Εἴ τις κληρικὸς εὐρεθῇ τὴν κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων ἢ τὸ σάββατον πλὴν τοῦ ἐνός μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω ⁶⁾.

LXVI.

Εἴ τις παρθένον ἀμνήστευτον βιασάμενος ἔχει ⁷⁾, ἀφοριζέσθω· μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ ἑτέραν λαμβάνειν ἀλλ' ἐκείνην, ἣν ⁸⁾ ἤρετίσαστο ⁹⁾, κἂν πενήχρα τυγχάνῃ.

LXVII.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος δευτέραν χειροτονίαν δέξεται παρὰ τινος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας, εἰ μὴγε ἄρα συσταίῃ, ὅτι παρὰ αἰρετικῶν ἔχει ¹⁰⁾ τὴν χειροτονίαν· τοὺς γὰρ παρὰ τῶν τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας οὔτε πιστοὺς οὔτε κληρικοὺς εἶναι δυνατὸν.

LXVIII.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ¹¹⁾ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν τοῦ πάσχα ¹²⁾ ἢ τετράδα ἢ παρασκευὴν οὐ νηστεύει ¹³⁾, καθαιρείσθω, ἐκτός εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη ¹⁴⁾, ἀφοριζέσθω ¹⁵⁾.

LXIX.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὄλος τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν νηστεύει ¹⁶⁾ μετὰ τῶν ¹⁷⁾ Ἰουδαίων

¹⁾ προσεύξασθαι in marg. Mansi. — προσεύξασθαι, καὶ καθαιρ. καὶ ἀφορ. Bev. — Ζιορξέται ὁ κανὼν τὸν . . . . προσεύξαμενον κληρικῶν μὲν ὅτι καθαιρείσθαι, λαϊκῶν δὲ ἀφορξέσθαι· οὕτω γὰρ διαίρειον τὰ τῆς κολάσεως, ὅτι μὴδὲ πέφυκε καθαιρείσθαι τὸν λαϊκόν. εἰ δὲ καὶ καθαιρεῖσθαι καὶ ἀφορξέσθαι εἴη τὸν τοιαῦτα ποιῶντα κληρικόν, οὐκ ἀμέγερτης τοῦ θεοῦτος (cf. Conc. Constant. V—VI. can. XI.). Balsamon — Τινὲς μὲν οὖν . . . . διπλῆ φασὶ τιμωρῆα τὸν κανόνα τοῦτον ἰπάγειν, καθαιρεῖται καὶ ἀφορισμῶ· ἄλλοι δὲ μερξίαν λέγουσι τὸν κανόνα τὰς τιμωρίας. Zonaras. — ²⁾ καὶ omitt. a Bev. — ³⁾ ἀπὸ τοῦ ἐνός abest a Graecis codicibus emendatioribus. Mansi. — Ὡς τινος εἰπόντος μὴ ὀφείλειν τοῦτον καθαιρείσθαι, ἐὰν ἀπὸ κρούσματος ἐνός ἐτελεύτησεν ὁ δεξιόμενος τὴν πληγὴν, διὰ τὸ μὴ ἐκούσιον εἶναι τὰ κατὰ τὸν νόμον, ἐπάγει ὁ κανὼν καθαιρείσθαι καὶ τὸν διὰ μιᾶς πληγῆς φρονεύσαστα. Balsamon. — ⁴⁾ ἀποκτείνῃ Bev. — κρούματος ἀποκτείνων. Hard.

⁵⁾ εἴη omitt. a Bev. — ἐὰν δὲ λαϊκὸς ἢ in marg. Mansi. — ⁶⁾ cf. Neander l. c. vol. II, p. 427. Rheinwald l. c. p. 291. — ⁷⁾ ἔχει Hard. et in textu Bev. — ⁸⁾ ἣν καὶ Hard. — ἐκείνην παρέχων ἢν ἤρετ. Bev.

⁹⁾ καθηρετίσαστο in marg. Mansi. — ¹⁰⁾ εἰ μὴ διζῶσι, παρὰ αἰρετικῶν αὐτὸν ἔχειν Hard. — ¹¹⁾ ἢ ὑποδιάκονος ἢ ἀναγ. in marg. Mansi.

¹²⁾ Quidam codices omittunt τὸ πάσχα. Hard. — ¹³⁾ οὐ νηστεύει Bev.

¹⁴⁾ ἐὰν δὲ ἢ in marg. Mansi. — ¹⁵⁾ cf. Rheinwald l. c. p. 182 sqq., 195 sqq. — ¹⁶⁾ νηστεύει Hard. et in textu Bev. — ¹⁷⁾ τῶν omitt. a Bev.

ἢ συντοράζοι¹⁾ μετ' αὐτῶν ἢ δέχοιτο²⁾ παρ' αὐτῶν τὰ τῆς
 ἰορτῆς ξένια, οἷον ἄζυμα ἢ τι τοιοῦτον, καθαιριέσθω· εἰ δὲ
 λαϊκός³⁾, ἀφοριζέσθω.

LXX.

Εἰ τις Χριστιανός ἔλαιον ἀπενέγκῃ⁴⁾ εἰς ἱερόν⁵⁾ ἔθνων
 ἢ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἐν ταῖς ἰορταῖς αὐτῶν, ἢ λύχνους⁶⁾
 ἄπει, ἀφοριζέσθω.

LXXI.

Εἰ τις κληρικός ἢ λαϊκός ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἀφέ-
 ληται κηρὸν ἢ ἔλαιον, ἀφοριζέσθω⁷⁾.

LXXII.

Σκευὸς χρυσοῦν καὶ⁸⁾ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν ἢ ὀθόνημη-
 δεῖς ἔτι εἰς οἰκίαν χρῆσιν σφετεριζέσθω· παράνομον γὰρ· εἰ
 δὲ τις φωραθῆι, ἐπιτιμᾶσθω ἀφορισμῶ.

LXXIII.

Ἐπίσκοπον κατηγορηθέντα ἐπὶ τινὶ παρὰ⁹⁾ ἀξιοπιστῶν
 ἀνθρώπων, καλεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων·
 κἂν μὲν ἀπαντήσῃ¹⁰⁾ καὶ ὁμολογήσῃ ἢ ἐλεγχθῆι, ὀρίζεσθαι
 τὸ ἐπιτίμιον· εἰ¹¹⁾ δὲ καλούμενος μὴ ὑπακούσῃ¹²⁾, καλεῖσθαι
 καὶ δεύτερον, ἀποστελλομένων ἐπ' αὐτὸν δύο ἐπισκόπων· εἰ
 δὲ καὶ οὕτω¹³⁾ καταφρονήσας μὴ ἀπαντήσῃ, ἢ σύνοδος ἀπο-
 φαινέσθω κατ' αὐτοῦ τὰ δοκούντα, ὅπως μὴ δόξῃ κερδαίνειν
 φυγοδικῶν¹⁴⁾.

LXXIV.

Εἰς μαρτυρίαν τὴν κατ' ἐπίσκοπον αἰρετικὸν μὴ προσ-
 δέχεσθαι, ἀλλὰ μὴδὲ πιστῶν¹⁵⁾ ἓνα μόνον· ἐπὶ στόματος γὰρ
 δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῆσεται πᾶν ῥῆμα¹⁶⁾.

LXXV.

Ὅτι οὐ χρῆ ἐπίσκοπον¹⁷⁾ τῷ ἀδελφῷ ἢ υἱῷ ἢ ἐτέρῳ συγ-
 γενεῖ χαρίζεσθαι πᾶθει ἀνθρωπίνῳ¹⁸⁾· οὐ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ
 ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμους¹⁹⁾ ὀφείλει τιθέναι· εἰ δὲ τις

1) ἰορτάζοι in marg. Mansi. — ἰορτάζει Bev. — 2) δέχεται αὐτῶν Hard. — δέχεται παρ' αὐτῶν Bev. — 3) λαϊκός εἴη Bev. — 4) ἀπενέγκοι Bev. — 5) εἰς ἱερόν in marg. Mansi et in textu Bev. — 6) ἢ ἐν ταῖς ἰορταῖς αὐτῶν λύχνους Hard. — 7) καὶ τὸ ἐπιπεμπτον προσθέτω μεθ' οὗ λαβεν in marg. Mansi. — Haec verba non leguntur a Balsamone et Zonara, sed Aristenus dicit: μετὰ τοῦ πεντακτοῦ τούτου κατα- εἰθέναι. — 8) ἢ ἄργ. in marg. Mansi et in textu Bev. — 9) ὑπὸ Hard. — 10) ἀπαντήσοι καὶ ὁμολογήσοι ἐλεγχθέντος αὐτοῦ, ἐξορίζεσθω τὸ ἐπιτίμιον in marg. Mansi. — 11) εἰς ὅς Bev. — 12) ὑπακούσῃ Bev. — 13) μὴ ὑπακούσῃ (ἑπακούσοι Mansi), καλεῖσθαι καὶ τρίτον δύο πάλιν ἐπισκόπων ἀποστελλομένων πρὸς αὐτὸν· εἰ δὲ καὶ οὕτω κ. τ. λ. in marg. Mansi et in textu Bev. — Balsamon, Zonaras et Aristenus haec verba de vocatione ter repetenda legerunt. — 14) cf. Rheinwald l. o. p. 94. — 15) πιστῶν in marg. Mansi et in textu Bev. — πιστὸν ἓνα μόνον· φησὶ γὰρ ὁ ἴδιος· Ἐπὶ κ. τ. λ. Hard. — 16) cf. 5 Mos. 19, 15. Mth. 18, 16. 1 Tim. 5, 19. — 17) μὴ χρῆ τὸν ἐπίσκ. in marg. Mansi. — 18) ἢ τῷ υἱῷ ἢ τῷ συγγενεῖ χαρίζεσθαι εἰς τὸ ἀέλωμα τῆς ἐπισκοπῆς χωριζομένων ὃν βουλεται· κληρονόμους γὰρ τῆς ἐπισκοπῆς ποιεῖσθαι αὐθιμοὺς τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι πᾶθει ἀνθρωπίνῳ in marg. Mansi et in textu Bev. — 19) κληρονόμοι in marg. Mansi.

τοῦτο ποιήσει, ἄκυρος μενέτω ¹⁾ ἢ χειροτονία, αὐτός δὲ ἐπι-
τιμάσθω ἀφορισμῶ.

LXXVI.

Ἐἴ τις ἀνάπηρος ἢ ²⁾ τὸν ὀφθαλμὸν ἢ τὸ σκέλος πε-
πληγμένος, ἀξίος δὲ ἐστιν, ἐπίσκοπος ³⁾ γενέσθω· οὐ γὰρ
λώβη σώματος αὐτὸν μαιίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός ⁴⁾.

LXXVII.

Κωφός δὲ ὢν καὶ τυφλός μὴ γενέσθω ἐπίσκοπος· οὐχ ὡς
βεβλαμμένος ⁵⁾, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ ἐκκλησιαστικά παρεμποδίζοιτο.

LXXVIII.

Ἐάν τις δαίμονα ἔχη, κληρικὸς μὴ γενέσθω, ἀλλὰ μὴδὲ
τοῖς πιστοῖς συνευχέσθω· καθαρισθεὶς δὲ προσδεχέσθω καὶ,
εἰ ἢ ἄξιος, γενέσθω.

LXXIX.

Τὸν ἐξ ἔθνηο βίου ⁶⁾ προσελθόντα καὶ βαπτισθέντα ἢ
ἐκ φαύλης διαγωγῆς οὐ δίκαιόν ἐστι παραυτίκα ⁷⁾ προχειρί-
ζεσθαι ἐπίσκοπον· ἀδικὸν γὰρ τὸν μὴδὲ πρόπειραν ⁸⁾ ἐπιδει-
ξάμενον ⁹⁾ ἑτέρων εἶναι διδασκαλόν· εἰ μήτου κατὰ θεῖαν
χάριν τοῦτο γίνεται ¹⁰⁾ ¹¹⁾.

LXXX.

Ἐίπομεν, ὅτι οὐ ¹²⁾ χρηὴ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον κα-
θεῖναι ἑαυτὸν εἰς δημοσίας διοικήσεις, ἀλλὰ προσευκαιρεῖν
ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρεῖαις· ἢ παιθέσθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν
ἢ καθαιρεῖσθω· οὐδεὶς γὰρ δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεύειν,
κατὰ τὴν κυριακὴν παρακείμεσιν ¹³⁾.

LXXXI.

Οἰκέτας εἰς κλῆρον προχειρίζεσθαι ἄνευ τῆς τῶν δεσπο-
τῶν γνώμης ¹⁴⁾, ἀνατροπὴν ¹⁵⁾ τὸ τοιοῦτο ἐργάζεται· εἰ δὲ
ποτε καὶ ἄξιος φανεῖται ὁ οἰκέτης πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ,
οἶος καὶ ὁ ἡμέτερος Ὀνήσιμος ¹⁶⁾ ἐφάνη ¹⁷⁾, καὶ συγχωρή-
σουσιν οἱ δεσπόται καὶ ἐλευθερώσουσι καὶ τοῦ οἴκου ἑαυτῶν
ἐξαποστελοῦσι ¹⁸⁾, γενέσθω.

LXXXII.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος στρατεία σχολάζων
καὶ βουλόμενος ἀμφοτέρα κατέχειν, Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἰερα-
τικὴν διοίκησιν, καθαιρεῖσθω· τὰ γὰρ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι,
καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ ¹⁹⁾.

1) μὲν ἔστω in marg. Mansi. — 2) ἢ in marg. Mansi et in textu Bev.

3) ἐπίσκοπος, γεν. in marg. Mansi et in textu Bev. — 4) cf. 3 Mos. 21, 17 sqq. — 5) μεμιασμένος in marg. Mansi et in textu Bev.

6) ἐξ ἔθνων προσελθ. Hard. — 7) παρ' αὐτὰ (παραυτίκα) in marg. Mansi et in textu Bev. — 8) μὴδέπω πέειραν in marg. Mansi et in textu Bev.

9) ἐνδειξάμενον Bev. — μὴ που Bev. — 10) γέννηται in marg. Mansi et in textu Bev. — 11) cf. Rheinwald l. c. p. 75. — 12) μὴ in marg. Mansi. — 13) Matth. 6, 24. — 14) συγγνώμης Bev.

15) οὐκ ἐπιτρέπομεν ἐπὶ λύπῃ τῶν [δεσποτῶν τῶν] κληρικῶν· οἴκων γὰρ ἀνατροπὴν κ. τ. λ. in marg. Mansi et in textu Bev. — 16) cf. Phillem. v. 10 sqq. — 17) ἀνεφάνη Hard. — 18) [omisso ἑαυτῶν] ἐξαποσταί-
λωσι. Bev. — 19) Matth. 22, 21.

LXXXIII.

Ὅστις ὑβρίζει ¹⁾ βασιλεία ἢ ἄρχοντα ²⁾, τιμωρίαν τινύτω· καὶ εἰ μὲν κληρικός, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθω.

LXXXIV.

Ἐστω ³⁾ πᾶσιν ὑμῖν κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς βιβλία σεβάσμια καὶ ἅγια, τῆς μὲν παλαιᾶς διαθήκης Μωυσεως πέντε, Γένεσις, Ἐξοδος, Λευιτικόν, Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον· Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ ἐν ⁴⁾, Ρούθ ἐν, Βασιλειῶν τέσσαρα, Παραλειπομένων τοῦ βιβλίου ⁵⁾ τῶν ἡμερῶν δύο, Ἐσθῆρ ἐν ⁶⁾, Μακκαβαϊκῶν ⁷⁾ τρία, Ἰωβ ἐν, Ψαλτηριον ⁸⁾ ἐν, Σολομῶντος τρία, Παροιμίαι, Ἐκκλησιαστής, Ἄσμα ἁσμάτων· Προφητῶν δεκάθεο ἐν ⁹⁾, Ἡσαίου ἐν, Ἰερεμίου ¹⁰⁾ ἐν, Ἰεζεκιήλ ἐν, Δαυιδ ἐν· ἔξωθεν δὲ προσιστορείσθω ὑμῖν, μανθάνειν ὑμῶν τοὺς νέους τὴν σοφίαν τοῦ πολυμαθοῦς Σαίραχ· ἡμέτερα δὲ, τοῦτ' ἐστὶ τῆς καινῆς διαθήκης, Εὐαγγέλιᾶ τέσσαρα, Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου· Παύλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, Πέτρου ἐπιστολαὶ δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰακώβου μία, Ἰουδα μία, Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο καὶ αἱ διαταγαὶ ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν ὁπῶ βιβλίοις προσπεφωρημένα, ἃς οὐ δεῖ ¹²⁾ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά, καὶ αἱ πράξεις ἡμῶν τῶν ἀποστόλων ¹³⁾.

1) ὑβρίσει Bev. — 2) παρὰ το δίκαιον in marg. Mansi et in textu Bev.

3) Ἐστω δὲ ὑμῖν πᾶσι κληρ. in marg. Mansi. — Ἐστω ἡμῖν πᾶσι κληρ. Bev.

4) Κριτῶν ἐν, Bev. add. — 5) τῆς βιβλίου Bev. — 6) Ἐσθῆρα δύο in marg. Mansi et in textu Bev. add. — 7) Μακκαβαίων in marg. Mansi et in textu Bev. — Joh. Antiochenus tit. 50. silet de Macchabaicis. al. hic addit Ἰουδαίῳ ἐν. Hard. — 8) Ψαλτηριου Bev. — 9) ἐν omitt. a Bev.

10) Ἰερημιου Bev. — 11) ἐν Δαυιδ Bev. — 12) χρῆ in marg. Mansi et in textu Bev. — 13) Hi Canones a Gelasio inter apocrypha fuerunt rejecti; serius tandem a Pontificibus probati, quinque tamen exceptis, qui haereticorum aut corruptorum fraude irrepserunt, nempe XLV et XLVI (XLVI et XLVII), qui Rebaptizantium haeresin sapiunt, LXV jejuniū sabbathi vetante, LXVII de baptizatis et ordinatis ab haereticis, et LXXXIV in canonem D. Joannis Apocalypsim non recipiente. Graeci vero vulgo LXXXV canones numerant (sic etiam Beveregius, canonem XIII in duos canones [XIII et XIV] dividens). Apud alios alius est numerus. Mansi.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΤΡΙΑΚΟΣΙΩΝ ΔΕΚΑΟΚΤΩ ΔΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ, ΤΩΝ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑΙ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ, ΕΝ ΤΗΛΑΤΕΙΑΙ ΠΑΤΡΙΝΟΙ ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΟΙ ΤΩΝ ΔΑΜΠΡΟΤΑΤΩΝ ΤΗΡΧΩΝ ¹⁾, ΕΤΟΣ ΕΞΑΚΟΣΙΟΣΤΟΙ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΙ ΕΚΤΟΙ ΑΠΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, ΕΝ ΜΗΝΙ ΔΕΣΙΩΙ, ΕΝΝΕΑΚΑΙΔΕΚΑΤΗ ΠΡΟ ΔΕΚΑΤΡΙΩΝ ΚΑΛΑΝΑΣΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

I.

Εἰ τις ἐν νόσφ ὑπὸ λατρῶν ἐχειρουργήθη, ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξετημήθη, οὗτος μενετω ἐν τῷ κλήρῳ· εἰ δὲ τις ὑγαίωνων ἑαυτὸν ἐξέτεμεν, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον πεπαύσθαι προσήκει, καὶ ἐκ τοῦ δεύρο μηδένα τῶν τοιούτων χρῆναι προάγεσθαι· ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τῶν ἐπιτηδευόντων τὸ πρᾶγμα καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν εἴρηται· οὕτως εἰ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν εὐνούχισθησαν ²⁾, εὐρίσκονται δὲ ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλήρον προσίεται ὁ κανὼν ³⁾.

II.

Ἐπειδὴ πολλὰ ἦτοι ὑπὸ ἀνάγκης ἢ ἄλλως ἐπιγομένων τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικόν, ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντες τῇ πίστει, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατηχηθέντας εὐθύς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἀγειν, καὶ ἅμα τῷ βαπτισθῆναι προσάγειν εἰς ἐπισκοπὴν ἢ πρεσβυτερεῖον ⁴⁾· καλῶς ἔδοξεν ἔχειν, τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτο γίνεσθαι· καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ κατηγουμένῳ, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος· σαφὲς γὰρ τὸ ἀποστολικὸν γράμμα τὸ λέγον· Μὴ ⁵⁾ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθείς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου ⁶⁾. εἰ δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου ψυχικὸν τι ἀμάρτημα εὐρεθῆ ⁷⁾ περὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐλέγχεται ὑπὸ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων, πεπαύσθω ὁ τοιοῦτος τοῦ κλήρου· ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ὡς ὑπεναντία ⁸⁾ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ θρασυνόμενος, αὐτὸς κινδυνεύσει περὶ τὸν κλήρον ⁹⁾ ¹⁰⁾.

1) Videtur redundare τὸ ὑπάρχων, aut legendum ὑπάτων, Mansi.

2) εὐνούχισθέντες in marg. Just. — 3) cf. Rheinwald: Die kirchliche Archaeologie. Berlin, 1830. p. 75, annot. 3. — 4) πρεσβυτικὴν Bev.

5) Μὴ δέ Just. Μηδέ Bev. — 6) 1 Tim. 3, 6. 7. — 7) εὐρεθείη Bev. et Just. — 8) ὑπεναντίως Bev. — 9) περὶ τοῦ κλήρου in marg.

Mansi et Just. Joannes Antiochenus: περὶ τοῦ κλήρου τοῦ ἰδίου. Hard.

10) cf. Neander: Allgemeine Geschichte der christlichen Religion und Kirche. Vol. II, p. 214. Rheinwald l. c. p. 75.

III.

Ἀπηγόρευσεν καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος ¹⁾, μήτε ἐπισκόπῳ μήτε πρεσβυτέρῳ μήτε διακόνῳ μήτε ὄλως τινὶ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ ²⁾ ἐξεῖναι συνείσακτον ³⁾ ἔχειν, πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα ἢ ἀδελφὴν ἢ θείαν, ἢ ἂ μόνον πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφυγε ⁴⁾.

IV.

Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπειγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος οδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψηφῶν γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμῶν, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κύριος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ ⁵⁾.

V.

Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γινομένων, εἴτε τῶν ἐν τῷ κλήρῳ εἴτε ἐν ⁶⁾ λαϊκῷ τάγματι, ὑπὸ τῶν καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων κρατεῖται ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, τοὺς ὑφ' ἐτέρων ἀποβληθέντας ὑφ' ἐτέρων μὴ προσέεισθαι. ἐξετάζεσθαι δὲ, μὴ μικροψυχία ἢ φιλονεικία ἢ τινε τοιαύτῃ ἀηδία τοῦ ἐπισκόπου ἀποσυνάγωγῳ γυγίνηται ⁷⁾. ἵνα οὖν τοῦτο τὴν πρόβουσαν ἐξετάσιν λαμβάνῃ ⁸⁾, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν, ἐκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν δις τοῦ ἐτους συνόδους γίνεσθαι, ἵνα κοινῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων, τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζοιτο, καὶ οὕτως οἱ ὁμολογουμένως προσκεκροουότες τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ λόγον ἀκοινωνῆτοι παρα πᾶσιν εἶναι δόξωσι, μέχρις ἂν τῷ κοινῷ τῶν ἐπισκόπων δόξῃ τὴν φιλανθρωποτέραν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκθέσθαι πῆφον· αἱ δὲ σύνοδοι γινέσθωσαν, μία μὲν πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς, ἵνα πάσης μικροψυχίας ⁹⁾ ἀναιρουμένης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέροται τῷ θεῷ, δευτέρα δὲ περὶ ¹⁰⁾ τὸν τοῦ μετοπώρου καιρὸν ¹¹⁾.

VI.

Τὰ ἀρχαία ἔθνη κρατεῖται τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας ¹²⁾ ἐπίσκοπον πάντων

1) ἀπηγ. ἢ μεγ. σύνοδος καθόλου, Bev. — 2) τῶν ἐν κλήρῳ Bev. et Just.

3) συνείσακτον γυναικα ἔχειν, in textu Just. et in marg. Mansi. — Joann. Antiochenus tit. 28. ἐπίσακτον; Hesych ἐπεισάκτου, ἀλλοτρίου, extranei. Harduin. — 4) cf. Neander K. G. Vol. II, p. 210. Vol. I, p. 313—14. Gieseler: Lehrbuch der Kirchengeschichte. 3. Aufl. Bonn, 1831. Vol. I, p. 331. — 5) cf. Neander K. G. Vol. II, p. 229. Gieseler K. G. Vol. I, p. 487. Rheinwald Arch. p. 34. — 6) εἴτε τῶν ἐν κλήρῳ, εἴτε τῶν λαϊκῷ τάγμ. Bev. — 7) γίνονται. Bev. — 8) λαμβάνει Bev.

9) Ita libri omnes, recte: ob illam vulgi partemiam, μικρόψυχοι, μικρόλυκοι. Hard. — Uterque interpres (Dionysius exiguus et Isidorus mercator) videtur legisse φιλονεικίας, nam hic dissensionem dicit, alter similitates. Mansi. — Zonaras explicat h. l.: τοὺς δὲ μὴ συνερχομένους ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι, ἤρουν μετὰ πραότητος ἐπιτιμᾶσθαι. — Vers. prisca: omnium animositate amputata. — 10) κατὰ Bev. — 11) cf. Neander K. G. Vol. II, p. 229. Gieseler K. G. Vol. I, p. 287. 288. 487. Rheinwald Arch. p. 93. — 12) τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκ. Bev. et Just.

τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκότῳ τούτῳ ¹⁾ σύνηθίς ἐστιν· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεία σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις· καθόλου δὲ προδήλον ἐκαίνο, ὅτι εἰ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἢ μεγάλη σύνοδος ὄρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον· ἐὰν μὲντοι τῇ κοινῇ πάντων ψῆφῳ, εὐλόγῳ οὔσῃ καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικόν, δύο ἢ τρεῖς δι' οἰκίαν φιλονεικίαν ἀντιλέγωσι, κρατεῖται ἢ τῶν πλειόνων ψῆφος ³⁾).

VII.

Ἐπειδὴ συνήθεια κεκοράτης καὶ παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίᾳ ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει ⁴⁾ σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος ⁵⁾).

VIII.

Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαροὺς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ ⁶⁾, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ· πρὸ πάντων δὲ τούτο ὁμολογήσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσῆκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι ⁷⁾· τοῦτ' ἐστὶ καὶ διαγάμους κοινωσείν καὶ τοῖς ἐν τῷ διαγμῷ παραπεπτωκόσιν· ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέτακται, καὶ καιρὸς κρισταί· ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· ἐνθα μὲν οὖν πάντες, εἴτε ἐν κώμαις, εἴτε ἐν πόλεσιν αὐτοὶ μόνοι εὐρίσκοίντο χειροτονηθέντες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι· ⁸⁾ εἰ δὲ τοῦ ⁹⁾ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος προσερχοῦνται τινες, προδήλον, ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἔξει τοῦ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις Καθαροῖς ἐπίσκοπος τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔξει· πλην εἰ μὴ ἄρα δοκοῖ τῷ ἐπισκόπῳ, τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν· εἰ δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκει, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρεπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅπως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν ¹⁰⁾).

¹⁾ τοιοῦτο in marg. Just. — ²⁾ In versione prisca (Just. Biblioth. T. I, p. 284) initium hujus canonis ita redditur: *Antiqui moris est, ut urbis Romae episcopus habeat principatum, ut suburbicaria loca et omnem provinciam sua sollicitudine gubernet, quae vero apud Aegyptum sunt, Alexandriae episcopus omnium habeat sollicitudinem: similiter autem et circa Ant. etc.* — Rufini hist. eccl. l. XI, cap. 6: *Et ut apud Alexandriam, et in urbe Roma, vetusta consuetudo servetur. ut [al. qua] vel ille Aegypti, vel hic suburbicarum ecclesiarum sollicitudinem gerat.*

³⁾ cf. Neander K. G. Vol. II, p. 229—30. 234. 308. — Gieseler K. G. Vol. I, p. 486. 496—97. — ⁴⁾ τῆς μητροπόλεως in marg. Just.

⁵⁾ cf. Neander K. G. Vol. II, p. 232. — Gieseler K. G. Vol. I, p. 492.

⁶⁾ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ Bev. — ⁷⁾ τοῖς τῆς καθολικῆς δόγμασιν ἐκκλησίας Bev. — ⁸⁾ σχήματι in marg. Mansi et Just. — ⁹⁾ Joannes Antioch. ὅκων δι' τοῦ, Hard. — ¹⁰⁾ cf. Gieseler l. c. Vol. I, p. 319 m.

→ Neander l. c. Vol. I, p. 267 sqq.

IX.

Εἴ τινες ἀνεξέταστος προσήχθησαν ¹⁾ πρεσβύτεροι, ἢ ἀνακρινόμενοι ὠμολόγησαν τὰ ἡμαρτημένα ²⁾ αὐτοῖς, καὶ ὁμολογησάντων αὐτῶν, παρὰ κανόνα ³⁾ κινούμενοι ἀνθρώποι τοῖς τοιοῦτοις χεῖρα ἐπιτεθείκασι· τούτους ὁ κανὼν οὐ προκρίνεται. τὸ γὰρ ἀνεπίληπτον ἐκδικεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία.

X.

Ὅσοι προχειρισθῆσαν τῶν παραπεπτωκότων κατὰ ἄγνοιαν, ἢ καὶ προσιδόντων τῶν προχειρισαμένων, τοῦτο οὐ προκρίνεται τῷ κανόνι ⁴⁾ τῷ ἐκκλησιαστικῷ· γνωσθέντες γὰρ καθαιροῦνται ⁵⁾.

XI.

Περὶ τῶν παραβάντων χωρὶς ἀνάγκης ἢ χωρὶς ἀφαιρέσεως ὑπαρχόντων ἢ χωρὶς κινδύνου ἢ τινος τοιοῦτου, ὃ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικινίου· ἔδοξε τῇ συνόδῳ, κἂν ⁶⁾ ἀνάξιοι ἦσαν φιλανθρωπίας, ὅμως χρηστεύσασθαι εἰς αὐτούς. ὅσοι οὖν γνησίως μεταμέλονται ⁷⁾, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσιν οἱ πιστοὶ ⁸⁾ καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεισοῦνται· δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν ⁹⁾.

XII.

Οἱ δὲ προσκληθέντες μὲν ὑπὸ ¹⁰⁾ τῆς χάριτος, καὶ τῆν πρώτην ὀρμὴν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες ὡς κύνες, ὡς τινὰς καὶ ἀργύρια προσέσθαι, καὶ βενεφικίσις ¹¹⁾ κατορθῶσαι τὸ ἀναστρατεύσασθαι ¹²⁾. οὗτοι δέκα ἔτη ὑποσιπνιτέωσαν μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον· ἐφ' ἅπασιν δὲ τοῦτοις προσήκει ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν, καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ καὶ οὐ σῆματι ἐπιδεικνύονται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὀρισμένον τῆς ἀκροάσεως, εὐκότως τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι, μετὰ τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλευσάσθαι. ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἤνεγκαν, καὶ τὸ σῆμα τοῦ μὴ εἰσεῖναι ¹³⁾

1) προσήχθησαν in marg. Mansi. — Melius apud Zonaram προεἰχθησαν. Hard. — 2) ἡμαρτημένα in marg. Just., ἡμαρτήματα in textu ejusdem ac Bev. — 3) cf. Gieseler l. c. Vol. I, p. 287. — 4) οὐ προκρίνεται κανόνι in textu, οὗτοι οὐ προκρίνονται κανόνι in marg. Just.

5) cf. Rheinwald l. c. p. 75. — 6) εἰ καὶ Bev. et Just. — 7) μεταμέλονται iidem. — 8) ὡς πιστοὶ Bev. — 9) Rheinwald l. c. p. 118. Neander l. c. Vol. II, p. 23. — De gradibus poenitentiae hic l. c. p. 253, ille l. c. p. 310. — 10) ἀπὸ Bev. et Just. — 11) δωρεαῖς καὶ ὑποσχέσεσι in marg. Mansi et Just. — 12) cf. Neander l. c. Vol. II, p. 24.

13) τοῦ εἰσεῖναι in marg. Mansi, in textu Bev. et Just., atque omnes interpretes (Gentianus Hervetus, Dionysius Exiguus, Isidorus Merc., Aristenus) τὸ μὴ omittunt. — quia . . . ingressu ecclesiae sibi sufficere arbitrati sunt ad conversationem (conversionem). Vers. prisc. — Forsan lucem huic loco afferre potest interpretatio Zonarae: Εἰ δὲ ἀδιαφόρως καὶ ἀνεμνῶς ὁρᾷ (ὁ ἐπίσκοπος) τὸν ἐπιτηθέντα πρὸς τὴν ἐπιτήρησιν διακειμένον, καὶ ὅτι ὅλως παραχωρεῖται εἰσεῖναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀκούμενον, καὶ οὐ δακνόμενον καὶ λυπούμενον, ὅτι οὐ συνίσταται τοῖς πιστοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος ἵστασθαι καὶ ἐξεῖναι μετὰ τῶν κατηχομένων, τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ σῆμα τοῦ εἰσεῖναι, οὐ γὰρ ἄληθῶς εἰσεῖναι ὁ οὕτως εἰσεῖναι κ. τ. λ.

εις τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖν αὐτοῖς ἠγγήσαντο πρὸς τὴν ἐπιστροφήν ¹⁾, ἐξάπαντος πληροῦντων τὸν χρόνον.

XIII.

Περὶ δὲ τῶν ἐξοδούντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται ²⁾ καὶ νῦν, ὥστε, εἴ τις ἐξοδεύει, τοῦ τελευταίου ³⁾ καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστρεφίσθαι· εἰ δὲ ἀπογνωσθεῖς καὶ κοινωνίας πάλιν τυχῶν ⁴⁾, πάλιν ἐν τοῖς ζωσιν ἐξετασθῆ, μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω. καθόλου δὲ καὶ περὶ παντός οὐτιποσοῦν ἐξοδούντος, αἰτούντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας ἐπιδότω ⁵⁾ ⁶⁾.

XIV.

Περὶ τῶν κατηγουμένων καὶ παραπεσόντων ⁷⁾ ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκρωμένους μόνον, μετὰ ταῦτα εὐχεσθαι μετὰ τῶν κατηγουμένων ⁸⁾.

XV.

Διὰ τὸν πολὺν τάραχον καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι τὴν συνήθειαν, τὴν παρὰ τὸν κανόνα εὐρεθεῖσαν ἐν τισὶ μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν μήτε ἐπίσκοπον μήτε πρεσβύτερον μήτε διάκονον. εἰ δὲ τις μετὰ τὸν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ὄρον τοιοῦτω τινὶ ἐπιχειρήσειεν, ἢ ἐπιδοίῃ ἑαυτὸν πράγματι τοιοῦτω, ἀκυρωθήσεται ἐξάπαντος τὸ κατασκευασμα, καὶ ἀποκατασταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρεσβύτερος ⁹⁾ χειροτονηθῆ ¹⁰⁾.

XVI.

Ὅσοι διψοκινδύνως μήτε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, μήτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδοτες, ἀναχωρήσουσι τῆς ἐκκλησίας, πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι ἢ ὄλως ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι· οὗτοι οὐδαμῶς δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἐτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῖς ἀνάγκην ἐπιγεσθαι χρὴ, ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας, ἢ ἐπιμένοντας ἀκοινωνήτους εἶναι προσήκει. εἰ δὲ καὶ τολμησείε τις ὑφαρπάσαι τὸν τῷ ἐτέρῳ διαφερόντα, καὶ χειροτονησάι ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ, μὴ συγκατατιθεμένου τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, οὗ ἀνεχώρησεν ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος, ἀκυρος ἔσται ἡ χειροτονία.

XVII.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν ¹¹⁾ διώκοντες ἐπελάθοντο τοῦ θεοῦ ¹²⁾

1) ἐπιστρέφειαν in textu, ἐπιστροφήν in marg. Just. — 2) διαφυλαχθήσεται Bev. — 3) τελείου idem. — 4) Joannes Antiochenus tit. 18. καὶ κοινωνίας τυχῶν καὶ προσφορᾶς μετασχῶν. Hard. — 5) μετὰ δοκιμασίας μεταδιδότω τῆς προσφορᾶς Bev. et Zonaras. — 6) cf. Neander l. c. vol. II, p. 252. Gieseler l. c. vol. I, p. 315. Rheinwald l. c. p. 348. — 7) Joannes Antioch. tit. 35. Περὶ τῶν παραπεσόντων κατηγουμένων. Hard. — 8) cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 308. — 9) Joannes Antioch. tit. 12. addit ἢ ὁ διάκονος, et εἰς ἧν, pro ἢ vel ἐν ἢ Hard. — ἐν ἢ Bev. — 10) cf. Neander l. c. vol. II, p. 217. — 11) τὸ αἰσχροκέρδες in marg. Just. — 12) Psalm. 15, 5. LXX.

γράφματος λέγοντος· Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντας ἑκατοστάς ἀπαιτοῦσιν· ἐδικαίωσεν ἢ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς, εἴ τις εὐσεβεῖη μετὰ τὸν ὄρον τοῦτον τοκοῦς λαμβάνων ἐκ μεταχειρίσεως ¹⁾ ἢ ἄλλως μεταερχόμενος τὸ πρᾶγμα ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν ἢ ὅλως ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχροῦ κέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται ²⁾.

XVIII.

Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον ³⁾, ὅτι ἐν τισὶ τόποις καὶ πόλεσι τοῖς πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διακονοὶ διδόνασιν, ὅπερ οὐτε ὁ κανὼν οὐτε ἡ συνήθεια παρέδωκε, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν τοῖς προσφέρουσι διδοῦναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. κἀκεῖνο δὲ ἐγνωρίσθη, ὅτι ἤδη τινὲς τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἄπτονται. ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα περιηγήσθω· καὶ ἐμμένετωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίῳις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπαίρεται εἰσὶ, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους τυγχάνουσι ⁴⁾· λαμβανέτωσαν δὲ κατὰ τὴν τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους, ἢ τοῦ ἐπισκόπου διδόντος ⁵⁾ αὐτοῖς ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. ἀλλὰ μὴδὲ ⁶⁾ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέστω τοῖς διακόνοις· παρὰ κανόνα γὰρ καὶ παρὰ τάξιν ἔστι τὸ γινόμενον. εἰ δὲ τις μὴ θέλοι ⁷⁾ παιδαργεῖν καὶ μετὰ τούτους τοὺς ὄρους, πεπαύσθω τῆς διακονίας ⁸⁾.

XIX.

Περὶ τῶν Παυλιανισάντων ⁹⁾, εἴτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθεται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος· εἰ δὲ τινες ἐν ¹⁰⁾ τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν ¹¹⁾, εἰ μὲν ἀμεμπτοὶ καὶ ἀνεπίληπτοι φανείεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονισθῶσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου· εἰ δὲ ἢ ἀνάκρισις ἀνεπιτηδεῖους αὐτοὺς εὐρίσκοι, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προσήκει. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακονισῶν ¹²⁾, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κανόνι ¹³⁾ ἐξεταζομένων, ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται. ἐμνήσθημεν δὲ ¹⁴⁾ διακονισῶν τῶν ἐν τῷ σῆματι ἐξετασθεισῶν, ἐπεὶ μὴδὲ χειροθεσίαν τινὰ ἔχουσιν ¹⁵⁾, ὥστε ἐξάπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι ¹⁶⁾.

1) λαμβάνειν ἐκ μεταχειρίσεως Bev. et Just. — 2) cf. Rheinwald l. c. p. 23—25. — 3) εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον Bev. — 4) τῶν καὶ πρεσβυτέρων ἐλάττους, omisso τυγχάνουσι, Bev. — 5) μεταδιδόντος in textu Bev. et in marg. Just. — 6) μὴ Bev. et Just. — 7) θέλει Bev.

8) cf. Neander l. c. vol. I, p. 227. Rheinwald l. c. p. 52. — 9) Παυλιανιστῶν in marg. Just. — 10) ἐν omittitur a Bev. et Just.

11) ἐξητάσθησαν in textu Bev. et in marg. Just., ἐξηπατήθησαν in textu Just. — 12) Αἱ διακόνων. Hard. — similiter autem et de eorum diaconis et de omnibus his, qui in eodem canone versantur, eadem forma servabitur. Vers. prisc. — 13) κλήρω in marg. Just. et in textu Bev.

14) ἐμνήσθημεν δὲ τῶν διακ. Just. — Meminimus autem de diaconissis, quod in schismate sint constitutae, quoniam neque per manus impositionem sunt ordinatae, omnino inter laicos oportet dinumerari. Vers. prisc.

15) ἔχουσιν Bev. — 16) cf. Neander l. c. vol. II, p. 221. 332. Rheinwald l. c. p. 54. 55.

XX.

Ἐπειδὴ τινὲς εἶον ἐν τῇ κυριακῇ γόγγυ κλίνοντες καὶ ἐν ταῖς τῆς πεντηκοστῆς ἡμέραις ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικίᾳ φυλάττεσθαι ¹⁾, ἐστῶτας ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ θεῷ ²⁾.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΕΚΑΤΟΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΠΑΤΕΛΑΙ ΦΛΑΒΙΟΥ ΕΥΧΕΡΙΟΥ, ΚΑΙ ΦΛΑΒΙΟΥ ΕΤΑΓΡΙΟΥ, ΤΩΝ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩΝ, ΠΡΟ ΕΠΤΑ ΕΙΔΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ³⁾.

Τὰδε ὄρισαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει χάριτι θεοῦ συνελθόντες ἐπίσκοποι ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν κατὰ κλήσιν τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Θεοδοσίου·

I.

Μὴ ἀθετεῖσθαι ⁴⁾ τὴν πίστιν τῶν πατέρων τῶν τριακοσίων δεκαοκτῶ, τῶν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συνελθόντων, ἀλλὰ μένειν ἐκείνην κυρίαν, καὶ ἀναθεματισθῆναι πᾶσαν αἵρεσιν· καὶ ἰδικῶς ⁵⁾ τὴν τῶν Εὐνομιανῶν, εἶτουν Ἀνομοίων· καὶ τὴν τῶν Ἀρειανῶν ⁶⁾, εἶτουν Εὐδοξιανῶν· καὶ τὴν τῶν Ἡμιρειανῶν ⁷⁾, ἤγουν ⁸⁾ Πνευματομάχων· καὶ τὴν τῶν Σαβελλιανῶν, Μαρκελλιανῶν ⁹⁾, καὶ τὴν τῶν Φωτειανῶν ¹⁰⁾, καὶ τὴν τῶν Ἀπολλιναριστῶν ¹¹⁾ ¹²⁾.

II.

Τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπεροχίαις ἐκκλησιαίαις μὴ ἐπιέναι, μηδὲ συγγέειν τὰς ἐκκλησίας· ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον τὰ ἐν Αἰ-

¹⁾ ὁμοίως φυλάττεσθαι Just. — ὁμοίως παραφυλάττεσθαι Bev. — placuit . . . synodo, cunctos in omnibus locis constanter et consentienter, stantes dominum orare debere dominicam diem et diem Paschae, usque in Pentecosten. Vers. prisc. — ²⁾ cf. Rheinwald l. c. p. 157.

³⁾ In cod. ms. canonum ecclesiae Graecae ex bibl. collegii Paris. soc. Jesu hic titulus est praefixus canonibus: Τῶν ἁγίων πατέρων, τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντων, ἐν ὑπαταίᾳ Φλ. Εὐχερίου καὶ Φλ. Εὐαγγρίου, τῶν λαμπροτάτων, πρὸ ἐπτὰ εἰδῶν Ἰουλιανῶν. Mensam Martium Socrates habet. Hard. — ⁴⁾ Κανὼν α'. Ὄρισαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντες ἅγιοι πατέρες, μὴ ἀθετεῖσθαι κ. τ. λ. Bev.

⁵⁾ αἰδικῶς Bev. et Just. — ⁶⁾ εἶτουν Ἀνομοίων· καὶ τὴν τῶν Ἀρειανῶν omitt. a Bev. — ⁷⁾ Ἡμιρειανῶν in marg. Mansi et in textu Bev. Ἡμιρειανῶν, εἶτουν in ms. mox cit. (ad 3.) Hard. — ⁸⁾ εἶτουν Bev. et Just. — ⁹⁾ καὶ τὴν Μαρκ. in marg. Mansi. — καὶ τὴν τῶν Μαρκ. Bev. et Just. — ¹⁰⁾ Idem ms. (ad 3.) Φωτειανῶν. Hard.

¹¹⁾ Ἀπολλιναριστῶν in marg. Mansi. — Ἀπολλιναριστῶν Bev. — ¹²⁾ cf. Neander l. c. vol. II, p. 620.

γύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν, τοὺς δὲ τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους τὴν ἀνατολὴν μόνην διοικεῖν, φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νικαίαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίᾳ, καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπισκόπους τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν μόνην¹⁾ οἰκονομεῖν, καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς τὰ τῆς Ποντικῆς μόνον²⁾, καὶ τοὺς τῆς Θρακίης τὰ τῆς Θρακικῆς³⁾ μόνον οἰκονομεῖν.

Ἀκλήτους δὲ ἐπισκόπους ὑπὲρ διοίκησιν μὴ ἐπιβαίνειν⁴⁾ ἐπὶ χειροτονίαις⁵⁾ ἢ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις ἐκκλησιαστικαῖς. φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνος, εὐδηλον ὡς τὰ καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἢ τῆς ἐπαρχίας σύνδοτος διοικήσει, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὠρισμένα.

Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας οἰκονομεῖσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν παρὰ τῶν πατέρων⁶⁾ 7).

III.

Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διὰ τοῦ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην⁸⁾.

IV.

Περὶ Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀταξίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης, ὡστὲ μῆτε τὸν⁹⁾ Μαξίμον ἐπίσκοπον ἢ γενέσθαι ἢ εἶναι, μῆτε τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἐν οἰωδήποτε βαθμῷ κλήρου, πάντων καὶ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀκυρωθέντων¹⁰⁾.

V. 11)

Περὶ τοῦ τόμου τῶν Δυτικῶν καὶ τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀπεδεξάμεθα τρυφῆς μίαν ὁμολογούντας πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος θεότητα.

VI.

Ἐπειδὴ πολλοὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν συγγεῖν¹²⁾ καὶ ἀνατρέπειν βουλόμενοι¹³⁾, φιλέχθρως καὶ σκυφαντικῶς αἰτίας τινὰς κατὰ τῶν οἰκονομουμένων τὰς ἐκκλησίας ὀρθόδοξων ἐπισκόπων συμπλάττουσιν, οὐδὲν ἕτερον ἢ χραίνειν τὰς τῶν ἱερέων ὑπολήψεις καὶ ταραχὰς τῶν εἰρηνευόντων λαῶν κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντες· τοῦτου ἕνεκεν ἤρρεσε¹⁴⁾ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδραμόντων ἐπισκόπων,

1) κατὰ τὴν Ἀσιανὴν μόνον Bev. et Just. — κατὰ τὴν Ἀσιανὴν μόνην in marg. Mansi. — 2) μόνα Just. et Bev. — 3) Utrouque loco Θρακικῆς Just., Θρακίης Bev. — 4) ὑπερβαίνειν Bev. — 5) χειροτονία Just. — 6) συνήθειαν τῶν πατέρων in marg. Mansi et in textu Just. ac Bev. — 7) cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 490. — 8) Vers. prisca: Const. episcoporum habere primatum honoris post Romanum episcopum, pro quod eam esse censemus juniorem Romam. — cf. Neander l. c. vol. II, p. 230—31. 240. — Gieseler l. c. vol. I, p. 490. — 9) τὸν omitt. a Just. et Bev. — 10) cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 506.

11) Hi tres canones adjecti sunt ex Balsamone. Mansi. — 12) συγγεῖν Just. — 13) πειράμενοι in marg. Mansi et Just. — 14) ἤρρεσε in marg. Just. — ὠρσειν ἢ ἁγία σύνδοτος Bev.

μη ἀνεξετάστως προσέσθαι τοὺς¹⁾ κατηγοροῦντας, μηδὲ πᾶσιν ἐπιτρέπεσθαι²⁾ τὰς κατηγορίας ποιεῖσθαι κατὰ τῶν οἰκονομούντων τὰς ἐκκλησίας, μηδὲ μὲν³⁾ πάντας ἀποκλείειν· ἀλλ' εἰ μὲν τις οἰκείαν τινα μέμψιν, τοῦτ' ἐστὶν ἰδιωτικὴν⁴⁾, ἐπαγάγοι τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς πλοονετηθεὶς ἢ ἄλλο τι μὲν παρὰ τὸ δίκαιον παρ' αὐτοῦ πεπονθώς· ἐπὶ τῶν τοιούτων κατηγοριῶν μὴ ἐξετάζεσθαι μήτε πρόσωπον τοῦ κατηγοροῦ⁵⁾ μήτε τὴν θρησκείαν. χρηὴ γὰρ παντὶ τρόπῳ τὸ τε συνειδὸς τοῦ ἐπισκόπου ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν ἀδικεῖσθαι λέγοντα, οἷας ἂν ἡ θρησκείας, τῶν δικαίων τυγχάνειν· εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἶη τὸ ἐπιφερομένον ἔγκλημα τῷ ἐπισκόπῳ, τότε δοκιμάζεσθαι χρηὴ τῶν κατηγορούντων τὰ πρόσωπα, ἵνα πρῶτον αἰρετικούς μὴ ἐξῆ⁶⁾ κατηγορίας κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι· αἰρετικούς δὲ λέγομεν τοὺς τε πάλαι τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχίσαντας δὲ καὶ ἀντισυναγοντας⁷⁾ τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν⁸⁾ ἐπισκόποις. ἔπειτα δὲ καὶ εἰ τις τούτων⁹⁾ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ αἰτίαις τισὶ προκατεγνωσμένοι εἰεν καὶ ἀποβλημένοι ἢ ἀκοινῶνῆτοι, εἴτε ἀπὸ κλήρου εἴτε ἀπὸ λαϊκοῦ τάγματος· μηδὲ τούτοις ἐξεῖναι κατηγορεῖν ἐπισκόπου, πρὶν ἂν τὸ οἰκείον ἔγκλημα πρότερον ἀποδύσωνται. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν προλαβοῦσαν ὄντας μὴ πρότερον εἶναι δεκτοὺς εἰς ἐπισκόπου κατηγορίαν ἢ ἐτίρῳν κληρικῶν, πρὶν ἂν ἀθῶους ἐαυτοὺς τῶν ἐπαχθέντων αὐτοῖς ἀποδείξωσιν ἔγκλημάτων. εἰ μὲντοι τινὲς μήτε αἰρετικοὶ μήτε ἀκοινῶνῆτοι εἰεν, μήτε προκατεγνωσμένοι¹⁰⁾ ἢ προκατηγορημένοι ἐπὶ τισὶ πλημμελήμασι, λέγοιεν δὲ ἔχειν τινα ἐκκλησιαστικὴν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου κατηγορίαν¹¹⁾· τούτους κλεῖναι ἢ ἁγία σύνοδος πρῶτον μὲν ἐπὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας πάντων ἐπισκόπων ἐνίστασθαι τὰς κατηγορίας, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐλέγχειν τὰ ἔγκληματα τοῦ ἐν αἰτίαις τισὶν ἐπισκόπου. εἰ δὲ συμβαίῃ ἀδυνατήσῃ τοὺς ἐπαρχιώτας πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐπιφερομένων ἔγκλημάτων τῷ ἐπισκόπῳ, τότε αὐτοὺς προσιέναι μίξῳ συνόδῳ τῶν τῆς διοικήσεως ἐπισκόπων ἐκείνης, ὑπὲρ τῆς αἰτίας ταύτης συγκαλουμένων, καὶ μὴ πρότερον¹²⁾ ἐνίστασθαι τὴν κατηγορίαν, πρὶν ἢ ἐγγράφως αὐτοὺς τὸν ἴσον αὐτοῖς ὑποτιμησασθαι¹³⁾ κίνδυνον, εἴπερ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων τάξει¹⁴⁾

1) ἐπιτρέπειν in marg. Mansi, in textu Just. et Bev. — 2) μὴν Just. et Bev. — 3) ἰδιωτικὴν ἢ γον χρηματικὴν in marg. Just. — 4) τοῦ κατηγοροῦμένου in marg. Just. — 5) ἀποσχισθέντας δὲ καὶ ἀντισυναγοντας in marg. Mansi et Just. ἀποσχίσαντας in textu Just.

6) Forte κοινονικοῖς ἡμῶν, qui nobiscum communicant, hoc loco legi satius fuerit. Hard. ἡμῶν Just. — 7) τῶν in marg. Mansi et Just.

8) προκατεγνωσμένοι Just. et Bev. — 9) τινὰς ἐκκλησιαστικὰς κατηγορίας Bev.

10) πρότερον in marg. — πρῶτον in textu Just. — 11) ἐπιτιμησασθαι in marg. Mansi et Just. — ἐγγρ. αὐτοὺς ἐπιτιμησασθαι κίνδυνον, omisso τὸν ἴσον αὐτοῖς Bev. — 12) ἐξετάσῃ in marg. Mansi, ἐξετάξει in marg. Just.

συκοφαντοῦντες τὸν κατηγορούμενον ἐπίσκοπον ἐλεγχθεῖεν. εἰ δέ τις καταφρονήσας τῶν κατὰ τὰ προδηλωθέντα ἀδογματῶν τολμήσειεν ἢ βασιλικῶς ἐνοχλεῖν ἀκοᾶς ¹⁾ ἢ κοσμικῶν ἀρχόντων δικαστήρια ἢ οἰκουμένην οὐνόδοον ταραττεῖν, πάντας ἀτιμάσας τοὺς τῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, τὸν τοιοῦτον τὸ παράπαν ²⁾ εἰς κατηγορίαν μὴ εἶναι δεκτὸν, ὡς καθυβρίσαντα τοὺς κανόνας, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λυμηνάμενον εὐταξίαν ³⁾,

VII. 4)

Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἰρετικῶν δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν καὶ συνήθειαν. Ἀρειανούς μὲν καὶ Μακεδονιανούς, καὶ Σαββατιανούς, καὶ Ναυατιανούς, τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς καθαρούς καὶ ἀριστεροὺς ⁵⁾, καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαίδεκαίτας, εἶπουν ⁶⁾ Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστὰς ⁷⁾ δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους καὶ ἀνάθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν, μὴ φρονοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ σφραγιζομένους, ἧτοι χριστούς πρῶτον τῷ ἀγίῳ μύρω τὸ τε μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὰς ὄνας καὶ τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγιζόντες αὐτοὺς λέγομεν· Σφραγίς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Εὐνομιανούς μέντοι τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανούς τοὺς νιοπατορίαν διδάσκοντας ⁸⁾, ἢ ἕτερα ἅτινα χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ τὰς ἄλλας πᾶσας αἱρέσεις ⁹⁾. — ἐπειδὴ πολλοὶ εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς Γαλατῶν χώρας ἐρχόμενοι ¹⁰⁾. — πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστεῖσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ ὡς Ἑλλήνας δεχόμεθα· καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχομένους, εἶτα τὴν τρίτην ¹¹⁾ ἐξορκίζομεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ ἐμφυσᾶν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον καὶ εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν ¹²⁾. καὶ οὕτως κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιοῦμεν αὐτοὺς ¹³⁾ χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν· καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν ¹⁴⁾.

1) βασιλικῶς ἐνοχλ. ἀκοᾶς in marg. Just. — 2) τὸ πάμπαν Bev.

3) cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 490. Rheinwald l. c. p. 94. — 4) Non est hic canon in Arabica paraphrasi, nec in collectione canonum Joan. Antiocheni, qui et Scholasticus dictus est, Patriarchae C. P., nec in epitome canonum Symeonis magistri, uterque enim VI tantum priores canones appellat hujus concilii. Est totidem verbis canon XIV Synodi Trullanae. Vide etiam ep. ad Martyrium Antioch. apud Leunclavius in jure Graeco Rom. p. 290, unde hic canon descriptus videri potest. Mansi. — 5) ἀριστοὺς in marg. Just. — 6) ἦγον in marg. Just. — ἧτοι Bev. — 7) Ἀπολλιναριστὰς Bev. — 8) δοξάζοντας in marg. Mansi et Just. — 9) τοὺς ἄλλους πάντας αἱρετικοὺς in marg. Just.

10) ὁμώμοτοι in marg. Mansi et Just., et in textu Bev. —

11) τῇ τρίτῃ Just. et Bev. — 12) αὐτῶν omitt. a Just. et Bev. —

13) αὐτοὺς omitt. a Just. et Bev. — 14) cf. Neander l. c. vol. II, p. 461. Rheinwald l. c. p. 288. 330.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΩΝ
ΕΝ ΕΦΕΣΩΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΟΝ¹⁾.

Ἐπειδὴ ²⁾ δὲ ἐγράψαν καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς ἁγίας συνόδου καὶ μείναντας κατὰ χώραν ἢ πόλιν ³⁾ διὰ τινὰ αἰτίαν ἢ ἐκκλησιαστικὴν ἢ σωματικὴν μὴ ἀγνοῆσαι τὰ περὶ αὐτῶν ⁴⁾ τετυπωμένα, γνωρίζομεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγιότητι καὶ ἀγάπῃ, ὅτιπερ·

I.

Εἰ τις ⁵⁾ ὁ ⁶⁾ μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ἀποστατήσας ⁷⁾ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου προσέειπε τῷ τῆς ἀποστασίας συνεδρίῳ ἢ μετὰ τοῦτο προστεθείη ⁸⁾ ἢ τὰ Κελεστίου ⁹⁾ ἐφρόνησεν ἢ φρονήσῃ ¹⁰⁾, οὗτος κατὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκοπῶν ¹¹⁾ διαπραττεσθαι τι οὐδαμῶς δύναται, πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς συνόδου ἐκβεβλημένος καὶ ἀνεπὲρρητος ὑπάρχων· ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόποις καὶ τοῖς πέραξ μητροπολίταις τοῖς τῆς ὀρθοδοξίας φρονούσιν ὑποκίεσται, εἰς τὸ πάντη καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ¹²⁾ ἐπισκοπῆς ἐκβληθῆναι.

II.

Εἰ δὲ τινες ἐπαρχιώται ἐπίσκοποι ἀπελειφθήσαν τῆς ἁγίας συνόδου καὶ τῇ ἀποστασίᾳ προστεθήσαν, ἢ προστεθῆναι περιραθεῖεν, ἢ καὶ ὑπογράψαντες ¹³⁾ τῇ Νεστορίου ¹⁴⁾ καθαιρέσει ἐπαλινοδρέμησαν πρὸς τὸ τῆς ἀποστασίας συνέδριον, τούτους πάντη, κατὰ τὸ δόξαν τῆς ἁγίας συνόδου, ἄλλοτρίους εἶναι τῆς ἰερωσύνης, καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐκπίπτειν ¹⁵⁾.

III.

Εἰ δὲ τινες καὶ ¹⁶⁾ τῶν ἐν ἐκάστῃ πόλει ἢ χώρᾳ κληρικῶν ὑπὸ Νεστορίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων τῆς ἰερωσύνης ἐκωλύθησαν διὰ τὸ ὀρθῶς φρονεῖν, ἐδικαιώσαμεν καὶ τούτους τὸν ἴδιον ἀπολαβεῖν βαθμόν. κοινῶς δὲ τοὺς τῆς ὀρθοδόξου καὶ ¹⁷⁾ οἰκουμενικῆς συνόδου συμφρονούντας ¹⁸⁾ κληρικούς κελεύομεν τοῖς ἀποστατήσασιν ἢ ἀφισταμένοις ἐπισκόποις μὴδ' ὅλως ὑποκίεσθαι κατὰ μηδένα τρόπον.

1) Hi canones non reperiuntur in versione priaca nec in codice Dionysii.

2) Κανὼν α'. Ἐπειδὴ κ. τ. λ. Bev. — 3) Verba μείναντας — πόλιν omitt. a Bev. — 4) ἐν αὐτῇ in marg. Mansi et in textu Bev.

5) Εἰτε in marg. Mansi. — 6) ὁ omitt. a Bev. — 7) ἀποστήσας in marg. Mansi. — 8) προστεθείς τὰ κ. τ. λ. in marg. Mansi. — 9) τοῦ Κελεστίου Bev. — 10) φρονήσῃ in marg. Mansi et in textu Bev. — φρονήσῃ Just. — 11) ἀρχόντων καὶ ἐπισκ. in marg. Mansi et in textu Just. — 12) βαθμ. καὶ τῆς ἐπισκ. in marg. Mansi. — 13) ὑποστρέψαντες in marg. Just. — 14) τοῦ Νεστ. Bev. — 15) ἀκρίπτους in marg. Mansi et in marg. Just. — ἐκπίπτοντας in textu Just.

16) καὶ omitt. a Bev. — 17) καὶ τῇ οἰκ. Just. — 18) συμφρονούντας in marg. Mansi.

IV.

Εἰ δὲ τινες ἀποστατήσαιεν τῶν κληρικῶν καὶ τολμήσαιεν ἢ κατ' ἰδίαν ἢ δημοσίᾳ τὰ Νεστορίου ἢ τὰ Καλοστίου ¹⁾ φρονῆσαι, καὶ τούτους εἶναι καθηρημένους ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου δεδικαιώται.

V.

Ὅσοι δὲ ἐπὶ ἀτόποις πράξεσι κατεκρίθησαν ὑπὸ ²⁾ τῆς ἁγίας συνόδου ἢ ὑπὸ τῶν οἰκείων ³⁾ ἐπισκοπῶν, καὶ τούτοις ⁴⁾ ἀκανονίστως κατὰ τὴν ἐν ἁπασίν ἀδιαφορίαν ⁵⁾ αὐτοῦ ὁ Νεστόριος καὶ ⁶⁾ αἱ τὰ αὐτοῦ φρονούντες ἀποδοῦναι ἐπειράθησαν ἢ πειραθεῖεν κοινωνίαν ἢ βαθμὸν, ἀνωφελήτους μένειν καὶ τούτους, καὶ εἶναι ⁷⁾ οὐδὲν ἤττον καθηρημένους ἰδικαιώσαμεν ⁸⁾.

VI.

Ὅμοίως δὲ καὶ εἰ τινες βουληθεῖεν τὰ περὶ ἐκάστων ⁹⁾ πεπραγμένα ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῇ ἐν Ἐφέσῳ οἰωδῆποτε τρόπῳ παρασαλεύειν ἢ ἁγία σύνοδος ὤρισεν, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν ἢ κληρικοὶ, τοῦ οἰκείου παντελῶς ἀποπίπτειν βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀκοινωνήτους ὑπάρχειν ¹⁰⁾ ¹¹⁾.

Ο Ρ Ο Ι

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΕΚΦΩΛΗΘΕΝΤΕΣ ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΤΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΧΑΛΚΗΔΟΝΙ ΣΤΝΑΧΘΕΙΣΗΣ.

I.

Τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καθ' ἐκάστην σύνοδον ἄχρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας κρατεῖν ἰδικαιώσαμεν ¹²⁾.

II.

Εἰ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιο, καὶ εἰς πράσιν καταγάγῃ ¹³⁾ τὴν ἄκρατον χάριν, καὶ χειροτονήσῃ ¹⁴⁾ ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον ἢ χωρεπίσκοπον ἢ πρεσβύ-

1) τοῦ Νεστ. ἢ τὰ τοῦ Κελ. Bev. — 2) ἐπὶ in marg. Mansi. — 3) ἢ ἐπὶ τῶν ἰδίων in marg. Mansi. — 4) τούτους ibid. — 5) διαφορίας ibid. — ἰδέετο ἀδιαφόρως explicat Zonaras. — 6) ἢ ibid.

7) ἀνωφ. εἶναι καὶ μένειν οὐδὲν κ. τ. λ. Bev. — 8) ἰδικαιώσαν Bev. — ἰδικαιώσαν ἐνταῦθα ἐξηλήθη ἀντὶ τοῦ δικαίου εἶναι ἔδοξε, Balsamon. — ἰδικαιώσαν ἀντὶ τοῦ δικαίου ἐψηφίσαντο, ἢ ἰδικαιώσαν ἀπὸ τοῦ ἐκολάσαν ὡστε εἶναι καθηρημένους. λαμβάνεται γὰρ τὸ δικαιοῦσαι καὶ ἐπὶ τοῦ κολάσαι, ὅθεν λέγομεν τὰ ἐκείθεν δικαιωτήρια (tormenta). Zonaras.

9) ἐκάστης in marg. Mansi. — ἐκάστον Just. et Bev. — 10) τυγχάνειν in marg. Just. — 11) In Vaticanis libris et nonnullis aliis reperuntur hi VI canones. (Observ. ex edit. Romae. 1608.) In Collectionibus Jo. Zonaras ac Th. Balsamonis nec non in codice canonum ecclesiae universae a Ch. Justello editorum exstant VIII canones.

12) Hic canon deest in versione prisca. (Mansi T. VII, p. 394. Just. T. I. p. 227.) — 13) καταγάγοι Just. et Bev. — 14) χειροτονήσοι idem.

τερον ἢ διάκονον ¹⁾ ἢ ἑτερόν τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταριθμουμένων ²⁾, ἢ προβάλλοιτο ἐπὶ χρήμασιν ἢ ³⁾ οἰκονόμον ἢ ἑνδίκον ⁴⁾ ἢ προσμονάριον ⁵⁾ ἢ ὅπως τινὰ τοῦ κατόνος δι' αἰσχροκέρδειαν οἰκίαν ⁶⁾. ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας ἐλεγχθεὶς περὶ τὸν οἰκίον κινδυνεύτω βαθμόν, καὶ ὁ χειροτονουμένος μὴδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ⁷⁾ ὠφελείσθω χειροτονίας ἢ προβολῆς, ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντισματος οὐπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν. εἰ δὲ τις καὶ μεσιταῶν φανείη ⁸⁾ τοῖς οὕτως αἰσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λήμμασι, καὶ οὕτος, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐπιπιπέτω βαθμοῦ, εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μονάζων, ἀναθεματιζέσθω.

III.

⁹⁾ Ἦλθεν εἰς τὴν ἀγίαν σύνοδον ὅτι τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατελεγεμένων τινὲς δι' οἰκίαν ⁹⁾ αἰσχροκέρδειαν ἀλλοτρίων κτημάτων γίνονται μισθωταί, καὶ πράγματα κοσμικὰ ἐρολαβοῦσι, τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ λειτουργίας καταρῥαθυμούντες, τοὺς δὲ τῶν κοσμικῶν ὑποτρέχοντες οἴκους καὶ οὐσιῶν χειρισμοὺς ἀναδεχόμενοι ¹⁰⁾ διὰ φιλαργυρίαν. ὥρισε τοίνυν ἡ ἀγία καὶ μεγάλη σύνοδος, μὴδὲνα τοῦ λοιποῦ μὴ ἐπίσκοπον, μὴ κληρικόν, μὴ μονάζοντα, ἢ μισθοῦσθαι κτήματα ¹¹⁾ ἢ πράγματα, ἢ ἐπειράγειν ¹²⁾ ἑαυτὸν κοσμικαῖς διοικήσεσι· πλὴν εἰ μὴ πον ἐκ νόμων καλοῖτο ¹³⁾ εἰς ἀφηλικῶν ἀπαραίτητον ἐπιτροπήν, ἢ ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρέψοι ¹⁴⁾ φροντίειν πραγμάτων ἢ ὄρφανῶν καὶ γηρῶν ἀπρονοήτων καὶ τῶν προσώπων τῶν μάλιστα τῆς ἐκκλησιαστικῆς δεομένων βοήθειας διὰ τὸν φόβον τοῦ κυρίου ¹⁵⁾. εἰ δὲ τις παραβαίνειν τὰ ὠρισμένα τοῦ λοιποῦ ἐπιχειρήσοι ¹⁶⁾; ὁ τοιοῦτος ἐκκλησιαστικοῖς ὑποκείσθω ἐπιτιμίοις.

IV.

Οἱ ἀληθῶς καὶ εἰλικρινῶς τὸν μονήρη μετιόντες βίον, τῆς προσηκούσης ἀξιοσθώσαν τιμῆς· ἐπειδὴ δὲ τινες τῷ μοναχικῷ κεχρημένοι προσήματι ¹⁷⁾ τὰς ¹⁸⁾ τὴν ἐκκλησίας καὶ τὰ πολιτικά διαταράττουσι πράγματα, περιιόντες ἀδιαφόρως ἐν ταῖς πόλεσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστήρια ἑαυτοῖς συνίσταν ἐπιτηθεύοντες· ἔδοξε μὴδὲνα μηδαμοῦ ¹⁹⁾ οἰκοδομεῖν

1) ἢ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους Just. — 2) καθηρισμένων Just. et Bev.

3) ἢ omitt. a Bev. — 4) χαρτουλάριον dicit Balsamon. — 5) παραμονάριον Just., Bev. et omnes scholiastae. — ostiarium, Vers. prisca. mansioanarium, Dionys. — cf. Neander l. c. T. II, p. 223 sq. Rheinwald l. c. p. 42. 50f. — 6) οἰκίας omitt. a Bev. — 7) ἐμπορίαν in textu, ἔμποριαν in marg. Just. — 8) φανῆ Bev. — 9) οἰκίαν omitt. ab Just. et Bev. — 10) ἀνεχόμενοι in textu, ἀναδεχ. in marg. Just. — 11) conductiti titulo possessiones habere. Vers. prisca.

12) ἢ πραγμάτων [in marg.: κτημάτων] ἐπειράγειν Just. — 13) καλεῖται Just. — 14) ἐπιτρέψει Just. — 15) Θεοῦ in textu Just. et Bev., κυρίου in marg. Just. — personarum, quae maxime ecclesiastico indigent adjutorio: propter timorem domini causa deponat. Dionys. — personarum, quae auxilium eccl. postulant propter timorem dei. Vers. prisca.

16) ἐπιχειρήσει Just. — 17) σήματι in marg. Just. — 18) τὰ τὴν ἐκκλ. Bev. — 19) μὴδὲνα μὲν μηδαμοῦ in textu Just. et Bev. — μηδαμῶς in marg. Just.

μηδὲ συνιστᾶν μοναστήριον ἢ εὐκτήριον οἶκον παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου· τοῖς δὲ καθ' ἑκάστην πόλιν καὶ χώραν μονάζοντας ὑποτετάχθαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῇ ἡσυχίᾳ ἀσπάζεσθαι καὶ προσέχειν μόνῃ τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, ἐν οἷς τόποις ἐπετάξαντο ¹⁾ προσκαρτεροῦντας, μήτε δὲ ἐκκλησιαστικοῖς μήτε βιωτικοῖς παρενοχλεῖν πράγμασιν ἢ ἐπικοινωνεῖν ²⁾ καταλιμπάνοντας τὰ ἴδια μοναστήρια, εἰ μὴ ποτε ἄρα ἐπιτραπείαν διὰ χρείαν ἀναγκαίαν ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου· μηδένα δὲ προσδέχεσθαι ἐν τοῖς μοναστηρίοις δούλον ἐπὶ τῷ ³⁾ μονάσαι παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου. τὸν δὲ παραβαίνοντα τούτων ἡμῶν τὸν ὄρον, ὠρίσαμεν ἀνοικνωγῆτον εἶναι, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημηθῆται. τὸν μὲντοι ἐπίσκοπον τῆς πόλεως χρῆ τὴν δέουσαν πρόνοιαν ποιῆσθαι τῶν μοναστηρίων ⁴⁾.

V.

Περὶ δὲ τῶν μεταβαίνοντων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἔδοξε τοὺς περὶ τούτων τεθέντας κανόνας παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἔχειν τὴν ἰδίαν ⁵⁾ ἰσχύν.

VI.

Μηδένα δὲ ἀπολειμμένως χειροτονεῖσθαι μήτε πρεσβύτερον μήτε διάκονον μήτε ὅλως τινὰ τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι, εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπιτηρῆταιτο ⁶⁾. τοὺς δὲ ἀπολύτως χειροτονουμένους ὠρίσειν ἢ ἁγία σύνοδος ἄκυρον ἔχειν τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν, καὶ μηδαμῶς δύνασθαι ἐνεργεῖν ἐφ' ὕβρει τοῦ χειροτονήσαντος.

VII.

Τοὺς ἅπασι ἐν κλήρῳ κατελεγμένους ἢ καλ' μονάσαντας ⁷⁾ ὠρίσαμεν μήτε ἐπὶ στρατείᾳ μήτε ἐπὶ ἀξίᾳ κοσμηκῆν ἐρχεσθαι· ἢ τοῦτο τολμῶντας καὶ μὴ μεταμελομένους, ὥστε ἐπιστρέφαι ἐπὶ τούτῳ ὁ διὰ Θεοῦ πρότερον εἴλοντο, ἀναθεματίζεσθαι.

VIII.

Οἱ κληρικοὶ τῶν πτωχείων ⁸⁾ καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυρίων ὑπὸ τῶν ⁹⁾ ἐν ἐκάστη πόλει ¹⁰⁾ ἐπισκόπων τὴν ἐξουσίαν, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων παράδοσιν, διαμενεύωσαν, καὶ μὴ καταυθαδιάζεσθαι ἢ ἀφηνιᾶν ¹¹⁾ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· οἱ δὲ τολμῶντας ἀνατρέπειν τὴν τοιαύτην διατύπωσιν καθ' οἶον-

1) ἀπετάξαντο Just. — remittissenturculo Dionys. seculo remittissent videntur Vers. prisca. — eo loco quo monachi constituti sunt. Paraphr. Arabica (Mansi T. VII, p. 416). — 2) κοινωνεῖν in marg. Just.

3) τὸ Just. et Bev. — 4) cf. Neander l. c. vol. II, p. 353. — Rheinwald l. c. p. 37. — Gieseler l. c. vol. I, p. 688. — 5) ἴδιον omitt. a Just. et Bev. — 6) cf. Rheinwald l. c. p. 35 ann. 5. — 7) τεταγμένους καὶ μοναστῆς Just. et Bev. — 8) cf. Neander l. c. vol. II, p. 194. — Rheinwald l. c. p. 106. — 9) qui dispensationi pauperum praesunt. Vers. prisca. cf. Rheinwald l. c. p. 108. — 10) ἐκάστη πόλις in marg. Just. — 11) καθ' αὐθάδῃαν ἀφηνιᾶσαν Just. et Bev. — nec per contumaciam ad episcopo suo dissimulant. Dionys. nec sua temeritate ab episcopi sui moderations declinant. Vers. prisca.

δήποτε τρόπον καὶ μὴ ὑποταττόμενοι τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, εἰ μὲν εἴεν κληρικοί, τοῖς τῶν κανόνων ὑποκείσθωσαν ἐπιτιμίοις, εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαϊκοί, ἔστωσαν ἀκοινωνήτοι.

IX.

Εἰ τις κληρικός πρὸς κληρικὸν πράγμα ἔχοι ¹⁾, μὴ ἐγκαταλιμπανέτω τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον καὶ ἐπὶ κοσμικῇ δικαστηρίᾳ κατατρέχέτω ²⁾· ἀλλὰ πρότερον τὴν ὑπόθεσιν γυμναζέτω παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ἢ γοῦν γνώμῃ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου παρ' οἷς ἂν τὰ ἀμφοτέρω μέρη βούλῃται ³⁾ τὰ τῆς δικῆς συγκροτῆσθω ⁴⁾. εἰ δὲ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ ⁵⁾, κανονικοῖς ὑποκείσθω ἐπιτιμίοις. εἰ δὲ καὶ κληρικός ἔχοι πράγμα πρὸς τὸν ἰδίον ἐπίσκοπον ἢ ⁶⁾ πρὸς ἕτερον, παρὰ τῆ συνόδου τῆς ἐπαρχίας δικάζεσθω. εἰ δὲ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην ἐπίσκοπος ἢ κληρικός ἀμφισβητήσῃ, καταλαμβανέτω ἢ τὸν ἑαρχον τῆς διοικήσεως ⁷⁾ ἢ τὸν τῆς βασιλευσσης Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, καὶ ἐπ' αὐτῷ δικάζεσθω ⁸⁾.

X.

Μὴ ἐξεῖναι κληρικὸν ⁹⁾ ἐν δύο πόλεσιν καταλέγεσθαι ἐκκλησίαις κατὰ τὸ αὐτὸ ¹⁰⁾, ἐν ἧ ἢ τε τὴν ἀρχὴν ἐχειροτονήσῃ, καὶ ἐν ἧ προσέφυγεν, ὡς μείζονι δῆθεν, διὰ δόξης κενῆς ἐπιθυμίαν ¹¹⁾· τοὺς δὲ γε τοῦτο ποιοῦντας ἀποκαθίστασθαι τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, ἐν ἧ ἔξ ἀρχῆς ἐχειροτονήθησαν, καὶ ἐκεῖ μόνον λειτουργεῖν· εἰ μὲντοι ἤδη τις μετετέθη ἐξ ἄλλης εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, μηδὲν τοῖς τῆς προτέρας ἐκκλησίας, ἤτοι τῶν ὑπ' αὐτὴν μαρτυριῶν ἢ πτωχείων ἢ ξενοδοχείων, ἐπικοινωνεῖν πράγμασι. τοὺς δὲ γε τολμῶντας μετὰ τὸν ὅρον τῆς μεγάλης καὶ οἰκουμένης ταύτης συνόδου πράττειν τι τῶν ἄνω ἀπηγορευμένων, ὤρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἐπιπίπτειν τοῦ οἰκείου ¹²⁾ βραδμοῦ.

XI.

Πάντας τοὺς πένητας καὶ δεομένους ἐπικουρίας μετὰ δοκιμασίας ἐπιστολίοις εἶπουν ¹⁴⁾ εἰρητικοῖς ¹⁵⁾ ἐκκλησιαστικοῖς μόνοις ὤρισαν ὁδεύειν καὶ μὴ συστατικοῖς ¹⁶⁾, διὰ τὸ τὰς συστατικὰς ἐπιστολάς προσήκειν τοῖς οὐσι μόνοις ἐν ὑπολήψει παρέχεσθαι προσώποις ¹⁶⁾.

XII.

Ἦλθεν εἰς ἡμᾶς ὡς τινες παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς προσδραμόντες δυναστείας, διὰ πραγματικῶν ¹⁷⁾ βα-

1) ἔχοι Just. — 2) μὴ κατατρέ. Bev. — 3) βούλῃται Just. et Bev.

4) συγκροτῆσθαι in textu Just. et Bev. — συγκροτῆτω in marg. Just.

5) ποιήσῃ Just. et Bev. — 6) ἢ καὶ Just. et Bev. — 7) ad primam sedem recurrant. Vers. prisca. — cf. Neander l. c. vol. II, p. 230. Gieseler l. c. vol. I, p. 483. (ann. m.) 491. — 8) cf. Gieseler l. c. p. 494. — 9) κληρικῶ in marg. Mansi. — 10) ταῦτόν Just. et Bev.

11) ἐπιθυμίαν in marg. Mansi. — 12) ἰδιοῦ Just. et Bev. — 13) εἰρημικὰ id q. ἀπολυτικὰ. Bals. et Zonar. — 14) ἤτουν Just. — ἤτοι Bev. — 15) Omnes pauperes et revera egenes solatiis, oportet pacifice tantum literis prosequi et non synodocis. Vers. prisca. — 16) honoratoribus personis. Dionys. qui bonae esse opinionis videntur. Vers. prisca. cf. Rheinwald l. c. p. 102. — 17) βασιλικῶν omitt. a Just. et Bev.

οικειῶν τὴν μίαν ἐπαρχίαν εἰς δύο κατέτεμον, ὡς ἐκ τούτου δύνα μητροπολίτας εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ. ὥρισε τοίνυν ἡ ἀγία σύνοδος, τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτον τομᾶσθαι παρ' ἐπισκόπου ¹⁾, ἐπεὶ τὸν τοιοῦτο ἐπιχειροῦντα ἐπιπίπτειν τοῦ οἰκίου βᾶθμου· ὅσαί δὲ ἤδη πόλεις διὰ γραμμάτων βασιλικῶν ²⁾ τῷ τῆς μητροπόλεως ἐτιμήθησαν ὀνόματι, μόνῃς ἀπολανέτωσαν τῆς τιμῆς καὶ ὁ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς διοικῶν ἐπίσκοπος, σωζομένων δηλοῦσι τῇ κατ' ἀλήθειαν μητροπόλει τῶν οἰκειῶν δικαίων.

XIII.

Ξένους κληρικούς καὶ ἀγνώστους ³⁾ ἐν ἑτέρᾳ πόλει δίχα συστατικῶν γραμμάτων τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου μηδ' ὄλως μηδαμοῦ λειτουργεῖν ⁴⁾.

XIV.

Ἐπειδὴ ἐν τισιν ἐπαρχίαις συγκαθώρηται τοῖς ἀγνώστους καὶ ψάλταις γαμεῖν, ὥρισεν ἡ ἀγία σύνοδος, μὴ ἐξείναι τινα ⁵⁾ αὐτῶν ἑτερόδοξον γυναῖκα λαμβάνειν· τοὺς δὲ ἤδη ἐκ τοιούτων γάμων ⁶⁾ παιδοποιήσαντας, εἰ μὲν ἔφθασαν βαπτίσαι τὰ ἐξ αὐτῶν τεχθέντα ⁷⁾ παρὰ τοῖς αἰρετικοῖς, προσάγειν αὐτὰ τῇ κοινῶνίᾳ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· μὴ βαπτισθέντα ⁸⁾ δὲ, μὴ δύνασθαι ἐτι βαπτίζειν αὐτὰ παρὰ ⁹⁾ τοῖς αἰρετικοῖς· μήτε μὴν συναίπειν πρὸς γάμον αἰρετικῶ ἢ Ἰουδαίῳ ἢ Ἑλληνι, εἰ μὴ ἄρα ἐπαγγέλλοιτο μετατίθεσθαι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τὸ συναπτόμενον πρόσωπον τῷ ὀρθοδόξῳ ¹⁰⁾. εἰ δὲ τις τούτων τὸν ὅρον παραβαίῃ τῆς ἀγίας συνόδου, κανονικῶς ¹¹⁾ ὑποκείσθω.

XV.

Διακόνισσαν ¹²⁾ μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα πρὸ ἐτῶν τρισαράκοντα, καὶ ταύτην μετὰ ἀκριβοῦς δοκιμασίας. εἰ ¹³⁾ δὲ γε δεξαμένη τὴν χειροθεσίαν ¹⁴⁾ καὶ χρόνον τινὰ παραμείνασα τῇ λειτουργίᾳ ἐαυτὴν ἐπιδώ γάμῳ, ὑβρίσασα τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἢ τοιαύτη ἀναθεματιζέσθω μετὰ τοῦ αὐτῇ συναφθέντος ¹⁵⁾.

XVI.

Παρθένον ἐαυτὴν ἀναθεῖσαν τῷ δεσπότῃ Θεῷ, ὡσανύτως δὲ καὶ μονάζοντα ¹⁶⁾ μὴ ἐξείναι γάμῳ προσομιλεῖν. εἰ

1) ἐπισκόπου Just. et Bev. — ἐπισκόπων in marg. Mansi. — 2) per sacras literas. Vers. prisca. — 3) Cod. Vat. ἀγνώστους, Cod. Sfor. ἀγνώστους Mansi. — ἀγνώστους Just. et Bev. — peregrinos clericos et lectores Dionys. et vers. prisca. — 4) cf. Rheinwald l. c. p. 101.

5) τῶι Just. et Bev. — 6) ἐκ τοῦ τοιοῦτου γάμου iidem. — 7) τὰ ἐκινῶν τέκνα in marg. Just. τὰ ἐξ αὐτῶν τέκνα Bev. — 8) βαπτίσαντας Just. et Bev. — 9) ἐπὶ in marg. Just. et in textu Bev. — 10) neque copulari debet pagano, Judaeo vel pagano, nisi forte promittat, ad orthodoxam fidem se personam orthodoxae copulandam transferre. Dionys.

11) ἐπιτιμῶ κανονικῶ in marg. Mansi et in textu Just. et Bev.

12) Διάκονον Just. et Bev. — 13) ἢ Just. — 14) χειροτονίαν in marg. Just. — accepta velatione. Vers. prisca. suscipiens manus impositionem. Dionys. — 15) cf. Rheinwald l. c. p. 54. — 16) μονάζοντας Just. et Bev.

ὅς γε εὐρεθεῖεν τοῦτο ποιοῦντες, ἕστωσαν ἀκοινωνήτοι. ὠρ-
οσμεν δὲ ἔχειν τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐπ' αὐτοῖς φιλανθρωπίας
τὸν κατὰ τόπον ἐπίσκοπον ¹⁾.

XVII.

Τὰς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν ²⁾ ἀγροικικὰς παροικίας ³⁾
ἢ ἐγχωρίους μένειν ἀπαρασαλεύτους παρὰ τοῖς κατέχουσιν
αὐτὰς ἐπίσκοποις, καὶ μάλιστα εἰ τριακονταετῆ χρόνον ταύ-
τας ἀβιάτως διακατέχοντες ⁴⁾ ὠκονόμησαν. εἰ δὲ ἐντὸς τῶν
τριακοντα ἐτῶν γεγένηται ⁵⁾ τις ἢ γένηται ⁶⁾ παρὶ αὐτῶν ἀμ-
φισβήτησις, ἔδειναι τοῖς λέγουσιν ἡδικῆσθαι ⁷⁾, περὶ ⁸⁾ τού-
των κινεῖν ⁹⁾ παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας. εἰ δὲ τις παρὰ
τοῦ ἰδίου ἀδικοῖτο ¹⁰⁾ μητροπολίτου ¹¹⁾, παρὰ τῷ ἐπάρχῳ ¹²⁾
τῆς διοικήσεως ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ δικασέ-
σθω ¹³⁾, καθά ¹⁴⁾ προείρηται. εἰ δὲ ¹⁵⁾ τις ἐκ βασιλικῆς
ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις ἢ αὐθις καινισθεῖη, τοῖς πολιτικοῖς
καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἢ
τάξις ἀκολουθεῖτω ¹⁶⁾.

XVIII.

Τὸ τῆς συνωμοσίας ἢ φατρίας ἔγκλημα καὶ παρὰ τῶν
ἔξω νόμων πάντη κεκώλυται, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ
ἐκκλησίᾳ τοῦτο γίνεσθαι ἀπαγορεύειν προσήκει. εἰ τινες τοί-
νον ἢ κληρικοὶ ἢ μονάζοντες εὐρεθεῖεν συνομνύμενοι ἢ φα-
τριαζόντες ἢ κατασκευὰς τυρεύοντες ἐπίσκοποις ἢ συγκληρι-
κοῖς, ἐπιπιπέτωσαν πάντη τοῦ οἰκείου βαθμοῦ.

XIX.

Ἦλθεν εἰς τὰς ἡμετέρας ἀκοὰς ὡς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αἱ
κεκανονισμέναι σύνοδοι τῶν ἐπισκόπων οὐ γίνονται, καὶ ἐκ
τούτου πολλὰ παραμελεῖται τῶν διορθώσεως δεομένων ἐκκλη-
σιαστικῶν πραγμάτων. ὦρισε τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος, κατὰ
τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων κανόνας ¹⁾ δις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπὶ
τὸ αὐτὸ συντρέχειν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τοὺς ἐπισκόπους,
ἐνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπος δοκιμάσῃ, καὶ διορ-
θοῦν ἕκαστα τὰ ἀνακύπτοντα· τοὺς δὲ μὴ συνιόντας ἐπισκό-
πους, ἐνδημοῦντας ταῖς ἐαυτῶν πόλεσι καὶ ταῦτα ἐν ὑγείᾳ
διάγοντας καὶ πάσης ἀπαραιτήτου καὶ ἀναγκαίας ἀσχολίας
ὄντας ἐλευθέρους, ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι.

XX.

Κληρικοὺς εἰς ἐκκλησίαν τελοῦντας, καθὼς ἦδη ὠρίσα-
μεν, μὴ ἐξεῖναι εἰς ἄλλης πόλεως κάττεσθαι ἐκκλησίαν, ἀλλὰ

1) *confitemibus autem decrevimus, ut habeant auctoritatem ejusdem loci episcopus misericordiam humanitatemque largiri.* Dionys. ac vers. prisca.

2) *ἐπαρχίαν* in marg. Just. et in textu Bev. — 3) cf. Rheinwald l. c. p. 69. — 4) *κατέχοντες* Bev. — 5) *ἐνιαυτῶν ἐγένετό τις ἢ γένηται* in marg. Just. — 6) *γένετο* Just. et Bev. — 7) *ἀδικεῖσθαι* Bev.

8) *ὄψε* in marg. Just. — 9) *κινεῖν ἄνευ* Just. — 10) *ἀδικοῖτο* Bev. et Just. — 11) *ἐπίσκοπον ἢ μητροπ.* Just. — 12) *ἐπάρχῳ* Just. et Bev. — cf. Noander l. c. T. II, p. 230. — 13) cf. Gieseler l. c. T. I, p. 494. — 14) *καθώς* in marg. Just. et in textu Bev. — 15) *εἰ δὲ καὶ τις* Just. et Bev. — 16) cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 488.

17) *secundum canones patrum qui apud Nicenam Bithyniae constituti sunt.* Vers. prisca.

στέργειν ἐκείνην ἐν ᾗ ἔξ ἀρχῆς λειτουργεῖν ἠξιώθησαν, ἐκτός ἐκείνων ὅστινες ἀπολέσαντες τὰς ἰδίας πατρίδας ἀπο ¹⁾ ἀνάγκης εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν μετέλθον. εἰ δέ τις ἐπισκοπος μετὰ τὸν ὄρον τοῦτον ἄλλω ἐπισκόπῳ προσήκοντα δέξεται ²⁾ κληρικόν, ἔδοξεν ἀκοινωνήτων εἶναι καὶ τὸν δεχθέντα καὶ τὸν δεξάμενον, ἕως ἂν ὁ μεταστάς κληρικός εἰς τὴν ἰδίαν ἐπανέλθῃ ³⁾ ἐκκλησίαν.

XXI.

Κληρικούς ἢ λαϊκούς κατηγοροῦντας ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἀπλῶς καὶ ἀδοκιμάστως μὴ προσδέχεσθαι, εἰ μὴ πρότερον ἐξετασθῇ ⁴⁾ αὐτῶν ἢ ὑπόληψις.

XXII.

Μὴ ἐξεῖναι κληρικοῖς ⁵⁾ μετὰ θάνατον τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου διαρπάζειν ⁶⁾ τὰ διαφέροντα αὐτῷ πράγματα, καθὼς καὶ τοῖς πάλαι κανόσιν ⁷⁾ ἀπηγορεύεται· τοὺς δὲ ⁸⁾ τοῦτο ποιοῦντας κινδυνεύειν εἰς τοὺς ἰδίους ⁹⁾ βαθμούς.

XXIII.

Ἦλθεν εἰς ¹⁰⁾ ἀκοὰς τῆς ἁγίας συνόδου ὡς κληρικοί τινες καὶ μονάζοντες, μὴδὲν ἐγκεχειρισμένοι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἔστι δὲ ὅτε ἀκοινωνητοὶ γενόμενοι παρ' αὐτοῦ, καταλαμβάνοντες ¹¹⁾ τὴν βασιλεύουσαν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῇ διατρίβουσι, ταραχὰς ἐμποιοῦντες καὶ θορυβοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ἀνατρέπουσιν τε οἴκους τινῶν. ὦρσε τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος, τοὺς τοιοῦτους ὑπομιμνήσκεισθαι μὲν πρότερον διὰ τοῦ ἐκδίκου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ¹²⁾ ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἐπὶ τῷ ¹³⁾ ἐξελεῖν τῆς βασιλευούσης πόλεως· εἰ δὲ τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν ἐπιμένουσιν ἀναιοχνητοῦντες, καὶ ἄκοντας αὐτοὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκδίκου ἐκβάλλεσθαι καὶ τοὺς ἰδίους καταλαμβάνειν τόπους ¹⁴⁾.

XXIV.

Τὰ ἅπαξ καθιερωθέντα μοναστήρια κατὰ γνώμην ἐπισκόπου μείνειν εἰς τὸ διηνεκὲς μοναστήρια, καὶ τὰ προσήκοντα ¹⁵⁾ αὐτοῖς πράγματα φυλάττεσθαι τῷ μοναστηρίῳ, καὶ μηκέτι δύνασθαι γίνεσθαι ταῦτα κοσμικὰ καταγῶγια ¹⁶⁾· τοὺς δὲ συγχωροῦντας τοῦτο γενέσθαι ὑποκείσθαι τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίαις.

1) ὑπό in marg. Just. — 2) δέξοιτο Just. et Bev. — 3) ἐπανέλθοι iidem. — 4) ἐξετασθῆ in marg. Just. — 5) κληρικούς in textu Just. et Bev., κληρικοῖς in marg. Just. — 6) ἀρπάζειν in marg. Just. et in textu Bev. — 7) τοῖς προλαβοῦσιν in marg. Mansi. — τοῖς παραλαμβάνουσιν Bev. — καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς χρεωστοῦντας φυλακῆν τούτων (πρωμάτων), μητροπόλιτις δηλαδὴ καὶ ἑτέροις παρ' οἷς ἐταλεύτησεν ὁ ἐπίσκοπος, οἱ καὶ παραλαμβάνοντες καλοῦνται. Balsamon. Eodem modo Zonaras, cit. Conc. Trull. can. XXX. — 8) ἢ τοὺς τοῦτο Just. et Bev. — 9) οἰκίους in marg. Just. — παρὰ τοὺς οἰκίους Bev. 10) τὰς ἀκ. Just. — 11) καταλαμβάνουσι... καὶ ἐπὶ Bev. — 12) τῆς Κωνσταντινουπόλεως in marg. Just. — 13) τό Just. et Bev. — 14) cf. Rheinwald l. c. p. 501. — 15) ἀνήκοντα Just. et Bev. — 16) coenacula. Vers. prisca. — habitacula. Dionys.

XXV.

Ἐπειδὴ δὲ ¹⁾ τινες τῶν μητροπολιτῶν, ὡς περιηγήθη-
μεν, ἀμελοῦσι τῶν ἐγχειρισμένων αὐτοῖς ποιμνίων καὶ ἀνα-
βάλλονται τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων· ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ
συνόδῳ ἐντός τριῶν μηνῶν γίνεσθαι τὰς χειροτονίας τῶν
ἐπισκόπων, εἰ μὴ ποτε ἄρα ἀπαραίτητος ἀνάγκη παρεσκευά-
σῃ ²⁾ ἐπιταθῆναι τὸν τῆς ἀναβολῆς χρόνον· εἰ δὲ μὴ τοῦτο
ποιήσῃ ³⁾, ὑποκείσθαι αὐτὸν κανονικῶ ⁴⁾ ἐπιτιμῶ· τὴν μὲν-
τοι προσοδὸν τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας ὡσαν φυλάττεσθαι
παρὰ τῷ οἰκονομῷ τῆς ⁵⁾ ἐκκλησίας.

XXVI.

Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐκκλησίαις, ὡς περιηγήθημεν, διχα οἰ-
κονόμων οἱ ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικά χειρίζουσι πράγματα,
ἔδοξε πᾶσαν ἐκκλησίαν ἐπίσκοπον ἔχουσαν καὶ οἰκονόμον ἔχειν
ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου, οἰκονομοῦντα τὰ ἐκκλησιαστικά κατὰ
γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· ὥστε μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν
οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκ τούτου τὰ τῆς ⁶⁾ ἐκκλησίας
σκορπιζέσθαι πράγματα καὶ λαιδορίαν τῇ ἱερουσύνῃ προστρί-
βεσθαι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσῃ ⁷⁾, ὑποκείσθαι αὐτὸν τοῖς
θείοις κανόσι ⁸⁾.

XXVII.

Τοὺς ἀρπάζοντας γυναίκας καὶ ⁹⁾ ἐπ' ὀνόματι συνοικε-
σίου, ἢ συμπράττοντας ἢ συναινούντας ¹⁰⁾ τοῖς ἀρπάζουσιν,
ᾤρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, εἰ μὲν κληρικοί εἰεν, ἐκπίπτειν τοῦ
οἰκείου ¹¹⁾ βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς ¹²⁾.

XXVIII. ¹³⁾

Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ὄροις ἐπόμενοι καὶ
τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πενήκοντα
θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ¹⁴⁾ γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς
ὀρίζομεν ¹⁵⁾ καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβειῶν τῆς ἁγιω-
τάτης ἐκκλησίας ¹⁶⁾ Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης. καὶ
γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλευεῖν
τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδωκανσι τὰ πρε-
σβεῖα, καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πενήκοντα
θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς
νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βα-
σιλείαν καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν καὶ τῶν ἴσων ἀπο-
λαύουσαν πρεσβειῶν τῇ πρεσβυτέρῃ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν

¹⁾ Ἐπειδὴ περ Just. — ²⁾ παρεσκευάσσοι Just. et Bev. — ³⁾ ποιήσσοι Bev. — ⁴⁾ ἐκκλησιαστικῶ Just. et Bev., omnesque interpretes.

⁵⁾ τῆς αὐτῆς ἐκκλ. *ibidem*. — ⁶⁾ τῆς αὐτῆς ἐκκλ. Just. — ⁷⁾ αὐτῆς πρᾶγμ. Bev. — ⁸⁾ ποιήσσοι Bev. — ⁹⁾ cf. Neander l. c. T. II, p. 224. — Rheinwald l. c. p. 42. — ⁹⁾ καὶ omitt. a Just. et Bev. sub nomine simul habitandi. Dionys. hospitalis solatii nomine. Vers. prisca. — ¹⁰⁾ συναρρομένους Just. et Bev. — ¹¹⁾ ἰδίου Just., οἰκείου in marg. — ¹²⁾ αὐτούς omitt. ab Just. ac Bev.

¹³⁾ Sequentes canones desunt in collectione Dionysii et Isidori, in versione prisca et paraphrasi Arabica (Mansi T. VII, p. 422). — ¹⁴⁾ τῶν ἀναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εἰσεβοῦς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γνομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμῃ γνωρίζοντες. Just. — ¹⁵⁾ ὀρρομέν τε καὶ Just. — ¹⁶⁾ τῆς αὐτῆς add. Just.

τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκείνην, μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέρῃαν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν· καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ἀπὸ τοῦ προειρημένου ἀγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, δηλαδὴ ἐκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονούντων τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς Θεοῖς κανοὶ διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δὲ, καθὼς εἴρηται, τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου ¹⁾, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γενομένων καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων ²⁾.

XXIX. ³⁾

Ἐπίσκοπον εἰς προσβυτέρου βαθμὸν φέρειν ἱεροσουλία ἐστίν· εἰ δὲ αἰτία τις δικαία ἐκείνους ἀπὸ τῆς πράξεως τῆς ἐπισκοπῆς ἀποκινῆι, οὐδὲ προσβυτέρου τόπον κατέχειν ὀφείλουσιν, εἰ δὲ ἐκτός τινος ἐγκλήματος ἀπεικινήθησαν τοῦ ἀξιώματος, πρὸς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίαν ἐπαναστρέψουσιν.

Ἀνατόλιος ὁ εὐλαβέστατος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἶπεν· Οὗτοι οἱ λεγόμενοι ἀπὸ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας εἰς τὴν τοῦ προσβυτέρου τάξιν κατεληλυθέναι, εἰ μὲν ἀπὸ εὐλόγων τινῶν αἰτιῶν καταδικάζονται, εἰκότως οὐδὲ τοῦ ⁴⁾ προσβυτέρου ἐντός ἀξιοὶ τυγχάνουσιν εἶναι τιμῆς· εἰ δὲ δίχα τινὸς αἰτίας εὐλόγου εἰς τὸν ἥττονα κατεβιβάσθησαν βαθμὸν, δίκαιαι τυγχάνουσιν, εἴγε ἀνεύθυνοι φανείεν, τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπαναλαβεῖν ἀξίαν τε καὶ ἱερωσύνην.

XXX.

Ἐπειδὴ οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι τῆς Αἰγύπτου οὐχ ὡς μαχόμενοι τῇ καθολικῇ πίστει ὑπογράψαι τῇ ἐπιτολῇ τοῦ ὁσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνεβάλλοντο ⁵⁾, ἀλλὰ φάσκοντες, ἔθος εἶναι ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ διοικήσει, παρὰ γνώμην καὶ διατύπωσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου μηδὲν τοιοῦτο ποιεῖν, καὶ ἀξιοῦσιν ἐνδοθῆναι αὐτοῖς ἄχρι τῆς χειροτονίας τοῦ ἰσομένου τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀρχιεπισκόπου· εὐλογον ἡμῖν ἐφάνη καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε αὐτοῖς μένουσιν ἐπὶ τοῦ οἰκείου ⁶⁾ σχήματος ἐν τῇ βασιλευσούσῃ πόλει ἐνδοσιν παρασχεθῆναι, ἄχρις ἂν χειροτονηθῇ ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ⁷⁾ ἀρχιεπίσκοπος· ὅθεν μένοντες ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος ἢ ἐγγύς παρέξουσιν, εἰ τοῦτο αὐτοῖς δυνατὸν, ἢ ἐξωμοσίᾳ ⁸⁾ καταπιστευθήσονται ⁹⁾.

¹⁾ cf. Rheinwald l. c. p. 31. — Gieseler l. c. vol. I, p. 491, not. i. — ²⁾ cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 491, m. 497; d. 507, x. 735, d. — Neander l. c. vol. II, p. 231. 234. 239—40. — ³⁾ Hujus canonis pars prior (usque ad verba Anatolii *Οἱ λεγόμενοι κ. τ. λ.*) et c. XXX. desunt in codice canonum ecclesiae universae, quem edidit Just. — ⁴⁾ τῆς Bev. — τῆς τοῦ Just. — ⁵⁾ ἀνεβάλλοντο Bev. — ⁶⁾ ὁμοίου Bev. — ⁷⁾ μεγαλοπόλεως addit Bev. ⁸⁾ ἐξωμοσίας Bev. — ⁹⁾ cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 493, not. 9. —

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΕΙ ΕΝ ΤΩΙ ΤΡΟΤΑΛΩΙ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ
ΕΠΙ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥ
ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ¹⁾).

I.

Τὰς ἀρίστη παντός ἀρχομένου καὶ λόγου καὶ πράγματος,
ἐκ θεοῦ τε ἀρχεσθαι καὶ εἰς θεὸν ἀναπαύεσθαι κατὰ τὴν
θεολόγον φωνὴν ²⁾. ὅθεν καὶ τῆς εὐσεβείας ὑφ' ἡμῶν ἤδη
διαπερυσίως κηρυττομένης καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἐπὶ Χριστῷ ³⁾
τεθεμελιώται, διηνεκῶς ἀξαναούσης καὶ προκοπτούσης, ὡς τῶν
τοῦ Λιβάνου κέδρων ταύτην ὑπερεκτείνεσθαι, καὶ νῦν ἀρχὴν
ποιούμενοι τῶν ἱερῶν λόγων χάριτι θεῖα ὀρίζομεν, ἀκαινο-
τόμητόν τε καὶ ἀπαράτρωτον φυλάττειν τὴν παραδοθεῖσαν
πίστιν ἡμῖν ὑπὸ τε τῶν αὐτοπίτων καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λόγου
τῶν θεοκρίτων ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ
ὀκτὼ ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συναλθεῖ-
των ἐπὶ Κωνσταντινίου τοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως κατὰ
Ἀρειοῦ τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δογματισθείσης
ἰδνικῆς ἑτεροθείας ἢ πολυθείας εἰπεῖν οἰκειότερον, οἱ τῇ
ὁμογνωμοσύνῃ τῆς πίστεως τὸ ὁμοούσιον ἡμῖν ἐπὶ τῶν τριῶν
τῆς θεαρχικῆς φύσεως ὑποστάσεων ἀπεκάλυψάν τε καὶ διε-
τράνωσαν, μὴ ἐπιμακρύνεσθαι τῷ μοδίῳ τῆς ἀγνωσίας τοῦτο
παραχωρήσαντες, ἀλλὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον
πνεῦμα προσκυνεῖν μιᾷ προσκυνήσει τοὺς πιστοὺς ἀναφανδὸν
ἐκδιδάξαντες, καὶ τὴν τε τῶν ἀνίσων βαθμῶν τῆς θεότητος
δόξαν καθελόντες καὶ διασπᾶσαντες, τὰ τε ὑπὸ τῶν αἰρετι-
κῶν συστάται ἐκ ψάμμου κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας μεριαιώδη
αἰθύρακα καταβαλόντες καὶ ἀνατρέψαντες. ὡσαύτως δὲ καὶ
τὴν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γενομένου ἡμῶν βσι-
λέως ὑπὸ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει συναχθέντων ἑκα-
τὸν πενήτηκοντα ἁγίων πατέρων κηρυχθεῖσαν πίστιν κρατῦνο-
μεν, τὰς θεολόγους περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος φωνὰς ἀσπα-
ζόμενοι καὶ τὸν βέβηλον Μυκεδόνιον τοῖς πρότερον ⁴⁾ ἐχθροῖς
τῆς ἀληθείας συνεξελαύνοντες, ὡς δοῦλον τὸ δεσπόζον ἀυθα-
δῶς δοξᾶσαι τολμήσαντα καὶ σήσαι τὴν ἀτμητον μονάδα
ληστρικῶς προαλούμενον ⁵⁾, ὡς ἂν μὴ ἐντελὲς ἡμῖν τὸ τῆς
ἐκπίδος εἶη μυστήριον· τῷ βδελυρῷ τούτῳ καὶ κατὰ τῆς ἀλη-
θείας λυτήσαντι, καὶ Ἀπολλινάριον τὸν τῆς κακίας μύσσημα
συγκατακρίναντες, ὃς ἂν οὖν καὶ ἀψυχον τον κύριον ἀνειλη-
φῆναι σῶμα δυσσεβῶς ἐξηρεῦξαιτο, ἐντεῦθεν καὶ οὗτος ἡμῖν

¹⁾ De nomine hujus concilii quinisexti, σύντομος πενθέκτη, cf. Neander I. c. vol. III, p. 273, not. 2. Gieseler I. c. vol. I, p. 733, not. a. —

²⁾ ut dicit theologus (Gregor. Naz. Orat. apol. I.). — ³⁾ ἐφ' ἣ Χρι-
στός Rev. — in qua Christus est fundamentum. Gentian. Herv. —

⁴⁾ πρότεροις Rev. — ⁵⁾ προκαλούμενον Rev. —

ἀτελῆ τὴν σωτηρίαν γενέσθαι συλλογιζόμενος· ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐν τῇ Ἐφρεσίῳ πόλει τὸ πρότερον συναχθέντων ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ Ἀρκαδίου γενομένου ἡμῶν βασιλέως διακοσίων θεοφόρων πατέρων ἐκτεθέντα διδάγματα ὡς κράτος ἀρ-
 ῥαγῆς τῆς εὐσεβείας ἐπισφραγίζομεν, ἕνα Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ σαρκωθέντα κηρύττοντες καὶ τὴν αὐτὸν ἀσπόρως τε-
 νοῦσαν ἄχραντον ἀειπάρθενον, κυρίως καὶ κατὰ ἀληθείαν θεο-
 τόκον δοξάζοντες· καὶ τὴν ληροῖδῃ τοῦ Νεστορίου διαίρεσιν ὡς ἀπικισμένην θείας μοίρας ἀποδιώκοντες, ἀνθρώπον ἰδι-
 κῶς καὶ θεὸν ἰδικῶς τὸν ἕνα Χριστὸν δογματίζοντας καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀνανεούστος διουσεβείαν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ Χαλκηδονῇ μητροπόλει ἐπὶ Μαρκιανοῦ καὶ αὐτοῦ γενο-
 μένου ἡμῶν βασιλέως τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα θεοκορίτων πατέρων στυλογραφηθεῖσαν πίστιν ὀρθοδόξως ἐπικυροῦμεν, ἣτις τὸν ἕνα Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ δύο συντεθέντα τῶν φύσεων καὶ ἐν δύο ταῖς αὐταῖς δοξαζόμενον φύσεις με-
 γαλοφώνως τοῖς πέρασι τῆς γῆς παραδεδωκε, καὶ Εὐτυχία τὸν ματαιόφρονα τὸν δοκῆσαι τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυ-
 στήριον τελεσθῆναι ἀποφηνάμενον, ὡς ἀποτορπιάνει τι καὶ μήασμα τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας περιβολῶν ἐξήλασε· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Νεστόριον καὶ Διόσκορον, τὸν μὲν τῆς διαίρε-
 σεως, τὸν δὲ τῆς συγγύσεως ὑπερασπιστὴν τε καὶ πρόμαχον, τοὺς ἐκ διαμέτρου τῆς ἀσεβείας πρὸς ἕν ἐκπεπτωκότας ἀπωλείας καὶ ἀθεότητος βάραθρον· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰς εὐσεβεῖς φωνὰς τῶν ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε θεοφόρων πατέρων, τῶν κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα συναγγερευμένων πόλιν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβούς λήξεως γενομένου ἡμῶν βασιλέως, ὡς ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐξενηχθείσας γνώσκομεν καὶ τοὺς μετ' ἡμᾶς ἐκδι-
 δάσκομεν, οἱ Θεόδωρον τὸν Μουσουεστίας, τὸν Νεστορίου δι-
 δασκαλον, Ὀριγῆνην τε καὶ Δίδυμον καὶ Εὐάγριον, τοὺς τὰς Ἑλληνικὰς ἀναπλασαμένους μυθοποιίας, καὶ σαμάτων τινῶν καὶ ψυχῶν ἡμῖν περιόδους καὶ ἀλλοιώσεις ἀναπεμπάσαντας ταῖς τοῦ νοῦ παραφοραῖς τε καὶ ὄνειρώξεσι, καὶ εἰς τὴν τῶν νεκρῶν δυσσεβῶς ἐμπαροινήσαντας ἀναβίωσιν, τὰ τε γραφέντα παρὰ Θεοδοσίου κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ μακαρίου Κυρίλλου καὶ τὴν λεγομένην Ἰβῶ ἐπιστολὴν συναδικῶς ἀνεθεματίσαν τε καὶ ἐβδελύξαντο· καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἑναγχοῦ συναθροισθείσης κατὰ ταύτην τὴν βα-
 σιλίδα πόλιν ἐπὶ τοῦ ἐν θείᾳ τῇ λήξει γενομένου ἡμῶν βα-
 σιλέως Κωνσταντίνου ἐκτῆς ἀγίας συνόδου πίστιν, ἣ μείζο-
 νος τὸ κῆρος ἐδέξατο, δι' ἧν ὁ π. α. σ. β. ἡς βασιλεὺς σφραγίσαι τοὺς ταύτης τόμους κατησφαλίσατο πρὸς τὴν ἐν τῷ παντὶ αἰῶνι ἀσφάλειαν, καὶ αὐτὶς ὁμολογοῦμεν φυλάττειν ἀπαρρηχέιστον, ἡ-
 δύο φυσικὰς θελήσεις ἢτοι θελήματα καὶ δύο φυσικὰς ἐνε-
 ρείας ἐπὶ τῆς ἐναόρκου οἰκονομίας τοῦ ἑνὸς κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ δοξάζειν ἡμᾶς θεοφιλῶς διασάφους, τοὺς τὸ εὐθὲς τῆς ἀληθείας δόγμα παραχαράξαν-
 τας καὶ ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνεργείαν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοὺς λαοὺς ἐκδιδάξαντας τῇ τῆς εὐσεβείας ψήρῳ καταδικάσαντα, φαρμὴν Θεόδωρον τὸν τῆς

Φαράν, Κύρον τὸν Ἀλεξανδρείας, Ὀνώριον ¹⁾ τὸν Ῥώμης, Σέργιον, Παύλον, Παῦλον, Πέτρον, τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκῃ προεδρευόντας πόλει, Μακάριον τὸν γενομένον τῆς Ἀντιοχείων ἐπίσκοπον, Στέφανον τὸν αὐτοῦ μαθητὴν καὶ τὸν ἄφρονα Πολυχρόνιον, ἐντεῦθεν ἀνέπαφον τηρούσα τὸ κοινὸν σῶμα Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν· καὶ συνελόντα φάναι, πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ διαπρεψάντων ἀνδρῶν, οἱ γεγόνασι φωστῆρες ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, τὴν πίστιν κρατεῖν βεβαίαν καὶ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀσάλευτον διαμένειν θασιζόμεν, καὶ τὰ αὐτῶν θεοπαραδοτὰ συγγράμματα τε καὶ δόγματα, πάντας ἀποβαλλόμενοι τε καὶ ἀναθεματίζοντες, οὓς ἀπεβύλοντο καὶ ἀνεθεμάτισαν ὡς τῆς ἀληθείας ἐχθρούς καὶ κατὰ θεοῦ φρυαξαμένους κενὰ καὶ ἀδικίαν εἰς ὕψος ἐκμελετήσαντας· εἰ δὲ τις τῶν ἀπάντων μὴ τὰ προειρημένα τῆς εὐσεβείας δόγματα κρατεῖ καὶ ἀσπαζέται καὶ οὕτω δοξάζει τε καὶ κηρύττει, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἵεναὶ τούτων ἐπιχειρεῖ, ἔστω ἀνάθεμα κατὰ τὸν ἡθῆ προεκτεθέντα ²⁾ ὄρον ὑπὸ τῶν προδηλωθέντων ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων καὶ τοῦ χριστιανικοῦ καταλόγου ὡς ἀλλότριος ἐξωθίσθω καὶ ἐκρηπτεσθῶ ³⁾· ἡμεῖς γὰρ οὔτε προστιθέναι τι οὔτε μὴν ὑφαιρεῖν κατὰ τὰ προορισθέντα παντελῶς διεγνώκαμεν ⁴⁾ ἢ καθ' ὄντιναοῦν δεδυνήμεθα λόγον.

II.

Ἔδοξε καὶ τοῦτο τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ κάλλιστα τε καὶ σπουδαιότατα, ὥστε μένειν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς πρὸς ψυχῶν θεραπείαν καὶ ἰατρειάν παθῶν τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων δεχθέντας καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων ὀδοθήοντα πέντε κανόνας· ἐπειδὴ δὲ ἐν τούτοις τοῖς κανόσιν ἐντέταται δέχεσθαι ἡμᾶς τὰς τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος διατάξεις, αἷς τισὶ πάλαι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν, τὸ εὐπρεπὲς κάλλος τῶν θείων δογμάτων ἡμῖν ἀμαυρώσαντα, τὴν τῶν τοιούτων διατάξεων προσφόρως ἀποβολὴν πεποιήμεθα πρὸς τὴν τοῦ χριστιανικωτάτου ποιμνίου οἰκοδομήν καὶ ἀσφάλειαν, οὐδαμῶς ἐγκρίνοντες τὰ τῆς αἰρετικῆς ψευδολογίας κήματα, καὶ τῇ γνησίᾳ τῶν ἀποστόλων καὶ ὀλοκληρῶν διδασχῇ παρενεύροντες· ἐπισηραζόμεν δὲ καὶ τοὺς λοιπούς πάντας ἱερούς ⁵⁾ κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων ἡμῶν ἐκτεθέντας, τοῦτ' ἔστι τῶν τε ἐν Νικαίᾳ συναθροισθέντων τριακοσίων δεκαοκτῶ θεοφόρων ἁγίων πατέρων καὶ τῶν ἐν Ἀγκύρᾳ, ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ ⁶⁾, ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν Γάγγραις, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας, προσέτι καὶ τῶν ἑκατὸν πενήτηκοντα τῶν ἐν ταύτῃ τῇ

1) Ὀνώριον Bev. — 2) ἐκτεθέντα Bev. — 3) ἐκρηπτεῖω Bev. —

4) διαγινώσκωμεν Bev. — 5) ἱερούς omitt. a Bev. — 6) ἔτι — Νεοκαισαρείᾳ omitt. a Bev. —

θεοφυλάκῳ καὶ βασιλίδι συνελθόντων πόλει, καὶ τῶν διακοσίων τῶν ἐν τῇ Ἐφρασίῳ μητροπόλει τὸ πρότερον συναγερμένων, καὶ τῶν ἐν Χαλκηδονί¹⁾ ἑξακοσίων τριακοῦτα ἀγίων καὶ μακαρίων πατέρων, ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν Σαρδικῇ, ἐτι μὴν καὶ τῶν ἐν Καρθαγένῃ, προσέτι γε μὴν καὶ τῶν αὐθις ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκῳ καὶ βασιλίδι πόλει²⁾ συνελθόντων ἐπὶ Νεκταρίου τοῦ τῆς βασιλίδος ταύτης προέδρου καὶ Θεοφίλου τοῦ γενομένου Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπου, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου γενομένου τῆς Ἀλεξανδρείας μεγαλοπόλεως, καὶ Πέτρου γενομένου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος, Γρηγορίου ἐπισκόπου γενομένου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ, Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας³⁾, Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης, Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου⁴⁾, Τιμοθέου ἀρχιεπισκόπου γενομένου Ἀλεξανδρείας, τοῦ προτέρου⁵⁾ Θεοφίλου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς Ἀλεξανδρείας μεγαλοπόλεως, Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς Ἀλεξανδρείας, Γενναδίου πατριαρχοῦ γενομένου τῆς θεοφυλάκτου ταύτης καὶ βασιλίδος πόλεως, ἐτι μὴν καὶ τὸν ὑπὸ Κυπριανοῦ τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀφρῶν χώρας καὶ μάρτυρος καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκτεθέντα κανόνα, ὅς ἐν τοῖς τῶν προειρημένων προέδρων τόποις καὶ μόνον κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησε· καὶ μηδενὶ ἐξείναι τοὺς προδηλωθέντας παρακαρτέειν κανόνας ἢ ἀθετεῖν ἢ ἐτέρους παρὰ τοὺς προκειμένους παραδέχεσθαι κανόνας ψευδεπιγράφως ὑπὸ τινῶν συντεθέντας τῶν τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν ἐπιχειροῦσάντων. εἰ δὲ τις ἀλλῶ κανόνα τινα τῶν εἰρημένων καινοτομῶν ἢ ἀνατρέπειν ἐπιχειρῶν, ὑπεύθυνος ἔσται κατὰ τὸν τοιοῦτον κανόνα, ὡς αὐτὸς διαγορεύει, τὴν ἐπιτιμίαν δεχόμενος καὶ δι' αὐτοῦ ἐν ὧπερ πταίει θεραπευόμενος⁶⁾).

III.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος ἡμῶν βασιλεὺς τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμένικῇ προσεφώνησε συνόδῳ, ὥστε τοὺς ἐν κλήρῳ⁷⁾ καταλεγόμενους καὶ ἄλλοις τὰ θεία διαπορθμεύοντας καθαρὸς ἀποφῆναι καὶ λειτουργοὺς ἀμώμους καὶ τῆς νοεράς τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ θύματος καὶ ἀρχιερέως θυσίας ἀξίους, ἀνακαθάραι τε τὰ ἐξ ἀθέσμων γάμων τούτοις ἐπιτριβέντα μύση· πρὸς τοῦτο⁸⁾ δὲ τῶν μὲν τῆς Ῥωμαίων ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τὸν τῆς ἀκριβείας τηρηθῆναι κανόνα προτιθεμένων, τῶν δὲ ὑπὸ τὸν τῆς θεοφυλάκτου ταύτης καὶ βασιλίδος πόλεως θρόνον τὸν⁹⁾ τῆς φιλάνθρωπίας καὶ συμπαθείας, εἰς ἐν ἀμφοτέρα μίξαντες πατρικῶς ὁμοῦ καὶ θεοφιλῶς, ὡς μήτε τὸ πρῶτον ἔκλυτον μήτε στυφόν τὸ αὐστηρόν καταλείψοιμεν, καὶ μάλιστα τοῦ ἐξ ἀγνοίας πτώματος εἰς

1) Χαλκηδονί Bev. — 2) ταύτης πόλεως Bev. — 3) Καππαδοκίας Bev.

4) τοῦ Ἰκονίου Bev. — 5) Τιμ. ἀρχ. γιν. Ἀλεξ. τὸ πρότερον Bev. —

6) cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 733. — Neander l. c. vol. IV, p. 407. —

7) τῷ κλήρῳ Bev. — 8) τούτῳ Bev. — 9) τὸ τῆς φιλ. Bev. —

οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν πλῆθος διήκουτος· συνορῶμεν, ὥστε τοὺς δυοὶ γάμοις περιπαρέντας καὶ μέχρι τῆς πεντεκαιδεκάτης τοῦ διελθόντος ¹⁾ Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς παρελθούσης τετάρτης ἰνδικτιῶνος ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ἑκατοστοῦ ἑννάτου δουλο-θέντας τῇ ἀμαρτία καὶ μὴ ἐκνήναι ταύτης προσελόμενος καθαιρέσει κανονικῇ ὑποβαλεῖν, τοὺς δὲ τῷ τοιοῦτῳ μὲν τῆς διαγαμίας πάθει περιπεσόντας ²⁾, πρὸ δὲ τῆς ἡμῶν ἐπιγνω-σεως τὸ συμφέρον ἐπεγνωκότας καὶ τὸ κακὸν ἐξ ἑαυτῶν περι-καψάντας καὶ πόρῳ τὴν ξένην ταύτην καὶ νόθον συμπλο-κὴν ἐκδιώξαντας, ἢ καὶ ὧν αἱ κατὰ δεύτερον γάμον γυναῖκες ἤδη τετελευτήκασιν, ἢ καὶ αὐτοὶ πρὸς ἐπιστροφὴν εἶδον με-ταμαθόντες τῆς σωφοσύνης καὶ τῶν πρώην αὐτοῖς παρανο-μηθέντων ταχίως ἐπιλαθόμενοι, εἴτε πρεσβύτεροι εἴτε διά-κονοι ὄντες τυγχάνοιεν, τούτους ἔδοξε πεπαῦσθαι μὲν πάσης ἱερατικῆς λειτουργίας ἢτοι ἐνεργείας, ἢδη ἐπὶ ῥητόν τινα χρό-νον ἐπιτιμηθέντας, τῆς δὲ τιμῆς τῆς κατὰ τὴν καθέδραν καὶ στάσιν μετέχειν, ἀρκουμένους τῇ προεδρίᾳ καὶ προσκλαίοντας τῷ κυρίῳ συγχωρηθῆναι αὐτοῖς τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀνόμημα· εὐλογεῖν γὰρ ἕτερον τὸν τὰ οἰκεία τημελεῖν ὀφείλοντα τραύ-ματα, ἀνακόλουθον· τοὺς δὲ γαμετῇ μὲν μιᾷ συναφθέντας εἰ χήρα ἢ προσληφθεῖσα ἐτύγγανεν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμῳ ἐνὶ παρανόμῳ ³⁾ προσομιλήσαντας, τευ-τεῖσι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους ἤδη ἐπι-βραχύν τινα χρόνον εἰρχθέντας τῆς ἱερᾶς λειτουργίας καὶ ἐπι-τιμηθέντας, αὐτίς αὐτοὺς ἐν τοῖς οἰκείοις ἀποκαταστήναι ⁴⁾ βαθμοῖς, μηδαμῶς ἐν ἑτέρῳ μείζονι ⁵⁾ προκόπτοντας βαθμῷ, προδήλως διαλυθέντος αὐτοῖς τοῦ ἀθέσμου συνομοσίου. ταῦτα δὲ ἐπὶ τοῖς καταληφθεῖσι μέχρι τῆς πεντεκαιδεκάτης ὡς εἴρη-ται τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς τετάρτης ἰνδικτιῶνος ἐν τοῖς προδηλωθεῖσι πταίσμασι καὶ μόνον ἐρῶσθαι ⁶⁾ ἐντυπώσαμεν, ὀρίζοντες ἀπὸ τοῦ παρόντος καὶ ἀναγνούμενοι τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, τὸν δυοὶ γάμοις συμπλακέντα μετὰ τὸ βάπτισμα ἢ παλλακὴν κτησάμενον μὴ δύνασθαι εἶναι ἐπί-σκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ὅλος τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, ὡσαύτως καὶ τὸν χήραν λαβόντα ⁷⁾ ἢ ἐκβεβλημέ-νην ἢ ἑταίραν ἢ οἰκέτιν ⁸⁾ ἢ τῶν ἐπὶ τῆς σκηπῆς μὴ δύνα-σθαι εἶναι ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ὅλος τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ ⁹⁾.

IV.

Εἰ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιά-κονος ἢ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης ἢ θυρωρός γυναικὶ ἀμαρτω-μένην θεῶ ¹⁰⁾ μυχθεῖη, καθαιρέσθω ὡς τὴν σύμφων τὸν Χρο-στοῦ διαφθείρας, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

1) παρελθόντος Bev. — 2) μύσει παρεπιόντας Bev. — 3) παρανόμῳ omitt. ab Bev. — 4) ἀποκατασταθῆναι Bev. — 5) μείζονι omitt. a Bev. — 6) ἱερατικοῖς Bev. — in delictis et solum sacerdotibus statuimus. Bev. in delictis solum valere statuimus. Mansi. — 7) λαμ-βάνοντα Bev. — 8) οἰκέτην Bev. — 9) Geseler l. c. vol. I, p. 734, not. c. — 10) τῷ θεῷ Bev. —

V.

Μηδείς τῶν ἐν ἰσρατικῷ καταλόγῳ τῶν ἐν τῷ κανόνι ἐμφορομένων ἀνυπόπτων προσώπων ἐκτός διαίγων γυναῖκα κεκτήσθω ἢ θεραπεινίδα, τὸ ἀνεπίληπτον ἐαυτῷ ἐντεῦθεν τηρῶν· εἰ δὲ παραβαίῃ ¹⁾ τις τὰ παρ' ἡμῶν ὀρισθέντα, καθαιρείσθω· τὸ αὐτὸ δὲ ²⁾ τοῦτο καὶ οἱ συνούχοι παραφυλαττέωσαν ³⁾ τὸ ἀμεμπτὸν ἑαυτοῖς προνοοῦμενοι· παραβαίνοντες δὲ, εἰ μὲν κληρικοὶ εἴεν, καθαιρείσθωσαν, εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν.

VI.

Ἐπειδὴ παρὰ τοῖς ἀποστολικαῖς κανόσιν εἰρηται, εἰς κλήρον προαγομένων ⁴⁾ ἀγάμων μόνους ἀναγνώστας καὶ ψάλλτας γαμεῖν, καὶ ἡμεῖς τοῦτο παραφυλάττοντες ὀρίζομεν, ἀπὸ του νῦν μηδαμῶς ὑποδιάκονον ἢ διάκονον ἢ πρεσβύτερον μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ προερχομένην χειροτονίαν ἔχειν ἀδειαν, γαμικόν ⁵⁾ ἐαυτῷ συνιστᾶν συνοικέσιον· εἰ δὲ τις ⁶⁾ τοῦτο τολμήσει ποιῆσαι, καθαιρείσθω, εἰ δὲ βούλουτό τις τῶν εἰς κλήρον προερχομένων γάμου νόμῳ συνάπτεσθαι γυναικί, πρὸ τῆς τοῦ διακόνου ἢ ὑποδιακόνου ἢ πρεσβυτέρου χειροτονίας τοῦτο πράττετω ⁷⁾.

VII.

Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν, ἐν τισι τῶν ἐκκλησιῶν διακόνους τυγχάνειν ὀφφικία ἐκκλησιαστικὰ ἔχοντας, ἐντεῦθεν ⁸⁾ τινὰς αὐτῶν ἀυθαδεία καὶ αὐτονομία κεχρημένους πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθέξεσθαι, ὀρίζομεν, ὥστε τὸν διάκονον κἂν ἐν ἀξιώματι τοῦ ἐστίν ὀφφικίῳ ⁹⁾ οἰωδῆποτε ἐκκλησιαστικῷ τυγχάνῃ ¹⁰⁾, τὸν τοιοῦτον μὴ πρὸ τοῦ πρεσβυτέρου καθέξεσθαι, ἐκτός εἰ μὴ τὸ πρόσωπον ἐπέχων τοῦ οικείου πατριαρχου ἢ μητροπολίτου ἐν ἑτέρα πόλει παραγένῃται ἐπὶ τινι κεφαλαιῷ· τότε γὰρ ὡς τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρῶν τιμηθῆσθαι ¹¹⁾· εἰ δὲ τις τοιοῦτο τολμήσει ¹²⁾ τυρρανικῶ χρωμένος θράσει διαπράξασθαι, ὁ τοιοῦτος ἐκ τοῦ οικείου καταβιβασθεὶς βαθμοῦ ἔσχατος πάντων γινέσθω τοῦ ἐν ὧπερ καταλέγεται τάγματος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, τοῦ κυρίου ἡμῶν παραινούντος, μὴ χαίρειν ταῖς ¹³⁾ πρωτοκλισίαις, κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀγίῳ εὐαγγελιστῇ Λουκᾷ ¹⁴⁾ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ κειμένην διδασκαλίαν· ἔλεγε γὰρ πρὸς τοὺς κεκλημένους παρὰ βολὴν ¹⁵⁾ ἐπάγων (πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο λέγων πρὸς αὐτούς)· Ἐάν ¹⁶⁾ κληθῆς ὑπὸ τινος εἰς γάμους, μὴ κατακληθῆς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἔλθῶν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας ἔρῃ ¹⁷⁾ σοι· Λὸς τοῦτω τόπον· καὶ τότε ἄρξῃ μετ' αἰσχύνῃς τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν· ἀλλ' ὅταν κληθῆς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκῶς εἰπῇ σοι· Φίλε

1) παραβαίνει. Bev. — 2) δέ Bev. — 3) παραφυλαττέσθωσαν Bev. — 4) προαγομένων Bev. — 5) προερχομένην et γαμικόν omitt. a Bev. — 6) τις omitt. a Bev. — 7) Gieseler l. c. vol. I, p. 734, not. c. — 8) ἐντεῦθεν τί τινὰς Bev. — 9) ἐν ὀφφ. Bev. — 10) τυγχάνου Bev. — 11) τιμηθήσεται Bev. — 12) τολμήσει Bev. — 13) ἐν ταῖς Bev. — 14) Luc. 20, 46. — 15) τοιάυδα add. Bev. et omitt. verba ἐπάγων — 16) αὐτοῦς. — 17) ἔρῃ Bev. — 17) ἔρῃ Bev. —

προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοι· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινὸς ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.¹⁾ τὸ δὲ αὐτὸ φυλαχθήσεται καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν ταγμάτων, ἐπειδὴ τῶν κατὰ τὸν κόσμον ἀξιομάτων κρείττονα τὰ πνευματικὰ ἐπιστάμεθα.

VIII.

Ἐν πᾶσι τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν θεσπισθέντα καὶ ἡμεῖς κρατεῖν βουλόμενοι, ἀνανεούμεν καὶ τὸν κανόνα τὸν διαγορευόντα, καθ' ἕκαστον ἔτος τῶν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ²⁾ συνόδους γίνεσθαι ἐπισκόπων, ἔνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως δοκιμάσῃ ἐπίσκοπος· ἐπειδὴ δὲ διὰ τε τῆς³⁾ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομᾶς διὰ τε προσπιπτούσας ἑτέρας αἰτίας ἀδυνατῶσιν οἱ τῶν ἐκκλησιῶν πρόεδροι ἔχουσι δις τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰς συνόδους ποιεῖσθαι, ἔδοξεν, ὥστε τροπῶ παντὶ ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν τῶν προγεγραμμένων ἐπισκόπων διὰ τὰ ὡς εἰκὸς ἀναφύμενα ἐκκλησιαστικὰ κεφάλαια ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ γίνεσθαι σύνοδον ἀπὸ τῆς ἀγίας τοῦ πάσχα ἑορτῆς καὶ μέχρι συμπληρώσεως τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς ἐκάστου ἔτους κατὰ τὸν τόπον ὃν ὁ τῆς μητροπόλεως, καθὰ προεῖρηται, δοκιμάσῃ⁴⁾ ἐπίσκοπος· τοὺς δὲ μὴ συνιόντας ἐπισκόπους ἐνδημοῦντας ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, καὶ ταῦτα ἐν ὑγείᾳ διάγοντας, καὶ πάσης ἀπαραιτήτου καὶ ἀναγκείας ἀσχολίας ὄντας ἐλευθέρους, ἀδελφικῶς ἐπιπλήτεσθαι.

IX.

Μηδενὶ ἐξεῖναι κληρικῶ κληρικὸν ἐργαστήριον ἔχειν· εἰ γὰρ τῷ τοιοῦτῳ εἰσεῖναι ἐν κληρίῳ οὐκ ἐπιτίτραπται, πόσω μᾶλλον ἄλλοις ἐν τούτῳ διακονεῖσθαι καὶ ἂ μὴ θέμις αὐτῷ ἐγγεῖρεῖν· εἰ δὲ τι τοιοῦτον διαπράξοιτο, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρεῖσθω.

X.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τόκους ἢ τὰς λεγομένας ἐκατοστὰς λαμβάνων ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρεῖσθω.

XI.

Μηδεὶς τῶν ἐν ἱερατικῷ⁵⁾ τάγματι ἢ λαϊκὸς τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα ἐσθιέτω ἢ τοιοῦτους⁶⁾ προσοικειούσθω⁷⁾ καὶ ἰατρείας παρ' αὐτῶν λαμβανέτω ἢ ἐν βαλανείῳ⁸⁾ παντελῶς τούτοις συλλουέσθω· εἰ δὲ τις τοῦτο πράξαι ἐπιχειροίη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

XII.

Καὶ τοῦτο δὲ εἰς γνώσιν ἡμετέραν ἤλθεν, ὡς ἐν τε Ἀφρικῇ⁹⁾ καὶ Αἰβυῇ καὶ ἑτέροις τόποις οἱ τῶν ἐκεῖσε θεοφιλέστατοι πρόεδροι συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοὺς προσελθοῦσαν χειροτονίαν οὐ παραιτοῦνται¹⁰⁾, πρόσκομμα τοῖς λαοῖς¹¹⁾ ἐντεύθεν τιθέντες καὶ σκάνδαλον πολλῆς οὖν ἡμῖν σπουδῆς οὐσης τοῦ πάντα πρὸς ωφέλειαν

1) Luc. 14, 8—11. — 2) ἐκάστης ἐπαρχίας Bev. — 3) διὰ τινὰς τι τῶν Bev. — 4) δοκιμάσει Bev. — 5) καταλεγόμενων add. Bev. —

6) ἢ τούτοις Bev. — 7) ἢ ἐν τόποις προσκαλιέσθω add. Bev. —

8) βαλανείοις Bev. — 9) τῇ Ἀφρ. Bev. — 10) παρητούργο Bev. —

11) τοῖς ἐντεύθεν ἄλλοις Bev. —

τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμνίων διαπράττεσθαι, ἔδοξεν ὥστε μηδαμῶς τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι· τοῦτο δὲ φαμεν οὐκ ἐπὶ ἀθετήσει ἢ ἀνετροπῇ τῶν ἀποστολικῶς προνομοθετημένων ¹⁾, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ προκοπῆς τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν λαῶν προμηθεύμενοι ²⁾ καὶ τοῦ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ ³⁾ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως· φησὶ γάρ ὁ θεῖος ἀπόστολος ⁴⁾· Πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε· ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, καθὼς καγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἑμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι· μιμηταὶ μου γίνεσθε καθὼς καγὼ Χριστοῦ. εἰ δέ τις φωραθῆῃ τὸ τοιοῦτον πράττων, καθαιρεῖσθω ⁵⁾.

XIII.

Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδοσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου ἀξιούσθαι χειροτονίας καθομολογεῖν, ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἐξακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἁνδρῶν ἀπὸ νόμους συνοικέσια καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐρῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετὰς συνάφειαν διαλύοντες ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας· ὥστε εἰ τις ἀξίος εὐρεθῆῃ πρὸς χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου, οὗτος μηδαμῶς κωλύεσθω ἐπὶ τοιοῦτον βαθμὸν ἐμβιβάζεσθαι γαμετῇ συνοικῶν νομίμῳ· μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτεῖσθω ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς ⁶⁾ νομίμου πρὸς τὴν οἰκίαν γαμετὴν ὁμιλίας, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν τὸν ἐκ θεοῦ νομοθετηθέντα καὶ εὐλογηθέντα τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ γάμον καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν, τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς βωῶσης· Ἄ ὁ θεὸς ἔξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω ⁷⁾· καὶ τοῦ ἀποστόλου διδάσκοντος· Τίμιον τὸν γάμον καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον ⁸⁾· καὶ Δέδουσαι γυναῖκι; μὴ ζῆται λύσιν ⁹⁾. ἴσμεν δὲ ὡσπερ καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες τῆς ἐν βίῳ σεμνότητος τῶν λειτουργῶν τιθέμενοι πρόνοιαν ἔφασαν, ὥστε τοὺς ὑποδιακόλους τοὺς τὰ ἱερά μυστήρια ψηλαφῶντας καὶ τοὺς διακόλους καὶ πρεσβυτέρους κατὰ τοὺς ἰδίους ὄρους ἐκ ¹⁰⁾ τῶν συμβίων ἐγκρατευσθαι, ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθὲν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος κρατηθὲν καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάττωμεν ¹¹⁾, καιρὸν ἐπὶ παντὸς ἐπιστάμενοι πρᾶγματος καὶ μάλιστα νηστείας καὶ προσευχῆς· χρῆ γὰρ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρῆσεως ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυνηθῶσιν οὐ ¹²⁾ παρὰ τοῦ θεοῦ ἀπλῶς αἰτούσιν ἐπιτυχεῖν. εἰ τις οὖν τολμήσῃ παρὰ τοὺς ἀποστο-

1) προνομοθετημένων Bev. — 2) προθυμούμενοι Bev. — 3) μῶμος τινα τὰ τῆς Bev. — 4) 1 Cor. 10, 31 — 11, 1. — 5) Gieseler l. c. vol. I, p. 734, not. c. — 6) ἀπὸ τῆς Bev. — 7) Mtth. 19, 5. — 8) Ebr. 13, 4. 9) 1 Cor. 7, 27. — 10) καὶ ἐκ Bev. — 11) φυλάττωμεν Bev. — 12) ὁ Bev. —

λικούς πανόνας κενούμενός τινα τῶν ἱερομένων, πρεσβυτέρων φαμέν ἢ διακόνων ἢ ὑποδιακόνων, ἀποστρεφῆν τῆς πρὸς 1) νόμιμον γυναικῶν συναφίας τε καὶ κοινωνίας, καθαιρεῖσθω ὡσαύτως καὶ εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἐαυτοῦ γυναῖκα προφύξει ὑλαθείας ἐκβάλλει, ἀφοριζέσθω, ἐπιμένων δὲ καθαιρεῖσθω. 2).

XIV.

Ὁ τῶν ἀγίων 3) θεοφόρων πατέρων ἡμῶν κρατεῖτο κανῶν καὶ ἐν τούτῳ 4), ὥστε πρεσβύτερον πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι, κἂν πάνυ ἢ 5) ἄνθρωπος ἀξίος, ἀλλ' ἀποτηρεῖσθαι 6). ὁ γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ τρακουστῷ ἔτει ἐβαπτίσθη καὶ ἤρξατο διδάσκειν· ὁμοίως μὴτε διάκονος πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν μῆτε διακόνισσα πρὸ τῶν τεσσαράκοντα χρόνων χειροτονεῖσθω 7).

XV.

Ἐπιδιακόνος μὴ ἦντων τῶν εἰκοσι χρόνων χειροτονεῖσθω· εἰ δὲ τις τῶν ἐν οἴκῳ καταστάσει ἱερατικῇ παρὰ τοὺς δευθέντας χειροτονηθεῖ χρόνων, καθαιρεῖσθω.

XVI.

Ἐπειδὴ ἡ τῶν πράξεων βίβλος ἐπτά διακόνους ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καταστῆσαι παραδίδωσιν 8), οἱ δὲ τῆς κατὰ Νεοκαισαρείαν συνόδου 9) οὕτως ἐν τοῖς ἐκτεθείσι παρ' αὐτῶν κανόσι σαφῶς διεξήλθον, ὅτι διάκονοι ἐπτά ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη ἢ πόλις ἢ, πεισθήσῃ δὲ ἐκ τῆς βίβλου τῶν πράξεων· ἡμεῖς τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ τὸν νοῦν ἐφαρμόσαντες τῶν πατέρων εὐρόμεν, ὡς ὁ λόγος αὐτοῖς οὐ περὶ τῶν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων ἢν ἀνδρῶν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν ταῖς χρεῖαις τῶν τραπεζῶν ὑπουργίας, τῆς τῶν πράξεων βίβλου οὕτως ἐχούσης 10). Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν· προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλήθος τῶν μαθητῶν εἶπον· Οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ διακονεῖν τραπέζαις· ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐκ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἐπτά πλήρεις πνεύματος ἀγίου καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρεῖας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκατερήσομεν· καὶ ἤρθεεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἀγίου καὶ Φίλιππον καὶ Πρόχορον καὶ Νικάνορα καὶ Τίμωνα καὶ Παρμενῶν καὶ Νικάλαον προσήλυτον Ἀντιόχεια, οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀπο-

1) τὴν νόμ. Bev. — 2) Neander l. c. vol. IV, p. 407. Gieseler l. c. vol. I, p. 734, not. c. — 3) ἀγ. καὶ θεοφ. Bev. — 4) τοῦτοξ Bev. 5) ἄνθρ. Bev. — 6) ἀποστρεῖσθαι Bev. — ἀποτηρεῖσθαι, φυλάττεσθαι δηλαδὴ, ἀναμνήσκειν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χρόνου τελείωσιν. Zonaras. — πρεσβύτερος πρὸ τριάκοντα ἐτῶν . . . καθαιρεθῆσεται. Aristonius. cf. can. seq. — 7) μῆτε διάκονος . . . χρόνων, ἢ διακόνισσαν . . . χειροτονεῖσθαι. Bev. — 8) Act. 6, 3—6. — 9) ἢ καὶ κατὰ Νεοκ. σύνοδος Bev. — 10) Act. 6, 1—6. —

στόλων. ταῦτα διερμηνεύων ὁ τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος οὕτω διεξίει ¹⁾. Θαυμάσαι ἄξιον, πῶς οὐκ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος ἐπὶ τῇ αἵρεσει τῶν ἀνδρῶν, πῶς οὐκ ἀπεδοκίμασθησαν ὑπὲρ αὐτῶν οἱ ἀπόστολοι· ὅποσον δὲ ἄρα ἀξίωμα εἶχον οὗτοι καὶ ποίαν ἐδέξαντο χειροτονίαν, ἀναγκαῖον μαθεῖν. ἄρα τὴν τῶν διακόνων; καὶ μὴν τοῦτο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τῶν πρεσβυτέρων ἢ οἰκονομία ἐστὶ; καίτοι οὐδέπω οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἦν ἀλλ' οἱ ἀπόστολοι μόνοι, ὅθεν οὕτε διακόνων οὕτε πρεσβυτέρων οἶμαι τὸ ὄνομα εἶναι θῆλον καὶ φανερόν, ἐπὶ τούτοις οὖν κηρύττομεν καὶ ἡμεῖς, ὥστε τοὺς προειρημένους ἐπὶ διακόνους μὴ ἐπὶ τῶν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων λαμβάνεσθαι παρὰ τὴν πρεσβυτηνυθείσαν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τοὺς τῆν οἰκονομίαν τῆς κοινῆς χρῆας τῶν τότε συνηθροισμένων ἐγχειρισθέντας τούτους ὑπάρχειν, οἱ τύπος ἡμῖν κἂν τούτῳ γεγόνασι τῆς παρὶ τοὺς δεομένους φιλανθρωπίας τε καὶ σπουδῆς ²⁾.

XVII.

Ἐπειδήπερ διαφόρων ἐκκλησιῶν κληρικοὶ τὰς ἰδίας, ἐν αἷς ἐχειροτονήθησαν, ἐκκλησίας καταλιπόντες πρὸς ἑτέρους συνέδραμον ἐπισκόπους καὶ γνῶμης δίχα τῶν οἰκείων ἐπισκόπων ἐν ἄλλοις κατατάγησαν ἐκκλησίαις, ἐκ τούτου τε συνέβη ἀνυποτάκτους αὐτοὺς καταστῆναι· ὀρίζομεν, ὥστε ἀπὸ τοῦ ³⁾ Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς παρελθούσης τετάρτης ἐπινημσεως μηδένα τῶν ἀπάντων κληρικῶν, κἂν ἐν οἰαδήποτε τυγχάνῃ βαθμῷ, ἀδειαν ἔχειν ἐκτός τῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐγγράφου ἀπολυτικῆς ἐν ἑτέρῳ κατατάττεσθαι ἐκκλησίᾳ· ἐπεὶ ὁ μὴ τοῦτο ὑπὸ τοῦ νῦν παραφυλαττόμενος, ἀλλὰ κατὰ οἰκίαν τὸ γε ἐπ' αὐτῷ ⁴⁾ τὸν τῆν χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτεθεικότα, καθαιρεῖσθω καὶ αὐτός καὶ ὁ παραλόγως αὐτὸν προσδεξάμενος.

XVIII.

Τοὺς προφάσει βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἢ ἄλλως πως ἐκ περιστάσεως μετανάστας γενομένους ⁵⁾ κληρικούς, ἤνικα ἂν ⁶⁾ ὁ τρόπος αὐτοῖς ἀναπαύσῃται ἢ αἱ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομαὶ, δι' ἃς τὴν ἀναχώρησιν ἐποιήσαντο, αὐθις ἐν ταῖς οἰκείαις ἐκκλησίαις προστάττομεν ἐπανέρχεσθαι, καὶ μὴ ἐπιπολὺ τάστας ἀπροφασίστως καταλιμπάνειν· εἰ δὲ τις μὴ κατὰ τὸν παρόντα διαγένηται κανόνα, ἀφοριεῖσθω μέχρις ἂν πρὸς τὴν οἰκίαν ἐκκλησίαν ἐπαναδράμῃ ⁷⁾· τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῷ κατέχοντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ γενέσθω.

XIX.

Ὅτι δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προσοπῶτας ἐν πάσαις μὲν ἡμέραις ⁸⁾, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς κυριακαῖς, πάντα τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν ἐκπιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς θείας γραφῆς ἀναλεγομένους τὰ τῆς ἀληθείας νοήματά τε καὶ κρίματα, καὶ μὴ παρεμβαίνοντας τοὺς ἤδη τεθέντας ὅρους

1) Homil. XV in Acta. — 2) Neander l. c. vol. II, p. 220. — 3) παρόντας add. Bev. — 4) αὐτὸν Bev. — 5) γεγορότας Bev. — 6) δ' ἂν Bev. — 7) ἐπαναδράμοι Bev. — 8) πάση τῇ ἡμέρᾳ Bev. —

ἢ τὴν ἐκ τῶν Θεοφόρων πατέρων παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ εἰ γραφικός τις ἀνακινήσει λόγος, μὴ ἄλλως τούτον ἐρμηνεύτωσαν ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς ἐκκλησίας φροσῆρες καὶ διδασκαλοὶ διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων παρέθεντο· καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκίμειωσαν ἢ λόγους οἰκείους συντάττοντες, ἵνα μὴ ἑσθ' ὅτε πρὸς τούτο ἀπόρως ¹⁾ ἔχοντες ἀποπίπτωσιν τοῦ προσήκοντος· διὰ γὰρ τῆς τῶν προειρημένων πατέρων διδασκαλίας οἱ λαοὶ ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν τε σπουδαίων καὶ αἰρετῶν, καὶ τῶν ἀσυμφόρων καὶ ἀποβλήτων τὸν βίον μεταρρυθμίζουσι πρὸς τὸ βέλτιον καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐκ ἀλίσκονται πάθει, ἀλλὰ προσέχοντες διδασκαλίᾳ ²⁾ ἑαυτοὺς πρὸς τὸ μὴ κακῶς παθεῖν παραθήγουσι, καὶ φόβῳ τῶν ἐληρητημένων τιμωρῶν τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῖς ἐξεργάζονται.

XX.

Μὴ ἐξέστω ἐπισκόπων εἰς ἑτέραν τὴν μὴ αὐτῷ προσήκουσαν πόλιν δημοσίᾳ διδάσκειν· εἰ δέ τις φωραθεῖ τούτο ποιῶν, τῆς ἐπισκοπῆς πανέσθω, τὰ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου ³⁾ ἐνεργεῖτω.

XXI.

Οἱ ἐπ' ἐγκλήμασι κανονικῶς ὑπεύθυνοὶ γινόμενοι καὶ διὰ τοῦτο παντελεῖ τε καὶ διηγεῖ καθαιρέσει ὑποβαλλόμενοι ⁴⁾ ἐν τῷ λαϊκῶν ἀπωθούμενοι τόπῳ, εἰ μὲν ἐκουσίως πρὸς ἐπιστροφὴν ὀρώντες ἀθετοῦσι τὴν ἁμαρτίαν, δι' ἣν τῆς χάριτος ἐκπεπτώκασι, καὶ ταύτης τέλειον ἄλλοτρίους ἑαυτοὺς καθιστῶσι, τῷ τοῦ κλήρου κειρέσθωσαν στήματι· εἰ δὲ μὴ τούτο αὐθαίρετως αἰρήσονται, καθάπερ οἱ λαϊκοὶ τὴν κομὴν ἐπιτρεφέτωσαν, ὡς τὴν ἐν κόσμῳ ἀναστροφὴν τῆς οὐρανοῦ ζωῆς προτιμήσαντες.

XXII.

Τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονομένους εἴτε ἐπισκόπους εἴτε αἰουσιδητοὺς κληρικούς, καὶ οὐ κατὰ δοκιμασίαν καὶ τοῦ βίου αἵρεσιν, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτονησάντας.

XXIII.

Περὶ τοῦ μηδένα εἴτε ἐπίσκοπον εἴτε πρεσβύτερον ἢ διάκονον τῆς ἀγράφτου μεταδιδόντα κοινωνίας παρὰ τοῦ μετέχοντος εἰσπράττειν τῆς τοιαύτης μεταλήψεως χάριν ὀβολοῦς ἢ εἶδος τὸ οἰνοῦν· οὐδὲ γὰρ πεπραμένη ἡ χάρις, οὐδὲ χρήμασι τὸν ἁγιασμόν τοῦ πνεύματος μεταδίδομεν, ἀλλὰ τοῖς ἀξίοις τοῦ δώρου ἀπανουργήτως μεταδοτέον· εἰ δὲ φανείη τις τῶν ἐν κλήρῳ καταλεγόμενων ἀπαιτῶν, ᾧ μεταδίδωσι τῆς ἀγράφτου κοινωνίας, τὸ οἰνοῦν εἶδος, καθαιρεῖσθω, ὡς τῆς Σίμωνος ζηλωτῆς πλάνης καὶ κακουργίας.

XXIV.

Μὴ ἐξέστω τινὲ τῶν ἐν ἰσρατικῷ καταλεγόμενων τάγματι ἢ μοναχῶν ⁵⁾ ἐν ἱπποδρομίαις ἀνιέναι ἢ θυμαλικῶν παιγνίων ἀνέχεσθαι· ἀλλ' εἰ καὶ τις κληρικὸς κληθεῖ ἐν γάμῳ, ἢ νύκτωρ

1) Zonar.: ἀπόρως, ne si ejus rei sint imperiti ac rudes. Hard. —

2) τῇ διδασκ. Bev. — 3) πρεσβυτερίου Bev. — 4) καὶ ἐν τῷ Bev. —

5) μοναχῶ Bev. —

τὰ πρὸς ἀπάτην εἰσελθοῖεν παίγνια, ξαναασήτω καὶ αὐτίκα ἀναχωρεῖτω, οὕτω τῆς τῶν πατέρων ἡμῶν προστατούσης διδασκαλίας· εἰ δὲ τις ἐπὶ τούτῳ ἄλῳ, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρεῖσθω.

XXV.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνανεοῦμεν καὶ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, τὰς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν ἀγροικίας παροικίας ἢ ἐγγωρίους μένειν ἀπαρασαλευτούς παρὰ τοῖς κατέχουσιν αὐτάς ἐπισκόποις καὶ μάλιστα εἰ τριακονταετῆ χρόνον κτῆσας ἀβιάστως διακατέσχοντες ὠκονόμησαν· εἰ δὲ ἐντὸς τῶν τριακοντα εἰῶν ἐγένετό τις ἢ γένηται ¹⁾ περὶ αὐτῶν ²⁾ ἀμφισβήτησις, ἐξείναι τοῖς λέγουσιν ἡδίκησθαι περὶ τούτου κινεῖν παρὰ τῆ συνόδου τῆς ἐπαρχίας.

XXVI.

Προσβύτερον τὸν κατὰ ἀγνοίαν ἀθέσμων γάμων περιπαρέντα καθέδρας μὲν μετέχειν κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ κανόνος ἡμῖν νομοθετηθέντα, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι· ἀρετὸν γὰρ τῷ τοιοῦτῳ ἢ συγγνώμη· εὐλογεῖν δὲ ἕτερον τὸν τὰ οἰκίαν τημελεῖν ὀφείλοντα τραύματα, ἀνακόλουθον· εὐλογία γὰρ ἁγιασμοῦ μετάδοσις ἐστίν· ὁ δὲ τοιοῦτο ³⁾ μὴ ἔχων διὰ τὸ τῆς ⁴⁾ ἀγνοίας παράπτωμα, πῶς ἕτερον μεταδώσει; μήτε ⁵⁾ τοῖνον δημοσίᾳ μήτε ἰδίᾳ εὐλογεῖτω μήτε τὸ κυρίου σῶμα διανεμέτω ⁶⁾, ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ προεδρίᾳ προσκλαίετω τῷ κυρίῳ συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀνόμημα· πρόδηλον γὰρ ὡς ὁ τοιοῦτος ἀθεσμος γάμος διαλυθήσεται, καὶ οὐδαμῶς ὁ ἀνήρ μετουσίαν ἔξει πρὸς τὴν, δι' ἣν τῆς ἱεράς ἐνεργείας ἐστέρηται.

XXVII.

Μηδεὶς τῶν ἐν κλήρῳ καταλεγομένων ἀνοίκειον ἐσθῆτα ἀμφιεννύσθω μήτε ἐν πόλει διάγων μήτε ἐν ὁδῷ βαδίζων, ἀλλὰ στολαῖς κεκρήσθω ταῖς ἤδη τοῖς ἐν κλήρῳ καταλεγμένοις ἀπονεμηθείσαις· εἰ δὲ τις διαπραξέοιτο τὸ τοιοῦτον, ἐπὶ ἐβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω.

XXVIII.

Ἐπειδὴ ἐν διαφοροῖς ἐκκλησίαις μεμαθήκαμεν σταφυλῆς ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσφερομένης κατὰ τι κρατῆσαν ἐδος τρυῶς λειτουργοῦς ταύτην τῇ ἀναιμάκτῳ τῆς προσφορᾶς θυσίᾳ συναπτοντας, οὕτως ἅμα τῷ λαῷ διανέμειν ἀμφοτέρω· συνείδομεν, ὡς μηκέτι τοῦτό τινα τῶν ἱερωμένων ποιεῖν, ἀλλ' εἰς ζωοποίησιν καὶ ἁμαρτιῶν ἀφεσιν τῷ λαῷ τῆς προσφορᾶς μόνης μεταδιδόναι· ὡς ἀπαρχὴν δὲ τὴν τῆς σταφυλῆς λογιζομένους προσένεξιν ἰδικῶς τοὺς ἱερεῖς εὐλογούντας τοῖς αἰτούσαι ταύτης μεταδιδόναι πρὸς τὴν τοῦ δοτήρος τῶν καρπῶν εὐχαριστίαν, δι' ἣν τὰ σῶματα ἡμῶν κατὰ τὸν θεῖον ὄρον αὐξήσει καὶ τρέφεται ⁷⁾· εἴ τις οὖν κληρικὸς παρὰ τὰ τεταγμένα ποιήσει ⁸⁾, καθαιρεῖσθω.

1) γένηται Bev. — 2) αὐτό Bev. — 3) τοῦτο Bev. — 4) διὰ τὸ ἐκ τῆς Bev. — 5) μὴ Bev. — 6) ἑτέροις, μήτε τι ἄλλο λειτουργεῖτω add. Bev. — 7) ἐτρεφεται Bev. — 8) διατεταγμένα ποιήσει Bev. —

XXIX.

Ὁ τῶν ἐν Καρθαγένη διαγορεύει κανὼν, ὥστε τὰ τοῦ ἁγίου Θυμαιοτηρίου ¹⁾ εἰ μὴ ὑπὸ πησοτικῶν ἀνθρώπων μὴ ἐπιτελεῖσθαι, ἐξηρημένης μιᾶς ἑτησίας ἡμέρας, ἐν ἧ τὸ κυριακὸν δεῖπνον ἐπιτελεῖται, ἰσως τηνικαῦτα διὰ τινος κατὰ τοῦς τόπους προφάσεως τῆ ἐκκλησίας λυσιτελεῖς τῶν θείων ἐκείνου πατέρων τῆ τοαυτῆ ²⁾ χρησαμένον οἰκονομία· μηδενὸς οὐκ ἡμᾶς ἐνάγοντος καταλαττεῖν τὴν ἀκριβείαν, οὐρίζομεν ἀποστολικαῖς καὶ πατρικαῖς ἐπιόμοιοι παραδόσεις, μὴ δεῖν ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῆ ὑστερία ἐβδομαδί τὴν πέμπτην ³⁾ λύνειν καὶ ἄλλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν.

XXX.

Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας βουλόμενοι διαπράττεσθαι καὶ τοὺς ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἐκκλησιαῖς ἱερέας οἰκονομεῖν διεγνώκαμεν, ὥστε εἰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, περὶ τοῦ προφάσει εὐλαβείας τὴν οἰκίαν γαμετήν μὴ ἐμβαλλεῖν, ὑπερανταβαίνειν οἴονται δεῖν καὶ πέρα τῶν ὀρθόθεντων ποιεῖν, καὶ ἐκ τούτων μετὰ τῶν θλίσεων συμφρονούντες συμβίον τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας ἀπέχονται· οὐρίζομεν τοῦτους μὴ ἐπιτελεῖν τὴν οἰκίαν καθ' οἰοδῆτινα τρέπον, ὡς ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελῆ τῆς ὑποσχέσεως παρέξοιεν τὴν ἀπόδειξιν, πρὸς τοῦτο δὲ αὐτοῖς οὐ δι' ἄλλο τι, ἢ διὰ τὴν τῆς γνώμης μικροψυχίαν καὶ τὸ τῶν ἡθῶν ἀπεξενωμένον καὶ ἀπαγές ἐνδεδωκαμεν.

XXXI.

Τοὺς ἐκ ⁴⁾ εὐκτηρίοις οἰκίαι ἐνδον οἰκίας τυγχάνουσι λειτουργούντας ἢ βαπτίζοντας κληρικούς ὑπὸ γνώμῃ τούτου πρᾶττειν τοῦ κατὰ ⁵⁾ τόπον ἐπισκόπου οὐρίζομεν· ὥστε εἰ τις κληρικός μὴ τοῦτο σὺντω παραφυλάττοι, καθαιρεῖσθω ⁶⁾.

XXXII.

Ἐπειδὴ εἰς γνώσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἐν τῇ Ἀρμενιᾷ ⁷⁾ χάρα οἶνον μόνον ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ προσάγουσιν, ὕδωρ αὐτῷ μὴ μινύντες οἱ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες, προτιθέμενοι τὸν τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον φάσκοντα διὰ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίον ἐρμηνείας ταῦτα ⁸⁾. Τίνος ἐνεκεν οὐκ ὕδωρ ἐπιτελεῖ ἀναστάς ἀλλ' οἶνον; ἀλλ' αἵρεσιν ⁹⁾ πονηρὰν πρόρριζον ἀνασπῶν· ἐπειδὴ γὰρ εἰσὶ τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι κεχορημένοι, δεικνύς ὅτι καὶ ἡνίκα τὰ μυστήρια παρέδωκε καὶ ἡνίκα ἀναστάς χωρὶς μυστηρίων καὶ ψιλήν τραπέζαν παρετίθετο, οἶνω ἔχρητο ἐκ τοῦ γεννήματος, φησὶ, τῆς ἀμπελοῦ· ἀμπελος δὲ οἶνον, οὐκ ὕδωρ γεννᾷ· ἐκ τούτου τε τὸν διδάσκαλον οἴονται ἀνατρέπειν τὴν τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς ἱερᾷ θυσίας προσαγωγὴν. ὡς ἂν μὴ ¹⁰⁾ ἀπὸ τοῦ νῦν κατέχοιντο τῆ ἀγνοία, τὴν τοῦ πατρὸς διάνοιαν ὀρθοδόξως ἀποκαλύπτωμεν· τῆς γὰρ πονηρίας

1) ἐκτὸς Θυμαιοτηρίου Βεν. — 2) τῆ αὐτῆ Βεν. — 3) cf. Rheinwald l. c. p. 393. — 4) ἐν τοῖς οἰκ. Βεν. — 5) κατὰ τὸν τόπον Βεν. —

6) Neander l. c. vol. III, p. 1501. — 7) τῶν Ἀρμεν. Βεν. — 8) In Matth. 26. homil. 82. — 9) τῆς αἵρ. Βεν. — 10) καὶ ἀπὸ Βεν. —

τῶν Ἀρθοπαρστατῶν αἰρέσεως παλαιᾶς ὑπαρχούσης, ὃς ἀπὸ οἴνου μόνῳ τῷ ὕδατι ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει κέχρηται, ἀνασκευάζον οὗτος ὁ Θεοφόρος ἐνήρ τὴν παράνομον τῆς τοιαύτης αἰρέσεως διδαχὴν καὶ δεικνύς ὡς ἐξ ἐναντίας τῆς ἀποστολικῆς ἰνται¹⁾ παραδόσεως, τὸν εἰρημικῶς κατεσκευάσας λόγον· ἐπεὶ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, ἔνθα τὴν ποιμαντικὴν ἐνεχειρίσθη ἡγεμονίαν, ὕδωρ οἴνω μίγνυσθαι²⁾ παρέδωκεν, ἥνικα τὴν ἀναίμακτον φύσιν ἐπιτελεῖσθαι δεησίαν, τῆμ ἐκ τῆς τιμίας πλευρᾶς τοῦ λυτρωτοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἐξ αἵματος καὶ ὕδατος κρᾶσιν παραδεικνύς, ἥτις εἰς ζωοποίησιν παντός τοῦ κόσμου ἐξεχέθη καὶ ἀμαρτωῶν ἀπολύτρωσιν, καὶ κατὰ πᾶσαν δὲ ἐκκλησίαν³⁾, ἔνθα οἱ πνευματικοὶ φωστῆρες ἐξέλαμψαν, ἢ Θεοδότος αὐτῇ τάξις κρατεῖ· καὶ γὰρ ὁ Ἰάκωβος ὁ κατὰ σάρκα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀδελφός, ὃς τῆς Ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησίας πρῶτος⁴⁾ τὸν θρόνον ἐπιστεῦθη⁵⁾, καὶ Βασίλειος ὁ τῆς Καισαρῶν⁶⁾ ἀρχιεπίσκοπος, οὐ τὸ κλέος κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διέδραμεν, ἔγγραφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν ἱερουργίαν παραδεικνύς οὕτω τελειοῦν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατος τε καὶ οἴνου τὸ ἱερόν ποτήριον ἐκδεδῶκασιν· καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συναχθέντες ὅσοι πατέρες οὕτω ῥητῶς ἐπεμνήσθησαν, ἵνα ἐν τοῖς ἁγίοις μηδὲν πλέον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου προσεγενχθεῖ, ὡς αὐτὸς ὁ κύριος παρέδωκε⁷⁾, ποῦτ' ἐστὶν ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μίγνυμένου⁸⁾: εἴ τις οὖν ἐπίσκοπος ἢ προεβύτερος μὴ κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τάξιν ποιῇ καὶ ὕδωρ οἴνω μίγνυς οὕτω τὴν ἄχραντον προσάγει φύσιν, καθαιρείσθω, ὡς ἀτελῶς τὸ μυστήριον ἐξαγγέλλων καὶ καινίζων τὰ παραδεδομένα.

XXXIII.

Ἐπειδήπερ ἔγνωμεν ἐν τῇ Ἀρμενίῳ χώρα μόνους ἐκ κλήρω τοὺς ἐκ γένους ἱερατικοῦ κατατάττεσθαι⁹⁾, Ἰουδαίκοις ἔθεσιν ἐπομένων τῶν τοῦτο πράττειν ἐπιχειρούντων, τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ μὴ ἀποκειρομένους ἱεροψάλτας καὶ ἀναγνώστας τοῦ Θεοῦ νόμου¹⁰⁾ καθίστασθαι· συνείδομεν ὥστε ἀπὸ τοῦ κῦν μὴ ἐξεῖναι τοῖς εἰς κλήρον βουλομένοις προάγειν τινὰς εἰς τὸ γένος ἀποβλέπειν τοῦ προχειριζομένου, ἀλλὰ δοκιμάζοντες, εἰ ἄξιοι εἰεν κατὰ τοὺς τεθέντας ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ὅρους ἐν κλήρῳ καταλεγῆναι, τοὺτους ἐκκλησιαστικῶς¹¹⁾ προχειρίζεσθαι, εἴτε καὶ ἐκ προγόνων γεγονόσιν ἱερέων εἴτε καὶ μὴ· ἀλλὰ μηδέ τινα τῶν ἀπάντων συγχωρεῖν ἐπ' ἄμβωρος, κατὰ τὴν τῶν ἐν κλήρῳ καταλεγομένων τάξιν, τοὺς Θεοὺς τῷ λαῷ λόγους ἀποφωγεῖν, εἰ μὴ τι ἂν ἱερατικῆ κορυφῆ¹²⁾ χρῆσθται ὁ τοιοῦτος καὶ τὴν εὐλογίαν ὑπὸ τοῦ οἰκείου ποιμένοιο

1) διαδοχὴν . . . ἴενται Bev. — 2) μίγνυμαι Bev. — 3) κατὰ πάσης ἐκκλησίας Bev. — 4) πρῶτος Bev. — 5) ἐπιστεῦθη Bev. — 6) ἐκκλησίας add. Bev. — 7) παρέδωκεν Bev. — 8) μίγνυμένου Bev. — 9) καθίστασθαι Bev. — 10) ἀναγν. θεῖου νομοῦ Bev. — 11) ἐκκλησιαστικοῖς Bev. — 12) Neander l. c. vol. III, p. 146. —

κανονικῶς ὑποδέχεται ¹⁾. εἰ δὲ τις φωραθῆῃ παρὰ τὰ γεγραμμένα ²⁾ ποιῶν, ἀφορίζεσθω.

XXXIV.

Καὶ τοῦτο δὲ τοῦ ἱερατικοῦ κανόνος σαφῶς διαγορεύοντος, ὡς τὸ τῆς συνωμοσίας ἢ φρατρίας ἐγκλημα καὶ παρὰ τῶν ἔξω νόμων κεκάλυται, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦτο γίνεσθαι ἀπαγορεύειν προσήκει, καὶ ἡμεῖς φυλάττειν σπουδαζόμεν, ὡς εἰ τινες κληρικοί ἢ μοναχοὶ εὐρεθῆεν ἢ συνομνύμενοι ἢ φρατριάζοντες ἢ κατασκευαὺς τυρεύοντες ἐπισκόπων ἢ συγκληρικῶν, ἐπιπιπέτωσαν πάντη τοῦ οἰκείου βαθμοῦ.

XXXV.

Μὴ ἐξέστω τιπλ τῶν πάντων μητροπολιτῶν τελευταῖοντος ἐπισκόπου, τελούντος ὑπὸ τὸν κατ' αὐτὸν θρόνον, τὰ αὐτοῦ πράγματα ἢ τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἀφαιρεῖσθαι ἢ σφετερίζεσθαι· ἀλλ' ὑπὸ παραφυλακῆν ἔστωσαν τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας, ἧς ὁ τελευταῖος ἐτύγχανε πρόεδρος, μέχρι τῆς ἐτέρου ἐπισκόπου παραγωγῆς, ἐκτός εἰ μὴ κληρικοί ἐν τῇ ³⁾ ἐκκλησίᾳ οὐχ ὑπλειφθῆσαν· τῆνικαῦτα γὰρ ὁ μητροπολίτης ταῦτα παραφυλάξει ἀμειῖωτα, τῷ χειροτονησομένῳ ⁴⁾ ἐπισκόπῳ πάντα ἀποδίδους.

XXXVI.

Ἀνανεύμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πενήτηντα ἀγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων καὶ τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι ⁵⁾ συνελθόντων νομοθετηθέντα, ὀρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν προεβείων τοῦ τῆς προεβυτέρας Ρώμης θρόνου καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκείνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἴτα ὁ τῆς Ἀντιοχείων ⁶⁾, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως ⁷⁾.

XXXVII.

Ἐπειδὴ κατὰ διαφοροὺς καιροὺς βαρβαρικὰ γέγονασιν ἔφοδοι καὶ πλείοται πόλεις ἐντεύθεν ὑποχείριοι τοῖς ἀνόμοις κατέστησαν, ὡς ἐντεύθεν μὴ δυνηθῆναι τὸν τῆς τοιαύτης πόλεως πρόεδρον μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροτονίαν τὸν οἰκείον θρόνον καταλαβεῖν καὶ ἐν αὐτῷ ἱερατικῇ καταστάσει ἐνιδρυνθῆναι· καὶ οὕτω κατὰ τὸ κρατήσαν ἔθος τὰς χειροτονίας καὶ πάντα ἂ τῷ ἐπισκόπῳ ἀνήκει πράττειν τε καὶ μεταχειρίζεσθαι, ἡμεῖς τὸ τίμιον καὶ σεβασμιον τῇ ἱερῶσύνῃ φυλάττοντες, καὶ μηδαμῶς πρὸς λύμην τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων τὴν ἐθνικὴν ἐπιφροσύναν ἐνεργεῖσθαι βουλομενοι, τοῖς οὕτω χειροτονηθεῖσι καὶ διὰ τὴν προκειμένην αἰτίαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν μὴ καταστάσι θρόνοις, τὸ ἀπροκρίτον ⁸⁾ τηρεῖσθαι συνεωράκαμεν,

¹⁾ χρήσοιτο . . . δεῖξοιτο Bev. — ²⁾ προγεγραμμένα Bev. — ³⁾ τῇ αὐτῇ Bev. — ⁴⁾ χειροτονηθέντι Bev. — ⁵⁾ Χαλκηδόνι Bev. —

⁶⁾ ὁ Ἀντιοχείας Bev. — ⁷⁾ Neander l. c. vol. IV, p. 407. Gieseler l. c. vol. I, p. 735, not. d. — ⁸⁾ ἀπροκρίμωστον Bev. —

ὥστε καὶ χειροτονίας κληρικῶν διαφόρων κανονικῶς ποιεῖν, καὶ τῆ τῆς προεδρίας αὐθεντία κατὰ τὸν ἴδιον ὅρον κερηθῆναι, καὶ βεβαίαν καὶ νενομισμένην εἶναι πᾶσαν ὑπ' αὐτῶν προοῦσαν διοίκησιν· οὐ γὰρ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀνάγκης καιροῦ τῆς ἀκριβείας περιγραφείσης ὁ τῆς οἰκονομίας ὅρος περιορισθῆσεται.

XXXVIII.

Τὸν ἐκ τῶν πατέρων γεθέντα κανόνα καὶ ἡμεῖς παραφυλάττομεν, τὸν οὕτω διαγορευόντα· Εἰ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις ἢ αὐθις καινισθῆ, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ ἢ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τάξις ἀκολουθεῖτω ¹⁾.

XXXIX.

Τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ τῆς Κυπρίων ²⁾ νήσου προέδρου ἅμα τῷ οἰκίῳ λαῷ ἐπὶ τὴν Ἐλλησποντίων ἐπαρχίαν, διὰ τε τὰς βαρβαρικὰς ἐφόδους διὰ τε τὸ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερωθῆναι δουλείας καὶ καθαρῶς τοῖς σκήπτροις τοῦ χριστιανικωτάτου κράτους ὑποταγῆναι, τῆς εἰρημένης μεταστάντος ³⁾ νήσου προνοία τοῦ φιλανθρωποθεοῦ καὶ μοχθῶ τοῦ φιλοχρίστου καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως, συνορώμεν, ὥστε ἀκαινοτόμητα φυλαχθῆναι ⁴⁾ τὰ παρὰ τῶν ἐν Ἐρέσῳ τὸ πρότερον συνελθόντων θεοφόρων πατέρων τῷ θρόνῳ τοῦ προγεγραμμένου ἀνδρὸς παρασχεθέντα προνόμια, ὥστε τὴν νέαν Ἰουστινιανουπόλιν τὸν δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ⁵⁾, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῇ καθιστάμενον θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον πάντων προεδρεύειν τῶν τῆς Ἐλλησποντίων ἐπαρχίας, καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῶν οἰκείων χειροτονεῖσθαι κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν· τὰ γὰρ ἐκάστη ⁶⁾ ἐκκλησία ἔδῃ καὶ οἱ θεοφόροι ἡμῶν πατέρες παραφυλάττεσθαι διεγνώκασιν, τοῦ τῆς Κυζικηνῶν πόλεως ἐπισκόπου ὑποκειμένου τῷ προέδρῳ τῆς εἰρημένης Ἰουστινιανουπόλεως, μιμήσει τῶν λοιπῶν ἀπάντων ἐπισκόπων τῶν ὑπὸ τὸν λεχθέντα θεοφιλέστατον πρόεδρον Ἰωάννην, ὑφ' οὗ χρείας καλούσης καὶ ὁ τῆς αὐτῆς Κυζικηνῶν πόλεως ἐπίσκοπος χειροτονηθῆσεται.

XL.

Ἐπειδὴ τῷ θεῷ κολλᾶσθαι διὰ τῆς ἐκ τῶν τοῦ βίου θορύβων ἀναχωρήσεως λίαν ἐστὶ σωτήριον, χρὴ μὴ ἀνεξέταστος ἡμᾶς παρὰ τὸν καιρὸν τοὺς τὸν μονηρῶ βίον ἐπανηρημένους ⁷⁾ προσέσθαι, ἀλλὰ τὸν παραδοθέντα ἡμῖν παρὰ τῶν πατέρων ὅρον καὶ ἐν αὐτοῖς φυλάττειν, ὥστε τὴν ὁμολογίαν τοῦ κατὰ θεὸν βίου τότε προσέσθαι δεῖ, ὡς ἦδη βεβαίαν καὶ ἀπὸ γνώσεως καὶ κρίσεως γινομένην, μετὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν ⁸⁾: ἔστω τοίνυν ὁ μέλλων τὸν μοναχικὸν

1) Gieseler l. c. vol. I, p. 735 not. d. Conc. Chalced. can. 17. — 2) Κύπρου Bev. — 3) μεταστάντος Bev. — 4) διατηρηθῆναι Bev. —

5) In ms. Amerbachii τῆς Κωνσταντινῶν πόλεως. Lego: Κωνσταντινῶν, ut sit sensus, novae Justinopoli concessa jura Constantiae Cyprī, quae et Salamis est. Hard. — 6) ἐν ἐκ. Bev. — 7) αἰρουμένους Bev. —

8) Hanc vocem add. Bev. — Mansi, se aliquid desiderare, asterisco indicat. cf. can. seq.

ὑπέρχεσθαι ζυγὸν οὐχ ἤττων ἢ δεκαετῆς, ἐν τῷ προέδρῳ κειμένης καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ δοκιμασίας, εἰ τὸν χρόνον αὐτῷ αὐξηθῆ-
 ναὶ λυσιτελέστερον ἡγείται πρὸς τὴν ἐν τῷ μονηρῷ βίῳ εἰς-
 αγωγὴν καὶ κατάστασιν· εἰ γὰρ καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς ἐν τοῖς
 ἱεροῖς αὐτοῦ κανόσι τὴν ἐκουσίως ἑαυτὴν προσαγαγοῦσαν ¹⁾
 τῷ θεῷ καὶ τὴν παρθενίαν ἀσπαζομένην τὸν ἑπτακαιδέκατον
 διανύουσαν χρόνον τῷ τῶν παρθένων τάγματι ἀριθμῆσθαι
 νομοθετεῖ, ἀλλ' οὖν τῷ περὶ τῶν χηρῶν τε καὶ διακονισσῶν
 παραδείγματι κατακολουθήσαντες, εἰς τὸν εἰρημένον χρόνον
 ἀναλόγως τοὺς τὸν μονηρῷ βίῳ ἐλομένους περιεστήσαμεν·
 ἐν γὰρ τῷ θεῷ ἀποστόλῳ ²⁾ γέγραπται, ἐξήκοντα ἐτῶν τὴν
 ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι χήραν· οἱ δὲ ἱεροὶ κανόνες τσο-
 σαρακοντα ἐτῶν τὴν διακόνισσαν χειροτονεῖσθαι παραδεδώκασι,
 τὴν ἐκκλησίαν χάριτι θεῆα κραταιοτέραν γενομένην καὶ ἐπὶ
 τὰ πρόσω βαίνουσαν ἑωρακότες καὶ τὸ τῶν πιστῶν πρὸς τὴν
 τῶν θεῶν ἐντολῶν τήρησιν πάγιόν τε καὶ ἀσφαλές· ὅπερ καὶ
 ἡμεῖς ἀριστα κατανοήσαντες ἀρτίως διωρισάμεθα, τὴν εὐλο-
 γίαν τῆς χάριτος τῷ μέλλοντι τῶν κατὰ θεοῦ ἀγῶνων ἐνάρ-
 χησθαι ὡσπερ τινὰ σφραγίδα ταχέως ἐνοσημαινόμενοι, ἐντεν-
 θεν αὐτὸν πρὸς τὸ μὴ ἐπὶ πολὺ ὀκνεῖν καὶ ἀναδύεσθαι προ-
 βιάζοντες, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ παρορ-
 μῶντες ἐκλογὴν καὶ κατάστασιν.

XLI.

Τοὺς ἐν πόλεσιν ἢ χωρίοις ἐν ἐγκλείστραις βουλομένους
 ἀναχωρεῖν καὶ ἑαυτοῖς καταμόνας προσέχειν, πρότερον ἐν μο-
 ναστηρίῳ εἰσιέναι δεῖ καὶ τὴν ἀναχωρητικὴν παιδοτριβεῖσθαι
 διαγωγὴν, καὶ ἐπὶ τριετῆ χρόνον τῷ τῆς μονῆς ἐξάρχοντι ἐν
 φόβῳ θεοῦ ὑποτάττεσθαι, καὶ τὴν κατὰ πάντα ὡς προσηκει
 ὑπακοὴν ἐκπληροῦν, καὶ οὕτως ὁμολογοῦντας περὶ τῆς ἐν τῷ
 τοιοῦτῳ βίῳ προαιρέσεως καὶ ὡς ἐξ ὅλης καρδίας ἐκουσίως
 τοῦτον ἐσπάζονται ὑπὸ τοῦ κατὰ τόπον ³⁾ δοκιμάζεσθαι προ-
 ἔδρου· εἰδ' οὕτως ἐφ' ἑτερον ἐνιαυτὸν ἐξωθεν προσκαρτερεῖν
 τῆς ἐγκλείστρας, ὡς ἂν ὁ σκοπὸς αὐτῶν πλείονως φανερω-
 θεῖη ⁴⁾· τηνικαῦτα γὰρ πληροφορίαν παρέξουσιν, ὡς οὐ κε-
 νὴν θηρώμενοι δόξαν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ ὄντως καλὸν τὴν
 ἡσυχίαν ταύτην μεταδιώκουσι ⁵⁾· μετὰ δὲ τὴν τοσοῦτον χρό-
 νου συμπλήρωσιν, εἰ τῇ αὐτῇ προαιρέσει ἐμμένοιεν, ἐγκλει-
 σθῆναι αὐτοὺς καὶ μηκέτι τούτοις ἐξεῖναι, ὅτε καὶ ⁶⁾ βούλον-
 ται, τῆς τοιαυτῆς καταμονῆς ἀφίστασθαι, ἕκτος εἰ μὴ διὰ κοι-
 νὴν λυσιτέλειαν καὶ ὠφέλειαν ⁷⁾ ἢ ἑτέραν ἀνάγκην πρὸς θά-
 νατον αὐτοὺς βιαζομένην πρὸς τοῦτο ἔλκωιντο καὶ οὕτω μετ'
 εὐλογίας τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου· τῶν δὲ εἰρημένων
 προφάσεων δίχα ἐγχειροῦντας ἐκ τῶν καταγωγῶν αὐτῶν ἐξιέ-
 ναι, πρωτοτύπως μὲν ἄκοντας αὐτοὺς κατεργάνειν ἐν τῇ εἰ-
 ρημένῃ ἐγκλείστρᾳ, ἔπειτα δὲ νηστείαις καὶ ἑτέραις σκληραγω-
 γίαις αὐτοὺς θεραπεύειν εἰδοτας κατὰ τὸ γεγραμμένον ⁸⁾,

¹⁾ προσάγουσαν Bev. cf. Basil. can. 18. — ²⁾ 1 Tim. 5, 9. — ³⁾ τὸν τόπον Bev. — ⁴⁾ φανερωθῆ Bev. — ⁵⁾ διώκουσι Bev. — ⁶⁾ καὶ omitt. a Bev. — ⁷⁾ καὶ ὠφέλιαν omitt. a Bev. — ⁸⁾ Luc. 9, 62. —

ὡς οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετὸς ἔστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

XLII.

Τοὺς λεγομένους ἐρημίτας, οἵτινες μελανιμονοῦντες καὶ τὰς κεφαλὰς κομῶντες περιάγουσι τὰς πόλεις, μεταξὺ ἀνδρῶν λαϊκῶν καὶ γυναικῶν ἀναστρεφόμενοι καὶ τὸ οἰκεῖον ἐπαγγελμα καθυβρίζοντες, ὀρίζομεν, εἰ μὲν αἰροῦνται τὰς κόμας ἀποκειράμενοι τὸ τῶν λοιπῶν μοναχῶν ἀναδέξασθαι σχῆμα, τούτους ἐν μοναστηρίῳ ἐγκαθίστασθαι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐγκαταλέγεσθαι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο προέλονται, παντάπασιν αὐτοὺς τῶν πόλεων ἀπελαύνεσθαι καὶ τὰς ἐρήμους οἰκεῖν, ἐξ ὧν καὶ τὰς ἐπαννυμίας ἑαυτοῖς ἀνεπλάσαντο.

XLIII.

Ἐξὼν ὑπάρχει Χριστιανῶ τὸν ἀσκητικὸν ἐλέσθαι βίον καὶ τὴν πολυτάραχον τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ζάλην ἀποθεμένῳ ¹⁾ ἐν μοναστηρίῳ εἰσιέναι καὶ κατὰ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀποκαρῆναι καὶ ἐν οἰωδῆποτε πταισμάτι ἀλῶ· ὁ γὰρ σωτὴρ ἡμῶν θεὸς ἔφη· Τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω ²⁾· ὡς οὖν τῆς μοναχικῆς πολιτείας τὴν ³⁾ ἐν μετανοίᾳ στολογραφουμένης ἡμῖν ζωὴν, τῷ γνησίως ταύτην προστιθεμένῳ συνευδοκούμεν καὶ οὐδεὶς αὐτὸν παρεμποδίσαι τρόπος πρὸς τὴν τοῦ οἰκείου σκοποῦ ἀποπλήρωσιν.

XLIV.

Μοναχὸς ἐπὶ ⁴⁾ πορνείᾳ ἀλόγος ἢ πρὸς γάμου κοινωνίαν καὶ συμβίωσιν γυναῖκα ἀγαγόμενος ⁵⁾ τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις κατὰ τοὺς κανόνας ὑποβληθήσεται.

XLV.

Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν, ἐν τισὶ γυναικείοις μοναστηρίοις τὰς μελλούσας τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου καταξιούσθαι σχήματος πρότερον σερικαῖς ⁶⁾ καὶ παντοίοις στολαῖς, ἔτι μὴ καὶ ⁷⁾ κοσμίους χρυσοῦ καὶ λίθῳ πεποικιλμένοις ὑπὸ τῶν προσαγόντων αὐτὰς περιστέλλεσθαι, καὶ οὕτω τῷ θυσιαστηρίῳ προσιούσας ἐκδιδύσκεσθαι τὴν τοσαύτην τῆς ὑλῆς ἀμφίαν, παραχρῆμά τε γίνεσθαι ἐπὶ αὐταῖς τὴν τοῦ σχήματος εὐλογίαν καὶ τὸ μέλαν αὐτὰς ἔνδυμα ἀμφιένυσθαι, ὀρίζομεν, ὥστε μηκέτι ἀπὸ τοῦ νόῦν τοῦτο γίνεσθαι· οὐδὲ γὰρ εὐαγὲς ὑπάρχει τὴν ἤδη διὰ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἀποθεμένην πᾶσαν τὴν τοῦ βίου τερπνότητα καὶ ἀσπασαμένην τὴν κατὰ θεὸν πολιτείαν καὶ βεβαιώσασαν ταύτην λογισμοῖς ἀκλινέει καὶ οὕτω τῷ μοναστηρίῳ προσελθούσαν αὐθις εἰς ἀνάμνησιν διὰ τοῦ τοιοῦτου φθαρτοῦ τε καὶ ῥέοντος κόσμου ἐλθεῖν, ὧν ἤδη ἐποικήσατο ἡθέρην, ἐκ τοῦτου τε ἀμφίβολον καταστήναι καὶ τὴν ψυχὴν ἐκτραχιδῆναι δίκην κυμάτων ἐπικλυζόντων καὶ τῆδε κἀκεῖσε περιστρεφόντων, ὥς μητε δακρυόν ἔστιν ὅτε λοιπὸν ἀφίεσαν, τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ διὰ τοῦ σώματος κατάνυξιν ἐπιδείξασθαι,

1) ἀποθήμενον Bev. — 2) Joh. 6, 37. — 3) τῆς Bev. — 4) ὁ ἐπὶ Bev. — 5) ἀγόμενος Bev. — 6) Mansi perperam σερικαῖς. —

7) μὴ καὶ B. — Mansi, vocabulum μὴ hoc loco a contextu prorsus alienum esse, asterisco indicat. —

ἀλλ' εἰ καὶ βραχὺ τι ὡς εἰκὸς ἐπηγήσειε δάκρυον, μὴ μάλ-
λον τῆς διὰ τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα διαθέσεως χάριν ἢ διὰ τὸ
τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ καταλιπεῖν ¹⁾.

XLVI.

Αἱ τὸν ἀσκητικὸν αἰρούμεναι βίον καὶ ἐν μοναστηρίῳ ²⁾
καταταττόμεναι καθόλου μὴ προϊέτωσαν· εἰ δέ τις ἀπαραί-
τητος αὐτὰς ἀνάγκη πρὸς τοῦτο ἔλκει ³⁾, μετ' εὐλογίας καὶ
ἐπιτροπῆς τῆς προσοσιώσης τοῦτο πραττέτωσαν, καὶ τότε μὴ
μόναυ καδ' ἑαυτὰς, ἀλλὰ μετὰ τινων πρεσβυτίδων καὶ πρω-
τευουσῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ μετ' ἐντολῆς τῆς καθηγουμένης·
παντελῶς δὲ αὐταῖς ἐξωκοιτεῖν οὐκ ἔξεστιν· ἀλλὰ καὶ ἀνδρες
οἱ τὸν μονήρη βίον μετερχόμενοι χρείας ἐπιεικούσης καὶ αὐ-
τοὶ μετ' εὐλογίας τοῦ τὴν ἡγουμένην ἐμπειπιστευμένου προϊ-
τώσαν ⁴⁾· ὥστε οἱ παραβαίνοντες τὸν νῦν ὀρισθέντα παρ'
ἡμῶν ὅρον, εἴτε ἀνδρες εἴεν εἴτε γυναῖκες, προσφόροις ἐπιτι-
μίοις ὑποβληθήτωσαν.

XLVII.

Μῆτε ἐν ἀνδρῳ ⁵⁾ μοναστηρίῳ γυνή, μῆτε ἐν γυναικίῳ
ἀνὴρ καθυδεδέτω· παντος γὰρ προσκόμματος καὶ σκανδάλου
ἔξω δεῖ εἶναι τοὺς πιστοὺς καὶ πρὸς τὸ εὐσχημον καὶ εὐπρόσ-
εδρον ⁶⁾ τῷ κυρίῳ τὸν ἑαυτῶν εὐθετίξιν βίον· εἰ δέ τις τοῦτο
πράξει ⁷⁾, εἴτε κληρικὸς εἴτε λαϊκός, ἀφοριζέσθω.

XLVIII.

Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνή, κατὰ
κοινὴν συμφωνίαν τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς προδιαξευχθεῖσα, μετὰ
τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν ἐν μοναστηρίῳ εἰς-
ίτω πόρῳ τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς ὠκοδομημένῳ καὶ
τῆς τοῦ ⁸⁾ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολανέτω· εἰ δὲ καὶ ἀξία φα-
νεῖη, καὶ πρὸς τὸ τῆς διακονίας ἀναβιβασθήσεται ἀξίωμα ⁹⁾.

XLIX.

Ἀναγεοόμενοι καὶ τοῦτον τὸν ἱερὸν κανόνα ὀρίζομεν,
ὥστε τὰ ἅπαξ καθιερωθέντα μοναστήρια κατὰ γνώμην τοῦ
ἐπισκόπου μένιν εἰς τὸ διηγεκὲς μοναστήρια, καὶ τὰ ἀνήκοντα
αὐτοῖς πραγματα φυλάττεσθαι τῷ μοναστηρίῳ καὶ μηκέτι δύ-
νασθαι γίνεσθαι αὐτὰ κοσμικὰ καταγῶγια μῆτε δὲ ¹⁰⁾ ὑπό-
τινος τῶν ἀπάντων κοσμικοῖς ἀνδράσι ταῦτα ἐκδίδοσθαι· ἀλλ'
εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν γέγονε τοῦτο, μηδαμῶς κρατεῖσθαι ὀρί-
ζομεν, τοὺς δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος πράττειν τοῦτο ἐπιχειροῦν-
τας ὑποκείσθαι τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις.

L.

Μηδένα τῶν ἀπάντων εἴτε λαϊκῶν εἴτε κληρικῶν κυ-
βεύειν ἀπὸ τοῦ νῦν· εἰ δέ τις τοῦτο ¹¹⁾ φωραθεῖη πράττειν,
εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω.

1) παρὰ τοῖς ὀρῳσιν τοῦτο παρελθὸν λογισθῆναι add. Bev. — 2) μονα-
στηρίαι Bev. — 3) ἔλκει Bev. — 4) προϊέτωσαν Bev. — 5) ἀν-
δρῳ Bev. — 6) εὐπρόσδεκτον Bev. — 7) πράξει Bev. — 8) ἐκ
τοῦ Bev. — 9) Neander l. c. vol. II, p. 223. Gieseler l. c. vol. I,
p. 735, c. Rheinwald p. 56. — 10) μηδέ Bev. — 11) τοιοῦτο Bev. —

LI.

Καθόλου ἀπαγορεύει ἡ ἁγία καὶ οἰκουμένη ἰκὴ σύνοδος αὐτὴ τοὺς λεγομένους μίμους καὶ τὰ τούτων θέατρα, εἰτά γε μὴν καὶ τὰ τῶν κυνηγιῶν θεώρια καὶ τὰς ἐπὶ σπηλιῶν ὀρχήσεις ἐπιτελεῖσθαι· εἰ δὲ τις τοῦ παρόντος κανόνος καταφρονήσῃ ¹⁾, καὶ πρὸς τι ἑαυτὸν τῶν ἀπηγορευμένων τούτων ἐκδῶ, εἰ μὲν κληρικός εἴη, καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριεῖσθω.

LII.

Ἐν πάσαις τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, παρὲκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς καὶ τῆς ἁγίας τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία ²⁾.

LIII.

Ἐπειδὴ μείζων ἡ κατὰ τὸ πνεῦμα οἰκειότης τῆς τῶν σωμάτων συναφσίας, ἐγνωμεν δὲ ἐν τισὶ τόποις τινὰς ἐκ τοῦ ἁγίου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος παῖδας ἀναδεχομένους καὶ μετὰ τοῦτο ταῖς ἐκείνων μητρῶσι χηρευούσαις γαμικὸν συναλλάττοντας συνοικέσιον, ὀρίζομεν ἀπὸ τοῦ παρόντος μηδὲν τοιοῦτον πραχθῆναι· εἰ δὲ τινες μετὰ τὸν παρόντα κανόνα φωραθεῖεν τοῦτο ποιοῦντες, πρωτοτύπως μὲν οἱ τοιοῦτοι ἀφιστάσθωσαν τοῦ παρανόμου τούτου συνοικεσίου, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς τῶν πορνενόντων ἐπιτιμίσις υποβληθῆτωσαν ³⁾.

LIV.

Τῆς θείας ἡμᾶς οὕτω σαφῶς ἐκδιδασκούσης γραφῆς ⁴⁾· Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτοῦ· ὁ θεοφόρος Βασιλεὺς τινὰς τῶν ἀπηγορευμένων γάμων ἐν τοῖς οἰκείοις κανόσιν ἀπειρηθμήσατο, σιωπῇ τὰ πλείστα παραδραμῶν καὶ κατ' ἀμφοτέρα κατασκευάσας ἡμῖν τὸ ὠφέλιμον· τὸ γὰρ τῶν αἰσχρῶν ὀνομασιῶν πλήθος παρατηρούμενος, ὡς ἂν μὴ τὸν λόγον καταρτυπῶναι τοῖς ῥήμασι, γενικοῖς ὀνόμασι τὰς ἀκαθαρσίας διέλαβε, δι' ὧν περιεκτικῶς ἡμῖν τοὺς παρανόμους γάμους ἰπέδειξεν· ἐπεὶ δὲ τῇ τοιαύτῃ σιωπῇ καὶ τῷ ἀγνώστῳ ⁵⁾ τῆς τῶν ἀθέσμων γάμων ἀπαγορεύσεως ἑαυτὴν ἡ φύσις συνέχευε, συνείδομεν γυμνότερον τὰ περὶ τούτου ἐκθέσθαι, ὀρίζοντες ἀπὸ τοῦ νῦν τὸν τῇ οἰκείᾳ ἐξιδέλην πρὸς γάμου κοινωνίαν συναπτόμενον (ἢ πατέρα καὶ υἱὸν μητρὶ καὶ θυγατρὶ, ἢ δυοὶ κόραις ἀδελφαῖς πατέρα καὶ υἱὸν, ἢ ἀδελφοῖς δυοὶ μητέρα καὶ θυγατέρα, ἢ ἀδελφοὺς δύο δυοῖν ἀδελφαῖς) ὑπὸ τὸν τῆς ἐπταετίας πίπτειν κανόνα, ἀφισταμένων αὐτῶν προδήλως τοῦ παρανόμου συνοικεσίου.

LV.

Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν ⁶⁾ ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει ἐν ταῖς ἁγίαις τῆς τεσσαρακοστῆς νηστειαῖς τοῖς ταύτης σάββασι ⁷⁾ νηστεύειν παρὰ τὴν παραδοθείσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν· ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἀπαρσαλευτῶς τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Εἴ τις

1) καταφρονήσει Bev. — 2) Rheinwald l. c. p. 235 not. 5. 344 not. 2.

3) Rheinwald l. c. p. 321 not. 5. — 4) 3 Mos. 18, 6. LXX: ἀκεία —

5) ἀδιαγνώστῳ Bev. — 6) τοὺς add. Bev. — 7) σαββάτοις Bev.

κληρικός εὐρεθείη τῇ ἀγίᾳ κυριακῇ νηστεύων ἢ τὸ σάββατον πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω ¹⁾).

LVI.

Ὡσαύτως μεμαθήκαμεν ἐν τε τῇ Ἀρμενίων χώρα καὶ ἐν ἑτέροις τόποις ἐν τοῖς σάββασιν καὶ ἐν ταῖς κυριακαῖς τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς ὡς καὶ τυρὸν ἐσθίειν τινάς· ἔδοξε τοίνυν καὶ τοῦτο, ὥστε τὴν κατὰ πάσαν τὴν οἰκουμένην τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν μιᾷ κατακολουθοῦσαν τάξει τὴν νηστείαν ἐπιτελεῖν, καὶ ἀπέχεσθαι ὡς περ θυτοῦ παντοῦ ²⁾, οὕτω δὴ καὶ ὡς καὶ τυροῦ, ἃ καρπὸς εἰσι καὶ γεννήματα ὧν ἀπεχόμεθα· εἰ δὲ μὴ τοῦτο παραφυλάττοιεν, εἰ μὲν κληρικοί εἴεν, καθαιρείσθωσαν, εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφοριζέσθωσαν.

LVII.

Ὅτι οὐ χρεῖ ἐν τοῖς θυσιαστηρίοις μέλι καὶ γάλα προσφέρεσθαι ³⁾).

LVIII.

Μηδεὶς τῶν ἐν λαϊκοῖς τεταγμένων ἑαυτῷ θείων μυστηρίων μεταδιδότω παρόντος ἐπισκόπου ἢ προσβυτέρου ἢ διακόνου· ὁ δὲ τι τοιοῦτον τολμῶν ὡς παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιῶν ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω, ἐντεῦθεν παιδαγωγούμενος μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν ⁴⁾).

LIX.

Μηδαμῶς ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι βᾶπτισμα ἐπιτελεῖσθω, ἀλλ' οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοῦ ἀγρᾶντου φωτίσματος ταῖς καθολικαῖς προσερχέσθωσαν ἐκκλησίαις, κακεῖσε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀπολανέτωσαν· εἰ δὲ τις ἀλῶ τὰ παρ' ἡμῶν ὀρισθέντα μὴ φυλάττων, εἰ μὲν κληρικός εἴη, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω.

LX.

Τοῦ ἀποστόλου βοῶντος ⁵⁾, ὅτι ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνεύματι ἐστὶ πρόδηλον, ὡς καὶ ὁ τῷ ἐναντίῳ ἑαυτὸν οἰκειῶν ἐν γίνεται τῇ πρὸς αὐτὸν συναφείᾳ· τοὺς τοίνυν δαιμονῶν ὑποκρινομένους καὶ τρόπων φαυλότητι προσποιητῶς τὰ ἐκείνων σχηματιζομένους ἔδοξε τρόπῳ ἐπιτιμᾶσθαι παντὶ καὶ τοιαύταις αὐτοῖς σκληραγωγίαις καὶ πόνοις ὑποβάλλειν, οἷς ἂν οἱ ἀληθῶς δαιμονῶντες πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς τοῦ δαίμονος ἐργασίας ἢ μᾶλλον ⁶⁾ ἐνεργείας ἀξίως ὑποβάλλοιντο.

LXI.

Οἱ μάντειςιν ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες ⁷⁾ ἢ τοῖς λεγομένοις ἑκατοντάρχαις ἢ τισι τοιοῦτοις, ὡς ἂν παρ' ἐκείνων μάθοισιν, εἴτε ⁸⁾ ἂν αὐτοῖς ἐκκαλύπτεσθαι βούλοιντο, κατὰ τὰ πρῶην ὑπὸ τῶν πατέρων περὶ αὐτῶν ὀρισθέντα ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτεῖτωσαν τῆς ἐξαετίας ⁹⁾· τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπιτιμίῳ ¹⁰⁾ κα-

1) Neander l. c. vol. IV, p. 408. Gieseler l. c. vol. I, p. 735 not. e. Rheinwald l. c. p. 163 not. 6. — 2) παντός Bev. — 3) προσφέρειν Bev. —

4) Rheinwald l. c. p. 369 not. 21. — 5) 1 Cor. 6, 17. — 6) ἐργασίας ἢ μᾶλλον omitt. a Bev. — 7) ἐκιδόντες Bev. — 8) ὁ τι Bev. —

9) Legit sexcentiū subijci, est sexcentio excommunicari. Mansi. —

10) ἐπιτιμίῳ omitt. a Bev. —

θυποβάλλεσθαι δεῖ καὶ τοὺς ἄρκτους ¹⁾ ἐπισυρομένους ²⁾ ἢ τοιαῦτα ζῶα πρὸς παίγνιον καὶ βλάβην τῶν ἀπλουστέρων, καὶ τύχην καὶ εἰμαρμένην καὶ γενεαλογίαν καὶ τοιούτων τι-
νῶν ῥημάτων ὄχλον κατὰ τοὺς τῆς πλήρης λήρους φωνούν-
τας, τοὺς τε λεγομένους νεροδιώκτας καὶ γοητευτάς καὶ φυ-
λακτῆριους καὶ μαντεῖς· ἐπιμένοντας δὲ τοῦτοις καὶ μὴ μετα-
τιθεμένους καὶ ἀποφεύγοντας τὰ ὀλέθρια ταῦτα καὶ Ἑλληνικὰ
ἐπιτηδεύματα, παντάπασιν ἀποθροῖντεσθαι τῆς ἐκκλησίας ὀρί-
ζομεν, καθὰ καὶ οἱ ἱεροὶ κανόνες διαγορεύουσι· Τίς γὰρ κοι-
νωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος ³⁾· ἢ τίς
συνκατάθεσις ναῶ θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ἢ τίς μερὶς πιστῶ
μετὰ ἀπίστου; τίς δὲ συμφώνησις Χριστοῦ ⁴⁾ πρὸς Βελιάλ.

LXII.

Τὰς οὕτω λεγομένας Καλάνδας καὶ τὰ λεγόμενα Βότα ⁵⁾
καὶ τὰ καλούμενα Βρουμάλια ⁶⁾ καὶ τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ
Μαρτίου μηνὸς ἡμέρα τελουμένην ⁷⁾ πανήγυριν καθάπαξ ἐκ
τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας περαιοσθῆναι βουλούμεθα· ἀλλὰ
μὴν καὶ τὰς τῶν γυναικῶν δημοσίας ὀρχήσεις, πολλήν ⁸⁾ λύ-
μην καὶ βλάβην ἐμποιεῖν δυναμένας· ἐτι μὴν καὶ τὰς ὀνό-
ματι τῶν παρ' Ἑλλήσι ψευδῶς ὀνομασθέντων θεῶν ἢ ἐξ ἀν-
δρῶν ἢ ⁹⁾ γυναικῶν γενομένας ὀρχήσεις καὶ τελετὰς κατὰ τι
ἔθος παλαιὸν καὶ ἀλλότριον τοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου ἀπο-
πεμπόμεθα, ὀρίζοντες μηδένα ἄνδρα γυναικεῖαν στολήν ἐν-
διδύσκεσθαι ἢ γυναῖκα τοῖς ¹⁰⁾ ἀνδράσι ἀρμόδιον· ἀλλὰ μήτε
προσωπεῖα κωμικὰ ἢ σατυρικὰ ἢ τραγικὰ ὑποδύεσθαι, μήτε
τὸ ¹¹⁾ τοῦ βδελυκτοῦ Διονύσου ὄνομα τὴν σταφυλὴν ἀποθλί-
βοντας ἐν τοῖς ¹²⁾ ληνοῖς ἐπιβοᾶν, μηδὲ τὸν ὄλνον ἐν τοῖς πί-
θουσι ἐπιχέοντας γέλωτα ἐπικινεῖν ¹³⁾, ἀγνοίας τροπῶν ἢ μα-
ταιότητι ¹⁴⁾ τὰ τῆς μανιώδους ¹⁵⁾ πλάνης ἐνεργούντας. τοὺς
οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν τι τῶν προειρημένων ἐπιτελεῖν ἐγχειρῶντας,
ἐν γνώσει τούτων καθισταμένους, τούτους, εἰ μὲν κληρικοὶ
εἴεν, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν, εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι.

LXIII.

Τὰ ψευδῶς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν συμπλασθέντα
μαρτυρολογία, ὡς ἂν τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας ἀτιμάζοιεν καὶ
πρὸς ἀπιστίαν ἐνάγοιεν τοὺς ἀκούοντας, μὴ ἐπὶ ἐκκλησίας ¹⁶⁾
δημοσιεύεσθαι προστάττομεν, ἀλλὰ ταῦτα πυρὶ παραδίδοσθαι·
τοὺς δὲ ταῦτα παραδεχομένους ἢ ὡς ἀληθεῖσι τοῦτοις προσ-
έχοντας ἀναθεματίζομεν.

LXIV.

Ὅτι οὐ χρὴ δημοσίᾳ λαϊκῶν λόγον κινεῖν ἢ διδάσκειν,
ἀξίωμα ἐάντῳ διδασκαλικῶν ἐντεῦθεν περιποιούμενον, ἀλλ'
εἶκειν τῇ παραδοθείσῃ παρὰ τοῦ κυρίου τάξει καὶ τὸ οὕς

1) τοὺς τὰς ἀρκτ. Bev. — 2) ἐπιφερομένους Bev. — 3) 2 Cor. 6, 14, 15.

4) Χριστῶ Bev. — 5) βοτά Bev. — 6) cf. Neander, l. c. vol. II, p. 448.
Rheinwald l. c. p. 227. — 7) ἐπιτελουμένην Bev. — 8) καὶ πολλ. Bev.

9) καὶ Bev. — 10) τόν Bev. — 11) τόν [τῷ] omitt. a Bev. —

12) ταῖς Bev. — 13) Verba γλ. ἐπικ. omitt. a Mans. — 14) ματαιό-
τητος Bev. — 15) δαιμονιώδους Bev. — 16) ἐκκλησίας Bev. —

τοῖς τὴν χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λαβοῦσι λόγον διανοίγειν καὶ τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐκιδάσκεισθαι· ἐν γὰρ τῇ μιᾷ ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πεποιήκειν ὁ θεός, κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνὴν¹⁾, ἣν ὁ θεολόγος ἐρμηνεύων Γρηγόριος²⁾ σαφῶς τὴν ἐν τούτοις τάξιν παρίστησι φάσκων³⁾. Ταύτην αἰδώμεθα τὴν τάξιν, ἀδελφοί, ταύτην φυλάττωμεν· ὁ μὲν ἔστω τις ἀκοῆς, ὁ δὲ γλώσσα, ὁ δὲ χεῖρ, ὁ δὲ ἄλλο τι· ὁ μὲν διδάσκειτω, ὁ δὲ μανθανέτω. καὶ μετὰ βραχία· Καὶ ὁ μανθάνων ἐν εὐπειθείᾳ καὶ ὁ χορηγῶν ἐν ἰλαρότητι καὶ ὁ ὑπουργῶν ἐν προθυμίᾳ, μὴ πάντες ὡμεν γλώσσα τὸ ἐτοιμότερον⁴⁾, μὴ πάντες ἀπόστολοι, μὴ πάντες προφήται, μὴ πάντες διερμηνεύομεν. καὶ μετὰ τινα· Τί σεαντόν ποιεῖς ποιμένα πρόβατον ὦν; τί γίνῃ κεφαλὴ πούε τυγχάνων; τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς τεταγμένος ἐν στρατιώταις; καὶ ἐτέρωθι· Ἡ σοφία διακελεύεται⁵⁾. Μὴ ἴσθι ταχύς ἐν λόγοις, μὴ συμπαρακτείνου πένθης ὦν πλουσίω, μηδὲ ζῆτει τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος. εἰ δὲ τις ἀλῶ τὸν παρόντα κανόνα σαλεύων, ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα ἀφοριζέσθω.

LXV.

Τὰς ἐν ταῖς νομηγίαις ὑπὸ τινῶν πρὸ τῶν οἰκείων ἐργαστηρίων καὶ οἰκῶν ἀναπτομένας πυρκαϊὰς, ἃς καὶ ὑπεράλλεσθαι τινες κατὰ τι ἔθος ἀρχαῖον ἐπιχειροῦσιν, ἀπὸ τοῦ παρόντος καταργηθῆναι προστάττομεν· ὅστις οὖν τοιοῦτόν τι πράξει, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω· γέγραπται γὰρ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν βασιλειῶν· Καὶ ὠκοδόμησε Μανασσοῦς θυσιαστήριον πασῇ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ ἐν ταῖς δύο αὐλαῖς οἴκου κυρίου, καὶ διήγαγε τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν πυρὶ καὶ ἐκληθονίζετο καὶ οἰωνίζετο καὶ ἐποίησεν ἐγγαστριμύθους καὶ γνώστας ἐπλήθυνε⁶⁾, τοῦ ποιῆσαι τὸ πονηρὸν ἐνώπιον κυρίου τοῦ παροργίσει αὐτόν⁷⁾.

LXVI.

Ἀπὸ τῆς ἀγίας ἀναστασίμου Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας μέχρι τῆς καινῆς κυριακῆς τὴν ὅλην ἑβδομάδα ἐν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις σχολάζειν δεῖ ἀπαραιλίστως τοὺς πιστοὺς, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς εὐφραϊνομένους ἐν Χριστῷ καὶ ἑορτάζοντας καὶ τῇ τῶν θείων γραφῶν ἀναγνώσει προσέχοντας καὶ τῶν ἀγίων μυστηρίων κατατροφῶντας· ἐσόμεθα γὰρ οὕτω Χριστοῦ συνανιστάμενοί τε καὶ συνανυψούμενοί· μηδαμῶς οὖν ἐν ταῖς προκειμέναις ἡμέραις ἵπποδρομία ἢ ἕτερα δημώδης θεῖα ἐπιτελεῖσθω⁸⁾.

LXVII.

Ἡ θεῖα ἡμῖν γραφὴ ἐντείλατο ἀπέχεσθαι αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας⁹⁾· τοῖς οὖν διὰ τὴν λίχνον γαστέρα αἶμα οἰουδήποτε ζῶον τέχνη τινὶ κατασκευάζουσιν ἐδώδιμον

1) 1 Cor. 12, 12. — 2) Gregorius Nazianzenus in Orat. 26: De moderatione in disputationibus servanda. — 3) λέγων Bev. — 4) ἐτοιμότερον Bev. — 5) Prov. 23, 4. — 6) καὶ ἐπλήθυνε (divinatores multiplicavit et perrexit facere) add. Bev. — 7) 2 Reg. 21, 5. 6. — Rheinwald l. c. p. 246 not. 3. — 8) Rheinwald p. 201 not. 5. — 9) cf. p. 9 not. 19.

καὶ οὕτω τοῦτο ἐσθίουσι, προσφόρως ἐπιτιμῶμεν· εἰ τις οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν αἷμα ζωῆς ἐσθίειν ἐπιχειροίῃ ¹⁾ οἰωδῆποτε τρόπῳ, εἰ μὲν κληρικός εἴη, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω ²⁾).

LXVIII.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τινι τῶν ἀπάντων βιβλία ³⁾ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης τῶν τε ἀγίων καὶ ἐκκλησιῶν ⁴⁾ ἡμῶν κηρύκων καὶ διδασκάλων διαφθεῖρειν ἢ κατατέμνειν καὶ τοῖς βιβλιοκαπήλοις ἢ τοῖς λεγομένοις μυρμηκοῖς ἢ ἄλλῳ τινι ⁵⁾ πρὸς ἀφανισμόν ἐκδιδόναι, εἰ μὴ τι ἄρα τέλεον εἴτε ὑπὸ σπητῶν ἢ ὑδατος ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ ἀχρειωθεῖη ⁶⁾· ὁ δὲ τι τοιοῦτο ποιεῖν ἀλλοκοίμενος ἀπὸ τοῦ νῦν ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀφοριζέσθω· ὁμοίως καὶ ὁ τοιαύτας ⁷⁾ βιβλους ὠνούμενος, εἰ μῆτε αὐτὸς ταύτας κατέχει ⁸⁾ πρὸς οἰκείαν ὠφέλειαν, μῆτε ἑτέρῳ πρὸς εὐεργεσίαν καὶ τὸ διαμείναι ἀποδοίῃ, ἀλλὰ ταῦτα διαφθεῖρειν ἐπιχειροῖσιν, ἀφοριζέσθω.

LXIX.

Μὴ ἐξέστω τινι τῶν ἀπάντων ἐν λαϊκοῖς τελοῦντι ἐνδον ἱεροῦ εἰσεῖναι θυσιαστηρίου, μηδαμῶς ἐπὶ τοῦτο τῆς βασιλικῆς εἰργομένης ἐξουσίας καὶ αὐθεντίας, ἤνικα ἂν βουληθεῖη προσέξει δωρεὰ τῷ πλάσαντι, κατὰ τινὰ ἀρχαιοτάτην παράδοσιν ⁹⁾.

LXX.

Μὴ ἐξέστω ταῖς γυναῖξιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας λειτουργίας λαλεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὴν φωνὴν Παύλου τοῦ ἀποστόλου ¹⁰⁾· Σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάττεσθαι καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει· εἰ δὲ τι μαθεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοῦς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν.

LXXI.

Τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικούς νόμους μὴ δεῖν τοῖς Ἑλληνικοῖς ἔθεσι κεκορηθῆναι, μῆτε μὴν ἐπὶ θεάτρων ἀναγεσθαι ἢ τὰς λεγομένας κυλίστρας ἐπιτελεῖν ἢ παρὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν στολάς ἑαυτοῖς περιπιθέσθαι, μῆτε κατ' ὄν καιρὸν τῶν μαθημάτων ἐνάργονται ¹¹⁾, ἢ πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν κατανύσιν, ἢ καθόλου φάναι διὰ μέσου ¹²⁾ τῆς τοιαύτης παιδείσεως· εἰ δὲ τις ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο πράξει τολμήσῃ ¹³⁾, ἀφοριζέσθω.

LXXII.

Μὴ ἐξέστω ¹⁴⁾ ὀρθόδοξον ἄνδρα αἰρετικῆ συνάπτεσθαι γυναικί, μῆτε μὴν αἰρετικῶ ἄνδρὶ γυναῖκα ὀρθόδοξον ζεύγνυσθαι· ἀλλ' εἰ καὶ φανῇ τι τοιοῦτον ὑπὸ τινος τῶν ἀπάντων γινόμενον, ἄκυρον ἡγείσθαι τὸν γάμον καὶ τὸ ἄθεσμον διαλύεσθαι συνοικέσιον· οὐ γὰρ χρὴ τὰ ἄμικτα μιγνύναι οὐδὲ τῷ προβάτῳ λύκον συμπλέεσθαι καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ μερίδι τὸν τῶν ἀμαρτωλῶν κλήρον· εἰ δὲ παραβῇ τις τὰ παρ' ἡμῶν

1) ἐπιχειροῖσιν Bev. — 2) cf. Neander l. c. vol. IV, p. 408. Gieseler l. c. vol. I, p. 735 not. f. — 3) βιβλιῶν Bev. — 4) ἐκκλησιῶν (ap-probatorum) Bev. — 5) τῶν ἀπάντων add. Bev. — 6) ἀχρειωθεῖ Bev. 7) τὰς τοιαύτας Bev. — 8) κατέχει Bev. — 9) Rheinwald l. c. p. 135 not. 3. — 10) 1 Cor. 14, 34. 35. cf. Gen. 3, 16. — 11) ἀπάργωνται Bev. — 12) μέσης Bev. — 13) τολμήσῃ Bev. — 14) ἐξέστω Bev. —

ὀρισθέντα, ἀφοριζέσθω. εἰ δὲ τινες ἐτι ἐν τῇ ἀπιστίᾳ τυγχάνοντες καὶ οὕτω ¹⁾ τῇ τῶν ὀρθοδόξων ἐγκαταλεγέντες ποιμνῆ ἀλλήλοις γάμω νομίμω ἡρμούσθησαν· εἶτα ὁ μὲν τὸ καλὸν ἐκλεξαμένος τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας προσέδραμεν, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς πλάνης κατεσχέθη δεσμοῦ μὴ πρὸς τὰς θείας ἀτενίσαι ἀκτίνας ἐλόμενος· εὐδοκεῖ δὲ τῷ πιστῷ ἢ ἀπιστος συνοικεῖν ἢ τὸ ἔμπαλιν ὁ ἀπιστος τῇ πιστῇ, μὴ χωριζέσθωσαν κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· Ἠγίασται γὰρ ὁ ἀπιστος ἀνὴρ ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἡγίασται ἢ ἀπιστος γυνὴ ἐν τῷ ἀνδρὶ ²⁾).

LXXIII.

Τοῦ ζωοποιῦ σταυροῦ δείξαντος ἡμῖν τὸ σωτήριον, πᾶσαν σπουδὴν ἡμᾶς τιθέναι χρῆ τοῦ τιμῆν τὴν ἀξίαν ἀποδιδόναι τῷ, δι' οὗ σεσώσμεθα τοῦ παλαιοῦ πτώματος· ὄθεν καὶ νῦν καὶ λόγῳ καὶ αἰσθήσει τὴν προσκύνησιν αὐτῷ ἀπονέμοντες τοὺς ἐν τῷ ἑδάφει τοῦ σταυροῦ τύπους ὑπὸ τινῶν κατασκευαζομένους ἐξαφανίζεσθαι παντοίως προστάττομεν, ὡς ἂν μὴ τῇ τῶν βαδίζόντων καταπατήσει τὸ τῆς νίκης ἡμῖν τρόπαιον ἐξυβρίζοιτο· τοὺς οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦ σταυροῦ τύπον ἐπὶ τῷ ἑδάφει ³⁾ κατασκευάζοντας ὀρίζομεν ἀφορίζεσθαι ⁴⁾).

LXXIV.

Ἵτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν καὶ ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ ἐσθίειν καὶ ἀκούβητα στρωννύειν· οἱ δὲ τοῦτο ποιεῖν τολμῶντες ἢ παύσασθωσαν ἢ ἀφορίζεσθωσαν ⁵⁾).

LXXV.

Τοὺς ἐπὶ τῷ ψάλλειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παραγενομένους βουλόμεθα μῆτε βοαῖς ἀτάκτοις κεχορῆσθαι καὶ τὴν φύσιν πρὸς κραυγὴν ἐκβιάζεσθαι, μῆτε τι ἐπιλέγειν τῶν μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀρμοδιῶν τε καὶ οἰκείων· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς προσοχῆς τε καὶ κατανύξεως τὰς ψαλμωδίας προσάγειν τῷ τῶν κρυπτῶν ἐφόρῳ θεῷ· εὐλαβεῖς γὰρ ἔσεσθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ τὸ ἱερὸν ἐδίδαξέ λόγιον ⁶⁾).

LXXVI.

Ἵτι οὐ δεῖ χρῆ ἔνδον τῶν ἱερῶν περιβόλων κατηλιεῖν ἢ τὰ διὰ βρωμάτων ¹⁾ εἶδη προτιθέναι ἢ ἑτέρας πράξεις ποιεῖσθαι, τὸ σεβάσμιον ταῖς ἐκκλησίαις φυλάττοντας· ὁ γὰρ σωτὴρ ἡμῶν καὶ θεὸς διὰ τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας παιδαγωγῶν ἡμᾶς, μὴ ποιεῖν τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐμπορίου οἶκον παρεκλεύετο ²⁾, ὃς καὶ τῶν κολλυβιστῶν τὸ κέρμα ἐξέγεε καὶ τοὺς τὸ ἱερὸν κοινοποιούντας ἀπήλασεν· εἰ τις οὖν ἐπὶ τῷ προκειμένῳ ἀλφὶ πλημμυλεῖται, ἀφορίζεσθω.

LXXVII.

Ἵτι οὐ δεῖ ἱερατικούς ἢ κληρικούς ἢ ἀσκητὰς ἐν βαλαρείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι μηδὲ πάντα Χριστιανὸν ἢ λαϊκόν· αὕτη γὰρ πρώτη κατάγνωσις παρὰ τοῖς ἔθνεσιν· εἰ

¹⁾ οὕτω Bev. — ²⁾ 1 Cor. 7, 12. — ³⁾ ἐπὶ ἑδάφους Bev. —

⁴⁾ Neander l. c. vol. II, p. 411. — ⁵⁾ Neander l. c. vol. II, p. 468. Rheinwald p. 335. — ⁶⁾ Rheinwald l. c. p. 263. — ⁷⁾ ἀρωμάτων Bev. —

⁸⁾ παρικλιύσατο Bev. cf. Joh. 2, 16. —

δέ τις ἐπὶ τούτῳ φωραθείη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθω.

LXXVIII.

Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐμμανθάνειν καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκοπῷ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις.

LXXIX.

Ἀλόχευτον τὸν ἐκ τῆς παρθένου θείου τόκου ὁμολογοῦντες ὡς καὶ ἀσπόρως συστάντα καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ κηρύττοντες, τοὺς ἐξ ἀγνοίας πρᾶττοντάς τι τῶν οὐ δεόντων διορθώσει καθυποβάλλομεν· ὅθεν ἐπειδὴ τινες μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀγίας ¹⁾ τοῦ θεοῦ ἡμῶν γεννήσεως δαίκνυνται σεμίδαλιν ἔφροντες καὶ ταύτην ²⁾ ἀλλήλοις μεταδιδόντες, προφάσει τιμῆς δῆθεν λοχειῶν τῆς ἀχράντου παρθενομήτορος, ὀρίζομεν μηδὲν τοιοῦτον ὑπὸ τῶν πιστῶν τελείσθαι· οὐ γὰρ τιμὴ γε τοῦτο τῇ παρθένῳ τῇ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τὸν ἀχωρητον τεκούσῃ λόγον σαρκί, ἐκ τῶν κοινῶν τε καὶ καθ' ἡμᾶς τα ³⁾ κατὰ τὸν ἀφραστον αὐτῆς τόκου ὀρίζειν καὶ ὑπογραφεῖν· εἰ δὲ τις οὖν ἀπο τοῦ νῦν πρᾶττειν τοιοῦτόν τι φωραθείη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθω ⁴⁾.

LXXX.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ τῶν ἐν κλήρῳ καταλεγόμενων ἢ λαϊκός, εἰ μηδεμίαν ἀνάγκην βαρύτεραν ἔχει ἢ πρᾶγμα δυσχεροῦς, ὥστε ἐπὶ πλείστον ἀπολειπεσθαι τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν πόλει διάγων τρεῖς κυριακὰς ἡμέρας ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀποκινεῖσθω τῆς κοινωνίας.

LXXXI.

Ἐπειδήπερ ἐν τισὶ χώραις μεμαθήκαμεν ἐν τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ ἐν προσθήκῃς μέρει ἐκφωνεῖσθαι μετὰ τὸ Ἅγιος ἀθάνατος τὸ Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς ἐλέησον ἡμᾶς, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἀγίων πατέρων ὡς τῆς εὐσεβείας ἀλλότριον ἐκ τοῦ τοιοῦτου ἀπηλάθη ⁵⁾ ὕμνου σὺν τῷ τὴν τοιαύτην φωνὴν καινουργήσαντι παρανόμῳ αἰρετικῷ· καὶ ἡμεῖς κυρούντες τὰ παρὰ τῶν ἀγίων πατέρων ἡμῶν πρὶν ⁶⁾ εὐσεβῶς θεσμοθετηθέντα ἀναθεματίζομεν τοὺς ἔτι μετὰ τὸν παρόντα ὄρον παραδεχομένους τὴν τοιαύτην φωνὴν ἐπὶ ἐκκλησίαις ἢ ἄλλως πως τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ συνάπτοντας, καὶ εἰ μὲν ἱερατικός ἐστὶν ὁ παραβάτης τῶν ὀρισθέντων, ἀπαγυμνοῦσθαι τοῦτον τῆς ἱερατικῆς ἀξίας προστάττομεν, εἰ δὲ λαϊκός ἢ μοναχός, ἀφορίζεσθαι ⁷⁾.

LXXXII.

Ἐν τισὶ τῶν οὐρανόθεν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ προδρομοῦ δαικνύμενος ἐγχαράττεται, ὅς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου προῦποφαίνων ἀμνὸν Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν· τοὺς οὖν παλαιούς τύ-

1) Χριστοῦ add. Bev. — 2) ταύτης Bev. — 3) τὰ omitt. a Bev. —

4) Gieseler l. c. vol. I, p. 567 not. cc. — 5) ἀπέλασαν Bev. — 6) περί omitt. a Bev. — 7) Gieseler l. c. vol. I, p. 639 d. Rheinwald p. 267.

πους και τὰς σικίας, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε και προ-
 χαράγματα, παραδεδομένους τῇ ἐκκλησίᾳ κατασπαζόμενοι τὴν
 χάριν προτιμῶμεν και τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύ-
 την ὑποδεξάμενοι· ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουρ-
 γιαις ἐν ταῖς ἀπάντων ὕψουσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἵρου-
 τος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ¹⁾ κόσμου ἁμνοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ
 ἡμῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτήρα και ἐν ταῖς εἰκόσιν
 ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἁμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὀρίζο-
 μεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος ²⁾ τοῦ θεοῦ λόγον
 κατανοοῦντες, και πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας τοῦ
 τε παθούσους αὐτοῦ και τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμε-
 νοι και τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως ³⁾.

LXXXIII.

Μηδεὶς τοῖς σώμασι τῶν τελευτώντων ⁴⁾ τῆς εὐχαριστίας
 μεταδιδότω· γέγραπται γάρ· Λάβετε, φάγετε ⁵⁾· τὰ δὲ τῶν
 νεκρῶν σώματα οὐδὲ λαβεῖν δύναται οὐδὲ φαγεῖν.

LXXXIV.

Τοῖς κανονικοῖς τῶν πατέρων θεσμοῖς κατακολουθαῦντες
 ὀρίζομεν και περὶ τῶν νηπίων, ὡσάκις μὴ εὐρίσκονται ⁶⁾ βέ-
 βαιοι μάρτυρες οἱ ταῦτα ἀναμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι
 λέγοντες, και οὐδὲ ταῦτα διὰ τὴν κείραν περὶ τῆς παραδο-
 θείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνασθαι ἐπιτηδείως ἔχουσι,
 χωρὶς τινος προσκόμματος ὀφείλειν ταῦτα βαπτίζεσθαι, μῆ-
 ποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστέρησιν αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ
 ἁγιασμοῦ καθάρσεως.

LXXXV.

Ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων βεβαιοῦσθαι πᾶν ἔρημα γρα-
 φικῶς παρελάβομεν ⁷⁾· τους οὖν ὑπὸ τῶν οἰκείων δεσποτῶν
 ἐλευθερουμένους δούλους ἐπὶ τρισὶ μάρτυσι τῆς τοιαύτης τι-
 μῆς ἀπολαύειν διοριζόμεθα, οἳ τὸ κύρος παρόντες τῇ ἐλευ-
 θερίᾳ προσοίσουσι και τὸ πιστόν ἐξ αὐτῶν τοῖς γενομένοις
 παρέξουσιν.

LXXXVI.

Τοὺς ἐπὶ ψυχῶν ὀλίσθῳ πόρνας ἐπισυνάγοντας και ἐκ-
 τρέφοντας, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, ἀφορίζεσθαι και ⁸⁾ καθαι-
 ρεῖσθαι ὀρίζομεν, εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι.

LXXXVII.

Ἡ τὸν ἄνδρα καταλιποῦσα μοιχαλὶς ἐστίν, εἰ ἐπ' ἄλλόν
 ἦλθε, κατὰ τὸν ἱερόν και θεῖον Βασίλειον ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ
 προφητείας ⁹⁾ ἄριστα τοῦτο ἀναλεξάμενον, ὅτι ἐὰν γένηται
 γυνὴ ἄνδρι ἐτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ
 μαινομένη μανθῆσεται, και πάλιν· Ὁ ἔχων μοιχαλίδα,
 ἄφρων και ἀσεβὴς ¹⁰⁾. εἰ οὖν φανῇ τοῦ ἀνδρός ἀλόγως ἀνα-

¹⁾ τοῦ ομῖτ. a Bev. — ²⁾ ὕψος ομῖτ. a Bev. — ³⁾ Neander l. c. vol. IV, p. 408. Gieseler l. c. vol. II, p. 735 not. g. Rheinwald l. c. p. 142 not. 4. — ⁴⁾ τελευτησάντων Bev. — ⁵⁾ Matth. 26, 26. Rheinwald p. 350. — ⁶⁾ εὐρίσκοντα Bev. — ⁷⁾ cf. p. 11 not. 16. —

⁸⁾ ἀφορίζεσθαι και ομῖτ. a Bev. — ⁹⁾ Jer. 3, 1. — ¹⁰⁾ Proverb. 18, 22. —

χωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, ἢ δὲ ἐπιτιμιῶν· ἢ δὲ συγγνώμη τουτῶ πρὸς τὸ κοινωνεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ δοθήσεται· ὁ μὲντοι καταλιμπάνων τὴν νομίμως αὐτῶ συναφθεῖσαν γυναικὰ καὶ ἑτέραν ἀγόμενος κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀποφασιν τῶ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι ¹⁾· κειανόνισται γὰρ παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, τοὺς τοιοῦτους ἐνιαυτὸν προκλαίειν, διαστῖαν ἐπακροῦσθαι, τριεστῖαν ὑποπίπτειν καὶ τῶ ἐβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι ²⁾).

LXXXVIII.

Μηδεὶς ἔνδον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ κτήνος τὸ οἰονοῦν εἰσαγέτω, ἐκτός εἰ μὴ τις ὁδοιπορῶν μεγίστης καταλαβούσης ἀνάγκης, οἰκίους καὶ καταγωγῆς ἀπορῶν, ἐν τῷ τοιοῦτω καταλύσῃ ³⁾ ναῶ· διὰ γὰρ τοῦ μὴ τὸ κτήνος ἔνδον εἰσενεχθῆναι αὐτὸ μὲν ἐστὶν ὅτε διαφθαρήσεται, ὁ δὲ τῇ τοῦ ὑποζυγίου ἀποβολῇ καὶ τῶ ἐντεῦθεν ἀπόρως ἔχειν τῆς ἐπὶ τὴν ὁδοιπορίαν ὀρμῆς θανάτου κινδύνῳ παραδοθήσεται· τὸ γὰρ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον γένεσθαι ἐκδιδασκόμεθα ⁴⁾ ὥστε διὰ πάντων προτιμητέον ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου σωτηρίαν τε καὶ εὐπάθειαν· εἰ δὲ τις φροναθελὴ χωρὶς ἀνάγκης ὡς εἴρηται κτήνος εἰσάγων ἐν τῷ ἱερῷ ⁵⁾, εἰ μὲν κληρικός εἶη, καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω.

LXXXIX.

Τὰς τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέρας ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει καρδίας ἐπιτελοῦντας χρεῖ τοὺς πιστοὺς περὶ μέσας τῆς περὶ τὸ μέγα σάββατον νυκτὸς ὥρας ἀπονησιζέσθαι, τῶν θείων εὐαγγελιστῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ ⁶⁾ τοῦ μὲν διὰ τοῦ ὅψε σαββατων ἡμέματος, τοῦ δὲ διὰ ὄρθρου βαθέος τὴν βραδύτητα τῆς νυκτὸς ἡμῖν ὑπογράψαντος ⁷⁾.

XC.

Ταῖς κυριακαῖς μὴ γόνυ κλίνειν ἐκ τῶν θεοφόρων ἡμῶν πατέρων κανονικῶς παρελάβομεν, τὴν τοῦ Χριστοῦ τιμῶντες ⁸⁾ ἀνάστασιν· ὡς ἂν οὖν μὴ ἀγνοῶμεν τὸ σαφὲς τῆς ἐπὶ τουτοῦ ⁹⁾ παρατηρήσεως, δῆλον τοῖς πιστοῖς καθιστώμεν, ὥστε μετὰ τὴν ἐν τῷ σαββάτῳ ἐσπερινὴν τῶν ἱερομένων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος μηδένα γόνυ κλίνειν μέχρι τῆς ἐφεξῆς κατὰ τὴν κυριακὴν ἐσπέρας, καθ' ἣν κατὰ ¹⁰⁾ τὴν ἐν τῷ λυχνικῷ εἴσοδον αὐθις τὰ γόνυα κάμπτοντες οὕτω τὰς εὐχὰς τῷ κυρίῳ προσάγομεν· τῆς γὰρ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐξέσεως πρόδρομον τὴν μετὰ τὸ σάββατον νύκτα παραλαμβάνοντες τῶν ὕμνων ἐντεῦθεν πνευματικῶς ἀπαρχόμεθα, εἰς φῶς ἐκ σκότους τὴν ἑορτὴν καταλλήγοντες, ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ ἐντεῦθεν νυχθημέρῳ ¹¹⁾ πανηγυρίζειν ἡμᾶς τὴν ἀνάστασιν.

1) Mtth. 5, 32, 19, 9. — 2) ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσῃσι add. Bev. — 3) καταλύσει Bev. — 4) Marc. 2, 27. — 5) εἰς ἱερόν Bev. — 6) Mtth. 28, 1. Luc. 24, 1. — 7) ὑπογράφοντες Bev. — 8) τιμῶντων Bev. — cf. Conc. Nicaen. can. XX. — 9) τῆς τοιαύτης παρατ. Bev. — 10) μετὰ Bev. — 11) νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ Bev. —

XCI.

Τὰς τὰ ἀμβλωθρίδια διδούσας φάρμακα καὶ τὰς δεχομέ-
νας τὰ ἐμβρουκτόνα δηλητηρία τῷ τοῦ φρονέως ἐπιτιμίῳ κα-
θυποβάλλομεν.

XCII.

Τοὺς ἀρπάζοντας γυναίκας ἐπὶ ὀνόματι συνοικείου ἢ
συμπράττοντας ἢ συναιρουμένους τοῖς ἀρπάξουσιν ὥρισεν ἡ
ἅγια σύνοδος, εἰ μὲν κληρικοὶ εἴεν, ἐκπίπτειν τοῦ οικείου
βαθμοῦ, εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι.

XCIII.

Ἡ ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀφανοῦς ὄντος πρὸ
τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐτέρῳ συνοικίῳσα
μοιχᾶται· ὡσαύτως καὶ αἱ στρατιώτιδες, αἱ τῶν ἀνδρῶν ἀφα-
νῶν ὄντων γαμηθεῖσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ὡσπερ καὶ
αἱ διὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἀνδρὸς μὴ ἀναμείνασαι τὴν ἐπά-
νοδον, πλὴν ἔχει συγγνωμὴν τὸ πράγμα ἐνταῦθα διὰ
τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν· ἡ δὲ τῷ κατει-
ληφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναικὸς κατὰ ἀγνοίαν γη-
μαμένη, εἴτα ἀφεθεῖσα διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν
προτέραν, ἐπάρνευσε μὲν, ἐν ἀγνοίᾳ δὲ· γάμου οὖν οὐκ εἰρχθή-
σεται, κάλλιον δὲ ἐὰν μείνῃ οὕτως· εἰ δὲ γε ὁ στρατιώτης
ἐπαγέλθῃ χρόνῳ ποτὲ, οὗ ἢ γυνὴ διὰ τὴν ἐπιπολὺ ἐκείνου
ἀπόλειψιν ἐτέρῳ συνήφθῃ ἀνδρὶ, οὗτος εἰ προαιρεῖται τὴν
οικεῖαν αὐτῆς ἀναλαμβάνετω γυναῖκα, συγγνωμὴς αὐτῇ ἐπὶ
τῇ ἀγνοίᾳ δεδομένης καὶ τῷ ταύτην εἰσοικισμένῳ κατὰ δεύ-
τερον γάμον ἀνδρὶ.

XCIV.

Τοὺς ὀμνύοντας ὄρκους Ἑλληνικοὺς ὁ κανὼν ἐπιτιμίῳις
καθυποβάλλει· καὶ ἡμεῖς τούτοις ἀφορισμὸν ὀρίζομεν.

XCV.

Τοὺς προστιθεμένους ¹⁾ τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν
σωζομένων ἀπὸ αἰρετικῶν δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην
ἀκολουθίαν τε καὶ συνήθειαν, Ἀρειανούς μὲν καὶ Μακεδο-
νιανούς ²⁾, καὶ Νανατιανούς τοὺς λέγοντας ἐαυτοὺς Καθαροὺς,
καὶ Ἀριστεροὺς, καὶ Τεσσαρεσκαίδεκατίτας ³⁾ ἢ γοὺν Τετραδίτας,
καὶ Ἀπολιναριστὰς δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους καὶ ἀνα-
θεματίζοντας πάσαν αἵρεσιν μὴ φρονοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἅγια
τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, σφραγισζομένους ἤτοι χριο-
μένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τὸ τε μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς καὶ τὰς ῥίνας καὶ τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα, καὶ σφραγίζον-
τες αὐτοὺς λέγομεν· Σφραγίς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου· περὶ
δὲ τῶν Παυλιανιστῶν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ὄρκος ἐκτέθειται,
ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξ ἅπαντος· Εὐνομιανούς μέντοι τοὺς
εἰς μίαν κατὰδυσιν βαπτίζομένους, καὶ Μοντανιστὰς τοὺς ἐν-
ταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανούς τοὺς υἰοπατο-
ρίαν δοξάζοντας καὶ ἕτερα ἅπαντα χαλεπὰ ποιούντας, καὶ πάσας
τὰς ἄλλας αἵρέσεις, ἐπειδὴ πολλοὶ εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ

1) Reg. Cod. προσεχομένους. Hard. — 2) Gieseler l. c. vol. I, p. 391 u.

3) Gieseler l. c. vol. I, p. 576 i. —

ἀπὸ τῆς Γαλατῶν χώρας ἐρχόμενοι ¹⁾, πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα· καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ποιούμεν αὐτοὺς Χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηγουμένους· εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ ἐμφυσᾶν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον καὶ εἰς τὰ ὦτα· καὶ οὕτω κατηγοῦμεν αὐτοὺς καὶ ποιούμεν χρονίζειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ²⁾ καὶ ἀκοῦσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν ³⁾· καὶ τοὺς Μανιχαίους δὲ καὶ τοὺς Οὐαλεντίους ⁴⁾ καὶ Μαριωνιστὰς καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων ⁵⁾ χρῆ ποιεῖν λιβέλλους καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν ⁶⁾ καὶ Νεστορίον καὶ Εὐτυχέα καὶ Διόσκορον καὶ Σεβήρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιούτων αἱρέσεων καὶ τοὺς φρονούντας τὰ αὐτῶν καὶ πάσας τὰς προαναφερομένας αἱρέσεις, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας ⁷⁾.

XCVI.

Οἱ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐνδυσάμενοι τὴν ἐν σαρκὶ αὐτοῦ πολιτείαν μιμεῖσθαι καθωμολόγησαν· τοὺς οὖν τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας πρὸς λύμην τῶν ὀρώντων ἐν ἐπινοίαις ἐμπλοκῆς εὐθετίζοντας καὶ διασκευάζοντας καὶ δέλαρ προτιθέντας ἐντεῦθεν ταῖς ἀστηρίκτις ψυχαῖς ἐπιτιμῶ προσφῶρῳ πατρικῶς θεραπεύομεν, παιδαγωγοῦντες αὐτοὺς καὶ σωφρόνως βιοῦν ἐκιδιδάσκοντες, πρὸς τὸ ἀφέντας τὴν ἐκ τῆς ὕλης ἀπάτην καὶ ματαιότητα πρὸς τὴν ἀνώλεθρον καὶ μακαρίαν ζωὴν τὸν νοῦν μεταγεῖν διηνεκῶς, καὶ ἐν φόβῳ ἁγνῆν ἔχειν ἀναστροφὴν καὶ θεῷ πλησιάζειν κατὰ τὸ ἐφικτὸν διὰ τῆς ἐν βίῳ καθάρσεως καὶ τὸν ἔνδον ἢ τὸν ἔξω ἄνθρωπον μᾶλλον κοσμεῖν ἀρεταῖς καὶ χρηστοῖς καὶ ἀμώμοις τοῖς ἡθεσιν, ὥστε μηδὲν λείψανον φέρειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς τοῦ ἐναντίου σκαιότητος· εἰ δὲ τις παρὰ τὸν παρόντα κανόνα διαγινοῖτο ⁸⁾, ἀφοριζέσθω.

XCVII.

Τοὺς ἢ γαμετῇ συνοικοῦντας ἢ ἄλλως ἀδιακρίτως τοὺς ἱεροὺς τόπους καινοποιούντας καὶ καταφρονητικῶς περὶ αὐτοὺς ἔχοντας καὶ οὕτως ἐν αὐτοῖς καταμένοντας καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς σεβασμίοις ναοῖς κατηγουμένων ἐξωθεῖσθαι προστάτομεν· εἰ δὲ τις μὴ τοῦτο παραφυλάξοι ⁹⁾, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω.

XCVIII.

Ὁ ἐτέρῳ μνηστευθεῖσαν γυναῖκα, ἔτι τοῦ μνηστευσάμενου ζῶντος, πρὸς γάμου κοινωνίαν ἀγόμενος τῷ τῆς μοιχείας ὑποκεισθῶ ἐγκλήματι.

XCIX.

Καὶ τοῦτο δὲ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀρμενίων γίνεσθαι μεμαθήκαμεν, ὡς τινες ἔνδον ἐν τοῖς ἱεροῖς θυσιαστηρίοις μέλη

1) ὁμώμενοι Bev. — 2) εἰς τὴν ἐκκλησίαν Bev. — 3) cf. Conc. Constant. a. 381. can. VII. — 4) Οὐαλεντιανούς Bev. — 5) τοὺς τε Νεστοριανούς add. Bev. — 6) αὐτῶν add. Bev. — 7) cf. Rheinwald l. c. p. 331 not. 10. — 8) διάγοιτο Bev. — 9) παραφυλάξῃ Bev. —

κρεῶν ἔψοντες προσάγουσιν ἀφαιρέματα τοῖς ἱερεῦσιν Ἰουδαίως ἀπονεμόντες· ὅθεν τὸ τῆς ἐκκλησίας φυλάττοντες ἀκηλίδωτον ὀρίζομεν, μὴ ἐξείναι τινα¹⁾ τῶν ἱερέων ἀφωρισμένα κρεῶν μέλη παρὰ τῶν προσαγόντων λαμβάνειν, ἀλλ' οἷς ἀρροσθῆ ὁ προσάγων, τούτοις ἀρκείσθωσαν, ἕξω τῆς ἐκκλησίας τῆς τοιαύτης γινομένης προσαγωγῆς· εἰ δέ τις μὴ τοῦτο οὕτω ποιεῖ²⁾, ἀφοριζέσθω.

C.

Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὄρθα βλέπέτωσαν καὶ πάση φυλακῇ τῆρε σὴν καρδίαν, ἡ σοφία διακελεύεται³⁾· ῥαδίως γὰρ τὰ ἑαυτῶν ἐπὶ τὴν ψυχὴν αἱ τοῦ σώματος αἰσθήσεις ἐισκρίνουσι· τὰς οὖν ὄρασιν καταγοητευούσας γραφάς, εἴτε ἐν πίναξιν εἴτε ἄλλως πως ἀνατεθειμένας⁴⁾· καὶ τὸν νοῦν διαφθειρούσας καὶ κινούσας πρὸς τὰ τῶν αἰσθητῶν ἡδονῶν ὑπεκκαύματα, οὐδαμῶς ἀπὸ τοῦ νῦν οἰωδῆποτε τροπῶ προστάττομεν ἐγκαρτάττεσθαι· εἰ δέ τις τοῦτο πράττειν ἐπιχειροῖ⁵⁾, ἀφοριζέσθω.

CI.

Σῶμα Χριστοῦ καὶ ναὸν τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντα ἄνθρωπον ὁ μέγας καὶ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος⁶⁾ μεγαλόφρωνος ἀποκαλεῖ· πάσης οὖν αἰσθητῆς κτίσεως ὑπερκείμενος ὁ τῷ σωτηρίῳ πάθει τοῦ οὐρανοῦ τυχεῖν ἀξιώματος, ἰσθίων ἢ πίνων⁷⁾ Χριστὸν πρὸς ζωὴν διὰ παντός μεθαρμόζεται τὸν αἰδιον, καὶ ψυχῇ καὶ σώματι μετέχει⁸⁾ τῆς θείας ἀγιαζόμενος χάριτος· ὥστε εἴ τις τοῦ ἀχράντου σώματος μετασχεῖν ἐν τῷ τῆς συνάξεως βουληθείῃ καιρῷ καὶ ἐμπροσθεν αὐτοῦ τῇ μετουσίᾳ γενέσθαι, τὰς χεῖρας σχηματίζων εἰς τύπον σταυροῦ οὕτω προσίτω καὶ δεχέσθω τὴν κοινωνίαν τῆς χάριτος· τοὺς γὰρ ἐκ χρυσοῦ⁹⁾ ἢ ἄλλης ὕλης ἀντὶ χειρὸς τινα δοχεῖα κατασκευάζοντας πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δώρου ὑποδοχὴν καὶ δι' αὐτῶν τῆς ἀχράντου κοινωνίας ἀξιουμένους οὐδαμῶς προσέμεθα, ὡς προτιμώντας τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνας τὴν ἀψυχον ὕλην καὶ ὑποχείριον· εἰ δέ τις ἀλῶ τῆς ἀχράντου κοινωνίας μετὰ διδούς τοῖς τοιαῦτα δοχεῖα προσφέρουσι, καὶ αὐτὸς ἀφοριζέσθω καὶ ὁ ταῦτα ἐπιφερόμενος.

CII.

Δεῖ δὲ τοὺς ἐξουσίαν λύειν καὶ δεσμεῖν παρὰ Θεοῦ λαβόντας σκοπεῖν τὴν τῆς ἀμαρτίας ποιότητα καὶ τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος πρὸς ἐπιστροφὴν ἐτοιμότητα, καὶ οὕτω κατάλληλον τὴν θεραπείαν προσάγειν τῷ ἀρρώστῳ ἡματι, ἵνα μὴ τῇ ἀμετρίᾳ καθ' ἑκάτερον χρώμενος ἀποσφαλεῖ πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος· οὐ γὰρ ἀπλῆ τῆς ἀμαρτίας ἡ νόσος ἀλλὰ ποικίλη καὶ πολυειδῆς καὶ πολλὰς τῆς βλάβης τὰς παραφυάδας βλαστάνουσα, ἕξ ὧν τὸ κακὸν ἐπιπολὺ διαχεῖται καὶ πρόσωβαίνει, μέχρις ἂν σταίῃ τῇ δυνάμει τοῦ θεραπεύοντος· ὥστε τὸν τὴν ἰατρικὴν ἐν πνεύματι ἐπιστήμην ἐπιδεικνύμενον

1) τινί Bev. — 2) ποιῆ Bev. — 3) Prov. 4, 25. — 4) ἀνατιθε-
 μένας Bev. — 5) ἐπιχειροῖσι Bev. — 6) ὁ θεῖος ἀπόστολος Bev. —
 cf. 1 Cor. 6, 19, 11, 7. 2 Cor. 6, 16. Eph. 4, 24. — 7) καὶ ἰσθίων
 καὶ πίνων Bev. — 8) μετέχει Bev. — 9) χρυσοῦ Bev. —

πρότερον χρῆ τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος διάθεσιν ἐπισκέπτεσθαι, καὶ εἴτε πρὸς τὴν υἰγιαίναν θεύει ἢ τοῦναντίον διὰ τῶν οικείων τρόπων προσκαλεῖται καθ' ἑαυτοῦ τὸ ἀρρώστημα ἐφορᾶν, ὅπως τε τῇ ἐν τῷ μεταξὺ προνοεῖται ἀναστροφή¹⁾, καὶ εἰ μὴ τῷ τεχνίτῃ ἀντιπαλαίει, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἔλκος διὰ τῆς τῶν ἐπιτεθειμένων φαρμάκων ἀυξάνει προσαγωγῆς, καὶ οὕτω τὸν ἔλεον κατ' ἀξίαν ἐπιμετρῆν· πᾶς γὰρ λόγος θεῶ καὶ τῷ τὴν ποιμαντικὴν ἐγγειρισθέντι ἡγεμονίαν τὸ πλανώμενον πρόβατον ἐπαναγαγεῖν καὶ τρωθέν ὑπὸ τοῦ ὄφραως ἐξιάσασθαι, καὶ μήτε κατὰ κρημνῶν ὠδήσαι τῆς ἀπογνώσεως μήτε τὸν χαλινὸν ἐπιδοῦναι πρὸς τὴν τοῦ βίου ἔκλυσιν τε καὶ καταφρόνησιν, ἀλλ' ἐνίγε²⁾ τρόπον πάντως εἴτε διὰ τῶν αὐστηροτέρων καὶ στυφόντων εἴτε διὰ τῶν ἀπαλωτέρων καὶ πραοτέρων φαρμάκων κατὰ τοῦ πάθους στήναι καὶ πρὸς συνούλωσιν τοῦ ἔλκος ἀνταγωνίσασθαι, τοὺς τῆς μετανοίας καρπούς δοκιμάζοντι καὶ οἰκονομοῦντι σοφῶς τὸν πρὸς τὴν ἄνω λαμπροφορίαν καλούμενον ἄνθρωπον· ἀμφοτέρω τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς χρῆ, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας καὶ τὰ τῆς συνηθείας, ἔπεσθαι δὲ ἐπὶ τῶν μὴ καταδεξαμένων τὴν ἀκρότητα τῷ παραδοθέντι τύπῳ, καθὼς ὁ ἱερός ἡμᾶς ἐκδιδάσκει Βασίλειος.

1) τῆς . . . ἀναστροφῆς Bev — 2) ἐν ἐτέρω τρόπῳ Bev.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΔΙΚΤΡΑΙ ΣΤΡΕΛΘΟΝΤΩΝ ΜΑΚΑΡΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ,
ΟΙΤΙΝΕΣ ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΟΙ ΜΕΝ ΕΙΣΙ ΤΩΝ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑΙ
ΕΚΤΕΘΕΝΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ, ΔΕΤΤΕΡΕΤΟΤΣΙ ΔΕ ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΗΣ
ΟΙΚΟΤΜΕΝΙΚΗΣ ΣΤΝΟΔΟΥ ΑΤΘΕΝΤΙΑΝ.

I.

Προσβυτέρους τούς επιθύσαντας, εἴτα ἐπαναπαλαίσαντας μήτε ἐκ μεθόδου τινός ἀλλ' ἐξ ἀληθείας, μήτε προκατασκευάσαντας καὶ ἐπιτηδεύσαντας, καὶ πείσαντας ἵνα δοῶσι μὲν βασιάνοις ὑποβάλλεσθαι, ταύτας δὲ τῷ δοκεῖν καὶ τῷ σχήματι προσαχθῆναι¹⁾. τούτους ἔδοξε τῆς μὲν τιμῆς τῆς κατὰ τὴν καθέδραν μετέχειν, προσφέρειν δὲ αὐτούς ἢ ὁμιλεῖν ἢ ὄλως λειτουργεῖν τι τῶν ἱερατικῶν λειτουργιῶν μὴ ἐξείναι²⁾.

II.

Διακόνους ὁμοίως θύσαντας, μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπαλαίσαντας τὴν μὲν ἄλλην τιμὴν ἔχειν, πεπαῦσθαι δὲ αὐτούς πάσης τῆς ἱερᾶς³⁾ λειτουργίας, τῆς τε τοῦ ἄρτου ἢ ποτηρίου ἀναφέρειν ἢ κηρύσσειν. εἰ μέντοι τινὲς τῶν ἐπισκόπων τούτοις συνίδοιεν⁴⁾ κάματόν τινα ἢ ταπεινώσιν πραότητος καὶ ἐθέλοισιν πλείον τι δίδόναι ἢ ἀφαιρεῖν, ἐπ' αὐτοῖς εἶναι τὴν ἐξουσίαν⁵⁾.

III.

Τούς φεύγοντας καὶ συλληφθέντας ἢ ὑπὸ οἰκείων παραδοθέντας ἢ ἄλλως τὰ ὑπάρχοντα ἀφαιρεθέντας ἢ ὑπομείναντας βασάνους ἢ εἰς δεσμωτήριον ἐμβληθέντας βωώντας τε ὅτι εἰσὶ Χριστιανοὶ καὶ περιοχισθέντας⁶⁾ ἢτοι εἰς τὰς χεῖρας⁷⁾ πρὸς βίαν ἐμβαλλόντων τῶν βιαζομένων ἢ βρῶμα τι πρὸς ἀνάγκην δεξαμένους, ὁμολογούντας δὲ διόλου ὅτι εἰσὶ Χριστιανοὶ, καὶ τὸ πένθος τοῦ συμβάντος αἰεὶ ἐπιδεικνυμένους τῇ πάσῃ καταστολῇ καὶ τῷ σχήματι καὶ τῇ τοῦ βίου ταπεινότητι· τούτους ὡς ἔξω ἁμαρτήματος ὄντας τῆς κοινωνίας μὴ καλύεσθαι, εἰ δὲ καὶ ἐκαλύθησαν ὑπὸ τινος, περισσοτέρας ἀκριβείας ἔνεκεν ἢ καὶ τινων ἀγνοία, εὐθύς προσδεχθῆναι⁸⁾. τούτο δὲ ὁμοίως ἐπὶ τε τῶν ἐκ τοῦ κλήρου καὶ τῶν

1) προσαχθῶσι in marg. Just. — 2) Rheinwald l. c. p. 371 not. 31. —

3) ἱερατικῆς in marg. Just. et in textu Bev. — 4) τούτοις συνιδέειν in marg. Just., τούτους συνιδέειν in textu ejusd. — 5) Rheinwald l. c. p. 370. — 6) περιοχισθέντας in marg. Just. et Mans. Al. περιοχισθέντας Hard. — περιοχισθέντας τούς χεῖρας καὶ γυμνωθέντας explicat Zonaras. — 7) χεῖράς τε (in manus aliquid immittentibus) Bev. — qui eo usque adstricti sunt, ut manus eorum comprehendentes violenter attraherent et funestis sacrificiis admovent. Dionys. — in manus ferro violenter mittentes. Vers. prisca. — εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν πρὸς βίαν ἀκόντων ἰκεῖν ἐμβαλλόντων τε τῶν βιαζομένων, οἷον λιβανωτῶν ἢ ἕτερόν τι εἰς θυσίαν explicat Zonaras. — 8) προσδεχθῆσασιν Bev.

ἄλλων λαϊκῶν. προσεξετάσθη δὲ κάκεινο, εἰ δύνανται καὶ λαϊκοὶ τῇ αὐτῇ ἀνάγκῃ υποπεσόντες προσάγεσθαι ¹⁾ εἰς τὰξιν· ἔδοξεν οὖν καὶ τοὺτους ὡς μηδὲν ἡμαρτηκotas ²⁾, εἰ καὶ ἡ προλαβοῦσα εὐρίσκοιτο ὀρθὴ τοῦ βίου πόλις, προχειρίζεσθαι.

IV.

Περὶ τῶν πρὸς βίαν θυσάντων, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τῶν ³⁾ δειπνησάντων εἰς τὰ εἰδῶλα, ὅσοι μὲν ἀπαγόμενοι καὶ σῆματι φαιδροτέρῳ ⁴⁾ ἀνῆλθον καὶ ἐσθῆτι ἐγρήσαντο πολυτελεστέρας καὶ μετέσχον τοῦ παρασκευασθέντος δειπνοῦ ἀδιαφόρως, ἔδοξεν ἐνιαυτὸν ἀκροᾶσθαι, υποπεσεῖν δὲ τρία ἔτη, εὐχῆς δὲ μόνῃς κοινωνῆσαι ἔτη δύο, καὶ τότε ἔλθειν ἐπὶ τὸ τέλος ⁵⁾.

V.

Ὅσοι δὲ ἀνῆλθον μετὰ ἐσθῆτος πενθιχῆς καὶ ἀναπεσόντες ἔφαγον μεταξὺ δι' ὅλης τῆς ἀνακλίσεως θακρύνοντες, εἰ ἐπλήρωσαν τὸν τῆς υποπίπτσεως τριετῆ χρόνον, χωρὶς προσφορᾶς δεχθῆσαν· εἰ δὲ μὴ ἔφαγον, δύο υποπεσόντες ἔτη τῷ τρίτῳ κοινωνησάτωσαν ⁶⁾ χωρὶς προσφορᾶς, ἵνα τὸ τέλος τῆ τετραετίας ⁷⁾ λάβωσι, τοὺς δὲ ἐπισκόπους ἐξουσίαν ἔχειν τὸν τρόπον τῆς ἐπιστροφῆς δοκιμάσαντας φιλανθρωπεύεσθαι ⁸⁾ ἢ πλείονα προστιθέναί χρόνον· πρὸ πάντων δὲ καὶ ὁ προάγων βίος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ἐξεταζέσθω, καὶ οὕτως ἢ φιλανθρωπία ἐπιμετρεῖσθω.

VI.

Περὶ τῶν ἀπειλῆ μόνον ἐξάντων κολάσεως καὶ ἀφαιρέσεως ὑπαρχόντων ἢ μετοικίας καὶ θυσάντων καὶ μέχρι τοῦ παρόντος καιροῦ μὴ μετανοησάντων μηδὲ ἐπιστρεψάντων, νῦν δὲ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς συνόδου προσελθόντων καὶ εἰς διάνοιαν τῆς ἐπιστροφῆς γενομένων, ἔδοξε μέχρι τῆς μεγάλης ἡμέρας εἰς ἀκροᾶσιν δεχθῆναι, καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν υποπεσεῖν τρία ἔτη καὶ μετὰ ἄλλα δύο ⁹⁾ ἔτη κοινωνῆσαι χωρὶς προσφορᾶς, καὶ οὕτως ἔλθειν ἐπὶ τὸ τέλος, ὥστε τὴν πᾶσαν ἕξαετίαν πληρῶσαι· εἰ δὲ τινες πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἐδέχθησαν εἰς μετάνοιαν, ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου λελογίσθαι αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν τῆς ἕξαετίας ¹⁰⁾· εἰ μὲντοι κίνδυνος καὶ θανάτου προσδοκία ἐκ νόσου ἢ ἀλλῆς τινὸς προφάσεως συμβαίη, τούτους ἐπὶ ὄρω δεχθῆναι.

VII.

Περὶ τῶν συνεστιαθέντων ἐν ἐορτῇ ἐθνικῇ ἐν τόπῳ ἀφωρισμένῳ τοῖς ἐθνικοῖς, ἴδια βρώματα ἐπικομισαμένων καὶ φαγόντων, ἔδοξε διετίαν υποπεσόντας δεχθῆναι· τὸ δὲ εἰ χωρὶ μετὰ τῆς προσφορᾶς ἕκαστον τῶν ἐπισκοπῶν δοκιμάσαι ¹¹⁾ καὶ τὸν ἄλλον βίον ἐφ' ἑκάστου ἀξιῶσαι ¹²⁾.

1) προσάγεσθαι in marg. Mansi. — 2) ἁμαρτήσαντας in marg. Just. —

3) καὶ δειπν. in marg. Mansi. — 4) σφοδρότερον Just. et in marg. Mansi.

5) Gieseler l. c. vol. I, p. 310 h.. Rheinwald l. c. p. 118. — 6) κοινωνήσασθαι in marg. Bev. — 7) Al. τριετία et ita Zonar. Hard. — 8) φιλανθρωπεύεσθαι Bev. — 9) τρία in marg. Just. — 10) τὴν ἕξαετίαν Bev. — 11) ἴστω το δοκιμάσαι Bev. — 12) ἐξετάσαι Bev. —

placuit eos biennio subiacere, et sic suscipi, quia oportet post oblationem unumquemque episcopum eos probare et vitam singulorum agnoscere. Vers. prisca. —

VIII.

Οἱ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον θύσαντες μετὰ βίας τετραετιαν ὑποπεσέτωσαν, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσασθωσαν, καὶ τῷ ἑβδόμῳ τελείως δεχθήτωσαν.

IX.

Ὅσοι δὲ μὴ μόνον ἀπέστησαν ἀλλὰ καὶ ἐπανέστησαν καὶ ἠνάγκασαν ἀδελφοὺς καὶ αἴτιοι ἐγένοντο τοῦ ἀναγκασθῆναι, οὗτοι ἔτη μὲν τρία τὸν τῆς ἀκροάσεως δεξάσθωσαν τόπον, ἐν δὲ ἄλλῃ ἑξαετία τὸν τῆς ὑποπτώσεως, ἄλλον δὲ ἐνιαυτὸν κοινωνήσασθωσαν χωρὶς προσφορᾶς, ἵνα τὴν δεκαετίαν πληρῶσαντες τοῦ τελείου μετάσχωσιν· ἐν μέντοι τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ τὸν ἄλλον αὐτῶν ἐπιτηρεῖσθαι βίον.

X.

Διάκονοι ὅσοι καθίστανται ¹⁾, παρ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν εἰ ἐμαρτύρουντο ²⁾ καὶ ἔφασαν χρῆναι γαμῆσαι ³⁾, μὴ δυνάμενοι οὕτως μένειν, οὗτοι μετὰ ταῦτα γαμῆσαντες ἔστωσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου· τοῦτο δὲ εἰ τινες σιωπήσαντες ⁴⁾ καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μένειν οὕτως μετὰ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ γάμον, πεπαύσθαι αὐτοὺς τῆς διακονίας ⁵⁾.

XI.

Τὰς μνηστευθείσας κόρας καὶ μετὰ ταῦτα ὑπ' ἄλλων ἀρπαγείσας ἔδοξεν ἀποδίδοσθαι τοῖς προμνηστευσαμένοις, εἰ καὶ βίαν ὑπ' αὐτῶν πάθοιεν.

XII.

Τοὺς πρὸ τοῦ βαπτίσματος τεθνηκότας καὶ μετὰ ταῦτα βαπτισθέντας ἔδοξεν εἰς τάξιν προάγεσθαι ὡς ἀπολουσαμένους.

XIII.

Χωρεπισκόπους μὴ ἐξέιναι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν ἀλλὰ μὴδὲ πρεσβυτέρους ⁶⁾ πόλεως, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ γραμμάτων ἐν ἑτέρᾳ ⁷⁾ παροικίᾳ.

XIV.

Τοὺς ἐν κλήρῳ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους ὄντας καὶ ἀπεχομένους κρεῶν ἔδοξεν ἐφάπτεσθαι, καὶ οὕτως, εἰ βούλονται, κρατεῖν ἑαυτῶν· εἰ δὲ ⁸⁾ βούλονται, ὡς μὴδὲ τὰ μετὰ κρεῶν βαλλόμενα λάχανα ἐσθίειν, καὶ εἰ μὴ ⁹⁾ ὑπεύκοιεν τῷ κανόνι, πεπαύσθαι αὐτοὺς τῆς τάξεως ¹⁰⁾.

1) καθιστάμενοι Bev. — 2) διμαρτύρησαν Bev. ἐμαρτύρησαντο Just.

3) γαμῆν in marg. Just. — 4) παρασιωπήσαντες Bev. — 5) Gieseler l. c. vol. I, p. 330 n. Neander l. c. vol. II, p. 209. — 6) Ita Balsam. et Zon., at Latini interpretes legunt πρεσβυτέρους quia et prius χωρεπισκόποις. Hard.

7) Omnes interpretes Latini cum Jo. Antioch. tit. 21. hic legunt ἐν ἑκίστῃ. Hard. — Gieseler l. c. vol. I, p. 287, b. 477, g. Neander l. c. vol. I, p. 226. Rheinwald l. c. p. 67. — 8) μὴ add. Bev. — εἰ δὲ οὕτως βούλονται ἀπέχεσθαι explicat Zonar. — Quod si in tantum eas abominantur, ut nec olern . . . existiment comedenda, tanquam non consentientes regulæ, ab ordine cessare debebunt. Dionys. — 9) καὶ μὴδὲ Bev. — 10) Gieseler l. c. vol. I, p. 332, s. —

XV.

Περὶ τῶν διαφερόντων τῷ κυριακῷ, ὅσα ἐπισκόπου μὴ ὄντος πρεσβύτεροι ἐπέωλησαν, ἀναβαλεῖσθαι ¹⁾ τὸ κυριακόν, ἐν δὲ τῇ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου εἶναι, εἴπερ προσήκει ἀπολαβεῖν τὴν τιμὴν εἴτε καὶ μὴ, διὰ τὸ πολλακίς τὴν εἰσοδὸν ²⁾ τῶν πεπραγμένων ἀποδοθῆναι αὐτοῖς τοιούτοις πλείονα τὴν τιμὴν.

XVI.

Περὶ τῶν ἀλογευσαμένων ἢ καὶ ἀλογευομένων ³⁾, ὅσοι πρὶν εἰκοσαετῆς γενέσθαι ἡμάρτον, πέντε καὶ δέκα ἔτεσιν ὑποπεσόντες κοινωνίας τυγχανέτωσαν τῆς εἰς τὰς προσευχάς, εἴτα ἐν τῇ κοινωνίᾳ διατελέσαντες ἔτη πέντε, τότε καὶ τῆς προσφορᾶς ἐραπτέσθωσαν· ἐξεταξέσθω δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἐν τῇ ὑποπεσῶσι βίος, καὶ οὕτως τυγχανέτωσαν τῆς φιλανθρωπίας· εἰ δὲ τινες κατακόρως ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι γενοῦσι, τὴν μακρὰν ἐχέτωσαν ὑπόπτωσιν. ὅσοι δὲ ὑπερβάντες τὴν ἡλικίαν ταύτην καὶ γυναῖκας ἔχοντες περιπεπνῶκασιν τῷ ἁμαρτηματι, πέντε καὶ εἴκοσι ἔτη ὑποπεσέτωσαν ⁴⁾ καὶ κοινωνίας τυγχανέτωσαν τῆς εἰς τὰς προσευχάς, εἴτα ἐκτελέσαντες πέντε ἔτη ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν εὐχῶν τυγχανέτωσαν τῆς προσφορᾶς. εἰ δὲ τινες καὶ γυναῖκας ἔχοντες καὶ ὑπερβάντες τὸν πεντηκονταετῆ ⁵⁾ χρόνον ἡμάρτον, ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου τυγχανέτωσαν τῆς κοινωνίας.

XVII.

Τοὺς ἀλογευσαμένους καὶ λεπρούς ὄντας ἤτοι λεπρώσαντας, τούτους προσέταξεν ἡ ἀγία σύνοδος εἰς τοὺς χαιμαζομένους εὐχεσθαι ⁶⁾.

XVIII.

Εἰ τινες ἐπίσκοποι κατασταθέντες καὶ μὴ δεχθέντες ὑπὸ τῆς παροικίας ἐκείνης, εἰς ἣν ὠνομάσθησαν, ἐτέροις βούλοιντο παροικίαις ἐπιέναι καὶ βιάζεσθαι τοὺς καθεστῶτας καὶ στάσεις κινεῖν κατ' αὐτῶν, τούτους ἀφορίζεσθαι· εἰ μὲντοι βούλοιντο εἰς τὸ πρεσβυτέριον καθέζεσθαι, ἐνθα ἦσαν πρότερον πρεσβύτεροι, μὴ ἀποβάλλεσθαι αὐτοὺς τῆς τιμῆς· εἰ δὲ διαστασιαζῶσι πρὸς τοὺς καθεστῶτας ἐκεῖ ἐπισκόπους, ἀφαιρεῖσθαι αὐτοὺς ⁷⁾ καὶ τὴν τιμὴν τοῦ πρεσβυτερίου καὶ γίνεσθαι αὐτοὺς ἐκκηρύκτους.

XIX.

Ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελ-

1) ἀνακαλεῖσθαι. Bev. et Just., nec non in marg. Mansi. — placuit rescisso contractu ad jura ecclesiastica revocari. Dionys. revocare atque rescindere compelluntur (presbyteri). Vers. prisca. — ²⁾ πρόσδορον Bev. et in marg. Just. — ³⁾ Περὶ τῶν ἀλογῶς διαγόντων ἢ διαγόντων (? διαγαγόντων ἢ διαγόντων) in marg. Just. — Qui animaliter in animalibus tale quid (coire) committunt. Vers. prisca. — ⁴⁾ ὑποπεσόντας in marg. Just.

⁵⁾ πεντηκοστόν Bev. — ⁶⁾ cum eis qui tempestatem patiuntur orare. Vers. prisca. — inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo. Dionys. — qui tempestate jactantur, qui a nobis energumeni appellantur [al. furiosi sive energumeni intelliguntur]. Isidor. Merc. — Rheinwald l. c. p. 59. 121. Neander l. c. vol. II, p. 253. — ⁷⁾ αὐτοῖς Bev. —

λιαν, τὸν τῶν διγάμων ὄρον ἐκπληρούτωσαν· τὰς μέντοι συναρχομένους παρθένους ὡς ἀδελφάς ¹⁾ ἐκάλυψαμεν ²⁾.

XX.

Ἐάν τις γυνή μοιχευθῆ ἢ μοιχεύσῃ τις ³⁾, ἐν ἑπτὰ ἔτεσι δοκεῖ αὐτὸν τοῦ τελείου τυχεῖν κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς προάγοντας.

XXI.

Περὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐμπορνεουσῶν καὶ ἀναιρουσῶν τὰ γεννώμενα καὶ σπουδαζουσῶν φθόρια ποιεῖν ὁ μὲν πρότερος ὄρος μέχρις ἐξόδου ἐκάλυψεν, καὶ τούτῳ συντίθεται ⁴⁾. φιλανθρωπότερον δὲ τι εὐρόντες ὠρίσαμεν δεκαετῆ χρόνον κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς ὠρισμένους ⁵⁾.

XXII. ⁶⁾

Περὶ ἐκουσίων φόνων, ὑποπιπέτωσαν μὲν, τοῦ δὲ τελείου ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου καταξιούσθωσαν.

XXIII.

Ἐπὶ ⁷⁾ ἀκουσίων φόνων, ὁ μὲν πρότερος ὄρος ἐν ἑπταετία κελεύει τοῦ τελείου μετασχεῖν κατὰ τοὺς ὠρισμένους βαθμοὺς· ὁ δὲ δεύτερος τὸν πενταετῆ χρόνον πληρῶσαι.

XXIV.

Οἱ καταμαντευόμενοι καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν χρόνων ⁸⁾ ἐξακολουθοῦντες ⁹⁾ ἢ εἰσαγοντές τινας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακείων ἢ καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπέτωσαν τῆς πενταετίας κατὰ τοὺς βαθμοὺς ὠρισμένους, τρία ἔτη ὑποπιώσεως καὶ δύο ἔτη εὐχῆς χωρὶς προσφορᾶς.

XXV.

Μνηστευσάμενός τις κόρην προσφθάρῃ ¹⁰⁾ τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπιφορέσαι ¹¹⁾ αὐτήν· ἔγρημε δὲ τὴν μνηστὴν μετὰ ταῦτα, ἢ δὲ φθαρεῖσα ἀπήγγετο· οἱ συνειδότες ἐκλευσθησαν ἐν δεκαετία ¹²⁾ δεχθῆναι εἰς τοὺς συνεστῶτας κατὰ τοὺς ὠρισμένους βαθμοὺς.

¹⁾ Ita Just., Zonar. et ante eum Joh. Antioch. tit. 24, Dionys. et Vers. pr. — ὡς ἀδελφοῖς Bev., Balsam. (συνοικεῖν μετὰ τινῶν ἀνδρῶν λεγόμενων εἶναι ἀδελφῶν αὐτῶν), Arist., al. — ²⁾ Gieseler l. c. vol. I, p. 327, f. 331, p. r. — ³⁾ vel si ipse adulterium commiserit. Dionys. — aut adulterium vir suus commiserit., Vers. pr. — ⁴⁾ Ita Just. et Beveregius. συντίθεται (? συμπεύθεται) Mansi. — ⁵⁾ πληρῶσαι add. Bev. ⁶⁾ Can. XXII noster in Synodico Beveregii XXIII. locum tenet, vice versa. ⁷⁾ Περὶ Bev. et Just. — ⁸⁾ τῶν ἐθνῶν in marg. Mansi et in textu Bev. ac Just. — gentiliūm Dionys. gentium Vers. pr. — ⁹⁾ κατακολουθοῦντες Bev. et Just. — ¹⁰⁾ προσέφθιρε τὴν ἀδελφὴν in marg. Just. ¹¹⁾ ἐπιφορῆσαι Bev. et Just. — ¹²⁾ δέκα ἔτεσιν in marg. Just. —

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΙ ΣΤΡΕΒΛΘΟΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ, ΟΙΤΙΝΕΣ ΔΕΥΤΕΡΟΙ ΜΕΝ ΕΙΣΙ ΤΩΝ ΕΝ ΔΙΚΤΡΑΙ, ΤΩΝ ΔΕ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑΙ ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΟΙ, ΔΙΑ ΔΕ ΣΕΒΑΣΜΙΟΤΗΤΑ ΠΡΟΤΕΤΑΚΤΑΙ ΑΤΤΩΝ ΕΝ ¹⁾ ΝΙΚΑΙΑΙ ²⁾.

I.

Προσβύτερος εὐν γήμη, τῆς τάξεως αὐτὸν μετατίθεσθαι ³⁾, εὐν δὲ πορνείῃ ἢ μοιχείῃ, ἐξωθείσθαι αὐτὸν τέλειον καὶ ἄγεσθαι ⁴⁾ αὐτὸν εἰς μετάνοιαν ⁵⁾.

II.

Γυνὴ εὐν γήμηται δύο ἀδελφοῖς, ἐξωθείσθω μέχρι θανάτου ⁶⁾, πλὴν ἐν τῷ θανάτῳ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν ⁷⁾ εἰπούσα, ὡς ὑγιάνασα λύσει τὸν γάμον, ἔξει τὴν μετάνοιαν· εὐν δὲ τελευτήσῃ ἢ γυνὴ ἐν τοιοῦτῳ γάμῳ οὕσα ἦτοι ὁ ἀνὴρ, δυσχερὴς τῷ μείναντι ἢ μετάνοια.

III.

Περὶ τῶν πλείστοις γάμοις περιπιπτόντων ὁ μὲν χρόνος σαφῆς ὁ ὠρισμένος, ἢ δὲ ἀναστροφή καὶ ἡ πίστις αὐτῶν συντέμνει τὸν χρόνον ⁸⁾.

IV.

Ἐὰν πρόδηται τις ἐπιθυμήσῃ ⁹⁾ γυναικὸς συγκαθευθῆσαι ¹⁰⁾ μετ' αὐτῆς ¹¹⁾, μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον αὐτοῦ ἢ ἐνθυμιοῖς, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐρέουσθῃ.

V.

Κατηχούμενος, εὐν εἰσερχόμενος εἰς κυριακὸν ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ οὗτος δὲ ἀμαρτάνων ¹²⁾, εὐν μὲν γόνυ κλίγων ¹³⁾, ἀκροάσθω μηκέτι ἀμαρτάνων ¹⁴⁾. εὐν δὲ καὶ ἀκροώμενος ἔτι ἀμαρτάνῃ, ἐξωθείσθω ¹⁵⁾.

VI.

Περὶ κνοφορούσης, ὅτι δεῖ φωτίζεσθαι ὁπότε βούλεται· οὐδὲν γὰρ ἐν τούτῳ κοινώνει ἢ τίκτουσα τῷ τίκτομένῳ, διὰ τὸ ἐκάστου ἰδίαν τὴν προαίρεσιν τὴν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ ¹⁶⁾ δεῖκνυσθαι.

VII.

Προσβύτερον εἰς γάμους διγαμούντων ¹⁷⁾ μὴ ἐστιάζεσθαι, ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτούντος τοῦ διγαμου, τίς ἔσται ὁ προσβύτερος, ὁ δὲ διὰ τῆς ἐστιάζσεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις;

1) οἱ ἐν in marg. Mansi. — 2) Titulus hic est in recenti Nomocanone, quem edidit Cotelerius (Monum. eccl. Graec. tom I, p. 78). Hard. —

3) αὐτοῦ μετατίθεσθω... 4) ἐξωθείσθω τέλειον καὶ ἄγεσθω εἰς μετάνοιαν Bev. —

5) Neander l. c. vol. II, 209. Gieseler l. c. vol. I, p. 330 n. 585 h. —

6) μὴ πειθομένη λύσει τὸν γάμον add. Bev. et ita Scholiastes. —

7) τὴν φιλανθρ. Just. cum verbis ἔξει τὴν μετάνοιαν conjungit. —

8) Gieseler l. c. vol. I, p. 585 h. — 9) ἐπιθυμήσας Bev. et Just. —

10) πρὸς καθεύδησαι in marg. Mansi. — 11) αὐτῇ in textu Bev. et in marg. Just. — 12) Joh. Ant. tit. 12. οὗτος δὲ φανῇ ἀμαρτάνων. Διάγραμμα de peccato carnis intelligitur ab omnibus interpretibus. Hard. —

13) Gieseler l. c. vol. I, p. 308 a. — 14) Catechumenus... si parent peccans, genua flectat et hoc cum audierit desinat peccare, consequatur gratiam... Vers. pr. — 15) Neander l. c. vol. II, p. 462. Rheinwald l. c. p. 289 not. 3. — 16) Joh. Ant. tit. 36: προαίρεσιν ἐπὶ τῇ μετάνοιᾳ ἦτοι ὁμολογίᾳ. Hard. — 17) γάμον διγαμούντος Bev. —

VIII.

Γυνή τινος μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ὄντος ¹⁾ ἐὰν ἐλεγχθῆ φανερωῶς, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν οὐ δύναται· ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοιχευθῆ, ὀφείλει ἀπολύσαι αὐτήν· ἐὰν δὲ συζῆ, οὐ δύναται ἔχσθαι τῆς ἐγγερισθείσης αὐτῷ ὑπηρεσίας ²⁾.

IX.

Πρεσβύτερος, ἐὰν προημαρτηκῶς σώματι προαχθῆ καὶ ὁμολογήσῃ ὅτι ἤμαρτε πρὸ τῆς χειροτονίας, μὴ προσφερῆτο, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς διὰ τὴν ἄλλην σπουδὴν· τὰ γὰρ λοιπὰ ³⁾ ἁμαρτήματα ἔφασαν οἱ πολλοὶ καὶ τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι· ἐὰν δὲ αὐτὸς μὴ ὁμολογῆ, ἐλεγχθῆναι δὲ φανερωῶς μὴ δυναθῆ, ἐπ' αὐτῷ ἐκείνῳ ποιεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν.

X.

Ὅμοιος καὶ διάκονος, ἐὰν ἐν τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι περῆσῃ, τὴν τοῦ ὑπηρετοῦ τάξιν ἔχτω.

XI.

Πρεσβύτερος πρὸ τῶν τριακόντα ἐτῶν μὴ χειροτονησθῶ, ἐὰν καὶ πᾶν ἢ ὁ ἄνθρωπος ἄξιος, ἀλλὰ ἀποθηρεῖσθῶ· ὁ γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει ἐφωτίσθη ⁴⁾ καὶ ἤρξατο διδάσκειν ⁵⁾.

XII.

Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῆ, εἰς πρεσβύτερον ⁶⁾ ἄγεσθαι οὐ δύναται, — οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἢ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης, — εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν καὶ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων ⁷⁾.

XIII.

Ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι ⁸⁾ ἐν τῷ κυριακῷ τῆς πόλεως προσφέρειν οὐ δύνανται παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρων πόλεως, οὔτε μὴν ἄρτον δίδοναι ἐν εὐχῇ οὔτε ποτήριον· ἐὰν δὲ ἀπίωσι καὶ εἰς εὐχὴν κληθῆ μόνος, δίδωσιν ⁹⁾.

XIV. (XIII.)

Οἱ δὲ χωρεπίσκοποι εἰσὶ μὲν εἰς τύπον τῶν ἐβδομήκοντα· ὡς δὲ συλλειτουργοὶ διὰ τὴν σπουδὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς προσφέρουσι τιμώμενοι ¹⁰⁾.

XV. (XIV.)

Διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα, καὶ πᾶν μεγάλη εἴη ἢ ¹¹⁾ πόλις· πεισθήσῃ δὲ ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν πράξεων ¹²⁾.

1) *Mulier cuiusque adulterata laico constituto, talis etc.* Vers. pr. — *Mulier cuiusdam adulterata laici constituti.* Dionys. — 2) *διακονίας* in textu Bev. et in marg. Just. — 3) *πολλά* in marg. Just. — 4) *ἔφωτίσθη* Bev. — 5) Rheinwald l. c. p. 51 not. 1. cf. Conc. Quinisext. c. XV. — 6) *πρεσβυτέρων* in marg. Just. — 7) Neander l. c. vol. I, p. 257 not. 1. Rheinwald p. 75 not. 3. — 8) Gieseler l. c. vol. I, p. 287 a. Rheinwald l. c. p. 69 not. 9. — *De aliquibus locis presbyteri (diocenses).* Vers. pr. Joh. Ant. tit. 21. legit *ἐπιχώριος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος*, et, mox καὶ εἰς εὐχὴν κληθῆ *ἐπιχώριος μόνος.* Hard. 9) *si absentes sint (presb.), et in oratione vocatus fuerit qui de eo loco est Corepiscopus, solus dat.* Vers. pr. — 10) In Photii Nomocanone et in editionibus Latinis hic canon non sejungitur a priore XIII. Mansi. — Rheinwald l. c. p. 67 not. 4. — 11) *μεγάλη ἢ πόλις* Bev. — 12) cf. Conc. Quinis. c. XVI. — Neander l. c. vol. II, p. 220. Rheinwald l. c. p. 50 not. 10.

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΙ ΤΗΣ ΦΥΡΓΙΑΣ ΣΤΝΕΛΘΟΝΤΩΝ
ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ¹⁾.

Ἡ ἁγία σύνοδος, ἡ κατὰ Λαοδικεῖαν τῆς Φυργίας Πακατιανῆς ²⁾ συγκροτηθεῖσα ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς, ὅρους ἐξέθετο ἐκκλησιαστικούς, οὓς ³⁾ ὑποτέλονται ⁴⁾.

I.

Περὶ τοῦ δεῖν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα τοὺς ἐλευθέρως καὶ νομίμως συναφθέντας δευτέροις γάμοις, μὴ λαθρογαμίας ποιήσαντας ⁵⁾, ὀλίγου χρόνου παρελθόντος καὶ σχολασάντων ⁶⁾ ταῖς προσευχαῖς καὶ νηστείαις, κατὰ συγγνώμην ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν ὠρίσασμεν ⁷⁾.

II.

Περὶ τοῦ τοὺς ἐξαμαρτάνοντας ⁸⁾ ἐν διαφόροις πταίσμασι καὶ προσκαρτεροῦντας τῇ προσευχῇ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας καὶ τὴν ἀποστροφήν των κακῶν τελείαν ποιουμένους, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πταίσματος καιροῦ μετανοίας δοθέντος τοῖς τοιοῦτοις ⁹⁾, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ προσάγεσθαι τῇ κοινωνίᾳ.

III.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν πρόσφατον φωτισθέντας ¹⁰⁾ προσάγεσθαι ἐν τάγματι ἱερατικῷ.

IV.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἱερατικούς δανίζειν καὶ τόκους καὶ τὰς λεγόμενας ἡμιολίας λαμβάνειν ¹¹⁾.

V.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀκρωμένων γίνεσθαι ¹²⁾.

1) His canonibus hic titulus apud Balsamonem et Zonaram est praefixus, in omnibus autem collectionibus canonum Laodiceni post Gangrenses et Antiochenos collocantur. Hard. cf. Conc. Quinis. c. II. — Versionem germanam vide in libro: G. D. Fuchs Bibliothek der Kirchenversammlungen des 4. und 5. Jahrh. (Lips. 1780.) vol. II, p. 320. — De tempore hujus concilii cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 396 dd. —

2) In ms. Bibl. Caesar. teste Lambecio lib. 8. Πακτιωνῆς, ut et in pervetusto codice canonum ecclesiae Graecae e Bibl. collegii Paris. Soc. Jesu. Hard. — 3) ΑΙ ΟΙΣ (in marg. Mansi). — 4) In Synodico Beveregii hic titulus est praefixus: Κανόνες τῆς ἐν Λαοδικεῖα πακατιανῆς Φυργίας συγκροτηθείσης συνόδου ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς. — Interpretes Latini nostram sequuntur praefatiunculam. —

5) λαθρογαμήσαντας Bev. — 6) σχολασάντας Bev. — 7) Gieseler l. c. vol. I, p. 585 h. — 8) ἀμαρτάνοντας Bev. — 9) αὐτοῖς, τοῖς τοιοῦτοις Bev. — 10) τὸν πρόσφατως φωτισθέντα Bev. — 11) Dionysii c. V: Quod non oporteat sacerdotes et clericos foenerantes usuras vel quae dicuntur sescupla [al. sesquipla], id est et summam capitis et dimidium suam percipere. — 12) Rheinwald l. c. p. 298 not. 6. — In codice Dionysii hic canon quartum habet locum.

VI.

Περὶ τοῦ μὴ συγχωρεῖν τοῖς αἰρετικοῖς εἰσιέναι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἐπιμένοντας τῇ αἵρέσει ¹⁾).

VII.

Περὶ τοῦ τοὺς ἐκ τῶν αἵρέσεων, τοῦτ' ἔστι Ναυατιανῶν ²⁾ ἢ τοῖ Φωτεινιανῶν ἢ Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν ³⁾, ἐπιστρέφόμενους ἢ τε ⁴⁾ πιστοὺς τοὺς παρ' ἐκείνοις μὴ προσδέχεσθαι, πρὶν ἀναθεματίσωσι πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ ἐν ἧ κατεῖχοντο· καὶ τότε λοιπὸν τοὺς λεγομένους παρ' αὐτοῖς πιστοὺς ἐκμανθάνοντας τὰ τῆς πίστεως σύμβολα χρισθέντας τε τῷ ἁγίῳ χρίσματι οὕτω κοινωνεῖν τῷ μυστηρίῳ τῷ ἁγίῳ ⁵⁾.

VIII.

Περὶ τοῦ τοὺς ⁶⁾ ἀπὸ τῆς αἵρέσεως τῶν λεγομένων Φρυγῶν ⁷⁾ ἐπιστρέφοντας, εἰ καὶ ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνουσιν ⁸⁾, εἰ καὶ μέγιστοι λέγοντο, τοὺς τοιοῦτους μετὰ πάσης ἐπιμαλείας κατηχισθῆναι τε καὶ βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων.

IX.

Περὶ τοῦ μὴ συγχωρεῖν εἰς τὰ κοιμητήρια ἢ εἰς τὰ λεγόμενα μαρτύρια πάντων τῶν αἰρετικῶν ἀπιέναι τοὺς τῆς ἐκκλησίας ⁹⁾ εὐχῆς ἢ θεραπείας ἕνεκα, ἀλλὰ τοὺς τοιοῦτους, ἕαν ὡσι πιστοὶ, ἀκοινωνήτους γίνεσθαι μέχρι τινός, μετανοοῦντας δὲ καὶ ἐξομολογουμένους ἐσφάλαται παραδέχεσθαι.

X.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀδιαφόρως πρὸς γάμου κοινωνίαν συνάπτειν τὰ ἑαυτῶν παιδιά αἰρετικοῖς.

XI.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς λεγομένας ¹⁰⁾ πρεσβύτιδας ἢ τοὶ προκαθημένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι ¹¹⁾).

XII.

Περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους κρίσει τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν πέριξ ἐπισκόπων καθίστασθαι εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, ὄντας ἐκ πολλοῦ δεδοκιμασμένους ἐν τε τῷ λόγῳ τῆς πίστεως καὶ τῇ τοῦ εὐθὲος λόγου πολιτείᾳ.

1) Rheinwald l. c. p. 298 not. 2. — 2) Ναυατιανῶν Bev. et Just. — Photinianos Ferrandus omittit c. 177. Hard. Item Isidor. Merc. —

3) Gieseler l. c. vol. I, p. 576 i. — 4) εἴτε in marg. Mansi. — εἴτουν κατηχουμένους εἴτε πιστοὺς Bev. sive baptizati sint illi seu catechumeni. Dionys. — 5) τῶν μυστηρίων τῶν ἁγίων Bev. — Neander l. c. vol. II, p. 465 not. 3. Rheinwald l. c. p. 330 not. 10. 174 not. 12. —

6) οἱ Μοντανισταὶ οἱ ἀπὸ . . . ἐπιστρέφοντες in marg. Just. — 7) Καταφρυγίας Dionys. Secundum Phrygas ms. Luc. Isid. Merc. Mansi. —

8) τυγχάνουσι in marg. Just. — 9) ecclesiastici (fideles al.) Dionys. —

10) Περὶ τοῦ μὴ δεῖν χριστοποιεῖσθαι πρεσβύτιδας. Joh. Ant. — Quod non oporteat eas, quae dicuntur presbyterae vel praesidentes, in ecclesiis ordinare. Dionys. — Mulieres, quae apud Graecos presbyterae appellantur, apud nos autem viduae seniores, univirae et matriculariae nominantur, in ecclesia tanquam ordinatas constitui non debere [al. licebit]. Isidor. — 11) Neander l. c. vol. II, p. 222 nos. I. Rheinwald l. c. p. 55 not. 8. —

XIII.

Περὶ τοῦ μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν, τὰς ἐκλογὰς ποιῆσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς ἱερατεῖον ¹⁾).

XIV.

Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι ²⁾).

XV.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν πλεόν τῶν κανονικῶν ψαλτῶν ³⁾, τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων καὶ ἀπὸ διφθέρως ψαλλόντων, ἑτέρους τινὰς ψάλλειν ἐν ἐκκλησίᾳ ⁴⁾).

XVI.

Περὶ τοῦ ἐν σαββάτῳ εὐαγγέλια μετὰ ἑτέρων γραφῶν ἀναγινώσκεσθαι ⁵⁾).

XVII.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπισυνάπτειν ἐν ταῖς συνάξεσι τοὺς ψαλμοὺς, ἀλλὰ διὰ μέσου καθ' ἕκαστον ψαλμὸν γίνεσθαι ἀνάγνωσιν ⁶⁾).

XVIII.

Περὶ τοῦ τὴν αὐτὴν λειτουργίαν τῶν εὐχῶν πάντοτε καὶ ἐν ταῖς ἐνάταις καὶ ἐν ταῖς ἐσπέραις ὀφείλειν γίνεσθαι.

XIX.

Περὶ τοῦ δεῖν ἰδίᾳ πρῶτον μετὰ τὰς ὀμιλίας τῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν κατηχομένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι, καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τοὺς κατηχομένους, τῶν ἐν μετανοίᾳ τὴν εὐχὴν γίνεσθαι, καὶ τούτων προσελθόντων ὑπὸ χεῖρα καὶ ὑποχωρησάντων, οὕτως τῶν πιστῶν τὰς εὐχὰς γίνεσθαι τρεῖς· μίαν μὲν τὴν πρώτην διὰ σιωπῆς, τὴν δὲ δευτέραν καὶ τρίτην διὰ προσφωνήσεως πληροῦσθαι, εἰδ' οὕτως τὴν εἰρήνην δίδουσθαι· καὶ μετὰ τὸ πρεσβυτέρους δοῦναι τῷ ἐπισκόπῳ τὴν εἰρήνην, τότε τοὺς λαϊκοὺς τὴν εἰρήνην δίδουσι ⁷⁾, καὶ οὕτω τὴν ἀγίαν προσφορὰν ἐπιτελεῖσθαι, καὶ μόνοις ἔξω εἶναι ⁸⁾ τοῖς ἱερατικοῖς εἰσεῖναι εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ κοινωνεῖν ⁹⁾).

XX.

Ὅτι οὐ δεῖ διάκονον ἔμπροσθεν πρεσβυτέρου καθέζεσθαι, ἀλλὰ μετὰ κελεύσεως τοῦ πρεσβυτέρου καθέζεσθαι· ὁμοίως δὲ ἔχειν τιμὴν καὶ τοὺς διακόνους ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν ¹⁰⁾ καὶ πάντων τῶν κληρικῶν.

¹⁾ εἰς ἐπισκοπὴν Aristen. — Rheinwald l. c. p. 32 not. 6. — ²⁾ Rheinwald l. c. p. 344 not. 2. — ³⁾ In Collect. Canon. eccles. Hispan. (vid. praefat.) psalmistas, al. psalmos, cod. U.: psalmos, qui publice cantantur et de codice leguntur. — ⁴⁾ Neander l. c. vol. II, p. 457 not. 1. Rheinwald l. c. p. 61 not. 6. 264 not. 6. — ⁵⁾ Neander l. c. vol. II, p. 427 not. 5. Rheinwald l. c. p. 160 not. 1. — ⁶⁾ Rheinwald l. c. p. 278 not. 6. — ⁷⁾ posteaquam dederit episcopus presbyteris osculum pacis, tunc laici sibi tribuent. Dionys. — ⁸⁾ εἶναι in marg. Just. — ⁹⁾ Neander l. c. vol. II, p. 467 not. 5. Rheinwald l. c. p. 135 not. 3. 287 not. 6. 360 not. 1. — ¹⁰⁾ eubdiaconis Dionys. — ἰπηρεταί λέγονται οἱ ὑποδιάκονοι Balsamon.

XXI.

Ἵτι οὐ δεῖ ὑπηρετάς ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ¹⁾, καὶ ἄπεισθαι δεσποτικῶν σκευῶν.

XXII.

Ἵτι οὐ δεῖ ὑπηρετὴν ὠράριον φορεῖν οὐδὲ τὰς θύρας ἐγκαταλιμπάνειν²⁾.

XXIII.

Ἵτι οὐ δεῖ ἀναγνώστας ἢ ψάλτας ὠράριον φορεῖν καὶ οὕτως ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν.

XXIV.

Ἵτι οὐ δεῖ ἱερατικούς ἀπὸ πρεσβυτέρων ἕως διακόνων³⁾ καὶ ἐξῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἕως ὑπηρετῶν ἢ ἀναγνωστῶν ἢ ψαλτῶν ἢ ἐποριστῶν⁴⁾ ἢ θυρωρῶν ἢ τοῦ τάγματος τῶν ἀσκητῶν εἰς καπηλείον εἰσιέναι⁵⁾.

XXV.

Ἵτι οὐ δεῖ ὑπηρετάς ἄρτον δίδόναι οὐδὲ ποτήριον εὐλογεῖν⁶⁾.

XXVI.

Ἵτι οὐ δεῖ ἐπορκίζειν⁷⁾ τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων, μήτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μήτε ἐν ταῖς οἰκίαις.

XXVII.

Ἵτι οὐ δεῖ ἱερατικούς ἢ κληρικούς ἢ λαϊκούς καλουμένους εἰς ἀγάπην μέρη αἰρεῖν, διὰ τὸ τὴν ὕβριν τῇ τάξει προστρίβασθαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ⁸⁾.

XXVIII.

Ἵτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἐσθίειν καὶ ἀκούβιτα στρωγγύειν⁹⁾.

XXIX.

Ἵτι οὐ δεῖ Χριστιανούς Ἰουδαΐζειν καὶ ἐν τῷ σαββάτῳ σχολάζειν, ἀλλὰ ἐργάζεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, τὴν δὲ κυριακὴν προτιμῶντας εἶγε δύναιντο σχολάζειν ὡς Χριστιανοί· εἰ δὲ εὐραθεῖεν Ἰουδαῖοι, ἐστρωσαν ἀνάθεμα παρὰ Χριστῷ¹⁰⁾.

XXX.

Ἵτι οὐ δεῖ ἱερατικούς ἢ κληρικούς ἢ ἀσκητὰς¹¹⁾ ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ πάντα Χριστιανὸν ἢ λαϊκόν· αὐτὴ γὰρ πρώτη κατάγνωσις παρὰ τοῖς ἔθνεσιν.

1) Rheinwald l. c. p. 139 not. 6. — *secretarium sive sacrum, quod Graeci diaconicon* [al. *diaconion*] vocant. Isidor. — 2) Rheinwald l. c. p. 51 not. 12. 13. — 3) ἱερατικὸν ἀπὸ πρεσβυτέρου ἕως διακόνου Bev. — 4) ἐποριστῶν in marg. Just. et in textu Bev. — 5) Rheinwald l. c. p. 61 not. 6. — 6) Neander l. c. vol. II, p. 220 not. 6. — 7) ἐπορκίζειν Bev. — 8) ἱερατικῇ Bev. — 9) Neander l. c. vol. II, p. 468 not. 3. Gieseler l. c. vol. I, p. 583 o. Rheinwald l. c. p. 335 not. 7. — 10) τῷ θεῷ in marg. Just. — Neander l. c. vol. II, p. 428 not. 2. 430 not. 2. Rheinwald l. c. p. 158 not. 6. — 11) ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἢ ἀσκητὴν Bev. —

XXXI.

᾿Οτι οὐ δεῖ πρὸς πάντας αἰρετικούς ¹⁾ ἐπιγαμίας ποιεῖν, ἢ δίδουαι υἱούς ἢ θυγατέρας, ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν, εἴγε ἐπαγγέλλονται ²⁾ Χριστιανοὶ γίνεσθαι ³⁾.

XXXII.

᾿Οτι οὐ δεῖ αἰρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν, αἵτινες εἰσιν ἀλογαὶ μᾶλλον ἢ εὐλογαὶ ⁴⁾.

XXXIII.

᾿Οτι οὐ δεῖ αἰρετικοῖς ἢ σχισματικοῖς ⁵⁾ συνεύχεσθαι.

XXXIV.

᾿Οτι οὐ δεῖ πάντα Χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας, τοῦτ' ἔστιν αἰρετικῶν ⁶⁾, ἢ αὐτοῦς πρὸς ⁷⁾ τοὺς προειρημένους αἰρετικούς γενομένους ⁸⁾. οὗτοι γὰρ ἀλλότριαι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς.

XXXV.

᾿Οτι οὐ δεῖ Χριστιανούς ἐγκαταλείπειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ⁹⁾ καὶ ἀπιέναι καὶ ἀγγέλους ¹⁰⁾ ὀνομάζειν καὶ συνάξεις ποιεῖν, ἅπερ ἀπηγόρευται. εἴ τις οὖν εὐρεθῇ ταύτη τῇ κερυμμένη ἐιδωλολατρεία σκολάζων, ἔστω ἀνάθεμα, ὅτι ἐγκατέλιπε τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐιδωλολατρεῖα προσῆλθεν.

XXXVI.

᾿Οτι οὐ δεῖ ἰσραηλικούς ἢ κληρικούς μάγους ἢ ἐπασιδούς εἶναι ἢ μαθηματικούς ἢ ἀστρολόγους ¹¹⁾ ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, αἵτινά ἐστι δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν· τοὺς δὲ φοροῦντας ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν ¹²⁾.

XXXVII.

᾿Οτι οὐ δεῖ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἢ αἰρετικῶν τὰ πεμπόμενα ἐδραστικά λαμβάνειν μηδὲ συνεορτάζειν αὐτοῖς.

XXXVIII.

᾿Οτι οὐ δεῖ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα λαμβάνειν, ἢ κοινωνεῖν ταῖς ἀσεβείαις αὐτῶν.

XXXIX.

᾿Οτι οὐ δεῖ τοῖς ἔθνεσι συνεορτάζειν καὶ κοινωνεῖν τῇ ἀθέοτητι αὐτῶν.

XL.

᾿Οτι οὐ δεῖ ἐπισκόπους καλουμένους εἰς σύνοδον καταφρονεῖν, ἀλλ' ἀπιέναι καὶ διδάσκειν ἢ διδάσσεσθαι εἰς κατόρθωσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν· εἰ δὲ καταφρονήσεις

1) πάντα αἰρετικῶν Bev. — 2) ἐπαγγέλλονται in marg. Just. —

3) christianos se futuros esse catholicos Isidor. — 4) Rheinwald l. c. p. 344 not. 2. — 5) αἰρετικῶ ἢ σχισματικῶ Bev. — 6) αἰρετικούς ἢ αὐτοὺς τοὺς Bev. — 7) εἰς in marg. Just. — 8) ad falsos martyres factos; hi enim alieni etc. Isid. — 9) Jo. Ant. tit. 37: τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκκλ. — 10) angelos [angulos] nominare. Dionys. abire ad angelos [angulos codd. U. G. et ed. Merlin.]. Isidor. — Gieseler l. c. vol. I, p. 568 dd. — 11) Mathematici et astrologi nec a Dionysio nec ab Isidoro memorantur. — 12) Gieseler l. c. vol. I, p. 594 b.

ὁ τοιοῦτος, ἐαυτὸν αἰτιάσεται, παρεκτός εἰ μὴ δι' ἀνωμαλίαν ἀπολιμπάνοντα.

XLI.

᾿Οτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ¹⁾ ἄνευ κανονικῶν γραμμάτων ὀδεύειν.

XLII.

᾿Οτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἄνευ κελύσεως ἐπισκόπου ὀδεύειν.

XLIII.

᾿Οτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας κἂν βραχὺ ²⁾ τὰς θύρας ἐγκαταλείπειν καὶ ³⁾ τῆ εὐχῆ σχολάζειν.

XLIV.

᾿Οτι οὐ δεῖ γυναῖκας ⁴⁾ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ εἰσερχοσθαι ⁵⁾.

LXV.

᾿Οτι οὐ δεῖ μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς τεσσαρακοστῆς δεχσοσθαι εἰς τὸ φῶτισμα ⁶⁾.

XLVI.

᾿Οτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν καὶ τῆ πέμπτη τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις ⁷⁾.

XLVII.

᾿Οτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραλαμβάνοντας τὸ φῶτισμα ⁸⁾ καὶ εἰτα ἀναστάντας ἐκμανθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν ὅτι θείας θαρσῆς κατηξιώθησαν.

XLVIII.

᾿Οτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα χρίσθαι χρίσματι ἐκπαυρηνίῳ, καὶ μετόχους εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ ⁹⁾.

XLIX.

᾿Οτι οὐ δεῖ τῆ τεσσαρακοστῆ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μόνον ¹⁰⁾.

L.

᾿Οτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστερᾷ ἑβδομάδι τὴν πέμπτην λυεῖν καὶ ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν· ἀλλὰ δεῖ πᾶσαν τὴν ¹¹⁾ τεσσαρακοστὴν νηστεύειν ἐξροφαγοῦντας.

LI.

᾿Οτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ μαρτύρων γενέθλιον ¹²⁾ ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων μνηρίον ¹³⁾ ποιεῖν ἐν τοῖς σαββάτοις καὶ κυριακαῖς ¹⁴⁾.

LII.

᾿Οτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ γάμους ἢ γενέθλια ἐπιτελεῖν.

1) ἱερατικούς ἢ κληρικούς Bev. — 2) κἂν πρὸς βραχὺ in marg. Mansi. — 3) ἀλλὰ Just. — 4) γυναῖκα Bev. — 5) Rheinwald l. c. p. 135 not. 3. — 6) Rheinwald l. c. p. 311 not. 2. — 7) Rheinwald l. c. p. 296 not. 1. — 8) βάπτισμα Bev. omisso καὶ. — 9) τοῦ Θεοῦ Bev. — Neander l. c. vol. II, p. 465 not. 2. Rheinwald l. c. p. 304 not. 4. — 10) Neander l. c. vol. II, p. 428 not. 3. Rheinwald l. c. p. 344 not. 2. — 11) τὴν αὐτὴν in marg. Just. — 12) γενέθλια Bev. — 13) μνήμας in marg. Just. — 14) cf. can. XLIX. Rheinwald l. c. p. 189 not. 15. —

LIII.

Ἵτι οὐ δεῖ Χριστιανούς εἰς γάμους ἀπερχομένους βαλλί-
ζειν ἢ ὀρχεῖσθαι, ἀλλὰ σεμνῶς δεῖπνεῖν ἢ¹⁾ ἀριστᾶν ὡς πρέ-
πει Χριστιανοῖς²⁾.

LIV.

Ἵτι οὐ δεῖ ἱερατικούς ἢ κληρικούς τινας θεωρίας θεω-
ρεῖν. ἐν γάμοις ἢ δεῖπνοις, ἀλλὰ πρὸ τοῦ εἰσερχεσθαι τοὺς
θυμελικούς ἐγείρεσθαι αὐτούς καὶ ἀναχωρεῖν³⁾.

LV.

Ἵτι οὐ δεῖ ἱερατικούς ἢ κληρικούς ἐκ συμβολῆς συμπό-
σια ἐπιτελεῖν ἀλλ' οὐδὲ λαϊκούς.

LVI.

Ἵτι οὐ δεῖ πρεσβυτέρους πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐπισκόπου
εἰσιέναι καὶ καθέζεσθαι ἐν τῷ βήματι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἐπι-
σκόπου εἰσιέναι, πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλοῖη ἢ ἀποδημοὶ ὁ ἐπί-
σκοπος.

LVII.

Ἵτι οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν ταῖς χώραις καθίστα-
σθαι ἐπισκόπους, ἢ ἀλλὰ περιοδευτάς⁴⁾· τοὺς μέντοι ἤδη προ-
κατασταθέντας μηδὲν πράττειν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου
τοῦ ἐν τῇ πόλει· ὡσανύτως δὲ καὶ τοὺς πρεσβυτέρους μηδὲν
πράττειν ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου⁵⁾.

LVIII.

Ἵτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς οἴκοις προσφοράς⁶⁾ γίνεσθαι παρὰ
ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων.

LIX.

Ἵτι οὐ δεῖ ἰδιωτικούς⁷⁾ ψαλμούς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλη-
σίᾳ οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόνα τὰ κανονικὰ τῆς και-
νῆς καὶ παλαιᾶς⁸⁾ διαθήκης⁹⁾.

LX.

Ἵσα δεῖ βιβλία ἀναγινώσκεσθαι τῆς παλαιᾶς διαθήκης·
α'.¹⁰⁾ Γένεσις κόσμου, β'. Ἐξοδος ἐξ¹¹⁾ Αἰγύπτου, γ'. Λευι-
τικόν, δ'. Αἰριθμοὶ, ε'. Δευτερονόμιον, ε'. Ἰησοῦς Ναυῆ¹²⁾,
ζ'. Κριταί, Ρουθ, η'. Ἑσθήθ, θ'. Βασιλειῶν πρώτη καὶ δευ-
τέρα, ι'. Βασιλειῶν τρίτη καὶ τετάρτη, ια'. Παραλειπόμενα
πρῶτον καὶ δεύτερον, ιβ'. Ἑσθρας πρῶτον καὶ δεύτερον,
ιγ'. Βίβλος Ψαλμῶν ἑκατὸν πενήτηντα, ιδ'. Πάροιμιαὶ Σο-
λομώντος, ιε'. Ἐκκλησιαστής, ις'. Αἶσμα ἀσμαίων, ιζ'. Ἰώβ,
ιη'. Δώδεκα προφῆται, ιθ'. Ἡσαΐας¹³⁾, κ'. Ἰερεμίας καὶ Βα-
ρουχ, Θρηνοὶ καὶ ἐπιστολαὶ¹⁴⁾, κα'. Ἰεζεκιήλ, κβ'. Δανιήλ.

1) καὶ Bev. — 2) Rheinwald l. c. p. 377 not. 6. — 3) Rheinwald
l. c. p. 378 not. 6. — 4) Locus corruptus. — ἢ περιοδεύτας in ms.
Hard. ἀλλὰ περιοδευτάς Bev. et Just. sed visitatores Dionys. et Isidor.
5) Neander l. c. vol. II, p. 226 not. 3. 4. Gieseler l. c. vol. I, p. 477 q.
Rheinwald l. c. p. 68 not. 6. — 6) προσφορᾶν Bev. — 7) plebejos
Dionys. — 8) ab idiotis compositos. Isidor. — 9) παλαιᾶς καὶ καινῆς Bev.
et Just. — novi Testamenti vel veteris. Dionys. — 10) Neander l. c.
vol. II, p. 457 not. 2. Rheinwald l. c. p. 270 not. 8. — 11) Numeri
a Beveregio non adjiciuntur. — 12) ἐξ οὐ τοῦ Ναυῆ Bev. — 13) Ἰη-
σοῦ τοῦ Ναυῆ Bev. — 14) Ἰσαίας Bev. — 15) Zonaras habet
ἐπιστολῆ. Hard. —

Τὰ δὲ τῆς καινῆς διαθήκης ταῦτα· Εὐαγγέλια τέσσαρα, κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην· Πράξεις ἀποστόλων, Ἐπιστολαὶ καθολικαὶ ἑπτὰ οὕτως ¹⁾· Ἰακώβου μία, Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μία· Ἐπιστολαὶ Παύλου δεκατέσσαρες· πρὸς Ῥωμαίους μία, πρὸς Κορινθίους δύο, πρὸς Γαλάτας μία, πρὸς Ἐφεσίους μία, πρὸς Φιλιππησίους μία, πρὸς Κολοσσαεῖς μία, πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, πρὸς Ἑβραίους μία, πρὸς Τιμόθεον δύο, πρὸς Τίτον μία, πρὸς Φίλημονα μία.

Κ Α Ν Ο Ν Ε Σ

ΤΩΝ ΕΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΙ ΣΤΝΕΛΘΟΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ
ΜΑΚΑΡΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ²⁾.

Ἡ ἀγία καὶ εἰρημικωτάτη σύνοδος ἡ ὑπὸ τοῦ θεοῦ συγκροτηθεῖσα ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐξ ἐπαρχίας Συρίας κοίλης, Φοινίκης, Παλαιστίνης, Ἀραβίας, Μεσοποταμίας, Κιλικίας, Ἰσσυρίας τοῖς κατ' ἐπαρχίαν ³⁾ ὁμοψύχοις καὶ ἀγίοις συλλειτουργοῖς ἐν κυρίῳ χαίρειν·

Ἡ χάρις καὶ ἀλήθεια Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἐπισκεψαμένη τὴν Ἀντιοχείαν ἀγίαν ἐκκλησίαν καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συνάπτουσα μετὰ ὁμονοίας καὶ συμφωνίας καὶ πνεύματος εἰρημικοῦ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα κατορθώσων, ἐν πάσῃ δὲ καὶ τοῦτο κατορθοῖ ἐξ ὑποβολῆς τοῦ ἀγίου καὶ εἰρημικοῦ πνεύματος· ἃ γὰρ καλῶς ἔχειν, μετὰ πλείονος σκέψεως καὶ ἐπικρίσεως ὁμοῦ πάντων ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων κατὰ τὸ αὐτὸ συγκροτηθέντων ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν, ἐπὶ τὴν ὑμετέραν γνῶσιν ἀνηγγέκαμεν, πιστεύσαντες τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι καὶ τῷ τῆς εἰρήνης ἀγίῳ πνεύματι, ὅτι καὶ αὐτὸ συμπνευσήτε, ὡς ἂν δυνάμει συνόντες ἡμῖν καὶ ταῖς εὐχαῖς συναρκοῦντες, μᾶλλον δὲ ἠνωμένοι ἡμῖν καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι συμπαρόντες, τὰ αὐτὰ τε ἡμῖν συμφωνήσαντες καὶ ὀρισάμενοι, καὶ τὰ ὀρθῶς δόξαντα ἐπισφραγίζομενοι καὶ βεβαιούντες τῇ τοῦ ἀγίου πνεύματος συμφωνίᾳ. εἰσὶ δὲ οἱ ὀρισθέντες ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες οἱ ὑποταγμένοι ⁴⁾.

I.

Πάντας τοὺς τολμῶντας παραλύειν ⁵⁾ τὸν ὄρον τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης ἐπὶ πα-

1) οὕτως omitt. a Bev. — 2) Neander l. c. vol. II, p. 557. Gieseler l. c. vol. I, p. 396 cc. Versio Germana: Fuchs l. c. vol. II, p. 55. —

3) Al. κατ' ἐπαρχίας, ut in Nomocanone Cotelerii. Hard. — 4) Haec praefatio etiam in Versione prisca (Justell. vol. I, p. 291) et in Collect. Can. Eocl. Hisp. canonibus sequentibus praemittitur. — 5) παραβαλνν in marg. Just. —

ρουσία τῆς εὐσεβείας τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου ¹⁾ περὶ τῆς ἁγίας εὐρυθείας τοῦ σωτηριώδους πάσχα ²⁾, ἀκοινωνήτους καὶ ἀποβλήτους εἶναι τῆς ἐκκλησίας, εἰ ἐπιμένουσιν φιλονεικότερον ἐνιστάμενοι πρὸς τὰ καλῶς δεδογμένα· καὶ ταῦτα εἰρησθῶ περὶ τῶν λαϊκῶν· εἰ δέ τις τῶν προσετώτων τῆς ἐκκλησίας, ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, μετὰ τὸν ὄρον τούτον τολμήσειεν ἐπὶ διαστροφή τῶν λαῶν καὶ ταραχῇ τῶν ἐκκλησιῶν ἰδιάξειν καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτελεῖν τὸ πάσχα, τούτον ἢ ἁγία σύνοδος ἐντεύθειν ἤδη ἀλλότριον ἔκρινε τῆς ἐκκλησίας, ὡς οὐ μόνον ἐαυτῶ ἁμαρτίας, ἀλλὰ ³⁾ πολλοῖς διαφθορᾶς καὶ διαστροφῆς γινόμενον αἰτιόν, καὶ οὐ μόνον τοὺς τοιούτους καθαιρεῖ τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τολμῶντας τούτοις κοινωνεῖν μετὰ τὴν καθαιρέσιν· τοὺς δὲ καθαιρεθέντας ἀποστρεῖσθαι καὶ τῆς ἔξωθεν τιμῆς, ἧς ὁ ἅγιος κανὼν καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἱερατεῖον μετέληφεν ⁴⁾.

II.

Πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ ἢ ἀποστρεφομένους τὴν μετάληψιν ⁵⁾ τῆς εὐχαριστίας κατὰ τινὰ ἀταξίαν, τούτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἕως ἂν ἐξομολογησάμενοι καὶ δεῖξαντες καρποὺς μετανοίας καὶ παρακαλέσαντες τυχεῖν δυνηθῶσι συγγνώμης· μὴ ἐξεῖναι δὲ κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδὲ κατ' οἴκουσιν συνελεθόντας συνευχεσθαι τοῖς μὴ τῆ ἐκκλησίασιν συνηχομένοις, μηδὲ ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ συναγομένους· εἰ δὲ φανερῆ τις τῶν ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἢ τις τοῦ κανόνος τοῖς ἀκοινωνήτοις κοινωνῶν, καὶ τούτον ἀκοινωνήτον εἶναι ὡς ἂν συγγέοντα τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας.

III.

Εἰ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὄλος τῶν τοῦ ἱερατείου τις καταλιπὼν τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν εἰς ἑτέραν ἀπέλθοι ⁶⁾, ἔπειτα παντελῶς μεταστὰς διατρίβειν ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ περᾶται ἐπὶ πολλῷ χρόνῳ, μηκέτι λειτουργεῖν ⁷⁾, εἰ μάλιστα καλοῦνται τῷ ἐπισκόπῳ τῷ ἰδίῳ καὶ ⁸⁾ ἐπανελθεῖν εἰς παροικίαν τὴν ἑαυτοῦ παραινῶνται μὴ ὑπακούει ⁹⁾· εἰ δὲ καὶ ἐπιμένοι τῇ ἀταξίᾳ, παντελῶς αὐτὸν καθαιρεῖσθαι τῆς λειτουργίας, ὡς μηκέτι χώραν ἔχειν ἀποκαταστάσεως· εἰ δὲ καθαιρεθέντα διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν δέχοιτο ἕτερος ἐπίσκοπος, κα-

1) in praesentia dei et [al. domini] amantissimi Const. imp. Isidor. —

2) cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 237 p. Neander l. c. vol. II, p. 434 not. 2. —

3) ἀλλὰ καὶ Bev. — 4) Gieseler l. c. vol. I, p. 576 h. — 5) τὴν ἁγίαν μεταλ. Bev. — qui avertent se a sancto munere prae nescio quam inquietudinem et in domibus suis communicant. Vera. pr. — 6) ἀπέλθῃ Bev. — 7) ulterius ibidem non ministret. Dionys. — 8) Copula καὶ a Bev. post vocem ἑαυτοῦ collocatur, et ita Vera. pr.: evocatus ut revertatur et correptus non audit. — 9) ὑπακούει Bev. —

καίνον ἐπιτιμίας τυγχάνειν ὑπὸ κοινης συνόδου, ὡς παρα-
λύοντα τοὺς θεσμούς τοὺς ἐκκλησιαστικούς ¹⁾).

IV.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθεὶς ἢ πρεσβύτε-
ρος ἢ διακονος ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τολμήσῃ τι πράξει
τῆς λειτουργίας, εἴτε ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὴν προάγουσαν συν-
ήθειαν εἴτε ²⁾ ὁ διάκονος, μηκέτι ἔξον εἶναι αὐτῷ, μηδ' ἐν
ἑτέρα συνόδῳ ἑλπίδα ἀποκαταστάσεως μήτε ἀπολογίας χωρῶν
ἔχειν· ἀλλὰ δὲ ³⁾ τοὺς κοινωνούντας αὐτῷ πάντας ἀποβάλ-
λεσθαι τῆς ἐκκλησίας καὶ μάλιστα εἰ μαθόντες τὴν ἀπόφασιν
τὴν κατὰ τῶν προσηρημένων ἐξενεχθεῖσαν τολμήσειαν αὐτοῖς
κοινωνεῖν ⁴⁾).

V.

Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος καταφρονήσας τοῦ ἐπι-
σκόπου τοῦ ἰδίου ἀφώρισεν ἑαυτὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἰδίᾳ
συνήγαγε καὶ θυσιαστήριον ἔστησε ⁵⁾, καὶ τοῦ ἐπισκόπου
προκαλεσαμένου ἀπειθοῖη καὶ μὴ βουλοῖτο αὐτῷ παιθεῖσθαι
μηδὲ ὑπακούειν καὶ πρῶτον καὶ δεύτερον καλοῦντι, τοῦτον
καθαίρεσθαι παντελῶς καὶ μηκέτι θεραπείας τυγχάνειν ⁶⁾
μηδὲ ⁷⁾ δύνασθαι λαμβάνειν τὴν ἑαυτοῦ τιμὴν· εἰ δὲ παρα-
μεινοὶ θορυβῶν καὶ ἀναστατῶν τὴν ἐκκλησίαν, διὰ τῆς ἐξω-
θεν ἐξουσίας ὡς στασιῶδῃ αὐτὸν ἐπιστρέφασθαι.

VI.

Εἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀκοινωνήτος γέγωνα, μὴ
πρότερον αὐτὸν παρ' ἑτέρων ⁸⁾ δεχθῆναι, εἰ μὴ ὑπ' αὐτοῦ
παραδεχθεῖη τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἢ συνόδου γενομένης ἀπαν-
τήσας ἀπολογήσεται πείσας τε τὴν σύνοδον καταδέχοιτο ἑτέ-
ραν ἀπόφασιν· ὁ αὐτὸς δὲ ὅρος ἐπὶ λαϊκῶν καὶ πρεσβυτέρων
καὶ διακονῶν καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ κανόνι ⁹⁾).

VII.

Μηδένα ἄνευ εἰρηνικῶν δέχεσθαι τῶν ξένων.

VIII.

Μηδὲ πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ταῖς χώραις κανονικᾶς ἐπι-
στολας δίδόναι ἢ πρὸς μόνους τοὺς γείτονας ἐπισκόπους ἐπι-
στολας ἐκπέμπειν, τοὺς δὲ ἀνεπιληπτους χωρεπισκόπους δι-
δόναι εἰρηνικάς ¹⁰⁾).

IX.

Τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι χρῆ, τὸν
ἐν τῇ μητροπόλει προσετώτα ἐπίσκοπον καὶ τὴν φροντίδα

1) τὸν θεσμόν τῆς ἐκκλησίας in marg. Just. — 2) εἴτε ὁ πρεσβύτερος add. Bev. et Just. — 3) καὶ Bev. et Just. — 4) Rheinwald l. c. p. 371 not. 31. — 5) ἐξηξέ Bev. et in marg. Just. — *altare constituit.* Dionys. 6) τυχεῖν in marg. Just. — 7) μήτε Bev. — 8) ἑτέρου in marg. Just. — 9) ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγόμενων κρατίστω Bev. — 10) Rheinwald l. c. p. 100 not. 3. p. 67 not. 4. —

ἀναδέχσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντα τοὺς τὰ πράγματα ἔχοντας· ὅθεν ἔδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγησθαι αὐτὸν, μηδὲν τε πράττειν περιττον τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους ἄνευ αὐτοῦ κατὰ τὸν ἀρχαίον¹⁾ κρατήσαντα τῶν πατέρων ἡμῶν κανόνα, ἢ ταῦτα μόνα, ὅσα τῇ ἐκάστου ἐπιβάλλει παροιμία καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις· ἕκαστον γὰρ ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ παροικίας διοικεῖν τε κατὰ τὴν ἐκάστῳ ἐπιβάλλουσαν εὐλάβειαν καὶ πρόνοιαν ποιεῖσθαι πάσης τῆς χώρας τῆς ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν, ὡς καὶ χειροτονεῖν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ μετὰ κρίσεως ἕκαστα διαλαμβάνειν, περαιτέρω δὲ μηδὲν πράττειν ἐπιχειρεῖν δίχα τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης²⁾).

X.

Τοὺς ἐν ταῖς κώμαις ἢ ταῖς χώραις ἢ τοὺς καλουμένους χωρεπισκόπους³⁾, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκόπων εἰληφότες, ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ εἰδέναι τὰ ἑαυτῶν μέτρα καὶ διοικεῖν τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας, καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι φροντίδι καὶ κηδεμονίᾳ, καθιστᾶν δὲ ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἑφορκιστάς, καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι προαγαγῆ, μήτε⁴⁾ πρεσβύτερον μήτε διάκονον χειροτονεῖν τολμᾶν δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου, ἢ ὑπόκεινται αὐτοῖς τε καὶ ἡ χώρα· εἰ δὲ τολμήσειε τις παραβῆναι τὰ ὀρισθέντα, καθαιρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἡς μετέχει τιμῆς· χωρεπισκόπον δὲ γίνεσθαι ὑπὸ⁵⁾ τῆς πόλεως, ἢ ὑπόκειται, ἐπισκόπου⁶⁾).

XI.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ ὅλων τοῦ κανόνος ἄνευ γνώμης καὶ γραμμάτων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων καὶ μάλιστα τοῦ κατὰ τὴν μητρόπολιν ὀρμήσειε πρὸς βασιλεῖα ἀπελθεῖν, τοῦτον ἀποκηρύττεσθαι καὶ ἀπόβλητον γίνεσθαι οὐ μόνον τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀξίας ἧς μετέχων τυγχάνει, ὡς παρενοχλεῖν τολμῶντα τὰς τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως ἡμῶν ἀκοῆς⁷⁾ παρὰ τὸν θεσμόν τῆς ἐκκλησίας· εἰ δὲ ἀναγκαῖα καλοῖη χρεῖα πρὸς βασιλεῖα ὀρμᾶν, τοῦτο πράττειν μετὰ σκέψεως καὶ γνώμης τοῦ κατὰ τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπου ἢ⁸⁾ τῶν ἐν αὐτῇ, τοῖς τε τούτων γραμμασιν ἐφοδιάζεσθαι⁹⁾).

XII.

Εἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθαιρεθεὶς πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ καὶ ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου ἐνοχλησῆαι¹⁰⁾ τολ-

1) ἀρχαιότερον Bev. — 2) Neander l. c. vol. II, p. 226 not. 2. Gieseler l. c. vol. II, p. 288 d. 488 c. — 3) Qui in vicis vel possessionibus Corepiscopi vocantur. Dionys. Qui in locis aut vicis sunt constituti Corepiscopi non audeant manus imponere ordini cuique, sed placuit etc. Vers. pr. — 4) μήτε δὲ Bev. et Just. — 5) ὑπὸ τοῦ τῆς πόλ. Bev. et Just. — 6) Gieseler l. c. vol. I, p. 477 q. Rheinwald l. c. p. 67 not. 4. — 7) ἀκοῆς in marg. Just. — 8) καὶ Bev. — 9) Neander l. c. vol. II, p. 218. Gieseler l. c. vol. I, p. 483 l. — 10) ὀχλησῆαι Bev. —

μήσειε τὰς βασιλέας ¹⁾ ἀκοῆς ²⁾, δέον ἐπὶ μείζονα ἐπισκόπων σύννοdon τρέπεσθαι, καὶ ἃ νομίζει δίκαια ἔχειν προσαναφέρειν πλείοσιν ἐπισκόποις καὶ τὴν αὐτῶν ³⁾ ἐξέτασιν τε καὶ ἐπίκρισιν ἐκδέχεσθαι· εἰ δὲ τούτων ὀλιγωρήσας ἐνοχλήσῃ τῷ βασιλεῖ, καὶ τοῦτον μηδεμιᾶς ⁴⁾ συγγνώμης ἀξιοῦσθαι μηδὲ χώραν ἀπολογίας ἔχειν μηδὲ ἐλπίδα ἀποκαταστασεως ⁵⁾ προσδοκᾶν ⁶⁾.

XIII.

Μηδένα ἐπίσκοπον τολμᾶν ἀφ' ἐτέρας ἐπαρχίας εἰς ἐτέραν μεταβαίνειν, καὶ χειροτονεῖν τινὰς ⁷⁾ εἰς προαγωγὴν λειτουργίας, μηδὲ εἰ συνεπάγοιτο ἑαυτῷ ἐτέρους, εἰ μὴ παρακληθεὶς ἀφίκοιτο διὰ γραμμάτων τοῦ τε μητροπολίτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων, ὧν εἰς τὴν χώραν παρέροχοιτο ⁸⁾. εἰ δὲ μηδενὸς καλοῦντος ἀπέλθοι ἀτάκτως ἐπὶ χειροθεσίᾳ τινῶν καὶ καταστάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ προσηκόντων αὐτῷ, ἀκυρα μὲν τα ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα τυγχάνειν, καὶ αὐτὸν δὲ ὑπέχειν τῆς ἀταξίας αὐτοῦ καὶ τῆς παραλόγου ⁹⁾ ἐπιχειρήσεως τὴν προσήκουσαν δίκην, καθηρημένον ἑντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς ἀγίας συνόδου.

XIV.

Εἰ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ τισιν ἐγκλήμασι κρινόιτο, ἔπειτα συμβαίη περὶ αὐτοῦ διαφωνεῖν τοὺς ἐν ¹⁰⁾ τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπους, τῶν μὲν ἀθῶον τὸν κρινόμενον ἀποφαινόντων, τῶν δὲ ἔνοχον, ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς πάσης ἀμφισβητήσεως ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τὸν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπον ἀπο τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας μετακαλεῖσθαι ἐτέρους τινὰς τοὺς ἐπικρινούστας καὶ τὴν ἀμφισβήτησιν διαλύσοντας ¹¹⁾, τοῦ βεβαιῶσαι σὺν τοῖς τῆς ἐπαρχίας τὸ παριστάμενον ¹²⁾.

XV.

Εἰ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ τισιν ἐγκλήμασιν κατηγορηθεὶς κριθεῖη ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων πάντες τε σύμφωνοι ¹³⁾ μίαν κατ' αὐτοῦ ἐξευερέγκοιεν ψῆφον, τοῦτον μηκέτι παρ' ἐτέροις δικάζεσθαι, ἀλλὰ μένειν βεβαίαν τὴν σύμφωνον τῶν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ἀπόφασιν ¹⁴⁾.

XVI.

Εἰ τις ἐπίσκοπος σχολάζων ἐπὶ σχολάζουσαν ἐκκλησίαν ἑαυτὸν ἐπιθρόνισας ὑφαρπάξοι τὸν θρόνον δίχα συνόδου τελείας, τοῦτον ἀπόβλητον εἶναι, καὶ εἰ πᾶς ὁ λαὸς, ὃν ὑψήρ-

1) βασιλικᾶς Bev. — 2) ἀκοῆς in marg. Just. — 3) τὴν παρ' αὐτῶν Bev. et Just. — 4) μηδὲ μιᾶς iidem. — 5) μελλούσης ἀποκ. Bev. et Just. — 6) Neander l. c. vol. II, p. 557. 978. Gieseler l. c. vol. I, p. 482 l. — 7) ἐν ἐκκλησίαις τινῶν Bev. ἐν ἐκκλησίᾳ τινῶν Just. — 8) παρήχεται Bev. — 9) παρὰ λόγου Bev. — 10) ἐπὶ in marg. Just. — 11) ἐκρινόντας καὶ διαλύοντας Just. διαλύσαντας Bev. — 12) Gieseler l. c. vol. I, p. 488 b. Rheinwald l. c. p. 94 not. 4. — 13) σύμφωνον Bev. — 14) Gieseler l. c. vol. I, p. 487 b. —

πασαν, ελοίτο αυτόν· τελείαν δὲ ἐκείνην εἶναι σύνοδον, ἢ ¹⁾ συμπάρεστι καὶ ὁ τῆς μητροπόλεως ²⁾).

XVII.

Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροθεσίαν ἐπισκόπου λαβὼν καὶ ὀρθοθεὶς προστάναί λαοῦ μὴ καταδέξοιτο τὴν λειτουργίαν μηδὲ πειθοδίτο ἀπιέναι εἰς τὴν ἐγχειρισθεσίαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, τούτον εἶναι ἀκοινωνήτον, ἐστὶ ἂν ἀναγκασθεὶς καταδέξοιτο ³⁾ ἢ ὀρίσοι τι περὶ αὐτοῦ ἢ τελεία σύνοδος τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἐπισκόπων.

XVIII.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ⁴⁾ χειροτονηθεὶς εἰς παροιμίαν μὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἐχειροτονήθη ⁵⁾, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ αἰτίαν, ἀλλ' ἦτοι διὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν οὐκ ἐξ αὐτοῦ γενομένην, τούτον μετέχει τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας, μόνον μηδὲν παρενοχλοῦντα τοῖς πραγμασι τῆς ἐκκλησίας, ἐνθα ἂν συνάγοιτο, ἐκδέχεσθαι δὲ τούτον, ὃ ἂν ἢ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος κρίνασα τὸ παριστάμενον ὀρίσῃ.

XIX.

Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι διχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας· τούτου δὲ παρόντος ἐξάπαντος βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργοὺς, καὶ προσήκει δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν τῇ μητροπόλει συγκαλεῖν· καὶ εἰ μὲν ἀπαντοῖεν οἱ πάντες, βέλτιον· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τούτο, τοὺς γε πλείους ἐξάπαντας παρῆναι δεῖ ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψηφόντα γενέσθαι, καὶ οὕτω μετὰ τῆς τῶν πλειόνων ἦτοι ⁶⁾ παρουσίας ἢ ψήφου γίνεσθαι τὴν κατάστασιν· εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὁρισμένα γίγνοιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν, εἰ δὲ κατὰ τὸν ὁρισμένον κανόνα γίγνοιτο ἢ κατάστασις, ἀντιλέγοιεν δὲ τινες δι' οἰκίαν φιλονεικίαν, κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων ψήφον.

XX.

Διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας καὶ τὰς τῶν ἀμφοιβητούμενων διαλύσεις καλῶς ἔχειν ἔδοξε συνόδους καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι δευτέραν τοῦ ἔτους· ἀπαξ μὲν μετὰ τὴν τρίτην ἑβδομάδα τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, ὥστε τῇ τετάρτῃ ἑβδομαδι ⁷⁾ τῆς πεντημοσθῆς ἐπιτελεῖσθαι τὴν σύνοδον, ὑπομιμνήσκοντος τοὺς ἐπαρχιωτάς τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει· τὴν δὲ δευτέραν σύνοδον γίνεσθαι Ἰδοῖς Ὀκτωβρίαις ⁸⁾, ἧτις ἐστὶ δεκάτη ⁹⁾ Ἰπερβερταίου· ὥστε ἐν αὐταῖς ταύταις ταῖς συνόδοις προσείναι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ πάντας τοὺς ἡδίκησθαι νομίζοντας καὶ παρὰ τῆς συνόδου ἐπικρίσεως τυγχάνειν, μὴ ἐξείναι δὲ τινὰς καθ' ἑαυ-

1) εἰς τὴν Just. — 2) ὁ μητροπολίτης Bev. — 3) καταδέχεται in marg. Just. — 4) ἐπίσκοπος a Bev. post vocem χειροτονήθη collocatur. —

5) χειροτονήθη [χειροτονήθη] in textu, ἐχειροτονήθη in marg. Just. —

6) ἦτοι omitt. a Bev. — 7) τὴν τετάρτην ἑβδομάδα in marg. Just. —

8) εἰδοῖς ὀκτωβρίαις Bev. et in marg. Just. — 9) πεντηκαιδεκάτη Just.

τοὺς συνόδους ποιῆσθαι ἄνευ τῶν πεπιστευμένων τὰς μητροπόλεις ¹⁾).

XXI.

Ἐπίσκοπον ἀπὸ παροικίας ἐτέρας εἰς ἐτέραν μὴ μεθίστασθαι, μήτε ἀφαιρέτως ἐπιθρόνιστοντα ἑαυτὸν μήτε ὑπὸ λαῶν ἐκβιαζόμενον μήτε ὑπὸ ἐπισκόπων ἀναγκάζομενον· μένειν δὲ εἰς ἣν ἐκληρώθη ²⁾ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐξ ἀρχῆς ἐκκλησίαν, καὶ μὴ μεθίστασθαι αὐτῆς κατὰ τὸν ἤδη πρότερον ³⁾ ἐξενεχθέντα ὄρον.

XXII.

Ἐπίσκοπον μὴ ἐπιβαίνειν ⁴⁾ ἄλλοτρίᾳ πόλει τῇ μὴ ὑποκειμένη αὐτῷ μηδὲ χώρα τῇ αὐτῷ μὴ διαφερούσῃ ἐπὶ χειροτονία τινός, μηδὲ καθιστᾶν πρεσβυτέρους ἢ διακόνους ⁵⁾ εἰς τόπους ἐτέρῳ ἐπισκόπῳ ὑποκειμένους, εἰ μὴ ἄρα μετὰ γνώμης τοῦ οἰκείου τῆς χώρας ἐπισκόπου· εἰ δὲ τολμήσῃε τις τοιοῦτο, ἄκυρον εἶναι τὴν χειροθεσίαν ⁶⁾ καὶ αὐτὸν ἐπιτιμίας ὑπὸ τῆς συνόδου τυγχάνειν.

XXIII.

Ἐπίσκοπον ⁷⁾ μὴ ἐξεῖναι ἀντ' αὐτοῦ καθιστᾶν ἕτερον ἑαυτοῦ διάδοχον, κἂν πρὸς τῇ τελευτῇ τοῦ βίου τυγχάνει ⁸⁾· εἰ δὲ τι τοιοῦτο γίγνητο, ἄκυρον εἶναι τὴν κατάστασιν· φυλάττεσθαι δὲ τὸν θεσμόν τὸν ἐκκλησιαστικὸν περιέχοντα, μὴ δέειν ἄλλως γίνεσθαι ἐπίσκοπον ἢ μετὰ συνόδου καὶ ἐπικρίσεως ἄλλοιων τῶν μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ἀναπαυσασμένου τὴν ἐξουσίαν ἐχόντων τοῦ προάγεσθαι τὸν ἄξιον.

XXIV.

Τὰ τῆς ἐκκλησίας τῇ ἐκκλησίᾳ καλῶς ἔχει φυλάττεσθαι δεῖν μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως καὶ πίστεως τῆς εἰς τὸν πάντων ἔφορον καὶ κριτὴν θεόν, ἧ καὶ διοικῆσθαι προσήκει μετὰ κρίσεως καὶ ἐξουσίας τοῦ ἐπισκόπου τοῦ πεπιστευμένου ⁹⁾ πάντα τὸν λαὸν καὶ τὰς ψυχὰς τῶν συναγομένων· φανερὰ δὲ εἶναι τὰ διαφέροντα τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ γνώσεως τῶν περὶ αὐτὸν ¹⁰⁾ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ὥστε τοῦτους εἰδέναι καὶ μὴ ἄγνοεῖν, τίνα ποτὲ ἐστὶ τῆς ἐκκλησίας ¹¹⁾, ὥστε μηδὲν αὐτοὺς λανθάνειν, ἢ εἰ συμβαίῃ τὸν ἐπίσκοπον μεταλλάττειν ¹²⁾ τὸν βίον, φανερῶν ὄντων τῶν διαφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ πραγμάτων, μήτε αὐτὰ διαπίπτειν καὶ ἀπόλλυσθαι, μήτε τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου ἐνοχλεῖσθαι προσάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· δίκαιον γὰρ καὶ ἀρετὸν παρὰ τε τῷ θεῷ καὶ ἀνθρώποις, τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου οἷς ἂν αὐτὸς βούλεται ¹³⁾ καταλιμπάνεσθαι, τὰ

1) Neander l. c. vol. II, p. 217. Rheinwald l. c. p. 93 not. 2. 94 not. 4. —

2) ἐκληθῆ Bev. — 3) περὶ τούτου add. Bev. — 4) μεθίστασθαι in marg. Just. — 5) πρεσβύτερον ἢ διάκονον Bev. — 6) χειροθεσίαν Bev. — 7) Ἐπίσκοπον Bev. — 8) κἂν περὶ . . . τυγχάνῃ Bev. —

9) ἐπισταμένου in marg. Just. — 10) αὐτῶν Bev. — ἰρακη Interpr. Lat. — 11) τίνα ποτὲ τὰ ἴδια ἐστὶ τῆς ἐκκλ. Bev. — 12) μεταλλάττεσθαι Bev. — 13) βούλεται Bev. et Just. —

μέντοι τῆς ἐκκλησίας αὐτῇ φυλάττεσθαι, καὶ μήτε τὴν ἐκκλησίαν ὑπομένειν¹⁾ ζημίαν μήτε τὸν ἐπίσκοπον προφάσει τῆς ἐκκλησίας δημεύεσθαι, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτῷ²⁾ διαφέροντας, μετὰ τοῦ καὶ αὐτὸν μετὰ θάνατον δυσφημίᾳ περιβάλλεσθαι³⁾.

XXV.

Ἐπίσκοπον ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἐξουσίαν, ὥστε διοικεῖν⁴⁾ εἰς πάντας τοὺς δεομένους μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ φόβου θεοῦ, μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν δεόντων (εἴγε δέοιτο) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας καὶ τῶν παρ' αὐτῷ⁵⁾ ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον αὐτοὺς ὑστερῆσθαι⁶⁾, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον λέγοντα· Ἐχόντες διατροφάς καὶ σκεπάσματα, ταῦτοις ἀρμεσθησόμεθα⁷⁾· εἰ δὲ μὴ ταῦτοις ἀρνοῖτο, μεταβάλλοι δὲ τὰ πράγματα εἰς οἰκειακὰς⁸⁾ αὐτοῦ χρείας, καὶ τοὺς πόρους τῆς ἐκκλησίας ἢ τοὺς τῶν ἀγρῶν καρποὺς μὴ μετὰ γνώμης τῶν πρεσβυτέρων ἢ τῶν διακόνων χειρίζοι, ἀλλ' οἰκείοις αὐτοῦ καὶ συγγενέσιν ἢ ἀδελφοῖς ἢ υἱοῖς παράσχοιτο⁹⁾ τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ διὰ τῶν τοιούτων λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλησίας, τοῦτον εὐδύνας παρέχειν τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας· εἰ δὲ καὶ ἄλλως διαβάλλοιτο ὁ ἐπίσκοπος ἢ οἱ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι, ὡς τὰ τῇ ἐκκλησίᾳ διαφέροντα ἢτοι ἐξ ἀγρῶν ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς εἰς ἑαυτοὺς ἀποφερόμενοι, ὡς θλίβεσθαι μὲν τοὺς πένητας, διαβολὴν δὲ καὶ δυσφημίαν προστριβεσθαι τῷ τε λόγῳ καὶ τοῖς αὐτῷ διοικοῦσι, καὶ τούτους διορθώσεως τυγχάνειν, τὸ πρῶτον δοκιμαζούσης τῆς ἁγίας συνόδου.

1) ὑπομένειν in marg. Just. — 2) αὐτοῦ Bev. —

3) Rheinwald l. c. p. 42 not. 5. — 4) αὐτῷ add. Bev. — 5) αὐτοῦ in marg. Just. — 6) στερῆσθαι Bev. — 7) I Tim. 6, 8. —

8) οἰκειακὰς in textu, οἰκειακὰς in marg. Just. — 9) παράσχοι Bev. —

ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΣΑΡΔΙΚΗΙ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ
ΜΑΚΑΡΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

Η ἅγια σύνοδος ἣ ἐν Σαρδικῇ συγκροτηθεῖσα ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν ᾤρισε τὰ ὑποτεταγμένα ¹⁾.

I.

“Ὅσιος ἐπίσκοπος πόλεως Κορδούβης εἶπεν· Οὐ τοσοῦτον ἢ φανύλη συνήθεια ὅσον ἢ βλαβερωτάτη τῶν πραγμάτων διαφθορά ἐξ αὐτῶν τῶν θεμελιῶν ἐστὶν ἐκρίζωτέα, ἵνα μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξῆ ἀπὸ πόλεως μικρᾶς εἰς ἑτέραν πόλιν μεθίστασθαι· ἢ γὰρ τῆς αἰτίας ταύτης πρόφασις φανερά ἐστι ²⁾, δι’ ἣν τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρεῖται· οὐδεὶς γὰρ πάποτε εὐρεθῆναι ἐπισκόπων ³⁾ δεδύνηται, ὅς ἀπὸ μείζονος πόλεως εἰς ἐλαγιστοτέραν πόλιν ἐσπούδασε μεταστῆναι, ὅθεν συνέστηκε διαπύρω πλεονεξίας τρόπῳ ὑπεκαίεσθαι τοὺς τοιοῦτους καὶ μᾶλλον τῇ ἀλαζονείᾳ δουλεῦειν, ὅπως ἐξουσίαν δοκοῖεν μείζονα κερτῆσθαι. εἰ πᾶσι τοῖνον τοῦτο ἀρέσκει, ὥστε τὴν τοιαύτην σκαιότητα ἀνστηρότερον ἐκδικηθῆναι; ἤγοῦμαι γὰρ μηδὲ λαϊκῶν ἔχειν τοὺς τοιοῦτους χρῆναι κοινωνίαν, πάντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἀρέσκει πᾶσιν.

II.

“Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν ⁴⁾· Εἰ δὲ τις τοιοῦτος εὐρίσκειτο μανιώδης ἢ τολμηρός, ὡς περὶ τῶν τοιούτων δόξει τινα φέρειν παραίτησιν, διαβεβαιούμενον ⁵⁾ ἀπὸ τοῦ πλήθους ἑαυτὸν ⁶⁾ κεκομίσθαι γράμματα, δηλόν ἐστιν, ὀλίγους τινὰς δεδυνῆσθαι μισθῶ καὶ τιμήματι διαφθαρέντας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ στασιάξεν, ὡς δῆθεν ἀξιοῦντας τὸν αὐτὸν ἔχειν ἐπίσκοπον· καθάπαξ οὖν τὰς ῥαδιουργίας τὰς τοιαύτας καὶ τέχνας κολαστέας εἶναι νομίζω, ὥστε μηδένα τοιοῦτον μηδὲ ἐν τῷ τέλει λαϊκῆς γοῦν ἀξιοῦσθαι κοινωνίας· εἰ τοῖνον ἀρέσκει ἢ γνώμη αὕτη, ἀποκρίνασθε· ἀπεκρίναντο· Τὰ λεχθέντα ἤρσεν.

¹⁾ Horum canonum, latine primum teste Dionysio Exiguo (in praef. ad Stephanum) editorum, Graeca interpretatio, quae ex Zonara et Balsamone hic repraesentatur, inquinatissima est. Eos Joannes Antiochus, et Symeon Magister ante Gangrenses, Antiochenos et Laodiceos collocant. Apud Zonaram et in codice Justelli Antiochenis et Laodiceis postponuntur. Hard. — cf. Gieseler I. c. vol. I, p. 498 g. 377 f. 522. bbb. Neander I. c. vol. II, p. 560 — 562. Fuchs I. c. vol. II, p. 97 — 148. — ²⁾ ἐστὶν omitt. a Bev. — ³⁾ ἐπίσκοπος Bev. —

⁴⁾ Ὅσιος ἐπ. εἶπεν omitt. a Bev. — ⁵⁾ διαβεβαιούμενος Bev. —

⁶⁾ πρὸς ἑαυτὸν Bev. —

C A N O N E S CONCILII SARDICENSIS ¹⁾.

EX INTERPRETATIONE DIONYSII EXIGUI ²⁾.

I.

Osius episcopus dixit: Non ³⁾ minus mala consuetudo, quam perniciosa corruptela funditus eradicanda est, ne cui ⁴⁾ liceat episcopo de civitate sua ad aliam transire civitatem. Manifesta est enim causa, qua hoc facere tentant ⁵⁾, cum nullus in hac re inventus sit episcopus, qui de maiore civitate ad minorem transiret. Unde apparet, avaritiae ardore eos inflammari, et ambitioni servire et ut dominationem agant ⁶⁾. Si omnibus placet, huiusmodi perniciēs saevius ⁷⁾ et austerius vindicetur, ut ⁸⁾ nec laicam communionem habeat, qui talis est. Responderunt universi: Placet.

II.

Osius episcopus dixit: Etiam si talis aliquis exstiterit temerarius, ut fortassis excusationem afferens asseveret quod populi literas acceperit, cum manifestum sit, potuisse paucos ⁹⁾ praemio et mercede corrumpi eos, qui sinceram fidem non habent, ut clamarent in ecclesia et ¹⁰⁾ ipsum petere viderentur episcopum: omnino has fraudes damnandas esse arbitror, ita ut nec laicam in fine communionem talis accipiat. Si vobis omnibus placet, statuite. Synodus respondit: Placet.

¹⁾ In Dionysiana collectione annorum amplius 800, existente in Bibl. Colleg. Paris. Soc. Jesu titulus hic est: *Canon Nicaenus sive Sardicensis, qui in Graeco non habetur: expositus est ab episcopis XXII.* Alter codex habet: *ab episcopis XX.* In Collectione Isidori Mercatoris ejusdem collegii, quae collectio est annorum, ut censent periti, amplius 800, inscriptio est huiusmodi: *Incipiunt Tituli concilii Nicaeni numero XX episcoporum, qui in Graeco non habentur, sed in Latino esse inveniuntur tantummodo.* In altera ibidem hic titulus praefixus est canonibus (et ita in Collectione can. eccl. Hispanae. Matriti 1808): *Anno sexto Constantii [al. Constantini] imperatoris, Leontio et Sallustio consulibus (in fastis sunt hi Coss. anni 344) era 381 (est hic annus Chr. 343; al. 371, al. 372) Sardicensis Synodus congregata est, ubi [al. ibique] omnes per orientem Ariani episcopi condemnati sunt, qui conventi ad concilium occurrere reatu conscientiae [al. conventire ad concilium ob reatum consc.] noluerunt; in quo Concilio inter cetera hae regulae pro disciplina ecclesiastica institutae sunt.* Harduinus. — ²⁾ Interpretationem tum Dionysii tum Isidori nuncupamus, quoniam incertum sit, utra lectio primigenita sit, — Canones collati sunt nunc primum cum ms. cod. Luc. saec. XI. Hard. — Nos etiam lectiones variantes e Collectione canonum ecclesiae Hispanae, Matriti 1808, collegimus (vid. Praef.). —

³⁾ Non tam in marg. Mansi. — ⁴⁾ ut non ibid. — ⁵⁾ quis tentat ibid. — ⁶⁾ exercent Isidor. — ⁷⁾ severius in marg. Mansi. —

⁸⁾ ita ut Hard. — ⁹⁾ plures Hard. — ¹⁰⁾ ut Codd. Hisp.

III.

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Καὶ τοῦτο προστεθῆναι ἀναγκαῖον, ἵνα μηδεὶς ἐπισκόπων ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν, ἐν ἣ τυχάνουσιν ὄντες ἐπίσκοποι, διαβαίῃ¹⁾, εἰ μὴτοι²⁾ παρὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἑαυτοῦ³⁾ κληθεῖη, διὰ τὸ μὴ δοκεῖν ἡμᾶς τὰς τῆς ἀγάπης ἀποκλείειν πύλας· καὶ τοῦτο δὲ ὡσαύτως προνοητέον, ὥστε ἐὰν ἐν τινι ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων τις ἀντικρὺς⁴⁾ ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ καὶ συνεπισκόπου⁵⁾ πράγμα σχοίῃ, μηδέτερον ἐκ τούτων ἀπὸ ἑτέρας ἐπαρχίας ἐπισκόπους ἐπιγνώμονας ἐπικαλεῖσθαι· εἰ δὲ ἄρα τις ἐπισκόπων ἐν τινι πράγματι δοξῆ κατακρίνεσθαι καὶ ὑπολαμβάνει ἑαυτὸν μὴ σαθρὸν ἀλλὰ καλὸν ἔχειν τὸ πρᾶγμα, ἵνα καὶ αὐθις ἢ κρίσις ἀνανεωθῇ· εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, Πέτρου τοῦ ἀποστόλου τὴν μνήμην τιμήσωμεν, καὶ γραφῆναι παρὰ⁶⁾ τούτων τῶν κριτῶντων Ἰουλίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ρώμης, ὥστε διὰ τῶν γειτνιῶντων τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, εἰ δεῖ, ἀνανεωθῆναι τὸ δικαστήριον καὶ ἐπιγνώμονας αὐτὸς παρασχοί· εἰ δὲ μὴ συστήναι δυνατόν τοιοῦτον αὐτοῦ⁷⁾ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὡς παλινδικίας χρῆζειν, τὰ ἅπαξ κειριμένα μὴ ἀναλύεσθαι, τὰ δὲ ὄντα βέβαια τυγχάνειν.

IV.

Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Εἰ δοκεῖ, ἀναγκαῖον προστεθῆναι ταύτῃ τῇ ἀποφάσει, ἥντινα ἀγάπης εἰλικρινοῦ πλήρη ἐξηγήσας, ὥστε⁸⁾ ἐὰν τις ἐπίσκοπος καθαιρεθῇ τῇ κρίσει τούτων⁹⁾ τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν γειτνία τυγχανόντων, καὶ φάσκη πάλιν ἑαυτῷ ἀπολογίας πρᾶγμα ἐπιβάλλειν, μὴ πρότερον εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἕτερον ὑποκαταστήναι, ἐὰν μὴ ὁ τῆς Ρωμαίων¹⁰⁾ ἐπίσκοπος ἐπιγνοῦς περὶ τούτου ὄρον ἐξενέγκῃ.

VI.

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐὰν συμβῇ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ, ἐν ἣ πλείστοι ἐπίσκοποι τυγχάνουσιν, ἵνα ἐπίσκοπον ἀπομείναι, κάκιστος κατὰ τινα ἀμέλειαν μὴ βουληθῇ συναλθεῖν καὶ συν-

1) διαβαίνοι Bev. — 2) μὴ τι Bev. — 3) τῶν ἐν αὐτῇ Bev. —

4) ἀντικρὺς Bev. — cf. Passow Handwörterbuch der griech. Sprache s. h. v.

5) συνεπισκόπων Bev. — 6) περὶ Bev. — 7) αὐτῷ Bev. — 8) Γαυδέντιος — ὥστε omitt. a Bev. — 9) τούτων omitt. a Bev. —

10) Ρώμης Bev. —

III. 1)

Osius episcopus dixit: Illud quoque necessario adjiciendum est, ut episcopi de sua provincia ad aliam provinciam, in qua sunt episcopi, non transeant, nisi forte a fratribus suis invitati, ne videamur januam claudere caritatis. Quod si in aliqua provincia aliquis episcopus contra fratrem suum episcopum litem habuerit, ne 2) unus e duobus ex alia provincia advocet episcopum cognitorem. Quod si aliquis episcoporum 3) iudicatus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut 4) iterum concilium 5) renovetur: si vobis placet, sancti Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt, Julio 6) Romano episcopo, et si iudicaverit renovandum esse iudicium, renovetur et det iudices 7); si autem probaverit, talem causam esse, ut non refricentur 8) ea, quae acta sunt, quae decreverit 9) confirmata erunt. Si hoc omnibus placet 10)? Synodus respondit: Placet 11).

IV.

Gaudentius episcopus dixit: Addendum si placet huic sententiae, quam plenam sanctitate protulisti 12), ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum iudicio, qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma: alter episcopus in ejus 13) cathedra post appellationem ejus, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio episcopi Romani determinata 14).

V.

Osius episcopus dixit: Si contigerit, in una provincia, in qua plurimi 15) fuerint episcopi, unum forte remanere episcopum, ille vero per negligentiam noluerit 16) episcopum, et po-

1) Zosimus Papa in epistola ad Africanos citat hunc canonem tanquam ex Nicaeno concilio. Hard. cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 522 bbb. —

2) Editiones Moguntina et Justelli habent *unus de duobus*, refragantibus plerisque manuscriptis, quos vidi. Mansi. — Codices Hispani omnes: *unus e duobus . . . non advocet*. — 3) *episcopus* Just. — 4) *Plerique* codd. Hisp. Isid. et. — 5) *iudicium* Isidor. — 6) *Forte: illi*, hoc est: *tali*, ut designaretur is qui tunc esset; quod qui non intellexere, pro *illi* hoc loco *Julio* reposuerunt ut et in Graeca versione. Quidam mss. habent *Sylvestro*. Hard. — *ut scribatur vel ab his, qui examinauerunt, vel etiam ab aliis [al. illis] episcopis, qui in provincia proxima morantur, Romano* (omitt. a cod. Tolet. 2) *episcopo*, Isidor. —

7) *det iudicii sententiam*. Ael. — 8) *refricentur* Codd. Hisp. praeter A.

9) *episcopus Romanus* add. Isidor. — 10) *statuatur* add. Isidor. —

11) cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 498 g. Neander l. c. vol. II, p. 243. —

12) *protulistis* Hard. Ita Isidor. — 13) *eadem* Isidor. — 14) Gieseler l. c. vol. I, p. 499 g. Neander l. c. p. 243. — 15) In cod. Colbert. *in qua non plurimi*, multo verius. Hard. — *in qua duo* Cod. A.

16) *ordinare* add. Just. et Isidor. — *ille . . . episcopum* desunt in cod. Luc. —

αἰνέσαι τῇ καταστάσει τῶν ἐπισκόπων, τὰ δὲ πλήθη συναθροισθέντα παρακαλοῦν γίνεσθαι τὴν κατάστασιν τοῦ παρ' αὐτῶν ἐπιζητουμένου ¹⁾ ἐπισκόπου· χρηὴ πρότερον ἐκείνον τὸν ἐναπομείναντα ἐπίσκοπον ὑπομνησκέσθαι διὰ γραμμάτων τοῦ ἐξάρχου τῆς ἐπαρχίας ²⁾, λέγω δὴ τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως, ὅτι ἀξιοὶ τὰ πλήθη ποιμένα αὐτοῖς δοθῆναι· ἡγοῦμαι καλῶς ἔχειν καὶ τοῦτον ἐκδέχεσθαι, ἵνα παραγένηται· εἰ δὲ μὴ διὰ γραμμάτων ἀξιώθῃς παραγένηται μήτε μὴν ἀντιγραφοί, τὸ ἱκανὸν τῇ βουλήσει τοῦ πληθους χρηὴ γενέσθαι· χρηὴ δὲ καὶ μετακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς πλησιόχωρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου· μὴ ἐξεῖναι δὲ ἀπλῶς καθιστᾶν ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ τινὶ ἢ βραχεία πόλει, ἢ τινι καὶ εἰς μόνος πρεσβύτερος ἐπαρκεῖ· οὐκ ἀναγκαῖον γὰρ ἐπισκόπους ἐκεῖσε καθίστασθαι, ἵνα μὴ κατευτελίξῃται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα καὶ ἡ αὐθεντία, ἀλλ' οἱ τῆς ἐπαρχίας ὡς προείπον ἐπίσκοποι ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι καθιστᾶν ἐπίσκοπους ὀφείλουσιν, ἔνθα καὶ πρότερον ἐτύχωνον γεγονότες ἐπίσκοποι· εἰ δὲ εὐρίσκειτο οὗτω πληθύνουσα τις ἐν πολλῷ ἀριθμῷ λαοῦ πόλις, ὡς ἀξίαν αὐτὴν καὶ ³⁾ ἐπισκοπῆς νομίζεσθαι, λαμβανέτω. εἰ πάσιν ἀρέσκει τοῦτο; ἀπεκρίναντο πάντες· Ἀρέσκει.

V.

Ὅστις ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἦρσαν, ἰν' ⁴⁾ εἰ τις ἐπίσκοπος καταγγελεθῆι, καὶ συναθροισθέντες οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐνορίας τῆς αὐτῆς τοῦ βαθμοῦ αὐτὸν ἀποκινήσωσι, καὶ ὡσπερ ἐκκαλεσάμενος καταφυγῇ ἐπὶ τὸν μακαριώτατον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ⁵⁾ ἐπίσκοπον, καὶ βουληθῆι αὐτοῦ διακοῦσαι, δίκαιόν τε εἶναι νομίση ἀνανεώσασθαι αὐτοῦ τὴν ἐξέτασιν τοῦ πράγματος, γράφειν τούτοις τοῖς συνεπισκόποις καταξίωσῃ τοῖς ἀγχιεπέουσιν τῇ ἐπαρχίᾳ, ἵνα αὐτοὶ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ ἀκριβείας ἕκαστα διερευνησωσὶ καὶ κατὰ τὴν τῆς ἀληθείας πίστιν ψῆφον περὶ τοῦ πράγματος ἐξενέγκωσιν. εἰ δὲ τις ἀξίων καὶ πάλιν αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα ἀκουσθῆναι, καὶ τῇ δεήσει τῇ ἑαυτοῦ τὸν Ῥωμαίων ἐπίσκοπον δοξείν ⁶⁾ ἀπὸ τοῦ ἰδίου πλευροῦ πρεσβυτέρους ἀποστειλοί, εἶναι ⁷⁾ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, ὅπερ ἂν καλῶς ἔχειν δοκιμάσῃ καὶ ⁸⁾ ὀρίσῃ δεῖν, ἀποσταλῆναι τοὺς μετὰ τῶν ἐπισκόπων κρινούντας, ἔχοντάς τε τὴν αὐθεντίαν τούτου παρ' οὗ ἀπεστάλησαν·

1) ζητουμένου Bev. — 2) cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 491 i. — 3) αὐτὴν τῆς ἐπισκ. Bev. — 4) Ὅστις — ἵνα omitt. a Bev. — 5) τῆς Ῥώμης Bev. — 6) κρῖναι δοξείν in textu Bev., κινεῖν δόξῃ ἰν' ἀπὸ in marg. Mansi. — 7) ἵνα ἢ ἐν Bev., ἵνα ἐν in marg. Mansi. — 8) ἴσως : κῖν. Mansi. —

puli convenerint, episcopi vicinæ provinciae debent ¹⁾ illum prius convenire episcopum, qui in ea provincia moratur, et ostendere, quod populi petant sibi rectorem et hoc justum esse, ut et ipsi veniant ²⁾, et cum ipso ordinent episcopum; quod si conventus literis tacuerit et dissimulaverit nihilque rescripserit, satisfaciendum esse populis, ut ³⁾ veniant ex vicina provincia episcopi et ordinent episcopum.

VI.

Licentia vero danda non est ordinandi episcopum aut in vico aliquo aut in modica civitate, cui sufficit unus presbyter, quia non est necesse ibi episcopum fieri, ne vilescat nomen episcopi et auctoritas ⁴⁾. Non debent illi ex alia provincia invitati facere episcopum, nisi aut in his civitatibus, quae episcopos habuerunt, aut si qua talis aut tam populosa est civitas ⁵⁾, quae mereatur habere episcopum. Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet ⁶⁾.

VII.

Osius episcopus dixit: Placuit autem, ut si episcopus accusatus fuerit et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius ⁷⁾ et de gradu suo eum dejecerint, si appellaverit qui dejectus est ⁸⁾ et confugerit ad episcopum ⁹⁾ Romanae ecclesiae et voluerit se audiri: si justum putaverit, ut renovetur iudicium (vel discussionis examen) ¹⁰⁾, scribere his episcopis dignetur ¹¹⁾, qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant ¹²⁾ et juxta fidem veritatis definiant. Quod si is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit ¹³⁾ episcopum Romanum, ut de ¹⁴⁾ latere suo presbyterum ¹⁵⁾ mittat, erit in potestate episcopi, quid velit et quid aestimet; et si decreverit mittendos esse, qui praesentes cum episcopis iudicent, habentes ejus auctoritatem ¹⁶⁾ a quo destinati sunt,

-
- 1) *episcopus ... debere* Just. — Codd. Hisp. praeter U.: *episcopus vicinæ provinciae debet ille prius conveniri episcopos, qui in eadem provincia morantur et ostendi.* — 2) *ipse veniat* in marg. Mansi, et ita Isidor. — 3) *satisfaciendum est populis sique veniant.* Cod. U. — 4) In collectione Isidori: *sed iterum licentia [ordinandi episcopum] glauda passim non est. Si enim subito aut vicus aliquis aut modica civitas, cui satis est unus presbyter, voluerit sibi ordinari episcopum ad hoc ut vilescat nomen episcopi et [summi honoris] auctoritas: non debent.* — 5) *si qua tam populosa est civitas vel locus qui.* Isid. — 6) Neander l. c. vol. II, p. 226 not. 3. Rheinwald l. c. p. 68 not. 6. — 7) *illius plerique codd. Hisp.* — 8) *videtur* Isid. — 9) *beatissimum* add. Isid. 10) *renovetur examen* Cod. Luc. et Just., nec non Isid. — 11) *episcopus Romanus* add. Isid. — 12) *exquirant* in marg. Mansi. — 13) *audiri voluerit et admonuerit* Cod. U. — 14) *e latere* Just. et Codd. Hisp. 15) *presbyterem* Cod. Æ. BR., in ceteris *presbyteros.* — 16) *ut habeant etiam auctoritatem [al. potestatem] personae illius a quo* Isid. —

καὶ τούτο θετίον. εἰ δὲ ἔξαρκειν νομίση¹⁾ πρὸς τὴν τοῦ πραγματος ἐπίγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου, ποιήσῃ ὅτις ἂν τῇ ἐμφρονεστάτῃ αὐτοῦ βουλῇ καλῶς ἔχειν δόξῃ ἀπεκρίναντο οἱ ἐπίσκοποι· Τὰ λεχθέντα ἤρσεν.

VII.

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἡ ἀκαιρία ἡμῶν καὶ ἡ πολλὴ συνέχεια καὶ αἱ ἀδικοὶ ἀξιώσεις πεποιήκασιν ἡμᾶς μὴ τοσαύτην ἔχειν χάριν καὶ παύρησιαν, ὅσην ὀφείλομεν κερτῆσθαι· πολλοὶ γάρ τῶν ἐπισκόπων οὐ διαλείπουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον παραγενόμενοι, καὶ μάλιστα οἱ Ἄφροι, οἵτινες καθὼς ἔγνωμεν παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συνεπισκόπου Γράτου τὰς σωτηριαθεῖς συμβουλὰς οὐ παραδέχονται, ἀλλὰ καταφρονοῦσιν οὕτως, ὡς ἓνα ἄνθρωπον εἰς τὸ στρατόπεδον πλείστας καὶ διαφορὰς καὶ μὴ δυναμένας ὠφελῆσαι τὰς ἐκκλησίας δεήσεις διακομίζουσιν, καὶ μὴ, ὡς ὀφείλει γίνεσθαι καὶ ὡς προσηκόν ἐστι, τοῖς πένθι καὶ τοῖς λαϊκοῖς ἢ ταῖς χήραις συναίρεσθαι καὶ ἐπικουρεῖν, ἀλλὰ κοσμικὰ ἀξιώματα καὶ πράξεις περινοεῖν τισιν· αὕτη τοίνυν ἡ σκαιότης τὸν θρασυμὸν οὐκ ἀνευ σκανδάλου τινὸς ἡμῖν καὶ καταγνωσῶς προξενεῖ· πρεπωδέστερον δὲ εἶναι ἐνόμισα, ἐπίσκοπον τὴν ἑαυτοῦ βοήθειαν παρέχειν ἐκείνῳ, ὅστις ἂν ὑπὸ τινος βιάσῃται ἢ εἰ τις τῶν γηρῶν ἀδικοῖτο ἢ αὐτὸν πάλιν ὀφρανοῖ τις ἀποστεροῖτο τῶν αὐτῷ προσηκόντων, εἴπερ ἄρα καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα δικαίαν ἔχει τὴν ἀξίωσιν. εἰ τοίνυν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, πᾶσι τοῦτο δοκεῖ, ἐπικρίνατε μηδένα ἐπίσκοπον χρῆναι εἰς τὸ στρατόπεδον παραγίνεσθαι, παρεκτὸς τούτων, οὓς ἂν ὁ εὐλαβεστάτος βασιλεὺς ἡμῶν τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασι μετακαλοῖτο. ἀλλ' ἐπειδὴ πολλάκις συμβαίνει τινὰς οἴκτου θεομένους καταφυγεῖν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, διὰ τὰ ἑαυτῶν ἀμαρτήματα εἰς περιορισμὸν ἢ νῆσον καταδικασθέντας ἢ δ' αὖ πάλιν οἰαθηποτοῦν ἀποφάσει ἐκδεδομένους, τοῖς τοιούτοις μὴ ἀρνητέαν εἶναι τὴν βοήθειαν, ἀλλὰ χωρὶς μελησμοῦ καὶ ἀνευ τοῦ διατάδει τοῖς τοιούτοις αἰτεῖσθαι συγχώρησιν· εἰ τοίνυν καὶ τοῦτο ἀρέσκει, σύμψηφοι γίνεσθε ἅπαντες. ἀπεκρίναντο ἅπαντες· Ὅριζέσθω καὶ τοῦτο.

VIII.

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Καὶ τοῦτο ἡ ἀγχίνοια ὑμῶν κρινάτω, ἵν' ²⁾ ἐπειδὴ ἔδοξε διὰ τὸ μὴ πίπτειν ὑπὸ καταγνωσίν τινα τῶν ἐπισκόπων ἀφικνούμενον εἰς τὸ στρατόπεδον, εἴτινες αὐτῶν τοιαύτας ἔχοιεν δεήσεις, οἷων ἐπάνω ἐπεμνήσθημεν, διὰ ἰδίου διακόνου ἀποστέλλοιεν ³⁾· τοῦτο γὰρ ὑπερῆεν τὸ πρόσωπον οὐκ ἐπίφθονον τυγχάνει, καὶ τὰ παρασχεθησό-

1) νομίσει Bev. — 2) Ὅσιος — ἓνα omitt. a Bev. — 3) ἐπιστέλλον Bev. —

erit in suo arbitrio. Si vero crediderit episcopos ¹⁾ sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo iudicaverit ²⁾.

VIII.

Osius episcopus dixit: Importunitates et nimia frequentia et injustae petitiones ³⁾ fecerunt, nos non tantam habere vel gratiam vel fiduciam, dum quidam non cessant ad comitatum ire episcopi, et maxime Afri, qui (sicuti cognovimus) sanctissimi fratris et coepiscopi nostri Grati salutaria consilia apernunt atque contemnunt, ut non solum ad comitatum multas et diversas ecclesiae non profuturas perferant causas, neque ⁴⁾ ut fieri solet aut oportet, ut pauperibus aut viduis aut pupillis subveniatur, sed et dignitates seculares et administrationes quibusdam ⁵⁾ postulent. Haec itaque pravitas olim non solum murmuraciones, sed et scandala excitat ⁶⁾. Honestum est autem, ut episcopi intercessionem his praestent, qui iniqua vi opprimuntur aut si vidua affligatur aut pupillus expolietur, si tamen isthaec nomina ⁷⁾ justam habeant causam aut petitionem. Si ergo vobis, fratres carissimi, placet, decernite, ne episcopi ad comitatum accedant, nisi forte hi, qui religiosi imperatoris literis vel iavitati vel evocati fuerint. Sed quoniam saepe contingit, ut ad misericordiam ecclesiae confugiant, qui injuriam patiuntur, aut qui peccantes in exilio vel insulis ⁸⁾ damnantur, aut certe quaecumque sententiam excipiunt, subveniendum est his et sine dubitatione petenda ⁹⁾ indulgentia. Hoc ergo decernite, si vobis placet. Universi dixerunt: Placet et constituatur ¹⁰⁾.

IX.

Osius episcopus dixit: Hoc quoque providentia vestra tractare debet, quia ¹¹⁾ decrevistis, ne episcoporum improbitas nitatur, ut ad comitatum pergant ¹²⁾. Quicumque ergo quales superius memoravimus preces habuerint vel acceperint, per diaconum suum mittant; quia persona ministri invidiosa non est,

1) provinciales s. comprovinciales add. Isidor. — 2) Neander l. c. vol. II, p. 243. 246. Gieseler l. c. vol. I, p. 499 g. — 3) Aniciensis codex: *Importunitas nimia et injustae frequenter petitiones*. Mansi. *Importunitatis nostrae nimia frequentia et injustae [al. injusto iudicio] petitiones* Isid. — 4) neque omitt. ab Isid. — 5) *quosdam* in marg. Mansi. — 6) *excitavit* Cod. Luc. et Isid. — 7) *ista omnia* Cod. Luc. et Isid. — 8) *in exilium vel in insulas* Isid. — 9) *per ecclesiam* add. Isid. — 10) Neander l. c. vol. II, p. 218. Gieseler l. c. vol. I, p. 483 b. 473 g. Rheinwald l. c. p. 40 not. 9. — 11) *qui* Ms. Luc. et Colbert., ac Inst. 12) *notetur ad comitatum pergendo* Isid. cf. vers. graec.

μνα θάττον διακομισθῆναι δυνήσεται. ἀπεκρίναντο πάντες·
Καὶ τοῦτο ὀρίζεσθαι.

IX.

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Καὶ τοῦτο ἀκόλουθον νομίζω εἶ-
ναι, ἵνα ¹⁾ ἐὰν ἐν οἰαθηποτοῦν ἐπαρχία ²⁾ ἐπίσκοποι πρὸς ἀδελ-
φὸν καὶ συνεπίσκοπον ἐαυτῶν ἀποστέλλοιεν δεήσεις, ὃ ἐν τῇ
μείζονι τυγχάνων πόλει, τοῦτ' ἐστὶ τῇ μητροπόλει, αὐτὸς καὶ
τον διάκονον αὐτοῦ καὶ τὰς δεήσεις ἀποστέλλοι, παρέχων
αὐτῷ καὶ συστατικὰς ἐπιστολάς, γράφων δηλονότι κατὰ ἀπο-
λουθίαν καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς καὶ συνεπισκόπους ἡμῶν,
εἴ τις ³⁾ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐν τοῖς τόποις ἢ ἐν ταῖς πό-
λεσι διάγοιεν, ἐν αἷς ὁ εὐσεβεστάτος βασιλεὺς τὰ δημόσια
πράγματα διακυβερνᾷ· εἰ δὲ ἔχοι τις τῶν ἐπισκόπων φίλους
ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ παλατίου καὶ βούλοιο περὶ τινος ὅπερ προ-
σιδεστέρον εἶη ἀξιώσαι, μὴ καλύοιτο διὰ τοῦ ἐαυτοῦ διακό-
νου καὶ ἀξιώσαι καὶ ἐντείλασθαι τούτοις, ὥστε τὴν αὐτῶν ἀγα-
θὴν βοήθειαν ἀξιοῦντι αὐτῷ παρέχειν· οἱ δὲ εἰς Ῥώμην
παραγινόμενοι, καθὼς προσηρῆκα, τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ ἡμῶν
καὶ συνεπισκόπῳ Ἰουλίῳ τὰς δεήσεις, ἃς ἔχοιεν διδόναι, οφεί-
λουσι παρέχειν, ἵνα πρότερος ⁴⁾ αὐτὸς δοκιμάσῃ ⁵⁾, εἰ μὴ τι-
νες ἐξ αὐτῶν ἀναισχυντοῖεν, καὶ οὕτω τὴν ἐαυτοῦ προστα-
σίαν καὶ φροντίδα παρέχων εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἀπο-
στέλλοι. ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι ἀπεκρίναντο, ἀρέσκων αὐτοῖς,
καὶ προσιδεστέατην εἶναι τὴν συμβουλήν ταύτην.

XX.

Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπε· Ταῦτα σωτηριωδῶς καὶ ἀκο-
λουθῶς ὀρισθέντα καὶ προσιδόντως τῇ ἐπιτιμῇ ἡμῶν τῶν ἱε-
ρέων καὶ θεῷ ἀρέσαντα καὶ ἀνθρώποις, τὴν δύναμιν καὶ τὴν
ἰσχὴν ἐαυτῶν κατασχεῖν οὐ δυνήσονται, ἐὰν μὴ καὶ φόβος
ταῖς ἐξενεχθείσαις ἀποφάσεσιν ἀκολουθήσῃ ⁶⁾. ἴσμεν γὰρ καὶ
αὐτοὶ, πλεονάκις διὰ τὴν ὀλίγων ἀναισχυντίαν τὸ θεῖον καὶ
σεβασμιώτατον ὄνομα τῆς ἱερωσύνης εἰς κατάγνωσιν ἐληλυ-
θέναι· εἰ τοίνυν τις παρὰ τὰ ⁷⁾ πᾶσι δόξαντα τολμήσοι ⁸⁾,
σπουδαῶν τύφῳ μάλλον καὶ ἀλαζονείᾳ ἢ τῷ θεῷ ἀρέσαι,
ἔτερόν τι διαπράξασθαι, ἢδη γιννωσκέτω ἐγκλήματι ἀπολογίας
ἐαυτοῦν ὑπεύθυνον καθιστᾶν ⁹⁾, καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὸ ἀξίωμα
τῆς ἐπισκοπῆς ἀποβάλλειν. ἅπαντες ἀπεκρίναντο· Πρέπει καὶ
ἀρέσκει ἡμῖν ἢ τοιαυτὴ γνώμη.

1) Ὅσιος — ἵνα omitt. a Bev. — 2) οἰαθηποτοῦν ἐπαρχίας Bev. —

3) οἷτινες Bev. — 4) πρότερον Bev. — 5) δοκιμάζοι Bev. —

6) ἀκολουθεῖν Bev. — 7) τὰ παρὰ Bev. — 8) τολμήσει Bev. —

9) καθίστασθαι in marg. Mansi et in textu Bev. —

et quae impetravit ¹⁾ celerius poterit referre. Et hoc consequens esse videtur, ut de qualibet provincia episcopi ad eum fratrem et coepiscopum nostrum preces mittant, qui in metropoli consistit, ut ille et diaconum ejus et supplicationes destinet, tribuens ²⁾ commendatitias epistolas pari ratione ad fratres et coepiscopos nostros, qui in illo tempore in his regionibus et urbibus morantur, in quibus felix et beatus Augustus rempublicam gubernat. Si vero habet episcopus amicos in palatio, qui cupit aliquid quod tamen honestum est impetrare, non prohibetur ³⁾ per diaconum suum rogare ac significare his, quos scit benignam intercessionem ⁴⁾ sibi absenti posse praestare ⁵⁾.

X.

Qui vero Romam venerint ⁶⁾, sicut dictum est, sanctissimo fratri et coepiscopo nostro Romanae ecclesiae preces quas habent tradant, ut et ipse prius examinet, si honestae et justae sunt, et praestet ⁷⁾ diligentiam atque sollicitudinem, ut ad comitatum perferantur. Universi dixerunt, placere sibi et honestum esse consilium.

Alypius episcopus dixit: Si propter pupillos et viduas vel laborantes, qui causas non iniquas habent, susceperint peregrinationis incommoda ⁸⁾, habebunt aliquid rationis ⁹⁾; nunc vero cum ea postulent praecipue, quae sine invidia hominum ¹⁰⁾ et sine reprehensione esse non possunt, non necesse est eos ire ad comitatum.

XI.

Gaudentius episcopus dixit: Ea quae salubriter providentis ¹¹⁾ convenientia et aestimationi omnium et Deo placitura et hominibus tenere ¹²⁾ hactenus ¹³⁾ firmitatem possunt, si metus huic sententiae conjungatur. Scimus enim et ipsi saepissime propter paucorum impudentiam ¹⁴⁾ religiosum sacerdotale nomen fuisse reprehensum. Si igitur aliquis contra omnium sententiam nisus voluerit ambitioni magis placere quam Deo, is debet scire, causis redditus honorem dignitatemque se amissu-

¹⁾ impetraverit Ms. Colbert, Isid., et Just. — ²⁾ ut unusquisque qui preces habuerit eas ad fratres et coepiscopos nostros, qui in maxima civitate, id est metropoli, consistunt, mittat et illi per suos diaconos destinet tribuendo etc. Isid. — ³⁾ prohibentur in marg. Mansi, Isid. —

⁴⁾ benigne [al. benigna] intercessione Isid. — ⁵⁾ si tamen opportunum fuerit add. Just. — Neander l. c. vol. II, p. 218. Rheinwald l. c. p. 102 not. 9. — ⁶⁾ venerit etc. Isid. — ⁷⁾ procuret Cod. U. — ⁸⁾ peregrinationes incommodas Cod. Æ. — ⁹⁾ justae add. Isid. —

¹⁰⁾ omnium Cod. Luc. et Isid. — ¹¹⁾ praemonuistis in marg. Mansi. — ¹²⁾ suam add. ibid. — ¹³⁾ hanc Just. et Cod. Luc. — ¹⁴⁾ sacrum ac rel. Isid. —

Καὶ ¹⁾ τοῦτο δὲ ἐκείθεν μάλιστα γνώριμον γενήσεται καὶ πληρωθήσεται, ἐὰν ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἐν ταῖς παρόδοις ἦτοι ²⁾ καναλίῳ καθεστῶτων ἐπισκόπων θεασάμενος ἐπίσκοπον ἐπιζητοῖ τὴν αἰτίαν τῆς παρόδου καὶ ποῦ τὴν πορείαν ποιεῖται· καὶ ἐὰν μὲν εὖρη αὐτὸν ἐπὶ τῷ στρατοπέδῳ ἀπιόντα, ἐπιζητήσει τὰς αἰρέσεις τὰς ἐπάνω προκειμένας· κἂν κεκλημένος ἀφικνηται, ἀπιόντι αὐτῷ μηδὲν ἐμπόδιον γίγνεται· εἰ δὲ ἐπιδείξῃ χάριν, καθὼς προεῖρηται τῇ ἑμετέρᾳ ἀγάπῃ ἢ διὰ τινῶν ἀξιώσεις σπουδαῖοι ἐπὶ τῷ στρατοπέδῳ, μήτε τοῖς γράμμασιν αὐτοῦ ὑπογράψαι μήτε κοινῶναι τῷ τοιούτῳ. ἅπαντες εἶπον· Ὁρίζεσθω καὶ τοῦτο.

X.

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω, ἵνα ³⁾ μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας ἐξετάζοιτο, ὥστε ἐὰν τις πλούσιος ἢ σχολαστικὸς ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀξιατὸ ἐπίσκοπος γίνεσθαι, μὴ πρότερον καθίστασθαι, ἐὰν μὴ καὶ ἀναγνώστου καὶ διακόνου ⁴⁾ καὶ πρεσβυτέρου ὑπηρεσίαν ἐκτελέσῃ, ἵνα καθ' ἕκαστον βαθμὸν, ἐάνπερ ἄξιος νομισθῆι, εἰς τὴν ἀψίδα τῆς ἐπισκοπῆς κατὰ προκοπὴν διαβῆναι δυνήσθῃ· ἔξει δὲ ἑκάστου ταγματος ὁ βαθμὸς οὐκ ἐλαχίστου δηλονότι χρόνου μῆκος, δι' οὗ ἢ πίστις αὐτοῦ καὶ ἡ τῶν τροπῶν καλοκαγαθία καὶ ἡ στερότης καὶ ἡ ἐπιείκεια γνώριμος γενέσθαι δυνήσεται· καὶ αὐτὸς, ἄξιος τῆς θείας ἱερωσύνης νομισθεὶς, τῆς μεγίστης ἀπολαύσαι ⁵⁾ τιμῆς· οὕτω γὰρ προσήκόν ἐστιν οὕτε ἡ ἐπιστήμη οὕτε ἡ ἀγαθὴ ἀναστροφή ἐπιδέχεται, τολμηρῶς καὶ κούφως ἐπὶ τοῦτο ἵνα, ὥστε ἡ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον προχειρῶς καθίστασθαι· οὕτω γὰρ ἂν εἰκότως νεόφυτος νομισθῆι, ἐπειδὴ μάλιστα καὶ ὁ μακαριώτατος ἀπόστολος, ὃς καὶ τῶν ἔθνῶν γενένηται διδάσκαλος, φαίνεται καλύσας ταχείας γίνεσθαι τὰς καταστάσεις ⁶⁾· τοῦ γὰρ μνηίστου χρόνου ἢ δοκιμασία τὴν ἀναστροφὴν καὶ τὸν ἑκάστου τρόπον οὐκ ἀπεικότως ἐκτυποῦν δυνήσεται. ἅπαντες εἶπον ἀρέσκειν αὐτοῖς καὶ καθάπαξ μὴ δεῖν ἀνατρέπειν ταῦτα.

1) In Synodico Beveregii hic incipit Can. XXI. — 2) ἦγον Βεβ. — τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ὄντων δηλαδὴ ταῖς ἐν ταῖς δημοσίαις κειμέναις ὁδοῖς, ἦτοι καναλίῳ, δι' ἃν διέρχονται οἱ διοδεύοντες ἀδιακόπως, ὡς διέκειν ἐν ὑδρωγωγίῳ τῷ ὕδρω. Balsamon. — 3) In Synodico Beveregii initium hujus canonis: Ἄξι μετὰ πάσης . . . ἐξετάζεσθαι, ὥστε κ. τ. λ. — 4) καὶ ὑποδιάκονου καὶ διακόνου Βεβ. — 5) ἀπολαύσαι in marg. Mansi et in textu Βεβ. — 6) cf. p. 14 not. 6.

rum: quod ita demum compleri poterit¹⁾, si unusquisque nostrum, qui in canali²⁾ constitutus est, cum progredientem episcopum viderit, inquirat transitum ejus, causas videat, quo tendat³⁾ agnoscat, et si quidem eum invenerit ire ad comitatum, requirat et illud, quod superius comprehensum est, ne forte⁴⁾ invitatus sit, ut ei facultas eundi permittatur. Si vero, ut superius memoravit sanctitas vestra, propter desideria et ambitiones ad comitatum pergat, neque in literis ejus subscribatur, neque in communionem recipiatur. Si vobis placet, omnium sententiâ confirmari debet. Universi dixerunt, honestum esse et placere sibi hanc constitutionem.

XII.

Osius episcopus dixit: Sed et moderatio⁵⁾ necessaria est, dilectissimi fratres, ne adhuc aliqui nescientes, quid decretum sit in synodo, subito veniant ad civitates eas, quae in canali sunt. Debet ergo episcopus civitatis ipsius admonere eum et instruere, ut⁶⁾ ex eo loco diaconum suum mittat; admonitus ipse tamen redeat in paroeciam suam.

XIII.

Osius episcopus dixit: Et hoc necessarium arbitror, ut diligentissime tractetis, si forte aut dives aut scholasticus de foro aut ex administratore⁷⁾ episcopus fuerit postulatus, ut non prius ordinetur, nisi ante⁸⁾ et lectoris munere et officio diaconi aut presbyteri fuerit perfunctus, et ita per singulos gradus, si dignus fuerit, ascendat⁹⁾ ad culmen episcopatus. Potest enim per has promotiones, quae habebant¹⁰⁾ utique prolixum tempus, probari qua fide sit, quave¹¹⁾ modestia, gravitate et verecundia. Et si dignus fuerit probatus, divino sacerdotio illustretur, quia conveniens non est nec ratio vel disciplina patitur, ut temere et leviter ordinetur aut episcopus aut presbyter aut diaconus, qui neophytus est¹²⁾, maxime cum et magister gentium beatus apostolus, ne hoc fieret, denunciasset et prohibuisse videatur; sed hi, quorum per longum tempus examinata sit vita, et merita fuerint comprobata. Universi dixerunt, placere sibi haec¹³⁾.

1) *Hoc autem sciri et comperiri poterit* Isid. — 2) *Vim hujus vocis ignotam fuisse multis veterum, fidem facit haec interrogatio, quae est in vetusta Collectione Canonum Bibliothecae Regiae: Illud etiam dinoscere desidero, qualiter illud intelligendum sit quod in Sardicensi Concilio cap. XI. legitur, ut qui in canali constituti sunt episcopi.* Hard. — 3) *tendit* Isid. — 4) *Hoc est: num forte.* Hard. — *nisi in marg. Mansi.* — C. Hisp. praeter U. *ne forte invitatus est.* — 5) *memoratio* Cod. Luc. — 6) *et* Cod. Luc. — 7) *administratione in marg. Mansi et in textu Just. ministratore* Cod. Luc. — 8) *ante* omitt. a Just. — 9) *accedat* Cod. Luc. — 10) *habebunt* Just. *habent* Isid. — 11) *qua modestia, qua grav. et verec.* Just. — 12) *qui neophytus est* omitt. a Isid. — 13) *Universi etc.* desunt in Cod. Luc. et in ed. Just. — cf. Neander l. c. vol. II, p. 214. Rheinwald l. c. p. 33. not. 9. --

XI.

“Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Καὶ τοῦτο δὲ ὀρίσαι ὀφείλομεν, ἵνα ¹⁾ ἐπίσκοπος, ὅταν ἐξ ἐτέρας πόλεως παραγένηται ²⁾ εἰς ἐτέραν πόλιν ἢ ἀπὸ ἐτέρας ἐπαρχίας εἰς ἐτέραν ἐπαρχίαν, κόμπου χάριν ἐγκωμίσις οἰκίσις υπηρευτούμενος ἢ θρησκείας καθοσιώσει, καὶ πλείονα χρόνον βούλοιο διάγειν καὶ μὴ ὁ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπίσκοπος ἔμπειρος ἢ διδασκαλίας, μὴ καταφροσῆ ἐκείνου καὶ συνεχέστερον ὁμιλῆ, καταισχύνειν καὶ κατευτελίξειν τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτόθι ἐπισκόπου σπουδάζων· αὕτη γὰρ ἡ πρόφασις εἴωθε ταραχὰς ποιεῖν· καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης πανουργίας τὴν ἀλλοτριαν καθέδραν ἐαυτῷ προμνηστεύσασθαι καὶ παρασπᾶσθαι σπουδάξῃ ³⁾, μὴ διατάξον τὴν αὐτῷ παραδοθεῖσαν ἐκκλησίαν καταλιμπάνειν καὶ εἰς ἐτέραν μεθίστασθαι· ὀριστίον τοίνυν ⁴⁾ ἐπὶ τούτῳ χρόνῳ, ἐπειδὴ καὶ τὸ μὴ ὑποδέχεσθαι ἐπίσκοπον τῶν ἀπανθρώπων καὶ σκαιῶν εἶναι νεόμισται· μέμνησθε δὲ καὶ ἐν τῷ προάγοντι χρόνῳ τοὺς πατέρας ἡμῶν κεκριμέναι, ἵνα εἰ τις λαϊκὸς ἐν πόλει διάγων τρεῖς κυριακάς ἡμέρας ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέροχοιτο ⁵⁾, ἀποκινῶτο τῆς κοινωνίας· εἰ τοίνυν περὶ τῶν λαϊκῶν τοῦτο θεόπισται, οὐ χρὴ οὐδὲ πρέπει ἀλλ’ οὐδὲ συμφέρει ἐπίσκοπον, εἰ μηδεμίαν βαρυτέραν ἀνάγκην ἔχοι ἢ πράγμα δυσχερὲς, ἐπὶ πλείστον ἀπολείπεσθαι τῆς ἐαυτοῦ ἐκκλησίας καὶ λυπεῖν ⁶⁾ τὸν ἐμπειστευμένον αὐτῷ λαόν· ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἰρήμασι· Καὶ ταύτην τὴν γνώμην ἀφόδρα εἶναι προεπωδεσάτην ὀρίζομεθα.

XII.

“Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐπειδὴ οὐδὲν ἔστι παραλειπτέον, καὶ τοῦτο ὀρισθῆτω ⁷⁾· τινὲς τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς ἐπίσκοποι καθίστανται, δοκοῦσι κεντήσθαι σφόδρα ὀλίγα ὑπάρχοντα ἴδια, ἐν ἐτέροις δὲ τόποις κτήσεις μεγάλας, ἐξ ὧν καὶ ἐπιουρεῖν δυνατοὶ εἰσι τοῖς πένησιν· οὕτως οὖν ⁸⁾ αὐτοῖς συγχωρητέον εἶναι κρίνω, ἵνα εἰ μέλοισιν εἰς τὰς ἐαυτῶν παραγίνεσθαι κτήσεις· καὶ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ποιεῖσθαι, τρεῖς κυριακάς ἡμέρας, τοῦτ’ ἔστι τρεῖς ἑβδομάδας ἐν τοῖς ἐαυτῶν κτήμασιν αὐτοὺς διάγειν, καὶ ἐν τῇ ἀγχιστανοῦσῃ ἐκκλησίᾳ, ἐν ἣ ὑπερβύστερος συνέροχοι ⁹⁾, ὑπὲρ τοῦ μὴ χωρὶς συνελεύσεως αὐτὸν δοκεῖν εἶναι, συνέροχεσθαι καὶ λειτουργεῖν, καὶ μὴ συνεχέστερον εἰς τὴν πόλιν ἐν ἣ ἔστιν ἐπίσκοπος παραγίνοιο· τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον καὶ τὰ οἰκεία αὐτοῦ πράγματα παρὰ τὴν αὐτοῦ ἀπουσίαν οὐδεμίαν ὑπομενεῖ ζημίαν, καὶ τὸ τῆς ἀλαζονείας καὶ τοῦ τύφου ἐκκλίνειν δόξει ἔγκλημα· ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἰπόν· Ἀρέσκει καὶ αὕτη ἡ διατυπωσις.

1) Ὅσιος ... ἵνα omitt. a Bev. — 2) παραγένηται Bev. — 3) σπουδάξει Bev. — 4) οὖν Bev. — 5) Conc. Eliberitan. can. XXI. Conc. Quinisext. can. LXXX. cff. Can. Apost. XIV et XV. — 6) λυπεῖν in marg. Mans. — 7) Ὅσιος ... ὀρισθῆτω omitt. a Bev. — 8) οὖν omitt. a Bev. — 9) συνέροχοι Bev. —

XIV.

Osius episcopus dixit: Et hoc quoque statuere debetis, ut episcopus, si ex alia civitate convenerit ¹⁾ ad aliam civitatem vel ex provincia sua ad aliam provinciam, et ambitioni magis quam devotioni serviens voluerit in aliena civitate multo tempore residere: forte enim evenit episcopum loci non esse tam instructum neque tam doctum; is vero, qui advenit, incipiat contemnere eum et frequenter facere sermonem, ut dehonestet et infirmet illius personam, ita ut ex hac occasione non dubitet ²⁾ relinquere assignatam sibi ecclesiam et transeat ad alienam. Definite ergo tempus, quia et non recipi episcopum ³⁾ inhumanum est, et si diutius resideat perniciosum est. Hoc ⁴⁾ ne fiat, providendum est. Memini autem superiore concilio fratres nostros constituisse, ut si quis laicus in ea in qua commoratur civitate tres dominicos dies, id est per tres septimanas non celebrasset conventum, communione privaretur. Si ergo haec circa laicos constituta sunt, multo magis episcopum nec licet nec decet, si nulla sit tam gravis necessitas quae detineat, ut amplius a supra scripto tempore absens sit ab ecclesia sua ⁵⁾. Universi dixerunt placere sibi.

XV.

Osius episcopus dixit: Quia nihil praetermitti oportet, sunt quidam fratres et coepiscopi nostri, qui non in ea civitate resident ⁶⁾, in qua videntur episcopi esse constituti, vel quod ⁷⁾ parvam rem illic habeant, alibi autem idonea praedia habere cognoscuntur, vel certe ⁸⁾ affectione ⁹⁾ proximorum, quibus indulgeant; hactenus permitti eis oportet, ut accedant ad possessiones suas et disponant vel ordinent fructum laboris sui, ut post tres dominicas ¹⁰⁾, id est post tres hebdomadas, si morari necesse est, in suis potius fundis morentur: aut ¹¹⁾ si est proxima civitas, in qua est presbyter, ne sine ecclesia videatur facere diem dominicum, illuc accedat, ut neque res domesticae per absentiam ejus detrimentum sustineant, et non frequenter veniendo ad civitatem, in qua episcopus moratur, suspicionem jactantiae et ambitionis evadat. Universi dixerunt placere sibi.

1) *ut ex alia civitate cum venerit (omissa voce episcopus) Just. —*

2) *magis serviat . . . ita ut si voluerit . . . residere et contingat ut episcopus . . . non tam instructus sit nec tam doctus, is vero . . . qua occasione fit ut non dubitet etc. Isid. — 3) recipere episcopum coepiscopum suum Codd. Hisp. Isid. — 4) Hoc ergo Just. — 5) nec decet, ut episcopus, si nullam tam gravem habet necessitatem nec tam difficilem rationem, tandiu absit ab ecclesia sua et populum contristet. Isid. —*

6) *possident Codd. Hisp. Isid. — 7) vel certe Cod. Luc. et Just., item Isid. — 8) certe om. a Just. et Isid. — 9) affectionem Just. affectiones Isid. — 10) dominicos Cod. Luc. et Just. — 11) et Isid. —*

XIII.

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Καὶ ¹⁾ τοῦτο πᾶσιν ἀρεσάτω, ἵνα εἴ τις διακόνος ἢ ²⁾ πρεσβύτερος ἢ καὶ τις τῶν κληρικῶν ἀκοινωνήτος γένηται, καὶ πρὸς ἕτερον ἐπίσκοπον τὸν εἶδὼτα αὐτὸν καταφύγοι ³⁾, γινώσκοντα ἀποκεκινῆσθαι αὐτὸν τῆς κοινωνίας παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, μὴ χρῆναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ ἀδελφῷ αὐτοῦ ὕβριν ποιῶντα παρέχειν αὐτῷ κοινωνίαν· εἰ δὲ τολμήσῃ τις τοῦτο ποιῆσαι, γινώσκω συναλλοτῶντων ἐπισκόπων ἀπολογία ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καθιστάναι ⁴⁾. ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἀὐτὴ ἡ κρίσις καὶ τὴν εἰρήνην πάντοτε διαφυλάξει καὶ διατηρήσει τὴν πάντων ὁμόνοιαν.

XIV.

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὸ δὲ πάντοτέ με κινοῦν ἀποσιωπῆσαι οὐκ ὀφείλω ⁵⁾. εἴ τις ἐπίσκοπος οὐκ ἐπίσκοπος, ὅπερ οὐκ ὀφείλει ἐν τοιοῦτῳ ἀνδρὶ πολιτεύεσθαι, καὶ ταχέως ἀντικρῶ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου κινήσεις ἐκβαλεῖν ἐκκλησίας αὐτόν ⁶⁾ ἐθέλησαι, προνοητέον ἐστὶ μὴ ἄδρον ⁷⁾ τὸν τοιοῦτον κατακρίνεσθαι καὶ τῆς κοινωνίας ἀποστραφίσθαι. πάντες ⁸⁾ εἰρήμασιν· Ὁ ἐκβαλλόμενος ἐγέτω ἐξουσίαν ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καταφυγεῖν· εἰ δὲ ὁ τῆς μητροπόλεως ἄπεισιν, ἐπὶ τὸν πλησιόχωρον κατατρέχειν καὶ ἀξιῶν, ἵνα μετὰ ἀκριβείας αὐτοῦ ἐξετάζηται τὸ πρᾶγμα· οὐ χρὴ γὰρ μὴ ὑπέχειν ⁹⁾ τὰς ἀκοάς τοῖς ἀξιούσι· κακῆν δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ὁ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐκβαλὼν τὸν τοιοῦτον, γενναίως φέρειν ὀφείλει, ἵνα ἡ ἐξέτασις τοῦ πράγματος γένηται, καὶ ἡ κωρωθῆ αὐτοῦ ἢ ἀπόφασις ἢ διορθώσεως τύχη· πρὶν δὲ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ πίστεως ἕκαστα ἐξετασθῆ, ὁ μὴ ἔχων τὴν κοινωνίαν προ τῆς διαγνώσεως τοῦ πράγματος ἑαυτῷ οὐκ ὀφείλει ἐκδικεῖν τὴν κοινωνίαν· ἐὰν δὲ συναλλοτῶτες τῶν κληρικῶν τινες κατίδωσι τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ, ἐπειδὴ οὐ προσήκον ἐστὶν ὕβριν ἢ μέμνην ἀδικῶν ὑπομένειν, πικροτέροις καὶ βαρύτεροις ῥήμασιν ἐπιστρέφειν τὸν τοιοῦτον ὀφείλουσιν, ἵνα τῷ τα πρέποντα κελεύοντι ὑπηρετῶνται καὶ ὑπακούωσιν· ὥσπερ γὰρ ὁ ἐπίσκοπος τοῖς ὑπηρέταις εἰλικρινῶς ὀφείλει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν διάθεσιν παρέχειν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ὑποταγμένοι ¹⁰⁾ ἀδολα ¹¹⁾ τοῖς ἐπισκόποις τὰ τῆς ὑπηρεσίας ἐκτελεῖν ὀφείλουσιν.

1) Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Ἐὰν τις κ. τ. λ. Bev. — 2) ἦτος Bev. —
 3) καταφύγη Bev. — 4) καθιστάναι Bev. — Verba seqq. omitt. ab eodem. — 5) Ὅσιος . . . ὀφείλω omitt. a Bev. — 6) τινὰ in marg. Mansi et in textu Bev. — 7) ἀδρων in marg. Mansi. —
 8) ἐπίσκοποι add. Bev. — 9) ἔχειν Bev. — 10) ὑπηριτούμενοι Bev. —
 11) ἀδολα in marg. Mansi. —

XVI.

Osius episcopus dixit: Hoc quoque omnibus placeat ¹⁾, ut sive diaconus sive presbyter sive quis clericorum ab episcopo suo communionem fuerit privatus, et ad alterum perrexerit episcopum, et scierit ille ad quem confugit, eum ab episcopo suo fuisse abjectum, non oportet ut ei communionem indulgeat. Quod si fecerit, sciat se convocatis episcopis causas esse dicturum. Universi dixerunt: Hoc statutum et pacem servabit, et concordiam custodiet.

XVII.

Osius episcopus dixit: Quod me adhuc movet, reticere non debeo. Si episcopus quis ²⁾ forte iracundus (quod esse non debet) cito et aspere commoveatur ³⁾ adversus presbyterum sive diaconum suum et exterminare eum de ecclesia voluerit, providendum est, ne innocens damnetur aut perdat communionem. Et ideo habeat potestatem is, qui abjectus est, ut episcopos finitimos interpellet et causa ejus audiatur ac diligentius tractetur, quia non oportet ei negari audientiam roganti. Et ille episcopus, qui aut juste aut injuste eum abiecit, patienter accipiat, ut negotium discutiatur, ut vel probetur sententia ejus a plurimis vel emendetur. Tamen priusquam omnia diligenter et fideliter examinentur, eum, qui fuerit a communionem separatus, ante cognitionem nullus alius ⁴⁾ debet praesumere, ut ⁵⁾ communioni societ. Hi vero qui conveniunt ad audiendum, si viderint clericorum esse fastidium ⁶⁾ et superbiam, quia jam non decet, ut episcopus injuriam vel contumeliam patiat, superioribus ⁷⁾ eos verbis castigent, ut obediant honesta praecipienti episcopo; quia ⁸⁾ sicut ille clericis sincerum debet exhibere amorem caritatis, ita quoque vicissim ministri infucata debent episcopo suo exhibere obsequia.

XVIII.

Januarius episcopus dixit: Illud quoque statuat sanctitas vestra, ut nulli episcopo liceat alterius episcopi civitatis ministrum ecclesiasticum ⁹⁾ sollicitare et in suis parochiis ordinare. Universi dixerunt: Placet ¹⁰⁾, quia ex his contentionibus solet nasci discordia, et ideo prohibet omnium sententia, ne quis hoc facere audeat.

1) placet Cod. Luc. et Just. Si hoc quoque omnibus placeat Isid. —

2) episcopus, qui Just. — 3) commoveatur Just. — 4) alius deest in cod. Luc. et in textu Just. — 5) ut eum Cod. Luc. et Just. — ut recipiat et comm. soc. in marg. Mansi. — 6) fastidium in marg. Mansi. — 7) austerioribus in marg. Mansi. — 8) qui Just. —

9) alterius civitatis ecclesiasticum Codd. Hisp. Isid. — 10) sollicitare et in sua dioecesi ordinare clericum, quia Isid. —

XV.

Ἵσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Καὶ τοῦτο δὲ πάντες ὀρίσωμεν, ἵνα ¹⁾ εἴ τις ἐπίσκοπος ἐξ ἐτέρας παροικίας βουληθῆ ἄλλοτριον ὑπερέτην χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου εἰς τινα βαθμὸν καταστῆσαι, ἄκυρος καὶ ἀβέβαιος ἢ κατάστασις ἢ τοιαύτη νομίζοιτο· εἴ τινες δ' ἂν τοῦτο ἑαυτοῖς ἐπιτρέψαιαν, παρὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων ἡμῶν ²⁾ καὶ ὑπομιμησασθαι καὶ διορθοῦσθαι ὀφείλουσιν. ἅπαντες εἰρήναι· Καὶ οὗτος ὁ ὅρος στήτω ἀσάλευτος.

XVI.

Ἰέτιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὐκ ἀγνοεῖτε ὅποια καὶ πηλίκη τυγχάνει ἢ τῶν Θεσσαλονικέων μῆτρόπολις· πολλάκις τοιγαροῦν εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἐτέρων ἐπαρχῶν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι παραγίνονται, καὶ οὐκ ἀρκούμενοι βραχέος διαγωγῆ χρόνου ἐναπομένουσι καὶ ἅπαντα τὸν χρόνον αὐτόθι ποιοῦντες διατελοῦσιν, ἢ μόλις μετὰ πλείστον χρόνον εἰς τὰς ἑαυτῶν πατριὰς ἐκκλησίας ἀναγκάζονται· περὶ τούτων οὖν ὀρίστεον. Ἵσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὗτοι οἱ ὅροι, οἱ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ὠρισμένοι, φυλαττέσθωσαν καὶ ἐπὶ τούτων τῶν προσώπων.

XVII.

Ἵπερβάλλοντος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ὀλυμπίου ³⁾ καὶ τοῦτο ἤρρεσεν, ἵνα εἴ τις ἐπίσκοπος βίαν ὑπομείνας ἀδίκως ἐκβληθῆ ἢ διὰ τὴν ἐπιστήμην ἢ διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἢ διὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἐκδικίαν, καὶ φεύγων τὸν κίνδυνον, ἀθῶος καὶ καθωσιωμένος ὢν, εἰς ἐτέραν ἔλθοι ⁴⁾ πόλιν, μὴ κωλυέσθω ἐκεῖ ἐπὶ τοσοῦτον ⁵⁾ διάγειν, ἕως ἂν ἐπανέλθῃ ἢ τῆς ὑβρεως τῆς γεγεννημένης αὐτῷ ἀπαλλαγῆν εὐρέσθαι δυνήθῃ· σκληρὸν γὰρ καὶ βαρύντατον, ἐλασίαν ἀδικον ὑπομειννηκότα μὴ ὑποδέχεσθαι ὑφ' ἡμῶν· πλείστη γὰρ καλοκαγαθία καὶ φιλοφρονησεῖ ⁶⁾ ὀφείλει παραδέχεσθαι ὁ τοιοῦτος· πάντες εἰρήκασιν· Ἦρρεσεν καὶ τοῦτο.

XVIII.

Γανδέντιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οἶδας, ἀδελφεῖ Ἰέτιε, ὡς τὸ κτηνικαῦτὰ ποτε κατασταθέντος σου ἐπισκόπου ἢ εἰρήνη λοιπὸν ἐβράβευσεν· ἵνα μὴ τινα λείψανα διχονοίας περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ⁷⁾ ἐναπομείνη, ἔδοξε καὶ τοὺς παρὰ Μουσαίου κατασταθέντας καὶ τοὺς παρὰ Εὐτυχίανου, ἐπειδὴ αὐτῶν οὐδεμίαν αἰτία εὐρίσκειτο, πάντας ὑποδεχθῆναι.

XIX.

Ἵσιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τῆς ἐμῆς μετριότητος ἢ ἀπόφρασις ἐστὶν αὕτη· ἐπειδὴ ἡσυχοὶ καὶ ὑπομονητικοὶ ὀφείλομεν εἶναι, καὶ διαρκῆ τὸν πρὸς πάντας ἔχειν δίκτον, ἅπαξ τοὺς εἰς κλήρον ἐκκλησιαστικὸν προαχθέντας ὑπὸ τινῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐὰν μὴ βούλοιντο ἐπανερχεσθαι εἰς ἃς κατωνομάσθη-

1) Ἵσιος ... ἵνα omitt. a Bev. — 2) ἡμῶν omitt. a Bev. — 3) Ἵπερβάλλοντος ... Ὀλυμπίου omitt. a Bev. — 4) ἔλθῃ Bev. — 5) κωλύεται ἕκαστος ἐπὶ τοσοῦτον Bev. — 6) φιλοφρονησῇ Bev. — 7) ἐκκλησιῶν Bev. —

XIX.

Osius episcopus dixit: Et hoc universi constituimus, ut quicumque ex alia parochia voluerit alienum ministrum sine consensu episcopi ipsius et sine voluntate ordinare, non sit rata ordinatio ejus. Quicumque autem hoc usurpaverit, a fratribus et coëpiscopis nostris et admoneri debet et corrigi.

XX.

Aetius episcopus dixit: Non ignoratis, quanta et qualis sit Thessalonicensium civitas; saepe ad eam veniunt ex aliis regionibus presbyteri et diaconi et non sunt contenti brevi tempore morari, sed aut resident ibi ¹⁾ aut certe vix post longa spatia ad sua redire coguntur. Universi dixerunt: Ea tempora, quae constituta sunt circa episcopos, et circa has ²⁾ personas observari debent.

XXI.

Osius episcopus dixit: Suggestente fratre et coëpiscopo nostro Olympio ³⁾ etiam hoc placuit, ut si aliquis vim perpesus est et inique expulsus pro disciplina et catholica confessione ⁴⁾ vel pro defensione veritatis ⁵⁾ effugiens pericula, innocens et devotus ⁶⁾ ad aliam venerit civitatem, non prohibeatur immorari, quamdiu aut redire possit aut injuria ejus remedium acceperit: quia durum est, eum ⁷⁾ qui persecutionem patitur non recipi; etiam et larga benevolentia et humanitas ei est exhibenda.

Omnis synodus dixit: Universa, quae constituta sunt, catholica ecclesia in universo orbe diffusa custodiet.

Et subscripserunt, qui convenerant episcopi omnes diversarum provinciarum ⁸⁾ sic: Ego N. episcopus civitatis N. et provinciae N. ita credo sicut supra scriptum est ⁹⁾.

¹⁾ contenti ut brevi tempore remorentur aut resideant [al. et aut resident] ibi Isid. — ²⁾ erga horum Isid. — ³⁾ Alipio Cod. T. 2. —

⁴⁾ professione in marg. Mansi. — ⁵⁾ pro disciplina vel catholica defensione vel confessione veritatis Codd. Hisp. Isid. — ⁶⁾ devolutus Codd. Hisp. Isid. — ⁷⁾ durum est enim Isid. — ⁸⁾ divers. provinc. desunt in Cod. Luc. — ⁹⁾ In editione Moguntina haec legitur annotatio: *Et subscripserunt omnes episcopi diversarum provinciarum vel civitatum, numero CXXI. In altero Mss. dicuntur fuisse CCC. teste Petro Crabbe. In plerisque autem sic legitur: Et subscripserunt qui convenerant. Osius ab Hispania episcopus civitatis Cordubensis etc. etc.* Harduin. —

σαν ἐκκλησίας, τοῦ λοιποῦ μὴ ὑποδέχασθαι· *Εὐτυχιανὸν δὲ μήτε ἐπισκόπου ἑαυτῷ διεκδικεῖν ὄνομα, ἀλλ' οὐδὲ Μουσαῖον ὡς ἐπίσκοπον νομιζέσθαι· εἰ δὲ λαϊκὴν κοινωνίαν ἀπαιτοῖεν, μὴ χορῆναι αὐτοῖς ἀρνεῖσθαι.* πάντες εἶπον· Ἀρέσκει.

Κ Α Ν Ο Ν Ε Σ

ΤΩΝ ΕΝ ΓΑΓΓΡΑΙ ΣΤΡΕΛΘΟΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ, ΟΥΓΙ-
ΝΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑΙ ΣΤΗΝΟΔΩΝ ΕΞΕΤΕΘΗΣΑΝ¹⁾.

Κυρίοις τιμιωτάτοις ἐν Ἀρμενία συλλειτουργοῖς Εὐσέβιος, Αἰλιανός, Εὐγένιος Ὀλύμπιος, Βιδυνικός, Γρηγόριος, Φιλητός, Πάππος²⁾, Εὐλάλιος, Ἰπάτιος, Προαιρέσιος, Βασίλειος, Βάσσος, οἱ συνελθόντες εἰς τὴν κατὰ Γάγγραν ἀγίαν σύνοδον, ἐν κυρίῳ χαίρουν.

Ἐπειδὴ συνελθοῦσα ἡ ἀγιωτάτη σύνοδος τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ κατὰ Γάγγραν ἐκκλησίᾳ διὰ τινὰς ἐκκλησιαστικὰς χρεῖας, ζητούμενων καὶ τῶν κατ' Εὐστάδιον, εὗρισκε πολλά ἀθέμιως γινόμενα ὑπὸ τούτων αὐτῶν τῶν περὶ Εὐστάδιον, ἀναγκαίως ὤρισε καὶ πᾶσι φανερόν ποιῆσαι ἐποπούδας ἐν ἀναίρεσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κακῶς γινομένων· καὶ γὰρ ἐκ τούτου καταμύφισθαι αὐτοὺς τὸν γάμον καὶ ὑποτίθεσθαι, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐν γάμῳ ὄντων ἐλπίδα παρὰ θεῷ ἔχει, πολλαὶ γυναῖκες ὑπανδροὶ ἀπάτηθῆσαι τῶν ἑαυτῶν ἀνδρῶν ἀνεχώρησαν καὶ ἄνδρες ἰδίῳν γυναικῶν, εἶτα ἐν τῷ μεταξὺ μὴ δυνήθῃσαι ἐγκρατεῖν ἐμοιχεύθησαν, καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν ἀνεπίσθησαν· εὗρισκοντο δὲ καὶ ἀναχωρήσεις ἐκ τῶν οἰκῶν τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας ποιούμενοι, καταφρονητικῶς διακείμενοι κατὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἰδίᾳ συνάξεις ποιούμενοι καὶ ἐκκλησιάσεις καὶ διδασκαλίας ἐτέρας, καὶ τὰ ἄλλα κατὰ³⁾ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ κατὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ξένα ἀμφιάσματα ἐπὶ καταπτώσει τῆς κοινότητος τῶν ἀμφιασμάτων συναγοντες, καρποφορίας τε τὰς ἐκκλησιαστικὰς τὰς ἀνεκὰθεν διδομένας τῇ ἐκκλησίᾳ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς σὺν αὐτοῖς ὡς ἀγίοις τὰς διαδόσεις ποιούμενοι, καὶ δοῦλοι δεσποτῶν ἀναχωροῦντες καὶ διὰ τοῦ ξένου ἀμφιάσματος καταφρόνησι κατὰ τῶν δεσποτῶν ποιούμενοι, καὶ γυναῖκες παρὰ τὸ σύνθηδες ἀντὶ ἀμφιασμάτων γυναικῶν ἀνδρικὰ ἀμφιάσματα ἀναλαμβάνουσαι καὶ ἐκ τούτων οἰόμεναι δικαιούσθαι, πολλαὶ δὲ ἀποκείρονται προφάσει θεοσεβείας τὴν φύσιν τῆς κόμης τῆς γυναικείας, νηστείας τε ἐν κυριακῇ ποιούμενοι καὶ τῆς αγιό-

¹⁾ cf. Gieseler l. c. vol. I, p. 397. 539 cc. 553 k. Neander l. c. vol. II, p. 351—352, not. 2. Fuchs l. c. vol. II, p. 305—319. — ²⁾ *Osius Cordubensis* add. Dionys. — ³⁾ καὶ κατὰ Bev. —

τητος τῆς ἐλευθέρας ἡμέρας καταφρονούντες καὶ τῶν νηστειῶν τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τεταγμένων ὑπερφρονούντες καὶ ἐσθίοντες, καὶ τινες αὐτῶν μεταληψείας κρέων βδελυττόμενοι, καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότων εὐχὰς ποιεῖσθαι μὴ βουλόμενοι καὶ γινομένων εὐχῶν καταφρονοῦντες καὶ πολλάκις προσφορῶν ἐν αὐταῖς ταῖς οἰκίαις τῶν γεγαμηκότων γινομένων μὴ μεταλαμβάνοντες, καὶ πρεσβυτέρων γεγαμηκότων ὑπερφρονούντες καὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν γινομένων μὴ ἀπτόμενοι, καὶ τὰς συναξεις τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἐκεῖ συνερχομένων καὶ λειτουργούντων καταγινωσκοντες, καὶ πλουσίων δὲ τῶν μὴ πάντων τῶν ὑπαρχόντων ἀναχωρούντων ὡς ἐλπίδα παρὰ θεῷ οὐκ ἐχόντων, καὶ πολλὰ ἄλλα ἃ ἀριθμῆσαι οὐδεὶς ἂν δυνήσθῃ· ἕκαστος γὰρ αὐτῶν, ἐπειδὴ τοῦ κανόνος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐξῆλθεν ὡσπερ νόμους ἰδιάζοντας ἔσχεν· οὔτε γὰρ κοινὴ γνώμη αὐτῶν ἀπάντων ἐγένετο, ἀλλ' ἕκαστος ὅπερ ἂν ἐναθυμήθῃ τοῦτο προσέθηκεν ἐπὶ διαβολῇ τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτοῦ βλάβη ¹⁾. διὰ οὖν ταῦτα ἠναγκάσθη ἡ παραγεννομένη ²⁾ ἐν Γάγγραις ἁγία σύνοδος καταψηφισασθαι αὐτῶν καὶ ὄρους ἐκθέσθαι, ἐκτὸς αὐτοῦ εἶναι τῆς ἐκκλησίας· εἰ δὲ μετανοοῖεν καὶ ἀναθεματίζοιεν ἕκαστον τούτων τῶν κακῶς λεχθέντων, δεκτοὺς αὐτοὺς γίνεσθαι. καὶ διὰ τοῦτο ἐξέθετο ἡ ἁγία σύνοδος ἕκαστον, ὃ ὀφείλουσιν ἀναθεματίσαι· τες δεχθῆναι· εἰ δὲ τις μὴ πεισθεῖη τοῖς λεχθεῖσιν, ὡς αἰρετικὸν αὐτὸν ἀναθεματίσθῃ καὶ εἶναι ἀκωνιόνητον καὶ κερωρισμένον τῆς ἐκκλησίας· καὶ δεήσει τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ πάντων τῶν εὐρισκομένων παρ' αὐτοῖς τοιοῦτον παραφυλάξασθαι.

I.

Εἰ τις τὸν γάμον μέμφοιτο καὶ τὴν καθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὖσαν πιστὴν καὶ εὐλαβῆ, βδελύσσοιτο ἢ μέμφοιτο ὡς ἂν μὴ δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω ³⁾.

II.

Εἰ τις ἐσθίοντα κρέα χωρὶς αἵματος καὶ εἰδωλοθύτου καὶ πνικτοῦ μετ' εὐλαβείας καὶ πίστεως κατακρίνοι, ὡς ἂν διὰ τὸ μεταλαμβάνειν ἐλπίδα μὴ ἔχοντα, ἀνάθεμα ἔστω.

III.

Εἰ τις δοῦλον προφάσει θεοσεβείας διδάσκει καταφρονεῖν δεσπότητος καὶ ἀναχωρεῖν τῆς ὑπηρεσίας καὶ μὴ μετ' εὐνοίας καὶ πάσης τιμῆς τῷ ἑαυτοῦ δεσπότη ἐξυπηρετεῖσθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

IV.

Εἰ τις διακρίνοιτο παρὰ ⁴⁾ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χοῦναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορὰς μεταλαμβάνειν ⁵⁾, ἀνάθεμα ἔστω ⁶⁾.

1) singuli . . . ad accusationem ecclesiae nitendo, tanquam rector non sit, vel addunt decreta vel minuunt Dionys. — 2) παραγεννομένη Bev. —

3) Neander l. c. vol. II, p. 383. — 4) περί Bev. discernit a presbytero Dionys. — 5) μεταλαβεῖν Bev. — 6) Gieseler l. c. vol. I, p. 540 cc. Neander l. c. vol. II, p. 209. —

V.

Εἰ τις διδάσκει, τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ εὐκαταφρόνητον εἶναι καὶ τὰς ἐν αὐτῷ συναξίαις, ἀνάθεμα ἔστω.

VI.

Εἰ τις παρὰ τὴν ἐκκλησίαν ἰδίᾳ ¹⁾ ἐκκλησιάζοι καὶ καταφρονῶν τῆς ἐκκλησίας τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐθέλοι πράττειν, μὴ συνόντος τοῦ πρεσβυτέρου κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἀνάθεμα ἔστω.

VII.

Εἰ τις καρποφορίας ἐκκλησιαστικὰς ἐθέλοι λαμβάνειν ἢ δίδοναι ἔξω τῆς ἐκκλησίας παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἐγκειρισμένου τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μετὰ γνώμης αὐτοῦ ἐθέλοι πράττειν, ἀνάθεμα ἔστω.

VIII.

Εἰ τις διδοὶ ἢ λαμβάνοι καρπόφοριαν παρεκτὸς τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἐπιτεταγμένου εἰς οἰκονομίαν εὐποιίας, καὶ ὁ διδοὺς καὶ ὁ λαμβάνων ἀνάθεμα ἔστω.

IX.

Εἰ τις παρθενεύοι ἢ ἐγκρατεύοιτο, ὡς ἂν βδελύττων τῶν γάμων ²⁾ ἀναχωρήσας ³⁾ καὶ μὴ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ ἅγιον τῆς παρθενίας, ἀνάθεμα ἔστω.

X.

Εἰ τις τῶν παρθενευόντων διὰ τὸν κύριον κατεπαιροίτο τῶν γεγαμηκότων, ἀνάθεμα ἔστω.

XI.

Εἰ τις καταφρονοίῃ τῶν ἐκ πίστεως ἀγάπας ποιούντων καὶ διὰ τιμὴν τοῦ κυρίου συγκαλοῦντων τοὺς ἀδελφούς, καὶ μὴ ἐθέλοι κοινωνεῖν ταῖς κλήσεσι, διὰ τὸ ἐξευτελιζεῖν τὸ γινόμενον, ἀνάθεμα ἔστω ⁴⁾.

XII.

Εἰ τις ἀνδρῶν διὰ νομιζομένην ἄσκησιν περιβολαίῳ χρηταί ⁵⁾ καὶ ὡς ἂν ἐκ τούτου τὴν δικαιοσύνην ἔχων καταψηφίσοιτο τῶν μετ' εὐλαβείας τοὺς βήρους φορούντων καὶ τῆ ἄλλῃ κοινῇ καὶ ἐν συνηθείᾳ οὐσῇ ἐσθῆτι κεκρημένων, ἀνάθεμα ἔστω.

XIII.

Εἰ τις γυνὴ διὰ νομιζομένην ἄσκησιν μεταβάλλοιτο ἀμφιάσμα καὶ ἀντὶ τοῦ εἰωθότος γυναικείου ἀμφιάσματος ἀνδρείον ⁶⁾ ἀναλάβοι ⁷⁾, ἀνάθεμα ἔστω.

XIV.

Εἰ τις γυνὴ καταλιμπάνοι τὸν ἄνδρα καὶ ἀναχωρεῖν ἐθέλοι βδελυττομένη τὸν γάμον, ἀνάθεμα ἔστω.

1) κατ' ἰδίαν Bev. — 2) βδελυττόμενος τὸν γάμον in marg. Just. — 3) ἀναχωρῶν Bev. — 4) Gieseler l. c. vol. I, p. 584 p. Neander l. c. vol. II, p. 468. Rheinwald l. c. p. 335 not. 6. — 5) κέρχεται in marg. Just. — 6) ἀνδρῶν Bev. et in marg. Just. — 7) ἀναλαμβάνοι in marg. Just. —

XV.

Εἰ τις καταλιμπάνῃ ¹⁾ τὰ ἑαυτοῦ τέκνα καὶ μὴ ²⁾ τεκνοτροφῇ καὶ ὅσον ἐν ἑαυτῷ ³⁾, πρὸς Θεοσεβειαν τὴν πρὸς ἡκουσαν ἀνάγῃ ⁴⁾, ἀλλὰ προφάσει τῆς ἀσκήσεως ἀμελείῃ, ἀνάθεμα ἔστω.

XVI.

Εἰ τινὰ τέκνα γονέων, μάλιστα πιστῶν, ἀναχωροῖη προφάσει Θεοσεβείας καὶ μὴ τὴν καθήκουσαν τιμὴν τοῖς γονευσίν ἀπονέμοι, προτιμωμένης δηλονότι παρ' αὐτοῖς τῆς Θεοσεβείας, ἀνάθεμα ἔστω.

XVII.

Εἰ τις γυναικῶν διὰ τὴν νομιζομένην ἄσκησιν ⁵⁾ ἀποκείροιτο τὰς κόμας, ὡς ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς ὑπόμνησιν τῆς ὑποταγῆς, ὡς ἀναλύουσα ⁶⁾ τὸ πρόσταγμα τῆς ὑποταγῆς, ἀνάθεμα ἔστω.

XVIII.

Εἰ τις διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἐν τῇ κυριακῇ νηστεύοι ⁷⁾, ἀνάθεμα ἔστω ⁸⁾.

XIX.

Εἰ τις τῶν ἀσκουμένων χωρὶς σωματικῆς ἀνάγκης ὑπερφηρανεύοιτο καὶ τὰς παραδεδομένας νηστείας εἰς τὸ κοινὸν καὶ φυλαττομένας ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραλῶσι ἀποκυροῦντος ⁹⁾ ἐν αὐτῷ τελείου λογισμοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

XX.

Εἰ τις αἰτιῶτο ¹⁰⁾, ὑπερηφάνῳ διαθέσει κεχηρημένος καὶ βδελυττόμενος τὰς συναξεῖς τῶν μαρτύρων ἢ τὰς ἐν αὐτοῖς ¹¹⁾ γινόμενας λειτουργίας καὶ τὰς μνήμας αὐτῶν, ἀνάθεμα ἔστω.

XXI. ¹²⁾

Ταῦτα δὲ γράφομεν οὐκ ἐκκόπτοντες τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς γραφὰς ἀσχεῖσθαι βουλομένους, ἀλλὰ τοὺς λαμβάνοντας τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀσκήσεως εἰς ὑπερηφάνιαν κατὰ τῶν ἀφελέστερον βιούντων ἐπαιρομένους τε καὶ παρὰ τὰς γραφὰς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καὶ νεωτερισμοὺς ¹³⁾ εἰσάγοντας· ἡμεῖς τοιγαροῦν καὶ παρθεσίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης θαυμάζομεν καὶ ἐγκρατίαν μετὰ σε-

1) καταλιμπάνει et τεκνοτροφεῖ Bev. et Just. — 2) μηδέ in marg. Just. —

3) τὸ ὅσον ἐπ' αὐτῷ Bev. ἐφ' ἑαυτῷ in marg. Just. — 4) ἀνάγει in marg. Just.

5) Θεοσεβειαν Bev. et in marg. Just. — 6) παραλύουσα Bev. παρα-

λύουσα in marg. Just. — 7) νηστεύει Bev. — 8) Rheinwald l. c.

p. 157 not. 2. — 9) ὑποκυροῦντος in marg. Just. stimulo suae cog-

itationis impulsus Dionys. perfectam in sua scientia vindicans rationem

Isid. — 10) αἰτιῶται Bev. et in marg. Just. — 11) αὐταῖς Bev. —

12) Hunc appendicem sive, ut in Gratiani decreto dicitur, caput ultimum

hujusce concilii Gangrensis observavimus abesse a quibusdam sed pau-

cis iisque Latinis codicibus mss. et ab editione Justelli. — Leguntur

autem tum in Graecis Balsamonis et aliorum editionibus tum in codice

ecclesiae Romanae (Mogunt. 1525. Paris. 1609.). Eademque habet vet-

teris versio in collectione Isidori et apud Gratianum (distinct. 30. 41.),

Ivonem aliosque, nec omisit barbarus quidem interpres, verum anti-

quissimus (Just. Bibl. vol. I, p. 290). Observatio Ph. Labbei. —

13) καινοσμούς (omissa voce καὶ) Bev. —

μνότητος καὶ θεοσεβείας γινομένην ἀποδεχόμεθα, καὶ ἀναχώρησαι τῶν ἔγκοσμίων πραγμάτων μετὰ ταπεινοφροσύνης ἀποδεχόμεθα, καὶ γὰρ σουνοίκησιν σεμνήν τιμῶμεν, καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐποιίας οὐκ ἐξουθενούμεν, καὶ λιτότητα καὶ εὐτέλειαν ἀμφιασμάτων δι' ἐπιμέλειαν μόνον τοῦ σώματος ἀπερίεργον ἐπαινούμεν, τὰς δὲ ἐκλύτους καὶ τεθρυμμένας ἐν τῇ ἐσθήτι παρθούς οὐκ ἀποδεχόμεθα ¹⁾ καὶ τοὺς αἰκούς τοῦ θεοῦ τιμῶμεν καὶ τὰς συνόδους τὰς ἐπ' αὐτοῖς ὡς ἀγίας καὶ ἐπιβεβαιωθεῖς ἀποδεχόμεθα ²⁾, οὐ συγκλείοντες τὴν εὐσεβείαν ἐν τοῖς οἴκοις, ἀλλὰ πάντα τάπον τὸν ἐπ' ³⁾ ὀνόματι τοῦ θεοῦ οἰκοδομηθέντα τιμῶντες, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ ⁴⁾ συνόδον ⁵⁾ κοινὴν εἰς ὠφέλειαν τοῦ κοινού ἀποδεχόμεθα ⁶⁾, καὶ τὰς καθ' ὑπερβολὴν εὐποιίας τῶν ἀδελφῶν τὰς ⁷⁾ κατὰ τὰς παραδόσεις διὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς πτωχοὺς γινομένης μακαρίζομεν, καὶ πάντα συνελόντας εἰπεῖν, τὰ παραδοθέντα ὑπὸ τῶν θείων γραφῶν καὶ τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γίνεσθαι εὐχόμεθα.

¹⁾ ἀποστρεφόμεθα Bev. — ²⁾ ἀσπαζόμεθα Bev. — ³⁾ ἐπ' Bev. —

⁴⁾ τοῦ θεοῦ. omitt. a Bev. — ⁵⁾ συνέλευσιν (omissa voce κοινῆν) Bev. —

⁶⁾ προσέμεθα Bev. — ⁷⁾ ὡς τὰς Bev. —

CONCILIIUM CARTHAGINENSE PRIMUM TEMPORE JULII I. PPAE 1)

Cum Gratus episcopus Carthaginensis 2) in concilio una cum collegis suis consedisset 3), et qui ex diversis provinciis Africanis ad Carthaginem convenerunt, Felice 4) Bajanensi 5), Fortunatiano Raptano 6), Crescente Vagensi 7), Vindiciano Lacubricensi 8), Abundantio Adrumetino, Privato Vegesilitano 9), Gaudentio Tusdritano 10), Patricio Sicensi 11) Quietio Uticensi, Rumulo Tebestensi 12), et ceteris, quorum manus continentur, idem Gratus episcopus dixit: Gratias Deo omnipotenti et Christo Jesu, qui dedit malis schismatibus 13) finem et respexit ecclesiam suam, ut in ejus gremium erigeret universa membra dispersa, qui imperavit religiosissimo Constantino 14) imperatori, ut votum gereret unitatis et mitteret ministros sancti operis famulos dei Paulum et Macarium. Dei ergo nutu 15) congregati ad unitatem, ut per diversas provincias concilia celebraremus et universae provinciae Africae hodierna 16) die concilium gratia Dei Carthaginem veniret 17): unde considerantibus vobis cum mea mediocritate tractentur tituli necessarii, de quibus necesse est nos memores praeceptorum divinatorum et magisterii divinarum scripturarum 18), contemplantes unitatis tempus, id de singulis definire, quod nec Carthago vigorem legis infringat, nec tamen tempore unitatis aliquid durissimum statuamus.

- 1) *Incipit Concilium Carthaginense sub Sancto Grato, et sic passim appellatur, in primis a Ferrando in Breviatione Canonum. — Conc. Carth. primum XLV episcoporum* Codd. Hisp. in Collect. Can. ecc. Hisp. Matrili, 1808. — Hoc concilium emendatius edidit Holstenius ex Vaticanis codicibus et ex eo iterum Labbeus. Hoc idem postea emendavit Harduinus ex ms. pervetusto Colleg. Paris. Soc. Jesu et ex variis lectionibus, quas olim ad eum Roma transmisit D. Emanuel Schelstrate, decerptas ex ms. codice S. Laurentii Escorialis, quas etiam magna ex parte Holstenius et Labbeus secuti sunt ex alio Vaticano. Nos Holstenii editionem cum editione Harduini contulimus adnotavimusque (in margine), in quibus alteram ab altera discrepare deprehendimus. Mansi. — 2) *Carthaginis* Codd. Hisp. — 3) *resedisset* A. et E. — 4) In Codd. A. E. U. G. nomina episcoporum in casu nominativo locata sunt. — 5) *Bizacensis* in marg. Mansi. — 6) *Capsitanus* Codd. Hisp. *Ramptonus* Merlin. — 7) *Bagensis* C. Hisp. — 8) *Vindicius Lacubacensis* C. Hisp. *Lacubajense, Sacubacensis* in marg. Mansi. — 9) *Bejiselitanus* C. Hisp. — 10) *Turretamalliensis* C. Hisp. *Turretamathumensis* in marg. Mansi. — 11) *Eparcius Sicensis* C. Hisp. *Eparchio Sicensi* in marg. Mansi. — 12) *Romulus Tebestinus* C. Hisp. — 13) *malis schismatis* T. I. 2. — 14) *Constantio* C. Hisp. praeter T. I. 2, et Merlin. — 15) *Ex dei ergo nutu* Codd. Hisp. — 16) *hodierno* C. Hisp. — 17) *concilii gratia ad Carth. veniretur* C. Hisp. *venirent* in marg. Mansi. — 18) *scripturarum sanctarum* C. Hisp. —

I.

Ergo, si vobis placet, consideremus primum titulum rebaptizationis ¹⁾. Unde ²⁾ sanctitatem vestram postulo, ut mentis vestrae placita producatis ad ³⁾ descendentem in aquam, et interrogatum in trinitate secundum evangelii fidem et apostolorum doctrinam et confessum bonam conscientiam in deum de resurrectione Jesu Christi, si ⁴⁾ liceat iterum interrogari in eadem fide et in aqua iterum intingi ⁵⁾. Universi episcopi dixerunt: Absit, absit. Illicitas esse sancimus rebaptizationes et satis esse alienum ⁶⁾ a sincera fide et catholica disciplina. Gratus episcopus dixit: ⁷⁾ Magna beatitudo a deo patre per dominum Christum concessa est tempore ⁸⁾ nostro, ut liceat religionis mentibus insinuare ecclesiasticam disciplinam, ut auditores percipientes regulam rectam et deo placentem ⁹⁾ praemia multorum ¹⁰⁾ honorum percipiant, ut in ipsis deus in omnibus et pro omnibus honoretur. Discussus est titulus necessarius rebaptizationis, in quo ¹¹⁾ plus schismatis rabies delitescerat, et habita ¹²⁾ moderatione, legis vigore et auctoritate fides ¹³⁾ custodita est. Illud sane sapientissimis vestris, sensibus insinuare contendo, licet vestra prudentia sit instructa a deo ¹⁴⁾, et mereatur in pace et unitate consequi desuper munera larga, tamen et ego unus ex vobis et qui parem vobiscum sollicitudinem gero ¹⁵⁾ propter ecclesiasticum ordinem illud insinuare curabo.

II.

Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, neque ad ¹⁶⁾ passiva corpora, quae sepulturae tantum propter misericordiam ecclesiasticam commendari mandatum est, redigat, ut aut ¹⁷⁾ insania praecipitatos aut aliquo tali pacto ¹⁸⁾, aut alia ratione peccati disjunctos ¹⁹⁾, non ratione vel tempore competenti, quo martyria celebrentur ²⁰⁾, martyrum nomine appellet ²¹⁾. At si quis ad injuriam martyrum claritati eorum adjungat infamiam ²²⁾, placet eos si laici sint ²³⁾ ad poenitentiam redigi, si autem sint ²⁴⁾ clerici, post communionem ²⁴⁾ et post cognitionem honore privari. Universi dixerunt: Recte stabilit ²⁵⁾ sanctitas vestra; hoc et singulis conciliis statutum est.

-
- 1) rebaptizationis C. Hisp. (al. locis rebaptizatio scribere solent.) —
 2) et C. Hisp. — 3) an C. Hisp. — 4) si om. a C. Hisp. —
 5) tingi C. Hisp. — 6) illicitam enim ... rebaptizationem ... alienam C. Hisp. — 7) Hinc incipit Can. II. in C. Hisp. — 8) tempore C. Hisp. — 9) placeant et C. Hisp. — 10) meritorum C. Hisp. et in marg. Mansi. — 11) in qua T. 2. — 12) et adhibita C. Hisp. —
 13) legis vigor et auctoritas custod. est C. Hisp. legis vigor et auctoritas fidei in marg. Mansi. — 14) et a deo docta C. Hisp. et in marg. Mansi. — 15) geram C. Hisp. — 16) ad om. a C. Hisp. —
 17) redigant aut C. Hisp. — 18) aut aliquo tali pacto om. a C. Hisp. —
 19) discretos C. Hisp. et in marg. Mansi. — 20) celebrantur C. Hisp. —
 21) nomen appellent C. Hisp. — 22) aut si quis in ... inannos C. Hisp. et Hard. — 23) sunt C. Hisp. — 24) communionem A. T. I. BR. E. 3. 4. — 25) statuit C. Hisp. et in marg. Mansi. —

III.

Gratus episcopus dixit: Et illud praecipue, si videtur vestrae dilectioni, cavendum est, ut pastoris cura quantum debet et potest regularis ¹⁾ providentia praemoneat ²⁾, ut nullis liceat ab affectu ³⁾ abstinentibus carnali apud extraneos pariter commorari ⁴⁾; occasiones enim amputandae sunt peccatorum et tollendae omnes suspiciones, quibus subtilitas diaboli sub praetextu caritatis et dilectionis incautas animas vel ignavas irretire consuevit. Nullus igitur nullaque sanctimoniae et virginitati deserviens propter blasphemiam ecclesiae, si vobis placet, in una domo cum extraneis penitus commorari debent ⁵⁾. Universi dixerunt: Qui nolunt nubere, et pudicitiae meliorem eligunt partem, haec vitare debent ⁶⁾, et non solum non habitare simul, sed nec habere ad se aliquem accessum; hoc ergo et lex jubet et sanctitas vestra commendat, ut ⁷⁾ in singulis conciliis ⁸⁾ statutum est. Gratus episcopus dixit: Ergo persuasio interdum prudentes solet arcere a peccatis, dum ⁹⁾ imprudentes debet metus hujuscemodi constringere, si sanum consilium respuunt et salutare mandatum. Si ergo laici sunt, post communionem si contempserint, a communione separentur ¹⁰⁾. Universi dixerunt: Placet, placet.

IV.

Gratus episcopus dixit: Etsi infinita sunt quae lege praescripta proficientia sunt disciplinae, et unusquisque nostrum tractatu assiduo et commonitione frequenti per singulas quasque species proficientes ad disciplinam poterit populos invitare ¹¹⁾; tamen aliqua ex eis ¹²⁾ propter blasphemias ¹³⁾ suggerenda sunt a nobis et in concilio statuenda. Si videtur vobis, pari sententia teneantur etiam hi, qui cum viduis commorantur et nulla secum ¹⁴⁾ germanitate conjuncti sunt. Universi dixerunt: Juxta viduos et viduas eadem lex maneat et sententia.

V.

Privatus episcopus Vegesitanus ¹⁵⁾ dixit: Suggesto sanctitati vestrae, ut statuatis, non licere ¹⁶⁾ clericum alienum ab aliquo suscipi sine literis episcopi sui, neque apud se retinere, nec ¹⁷⁾ laicum usurpare sibi de plebe aliena, ut eum ordinet sine conscientia ejus episcopi de cujus plebe est. Gratus episcopus dixit: Haec observantia ¹⁸⁾ pacem custodivit ¹⁹⁾, nam

1) *regalis* C. Hisp. — 2) *pastoris curam . . . tota praemunit* C. Hisp.

3) *Al. ms. ab effectu.* Hard. — 4) *liceat extraneis ab aff. carn. abst. diverse pariter commorari* C. Hisp. *cum extraneis in marg.* Mansi. —

5) *in una domo penitus commorari non debet* C. Hisp. — 6) *(om. voce haec) vitare debent non solum habitare simul* C. Hisp. — 7) *hoc et in C. Hisp.* — 8) *a nobis add.* C. Hisp. *(praeter U. G.: a nobis sic confirmatum et statutum est).* — 9) *quum* C. Hisp. — 10) *si clerici sunt, honorare priventur add.* a C. Hisp. *et in marg.* Mansi. — 11) *intimare* C. Hisp. *et in marg.* Mansi. — 12) *ex his* C. Hisp. — 13) *blasphemiam* C. Hisp. — 14) *cum se* C. Hisp. — 15) *Bejeselitanus* C. Hisp. *Bejeselitanus* Hard. — 16) *debere* C. Hisp. — 17) *detinere, sed neque* C. H. — 18) *observata res* C. Hisp. — 19) *custodit* C. Hisp. —

et memmi, in sanctissimo concilio Sardicensi¹⁾ statutum, ut nemo alterius plebis hominem usurpet²⁾, sed si forte erit necessarius³⁾, petat a collega suo et per⁴⁾ consensum⁵⁾ habeat.

VI.

Necasius⁶⁾ episcopus Culusitanus dixit: Credo placere suggestionem meam sanctitati vestrae, et displicere vobis, ut qui serviunt Deo et annexi sunt clero, non⁷⁾ accedant ad actus seu administrationem vel procuracionem domorum. Gratus episcopus dixit: Et apostolorum statuta sunt, quae dicunt: Nemo militans Deo ingerit se negotiis secularibus⁸⁾; proinde aut clerici sint sine actionibus domorum, aut actores sine officio clericorum. Universi dixerunt: Hoc observemus.

VII.

Casianus⁹⁾ Usulensis episcopus dixit: Statuat gravitas vestra, ut unusquisque clericus vel laicus non communicet¹⁰⁾ in aliena¹¹⁾ plebe sine literis episcopi sui. Gratus episcopus dixit: Nisi hoc observatum fuerit, communicatio fiet passiva¹²⁾; nam si cum literis receptus fuerit, et concordia inter episcopos servatur, et nemo subtilis alterius fugiens communionem ad alterum latenter accedit¹³⁾. Universi dixerunt: Omnibus provides, et clero et laicis consulis¹⁴⁾.

VIII.

Magnus episcopus Astyagensis¹⁵⁾ dixit: Quid dilectioni vestrae videtur? Procuratores et actores, etiam per se tutores pupillorum¹⁶⁾ si debeant ordinari? Gratus episcopus dixit: Si post deposita universa et reddita ratiocinia actus vitae ipsorum fuerint probati¹⁷⁾ in omnibus, debent¹⁸⁾ et cum laude cleri si postulati fuerint¹⁹⁾ honore munerari; si enim ante libertatem negotiorum vel officiorum ab aliquo sine consideratione fuerint ordinati²⁰⁾, ecclesia infamatur. Universi dixerunt: Recte omnia statuit sanctitas tua, ideoque ita est et nostra ista quoque sententia²¹⁾.

1) sanctissimi concilii Sardicensis similiter statutum C. Hisp. cf. Conc. Sard. can. XVI. sqq. ex interpr. Dion. — 2) sibi usurpet C. Hisp. — 3) sed si forte erit necessarium ordinationi ut de vicino homo sit necessarius C. Hisp. — 4) per om. a C. Hisp. — 5) concessum Æ. BR. T. I. U. G. et in marg. Mansi. — 6) Nicasius C. Hisp. et in marg. Mansi. — 7) non om. a Cod. A. Item in marg. Mansi: concurrant ad actiones. — 8) 2 Tim. 2, 4. — 9) Cassianus C. Hisp. — 10) non communicent C. Hisp. — 11) alia C. Hisp. — 12) Forsan: passim. Mansi. — Hoc est sine discrimine. Hard. — 13) accedat in marg. Mansi. ut . . . accedat C. Hisp. (praeter U.: et nemo accedet). — 14) consulens C. Hisp. (praeter A.: ut clero et laicis consulentes). — 15) Aptungensis in marg. Mansi. — 16) tutores etiam seu curatores pupillorum C. Hisp. tutores etiam et executores seu curatores pupillorum in marg. Mansi. — 17) comprobati C. Hisp. — 18) debeant C. Hisp. — 19) postulatus fuerit C. H. — 20) fuerit ordinatus C. Hisp. — 21) ideo quae tua est, nostra est quoque sententia C. H. —

IX.

Metus Caunensis ¹⁾ episcopus dixit: Recte statutum est, ut obnoxii alienis negotiis non ordinentur; tamen dimissi ²⁾ et gratias referre debent et a clericorum injuria temperare: et ipsis non liceat clericos ³⁾ nostros eligere apothecarios vel ratiocinatores. Gratus episcopus dixit: Nulli dubium est, quod omnes vel domini vel procuratores vel quicumque praesunt, cum audierunt ⁴⁾ saluberrima instituta concilii et sibi esse consultum nec impeditum, propriam debebunt temperare ⁵⁾ injuriam in clericis nostris; quod si injuria ⁶⁾ constitutionis imperatoriae clericos inquietandos putaverint, si defensio ecclesiastica nos non deridet ⁷⁾, pudor publicus vindicabitur. Universi dixerunt: Saluberrimae professiones debuerunt a tanto concedi concilio ⁸⁾.

X.

Felix episcopus Bajanensis ⁹⁾ dixit: Nullus debet collegae suo facere injuriam. Multi enim transcendunt sua et usurpant aliena ¹⁰⁾, ipsi invitis. Gratus episcopus dixit: Avaritiae cupiditatem ¹¹⁾ radicem omnium malorum esse nemo est qui dubitet ¹²⁾: proinde inhibendum est, ne quis alienos fines usurpet, aut transcendat episcopum collegam suum, aut ¹³⁾ usurpet alterius plebes ¹⁴⁾ sine ejus petitu, quia inde cetera mala omnia generantur. Universi dixerunt: Placet, placet.

XI.

Elpidophorus Cuizitanus ¹⁵⁾ episcopus dixit: Statuat sanctitas vestra ut clerici, qui superbi vel contumaces sunt, coerceantur, ut qui minores ¹⁶⁾ majoribus irrogaverunt injurias metum habeant ¹⁷⁾. Gratus episcopus dixit: Manifestum est illum non esse dei, qui humilitatem contemnit ¹⁸⁾, sed diaboli qui superbiae inventor et princeps est: unde si quis tumidus vel contumeliosus extiterit in majorem natu vel aliquam causam habuerit, a tribus vicinis episcopis si diaconus est arguatur ¹⁹⁾; presbyter a sex; si episcopus, a duodecim consacerdotibus audiatur. Universi dixerunt episcopi: Contemptus debet contumaciae et superbiae ²⁰⁾ in omnibus frangi, causa vero pro personis a statuto numero audiatur ²¹⁾.

- 1) *Mettun Cannensis* plerique C. H., *Mettucanensis* Æ., *Metun Canonensis* T. 2., *Met Tuncanensis* U. G., *Metus Taccanensis* in marg. Mansi.
 2) *tamen si dimissi*, et C. Hisp. — 3) *vel dominis clericos* C. Hisp. et in marg. Mansi. — 4) *audierint* C. Hisp. — 5) *inhibebunt injuriam* C. Hisp. — 6) *in injuriam* C. Hisp. — 7) *et def. eccl. non deerit et pudor etc.* C. Hisp. — 8) *provisiones deb. tanto cond. concilio* C. H. — 9) *Byzensis* C. Hisp. *Byzacinensis* in marg. Mansi. — 10) *et tr. suas et usurp. alienas plebes* C. Hisp. — 11) *Avaritiam et cupiditatem* U. — 12) *quis nemo dubitet* C. Hisp. praeter Æ. — 13) *et* C. Hisp. — 14) *fines* in marg. Mansi. — 15) *Elpidophorus Cuizitanus* C. Hisp. (Æ: *Elpidophorus Cuizitanus*, *Cuizitanus* in marg. Mansi. — 16) (om. v. ut) *qui minores sunt et maj. irrogaverint* C. Hisp. — 17) *disciplinae* add. a C. Hisp. et in marg. Mansi. — 18) *condemnat* C. Hisp. — 19) *qui arguitur, si presb. est* C. Hisp. et in marg. Mansi. — 20) *Contumandi debet contumacia et superbia* C. Hisp. et in marg. Mansi. — 21) *causae . . audiantur* C. H. —

XII.

Antigonus episcopus Madaurensis ¹⁾ dixit: Gravem injuriam patior, et credo dolere sanctitatem vestram contumeliam meam, et computare communem injuriam ²⁾. Optantius ³⁾ cum se repraesentaret pactum mecum habuit, et divisimus plebes; manuscRIPTIONES ⁴⁾ nostrae tenentur et pittacia. Contra hoc pactum circuit plebes mihi attributas et usurpat populos ⁵⁾ ut illum patrem, me vitricum nominent. Gratus episcopus dixit: Factum hoc dolendum est, ut in se illiciat ⁶⁾ populorum imperitorum animas ⁷⁾ contra disciplinam, contra evangelicam traditionem, contra pacis placita; nam si sibi id posse contingere arbitraretur, nunquam profecto in fratrem aliquis deliquisset: unde aut inita pacta suam obtineant firmitatem, aut conventus si se non cohibuerit ecclesiasticam sentiat ⁸⁾ disciplinam. Universi dixerunt: Pax servetur, pacta custodiantur.

XIII.

Abundantius episcopus Adrūmetinus dixit: In nostro concilio statutum est, ut non liceat clericis foenerari: quod si et ⁹⁾ sanctitati tuae et huic concilio videatur, praesenti placito designetur. Gratus episcopus dixit: Novellae suggestiones ¹⁰⁾, quae vel obscurae sunt vel sub genere latent, inspectae a nobis formam accipient. Ceterum de quibus apertissime divina scriptura sanxit non differenda ¹¹⁾ sententia est, sed potius exequenda; proinde quod in laicis reprehenditur ¹²⁾, id multo magis in clericis oportet praedamnari. Universi dixerunt: Nemo contra prophetas, nemo contra evangelia facit sine periculo.

XIV.

Gratus episcopus dixit: Juxta statuta concilii et meae mediocritatis sententiam placet facere rerum omnium conclusionem: universi tituli designati et digesti teneant sententias suas. Sane credo vos retinere ¹³⁾, multis conciliis a patribus nostris et traditionem temerariam esse damnatam ¹⁴⁾ et rebaptizationis impietatem esse puniendam, quas res etiam nostro concilio credo jam terminum accepisse. Reliqua vero, quae vel facta vel dicta superius comprehensa sunt vel aliis conciliis conscripta, quae ¹⁵⁾ secundum legem inveniuntur, custodire nos oportet. Si quis vero statuta supergressus corruperit, vel pro nihilo habenda putaverit, si laicus est communionem, si clericus est honore privetur. Universi dixerunt: Placet, placet. Gratus episcopus dixit: Superest jam, ut placita omnium nostrorum, quae ad consensum vestrum sunt scripta, vestra

1) *Maginensis* C. Hisp. (praeter *Æ. BR. T. 1.:* *Magirensis*, U.: *Margiensis*). — 2) *et comp. comm. inj.* desunt in Cod. A. — 3) *Optantius* in marg. Mansi. — 4) *manus* C. Hisp. et in marg. Mansi. — 5) *susurrat populis* ibid. — 6) *illiciant* C. H. — 7) *animos* C. H. — 8) *sentiet* C. H. — 9) *quid etiam* C. H. — 10) *Novella suggestio: quae vel obscura sunt ... inspecta* C. Hisp. — 11) *ferenda* C. Hisp. — 12) *deprehenditur* C. Hisp. — 13) *tenere* C. Hisp. — 14) *et traditione esse damnatam* C. Hisp. — 15) *quae om. a C. Hisp.* —

quoque subscriptione firmetis. Universi dixerunt: Et consensisse nos concilii hujus scripta testantur et subscriptione nostra consensus declarabitur noster. Et subscripserunt.

CONCILIUM CARTHAGINENSE NOMINE SECUNDUM,

ORDINE TEMPORIS INTER CARTHAGINENSIA EXTANTIA
VERE POSTREMUM, CIRCA TEMPORA
COELESTINI PAPAE ¹⁾.

Gloriosissimo imperatore Valentiniano Augusto quarto et Theodosio ²⁾ viris clarissimis consulibus, XIV. Kalendas Junii ³⁾ Carthagine in basilica Perpetua ⁴⁾ restituta, cum Genedius ⁵⁾ episcopus una cum Victore Abderitano ⁶⁾ et alio Victore Puppitanensi ⁷⁾ et ceteris coëpiscopis suis provinciarum diversarum consedisset, Genedius episcopus dixit:

I.

Omnipotenti deo gratias refero, qui permisit ut secundum commune concilium ⁸⁾ habitum in praetorio etiam ita ⁹⁾ juxta tenorem petitionis literarum mearum ad Carthaginem pro fide atque utilitate ecclesiastica veniretis, licet ¹⁰⁾ non omnes. Tamen quoniam caritas totum ¹¹⁾ persuadet, ut qui corpore sunt absentes nobiscum in ¹²⁾ spiritu videantur esse conjuncti, idcirco deo propitio quia praesentes estis pari professione fides ecclesiastica, quae per nos traditur, in hoc coetu glorioso primitus profitenda est. Tunc demum ordo ecclesiasticus singulorum ex ¹³⁾ consensu omnium est extruendum atque roboran-

¹⁾ *Concil. Carth. secundum LXI. episcoporum era CCCCXXVIII. XVI. Cal. Julius C. Hisp.* — Hoc concilium contulit Harduinus cum ms. ac pervetusto codice Bibl. Colleg. Paris. Soc. Jesu, et in isto sicut et in aliis Africae conciliis emendationes et varias lectiones adjecit ex ms. Sorlensi Gothico, qui asservatur in Bibliotheca S. Laurentii Escurialis, olim a Schelstrate ad eum Roma transmissus. Nos vero collato Labbei ac Harduini textu ea, in quibus alter ab altero dissidet, praeter adnotata a Labbeo in margine hic subjicimus. Mansi. —

²⁾ *Neoterio C. Hisp. et in marg. Mansi.* — ³⁾ *XIV. Kal. Jun. om. a C. Hisp. (cf. not. I.) — Julius in marg. Mansi.* — ⁴⁾ *Perpetuae in marg. Mansi.* — ⁵⁾ *Genedius C. Hisp., quem in mss. ubique ita appellari observat Harduin. Al. Genethlius.* — ⁶⁾ *Al. Abziritano, Abzuritano.* —

⁷⁾ *Puppianensi C. H. et in marg. Mansi, Puppianensi Hard.* — ⁸⁾ *concilium C. Hisp. praeter T. I. 2. U. G.* — ⁹⁾ *praeterito et juxta C. Hisp.* — ¹⁰⁾ *etsi C. Hisp.* — ¹¹⁾ *totum caritatis vinculum persuadet U.* — ¹²⁾ *in om. a C. H.* — ¹³⁾ *et C. Hisp.* —

us, ut ¹⁾ fratrum et cōepiscoporum nostrorum nuper promotorum mentes de his, quae proponenda sunt, roborentur. Et sicut ²⁾ a patribus certa dispositione accepimus, ut trinitatem ³⁾, quam in nostris finibus ⁴⁾ consecratam retinemus, patris et filii et spiritus sancti unitatem, quae nullam noscitur habere notitiam ⁵⁾, sicuti didicimus, ita dei populos instruamus. Ab universis episcopis dictum est: Plane sic accepimus, sic tenemus, fidem ⁶⁾ apostolicam sequentes.

II.

Aurelius episcopus dixit: Cum in praeterito concilio de continentiae et castitatis moderamine ⁷⁾ tractaretur, gradus isti tres conscriptione quadam castitatis ⁸⁾ per consecrationes annexi sunt. Episcopos, inquam, presbyteros et diaconos ita placuit, ut condecet ⁹⁾ sacrosanctos antistites et dei sacerdotes, nec non et Levitas vel qui sacramentis divinis inserviunt continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter quod a deo postulante impetrare; ut quod apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab universis episcopis dictum est: Omnibus placet, ut episcopi, presbyteri et diaconi vel qui sacramenta contrectant pudicitiae custodes etiam ab uxoribus se abstineant. Ab omnibus dictum est: Placet ¹⁰⁾, ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altari ¹¹⁾ deserviunt ¹²⁾.

III.

Fortunatus episcopus ¹³⁾ dixit: Si jubet sanctitas vestra, suggero. Nam memini praeterito concilio fuisse statutum, ut chrisma vel reconciliatio poenitentium nec non et puellarum consecratio a presbyteris non fiant ¹⁴⁾. Si quis autem emergerit hoc faciens, quid de eo statuendum sit? Aurelius ¹⁵⁾ episcopus dixit: Audivit dignatio vestra suggestionem fratris et cōepiscopi nostri Fortunati ¹⁶⁾. Quid ad haec dicitis? Ab universis episcopis dictum est: Chrismatis confectio et puellarum consecratio a presbyteris non fiant ¹⁷⁾, vel reconciliare quemquam in ¹⁸⁾ publica missa presbytero non licere, hoc omnibus placet ¹⁹⁾.

1) *adstruendus ad corroborandas fratrum C. Hisp. — adstruendus. Ad corroborandas autem f. et c. n. n. p. m. et proponenda sunt quae a patribus etc. in marg. Mansi. — 2) propon. sunt, quae a patribus C. H. — 3) trinitatis, quam nostris sensibus in marg. Mansi. — 4) sensibus C. H. 5) differentiam C. Hisp. et in marg. Mansi. — 6) sic docemus fidem C. Hisp. — 7) Epigonius episcopus Bullensium regionum dixit: Quam praeterito conc. de continentia et castitate tract. C. Hisp. — 8) castitati in marg. Mansi. — 9) qui constrictione quadam .... episcopus inquam, presbyter et diaconus tractatu pleniori ut pudicitiam custodiant, doceantur. Genethlius episcopus dixit: Ut superius dictum est decet sacrosanctos etc. C. Hisp. et Cod. Vatio. Mansi. — 10) Ab omni. dict. est: Placet om. a C. Hisp. — 11) altario C. Hisp. — 12) Gieseler l. c. vol. I. p. 552 g. — 13) Numidius ep. Maculitanus C. Hisp. — Fortunatianus in marg. Mansi. — 14) fiat C. Hisp. — 15) Geneclius C. Hisp. — 16) Numidii C. Hisp. — 17) fiat C. Hisp. — 18) in om. a C. Hisp. — 19) Rheinwald l. c. p. 37 not. 5. p. 261 not. 3.*

IV.

Aurelius ¹⁾ episcopus dixit: Si quisquam in periculo fuerit constitutus et se reconciliari ²⁾ divinis altaribus petierit, si episcopus absens fuerit, debet utique presbyter consulere episcopum, et sic periclitantem ejus praecepto reconciliare: quam rem debemus salubri concilio ³⁾ corroborare. Ab universis episcopis dictum est: Placet, quod sanctitas vestra necessario nos instruere dignata est.

V.

Felix episcopus Selemselitanus dixit: Etiam, si hoc placet sanctitati vestrae, insinuo, ut dioeceses, quae nunquam episcopos acceperunt ⁴⁾, non habeant, et illa dioecesis quae aliquando habuit, habeat proprium: et si accedente tempore, crescente fide, dei populus multiplicatus desideraverit proprium habere rectorem, ejus ⁵⁾ videlicet voluntate in cujus potestate est dioecesis constituta, habeat episcopum. Secundum autem hanc prosecutionem ⁶⁾ sanctitas vestra aestimet ⁷⁾, quid fieri debeat. Genedius episcopus dixit: Si placet insinuatio fratris et coepiscopi nostri Felicis, ab omnibus confirmetur. Ab universis episcopis dictum est: Placet.

VI.

Numidius episcopus Massylitanus ⁸⁾ dixit: Praeterea sunt quam plurimi non bonae conversationis, qui existimant majores natu vel episcopos passim vageque in accusationem ⁹⁾ pulsandos; debent tam facile admitti ¹⁰⁾ necne? Aurelius ¹¹⁾ episcopus dixit: Placet ergo caritati vestrae, ut is, qui aliquibus sceleribus ¹²⁾ irretitus est, vocem adversus majores ¹³⁾ natu non habeat accusandi? Ab universis episcopis dictum est: Si criminosus est, non ¹⁴⁾ admittatur, omnibus placet.

VII.

Felix episcopus Selemselitanus ¹⁵⁾ dixit: Illud autem vestrae suggero sanctitati, ut si qui ¹⁶⁾ pro facinoribus suis de ecclesia pelluntur, et ausi fuerint ad ¹⁷⁾ comitatum pergere, aut ad judicia publica prosilire, aut forsitan ecclesiae catholicae limina conturbare, si episcopus vel clericus cujuslibet plebis eos sine consensu ¹⁸⁾ susceperit ¹⁹⁾, de his quid censetis? Epigonus episcopus Bullensium regionum ²⁰⁾ dixit: Si quis

1) *Geneclius C. Hisp.* — 2) *reconciliare* in marg. Mansi. — 3) *consilio C. Hisp. et in marg. Mansi.* — 4) *habuerunt C. Hisp. et in marg. Mansi.* — 5) *cum ejus C. Hisp.* — 6) *propositionem T. 2.* 7) *sanctitatis vestrae est aestimare C. Hisp.* — 8) *Massylitanus C. Hisp. Maslianitanus in marg. Mansi.* — 9) *in accusatione C. Hisp. et in marg. Mansi.* — 10) *contra apostolicam regulam add. in marg. M. et in C. Hisp.* — 11) *Geneclius ibid.* — 12) *saecularibus in marg. Mansi.* — 13) *majorem C. Hisp.* — 14) *ut non Hard. et C. Hisp.* — 15) *In uno ms. Sesembitanus Hard. Selambitanus in marg. Mansi.* — 16) *hi qui Hard. et C. Hisp.* — 17) *aut ad C. Hisp.* — 18) *Forsan: consensu sui episcopi. Mansi.* — 19) *limina attentare episcopus vel clericus cujuslibet plebis, de his quid censetis? C. Hisp.* — 20) *regionum in marg. Mansi.* —

episcopus communionem tenens catholicam huiusmodi homines vanis blandimentis incedentes temere susceperit ¹⁾, sciat cum his se rectissime depravatum vel damnatum ²⁾. Genedius episcopus dixit: Ergo recte suggerunt fratres et coëpiscopi, ut qui merito facinorum suorum ab ecclesia pulsus est, si ab aliquo episcopo aut presbytero vel clerico fuerint in communionem ³⁾ suscepti, refugientes ⁴⁾ sui episcopi regulare iudicium, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius. Ab universis episcopis dictum est: Omnibus placet.

VIII.

Alypius episcopus ecclesiae Tagastensis, legatus provinciae Numidiae ⁵⁾, dixit: Nec illud praetermittendum est, ut si quis forte presbyter ab episcopo suo correptus aut excommunicatus, tumore vel superbia inflatus putaverit separatim deo sacrificia offerenda vel aliud erigendum altare contra ecclesiasticam fidem disciplinamque crediderit ⁶⁾, non exeat impunitus. Valentinus primae sedis provinciae Numidiae ⁷⁾ dixit: Necessario ⁸⁾ disciplinae ecclesiasticae et fidei congrua sunt, quae frater noster Alypius ⁹⁾ prosecutus est. Proinde, quid exinde videtur vestrae dilectioni, edicite. Si quis presbyter contra episcopum suum inflatus schisma fecerit, anathema sit ¹⁰⁾. Ab universis episcopis dictum est: Si quis presbyter a praeposito suo excommunicatus vel correptus fuerit, debet utique apud vicinos ¹¹⁾ episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo episcopo reconciliari: quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus secernendum se ab episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens sacrificium deo obtulerit, anathema habeatur et locum amittat ¹²⁾; nihilominus et de civitate et congregatione ¹³⁾ in qua fuerit longius repellatur, ne vel ignorantes vel simpliciter viventes ¹⁴⁾ serpentina fraude decipiat, quoniam ¹⁵⁾ secundum apostolum: Ecclesia una est, una fides, unum baptisma ¹⁶⁾; et si querimoniam justam adversus episcopum habuerit, inquirendum erit ¹⁷⁾.

IX.

Numidius episcopus Massylitanus dixit: In quibusdam locis sunt presbyteri, qui aut ignorantes simpliciter aut dissimulantes audacter, praesente et inconsulto episcopo complurimis ¹⁸⁾

¹⁾ *incederit, sciat* C. Hisp. — ²⁾ *sciat cum tisdem rejectis se esse depravatum transiens in sortem eorum* C. Hisp. et Harduin. *cum his se rejectis esse deprav. vel damn.* in marg. Mansi. — ³⁾ *communione* (om. voce in) C. Hisp. — ⁴⁾ *refugientes — iudicium desunt in ms. Hard.* — ⁵⁾ *Felix episcopus Selemselitanus* C. Hisp. (et Cod. Vaticanus teste Luca Holstenio. Mansi). — ⁶⁾ *crediderit agendum* C. Hisp. ⁷⁾ *Genedius episcopus* C. Hisp. et Cod. Vat. — ⁸⁾ *necessaria* C. Hisp. ⁹⁾ *Felix* C. Hisp. et C. Vat. — ¹⁰⁾ *Si quis — anath. sit* om. a C. Hisp. et ms. Hard. — ¹¹⁾ *binos* Æ. — ¹²⁾ *loco amisso anath. habeatur* C. Hisp. — ¹³⁾ *et congreg. om.* a C. Hisp. et ms. Hard. — ¹⁴⁾ *simplices mentes* in marg. Mansi. — ¹⁵⁾ *quoniam* om. a C. H. — ¹⁶⁾ *Ephes. 4, 5.* — ¹⁷⁾ *est* in marg. Mansi. — ¹⁸⁾ *quam plurimis* C. Hisp.

in domiciliis agant agenda¹⁾, quod disciplinae incongruum cognoscit esse sanctitas vestra. Genedius episcopus dixit: Fratris et coepiscopi nostri dignae suggestioni respondere non immeretur²⁾. Ab universis episcopis dictum est: Quisquis presbyter inconsulto episcopo agenda³⁾ in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius existit.

X.

Felix episcopus Selemselitanus dixit: Etiam hoc adjicio secundum statuta veterum conciliorum, ut si quis episcopus (quod non opinamur) in⁴⁾ reatum aliquem incurrerit, et fuerit ei nimia necessitas non posse plurimos congregare; ne in crimine remaneat a duodecim episcopis audiatur, et a sex presbyteris et a tribus diaconibus⁵⁾ cum proprio suo episcopo. Genedius episcopus dixit: Quid ad hoc dicit sanctitas vestra? Ab universis episcopis dictum est⁶⁾, a nobis veterum statuta debere servari.

XI.

Victor episcopus Abderitanus⁷⁾ dixit: Roboranda est ecclesiastica disciplina, ne quisquam episcoporum alterius plebes⁸⁾ vel diocesim sua importunitate pulsare debeat⁹⁾: qui hoc facere tentaverit, quemadmodum coercendus est? Genedius episcopus dixit: Et lex sancta prohibet et ipsa veritas definit, non debere quemquam aliena¹⁰⁾ concupiscere. Proinde, quid etiam vobis omnibus placeat, propria voce signate. Ab universis episcopis dictum est: Placet, secundum divinae legis et sancti evangelii¹¹⁾ auctoritatem, ut nemo nostrum alienos limites transgrediatur.

XII.

Numidius episcopus Massylitanus dixit: Alii¹²⁾ episcopi usurpatione quadam usurpant¹³⁾, contempto primatu cujuslibet provinciae suae, ad desiderium populi episcopum ordinare, sine¹⁴⁾ literis ad se primae cathedrae manantibus neque postea acceptis¹⁵⁾. Quid de hoc statuit sanctitas vestra? Genedius episcopus dixit: Quoniam communis est honorificentia, quam unicuique servari oportet, id ipsum fraternitati vestrae convenit pronuntiare¹⁶⁾. Ab universis episcopis dictum est: Placet omnibus, ut inconsulto primatu cujuslibet provinciae tam

1) *agendam* C. Hisp. et ms. Hard. — 2) *Fratres . . . suggestioni tuae resp. non morentur* C. Hisp. — 3) *agendam* C. Hisp. et ms. Hard. —

4) *optatus* (T. l. 2. et in marg. Mansi: *optatus fieri*) *reatum*. C. Hisp.

5) *presbyter, et a tribus diaconus*. C. Hisp. — 6) *dictum est: Dignum est* C. Hisp. — 7) *Abziritanus* (ita C. Hisp. hoc loco), al. *Abzuritanus* in

marg. Mansi. — 8) *plebis* C. Hisp. — 9) *pulsare terminosque*

sibi statutos conetur excedere C. Hisp. et in marg. Mansi. —

10) *non sinit quemquam alienum* C. Hisp. — 11) *et s. evangelii de-*

sunt in C. Hisp. et ms. Hard. — 12) *aliqui* C. Hisp. et in marg.

Mansi. — 13) *existimant* C. Hisp. — 14) *neque* C. Hisp. et ms.

Hard. — 15) *manentibus neque potestate accepta* C. Hisp. et in marg.

Mansi. — 16) *quae debet unicuique servari de hoc ipso fratres vestrum*

est pronuntiare C. Hisp. —

facile nemo praesumat, licet cum multis episcopis, in quocumque loco sine ejus (ut dictum est) praecepto episcopum ordinare ¹⁾; si autem necessitas fuerit, tres episcopi, in quocumque loco sint, cum primatis praecepto ordinare debeant episcopum ²⁾.

XIII.

Genedius episcopus dixit: Omnia ergo quae a vestro coetu gloriosissimo statuta sunt, placet ab omnibus custodiri? Ab universis episcopis dictum est: Placet, placet, ut ³⁾ custodiantur ab omnibus. Genedius episcopus dixit: Si (quod non opinamur) ab aliquo fuerint violata, quid statuitis, quod fieri debeat ⁴⁾? Ab universis episcopis dictum est: Qui contra suam professionem vel subscriptionem venerit, ipse se ab hoc coetu separabit ⁵⁾. Genedius episcopus dixit: Gratulemur domino ⁶⁾ nostro praestante, quod pro statu ecclesiae catholicae cuncta nos salubri consilio servanda decrevimus. Et ideo, quae ab omnibus sunt dicta, propria debemus subscriptione firmare ⁷⁾. Ab universis episcopis dictum est: Fiat, fiat. Et subscripsorunt.

CONCILIUM CARTHAGINENSE NOMINE TERTIUM,

ORDINE TEMPORIS INTER EA QUAE POST NICAENUM
EXTANT VERE SECUNDUM. CIRCA TEMPORA SIRICII
PAPAE ⁸⁾.

Caesario et Attico viris clarissimis consulibus Kalendas ⁹⁾ Septembris Carthagine in secretario basilicae restitutae cum Aurelius episcopus una cum episcopis ¹⁰⁾ consedisset adstantibus etiam diaconibus, constituta sunt haec, quae in praesenti concilio definita sunt:

1) non debere ordinare. C. H. — 2) debent (om. voce episcopum) C. Hisp.
3) ut om. a C. Hisp. — 4) quod fieri debeat omitt. a C. Hisp. —
5) separavit C. Hisp. — 6) Gratulor deo nostr. C. Hisp. — 7) roborare C. Hisp. et in marg. Mansi. — 8) Ex collectione Isidori tum edita, tum ms. annorum 800 ut statuunt periti, aliaque ms. Bibl. Colleg. Paris. Soc. Jesu, deinde ex variis lectionibus ad eum a Schelstrate transmissis, emendatius edidit hoc concilium Harduinus, qui quando aliter legat ac Labbeus noster, diligenter advertimus. Apud eundem titulus hic est: *Concilium Carthaginiense III. ab episcopis XLVI.* [ms. Soriens. XLVII. al. XCVI.] aera CCCCLXXXV. Mansi. *Conc. Carth. III. habitum ab episcopis numero XLVII.* [Æ: XLVIII.], era 436 [Æ. BR. T. I. 2.: 435], V, *Cal. Sept.* C. H. — 9) Ms. unus habet *V. Kalendas.* Hard. — 10) una cum coepiscopis Hard. et C. Hisp. —

I.

Placuit ergo in principio propter errorem qui saepe solet oboriri, ut omnes Africanæ provinciae episcopi observationem paschalem ¹⁾ ab ecclesia Carthaginiensi curent accipere.

II.

Similiter placuit, ut propter causas ecclesiasticas, quae ad perniciem plebium saepe veterascunt, singulis quibusque annis concilium convocetur, ad quod omnes provinciae, quae primas sedes habent, de conciliis suis ternos ²⁾ legatos mittant, ut et minus invidiosi minusque hospibus sumptuosi conventus ³⁾ plena possit esse auctoritas; de Tripoli autem propter inopiam episcoporum unus episcopus veniat ⁴⁾.

III.

Item placuit, ut ordinandis episcopis vel clericis prius ab ordinatoribus suis decreta conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra statuta concilii fecisse asserant ⁵⁾.

IV.

Item placuit, ut ante viginti quinque annos aetatis nec diaconi ⁶⁾ ordinentur, nec virgines consecrentur, et ut lectores populum non saluent ⁷⁾.

V.

Item placuit, ut etiam per solemnissimos paschales dies sacramentum catechumenis non detur, nisi solitum sal ⁸⁾, quia si fideles per illos dies sacramentum non mutant, nec catechumenis oportet mutari ⁹⁾.

VI.

Item placuit, ut corporibus defunctorum eucharistia non detur; dictum est enim a domino: Accipite et edite. Cadavera autem nec accipere possunt nec edere. Cavendum est etiam, ne mortuari baptizari posse fratrum infirmitas credat, cum eucharistiam mortuis non dari ¹⁰⁾ animadverterit ¹¹⁾.

VII.

Aurelius episcopus dixit: Quisquis episcoporum accusatur, ad primatem ¹²⁾ provinciae ipsius causam deferat accusator; nec a communione suspendatur cui crimen intenditur ¹³⁾, nisi ad causam suam dicendam primatis ¹⁴⁾ literis evocatus ¹⁵⁾ minime occurrerit,

¹⁾ observationem diei paschalis C. Hisp. — ²⁾ binos aut quantos elegerint episcopus legatos mittant Hard. et C. His. — ³⁾ sumptuosi existant et in congregato conventu plena etc. Hard. et C. Hisp. —

⁴⁾ Rheinwald l. c. p. 94 not. 6. — ⁵⁾ poenitentiam duo mss. Hard. et C. Hisp. — ⁶⁾ diacones C. Hisp. — ⁷⁾ Rheinwald l. c. p. 277. not. 2. — Hoc capitulum in vetustis quibusdam codicibus sic habetur:

Item placuit, ut lectores populum non saluent; et ut ante viginti quinque annos nec clerici ordinentur, nisi primum divinis scripturis instructi vel ab infantia eruditi, propter fidei professionem vel asserionem. Mansi.

⁸⁾ salis C. Hisp. — In ms. nostro optimae notae legitur diserte: nisi solitum salutis. Hard. — ⁹⁾ catechumenos op. mutare C. Hisp. — ¹⁰⁾ quibus nec eucharistiam dari C. Hisp. — ¹¹⁾ licitum est Hard. — Rheinwald l. c. p. 349 not. II. — ¹²⁾ primates C. Hisp. — ¹³⁾ episcopus vel clericus priusquam add. T. I. 2. — ¹⁴⁾ primae sedis Hard. et C. Hisp. electorum iudicium die statuta literis etc. ms. Soriens. Hard. — ¹⁵⁾ die statuta add. C. H. —

hoc est intra spatium mensis ex ea die, qua eum literas accepisse constiterit: quod si aliquas veras necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causae suae dicendae intra alterum mensem integram habeat facultatem; verum post mensem secundum tamdiu¹⁾ non communicet, donec purgetur. Sin autem nec ad concilium universale anniversarium occurrere voluerit ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis suae sententiam dixisse judicetur. Tempore sane quo non communicat, nec in sua plebe²⁾ communicet. Accusator autem ejus, si nunquam diebus causae dicendae defuerit, a communione non removeatur; si vero aliquando defuerit subtrahens se, restituto in communionem episcopo ipse removeatur³⁾, ita tamen ut nec ipsi adimatam facultas causae peragenda, si se ad diem occurrere non noluisse, sed non potuisse probaverit. Illud vero placuit, ut cum agere coeperit episcoporum judicio⁴⁾, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad accusandum vel agendum⁵⁾ non admittatur, nisi proprias causas, non tamen ecclesiasticas, dicere voluerit⁶⁾.

VIII.

Si autem presbyteri vel diaconi fuerint accusati, adjuncto sibi ex vicinis locis⁷⁾ legitimo numero collegarum, id est in presbyteri nomine quinque, in diaconi duobus, episcopi⁸⁾ ipsorum causas discutiant, eadem dierum et dilationum⁹⁾ et a communione remotio et discussione personarum inter accusatores et eos qui accusantur forma servata. Reliquorum autem¹⁰⁾ causas etiam solus episcopus loci agnoscat et finiat.

IX.

Item placuit, ut quisquis episcoporum, presbyterorum et diaconorum seu clericorum, cum in ecclesia ei crimen fuerit intentatum¹¹⁾ vel civilis causa fuerit commota, si relicto ecclesiastico judicio publicis judiciis purgari voluerit, etiam si pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat, et hoc in criminali judicio¹²⁾: in civili vero perdat quod evicit, si locum suum obtinere voluerit¹³⁾. Cui enim ad eligendos iudices undique patet¹⁴⁾ auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio¹⁵⁾ iudicat, qui de universa ecclesia male sentiendo de judicio seculari poscit auxilium, cum privatorum christianorum causas apostolus ad ecclesiam¹⁶⁾ deferri atque ibi determinari praecipiat¹⁷⁾.

1) *Veruntamen diu p. m. s. n. c. C. Hisp.* (praeter T. I. 2. G.: *verum tamdiu*). — 2) *nec in sua ecclesia vel parochia* Hard. et C. Hisp. — 3) *a communione accusator* add. in ms. Hard. et C. Hisp. — 4) *in episc. jud. C. Hisp.* — 5) *ad arguendum non adm.* Hard. et C. Hisp. — 6) *non tamen si ecclesiasticas asserere voluerit* C. H. — 7) *proprius episcopus* add. C. Hisp. — 8) *collegarum una secum in presbyteri nomine episcopi sex, in diaconi tres* C. Hisp. — 9) *dilatione* C. Hisp. — 10) *clericorum* add. C. Hisp. — 11) *institutum* Hard. et C. Hisp. — 12) *actione* C. Hisp. — 13) *maluerit* Hard. et C. Hisp. — 14) *ecclesiae patet auct. ibid.* — 15) *ecclesiae consortio* ibid. — 16) *etiam ad* ecc. C. H. — 17) *Gieseler l. c. vol. I., p. 483 m.* —

X.

Hoc etiam placuit, ut si a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos ubi est maior auctoritas fuerit provocatum, non eis obsit quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint vel inimico animo iudicasse vel aliqua cupiditate aut gratia depravati: sane si ex consensu partium iudices electi fuerint, etiam a pauciore numero, quam constitutum est, non liceat provocari.

XI.

Ut filii episcoporum ¹⁾ vel clericorum spectacula secularia non exhibeant, sed nec spectent, quandoquidem a spectaculo et ²⁾ omnes laici prohibeantur; semper enim christianis omnibus hoc interdictum est, ut ubi blasphemi ³⁾ sunt non accedant.

XII.

Item placuit, ut filii vel filiae episcoporum vel quorumlibet clericorum gentibus vel haereticis aut schismaticis matrimonio non jungantur ⁴⁾.

XIII.

Ut episcopi vel clerici in eos qui catholici christiani non sunt, etiamsi consanguinei fuerint, nec per donationes nec per testamentum rerum suarum aliquid conferant ⁵⁾.

XIV.

Ut episcopi vel clerici suos filios a sua potestate per emancipationem ⁶⁾ exire non sinant, nisi de moribus eorum fuerint et aetate securi, ut possint ad eos jam propria pertinere peccata.

XV.

Item placuit, ut episcopi et presbyteri et diaconi vel clerici non sint conductores neque procuratores ⁷⁾ neque ullo turpi vel inhonesto negotio victum quaerant, quia respicere debeant scriptum esse: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus ⁸⁾.

XVI.

Ut nullus clericorum amplius recipiat, quam cuiquam accommodaverit, si pecuniam accipiat, speciem eandem quantum ⁹⁾ dederit accipiat, et quidquid aliud tantum quantum dederit accipiat.

XVII.

Ut cum omnibus omnino clericis extraneae feminae non cohabitent, sed solae matres, aviae, materterae, amitae, sorores

1) sacerdotum Hard. et C. Hisp. — 2) ab spectando etiam C. Hisp. —

3) blasphemiae Hard. et C. Hisp. — 4) conjungantur C. Hisp. —

5) fuerint, per donationes rerum suarum nihil conferant Hard. et C. Hisp. — Gieseler l. c. vol. I., p. 600 n. — 6) mancipationem C. Hisp. —

7) cond. aut procuratores privatorum Hard. et C. Hisp. — 8) cf. p. 114 not. 8. — Idem cap. XV. sic in vetustis quibusdam libris legitur: Ut episcopi, presbyteri et diacones non sint conductores aut procuratores privatorum, neque ullo negotio tali victum quaerant, quo eos peregrinari vel ab ecclesiasticis officiis invocari necesse sit. Mansi. — 9) cuiquam quod accommodaverit: si pecuniam, pecuniam accipiat; si speciem, speciem, quantum etc. [eandem speciem quantum etc.] Hard. et C. Hisp.

et filiae fratrum aut sororum et quaecumque ex familia, domestica necessitate, etiam antequam ordinarentur, jam cum eis habitabant, vel si filii eorum jam ordinatis parentibus uxores acceperint ¹⁾, aut servis non habentibus in domo quas ducant, aliunde ducere necessitas fuerit.

XVIII.

Ut episcopi, presbyteri et diaconi non ordinentur, priusquam omnes qui sunt in domo eorum christianos catholicos fecerint.

XIX.

Placuit, ut lectores, cum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere aut continentiam profiteri ²⁾.

XX.

Placuit ut a nullo episcopo usurpentur plebes alienae, nec aliquis episcoporum supergrediatur in dioecesi suum collegam ³⁾.

XXI.

Ut clericum alienum, nisi concedente ejus episcopo, nemo audeat vel retinere vel promovere in ecclesia sibi credita; clericorum autem nomen etiam lectores et psalmistae et ostiarii retinent.

XXII.

Ut nullus ordinetur clericus nisi probatus vel episcoporum examine vel populi testimonio.

XXIII.

Ut nemo in precibus vel patrem pro filio vel filium pro patre nominet, et cum altari adsistitur semper ad patrem dirigatur oratio; et quicumque sibi preces aliunde describit, non eis utatur, nisi prius eas cum instructoribus fratribus contulerit ⁴⁾.

XIV.

Ut in sacramentis corporis et sanguinis domini nihil amplius offeratur, quam ipse dominus tradidit, hoc est panis et vinum aquae mixtum ⁵⁾, nec amplius in sacrificiis ⁶⁾ offeratur, quam de uvis et frumentis ⁷⁾.

XXV.

Ut clerici vel continentes ad viduas vel virgines nisi jussu ⁸⁾ vel permissu episcoporum et ⁹⁾ presbyterorum non

¹⁾ acceperunt C. Hisp. — ²⁾ Hoc. cap. XIX. vetusti codices sic habent: *Ut lectores usque ad annos pubertatis legant, deinceps autem, nisi uxores custodita pudicitia duxerint, aut continentiam professi fuerint, legere non sinantur.* Mansi. — ³⁾ *in dioecesim collegae suae* Hard., A. E. 3. 4. G. — ⁴⁾ Rheinwald l. c. p. 355 not. 3. — ⁵⁾ *permixtum* BR. — ⁶⁾ *primitiis* Hard. et C. Hisp. — ⁷⁾ Hoc cap. XXIV. in vetustis codicibus ita habetur: *Ut in sacramentis corp. et sang. nihil — tradidit, hoc est panis et vinum aqua mixtum. Primitiae vero, seu mel et lac, quod uno die solemnissimo pro infantis mysterio solet offerri, quamvis in altari offeratur, suam tamen habent propriam benedictionem, ut a sacramento dominici corporis aut sanguinis distinguantur; nec amplius de primitiis offeratur, quam de uvis et frumentis* Mansi. — Rheinwald l. c. p. 306 not. 3. Neander l. c. vol. II., p. 446 not. 1. — ⁸⁾ *ex jussu* C. Hisp. — ⁹⁾ *aut* C. Hisp. —

accedant, et hoc non soli faciant, sed cum clericis¹⁾ vel cum his cum quibus episcopus iusserit vel presbyter²⁾; nec ipsi episcopi aut presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi feminas, nisi aut clerici praesentes sint³⁾ aut graves aliqui christiani.

XXVI.

Ut primae sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum aut summus sacerdos aut aliquid hujusmodi, sed tantum⁴⁾ primae sedis episcopus⁵⁾.

XXVII.

Ut clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi⁶⁾.

XXVIII.

Item placuit⁷⁾, ut episcopi trans mare non proficiscantur, nisi consulto primae sedis episcopo suae⁸⁾ cujusque provinciae, ut ab eo praecipue possint sumere formatam⁹⁾. Hinc etiam dirigendae literae concilii ad transmarinos episcopos.

XXIX.

Ut sacramenta altaris non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo coena domini celebratur¹⁰⁾. Nam si aliquorum pomeridiano¹¹⁾ tempore defunctorum sive episcoporum seu clericorum¹²⁾ sive ceterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt jam pransi inveniantur¹³⁾.

XXX.

Ut nulli episcopi vel clerici in ecclesia conviventur, nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiantur¹⁴⁾: populi etiam ab hujusmodi convivis quantum fieri potest prohibeantur¹⁵⁾.

XXXI.

Ut poenitentibus secundum peccatorum differentiam episcopi arbitrio poenitentiae tempora decernantur.

XXXII.

Ut presbyter inconsulto episcopo non reconciliet poenitentem, nisi absente episcopo et¹⁶⁾ necessitate cogente: cujuscumque autem poenitentis publicum et vulgatissimum crimen

1) *conclericis* Hard. et C. Hisp. — 2) *ep. aut presbyter iusserit* C. Hisp.

3) *sed ubi aut ... sunt* Hard. et C. Hisp. — 4) *tantummodo* U. G. —

5) Neander l. c. vol. II, p. 232 not. 3. Gieseler l. c. vol. I, p. 521 z. Rheinwald l. c. p. 94 not. 6. — 6) *compulsi* om. a C. Hisp. — 7) *Item placuit* om. a C. Hisp. — 8) *sive cuj. prov. primate* Hard. — 9) *formatam vel commendationem*, omissis sequentibus, Codd. Hisp. et ms. Hard.

10) *excepto — celebratur* absunt a C. Hisp. et ms. Hard. — 11) *pomeridiano* C. Hisp. omnes. — 12) *seu clericorum* desunt in C. Hisp. —

13) *inveniantur* C. Hisp. — Neander l. c. vol. II, p. 438 not. 5. Rheinwald l. c. p. 194 not. 2. — 14) *reficiant* C. Hisp. — 15) Neander l. c. vol. II, p. 482 not. 2 p. 468 not. 3. Rheinwald l. c. p. 241 not. 6. p. 335 not. 7. Gieseler l. c. vol. I, p. 380 o. — 16) *absentia episcopi necess. cog.* Hard. et C. Hisp. —

est, quod universa ecclesia noverit¹⁾, ante absidem²⁾ manus ei imponatur.

XXXIII.

Ut virgines sacrae cum³⁾ parentibus a quibus custodiebantur privatae fuerint, episcopi providentia vel presbyteri ubi episcopus absens est in⁴⁾ monasterio virginum vel gravioribus feminis commendentur, ut simul habitantes invicem se custodiant, ne passim vagantes ecclesiae laedant existimationem⁵⁾.

XXXIV.

Ut aegrotantes si per⁶⁾ se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium hi qui sui sunt periculo proprio dixerint⁷⁾, baptizentur⁸⁾.

XXXV.

Ut scenicis atque histrionibus ceterisque hujusmodi personis, vel apostaticis conversis vel reversis ad dominum, gratia vel reconciliatio non negetur.

XXXVI.

Ut presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret, chrisma vero nunquam conficiat.

XXXVII.

Ut clerici in aliena civitate non immorentur, nisi causas eorum justas episcopus loci vel presbyteri locorum perviderint.

XXXVIII.

Illud autem suggerimus mandatum nobis, quod etiam in Capuensi⁹⁾ plenaria synodo videtur statutum: non¹⁰⁾ liceat fieri rebaptizationes et¹¹⁾ reordinationes vel translationes episcoporum: nam Cresconius Villaerigiensis¹²⁾ episcopus plebe sua derelicta Tubuniensem¹³⁾ invasit ecclesiam, et usque hodie¹⁴⁾ commonitus secundum quod statutum fuerat, relinquere eandem quam invaserat plebem contempsit. Adversus istum quae pronuntiata fuerant confirmata quidem audivimus, sed petimus, secundum quod nobis mandatum est, ut dignemini dare fiduciam, quo jam¹⁵⁾ necessitate ipsa cogente liberum sit nobis, rectorem provinciae secundum statuta gloriosissimorum principum adversus illum adire, ut qui miti admonitioni sanctitatis vestrae acquiescere noluit et emendare illicitum, auctoritate judiciaria protinus excludatur. Aurelius episcopus dixit: Servata forma disciplinae non aestimabitur appetitus, si a vestra caritate modeste conventus recedere detrectaverit, cum

1) universam ecclesiam commoverit C. H. — 2) absidam C. Hisp. — In. A. E. 3. invenitur nota marginalis: id est altare. — 3) si a parentibus C. Hisp. — 4) pro monasterio C. Hisp. (praeter U.: monasterio). — 5) vagando ... opinionem. C. Hisp. — 6) pro C. Hisp. — 7) testimonium sui dixerint C. Hisp. (praeter U.: quum voluntates eorum testimonium sui periculo proprio dixerint). — 8) Similiter et de poenitentibus agendum est add. in ms. Harduini. — 9) Capsensi in marg. Mansi. — 10) ut non C. Hisp. — 11) et om. a C. Hisp. — 12) Cresconius Villaerigiensis C. Hisp. — 13) Tuguniensem T. 2. — 14) usque in hodie C. Hisp. — 15) quoniam C. Hisp. (praeter U.: quomodo). —

fuerit suo contemptu et contumacia, faciente etiam auctoritate iudiciaria, conventus. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Hoc enim omnibus placet? Ab universis episcopis dictum est: Justum est, placet.

XXXIX.

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt. Et illud nobis mandatum est, ut quia proxime ¹⁾ fratres nostri Numidiae duo episcopi ordinare praesumpserunt pontificem, nonnisi a duodecim censeatis episcoporum celebrari ordinationes. Aurelius episcopus dixit: Forma antiqua servabitur, ut non minus quam tres sufficiant, qui fuerint destinati ²⁾ ad episcopum ordinandum, propterea quia et ³⁾ in Tripoli forte et Arzuge ⁴⁾ interjacere videntur ⁵⁾ barbarae gentes. Nam in ⁶⁾ Tripoli, ut asseritur ⁷⁾, episcopi sunt quinque tantummodo ⁸⁾, et possunt forte de seipso numero ⁹⁾ vel duo necessitate aliqua occupari; difficile est enim, ut de quolibet numero omnes possint occurrere. Numquid debet hoc ipsum impedimento esse ecclesiasticae utilitati? Nam et in hac ecclesia, ad quam dignata est sanctitas vestra convenire, crebro ac pene per diem dominicam ordinandos habemus. Numquidnam frequenter duodecim vel decem vel non multo minus adducere possum ¹⁰⁾ episcopos? Sed facile est mihi, duos adungere meae parvitati episcopos vicinos: quapropter cernit mecum caritas vestra, hoc ipsum observari non posse.

XL.

Sed et illud est statuendum, ut quando ad eligendum episcopum convenerimus, si qua contradictio fuerit oborta, quia talia tractata ¹¹⁾ sunt apud nos, non praesumant ad purgandum eum qui ordinandus est tres jam, sed postulentur ad numerum supradictorum unus vel duo ¹²⁾; et in eadem plebe cui ordinandus est discutiantur primo personae contradicentium, postremo etiam illa quae objiciuntur pertractentur; et cum purgatus fuerit sub conspectu publice, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestrae sanctitatis animo concordat, roboretur vestrae dignitatis responsione. Ab universis episcopis dictum est: Placet satis ¹³⁾.

XLI.

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Quoniam de concilio quaedam tractata noscuntur ¹⁴⁾, adjicimus ¹⁵⁾ etiam de die paschae nobis esse mandatum, ut de ecclesia semper Carthaginensi, sicut praedictum est, instruamur, et non sub angusto temporis spatio. Aurelius episcopus dixit: Si sanctitati vestrae videtur, quoniam nos spondidisse jam superius meminimus ut

1) *proximi* T. 2. — 2) *a metropolitano destinati* Hard. — *a metropolitano ordinati* C. Hisp. — 3) *et om.* a C. Hisp. — 4) *Arzure* T. 2. — 5) *videantur* C. Hisp. — 6) *et in Trip.* C. Hisp. — 7) *fertur* Æ. — 8) *tantum* C. H. — 9) *possunt de ipso numero forte vel* Hard. et C. Hisp. — 10) *advocare potero* C. Hisp. —

11) *facta* Hard. et C. Hisp. — 12) *duo vel tres* Hard. et C. Hisp. —

13) *Satis placet* C. Hisp. — 14) In Cod. Can. Eccl. Afr. c. 51.: *Quoniam de communitorio nostro omnia tractata noscuntur.* — 15) *addimus* C. H.

singulis quibusque annis ad tractandum conveniamus, et cum convenerimus in unum, tunc divulgabitur sanctus paschae dies per legatos qui fuerint in ¹⁾ concilio. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Nunc de praesenti coetu petimus, ut literis provinciam nostram de hac die informare dignemini. Aurelius episcopus dixit: Ita fiat necesse est.

XLII.

Epigonius episcopus dixit: Multis conciliis hoc statutum est a coetu sacerdotali, ut plebes quae in dioecesis ab episcopis retinentur, quae episcopos nunquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus episcopi, a quo tenentur, proprios accipiant rectores, id est episcopos. At vero quia nonnulli dominatu quodam adepto communionem fratrum abhorrent, vel certe cum elevati fuerint, quasi in quadam arce tyrannicam ibi dominationem ²⁾ vindicant, quod plerique stolidi ³⁾ adversus episcopos suos cervices erigunt presbyteri, vel conviviis sibi conciliantes plebem vel certe persuasu maligno, et illicito ⁴⁾ eosdem velint sibi collocare rectores, quod quidem insigne mentis tuae tenemus votum, frater religiose Aureli, quia haec saepe oppressisti non curando tales petitiones ⁵⁾, sed propter eorum malos cogitatus et prave concinnata concilia hoc dico, non debere rectorem accipere eam plebem, quae in dioecesi ⁶⁾ semper subjacuit nec unquam proprium episcopum habuit. Quapropter si universo sanctissimo concilio ⁷⁾ placet, hoc quod prosecutus sum confirmetur. Aurelius episcopus dixit: Fratris et consacerdotis ⁸⁾ nostri prosecutioni non obsisto: sed hoc me et fecisse et facturum esse confiteor ⁹⁾, circa eos sane qui fuerint concordēs, non solum circa ecclesiam Carthaginensem, sed circa omne sacerdotale consortium.

XLIII.

Sunt enim plerique conspirantes cum plebibus propriis, quas decipiunt ut dictum est, earum scalpentes aures, blandi ad seducendum, vitiosae vitae homines, vel certe inflati et ab hoc consortio separati, qui putant propriae plebi incubandum et nonnunquam conventi ad concilium venire detrectant, sua forte ne prodantur flagitia metuentes. Dico si placet circa hos ¹⁰⁾ non tantum dioeceses non esse servandas, verum etiam et de propria ecclesia, quae illis male favorit ¹¹⁾, omnino admittendum ¹²⁾ ut etiam auctoritate publica rejiciantur, atque ab ipsis principalibus cathedris removeantur. Oportet enim, ut qui universis fratribus ac toto concilio inhaeserit, non solum suam jure integro sed et dioeceses possideat; at vero, qui sibimet putant plebes suas sufficere, fraterna dilectione contempta, nec tan-

1) adfuerint Hard. et C. H. — 2) cum depravati fuerint .. tyrannica sibi dominatum C. H. — 3) tumidi atque stolidi C. Hisp. — 4) ut illicito favore C. H. et in marg. M. — 5) petitores C. H. et in marg. Mansi. — 6) in dioecesim C. H. — 7) coetui C. H. et in marg. Mansi. — 8) Fratres et consacerdotes C. H. — 9) profiteor C. H., in quibus C. 53. incipit verbis: *Circa eos sane etc.* — 10) hoc C. Hisp. praeter U. — 11) fuerit BR. T. 1. — 12) omnimodo admittendum C. Hisp. —

tum ¹⁾ dioeceses amittant, sed ut dixi etiam propriis publica careant auctoritate ut rebelles. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Summa provisio ²⁾ sanctitatis tuae cohaesit mentibus singulorum, et puto omnium responsione ea quae prosequi dignatus es probanda ³⁾. Universi episcopi dixerunt: Placet, placet.

XLIV.

Epigonius episcopus dixit: In multis ⁴⁾ conciliis hoc statutum est, etiam nunc hoc confirmandum est a vestra prudentia, fratres beatissimi, ut clericum alienum nullus sibi praeripiat episcopus praeter ejus arbitrium, cujus fuerit clericus. Dico autem Julianum, qui ingratus est dei beneficiis per meam parvitatem in se collatis, ita temerarium et audacem extitisse, ut eum qui a me baptizatus est, cum esset puer egentissimus ⁵⁾ mihi ab eodem commendatus, cumque multis annis a me aleretur atque incretaret, hunc ut dixi baptizatum in ecclesia mea per manum parvitas ⁶⁾ meae constat ⁷⁾, idem in dioecesi Mapaliensi ⁸⁾ lector esse coeperat, imo annis ferme duobus legerat, nescio quo contemptu humilitatis meae idem Julianus eum ⁹⁾ arripuit, quem dicit ¹⁰⁾ quasi proprium civem sui loci Uzaritani ¹¹⁾ me inconsulto usurpare; nam et diaconum illum ordinavit. Hoc si liceat, pateat haec licentia a vobis ¹²⁾, beatissimi fratres, sin minus tam impudens ¹³⁾ cohibeatur, ne se misceat communioni cujusdam. Numidius episcopus dixit: Si non postulata neque consulta tua dignatione id videtur fecisse Julianus, judicamus omnes inique factum atque ¹⁴⁾ indigne: quapropter nisi idem Julianus correxerit errorem suum, et cum satisfactione eundem clericum quem fuerat ausus ordinare revocaverit tuae plebi, contra statuta concilii faciens, contumaciae suae separatus a nobis excipiet judicium. Epigonius episcopus dixit: Aetate pater et ¹⁵⁾ ipsa promotione antiquissimus, vir laudabilis, frater et collega noster Victor vult hanc petitionem generalem omnibus effici.

XLV.

Aurelius episcopus dixit: Sermonem meum admittite, fratres. Contingit nonnunquam ut postulentur ab ecclesiis, quae praepositis egent vel presbyteris vel episcopis, et tamen memor statutorum id sequor, ut conveniam episcopum ejus atque ei inculcem, quod ejus clericus a qualibet ecclesia postuletur; sed forte in hodierno non reluctati sunt, et ne quando contin-

1) non tantum Hard. et C. H. — 2) praevio A. — 3) roboranda Hard. et C. Hisp. — 4) ultimis A. — 5) Vox illa egentissimus non est in ms. Hard. nec in codd. Hisp. — 6) paupertatis C. Hisp. — 7) constat om. a C. Hisp. — 8) Appaliensi C. Hisp. et Hard. — 9) cum om. a C. Hisp. — 10) dicat C. Hisp. — Forsan: ausus eum quasi Mansi. — 11) Al. Ussaritani, Ussanitani, Nazaritani Mansi. Babtizaritani ms. Hard. et C. Hisp. (praeter BR. T l. 2. G.: Vazaritani). — 12) hoc scilicet pateat, haec licentia nobis b. fr. C. Hisp. — 13) imprudens C. H. — 14) vel A. E. 3. 4. U. G. — 15) et om. a C. Hisp. —

gat ut reluctantur, cum fuerint a me in hac causa postulati, quem scitis multarum ecclesiarum et ordinandorum curam sustinere. Justum est ergo, ut quemlibet consacerdotum conveniam cum duobus e consortio nostro vel tribus testibus; si vero indevotus extiterit, quid censet caritas vestra faciendum? Ego enim cunctarum ecclesiarum dignatione dei ut seitis, fratres, sollicitudinem sustineo. Numidius episcopus dixit: Fuit semper haec licentia huic sedi, unde vellet et de cujus nomine fuisset conventus pro desiderio cujusque ecclesiae ordinare ¹⁾ episcopum. Epigonius episcopus dixit: Bonitas sequestrat possibilitatem, minus enim praesumis, frater, et ²⁾ cum te bonum et clementem omnibus reddis; habes enim hoc in arbitrio, satis est ut satisfiat ³⁾ personae uniuscujusque episcopi in prima tantummodo conventione. Si autem, quod libet ⁴⁾ huic sedi, vindicandum sibi fuerit arbitratus, necesse habes tu omnes ecclesias suffulcire: unde tibi non potestatem ⁵⁾ damus, sed tuae assignamus, ut liceat voluntati tuae et semper tenere quem voles, ut praepositos plebibus vel ecclesiis constituas, qui postulati fuerint, et unde voles. Postumianus episcopus dixit: Deinde qui unum habuerit, numquid debet illi ipse unus presbyter auferri? Aurelius episcopus dixit: Sed episcopus unus esse potest, per quem dignatione divina presbyteri multi constitui possint; unus autem episcopus difficile invenitur constituendus: quapropter si necessarium episcopatu quis ⁶⁾ habuerit presbyterum, et unum, ut dixisti frater, habuerit, etiam ipsum ad promotionem dare debet. Postumianus episcopus dixit: Ergo si habet alius abundantes ⁷⁾ clericos, debet mihi alia plebs subvenire? Aurelius episcopus dixit: Sane, quomodo tu ecclesiae alteri subveneris, persuadebitur illi qui plures habet clericos, ut unum tibi ordinandum largiatur.

XLVI.

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Audivimus constitutum, ut dioeceses non mereantur episcopos accipere, nisi consensu ejus sub quo fuerant constitutae; sed in provincia nostra, cum aliqui forte in dioecesi, concedente eo episcopo in cujus potestate fuerant constitutae, ordinati sunt episcopi, etiam dioeceses sibi vindicant ⁸⁾: hoc et corrigi caritatis vestrae iudicio et inhiberi de cetero debet. Epigonius episcopus dixit: Singulis episcopis servatum est quod decebat, ut ex massa dioecesium nulla caperetur ⁹⁾ ut proprium episcopum habuisset, nisi ipse consensum adhibuisset concedendi; sufficiat enim si consenserit ut eadem dioecesis permissa proprium tantum episcopum habeat, ceteras sibi non vindicet dioeceses, quae exempta ¹⁰⁾ de fasce multarum sola meruit honorem episco-

1) ut unde vellet . . . ordinaret C. Hisp. — 2) et om. a C. Hisp. —

3) satisfiat C. Hisp. (praeter G.: arbitrio id. est ut satisfacias). —

4) quod licet C. Hisp. — 5) facultatem U. — 6) episcopus quis C. Hisp. episcopis Hard. — 7) abundanter Æ. — 8) vindicare C. Hisp. — 9) carperetur C. Hisp. et Hard. — 10) excerpta Hard. excerpta C. Hisp. —

patus suscipere. Aurelius episcopus dixit: Non dubito caritati vestrae omnium placere, eum qui ¹⁾ in dioecesi, concedente episcopo qui matricem tenuit, solam eandem retinere plebem in qua fuit ²⁾ ordinatus.

XLVII.

Item placuit, ut praeter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum. Sunt autem canonicae scripturae Genesis ³⁾, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesus Nave, Judicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Job, Psalterium Davidicum ⁴⁾, Salomonis libri quinque, libri duodecim Prophetarum ⁵⁾, Jesaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Judith, Esther, Esdrae libri duo, Machabaeorum libri duo. Novi autem Testamenti Evangeliorum libri quatuor, Actuum apostolorum liber unus, Pauli apostoli epistolae tredecim, ejusdem ad Hebraeos una, Petri apostoli duae, Joannis ap. tres, Judae ap. una et Jacobi una, Apocalypsis Joannis liber unus. Hoc etiam fratri et consacerdoti nostro Bonifacio vel aliis earum partium episcopis pro confirmando isto canone innotescat, quia a patribus ista accepimus in ecclesia legenda ⁶⁾. Liceat etiam legi passiones martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur ⁷⁾.

XLVIII.

De Donatistis placuit, ut consulamus fratres et consacerdotes nostros Siricium et Simplicianum de solis infantibus, qui baptizantur penes eosdem ne quod, non suo fecerunt iudicio ⁸⁾, cum ad ecclesiam dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illos error impediatur ne provehantur ⁹⁾ sacri altaris ministri ¹⁰⁾. — Quibus insertis Honoratus et Urbanus episcopi legati provinciae Mauritaniae Sitiphensis dixerunt: Jam dudum cum apud sanctitatem vestram allegaremus scripta, dilati sumus ea contemplatione quod fratres nostri advenire possent de Numidia legati; sed quia non pauci dies sunt; quibus expectati minime venerunt, ultra praetermittere quae nobis mandata sunt a nostris coepiscopis non oportet: atque ideo, fratres, suggestionem nostram libenter admittite. De fide enim Nicaeni tractatus audivimus, verum et de sacrificiis inhibendis post prandium, ut a jejuniis sicut dignum ¹¹⁾ est offerantur, et tunc et nunc confirmatum est ¹²⁾.

¹⁾ qui om. a C. Hisp. — ²⁾ fuerit C. Hisp. — ³⁾ id est Genesis C. Hisp. — ⁴⁾ Psalmorum liber unus Hard. — ⁵⁾ Prophetarum minorum item etc. Hard. — ⁶⁾ Dictum illud hoc etiam — legenda deest in Codd. Hisp., in quibus hoc loco legitur: *Fiant igitur libri viginti et septem, ita ut de confirmando isto canone transmarinae ecclesiae consulantur.* — Licet istud cap. 47 in praesenti exemplari tamquam aliquod hujus concilii capitulum habeatur, in aliis tamen certis conciliorum libris dicitur esse Concilii Carth. cap. 24 (Cod. eccl. Afr. c. 24) celebrati post consulatum Honorii duodecesimum et Theodosii octavum, quorum annus currit sub Bonifacio papa. Mansi. — ⁷⁾ Rheinwald l. c. p. 273 not. 4. — ⁸⁾ fecerunt in iudicio C. Hisp. praeter U. — ⁹⁾ quo minus promoveantur in marg. Mansi. — ne promov. C. Hisp. — ¹⁰⁾ ministerio U. — ¹¹⁾ dictum C. Hisp. — ¹²⁾ Gieseler l. c. vol. I. p. 501 m.

XLIX.

Placuit ut episcopi, presbyteri, diaconi vel quicumque clerici, qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quaecumque praedia nomine¹⁾ suo comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur obnoxii, nisi admoniti ecclesiae²⁾ eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis proprie aliquid liberalitate alicujus vel successione cognationis obvenerit³⁾, faciant inde quod eorum proposito congruit; quod si a suo proposito retrorsum exorbitaverint, honore ecclesiastico indigni tanquam reprobi judicentur.

L.

Aurelius episcopus dixit: Quoniam igitur universa arbitrator fuisse tractata, si omnia cum animo vestro convenerunt⁴⁾, sermone vestro cuncta roborate. Universi episcopi dixerunt: Omnibus haec placuerunt et haec nostra subscriptione firmamus⁵⁾. Et subscripserunt: Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis⁶⁾ huic decreto consensi et relecto subscripsi. Epigonius episcopus Bullensis regionis⁷⁾ subscripsi. Augustinus episcopus plebis Hipponae Regiensis⁸⁾ subscripsi. Similiter et omnes episcopi quadraginta quatuor numero subscripserunt.

BREVIARIUM
CANONUM HIPPONENSIVM⁹⁾.

Caesario et Attico viris clarissimis consulibus V. Kal. Septembris Carthagine in secretario basilicae Restitutae, cum Aurelius episcopus una cum episcopis consedisset, adstantibus etiam diaconis, advenientibus quoque Victore sene Puppianense, Titio¹⁰⁾ Migirpense, Evangelo Assuritano¹¹⁾, Aurelius episcopus dixit: Post diem praestitutam¹²⁾ concilii consedisimus, ut recordamini fratres beatissimi, et arbitrabamur omnium provin-

¹⁾ *nomini* C. H. — ²⁾ (om. voce *obnoxii*) *in ecclesiam* C. H. — ³⁾ *venere* rit C. H. — ⁴⁾ *convenerint* C. H. — ⁵⁾ *firmabimus* C. H. — ⁶⁾ *Carthaginis* C. H. — ⁷⁾ *plebis Bull. reg. C. H. Bullensium Regionum* Hard. ⁸⁾ *plebis Hipponensium regionum* C. Hisp. — ⁹⁾ *AL. Concilii Hippon. abbreviaciones factae in concilio Carthaginensi III.* — De hoc Breviario cf. admonitionem Ballerinorum apud Mansi tom. III. p. 909. Fuchs l. c. vol. III., p. 58 sqq. — Nos quidem plerorumque canonum titulos tantum exhibemus, vetustum illum codicem monasterii Bavoniae Flandriae sequentes, in quo P. Crabbeus prima hujus brevii indicia reperit: „Canonum ipsius tituli dumtaxat ommissis capitulis hic scribuntur vitandae prolixitatis gratia, quod in Concilio Carthag. III. immediate supra habito fere omnia ad longum ponantur; hic autem ad illa remittuntur.“ — ¹⁰⁾ *Al. Tuto, Toto.* Hard. — ¹¹⁾ *Assuritane* Hard. — ¹²⁾ cf. *Cod. eccl. Afr. c. 73.* —

ciarum per Africam legationes convenisse ad diem, ut dixi, praestitutam nostri tractatus; sed cum sacerdotum nostrorum epistola Byzacenorum fuisset recitata¹⁾, vel quid mecum iidem, qui tempus et diem concilii praeveniant, tractassent vestrae caritati legeretur, lecta est etiam a fratribus Honorato et Urbano, qui nobiscum hodie concilio²⁾ participantur, legatio Sitiphensis provinciae destinata; frater etiam Reginus ecclesiae Vegetselitanae³⁾ literas ad parvitatem meam datas Crescenciani primae sedis, ut ipse insinuat, Numidiarum et Aurelii coëpiscoporum nostrorum: in quibus scriptis vestra mecum caritas recognoscit promississe eosdem, quod aut ipsi dignarentur venire, aut ad hoc concilium fuissent ex more destinati legatos. Sed hoc quia minime factum videtur, diu se detineri de longinquo venientes legati Mauritaniae Sitiphensis non posse testantur, et ideo fratres, si vestrae caritati videtur, literae fratrum nostrorum Byzacenorum, sed et breviarium quod eidem epistolae adjunxerunt ad hunc coetum interrogatum legantur, ut si qua forte illic movere caritatis vestrae animum possunt, in eodem breviario quae diligentius fuerint animadversa in melius reformentur. Hoc enim frater et cœpiscopus noster primae sedis, vir perspectus merito suae gravitatis atque prudentiae, Mizonius, scribens ad meam parvitatem postulavit. Si ergo placent quae tractata sunt, legantur et singula a vestra caritate considerentur.

Dilectissimis fratribus et coëpiscopis diversarum provinciarum Numidiae et Mauritaniae utriusque, Tripolis et provinciae proconsularis⁴⁾ Aurelius, Mizonius et ceteri episcopi.

Ecclesiasticae utilitatis causa dum in Carthaginensi urbe convenerimus⁵⁾ in unum, a plerisque suggestum est, ea quae in concilio Hipponiensi jamdudum maturata sunt, et legitime ad corrigendam disciplinam salubriter gesta et statuta noscuntur, effrenata temeritate quosdam minime custodire. Ad hujusmodi vero excusandos excessus illud ab aliquibus praetendi, quod ea, quae jamdudum cum legibus statuta sunt, ignorantes praetermiserint: ob quam rem haec communi consilio per universam provinciam Byzacenam in notitiam cunctis deducenda censuimus: ut abhinc⁶⁾ quisquis decretorum temerator extiterit, sciat se status sui operatum fuisse jacturam. Brevem vero statutorum, in quo omnia videntur esse complexa, et quaedam diligentius constituta⁷⁾ huic epistolae subdi fecimus⁸⁾: ut compendio quae decreta sunt recensentes sollicitius observare curemus. Optamus vos, fratres, semper in Deo bene valere et nostri memores esse. Et manu senis Mizonii: Optamus vos, fratres, beatos semper in Domino gaudere, et nostri memores esse.

1) epistolae . . fuissent recitatae Hard. -- 2) concilium Dionys. (in Biblioth. Just.) -- 3) Al. Vegetselitanae. -- 4) Al. consularis.

5) Al. in Carthaginensem urbem convenimus, al. conveniremus, conveni semus. -- 6) Al. ab his, al. in his. -- 7) Al. custodita.

8) Al. subdidimus. --

STATUTA CONCILII HIPPONENSIS

breviata et quaedam eorum in concilio Carthaginensi cum Byzacenis episcopis collata et diligentius pertractata haec sunt:

I.

Nicaeni concilii professio et fides recitata et confirmata est.

II.

Conc. Carth. III. c. 1.

III.

Cresconius Villaregiensis episcopus, qui Tubuniensis ecclesiae cathedram tenuisse dicebatur, plebe sua, hoc est Villaregiensis ecclesiae, jussus est esse contentus. Et ex hoc placuit, ut a nullo usurpentur plebes alienae ¹⁾.

IV.

Primates proprium Mauritania Sitiphensis, cum id postulet, habere permissa est inchoantibus Mauris ²⁾.

V.

Ceteri etiam primae sedis episcopi ex consilio episcopi Carthaginensis ecclesiae primates provinciarum constituendos esse professi sunt, si aliqua altercatio fuerit.

INCIPIT BREVIS STATUTORUM ³⁾.

I.

Ut lectores populum non saluent. Et ut ante viginti quinque aetatis annos nec clerici ordinentur nec virgines consecrentur ⁴⁾. Ut primum scripturis divinis instructi vel ab infantia eruditi propter fidei professionem ⁵⁾ et assertionem clerici promoveantur.

II.

Ut clerici instructi promoveantur. Conc. Carth. III. c. 3.

III.

Ut sacramentum catechumenis non detur. Conc. Carth. III. c. 5.

IV.

Corporibus defunctorum eucharistia non detur. Conc. Carth. III. c. 6.

V.

Ut per singulos annos concilium convocetur. Conc. Carth. III. c. 2.

VI.

Si episcopus accusatus fuerit ad primatem provinciae causam suam referat. Conc. Carth. III. c. 7 init.

¹⁾ cf. Conc. Carth. I. c. 10. Carth. II. c. 11 etc. — ²⁾ Al. *in longinquioribus Mauris*, al. *in cogentibus*, al. *inchoantibus*. cf. Cod. Afr. c. 17.

³⁾ Titulus hic rectius omittitur in ms. Barberino, quum antecedentia quoque capitula abbreviata sint et ad Breviarium Hipponense pertineant. In ms. Corbejensi hic titulus primo capiti praefigitur. Nota Ballerinorum. —

⁴⁾ cf. Conc. Carth. III. c. 3. — ⁵⁾ Al. *promissionem*. —

VII.

Episcopus, qui accusatus fuerit, si ad concilium anniversarium non venerit, sententia damnationis iudicetur ¹⁾. Conc. Carth. III. c. 7 fin.

VIII.

Si presbyter fuerit accusatus, cum quinque collegis ex vicinis episcopus causam suam audiat ²⁾, si diaconus, cum duobus. Conc. Carth. III. c. 8.

IX.

Si episcopo aut clerico fuerit crimen institutum. Conc. Carth. III. c. 9.

X.

Ut iudices ecclesiastici ad alios iudices causam non provocent. Conc. Carth. III. c. 10.

XI.

Ut filii clericorum spectacula non exhibeant. Conc. Carth. III. c. 11.

XII.

Ut filii episcoporum haereticis non conjungantur. Conc. Carth. III. c. 12.

XIII.

Ut episcopi et clerici non ejiciant filios suos. Conc. Carth. III. c. 14.

XIV.

Ut episcopi et clerici nihil conferant rerum suarum nisi catholicis. Conc. Carth. III. c. 13.

XV.

Episcopus, presbyter aut diaconus non sint conductores. Conc. Carth. III. c. 15.

XVI.

Ut clericus cum extraneis feminis non habitet. Conc. Carth. III. c. 17.

XVII.

De sacris gradibus. Conc. Carth. III. c. 18.

XVIII.

De lectoribus. Conc. Carth. III. c. 19.

XIX.

Ut clericum alienum nemo retineat. Conc. Carth. III. c. 21.

XX.

Ut antequam probatus sit non ordinetur. Conc. Carth. III. c. 22.

XXI.

Ut in precibus nec filius pro patre nec pater pro filio nominetur. Conc. Carth. III. c. 23.

XXII.

Ut nullus clericus amplius accipiat quam dedit. Conc. Carth. III. c. 16.

¹⁾ Al. sententiam damnationis suae tulisse iudicetur. — ²⁾ Al. causa sua discutatur (om. vocibus episcopus et si).

XXIII.

In sacramentis aliud non offeratur quam panis et vinum aqua mixtum. Conc. Carth. III. c. 24.

XXIV.

Ne episcopi, presbyteri aut clerici ad viduas vel ad virgines soli accedant. Conc. Carth. III. c. 25.

XXV.

Primae sedis episcopus princeps sacerdotum non appellatur. Conc. Carth. III. c. 26.

XXVI.

In taberna nec manducant nec bibant clerici. Conc. Carth. III. c. 27.

XXVII.

Ut episcopus trans mare non profiscatur. Conc. Carth. III. c. 28.

XXVIII.

Ut a jejunis altaris sacramenta celebrentur. Conc. Carth. III. c. 29.

XXIX.

Ut in ecclesia neque episcopus neque clerici conviventur. Conc. Carth. III. c. 30.

XXX.

Ut presbyter inconsulto episcopo non reconciliet poenitentem. Conc. Carth. III. c. 31 et 32.

XXXI.

Ut virgines a gravioribus feminis commendentur. Conc. Carth. III. c. 33.

XXXII.

Ut aegrotantes baptizentur. Conc. Carth. III. c. 34.

XXXIII.

Ut reversis reconciliatio non negetur. Conc. Carth. III. c. 35.

XXXIV.

Ut presbyter chrisma non conficiat. Conc. Carth. III. c. 36.

XXXV.

In aliena civitate clerici non morentur. Conc. Carth. III. c. 37.

XXXVI.

Hae sunt scripturae canonicae, quae in ecclesia leguntur: praeter id aliud non legatur. Conc. Carth. III. c. 47.

XXXVII.

Placuit etiam ut quoniam praecedentibus conciliis statutum est, ne quis Donatarum ¹⁾ cum honore suo recipiatur a nobis, sed in numero laicorum propter salutem quae nulli deneganda est (tantum autem inopiae ²⁾ clericorum ordinandorum in Africa patiuntur ecclesiae, ut quaedam loca omnino deserta sint) servetur quidem in istis ³⁾, quod jam antea decretum ⁴⁾ est, sed exceptis his, quos aut non rebaptizasse constiterit, aut qui cum suis plebibus ad communionem catholicam transire

¹⁾ Cod. Veronens. addit clericorum. — ²⁾ Al. tantam inopiam. —

³⁾ Al. in eis, al. institutis. — ⁴⁾ Al. traditum. —

voluerint. Si¹⁾ enim scriptum est: *Quod duobus, si conveniant, Christianis, quicquid petierint impetrabunt*²⁾, non oportet dubitare³⁾, quod remoto scandalo dissensionis universae plebis in unitatem pacis redacta concordia, idonea sit impetrare de misericordia domini, ut ipsius pacis compensatione et sacrificio caritatis aboleantur peccata, quae majorum suorum auctoritatem sequentes repetitione baptismi commiserunt⁴⁾. Sed hanc rem placuit non confirmari, priusquam exinde transmarina ecclesia consulatur.

De Donatistis placuit — altaris ministri, v. Conc. Carth. III. c. 48 init.

XXXVIII.

Ut episcopus minus quam a tribus episcopis non ordinetur. Conc. Carth. III. c. 39. 40.

XXXIX.

Item placuit de infantibus, quoties certissimi testes non inveniuntur, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt idonei per aetatem de traditis sibi sacramentis⁵⁾ respondere, absque ullo scrupulo hos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari. Hinc enim legati Maurorum fratres nostri consuluerunt, quia multos tales a barbaris redimunt.

Et alia manu.

Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis his placitis a nobis omnibus confirmatis, exceptis emancipationibus de quibus consulendum censuimus⁶⁾, relectis et agnitis subscripsi⁷⁾. — Mizonius episcopus, placitis superius comprehensis, emancipatione ad tractatum meliorem dilata, subnotavi primae sedis episcopus provinciae Byzacenaе. — Victorianus episcopus plebis Mascilianensis subscripsi — Lupianus episcopus plebis Tambitanae subscripsi. — Ninus episcopus plebis Jubaltianensis subscripsi. — Philologus⁸⁾ episcopus plebis Adrumetinae subscripsi. — Ferox episcopus plebis Macrianensis subscripsi. Hoc modo et omnes subscripserunt, qui huic concilio interfuerunt.

---

1) Al. sic. — 2) Matth. 18, 19. — 3) Al. dubitari. — 4) Al. in universae plebis unitate, pacis compensatione et sacrificio caritatis aboleantur, qui majorum suorum auctoritatem sequentes repetitionem baptismi commiserint. — 5) de trad. s. sacr. desunt in al. ms. — 6) Al. statimus. — 7) Cod. Veron. add. et ceteri similiter. Explicit concilium Hipponiense. Cod. Barberin. et ceteri subscripserunt. — 8) Al. Philologus. —

**CONCILIIUM CARTHAGINENSE NOMINE ET
TEMPORIS ORDINE QUARTUM,
SIVE
STATUTA ECCLESIAE ANTIQUA ¹⁾.**

Augusto Honorio quarto et Eutyichiano ²⁾ consulibus, VI. Idus Novembris, cum Aurelius episcopus in concilio universali Carthagine in secretario cum omnibus consacerdotibus suis consedisset, placuit cum eo cunctis qui fuerunt in eadem sancta synodo constituere haec, quae ad ordines ecclesiasticos canonicis sunt necessaria disciplinis. Ibi ³⁾ in principio constitutum est, qualis ordinari debeat episcopus.

I.

Qui episcopus ordinandus est antea examinatur, si ⁴⁾ natura sit prudens, si docibilis, si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negotiis cavens ⁵⁾, si humilis, si affabilis ⁶⁾, si misericors, si literatus, si in lege domini instructus, si in scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, et ante omnia si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est patrem et filium et spiritum sanctum unum deum esse confirmans, totamque trinitatis deitatem ⁷⁾ coessentialem et consubstantialiorem et coaeternalem et omnipotentem ⁸⁾ praedicans, si singularem quamque in trinitate personam plenum Deum ⁹⁾, si incarnationem divinam non in patre neque in spiritu sancto factam, sed in filio tantum credat, ut qui erat in divinitate dei patris filius, ipse fieret in homine hominis ¹⁰⁾ matris filius, deus verus ex patre, homo ¹¹⁾ verus ex matre, carnem ex matris visceribus habens et animam humanam rationalem, simul in eo ambae naturae ¹²⁾, id est deus et homo, una persona, unus filius, unus Christus, unus creator ¹³⁾ omnium quae sunt, et auctor et dominus et rector ¹⁴⁾

1) *Concilium Carthagenensium Africae quartum habitum ab episcopis numero CCXIV, aera 436 Cod. Soriensis Harduini et Codd. Hisp.* — In ms. uno Bibl. Colleg. Paris. soc. Jesu et in Corbejensi, absque mentione concilii et absque illa praefatione, quae canonibus praefigitur, titulus hic est: *Statuta ecclesiae antiqua.* In ms. Barberiniano: *Statuta orientis antiqua.* In codice Tiliano: *Canones Africani.* In uno e mss. nostris antiquissimis *Carthaginese* nuncupatur; in altero qui est aliquanto recentior habet hanc epigraphen: *Ex concilio Carthagenensi IV, cui interfuit Augustinus tempore Honorii Augusti.* Mansi. cf. Rheinwald l. c. p. 8. not. 2. Fuchs l. c. vol. III. p. 458 sqq. — 2) *Euticiano* ita ms. pro *Eutyichiano.* Hard. — 3) *ubi* Codd. Hisp. — 4) *igitur si .. est* C. Hisp. praeter U. — 5) *vacans* in marg. Mansi. — 6) *semper suis negotiis, si hominibus affabilis* C. Hisp. — 7) *in trinitate deit.* C. Hisp. — 8) *coomnipotentem* C. Hisp. — 9) *et totas tres personas unum Deum* add. C. Hisp. — 10) *in hominis naturu matr. fil. A.* — 11) *et homo* C. Hisp. — 12) *simul in eo,* ut *utriusque naturae* C. Hisp. — 13) *creaturarum* C. Hisp. — 14) *creator* C. Hisp. —

cum patre et spiritu sancto omnium creaturarum, qui passus sit vera carnis passione ¹⁾, mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis suae resurrectione et vera animae resurrectione, in qua veniet iudicare vivos et mortuos. Quaerendum etiam ab eo, si novi et veteris testamenti, id est legis et prophetarum et apostolorum unum eundemque credat auctorem et deum, si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium factus sit malus. Quaerendum etiam ab eo, si credat hujus quam gestamus et non alterius carnis resurrectionem, si credat iudicium futurum et recepturos singulos pro his quae in carne gesserunt vel poenas vel gloriam ²⁾, si nuptias non improbet, si secunda matrimonia non damnet, si carniū perceptionem non culpet, si poenitentibus reconciliatis communitet, si in baptismo omnia peccata, id est tam illud originale contractum, quam illa quae voluntarie admissa sunt, dimittantur, si extra ecclesiam catholicam nullus salvetur. Cum in his omnibus examinatus inventus fuerit plene instructus, cum consensu clericorum et laicorum et ³⁾ conventu totius provinciae episcoporum maximeque metropolitani vel auctoritate vel praesentia ordinetur episcopus, suscepto in nomine Christi episcopatu non suae delectationi ⁴⁾ nec suis motibus ⁵⁾; sed his partium definitionibus acquiescat ⁶⁾: in cuius ordinatione etiam aetas requiratur, quam sancti patres ⁷⁾ in praeeligendis ⁸⁾ episcopis constituerunt. Dehinc disponitur, qualiter ecclesiastica officia ordinantur ⁹⁾.

II.

Episcopus cum ordinatur, duo episcopi ponant et teneant evangeliorum codicem super caput et cervicem ¹⁰⁾ ejus, et uno super eum fundente benedictionem reliqui omnes episcopi, qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant ¹¹⁾.

III.

Presbyter cum ordinatur, episcopo eum benedicente et manum super caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri qui praesentes sunt manus suas juxta manum episcopi super caput illius teneant ¹²⁾.

IV.

Diaconus cum ordinatur, solus episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat, quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur ¹³⁾.

V.

Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de episcopi manu accipiat vacuam et calicem

1) morte U. — 2) praemia C. Hisp. — 3) ex C. Hisp. praeter Æ. BR. U. — 4) dilectioni A. E. 3. 4. et in marg. Mansi. —

5) moribus C. Hisp. praeter Æ. E. 3. U. — 6) adulescens C. Hisp. — 7) exemplo salvatoris add. C. Hisp. —

8) praelegendis C. Hisp. — 9) ordinentur C. Hisp. — Neander l. c. vol. II., p. 211 not. 4. Rheinwald l. c. p. 77 not. p. 417. —

10) verticem in marg. Mansi. — 11) Rheinwald l. c. p. 34 not. 2. —

12) In Cod. Barb. hic habetur canon: Sacerdotibus ordinandis etiam et alii requirantur. — Rheinwald l. c. p. 44 not. 4. — 13) Rheinwald e. p. 50 not. 9. —

vacuum, de manu vero archidiaconi urceolum cum aqua et mantile et manutergium¹⁾.

VI.

Acolythus cum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur, qualiter²⁾ in officio suo agere debeat, sed ab archidiacono accipiat cereoferarium cum cereo³⁾, ut sciat se ad accendenda ecclesiae luminaria mancipari; accipiat et urceolum⁴⁾ vacuum ad suggerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi⁵⁾.

VII.

Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: Accipe et commenda memoriae⁶⁾, et habeto potestatem imponendi manus super energumenum⁷⁾; sive baptizatum⁸⁾, sive catechumenum.

VIII.

Lector cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem indicans ejus fidem ac vitam atque ingenium; post haec spectante⁹⁾ plebe tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: Accipe et esto lector¹⁰⁾ verbi dei, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium, partem cum eis qui verbum dei ministraverint¹¹⁾.

IX.

Ostiarus cum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradat¹²⁾ ei episcopus claves ecclesiae de altario dicens: Sic age quasi redditurus deo rationem pro his rebus, quae his¹³⁾ clavibus recluduntur.

X.

Psalmista id est cantor potest absque scientia episcopi sola jussione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide, ut¹⁴⁾ quod ore cantas, corde credas, et¹⁵⁾ quod corde credis, operibus comprobas¹⁶⁾.

XI.

Sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem suo episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est, professioni et sanctimoniae aptis.

XII.

Viduae vel sanctimoniales, quae ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur tam instructae sint ad officium, ut

1) orciolum [urceolum U.] cum aqua et aquamanile et manu. C. H. urceolum cum-aquimanile ac manutergium in marg. Mansi. — Rheinwald l. c. p. 57 not. 3. — 2) se in off. suo C. H. — 3) cereoferarium cum cereis C. H. — 4) orciolum C. H. — 5) Rheinwald l. c. p. 58 not. 2. — 6) memoriae om. a C. H. (praeter *Æ. accipe et commendatam habeto potestatem*). — 7) energumenos C. H. — 8) Al. baptizandum et desunt cetera. — Rheinwald l. c. p. 59 not. 2. — 9) expectante T. 2. U. — 10) rector C. H. et in marg. Mansi. — 11) ministraverunt C. H. — Rheinwald l. c. p. 60 not. 3. — 12) tradet C. H. — 13) istis C. H. — Rheinwald l. c. p. 59 §. 28. — 14) ut om. a C. H. — 15) ut C. H. — 16) probes C. H. — Rheinwald l. c. p. 61 not. 6. —

possint apto ¹⁾ et sano sermone docere imperitas et rusticas mulieres tempore quo baptizandae sunt, qualiter baptizatori interrogatae ²⁾ respondeant, et qualiter accepto baptismate vivant ³⁾).

XIII.

Sponsus et sponsa cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis vel paranympis offerantur. Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant ⁴⁾).

XIV.

Ut episcopus non longe ab ecclesia hospitium habeat.

XV.

Ut episcopus vilem suppellectilem et mensam ac victum pauperem habeat, et dignitatis suae auctoritatem fide et vitae meritis quaerat.

XVI.

Ut episcopus gentilium libros non legat ⁵⁾, haeticorum autem pro necessitate et tempore ⁶⁾).

XVII.

Ut episcopus gubernationem viduarum et pupillorum ac ⁷⁾ peregrinorum non per se ipsum, sed per archipresbyterum aut per ⁸⁾ archidiaconum agat.

XVIII.

Ut episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.

XIX.

Ut episcopus pro rebus transitoriis non litiget provocatus ⁹⁾).

XX.

Ut episcopus nullam rei familiaris curam ad se revocet, sed lectioni et orationi et verbi dei praedicationi tantummodo vacet.

XXI.

Ut episcopus ad synodum ire non sine ¹⁰⁾ satis gravi necessitate inhibeatur, sic tamen, ut in sua persona legatum mittat, suscepturus salva fidei veritate quidquid synodus statuerit.

XXII.

Ut episcopus sine consilio clericorum ¹¹⁾ suorum clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam et testimonium quaerat ¹²⁾).

1) aperto C. Hisp. et in marg. Mansi. — 2) ad interrogata ibid. —

3) Neander l. c. vol. II., p. 223 not. 2. Rheinwald l. c. p. 56 not. 10. —

4) Gieseler l. c. vol. I. p. 586 l. Rheinwald l. c. p. 376 not. 3. —

5) episcopi . . . legant C. Hisp. — 6) necess. temporis in marg. Mansi.

7) aut C. Hisp. — 8) vel arch. C. Hisp. — Rheinwald l. c. p. 45 not. 5. — 9) Gratianus et quidam vetusti codices (etiam C. Hisp.)

sic legunt hunc canonem: *Ut episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget.* Cod. Barb. insuper addit negationem: *non litiget.* —

10) non sine absent a C. Hisp. et mss. Hard. — 11) absque concilio

presbyterorum C. Hisp. — 12) conniventia et testimonium requi-

ratur *Æ.* — Admodum antiqui codices hic addunt: *Quodsi praeaccepta*

ordinatione in fraude inventus fuerit, ipsi qui eum testimoniant, quam-

diu episcopo visum fuerit, ab ecclesiae liminibus arceantur. Mansi. —

XXIII.

Ut episcopus nullius causam audiat absque praesentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia episcopi, nisi clericorum ¹⁾ praesentia confirmetur.

XXIV.

Sacerdote verbum faciente in ecclesia, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.

XXV.

Dissidentes episcopos, si non timor dei, synodus reconciliet.

XXVI.

Statuendum est episcopis ²⁾, ut dissidentes fratres, sive clericos sive laicos, ad pacem magis quam ad iudicium cohortentur.

XXVII.

Ut episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem ³⁾ non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sane si id utilitas ecclesiae fiendum poposcerit, decreto pro eo clericorum et laicorum episcopis porrecto in praesentia ⁴⁾ synodi transferatur, nihilominus alio in loco ⁵⁾ ejus episcopo subrogato; inferioris vero gradus sacerdotes vel alii clerici concessione suorum episcoporum possunt ad alias ecclesias transmigrare.

XXVIII.

Irritam esse injustam episcoporum damnationem, et idcirco a synodo retractandam.

XXIX.

Episcopus, si clerico vel laico crimen impegerit ⁶⁾, deducatur ad probationem in synodum ⁷⁾.

XXX.

Caveant iudices ecclesiae, ne absente eo cujus causa ventilatur sententiam proferant, quia irrita erit, immo et causam in synodo profecto ⁸⁾ dabunt.

XXXI.

Ut episcopus rebus ecclesiae tanquam commendatis, non tanquam propriis, utatur.

Diacones ⁹⁾ et presbyteri in parochia constituti nihil audeant commutare, quia res sacratae deo esse noscuntur. Similiter et sacerdotes nihil de rebus ecclesiae sibi commissis, ut superius dictum est, immutare praesumant. Quod si facere voluerint, convicti in concilio de suo proprio aliud tantum restituant, quantum visi sunt praesumpsisse. Sane si quis per quamlibet conditionem de rebus ecclesiae aliquid

1) clericorum suorum C. Hisp. praeter U. G. utroque loco: clericorum plebiumque. — Gieseler l. c. vol. I., p. 299 f. p. 470 a. Rheinwald l. c. p. 29 not. 4. — 2) Studendum episcopo ut . . cohortetur C. Hisp. et in marg. Mansi. — 3) per ambitum in marg. Mansi. —

4) faciendum popose. . . per sententiam C. Hisp. et in marg. Mansi. —

5) in locum in marg. Mansi. — 6) infigerit C. Hisp. praeter Æ. BR. U.

7) in synoda C. Hisp. — 8) pro facto C. Hisp. et in marg. Mansi. —

9) In codice Barberino tantum haec subjiciuntur, —

alienare voluerit, si de suo proprio tantum ecclesiae contulerit, quantum visus est abstulisse, tunc demum illum stare licebit. Ita tamen libertos, quos sacerdotes, presbyteri vel diacones de ecclesia sibi commissa facere voluerint, actis ecclesiae prosequi jubemus; quod si facere contempserint, placuit eos ad proprium reverti servitium.

XXXII.

Irrita erit donatio episcoporum vel venditio vel commutatio rei ecclesiasticae absque conniventia et subscriptione clericorum.

XXXIII.

Episcopi vel presbyteri si causa visitandae ecclesiae ad alterius ecclesiam venerint¹⁾, in gradu suo suscipiantur, et tam ad verbum faciendum, quam ad oblationem consecrandam invitentur.

XXXIV.

Ut episcopus quolibet loco sedens stare presbyterum non patiatur.

XXXV.

Ut episcopus in ecclesia et in consessu²⁾ presbyterorum sublimior sedeat; intra domum vero collegam se presbyterorum³⁾ esse cognoscat.

XXXVI.

Presbyteri, qui per dioeceses ecclesias regunt, non a quibuslibet episcopis, sed a suis, nec per juniorem clericum, sed aut per se ipsos aut per illum qui sacrarium tenet ante paschae solemnitatem chrisma petant.

XXXVII.

Diaconus ita se presbyteri ut episcopi ministrum noverit⁴⁾.

XXXVIII.

Ut diaconus, praesente presbytero, eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat⁵⁾, jussus eroget.

XXXIX.

Ut diaconus quolibet loco, jubente presbytero, sedeat.

XL.

Ut diaconus in conventu presbyterorum interrogatus loquatur.

XLI.

Ut diaconus tempore oblationis tantum vel⁶⁾ lectionis alba utatur.

XLII.

Clicum inter tentationes officio suo⁷⁾ incubantem gradibus sublimandum.

XLIII.

Christianum catholicum, qui pro catholica fide et pro ecclesiastica re et christiana religione tribulationes patitur, ho-

1) ecclesiae alterius episcopi ad ecclesiam veniant C. Hisp. — 2) in ecclesiae consessu C. Hisp. — 3) presbyteri U. G. — 4) esse cognoscat C. Hisp. — 5) cogit C. Hisp. — Rheinwald l. c. p. 370 not. 25. — 6) et C. Hisp. — 7) ab off. suo C. Hisp. praeter U. —

nore omni a sacerdotibus honorandum. Etiam et per diaconum ei victus administretur ¹⁾).

XLIV.

Clericus nec comam nutriat nec barbam ²⁾).

XLV.

Clericus professionem suam et in habitu et in incessu probet, et nec ³⁾ vestibus nec calceamentis decorem quaerat.

XLVI.

Clericus cum extraneis mulieribus non habitet.

XLVII.

Clericus per plateas et andronas nisi certa et maxima officii sui necessitate non ambulet.

XLVIII.

Clericus, qui non pro emendo aliquid in nudinis vel in foro deambulat, ab officio suo degradetur.

XLIX.

Clericus, qui absque corpusculi sui inaequalitate vigiliis deest, stipendiis privetur ⁴⁾).

L.

Clericum inter tentationes ab officio suo declinantem vel negligentiorem agentem ab officio suo ⁵⁾ removendum.

LI.

Clericus quantumlibet ⁶⁾ verbo Dei eruditus artificio victum ⁷⁾ quaerat.

LII.

Clericus victum et vestimentum sibi artificioso ⁸⁾ vel agricultura absque officii sui detrimento paret ⁹⁾).

LIII.

Omnes clerici, qui ad operandum validiores ¹⁰⁾ sunt, et artificiosa et literas discant.

LIV.

Clericus invidens fratrum profectibus, donec in vitio est, non promoveatur.

LV.

Ut episcopus ¹¹⁾ accusatores fratrum excommunicet. Et si emendaverint vitium, recipiat eos ad communionem, non ad clerum.

1) Hunc canonem pervetusti canones (etiam C. Hisp.) ita habent: *Christianum catholicum, qui pro catholica fide tribulationes patitur, omni honore a sacerdotibus honorandum, etiam in quotidiano victus ministerio [etiam et quotidianus victus ei ministretur C. H.]. Mansi. — 2) nec barbam radat C. H. (praeter A. et Æ.: barbam namque [a quoque Æ.] radicitus radat). — Alias nec barbam tondent, al. radat. Pleraque autem exemplaria non habent radat vel tondent. Crabbus. —*

3) etiam habitu et incessu probet et ideo nec C. Hisp. et in marg. Mansi.

4) stipendio privatus excommunicetur C. H. — 5) ab ipso officio rem. C. H. — 6) quamlibet C. H. praeter A. H. 3: quolibet. — 7) artificio honesto victum et vestitum in marg. Mansi. — 8) sibi ab artificio C. Hisp. — 9) dumtaxat detrimento praeparet. C. H. —

10) calidi in marg. Mansi, invalidi C. Hisp., ma. Sorienp. et alii Hard. — Gratianus validi. — 11) episcopi . . . excommunicent . . . recipiant C. Hisp. —

LVI.

Clericus, qui adulationibus et proditionibus vacare deprehenditur, ab officio degradetur.

LVII.

Clericus maledicus, maxime in sacerdotibus, cogatur ad postulandum ¹⁾ veniam; si noluerit, degradetur, nec unquam ad officium absque satisfactione revocetur.

LVIII.

Ejus qui frequenter litigat, et ad causandum ²⁾ facilis est, testimonium nemo absque grandi ³⁾ examine ⁴⁾ recipiat.

LIX.

Discordantes clericos episcopus vel ratione vel potestate ad concordiam trahat, inobedientes synodus per audientiam ⁵⁾ damnet.

LX.

Clericum scurrilem et verbis turpibus jocularum ab officio retrahendum.

LXI.

Clericum per creaturas jurantem acerrime objurgandum; si perstiterit in vitio, excommunicandum.

LXII. (LXIII.)

Clericum inter epulas cantantem supradictae sententiae severitate coercendum ⁶⁾.

LXIII. (LXII.)

Clericum, qui tempore jejunii ⁷⁾ absque inevitabili necessitate jejunium rumpit, minorem habendum ⁸⁾.

LXIV.

Qui dominico die studiose jejunat, non credatur catholicus ⁹⁾.

LXV.

Paschae solemnitas uno die et tempore celebranda.

LXVI.

Clericus, qui episcopi circa se distractionem injustam putat, recurrat ad synodum.

LXVII.

Seditionarios numquam ordinandos clericos, sicut nec usurarios nec ¹⁰⁾ injuriarum suarum ultores.

LXVIII.

Ex poenitentibus quamvis sit bonus clericus non ordinatur; si per ignorantiam episcopi factum ¹¹⁾ fuerit, deponatur a clero, quia se ordinationis tempore non prodidit fuisse poenitentem; si autem sciens episcopus ordinaverit talem, etiam ¹²⁾ ab episcopatus sui ordinandi duntaxat potestate privetur.

1) postulandam C. H. — 2) ad accusandum Hard. et C. Hisp. —
 3) gravi ibidem. — 4) examinatione in marg. Mansi. — 5) per audientiam in marg. Mansi. — 6) Clericum inter epulas cantantem acerrime objurgandum: si perstiterit in vitio excommunicandum A. K. 4. cf. c. 61. — 7) indicti jejunii C. H. et in marg. Mansi. —
 8) districte coercentur add. C. Hisp. c. 62. — 9) Rheinwald l. c. p. 157 not. 2. — 10) vel C. H. — 11) factus C. Hisp. —
 12) etiam ipse (om. voce talem) C. Hisp. —

LXIX.

Simili sententiae subiacebit episcopus, si sciens ordinaverit clericum eum, qui viduam aut repudiatam uxorem habuit aut ¹⁾ secundam.

LXX.

Clericus haereticorum et ²⁾ schismaticorum tam convivium quam sodalitates evitet aequaliter ³⁾).

LXXI.

Conventicula haereticorum non ecclesia ⁴⁾, sed concilia-bula appellantur ⁵⁾).

LXXII.

Cum haereticis neque orandum neque psallendum.

LXXIII.

Qui communicaverit vel oraverit cum excommunicato, sive clericus sive laicus, excommunicetur.

LXXIV.

Ut sacerdos poenitentiam imploranti absque personae acceptione poenitentiae leges injungat.

LXXV.

Ut negligentiores poenitentes tardius recipiantur.

LXXVI.

Is, qui poenitentiam in infirmitate ⁶⁾ petit, si casu, dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmuerit vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt et accipiat poenitentiam. Et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem et infundatur ori ejus eucharistia. Si supervixerit, admoneatur a supradictis testibus petitioni suae satisfactum, et subdatur statutis poenitentiae legibus, quamdiu sacerdos, qui poenitentiam dedit, probaverit ⁷⁾).

LXXVII.

Poenitentes, qui in infirmitate sunt, viaticum accipiant.

LXXVIII.

Poenitentes, qui in infirmitate viaticum eucharistiae acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

LXXIX.

Poenitentes, qui attente leges poenitentiae exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, ubi eis subveniri non possit ⁸⁾, memoria eorum et orationibus et oblationibus commendetur.

LXXX.

Omni tempore jejunii manus poenitentibus a sacerdotibus imponantur ⁹⁾).

1) vel C. Hisp. — 2) vel C. Hisp. — 3) aeq. vitet C. Hisp. —
 4) non ecclesias . . . appellanda C. Hisp. — 5) concilia diaboli ap-
 pellanda in marg. Mansi. — 6) in inf. positus petit C. Hisp. —
 7) Rheinwald l. c. p. 349 not. 10. — 8) potuit C. Hisp. — 9) im-
 ponatur C. Hisp. —

LXXXI.

Mortuos poenitentes ecclesiae afferant ¹⁾ et sepeliant.

LXXXII.

Poenitentes etiam diebus remissionis genua flectant.

LXXXIII.

Pauperes et senes ecclesiae plus ceteris honorandi sunt ²⁾.

LXXXIV.

Ut episcopus nullum prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum dei, sive gentilem, sive haereticum, sive Judaeum usque ad missam catechumenorum ³⁾.

LXXXV.

Baptizandi nomen suum dent et diu abstinentia ⁴⁾ vini et carni ac manus impositione crebra examinati ⁵⁾ baptismum percipiant.

LXXXVI.

Neophiti aliquamdiu a ⁶⁾ lautioribus epulis et spectaculis et conjugibus ⁷⁾ abstineant.

LXXXVII.

Catholicus, qui causam suam ⁸⁾ sive justam sive injustam ad judicium alterius fidei judicis provocat, excommunicetur.

LXXXVIII.

Qui die solemnī, praetermisso solemnī ⁹⁾ ecclesiae conventu, ad spectacula vadit, excommunicetur.

LXXXIX.

Auguriis vel incantationibus servientem a conventu ecclesiae separandum, similiter et superstitionibus Judaicis vel feriis inhaerentem.

XC.

Omni die exorcistae energumenis manus imponant ¹⁰⁾.

XCI.

Pavimenta domorum dei energumeni verrant.

XCII.

Energumenis in domo dei assidentibus victus quotidianus per exorcistas opportuno tempore ministretur.

XCIII.

Oblationes dissidentium fratrum neque in sacrario neque in gazophylazio ¹¹⁾ recipiantur.

XCIV.

Eorum qui pauperes opprimunt, dona a sacerdotibus refutanda ¹²⁾.

¹⁾ afferant a C. Hisp. legitur et a Mansio conjicitur. — ²⁾ honorandos C. Hisp. — ³⁾ Gieseler l. c. vol. I., p. 580 g. Rheinwald l. c. p. 260 not. 2. — ⁴⁾ et dum sub abst. C. Hisp. — ⁵⁾ crebro examinatur C. Hisp. — ⁶⁾ et C. Hisp. — ⁷⁾ vel conjugalibus Hard. et C. Hisp. praeter *Æ.*: spectaculis conjugalibus. — ⁸⁾ suam deest in A. E. 3. 4. — ⁹⁾ solemnī om. a C. Hisp. — ¹⁰⁾ Rheinwald l. c. p. 59 not. 2. cf. can. 92. — ¹¹⁾ gazophilatio C. Hisp. — ¹²⁾ Ad. c. 93 et 94. cf. Rheinwald l. c. p. 337 not. 1.

XCV.

Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis aut cum difficultate reddunt, tamquam egentium necatores excommunicantur.

XCVI.

Quaerendum in iudicio, cujus sit conversationis et fidei is qui accusat et is qui accusatur.

XCVII.

Qui ¹⁾ religiosus feminis praeponendus est, ab episcopo loci probetur.

XCVIII.

Laicus praesentibus clericis nisi ipsis jubentibus ²⁾ docere non audeat.

XCIX.

Mulier quamvis docta et sancta viros in conventu docere non praesumat ³⁾.

C.

Mulier baptizare non praesumat ⁴⁾.

CI.

Viduae adolescentes, quae corpore debiles sunt, sumptu ecclesiae, cujus viduae sunt, sustententur.

CII.

Ad reatum episcopi pertinet vel presbyteri qui parochiae praest, si sustentandae vitae praesentis causa, adolescentiores viduae vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subiciantur ⁵⁾.

CIII.

Viduae, quae stipendio ecclesiae sustentantur, tam assidue in dei opere esse debent, ut et meritis et orationibus suis ecclesiam adjuvent.

CIV.

Sicut bonum est castitatis praemium, ita et majore observantia et praeeptione custodiendum ⁶⁾ est, ut si quae viduae, quantumlibet ⁷⁾ adhuc in minoribus annis positae et matura aetate ⁸⁾ a viro relictae se devoverunt domino ⁹⁾ et veste laicali abjecta sub testimonio episcopi et ecclesiae religiose habitu apparuerint, postea vero ad nuptias seculares transierunt ¹⁰⁾, secundum apostolum ¹¹⁾ damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam domino ¹²⁾ voverunt, irritam facere ausae sunt ¹³⁾. Tales ergo personae sine Christianorum communione maneat ¹⁴⁾, quae etiam nec in convivio cum Christianis communicent. Nam si adulterae conjuges reatu sunt viris suis

1) *Vir qui* C. Hisp. et in marg. Mansi. — 2) *probantibus* C. Hisp. — Gieseeler l. c. vol. I., p. 301 b. — 3) *audeat* C. Hisp. —

4) Rheinwald l. c. p. 57 not. 12. — 5) Rheinwald l. c. p. 73 not. 15. —

6) *constituendum* A. T. 1. 2. E. 4. G. — 7) *quantumlibet* C. Hisp. —

8) *et immatura aetate* C. Hisp. — 9) *devoverint deo* C. Hisp. —

10) *transierint* C. Hisp. — 11) *apostolum Paulum* C. Hisp. — 12) *deo* C. Hisp. — 13) *natae sunt* in marg. Mansi. cf. 1 Tim. 5, 12. —

14) *sint a Chr. com. alienas* Hard. et C. Hisp. —

obnoxiae, quanto magis viduae, quae religiositatem mutaverunt ¹⁾, crimine adulterii notabuntur, si devotionem, quam deo sponte non coactae ²⁾ obtulerunt, libidinosae corruerint voluptate atque ad secundas nuptias transitum fecerint? Quae etsi violentia irruente ab aliquo praereptae fuerint, ac postea delectatione carnis atque ³⁾ libidinis permanere in conjugio ⁴⁾ raptori vel violento viro consenserint, damnationi superius comprehensae tenebuntur ⁵⁾ obnoxiae. De talibus ait apostolus: Dum ⁶⁾ luxuriatae fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt ⁷⁾.

CV. ⁸⁾

De contemptoribus ecclesiae revera invenitur ex Christianis fieri schismaticos plerumque irrationabiles, quibus ex his, dum ut catholici aedificant, illi ut haeretici destruere insistant; et alii ecclesias domini fidei devotione ac compunctione promptissima subornare, alii de his seditionum institutione decresci. De his recte loquitur per spiritum prophetia ⁹⁾: Benedicti, qui aedificant te in aeternum et maledicti sunt, qui destruunt muros tuos vel certe qui subvertunt habitationes tuas, vel nunc conati sunt minui sancta tua; tu autem, domus dei, laetare cum filiis justorum. Et ab hac institutione domini placuit omnibus patribus per provinciam Carthaginis consistentibus, ut si quis clericus vel laicus se elevaverit contra ecclesiam dei, seditionum seminans schismata, et non ad culmen caritatis ejus conaverit attendi, sed fundamenta ejus volens subruere, quae est stabilitas omnium Christianorum, si clericus fuerit, cadat de proprio gradu, si laicus, segregatus ab ecclesia dei quam sprevit ¹⁰⁾ et a conventu totius Christianae religionis, a sancta communione maneat exclusus.

Aurelius episcopus Carthaginis ecclesiae subscripsi.

Donatianus Talabrigensis primae sedis ¹¹⁾ subscripsi. Augustinus Hipponae Regiensis ¹²⁾ subscripsi. Similiter omnes episcopi subscripserunt ¹³⁾.

---

1) quae deo religiositatem voverunt ibid. — 2) quam spontanea deo ibid. — 3) carnis atque desunt in C. Hisp. — 4) in conjugium C. H. — 5) teneantur C. H. — 6) De tal. sic enim ait ap.: Quum enim lux. etc. C. H. — 7) cf. 1 Tim. 5, 11. — 8) Ex vetusto codice ms. Urgellensi hunc canonem St. Baluzius edidit. Deest in C. H. praeter U. G. — 9) per sp. sanctum propheta C. H. — Tob. 13, 15—17. 10) spernit C. H. — 11) Teleptensis primae sedis episcopus C. H. — 12) Hipponae Regionis episcopus C. H. praeter T. 2.: Hipponae regiensis, U.: Hipponae reginae. — 13) subscripserunt simul cum his CCCCXIV. Cod. U.

CONCILIUM TELEPTENSE SUB ZOSIMO PAPA 1).

Post consulatum 2) gloriosissimi Honorii undecimo et Constantii secundo 3) VI. Kalendas Martias 4), congregato in ecclesia apostolorum concilio plebis Teleptensis, beatus pater primae sedis 5) Donatianus civitatis Teleptensis, cum resedisset considentibus secum Januario, Felice, Secundo, Fortunio, item Porphyrio, Maximo, Maximino, Jucundo, Eunomio, Cyrino, Quintiano, Donato, Donatiano, Romano, Sopatro, Maximiano, Victore, Capione, Papiniano, Basilio, Tertio, Restituto, Donato, Secundiano, Juliano, Januario, Porphyrio, Milicio, Juliano, Cresconio, Geta, Tuto 6) et ceteris episcopis nec non etiam Vincentio et Fortunatiano legatis provinciae proconsularis ad Byzacenum concilium directis et reliquis, Vincentius et Fortunatianus dixerunt: Etiam cum essemus Tusdrum 7), sicut mecum recolat memorialis auditio vestra, et epistolas sanctae memoriae Siricii sedis apostolicae episcopi dedissemus, unaque earum recitata esset, a sanctimonia 8) fratris nostri, episcopi Latonii, utrasque nos referre suggestio indicavit; has recitari donate. Episcopi dixerunt: Recitentur epistolae venerabilis memoriae Siricii 9) ut noverimus, quid earum textus contineat. Cumque 10) traderentur, Privatus notarius dixit: Exemplum tractoriae 11) episcopi urbis Romae.

Dilectissimis fratribus et coepiscopis per Africam Siricius.

Cum in unum plurimi fratres 12) convenissemus ad sancti apostoli Petri reliquias, per quem et apostolatus et episcopa-

- 1) Duo mss. Collegii Paris. Soc. Jesu sic habent: *Incipiunt capitula Concilii Telensis. I. Nomina episcoporum et suggestio legati sedis apostolicae, et epistola papae urbis Romae. II. De ordinatione episcoporum vel clericorum, et clericis alienis, et haereticis convertentibus, et hortatio castitatis. Incipit Concilium Telense per tractoriam sancti Siricii papae urbis Romae per Africam. Post consul. etc.* Harduinus. — In Coll. Can. Eccl. Hisp. desuntum est hoc concilium ex codice Æ., quum desit in A. et reliquis. Collatum est etiam cum optimae notae codice qui in bibliotheca regia Matritensi asservatur sub hoc titulo: *Opuscula sancti Martini Dumiensis, cujus et variantes lectiones litera D. notabimus.* — cf. Fuchs l. c. vol. III., p. 433. — 2) *proconsulibus gloriosissimis Honorio et Constantio secundo D.* — 3) Nondum nunciatis hujus anni (418 p. Chr.) cons. Honorio XII. et Theod. VIII. Mansi. cf. Cod. eccl. Afr. c. 108. undecimo deest in C. H. — 4) VIII. Kal. Mart. C. H. In ms. nostro VII. Kal. Mart. Hard. — 5) *sedis episcopus C. H.* — 6) Nimia est dissensio inter codices de horum nominum ordine, quam ut enumerare possimas. — 7) *Tusdrum fuissemus C. H.* — 8) *dederemus recitandas ex quibus cum unam legeret sanctimonium fr. n. C. Hisp.* — 9) *sancti Siricii C. H.* — 10) *Quum C. H.* — 11) *tractoriae C. H.* et in marg. Mansi. — 12) *Diversa [diversi Æ.] quanvis eum in unum fratres C. H.* —

tus in Christo coepit exordium, placueritque propter emergentes plurimas causas, quae in aliquantis non erant causae sed crimina, ut de cetero sollicitudo esset unicuique in ecclesia curam hujusmodi habere, sicuti apostolus praedicat Paulus: *Talem deo ecclesiam exhibendam, non habentem maculam aut rugam*¹⁾, ne per alicujus morbidae afflatus²⁾ conscientia nostra contaminata videretur. Quae de re meliore³⁾ consilio id sedit propter eos maxime, qui in praesenti valetudine corporis aut fessae aetatis causa adesse minime potuerunt, quo perpetuo⁴⁾ istiusmodi forma servetur, literas tales dare⁵⁾ placuit, non quae nova praecepta aliqua imperent, sed quibus ea, quae per ignaviam desidiamque aliquorum neglecta sunt⁶⁾, observari cupiamus, quae tamen apostolica et patrum constitutione sunt constituta sicut scriptum est: *State et tenete traditiones nostras sive per verbum sive per epistolam*⁷⁾. Illud certe vestram debet mentem, dilectissimi fratres, vehementius excutere⁸⁾, ut ab omni labe seculi istius immunes securique ad dei conspectum veniamus. Nec enim⁹⁾ erimus immunes, qui¹⁰⁾ et praesumsumus plebibus, cum scriptum sit: *Cui multum creditum fuerit, plus ab eodem requiretur*¹¹⁾. Ergo quoniam non pro nobis tantum, sed pro populo credito cogimur¹²⁾ praestare rationem, populum disciplinam deificam et humilem¹³⁾ erudire debemus. Extiterunt enim nonnulli, qui statuta majorum non tenentes castitatem ecclesiae praesumptione violarunt, voluptatem¹⁴⁾ populi sequentes, dei iudicium non timentes. Ergo, ne pari mori silentio connivere atque adhibere consensum talibus videamur, unde gehennae poenas possimus incurrere, dicente domino: *Furem videbas et currebas cum eo et cum adulteris portionem tuam ponebas*¹⁵⁾. Haec sunt, quae deinceps intuitu divini iudicii omnes catholicos¹⁶⁾ expedit custodira.

I. Ut extra conscientiam sedis apostolicae hoc est primatis nemo audeat ordinare. Integrum enim iudicium est, quod plurimorum sententia consequatur¹⁷⁾.

II. Nec¹⁸⁾ unus episcopus episcopum ordinare praesumat propter arrogantiam, ne furtivum beneficium praestitum videatur. Hoc enim in synodo Nicaena constat esse definitum.

III. Item, si quis post remissionem peccatorum eingulum militiae secularis habuerit, ad clerum admitti non debet.

IV. Ut mulierem id est viduam clericus non ducat uxorem.

V. Ut is, qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad clerum.

1) Ephes. 5, 27. — 2) pro alic. morb. ovis afflatus D. — 3) meliori C. Hisp. — 4) perpetua C. H. — 5) dari C. H. — 6) non quae nova praeferant [praeserant D.] sed quia quae aliquorum ignavia neglecta sunt C. Hisp. — 7) 2 Thesa. 2, 14. — 8) caccitare C. H. et in uarg. Mansi. — 9) non enim ibid. — 10) quia D. et deest in Æ. et D.

11) Luc. 12, 48. — 12) cogitamus C. Hisp. — 13) pop. disciplina deifica humilem C. H. — 14) voluntatem C. H. — 15) Ps. 49, 18. —

16) catholicos episcopos C. Hisp. — 17) consequitur C. H. — sententia confirmatur Hard. — 18) Ne C. Hisp. —

VI. Ut de aliena ecclesia ordinare clericum nullus usurpet.

VII. Ut abjectum clericum alia ecclesia non admittat.

VIII. Ut venientes a Novatianis vel Montensibus ¹⁾ per manus impositionem suscipiantur ex eo quod rebaptizant.

IX. Praeterea quod dignum et pudicum et honestum est, suademus ²⁾ quod ³⁾ sacerdotes et levitae cum uxoribus suis non coeant, quia in ministerio ministri quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios namque sic Paulus scripsit ⁴⁾ dicens: *Abstinete ut vacetis orationi*. Si ergo laicis abstinentia imperatur, ut possint deprecantes audiri, quanto magis sacerdos utique omni momento paratus esse debet, munditiae puritate securus, ne aut sacrificium offerat ⁵⁾ aut baptizare cogatur? Qui si contaminatus est ⁶⁾ carnali concupiscentia, quid faciet? excusabit ⁷⁾? quo pudore, qua mente usurpabit? qua conscientia, quo merito hic exaudiri se credit, cum dictum sit: *Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mandum* ⁸⁾? Qua de re hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest jure etiam gentilitas accusare ⁹⁾. Forte creditur ¹⁰⁾, quia scriptum est: *Unius uxoris virum*; non permanenti ¹¹⁾ in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros ¹²⁾ non admisit, qui ait: *Vellem autem omnes homines sic esse, sicuti et ego*. Et apertius declarat dicens: *Qui autem in carne sunt, deo placere non possunt; vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu* ¹³⁾.

Haec itaque, fratres, si plena vigilantia fuerint ab omnibus observata, cessabit ambitio, dissensio conquiescet, haereses et schismata non emergent, locum non accipiet diabolus saeviendi, manebit unanimitas, iniquitas superata calcabitur, caritas spirituali fervore flagrabit, pax praedicata labiis cum voluntate ¹⁴⁾ concordabit, pax utique dei nostri, quam salvator ipse jam proximus passioni servandam esse praecepit, et hereditario eam nobis jure dereliquit, dicens: *Pacem meam do vobis* ¹⁵⁾, *pacem meam relinquo vobis*, et dictum apostoli: *Ut unanimes, unum sentientes, permaneamus in Christo, nihil per contentionem nobis neque per inanem gloriam vindicantes, nec hominibus, sed deo nostro salvatori placentes* ¹⁶⁾. His praeceptis omnibus si fideliter voluerimus obedire, custodiet dominus corpora nostra et animas nostras in diem ¹⁷⁾, qua

1) Montienis Hard. — 2) studemus D. — 3) ut C. Hisp. —

4) scribit C. H. — cf. 1 Cor. 7, 5: *Μη αποστραφειτε αλληλους, ει μητι εν εκ συμφωνου προς κυριον, να σχολαστε τη προσευχη*. 1 Cor. 7, 5.

5) ut munditiae puritate securus sacr: off. C. Hisp. — 6) fuerit C. H.

7) quid ecc. C. H. — 8) Tit. 1, 15. — 9) incusare C. Hisp. —

10) Sed forte licere hoc creditur in marg. Mansi. — 1 Tim. 3, 2.

Tit. 1, 6. — 11) permanentem C. Hisp. et in marg. Mansi. —

12) integros corpore C. H. — 1 Cor. 7, 7. — 13) Rom. 8, 8, 9. —

14) cum voluntate animi A., cum voluptate D. — 15) Verba: *Pacem meam do vobis* desunt in C. Hisp. — Job. 14, 27. — 16) placentius

C. H. — Philipp. 2, 2, 3. cf. 1 Thess. 2, 4. — 17) in die C. H.

redditurus est unicuique juxta opera sua¹⁾. Si quis sane inflatus mente carnis suae ab hac canonis ratione voluerit evagari, sciat se et a nostra communione seclusum et gehennae poenas habiturum. Praeterea misericordia cum judicio esse debet. Talibus enim oportet labentibus²⁾ manum porrigere, qui sic currentem non pertrahant in ruinam. Data³⁾ Romae in concilio episcoporum octoginta, sub die octava Idus Januarii⁴⁾, post consulatum Arcadii⁵⁾ Augusti et Bautonis, virorum clarissim. consulum⁶⁾.

C A N O N E S⁷⁾,

uti extant in breviatione Ferrandi.

I. Ut qui post baptismum seculari militiae nomen dederit, ab ordinatione arceatur.

II. Ut episcopus a tribus ordinetur, consentientibus aliis per scripta, cum confirmatione metropolitani vel primatis.

III. Ut unus episcopus episcopum non ordinet, excepta ecclesia Romana.

IV. Ut episcopi, presbyteri et diaconi ab uxeribus abstineant.

V. Ut episcopi, qui in digna causa iudices dantur, ipsi locum audientiae diligant.

VI. Ut episcopus qui secunda vel tertia auctoritate conventus fuerit et venire contempserit, ab episcoporum consortio suspendatur.

VII. Ut mulierem clericus non ducat uxorem, et ut is qui laicus viduam duxerit non admittatur ad clerum.

VIII. Ut abjectum clericum alia ecclesia non admittat.

IX. Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus impositionem suscipiantur.

X. Ut conciliorum statuta priscorum ab omnibus observentur.

CODEX CANONUM ECCLESIAE
AFRICANAE¹⁾.

Post consulatum gloriosissimorum imperatorum, Honorii XII. et Theodosii VIII. augustorum, VIII. Kal. Junias, Carthagine,

1) secundum opera sua C. H. cf. Rom. 2, 5. 6. — 2) labentibus om. a C. H. — 3) Datum C. H. — 4) sub die IX. id. Jan. A., *Kalendas Januarias*, D. — 5) Honorii C. H. — 6) viror clar. cons. desunt in C. H. — De alia epistola Stricii papae ejusdem argumenti cf. Gieseler l. c. vol. I. p. 540. Neander l. c. vol. II., p. 210. —

7) In Coll. Can. Eccl. Hisp. hi canones non adjiciuntur. —

8) Codicem canonum, ex diversis ecclesiae Africae conciliis anno

in secretario basilico Fausti, cum Aurelius papa, una cum Valentino primae sedis provinciae Numidiae, Faustino¹⁾ ecclesiae Potentinae, provinciae Italiae Piceni, legato ecclesiae Romanae, sed et legatis diversarum provinciarum Africanarum, id est Numidiarum duarum, Byzacena, Mauritaniae Sitiphensis et Mauritaniae Caesariensis, sed et Tripolis, et Vincentio Culusitano²⁾, Fortunatiano³⁾, et ceteris episcopis provinciae proconsularis residentibus⁴⁾ CCXVII⁵⁾, nec non Philippo et Asello presbyteris atque legatis Romanae ecclesiae, consedisent⁶⁾, adstantibus diaconis, Aurelius episcopus dixit:

A.

Post diem praestitutam⁷⁾ concilii, ut recordamini, fratres beatissimi, multa flagitata sunt, expectantes fratres nostros, qui nunc ad praesentem synodum legati advenerunt, quae gestis necesse est socientur, qua de re domino deo⁸⁾ nostro de tantae congregationis coetu gratias referimus. Superest ut tam exemplaria Nicaeni concilii, quae nunc habemus et a patribus constituta sunt, quam etiam hic a decessoribus nostris eandem synodum firmantes, vel quae secundum eam formam per omnes clericorum gradus a summo usque ad⁹⁾ ultimum salubriter ordinata sunt, in medium¹⁰⁾ proferantur. Ab universo concilio dictum est: Proferantur. Daniel notarius recitavit: Nicaeni concilii fidei professio, vel statuta ita se habent.

B.

Et cum diceret¹¹⁾, Faustinus episcopus plebis Potentinae, provinciae Italiae Piceni, legatus Rom. ecclesiae dixit: Injuncta

Chr. 419 collectum, ex mss. codd. continenti serie ac filo non interruptum ediderat Chr. Justellus (1614. 8. et 1661 fol.). Nos integrum hunc codicem ad utramque editionem Justellianam et mss. nonnullos codices sedula cura diligenter exactum hic representamus. *Observatio Labbei.* Harduinus hunc codicem contulit cum tribus Dionysianae collectionis mss. e Bibl. Colleg. Paris. Soc. Jesu aliisque ibidem mss. collectionis canonum, cum variis lectionibus ad eum Roma transmissis, et cum pervetusto codice canonum ecclesiae Graecae in eadem Paris. Bibliotheca. Inde nos eum emendatiorem exhibemus. MANSI. In mss. titulus hic est: *Incipit synodus apud Carthaginem Africanorum quae constituit canones numero CXXXVIII.* In ms. Colbert. Paris: *Incipiunt constituta quae ad Carthaginem acta sunt post consulatum etc.* In Coll. Can. Eccl. Hisp. concilium ejusdem anni exhibetur, cui titulus est: *Concilium Carthaginense sextum habitum ab episcopis 217. era 457. ubi actum est, ut Nicaenum concilium ab episcopis orientalibus peteretur, cui synodo interfuit legatio ecclesiae Romanae, Faustinus scilicet episcopus, Philippus et Asellus presbyteres post consulatum etc.* — Lectiones variantes, quas Justellus suae hujus codicis editioni adiecit, apposito nomine Just. notabimus. — cff. Gieseler l. c. vol. I, p. 521 aaa. Fuchs l. c. vol. III, p. 417. 385. vol. I, p. 300. 308. — ¹⁾ Faustinoque C. Hisp. Faustino episcopo Just. — ²⁾ Culsitano Just. —

³⁾ Fort. Neapolitano Just. — ⁴⁾ Deest in uno ms. haec vox residentibus. Hard. — ⁵⁾ CCXIX. Just. — ⁶⁾ consedisset C. Hisp. probabilibus legatis Romanae ecclesiae aequae cum consedisent Just. —

⁷⁾ constitutum C. H. — ⁸⁾ deo deest in C. H. — ⁹⁾ in C. H. —

¹⁰⁾ in medio Hard. et Just. — ¹¹⁾ Haec cum audisset F. C. Hisp. (praeter A. BR. U. G.: Et cum dixisset F.). Et cum recitaret Cod. Lucensis et Colbert. et Just. —

nobis sunt a sede apostolica aliqua per scripturam, aliqua etiam in mandatis, cum vestra beatitudine tractanda, sicuti et gestis superioribus meminimus, hoc est de Nicaenis ¹⁾ canonibus, ut conserventur et constituta ²⁾ eorum et consuetudo, quia et aliqua ordine et canone tenentur, aliqua consuetudine firmata sunt. De his ergo primitus ³⁾, si placet beatitudini vestrae, tractemus, et postea cetera, quae acta vel inchoata sunt, inserta firmabuntur ⁴⁾, ut et ad sedem venerandam ⁵⁾ rescriptis vestris intimare possitis, ad quae ⁶⁾ nos admonuisse apud venerabilem papam evidenter clareat, licet ⁷⁾ et capitula actionum jam inserta sint gestis. De ipsis ergo, ut superius dixi, quid vestrae beatitudini placeat, agere debemus ⁸⁾. Veniat ergo commonitorium in medium ⁹⁾, ut scire possit vestra beatitudo, quid in eo contineatur, ut ad singula respondeatur.

C.

Aurelius episcopus dixit: Proferatur commonitorium, quod fratres et consacerdotes nostri in ¹⁰⁾ actis nuper allegaverunt, et cetera, quae acta sunt vel agenda sunt subsequenter ¹¹⁾. Daniel notarius recitavit commonitorium: Fratri Faustino et filiis Philippo ¹²⁾ et Asello presbyteris Zosimus episcopus. Vobis commissa negotia non latent vos ¹³⁾, ita ac si nostra, immo ¹⁴⁾ quia nostra ibi in vobis praesentia est, cuncta peragite ¹⁵⁾, maxime cum et hoc nostrum possitis habere mandatum, et verba canonum, quae in pleniorum firmitatem huic commonitorio inseruimus. Ita enim dixerunt fratres in Nicaeno concilio, cum de episcoporum appellatione decernerent:

Placuit autem, ut si episcopus accusatus fuerit etc. Conc. Sardic. c. VII. lat. (V. gr.).

D.

Et cum recitaret, Alypius ¹⁶⁾ episcopus ecclesiae Tagastensis ¹⁷⁾, legatus provinciae Numidiae, dixit: De hoc jam superioribus etiam literis concilii nostri ¹⁸⁾ rescripsimus, et id nos servaturos profiteremur, quod in Nicaeno concilio constitutum est; adhuc tamen me movet, quomodo ¹⁹⁾ cum inspiceremus Graeca exemplaria hujus synodi Nicaenae, ista ibi nescio qua ratione minime invenimus, unde petimus venerationem tuam, sancte papa Aureli, ut quia hoc authenticum concilium Nicaenum ²⁰⁾ in urbe dicitur esse Constantinopolitana, aliquos cum

1) de Nicaenis deest. Just. — 2) constitutio C. Hisp. et Just. — 3) primitus deest in C. Hisp. — 4) et postea — firmabuntur om. a C. H. — 5) Al. ad sedem apostolicam. — 6) atque C. Hisp. — 7) licet Just. — 8) debeamus Just. — 9) commonitorium in medio Just. — 10) in om. a C. H. — 11) vel quae agenda sunt. Subsequenter Daniel C. Hisp. (praeter A. BR. agenda sunt subsequantur. Daniel, U.: agenda sunt subsequenter. Daniel). — subsequenter Just. — 12) Al. Faustino presbytero et Philippo. Faustino episcopo (om. vocibus et filiis). Just. — 13) non latent etiam Just. — 14) ibi immo C. H. — 15) peragere Just. — 16) Alypius, Alepius. Just. — 17) Agastensis Just. — 18) concilii nostri deest. Just. — 19) quoniam (om. voce me) C. H. — 20) concilii Nicaeni Just. —

scriptis tuæ sanctitatis mittere digneris, et non solum ad ipsum sanctum fratrem nostrum Constantinopolitanum episcopum, sed etiam ad Alexandrinum et Antiochenum ¹⁾ venerabiles sacerdotes, qui hoc nobis concilium sub adstipulatione literarum suarum dirigant, ut omnis postmodum ambiguitas auferatur: quia nos ita, ut frater Faustinus attulit, minime irvenimus ista, nos tamen paulisper servaturos, ut antea dixi, donec integra exemplaria veniant proflitemur. Petendus est autem literis nostris etiam venerabilis ecclesiae Rom. episcopus Bonifacius, ut ipse quoque dignetur ad memoratas ecclesias aliquos mittere, qui eadem exemplaria debeant secundum ejus scripta perferre ²⁾: nunc autem memorati Nicaeni concilii qualia exemplaria habemus his gestis sociamus.

E.

Faustinus episcopus, legatus ecclesiae Rom., dixit: Nec vestra sanctitas praedjudicat ecclesiae Romanae, sive de hoc capitulo sive de aliis, quia ³⁾ dicere dignatus est frater noster et coepiscopus Alypius, dubios esse canones: sed haec ipsa ⁴⁾ ad sanctum et beatissimum papam nostrum scribere dignemini, ut et ipse integros canones inquirens cum vestra sanctitate de omnibus constitutis tractare possit. Sufficit ⁵⁾ autem ut ipse beatissimus episcopus urbis Romae, sicut et vestra sanctitas apud se tractat, ita et ipse inquireat, ne contentio inter ecclesias nasci videatur, sed magis caritate fraterna deliberare possitis, ipso rescribente ⁶⁾, quid melius observari ⁷⁾ debeat. Aurelius episcopus dixit: Praeter ista, quae praemisimus ⁸⁾ actis, necesse est, ut etiam nostrae parvitas ⁹⁾ literis sancto fratri et consacerdoti nostro Bonifacio singula quae tractamus plenissime ¹⁰⁾ intimemus. Ergo si omnibus placet prosecutio nostra, ore omnium ¹¹⁾ condiscamus. Universum concilium dixit: Placet ¹²⁾.

F.

Novatus episcopus, legatus Mauritaniae Sitiphensis, dixit: Nunc meminimus hoc commonitorio ¹³⁾ etiam de presbyteris vel diaconibus contineri ¹⁴⁾, qualiter audiri ab episcopis suis vel a finitimis debeant, quod in Nicaeno concilio minime legimus, unde hoc ipsum jubeat sanctitas vestra ¹⁵⁾ recitari. Aurelius episcopus dixit: Recitetur ad locum etiam hoc, quod deposcitur. Daniel notarius recitavit: De appellationibus autem clericorum, id est minoris loci, est ¹⁶⁾ ipsius Synodi certa

1) Alexandrinae et Antiochenae Just. — 2) exemplaria praedicti Nicaeni concilii secundum ejus possint scripta perferre [T. 2. praeferre]. C. Hisp. — praedicti concilii Nicaeni qui secum possent scripta perferre. — 3) quia ut Just. — 4) sed ex ipsa Just. — 5) sufficiat C. Hisp. — 6) scribente Just. — 7) renovari A. observare in textu Just. — 8) deprompsimus C. H. et Just. — 9) nostra parvitas Just. — 10) plenissime deest. Just. — 11) ore omnium deest. Just. 12) placeat. Just. — 13) in hoc praesenti comm. lectum C. H. et Just. 14) continere Just. — 15) nobis add. C. H. recitare. Just. — 16) et C. H. —

responsio, de qua re quid acturi sitis credidimus.¹⁾ inserendum, quod taliter dictum est²⁾:

Osius Episcopus dixit: Quid me adhuc moveat etc. Conc. Sardic. c. XVII. lat. (XIV. gr.).

G.

Cumque recitarentur³⁾, Augustinus episcopus ecclesiae Hipponensis provinciae Numidiae⁴⁾, dixit: Et hoc nos servaturos profitemur, salva diligentiori inquisitione concilii Nicaeni. Aurelius episcopus dixit: Si hoc etiam omnium vestrae⁵⁾ caritati placet, responsione firmate. Universum concilium dixit: Omnia quae in Nicaeno concilio statuta sunt, nobis omnibus placent. Jocundus⁶⁾ episcopus ecclesiae Suffetulae, legatus provinciae Byzacenaee, dixit: Quod statutum est in Nicaeno concilio, violari a quoquam nullatenus potest.

H.

Faustinus episcopus, legatus ecclesiae, Romanae dixit: Adhuc secundum professionem sanctitatis vestrae, tam sancti Alypii quam etiam fratris nostri Jocundi, aliqua infirmari⁷⁾ credo, aliqua firmari, quod non debeat⁸⁾, cum jam in dubium ipsi canones venerint. Ergo, ut placet et nobis et beatitudini vestrae, ad sanctum et venerabilem ecclesiae Romanae episcopum vestra sanctitas referre⁹⁾ dignetur, ut et ipse, quod et sanctus Augustinus statuere dignatus est, deliberare possit, utrumnam et hoc concedendum sit, ac reticendum¹⁰⁾, hoc est, de appellationibus inferioris gradus. Si ergo adhuc in dubium venit, et de hoc capitulo justum est, ut beatissimae sedis episcopus informari¹¹⁾ debeat, si tamen approbatis canonibus hoc inveniri possit¹²⁾.

I.

Aurelius Episcopus dixit: Etiam quae dudum vestrae caritati intimavimus, nunc patimini exemplaria statutorum concilii Nicaeni, sed et quae hic salubriter a nostris decessoribus¹³⁾ secundum ejusdem concilii formam, vel quae nunc a nobis ordinata sunt, recitari et gestis inseri¹⁴⁾. Omne concilium dixit: Exemplaria fidei et statuta Nicaenae synodi, quae ad nostrum concilium per beatae recordationis olim praedecessorem tuae sanctitatis, qui interfuit, Caecilianum episcopum allata sunt, sed et quae patres ea¹⁵⁾ exempla¹⁶⁾ sequentes hic constituerunt, vel nunc communi tractatu statuimus¹⁷⁾, his gestis

1) credimus Just. et C. H. — inserenda Just. — 2) ex Sandicensi concilio ad C. H. — quod ubi taliter dictum est Just. — 3) recitaretur C. Hsp. — 4) ep. eccl. Hipponiregiensis, legatus prov. Num. C. H. Ipponensis, Ipponiensis. Just. — 5) vestri C. H. — 6) Jocundus C. Hsp. et Just. — 7) infirmare Just. — 8) debet C. H. —

9) scribere C. H. et Just. — 10) et hoc constituendum sit ac reticendum C. H. — concedendum sit an reticendum Dion. ex edit. Justelli. utrum et hoc consentiendum sit. Just. — 11) informare Just. — beat. Romanae sedis C. H. — 12) invenire poteritis C. Hsp. (praeter T. Z. inveniri poterit, A. BR. T. I. U. inveniri possit). — 13) constituta add. Just. — 14) inferri Just. — 15) ea deest in textu Just. —

16) exemplaria C. H. praeter A. BR. U. — 17) constituimus Just. —

ecclesiasticis inserta manebunt, ita ut quemadmodum ¹⁾ superius dictum est, venerabilibus viris Antiochenae et Alexandrinae, sed et Constantinopolitanae ecclesiarum ²⁾ episcopis scribere vestra beatitudo dignetur, ut exemplaria verissima concilii Nicaeni sub adstipulatione literarum suarum dirigat ³⁾, quo declarata veritate ⁴⁾, ea capitula, quae in commonitorio praesens frater et coëpiscopus noster Faustinus ⁵⁾, sed et compresbyteri Philippus et Asellus secum attulerunt, aut ibidem reperta a nobis firmabuntur, aut si non inveniuntur ⁶⁾, collecta synodo de hoc in sequenti tractabimus. Daniel notarius Nicaeni concilii professionem fidei vel ejus statuta recitavit in concilio Africano.

K.

 Professio fidei Nicaeni concilii.

Credimus in unum deum, patrem omnipotentem, visibilium et invisibilium factorem ⁷⁾, et unum dominum Jesum Christum, filium dei, natum de patre unigenitum, hoc est de substantia patris, deum de deo, lumen de lumine, deum verum de deo vero, natum non factum, unius substantiae cum patre, quod Graeci dicunt homousion, per quem omnia facta sunt sive quae in coelo sive quae in terra, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, homo factus, passus est, et resurrexit tertia die, ascendit in coelos, sedet ad dextram patris, unde ⁸⁾ venturus est judicare vivos et mortuos; et in spiritum sanctum. Eos autem, qui dicunt, erat quando non erat et priusquam nasceretur non erat, et quia ex nullis extantibus factus est, vel ex alia substantia ⁹⁾, dicentes mutabilem, et convertibilem filium dei: hos anathematizat catholica et apostolica ecclesia.

Statuta quoque Nicaeni Concilii in viginti capitulis similiter recitata sunt, sicut in superioribus inveniuntur adscripta. Deinde quae in conciliis Africanis promulgata sunt, actis praesentibus inserta noscuntur.

L. Ut quae in Nicaeno concilio statuta sunt, omnimodo conserventur ¹⁰⁾.

Aurelius episcopus dixit: Haec ita apud nos habentur exemplaria statutorum, quae tunc patres nostri de concilio Nicaeno secum detulerunt: cujus formam servant, haec quae sequuntur constituta firmata ¹¹⁾ a nobis custodientur ¹²⁾.

1) quemadmodum deest in C. H. — 2) ecclesiae U. G. — 3) dirigant Just. et C. H. — 4) veritas C. H. — 5) praesente fratre coëpiscopo nostro Faustino Just. — 6) inventa fuerint silebunt Just. — 7) omnium visib. et inv. conditorem C. H. — 8) inde C. H. — 9) aut ex aliqua substantia vel natura C. H. — 10) In uno e mss. nostris titulus hoc loco sic ponitur: *Incipiunt capitulationes canonum Carthagenensis concilii numero triginta tres, ut quae in Nicaeno etc.* — 11) firmata deest Just. — 12) custodiuntur. Just. —

II. De trinitate praedicanda.

Univerſum concilium dixit: Deo propitio, pari professione fides eccleſiaſtica etc. Conc. Carth. II. c. 1.

III. De continentia.

Aurelius episcopus dixit: Cum praeterito concilio — nos quoque custodiamus. Conc. Carth. II. c. 2.

IV. De diversis ordinibus ab uxoribus abstinendis.

Faustinus episcopus ecclesiae Potentinae, provinciae Picensi, legati Romanae ecclesiae, dixit: Placet ut episcopus, presbyter et diaconus vel qui sacramenta contrectant pudicitiae custodes ab uxoribus se abſtineant. Ab universis episcopis dictum est: Placet ut in omnibus ¹⁾ pudicitia custodiatur, qui altari inserviunt ²⁾.

V. De avaritia.

Aurelius episcopus dixit: Avaritiae cupiditas ³⁾, quam rerum omnium malarum ⁴⁾ matrem esse, nemo qui dubitet ⁵⁾; proinde inhiſcenda ⁶⁾ est, ne quis alienos fines usurpet ⁷⁾, aut per praemium terminos patrum statutos transcendat, nec omnino cuiquam clericorum liceat de qualibet re. foenus accipere. Quamquam novellae suggestiones, quae vel obscurae sunt, vel sub genere ⁸⁾ latent, inspectae a nobis formam accipient etc. Conc. Carth. I. c. 13.

VI. Ut chrisma a presbyteris non fiat.

Fortunatus episcopus dixit: In praeteritis conciliis statutum meminimus esse, ut chrisma etc. Conc. Carth. II. c. 3.

VII. De his qui in periculo positi reconciliantur.

Aurelius ⁹⁾ episcopus dixit: Si quisquam etc. Conc. Carth. II. c. 4.

VIII. De his qui in accusationem majoris natu veniunt, et ut episcopum nulli criminoso liceat accusare.

Conc. Carth. III. c. 6. (Loco Genetlii Aurelius respondit.)

IX. De his qui merito facinorum suorum ab ecclesiae congregatione pelluntur.

Augustinus episcopus, legatus provinciae Numidiae, dixit: Hoc statuere dignemini, ut si qui forte merito facinorum suorum ab ecclesia pulsi sunt, et sive ab aliquo episcopo vel presbytero fuerint etc. Conc. Carth. II. c. 7 fin.

X. De presbyteris qui a propriis corripuntur episcopis.

Alypius episcopus, legatus provinciae Numidiae dixit: Nec illud praetermittendum — vestrae dilectioni edicite. Conc. Carth. II. c. 8 init.

¹⁾ Al. add. et ab omnibus. — ²⁾ deserviunt Hard. — cf. Conc. Carth. II. c. 2 fin. Cod. eccl. Afr. c. 25 et 70. — ³⁾ Avaritia et cupiditas Hard. — ⁴⁾ omnium malorum Just. — ⁵⁾ nemo quis dubitet Hard. ⁶⁾ inhiſcendum Just. — ⁷⁾ cf. Conc. Carth. I. can. 10 et 13. — ⁸⁾ vel sub diverso genere Just. et Hard. — ⁹⁾ Genetlii sententiam Aurelius, et sic alii aliorum episcoporum e superioribus conciliis sententias synodo firmandas nomine suo proponere nunc videntur. Harduin. —

XI. Si quis presbyter contra episcopum suum inflatus schisma fecerit, anathema sit.

Ab universis episcopis dictum est: Si quis presbyter etc. Conc. Carth. II. c. 8 fin. (om. verb. *nihilominus* — *unum baptisma*).

XII. Si quis episcopus absque tempore synodi in crimine detentus fuerit, a duodecim episcopis audiatur.

Felix episcopus dixit: Suggero secundum statuta etc. Conc. Carth. II. c. 10 init.

XIII. Ut non liceat episcopum nisi a plurimis ordinari, sed si necessitas fuerit vel a tribus ordinetur episcopis.

Aurelius episcopus dixit: Quid ad haec dicit sanctitas vestra? Ab universis episcopis dictum est: A nobis veterum statuta debere servari, sicuti et inconsulto primatu cujuslibet provinciae tam facile non praesumant multi congregati episcopi episcopum ordinare: nisi si necessitas fuerit, tres episcopi in quocunque loco sint ejus praecepto ordinare debebunt episcopum, et si quis contra suam professionem vel subscriptionem venerit in aliquo, ipse se honore privabit ¹⁾.

XIV. Ut de Tripoli unus episcopus in legationem veniat, et ut presbyter ibidem a quinque episcopis audiatur.

Item ²⁾ placuit de Tripoli propter inopiam provinciae, ut unus episcopus in legationem veniat, et ut ibi presbyter a quinque audiatur episcopis et diaconus a tribus, ut superius memoratum est, proprio episcopo residente ³⁾.

XV. De diversis ordinibus ecclesiae servientibus: ut si quis in causam criminis incurrerit, et abnuerit iudicium ecclesiasticum, debeat periclitari: et ut filii sacerdotum spectacula saecularia non audeant.

Conc. Carth. III. c. 9. 10. 11.

XVI. Ut nullus episcopus, presbyter et diaconus conductor existat: et ut lectores uxores accipiant, et clerici abstineant ab usuris ⁴⁾: et quo tempore vel ipsi, vel virgines consecrentur.

Conc. Carth. III. c. 15. 19. 16. 4.

XVII. Ut unaquaeque provincia propter longinquitatem primatem habeat proprium.

Placuit, ut Mauritania Sitiphensis, ut postulavit, primatem provinciae Numidiae, ex cuius coetu separatur, ut ⁵⁾ suum habeat primatem, quem consentientibus omnibus primatibus provinciarum Africanarum, vel omnibus episcopis, propter longinquitatem habere permissa est ⁶⁾.

¹⁾ Al. ipse honore privabitur. — ipse se ab hoc coetu separavit. Just. —

²⁾ Sane. Just. — ³⁾ prop. ep. resid. deest. Just. — ⁴⁾ usoribus in marg. Mansi. — ⁵⁾ Delenda vocabula et, abundat enim. Harduin.

⁶⁾ cff. Statuta Hippon. IV. (p. 136 supra). —

XVIII. *Si quis clericus ordinatur, moneri debet constituta servare, et ut corporibus defunctorum eucharistia non detur nec baptisma, et ut per singulos annos per omnes provincias ad concilium metropolitani conveniatur.*

Conc. Carth. III. c. 3. 6: Item placuit — nec edere: et ne jam mortuos homines baptizari faciat presbyterorum ignavia: pro qua re confirmandum est in hac sancta synodo, ut secundum Nicaena statuta propter causas ecclesiasticas — ut congregato conventu plena possit esse auctoritas. Conc. Carth. III. c. 2.

XIX. *Ut si quis episcopus accusatur, ad primatem ipsius provinciae causa deferatur.*

Conc. Carth. III. c. 7.

XX. *De presbyteris vel clericis accusatis.*

Conc. Carth. III. c. 8.

XXI. *Ut filii clericorum in matrimonio non jungantur haereticis.*

Conc. Carth. III. c. 12.

XXII. *Ut episcopi vel clerici in eos, qui non sunt catholici, nihil conferant.*

Conc. Carth. III. c. 13.

XXIII. *Ut episcopi trans mare non profiscantur.*

Conc. Carth. III. c. 28.

XXIV. *Ut praeter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur.*

Conc. Carth. III. c. 47 (— accepimus in ecclesia legenda¹⁾).

XXV. *De episcopis vel sequentibus ordinibus, qui sacrosancta mysteria contrectant, placuit ab uxoribus contineri²⁾.*

Aurelius episcopus dixit: Addimus fratres carissimi³⁾ praeterea, cum de quorundam clericorum, quamvis lectorum⁴⁾, erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit, quod et in diversis conciliis firmatum est, ut subdiaconi, qui sacra mysteria⁵⁾ contrectant, et⁶⁾ diaconi et presbyteri, sed et episcopi secundum priora⁷⁾ statuta etiam ab uxoribus se contineant, ut tanquam non habentes videantur esse: quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. Ceteros autem

¹⁾ In ms. Colbertino et nostro non sunt duo Machab. libri, sed sunt in codice Pithoeano, et apud Augustinum (de doctr. christ. II., c. 8. et Retract. II., c. 4.), qui et interfuit huic synodo Carth. III. Vide etiam de civit. dei XVIII. c. 36. Hujus canonis exemplaria Graeca, Zonaræ et Balsamonis, et ms. noster canonum ecclesiae Graecae, et editio Jo. Tillii a. 1546, et Graeca Justelli gemina, item Bini editio et regia omittunt libros Machabaeorum duos. Mansi. — ²⁾ abstineri Hard. —

³⁾ Aurel. — carissimi desunt in Codd. Hisp. — ⁴⁾ lectorum deest in C. Hisp. — ⁵⁾ ministeria Hard. et Just. — ⁶⁾ item Hard. —

⁷⁾ secundum propria statuta, minus recte. Harduin. —

clericos ad hoc non cogi ¹⁾, nisi maturiori aetate ²⁾. Ab universo concilio dictum est: Quae vestra sanctitas est juste moderata ³⁾ et sancta et deo placita ⁴⁾ sunt, confirmamus ⁵⁾.

XXVI. Ut res ecclesiae nemo distrahat.

Item placuit ⁶⁾, ut rem ecclesiae nemo vendat: quod si reditus non habet et aliqua nimia necessitas cogit, hoc insinuandum esse ⁷⁾ primati provinciae ipsius, ut cum statuto numero episcoporum, utrum faciendum sit, arbitretur: quod si tanta urget necessitas ecclesiae, ut non possit ante consulere, saltem vicinos testes convocet episcopos, curans ad concilium omnes referre suae ⁸⁾ ecclesiae necessitates: quod si non fecerit, reus deo et concilio venditor ⁹⁾, honore amisso, teneatur.

XXVII. Presbyteri et diaconi in graviore culpa convicti manus impositionem, tanquam laici, nequaquam suscipiant.

Item ¹⁰⁾ confirmatum est, ut si quando presbyteri vel diaconi in aliqua graviore ¹¹⁾ culpa convicti fuerint, qua eos a ministerio necesse sit removeri ¹²⁾, non eis manus tanquam ¹³⁾ poenitentibus vel tanquam fidelibus laicis imponatur, neque ¹⁴⁾ permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

XXVIII. Presbyteri, diaconi vel clerici, qui in causa sua ad transmarina putaverint appellandum in communionem minime suscipiantur.

Item placuit, ut presbyteri, diaconi vel ceteri inferiores clerici in causis quas habuerint, si de judiciis ¹⁵⁾ episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi eos cum consensu sui episcopi ¹⁶⁾ audiant et inter eos definiant ¹⁷⁾ adhibiti ab eis episcopi ¹⁸⁾: quod si et ab eis provocandum putaverint, non provocent ad transmarina judicia, sed ad primates suarum provinciarum aut ad universale concilium, sicut et de episcopis

1) placuit episcopos, presbyteros et diaconos sec. priorum stat. et. ab uxor. continere, quod nisi fecerint . . . ad hoc non cogi sed secundum uniuscujusque consuetudinem observari debere. Codd. Hisp. — 2) nisi maturiore aetate ut superius dictum est annorum XXX. Just. —
 3) sanctitas sanxit, juste moderatur Just. — 4) et placita Hard. —
 5) confirmantur in omnibus. Just. — vid. pag. 161 not. 2. — Gieseler l. c. vol. I., p. 552 y. — 6) In collectione seu epitome canonum ms. Colleg. Paris. Soc. Jesu consules huic canonis sic praefiguntur: Vincentio et Pravitio viris clarissimis cons. sub die Idus Septembris Carthagine in secretario basilicae sanctae restitutae, ubi Anastasii episcopi Romani litterae contra Donatistas lectae sunt. Placuit etiam etc. Hard.
 7) quod si aliqua necessitas cogit, hanc insinuandam esse C. Hisp. —
 8) saltem post factum curet hoc statim agere vel vicinis episcopis hoc antea indicare et ad concilium referre eandem eccl. nec. C. Hisp. —
 9) reus concilii venditor teneatur C. Hisp. — 10) Ita C. Hisp. —
 11) gravi Just. — 12) removere C. Hisp. — 13) vel tanquam Just. —
 14) unquam add. C. Hisp. — 15) de judicio Just. — 16) cum cons. sui ep. desunt in C. Hisp. — 17) inter eos quidquid est finiant C. H. inter eos quidquid causae fuerit, finiant consentientes eorum ep. Just. —
 18) ab eis ex consensu episcoporum suorum C. Hisp. —

saepe constitutum est ¹⁾). Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam ad ²⁾ communionem suscipiatur.

XXIX. *Si quis excommunicatus ante audientiam communicare praesumpserit, ipse in se damnationem protulit ³⁾.*

Item placuit universo concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive episcopus sive quilibet clericus, et tempore excommunicationis suae ante audientiam communionem praesumpserit, ipse in se damnationis iudicetur protulisse sententiam.

XXX. *De accusato vel accusatore.*

Item placuit, ut accusatus vel accusator in eo loco, unde est ille qui accusatur, si metuit aliquam vim temerariae multitudinis, locum sibi eligat proximum, quo non sit ⁴⁾ difficile testes producere, ubi causa finiatur ⁵⁾.

XXXI. *Si qui clerici ab episcopis suis promoti contempserint, nec illic mansant, unde recedere noluerunt.*

Item placuit, ut quicumque clerici vel diaconi pro necessitatibus ecclesiarum non obtemperaverint episcopis suis, volentibus eos ad honorem ampliorem ⁶⁾ in sua ecclesia promovere, nec illic ⁷⁾ ministrent in gradu suo, unde recedere noluerunt.

XXXII. *Si quis clericorum pauper promotus in ordine postea habuerit aliquid, ecclesiae potestati subiaceat.*

Conc. Carth. III. c. 49.

XXXIII. *Ut presbyteri rem ecclesiae, in qua sunt constituti, non vendant, et nulli episcopo liceat rem tituli matricis ecclesiae usurpare.*

Item placuit, ut presbyteri non vendant rem ecclesiae, ubi sunt constituti, nescientibus episcopis suis; quomodo et episcopis non licet vendere praedia ecclesiae, ignorante concilio vel presbyteris suis. Non habente ergo necessitatem ⁸⁾ nec episcopo liceat matricis ecclesiae rem ⁹⁾ tituli sui usurpare ¹⁰⁾.

¹⁾ non provocent nisi ad Africana concilia vel ad primates suarum. C. Hisp. non eis permittatur nisi ad primates suarum provinciarum aut ad univers. conc. Just. — Non sunt haec verba sicut et de episcopis etc. in can. 125., qui ad verbum huic simillimus est. Harduin. cf. Gieseler l. c. vol. I., p. 524 add. Neander l. c. vol. II., p. 246 not. 2.

²⁾ intra eandem provinciam in comm. Just. — ³⁾ Hic Can. 29 et 30 est. e Concilio Hipponi-regiensi, tit. 3. (pro 4.) et 5. apud Ferrandum cap. 45 et 198. In Cod. Pithoei et in collect. can. ms. Colleg. Paris. sic legitur: *Pierio et Ardabore coss. VIII. Kal. Oct. in Basilica Leontina. Placuit etc.*, ubi Hipponensis basilica designatur; sed et consules a. 427, ut quidam fasti notant. Harduin. — ⁴⁾ proximum foro, ut non sit Hard. — ⁵⁾ perducere qualiter causa ejus finiatur. Just. — ⁶⁾ meliorem Hard. — ⁷⁾ illic deest in ms. Just. —

⁸⁾ inconsulto concilio vel cuncto presbyterio sine ulla necessitate Just. —

⁹⁾ nec presbytero rem Hard. matrici ecclesiae rem tituli presbyteri sui usurp. Just. — ¹⁰⁾ In ms. codice haec subiicitur clausula: *Finis canonum synodi sanctorum patrum CCXVII. cum papa Aurelio Carthagine congregatorum.* Mansi. Non est ea clausula in nostro Ms. Harduin. —

C A N O N E S

diversorum conciliorum ecclesiae Africanae¹⁾.

Recitata sunt etiam in ista synodo diversa concilia universae provinciae Africae, transactis temporibus Aurelii Carthaginensis episcopi celebrata.

De concilio, quod Hippone Regio factum est.

Gloriosissimo imperatore Theodosio Augusto III. et Abundantio viris clarissimis consulibus, VIII. Idus Octobris, Hippone regio, in secretario basilicae pacis etc. *Gesta hujus concilii ideo descripta non sunt, quia ea quae ibi statuta sunt in superioribus probantur inserta*²⁾.

De concilio Carthaginensi, ubi legati episcopi proconsulares ad concilium Adrumetinum destinantur.

Gloriosissimis imperatoribus Arcadio III. et Honorio II. Augustis consulibus, VI. Kalendas Julias³⁾, Carthagine. In hoc⁴⁾ concilio legati directi sunt episcopi proconsulares ad concilium Adrumetinum.

De concilio Carthaginensi, ubi multa sunt constituta.

Brev. Hippon. praef. (p. 134).

XXXIV. *Quod nihil de Hipponensi concilio sit emendandum*⁵⁾.

Epigonius episcopus dixit: In hoc breviario, quod decriptum est de concilio Hipponensi, nihil arbitramur esse emendandum vel assuendum⁶⁾, nisi ut dies sanctae paschae tempore concilii innotescat.

XXXV. *Ut episcopi vel clerici non facile filios suos emancipent.*

Conc. Carth. III. c. 14.

XXXVI. *Ut episcopi vel clerici non ordinentur, nisi omnes suos fecerint christianos.*

Conc. Carth. III. c. 18.

XXXVII. *Quod praeter panem et merum mixtum aqua nihil in sacramentis offerri debeat.*

Conc. Carth. III. c. 24.

XXXVIII. *Ut clerici vel continentes ad virgines vel viduas non accedant.*

Conc. Carth. III. c. 25.

¹⁾ In collect. ms. Dionysii hic titulus est: *Incipiunt canones diversorum conciliorum Africanae provinciae numero CV.* Hard. — ²⁾ Dionysii vel alterius horum canonum collectoris haec adnotatio est. Hard. —

³⁾ In ms. uno e nostris *Januarias*, al. Dionys. *Julias, XVI. Kal. Julias.* Hard. — ⁴⁾ *Hoc concilio.* Hard. — ⁵⁾ *emutandum.* Epitome canonum papae Hadriani: *Quod nihil de Hipp. conc. primo sit emend.* Hard. — ⁶⁾ *addendum* Hard. —

XXXIX. *Ut princeps sacerdotum non appellatur episcopus.*
Conc. Carth. III. c. 26.

XL. *Ut clerici tabernas, nisi in peregrinis, non ingrediantur.*
Conc. Carth. III. c. 27.

XLI. *Ut a jejuniis deo sacrificia celebrentur.*
Conc. Carth. III. c. 29.

XLII. *Ut in ecclesiis convivia minime celebrentur.*
Conc. Carth. III. c. 30.

XLIII. *De poenitentibus.*
Conc. Carth. III. c. 31. 32.

XLIV. *De virginibus.*
Conc. Carth. III. c. 33.

XLV. *De aegrotantibus, qui pro se respondere non possunt.*
Conc. Carth. III. c. 34. 35.

XLVI. *De passionibus martyrum.*
Conc. Carth. III. c. 47 fin.

XLVII. *De parvulis, qui apud Donatistas baptizati sunt.*
Conc. Carth. III. c. 48.

XLVIII. *De rebaptizationibus et reordinationibus vel translationibus episcoporum,*
Conc. Carth. III. c. 38.

XLIX. *Quot episcopi ordinare episcopum debeant.*
Conc. Carth. III. c. 39.

L. *Quot addi debeant episcopi numero ordinatorum, si de ordinando episcopo fuerit contradictum.*
Conc. Carth. III. c. 40.

LI. *Ut de ecclesia Carthaginis dies paschae nuntietur.*
Conc. Carth. III. c. 41.

LII. *De visitandis provinciis.*

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Et illud nobis verbo mandatum est, ut quia constitutum est in concilio Hipponensi ¹⁾ singulas provincias tempore concilii visitandas esse, dignemini etiam, quod hoc anno secundum ordinem distulistis, vel alio anno Mauritaniam provinciam visitare. Aurelius episcopus dixit: Tunc de provincia Mauritania, propterea quod in finibus Africae posita sit, nihil statuimus, siquidem vicinae ²⁾ sunt barbarico, sed praestet deus ut ex abundanti non pollicentes venire possimus ad vestram provinciam. Cogitare enim debetis, fratres, quia hoc sibi et Tripolitani et Arzugitani fratres potuerunt exigere, si ratio pateretur.

LIII. *Ut dioeceses nisi ex consensu episcopi proprii episcopum non accipiant.*

Conc. Carth. III. c. 42. 43.

¹⁾ cf. Cod. eccl. Afr. c. 95 praef. — ²⁾ vicini Hard. —

LIV. Ut alienus clericus minime suscipiatur ab alio.
Conc. Carth. III. c. 44.

LV. Ut Carthaginensi episcopo unde voluerit clericum liceat ordinare.

Conc. Carth. III. c. 45.

LVL. Ut episcopi, qui in dioecesibus fuerint ordinati, dioecesim sibi nullam vindicent.

Conc. Carth. III. c. 46. 50 (cum subscriptione Aurelii et: *Similiter et ceteri episcopi subscripserunt*).

In hoc concilio statutum est, ut episcopi sine formata non navigent.

Caesario et Attico viris clarissimis consulibus, VI. Kalendas Julius, Carthagine placuit, ut nullus episcoporum naviget sine formata primatis. Gesta in authenticis, qui quaeret, inveniet ¹⁾.

De concilio isto legati ad imperatores infra scripti diriguntur episcopi.

Post consulatum gloriosissimi imperatoris Honorii augusti IV. et Eutychiani viri clarissimi, V. Kalendas Majas, Carthagine in secretario basilicae restituta. In hoc concilio legationem susceperunt Epigonius et Vincentius episcopi, ut pro confugientibus ad ecclesiam, quocumque reatu involutis, legem de gloriosissimis principibus mereantur, ne quis eos audeat abstrahere.

In hoc concilio legatio destinatur ad Romanum et Mediolanensem episcopos de parvulis qui apud haereticos baptisati sunt, et ad imperatorem de idolorum reliquiis auferendis et de aliis rebus quam plurimis.

Post consulatum Fl. Stiliconis viri clarissimi, XVI. Kalendas ²⁾ Julius, Carthagine in secretario basilicae, cum Aurelius episcopus una cum episcopis suis consedisset adstantibus diaconis, Aurelius episcopus dixit: Ecclesiarum dei per Africam constitutarum necessitates mecum optime novit caritas vestra, sanctissimi fratres, et quoniam praestitit dominus ut ex aliqua parte sancti coetus vestri esset congregata praesentia: videtur mihi ut has easdem necessitates, quas pro sollicitudine nostra indagare potuimus, in medium proferamus, quas cum approbaverit vestra sinceritas sit consequens, eligendum esse unum e nostro numero consacerdotem, qui auxiliante domino et orationibus vestris et has ipsas necessitates suscipere possit et graviter peragendas implere, perrecturus ad transmarinas Italiae partes ut tam sanctis fratribus et consacerdotibus nostris, venerabili sancto fratri Anastasio sedis apostolicae episcopo, quam etiam sancto fratri Venerio sacerdoti

¹⁾ cf. Conc. Carth. III. c. 28. — ²⁾ Dionys. et Concil. Afric. sub Bonifacio: XIV. Kal. — Isidor: Conc. Carth. V. habitum episcopis numero septuaginta tribus era 438, post consulatum . . . die XVII. Kal. Jul. —

Mediolanensis ecclesiae necessitatem ipsam ac dolorem atque inopiam nostram valeat intimare. Ex his enim sedibus hoc fuerat prohibitum, quod ¹⁾ noverint communi periculo providendum; maxime quia tanta indigentia clericorum est multaeque ecclesiae ita desertae sunt, ut ne unum quidem diaconum, vel inlitteratum, habere reperiantur. Nam de ceteris superioribus gradibus et officiis tacendum arbitror, quia, ut dixi, si ministerium diaconi facile non invenitur, multo magis superiorum honorum inveniri non posse certissimum est, et quotidie nos planctus diversarum pene emortuarum plebium jam non sustinemus: quibus nisi fuerit aliquando subventum, gravis nobis et inexcusabilis innumerabilium animarum pereuntium causa apud deum mansura est ²⁾.

LVII. Ut parvuli apud Donatistas baptizati in catholica ecclesia clerici ordinentur.

Unde quoniam superiori concilio ³⁾ statutum esse mecum recognoscit unanimitas vestra, ut hi qui apud Donatistas parvuli baptizati sunt, nondum scire valentes erroris eorum interitum, et posteaquam ad aetatem rationis capacem pervenerunt, agnita veritate falsitatem eorum abhorrentes ad ecclesiam dei catholicam per universum mundum diffusam ordine antiquo per manus impositionem recepti sunt: debere talibus suscipiendum munus clericatus non impedire nomen erroris, cum veram ecclesiam illorum putaverint ad fidem accedendo et ibi Christo crediderint et trinitatis sacramenta perceperint; quae omnia vera et sancta atque divina esse certissimum est et in his omnem animae spem constitutam, quamquam et haeticorum praesumpta audacia, veritatis nomine palliata, haec tradere audeat; quae quoniam simplicia sunt, ut praemonet beatus apostolus dicendo: *Unus deus, una fides, unum baptisma*, et iterari non liceat, quod semel dari oportet: anathematizato nomine erroris recipiantur per manus impositionem in unam ecclesiam, columbam, ut dictum est ⁴⁾, et unam matrem omnium christianorum, ubi omnia illa sacramenta salubriter et aeternae et vitaliter accipiuntur, quae perseverantibus in haeresi magnam damnationis poenam conquirunt, ut quod eis in veritate ad aeternam vitam consequendam esset luminosius, hoc in errore sit tenebrosius atque damnosius. Quod fugientes nonnulli et matris ecclesiae ubera cognoscentes, qui ⁵⁾ illa omnia sancta mysteria amore veritatis crediderunt atque perceperunt, quibus sacramentorum rebus cum vitae bonae probitas accesserit, sine dubio ad officium clericatus tales esse applicandos et maxime in tanta rerum necessitate, nullus est qui non concedat; quamquam nonnulli ejusdem sectae clerici cum plebibus atque honoribus suis ad nos transire desiderent, qui amore honoris aut persuadent ad vitam aut retinent ad salutem. Sed hoc majori fratrum

¹⁾ quo Hard. — ²⁾ Gieseler l. c. vol. I., p. 501 m. — ³⁾ cf. Conc. Carth. III. c. 48. — ⁴⁾ Cantic. 6, 9. — ⁵⁾ Al. quia. —

statu et salute ecclesiae magis magisque ubique repellenda. Et subscripserunt, Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis, huic decreto consensi et praefecto subscripsi. Similiter et ceteri episcopi subscripserunt.

In hoc concilio literae leguntur Anastasii Romani pontificis, de Donatistis catholicos episcopos admonentis.

Vincentio et Flavio ¹⁾ viris clarissimis consulibus, Idibus Septembris, Carthagine in secretario basilicae restituae, cum in concilio congregati in ecclesia Carthaginensi consedissemus, ex Africanis omnibus provinciis episcopi, id est Aurelius ejusdem sedis episcopus cum collegis suis, quos eorum subscriptio manifestat ait idem Aurelius episcopus: Recitatis epistolis ²⁾ beatissimi fratris et consacerdotis nostri Anastasii ecclesiae Romanae episcopi, quibus nos paternae et fraternae caritatis sollicitudine ac sinceritate adhortatus est, ut de haeticorum et schismaticorum Donatistarum insidiis et improbitatibus, quibus Africanam ecclesiam catholicam graviter vexant, nullo modo dissimulemus, gratias agimus domino nostro, quod illi optimo ac sancto antistiti suo tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in una compage corporis constitutis, inspirare dignatus est.

LXVI. Ut cum Donatistis lenius agatur.

Deinde pertractatis et consideratis omnibus quae utilitati ecclesiae convenire videbantur, annuente atque admonente spiritu dei, elegimus cum memoratis hominibus, quamvis de dominici corporis unitate inquieta dissensione praecisis, leniter et pacifice agere, ut quantum in nobis est omnibus, qui eorum communione et societate irretiti sunt, per universas provincias Africanas penitus innotescat, quam miserabili errore devincti sunt diversa sentientes, *ne forte*, sicut dicit apostolus, nobis in mansuetudine corripientibus, *det illis deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem et respiscant de diaboli laqueis, captivati ab ipso ad ipsius voluntatem* ³⁾.

LXVII. De literis mittendis iudicibus, ut ea quae inter Donatistas et Maximianistas acta sunt innotescant.

Itaque placuit, ut ex concilio nostro literae darentur ad iudices Africanos, a quibus hoc peti congruum videretur, ut in hoc adjuvent communem matrem ecclesiam catholicam, in quo episcopalis auctoritas communiri in civitatibus potest; id est ut judiciaria potestate atque diligentia ex fide christiana quid gestum sit in omnibus locis, in quibus Maximianistae basilicas obtinuerunt, qui ab eis schisma fecerunt, inquirent et gestis publicis propter firmam notitiam omnibus necessariam faciant inhaerere.

LXVIII. Ut clerici Donatistarum in ecclesia catholica suscipiantur in clero.

Deinde placuit, ut literae mittantur ad fratres et coepiscopos nostros, et maxime ad sedem apostolicam, in qua praesidet

¹⁾ Al. Flavito, al. Frawito. Hard. — ²⁾ Jam eae non extant: Hard. —

³⁾ 2 Tim. 2, 25. 26. —

memoratus venerabilis frater et collega noster Anastasius, quo noverit habere Africam magnam necessitatem propter ecclesiae pacem et utilitatem, ut et ipsis¹⁾ Donatistis quicumque clerici correcto consilio ad catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque episcopi catholici voluntatem atque consilium, qui in eodem loco gubernat ecclesiam, si hoc paci christianae prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur, sicut prioribus ejusdem divisionis temporibus factum esse manifestum est. Quod multarum et pene omnium Africanarum ecclesiarum, in quibus talis error exortus est, exempla testantur: non ut concilium quod in transmarinis partibus de hac re factum est dissolvatur, sed ut illud maneat circa eos qui sic transire ad catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis concisio²⁾ procuretur. Per quos autem vel omni modo perfici³⁾ vel adjuvari manifestis fraternarum animarum lucris catholica unitas in locis in quibus degunt visa fuerit, non eis obsit, quod contra honores eorum, quamvis salus nulli interclusa sit, in transmarino concilio statutum est: id est ut ordinati in parte Donati, si ad catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis secundum transmarinum concilium, sed exceptis his, per quos catholicae unitati consulitur.

LXIX. Ut legatio ad Donatistas componendae pacis gratia dirigatur.

Deinde placuit, ut his peractis legati etiam praedicandae pacis atque unitatis, sine qua salus christiana non potest obtineri, e numero nostro ad ipsorum Donatistarum sive quos habent episcopos sive ad plebes mittantur, per quos omnibus in notitiam referatur, quam nihil habeant, quod adversus ecclesiam catholicam juste possint dicere; maxime ut manifestum fiat omnibus per gesta etiam municipalia, propter documentorum firmitatem, quid ipsi de Maximianistis schismaticis suis egerint; ubi eis divinitus demonstratur, si attendere velint, tam inique tunc illos ab ecclesiae unitate praecisos, quam inique nunc clamant a se Maximianistas schisma fecisse: ex quorum tamen numero quos jam plenarii concilii sui auctoritate damnaverant in suis honoribus denuo receperunt, baptismum quem damnati et exclusi dederant acceptaverunt, ut videant, quam stulto corde resistant paci ecclesiae toto orbe diffusae, cum ista faciant pro parte Donati, neque se istorum, quos ita fecerunt, communionem propter intuitum pacis contaminari dicant, et nos condemnent, id est ecclesiam catholicam, etiam in extremis terrarum partibus constitutam, per eorum communionem inquinatam, quos tunc accusantes convincere nequiverunt.

LXX. Qui clerici ab uxoribus debeant abstinere.

Praeterea cum de quorundam clericorum, quamvis erga uxores proprias, incontinentia referretur, placuit, episcopos et presbyteros et diaconos secundum priora statuta etiam ab uxo-

1) Forte: ut ex ipsis Hard. — 2) Al. compensatio. — 3) Al. proficere.

ribus continere: quod nisi fecerint ab ecclesiastico removeantur officio, ceteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque ecclesiae consuetudinem observari debere ¹⁾).

LXXI. De his qui plebes proprias derelinquunt.

Rursus ²⁾ placuit, ut nemini sit facultas relicta principali cathedra ad aliquam ecclesiam in dioecesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius quam oportet constitutum curam vel frequentationem propriae cathedrae negligere.

LXXII. De infantibus baptizandis, quoties dubitatur utrum fuerint baptizati.

Breviar. Hippon. c. 39 (sine subscriptionibus).

LXXIII. Diem paschae et diem concilii nuntiandum.

Item placuit, ut dies venerabilis paschae formatarum subscriptione omnibus intimetur; dies vero concilii idem servetur, qui in Hipponensi concilio constitutus est, id est X. Kalendas Septembris ³⁾, et scribendum ad singularum quarumque provinciarum primates, ut quando apud se concilium congregant, istum diem non impediunt ⁴⁾).

LXXIV. Ne interventor episcopus cathedram, ubi interventor est, teneat.

Item constitutum est, ut nulli intercessori licitum sit cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere, sed dare operam, ut intra annum eisdem episcopum provideat: quod si neglexerit, anno exempto interventor alius tribuatur.

LXXV. De defensoribus ecclesiarum ab imperatoribus poscendis.

Ab imperatoribus ⁵⁾ universis visum est postulandum propter afflictionem pauperum, quorum molestias sine intermissione fatigatur ⁶⁾ ecclesia, ut defensores eis adversus potentias divitum cum episcoporum provisione delegentur ⁷⁾).

LXXVI. De episcopis, qui ad concilia non occurrunt.

Item placuit, ut quotiescumque concilium congregandum est, episcopi, qui neque aetate ⁸⁾ neque aegritudine neque aliqua ⁹⁾ graviore necessitate impediuntur, competenter occurrant ¹⁰⁾ et primatibus suarum quarumque ¹¹⁾ provinciarum intimetur, ut de universis episcopis vel duae vel tres turmae fiant, ac de singulis turmis vicissim quotquot electi fuerint, ad diem concilii instantissime occurrant: quod si non potuerint occurrere, excusationes suas in tractoria ¹²⁾ conscribant ¹³⁾, vel si post

¹⁾ cf. can. 25. — Giessler l. c. vol. I, p. 552g. — ²⁾ rursus C. H.

³⁾ dies vero concilii X. Cal. Novembris servetur (om. cet.) C. Hisp. —

⁴⁾ cf. p. 134 not. 12. — ⁵⁾ Ab imperatore autem C. Hisp. —

⁶⁾ agitatur C. H. — ⁷⁾ delignantur C. Hisp. — Neander l. c. vol. II, p. 224 not. 2. Rheinwald l. c. p. 43 not. 8. — ⁸⁾ neque aetate desunt in C. Hisp. — ⁹⁾ alia C. H. — ¹⁰⁾ Verba: competenter occurrant desunt in Cod. A. — ¹¹⁾ quarumque desunt in C. Hisp. —

¹²⁾ tractoria . . . tractoriae A. B. 3. 4. G. — ¹³⁾ Al. subscribant.

adventum tractoriae aliquae necessitates repente forsitan ortae fuerint, nisi rationem impedimenti sui apud suum primatem reddiderint, ecclesiae suae communionem debere esse contentos.

LXXVII. De Cresconio.

De Cresconio Villaregiensi hoc omnibus visum est, ut hinc ¹⁾ quoque primati Numidiae intimetur, quo cognoscat memoratum Cresconium scriptis suis conveniendum esse, ut proximo universali Africano concilio suam praesentiam non differat exhibere. Quod si venire contempserit, in se cognoscat sententiam promulgandam ²⁾.

LXXVIII. De ecclesia Hipponensium Diaretorum.

Rursus placuit, ut quoniam Hipponensium Diaretorum ³⁾ ecclesiae destitutum non est diutius negligenda, et ecclesiae ibi ab his retinentur, qui Equitii ⁴⁾ facinorosam communionem declinaverunt, missis ex praesenti concilio episcopis Regino, Alypio ⁵⁾, Augustino, Materno, Theasio, Evodio, Placiano, Urbano, Valerio, Ambivio, Fortunato, Quodvultdeo, Honorio, Januario, Apto, Honorato, Ampelio, Victoriano, Evangelo et Rogatiano, conventis et correctis his qui culpabili pertinacia fugam ejusdem Equitii expectandam putabant, cum omnium voto eis episcopus ordinetur. Sin autem illi pacem considerare noluerint, non impediunt in eligendo ad ordinandum praeposito utilitatem tanto tempore ecclesiae destitutae.

LXXIX. De clericis, qui intra annum causam suam agere non procurarint.

Rursus constitutum est, ut quoties clericis convictis et confessis in aliquo crimine vel propter eorum, quorum verecundiae ⁶⁾ parcitur vel propter ecclesiae opprobrium aut insolentem insultationem haereticorum atque gentilium, si forte causae suae adesse voluerint et innocentiam suam asserere, intra annum excommunicationis hoc faciant; si vero intra annum causam suam purgare contempserint, nulla eorum vox postea penitus audiatur.

LXXX. Ut de alieno monasterio suscepto nec praepositos monasterii, nec clericos liceat ordinare.

Item placuit, ut si quis de alterius monasterio susceptum ⁷⁾ vel ad clericatum promovere voluerit, vel in suo monasterio majorem monasterii constituerit ⁸⁾, episcopus qui hoc fecerit, a ceterorum communionem se junctus suae tantum plebis communionem contentus sit, et ille neque clericus neque praepositus perseveret.

LXXXI. De episcopis, qui haereticos vel paganos haeredes instituant.

Item constitutum est, ut si quis episcopus haeredes extraneos a consanguinitate sua vel haereticos etiam consanguini-

¹⁾ Hoc est de hac re. Hard. — ²⁾ cf. Conc. Carth. III. c. 38. —

³⁾ Pro Diarrhytorum. Hard. — ⁴⁾ Aequitii. Hard. — ⁵⁾ Alippio Hard. — ⁶⁾ propter eorum verecundiam C. Hisp. — Locus corruptus

⁷⁾ receptum C. Hisp. — ⁸⁾ constituere C. Hisp. —

neos aut paganos ecclesiae praetulerit, saltem post mortem anathema ei dicatur, atque ejus nomen inter dei sacerdotes nullo modo recitetur. Nec excusari possit, si intestatus decesserit¹⁾, quia utique debuit factus episcopus rei suae ordinationem congruam suae professioni nequaquam differre.

LXXXII. De manumissionibus.

Item placuit, ut de manumissionibus in ecclesia celebrandis ab imperatore petatur.

LXXXIII. De falsis memoriis martyrum.

Item placuit, ut altaria²⁾ quae passim per agros et per vias³⁾ tanquam memoriae martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquiae martyrum conditae probantur, ab episcopis qui locis iisdem praesunt, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recte sapiunt nulla ibi superstitione devincti teneantur. Et omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus aut aliqua reliquiae sunt aut origo alicujus habitationis vel possessionis⁴⁾ vel passionis fidelissima origine traditur. Nam quae per somnia et per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicumque constituuntur altaria, omni modo improbentur.

LXXXIV. De idolorum reliquiis extirpandis.

Item placuit ab imperatoribus gloriosissimis peti, ut reliquiae idolatriae non solum in simulacris sed et in quibuscumque locis vel lucis vel arboribus omni modo deleantur.

LXXXV. Ut ab episcopo Carthaginiensi, cum opus fuerit, omnium episcoporum nomine dictentur et subscribantur epistolae.

Ab universis etiam episcopis dictum est: Ut si quae literae dictandae in concilio placuerint, venerandus episcopus qui huic sedi praesidet omnium nomine dictare et subscribere dignetur, in quibus etiam ad episcopos legatos, qui per provincias Africanas in causa Donatistarum mittendi sunt, placuit literas dari tenorem mandati continentes, quem non egrediantur. Et subscripserunt: Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis huic decreto consensi et praelecto subscripsi. Similiter et ceteri episcopi subscripserunt.

In hoc concilio praeterita decreta firmanter.

Gloriosissimis imperatoribus Arcadio et Honorio augustis quinques consulibus, VI. Kalendas Septembris⁵⁾, in civitate Milevitana in secretario basilicae, cum Aurelius episcopus Carthaginensis⁶⁾ in concilio universali consedisset, adstantibus diaconis, Aurelius episcopus dixit: Quoniam ecclesiae sanctae unum est corpus omniumque membrorum caput est unum,

¹⁾ defecerit C. H. — ²⁾ ut de altaribus C. H. — ³⁾ aut vias C. H. — ⁴⁾ Verba: vel possessionis desunt in C. H. — ⁵⁾ ipsius add. C. Hisp. — ⁶⁾ ep. ecclesiae Carthaginis C. H. —

factum est volente deo et nostram infirmitatem iuvante¹⁾, ut ad hanc ecclesiam veniremus dilectionis et fraternitatis gratia invitati. Unde quaeso caritatem vestram, quia ita credendum est, quod noster accessus ad vos nec superfluus nec insuavis est cunctis²⁾, ut consensus omnium nostrum manifestetur concordare complacitis decretorum, quae jamdudum vel in Hippo- nensi synodo firmata sunt, vel postmodum meliore concilio apud Carthaginem definita nunc quoque nobis ex ordine recitantur. Tunc demum fraternitatis vestrae concordia luce clarior appa- rebit, si haec quae a nobis superioribus conciliis legaliter de- finita noscuntur, non solum consensu vestro his actis, verum et subscriptionibus manifestetis. Xantippus episcopus primae sedis Numidiaë dixit: Credo, quod omni fraternitati placuit et³⁾ statuta sua manu confirmaverunt, subscribendo etiam nobis pla- cere posse et nostra subscriptione firmamus. Nicetius episco- pus primae sedis Mauritaniae Sitiphensis dixit: Quae recitata sunt decreta, quoniam ratione non carent, et sunt approbata cunctis, etiam et meae parvitati haec placent, quae quidem propria subscriptione firmabo.

LXXXVI. De episcoporum ordine, ut qui posterius ordinati sunt, prioribus se non audeant anteferre.

Valentinus episcopus dixit: Si permittit bonum patientiae vestrae, prosequor ea quae praeterito tempore in ecclesia Car- thaginensi gesta sunt, et subscriptionibus fratrum firmata cla- ruerunt, etiam nos hoc⁴⁾ servaturos esse profiteor. Sed illud scimus, inviolatam semper mansisse⁵⁾ ecclesiasticam discipli- nam: ita ut nullus fratrum prioribus suis se aliquando auderet antepone, sed officiis caritatis⁶⁾ id semper exhibitum est prioribus, quod ab insequentibus gratanter⁷⁾ semper accipere- tur. Hunc ordinem jubeat sanctitas vestra melius vestris inter- locutionibus roborari. Aurelius episcopus dixit: Non decuerat quidem, ut haec repeteremus, nisi forte existerent inconside- ratae mentes quorundam, quae ad haec statuenda nostros acuerent sensus: sed communis haec causa est, quam insinua- vit frater et consacerdos⁸⁾ noster, ut unusquisque nostrum ordinem⁹⁾ sibi decretum a deo¹⁰⁾ cognoscat, nec eis inconsul- tis aliquid agere praesumant. Qua de re dico, prout captus animi mei retinet, eos¹¹⁾ qui putaverint spretis majoribus aliquid prae- sumendum, competenter ab omni concilio esse coërcendos. Xan-

¹⁾ *volente domino ut* (om. cet.) C. H. — ²⁾ *Hucusque Isidorus in praefatione concilii Milevitani; finem ejusdem praefationis vide ad c. 108.* — ³⁾ *et ideo* Hard. — ⁴⁾ *Al. et jam nos haec [ex hoc].* — ⁵⁾ *prosequor ea quae necessaria sunt ecclesiasticas disciplinae. Scimus enim in hac ecclesia Carthaginensi inviolate semper permansisse etc. C. Hisp.* — ⁶⁾ *officiis legitimis* C. H. — ⁷⁾ *rationaliter* C. H. — ⁸⁾ *coëpiscopus* C. H. praeter Æ. BR. U. — ⁹⁾ *ordinem* deest in C. H. ¹⁰⁾ *adeo* C. H. — ¹¹⁾ *cognoscat, ut posteriores anterioribus deferant nec inconsultis primatibus aliquid agere praesumant. Qua de re oportet eos etc.* C. H. —

tippus episcopus primae sedis Numidiae dixit: Audivit omnium fratrum praesentia prosecutionem fratris et consacerdotis nostri Aurelii, quid ad haec respondet? Datianus episcopus dixit: Quae majorum decrevit sententia, nostro assensui mancipabuntur, ut quae praeteritorum conciliorum gestis tenentur Carthaginensis ecclesiae, nostra assensione plene apud omnes firmata teneantur ¹⁾. Universi episcopi dixerunt: Hic ordo et a patribus et a majoribus servatus est, et a nobis deo propitio servabitur, salvo etiam jure primatus Numidiae et Mauritaniae ²⁾.

De archivo ³⁾ et matricula Numidiae.

Deinde placuit omnibus episcopis qui in hoc concilio subscripserunt, ut matricula et archivus ³⁾ Numidiae et apud primam sedem sit, et in metropoli, id est Constantina.

LXXXVII. De Quodvultdeo episcopo.

De Quodvultdeo etiam Centuriensi quoniam adversarius ipsius, cum se petisset introduci ad concilium nostrum, interrogatus utrum cum eo vellet apud episcopos experiri, primo promiserat, et alio die respondit hoc sibi non placere atque *dicens*: placuit omnibus episcopis, ut nullus eidem Quodvultdeo communicet, donec causa ejus qualem petuerit terminum sumat. Nam adimi ei episcopatum, antequam causae ejus exitus appareret, nulli christiano videri jure potuisset.

LXXXVIII. De Maximiano episcopo.

De Maximiano autem Bagajensi et ad eum et ad ipsam plebem placuit de concilio literas dari, ut et ipse ab episcopatu discedat, et illi sibi alium requirant.

LXXXIX. Ut episcopi, qui ordinantur, ab ordinatoribus suis epistolas accipiant, quae diem et consulem praeferant.

Deinde placuit, ut quicumque deinceps ab episcopis ⁴⁾ ordinantur per provincias Africanas ⁵⁾, literas accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum conscriptas ⁶⁾, continententes consulem et diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.

XC. De his, qui vel semel in ecclesia legerint, ab aliis non posse promoveri.

Item placuit, ut quicumque in ecclesia vel semel ⁷⁾ legerit ab alia ecclesia ad clericatum non teneatur. Et subscripserunt ⁸⁾: Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis huic decreto consensit et praelecto subscripsi. Similiter et ceteri episcopi subscripserunt.

1) Verba Xantippus dixit — firmata teneantur desunt in C. Hisp. —
 2) salvo etiam set. desunt in C. Hisp. — 3) Al. Archivus . . . archibus.
 4) ab episcopis desunt in C. Hisp. — 5) per prou. Afr. desunt in C. Hisp. — 6) subscriptas C. Hisp. — 7) primam vel semel C. H. suscepto officio add. al. — 8) Et subscr. etc. desunt in C. Hisp. —

In hoc concilio quid egerint episcopi, qui ad transmarina legati directi sunt, intimatur.

Gloriosissimo imperatore Theodosio augusto et Rumorido v. cl. consulibus, VIII. Kalendas Septembris, Carthagine in basilica regionis secundae, cum Aurelius episcopus in universali concilio consedisset adstantibus diaconis, Aurelius episcopus dixit: Exigente ratione fraternitas vestra a mea tenuitate ad hoc concilium congregata est. Jamdudum enim, sicut vestra sanctitas recordatur, habito concilio destinavimus fratres nostros ad transmarina legatos, quos oportuit in coetu sanctitatis vestrae perfunctae legationis cursum narrare, et licet hesterni die de hac re consentientibus nobis praeter gesta ecclesiastica diligentius quae gesserint tractaremus, hodie tamen oportet tractatum hesterni diei actis ecclesiasticis confirmari.

De episcopis provinciarum Africae, qui non adfuerunt praesenti concilio.

Ordo itaque rerum deposcit, ut primitus de fratribus nostris et consacerdotibus, qui ad hoc concilium vel de Byzacio vel certe de Mauritania convenerunt, quaeramus, quemadmodum huic concilio decreverint interesse. Et offerentibus Philologio, Geta, Venustano, et Feliciano, episcopis provinciae Byzaceniae, legationis literas et recitatis, offerentibus etiam Luciano et Silvano, legatis provinciae Mauritaniae Sitiphensis, legationis literas et recitatis, Aurelius episcopus dixit: Horum scriptorum textus sociabitur gestis.

De episcopis Byzacenis.

Numidius episcopus dixit: Animadvertimus fratres et coepiscopos nostros Byzaceniae provinciae et Mauritaniae Sitiphensis ad concilium destinasse legatos: nunc quaeramus, utrum legati Numidiae advenerint, vel certe provinciae Tripolitanae vel Mauritaniae Caesariensis.

De episcopis Mauritaniae Sitiphensis.

Lucianus et Silvanus episcopi, legati provinciae Mauritaniae Sitiphensis, dixerunt: Sero ad Caesarienses fratres nostros tractoria venit; nam jam et illi venirent, tamen necesse est veniant, et confidimus de animis illorum, quia si quid in hoc concilio gestum fuerit, et ipsi sine dubio suos consensus adhibebunt.

De episcopis Numidiae ¹⁾.

Alypius episcopus ecclesiae Tagastensis dixit: Nos quidem de Numidia venimus, ego et sancti fratres Augustinus et Possidius, sed de Numidia legatio mitti non potuit ²⁾, quod adhuc tumultu tironum episcopi propriis necessitatibus in civitatibus suis aut impediti aut occupati sunt. Nam etiam tractoriam ³⁾ sanctitatis tuae sunt

¹⁾ Numidis Hard. — ²⁾ Al. legati . . . potuerunt. — ³⁾ tractoriam Hard. —

ad sanctum senem Xantippum deferrem, in praesenti tractatu hoc visum fuerat, ut concilium indiceretur, quo instructa legatio posset ad hoc concilium destinari, sed cum eum posterioribus literis admonerem de impedimento tironum, ut superius dixi, rescriptis propriis excusavit. Aurelius episcopus dixit: Non dubium est, quod praedicti fratres et episcopi nostri Numidiae, cum gesta concilii acceperint, et suos adhibebunt consensus et in effectum deducere maturabunt quaecumque in placitum venerint. Cura ergo istius sedis hoc ipsum ut eis intimeret necesse est provideri.

De episcopis Tripolitanis.

De Tripolitanis vero fratribus nostris hoc potui condiscere, quod Dulcicius fratrem nostrum destinauerint legatum: sed quia non potuit occurrere, hoc asseveraverunt quidam filii nostri venientes de supradicta provincia, quod memoratus navi se commiserat, et credendum est accidisse nonnullam de tempestatibus moram, quae retardaret¹⁾ ejus adventum; tamen etiam circa ipsos, si caritati vestrae placet, haec forma servabitur, ut placita ad eosdem concilii transmittantur. Ab universis episcopis dictum est: Haec, quae statuit sanctitas tua, omnibus placent.

XCI. De conveniendis Donatistis.

Aurelius episcopus dixit: Quod in tractatum venit caritatis vestrae, puto hoc ecclesiasticis gestis esse firmandum. Professio enim vestra omnium hoc deprompsit, debere unumquemque nostrum in civitate sua per se convenire Donatistarum praepositos, aut adjungere sibi vicinum collegam, ut pariter eos in singulis quibusque civitatibus vel locis per magistratus vel seniores locorum conveniant. Hoc, si omnibus placet, edicatur²⁾. Ab universis episcopis dictum est: Omnibus placet et omnes hac subscriptione nostra firmavimus³⁾. Petimus etiam, ut epistolis ad iudices de concilio mittendis pro omnibus subscribat sanctitas tua. Aurelius episcopus dixit: Si videtur caritati vestrae, forma conventionis eorum recitetur, ut hunc tenorem procecutionis omnes, si placuerit, teneamus. Ab universis episcopis dictum est: Recitetur. Laetus notarius recitavit.

XCII. Forma conventionis Donatistarum.

Ille episcopus ecclesiae illius dixit: Quid de auctoritate illius amplissimae sedis impetraverimus, petimus gravitatem vestram recitari et gestis innecti atque in effectum deduci jubebatis. Recitata autem jussione atque actis innexa, dixit ille episcopus ecclesiae catholicae: Mandatum ad Donatistas per vestram gravitatem perferendum audire et actis inserere et ad eos perferre dignemini, eorumque responsionem rursus apud acta vestra nobis insinuare. Convenimus vos ex concilii nostri

¹⁾ Al. retardavit. — ²⁾ Rheinwald l. c. p. 46 not. 9. — ³⁾ Al. firmavimus.

catholici auctoritate missi, de vestra correctione gaudere cupientes, considerantes domini caritatem, qui dixit: *Beati pacifici, quia ipsi filii dei vocabuntur* ¹⁾, et admonuit per prophetam etiam his qui dicunt se fratres nostros non esse, dicere nos debere: *Fratres nostri estis* ²⁾. Hanc ergo pacificam ex caritate venientem commonitionem nostram contemnere non debetis, ut si quid veritatis habere nos arbitramini, non dubitetis asserere: id est, ut congregato vestro concilio deligatis ex vobis, quibus causam assertionis vestrae committatis, ut et nos possimus hoc facere, ut etiam de nostro concilio deligantur, qui cum eis quos delegeritis, constituto loco et tempore, quidquid quaestionis est quod vestram a nobis separat communionem, cum pace discutiant et tandem aliquando adjuvante domino deo nostro finem veterinosus error accipiat, ne propter animositatem hominum infirmae animae ³⁾ et ignari populi sacrilega dissensione dispareant. Si enim hoc fraterne acceperitis, veritas facile dilucescet, si autem hoc facere nolueritis, diffidentia vestra facile innotescet. Cumque recitata esset, ab universis episcopis dictum est: Satis placet, hoc fiat. Et subscripserunt: Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis huic decreto consensi et praelecto subscripsi. Similiter et ceteri episcopi ⁴⁾ subscripserunt ⁵⁾.

Haec synodus adversus Donatistas legationem ad principes dirigit.

Gloriosissimo imperatore Honorio Augusto sextum consule, Kalendas Julias ⁶⁾, Carthagine in basilica regionis secundae. In hoc concilio legationem susceperunt Theasius et Evodius contra Donatistas, in quo concilio insertum est commonitorium, quod ita se continet.

XCIII. Quale commonitorium acceperunt legati contra Donatistas.

Commonitorium fratribus Theasio et Evodio, legatis ex Carthaginensi concilio ad gloriosissimos religiosissimosque principes missis. Cum domini auxilio piissimos imperatores adierint, ut eis insinuent, quemadmodum plena fiducia secundum superioris anni concilium Donatistarum praepositi actis municipalibus sunt conventi, ut si confiderent de assertionibus suis, electis ex suo numero aliquibus idoneis, nobiscum pacifice conferrent et mansuetudine christiana, si quid veritatis tenerent, non ambigerent demonstrare, quo ita sinceritas catholica, quae jam pridem superioribus temporibus claruit, nunc quoque per imperitiam vel pertinaciam resistentibus innotesceret. Sed quia diffidentia premebantur, nihil pene ausi sunt respondere. Unde quia impletum est erga eos episcopale ac pacificum officium, et illi qui veritati respondere nequiverunt, ad immanes violentias sunt

¹⁾ Matth. 5, 9. — ²⁾ Jes. 66, 5. — ³⁾ AL. infirmi nostri. —

⁴⁾ ep. ipsius Hard. — ⁵⁾ Neander l. c. vol. II. p. 281 not. I. — ⁶⁾ a. d. XVI. Kal. Jul. Hard. — VI. Kal. Jul. in textu Just. XII. Kal. Jul. Dion.

conveni, ita ut multos episcopos multosque clericos (ut de laicis taceamus) insidiis oppreaserint, ecclesias etiam aliquas invaserint, aliquas invadere pertentaverint: ipsorum jam clementiae est consulere, ut ecclesia catholica, quae eos religiose ntero in Christo genuit et fidei firmitate nutrit, eorum etiam propectione muniatur, ne temerarii homines religionis temporibus infirmos populos terrendo praevaleant, quoniam seducendo depravare non possunt. Nota est enim et saepe legibus conclamata circumcellionum, quae sunt, detestabilis manus, quae etiam ipsorum religiosissimorum supra principum frequentibus sanctionibus condemnata est, adversus quorum furorem possimus non insolita nec a scripturis sanctis aliena impetrare praesidia, quando apostolus Paulus, sicut in apostolorum actibus fidelibus notum est, factiosorum conspirationem militari etiam submovit auxilio. Sed nos illud poscimus, ut catholicis ecclesiarum ordinibus ¹⁾ per civitates singulas et vicinorum quorumque possessorum per diversa loca sine ulla dissimulatione tutio praebetur. Simul etiam petendum, ut illam legem, quae a religiosae memoriae eorum patre Theodosio ²⁾ de auri libris decem in ordinatorum vel ordinatos haereticos seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata est, ita deinceps confirmari praecipiant, ut in eos valeat, contra quos propter eorum insidias catholici provocati contestationem deposuerint, ut hoc saltem terrore a schismatica vel haeretica pravitate desciscant, qui consideratione aeterni supplicii emendari corrigique dissimulant. Petendum etiam, ut lex, quae haereticis ex donationibus vel ex testamentis aliquid capiendi vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate haecenus repetatur, ut eis relinquendi vel sumendi jus adimat, qui pertinaciae furore coecati in Donatistarum errore perseverare voluerint. Ceterum illis, qui consideratione unitatis et pacis se corrigere voluerint, absque interdicto hujus legis capiendae haereditatis aditus pateat, si adhuc in errore haeretico constitutis aliquid ante donationis vel haereditatis obvenit his sane exceptis, qui lite pulsati putaverint ad catholicam transeundum, quia de talibus credibile est, non metu coelestis iudicii potius quam terreni commodi aviditate unitatem catholicam praecoptasse. Ad haec autem omnia praesidio opus est potestatum suarum quarumcumque provinciarum: sane pro utilitatibus ecclesiae quidquid intellexerint prodesse, agendi et imperandi ⁴⁾ liberam decernimus legationem. Illud praeterea cunctis nobis placuit, ut literae de coetu nostro ad gloriosissimos imperatores et eminentissimas potestates dirigantur, quibus instruantur nostro omnium consensu ad beatissimum comitatum legatos a nobis esse directos. Sed quia iisdem literis ab omnibus subscribi tardissimum est, ne singulorum subscriptionibus

¹⁾ *Al. ecclesiarum ordinum.* — ²⁾ *Cod. Theodos. 21 de haereticis, cf. 38*

et 39, item 3—5. — ³⁾ *L. 4 Cod. Theodos. libr. 4 tit. 16.* —

⁴⁾ *Forse: impetrandi, Mansi.* —

eadem epistolae onerentur, petimus, frater Aureli, ut iisdem tua caritas nostro omnium nomine subscribere dignetur. Et subscripserunt: Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis huic decreto consensi et subscripsi. Similiter et ceteri episcopi subscripserunt. Literae etiam ad iudices mittendae sunt, ut donec dominus legatos ad nos redire permittat, tuitiones per ordines civitatum et possessores praediorum ecclesiae catholicae impertiant. Adjungendum etiam de Equitio, ut improbitas ejus, qua sibi jus sacerdotum improbissime vindicat, ab Hipponensi Diaretorum dioecesi secundum statuta imperatorum repellatur. Literae etiam ad episcopum Romanae ecclesiae commendatione legatorum mittendae sunt, vel ¹⁾ ad alios, ubi fuerit imperator. Et subscripserunt: Item Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis huic decreto consensi et praefecto subscripsi. Similiter et ceteri episcopi subscripserunt ²⁾.

In hac synodo quae statuta sunt, brevis declarat adnexus.

Stilicone H. et Anthemio viris clarissimis consulibus, X. Kalendarum Septembris, Carthagine in basilica regionis secundae. *Hujus concilii gesta ideo non ex integro descripsi, quoniam magis ea, quae in tempore necessaria fuerunt, quam aliqua generalia constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum ejusdem concilii brevem digessi ³⁾.*

XCIV. Brevis causarum.

Ut libera legatio ab omnibus provinciis ad concilium dirigeretur. Ad Mixonium ⁴⁾ legati et literae propter liberam dirigendam legationem destinari praeceptae sunt: ut quia apud Carthaginem tantum unitas facta est, dentur etiam literae ad iudices, ut et aliis provinciis et civitatibus operam impendi jubeant unitati: ut gratiarum actiones de Carthaginensi ecclesia pro universa Africa de exclusione Donatistarum cum episcoporum literis ad comitatum mittantur. Recitatae sunt literae papae Innocentii: ut episcopi ad transmarina pergere facile non debeant ⁵⁾, quod hoc ipsum episcoporum sententiis confirmatur: ut propter gratiarum actionem et exclusionem Donatistarum duo clerici ecclesiae Carthaginensis ad comitatum mittantur.

In hoc concilio quaedam de constitutis superioribus corriguntur.

Gloriosissimis imperatoribus Honorio VII. et Theodosio II. augustis consulibus, Idibus Juliis ⁶⁾, Carthagine in basilica regionis secundae, cum Aurelius episcopus una cum episcopis suis consedisset, adstantibus diaconis, ait: Quoniam constitutum fuerat in concilio Hipponensi, ut singulis annis contraheretur concilium Africae plenarium, non tantum hic apud Carthagi-

1) et Hard. — 2) Neander l. c. vol. H., p. 283 not. 2. — 3) Sunt haec verba collectoris istorum canonum. Hard. — 4) Al. Myzonium. — 5) cf. Conc. Carth. III. c. 28. Breviar. Hippon. c. 27. Cod. eccl. Afr. c. 23. — 6) Mss. Junii. Hard. cf. c. 100. — Idus Junii in textu Just.

nem, verum etiam per diversas provincias suo ordine, et hoc reservatum est, ut indiceremus aliquando in Numidia, aliquando in Byzacio; at hoc laboriosum omnibus fratribus visum est.

XCV. Concilium universale non nisi necessitate faciendum.

Placuit¹⁾ ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas, sed quoties exegerit causa communis, id est totius Africae, undecumque ad hanc sedem de hac re²⁾ datae literae fuerint, congregandam esse synodum in ea provincia, ubi oportunitas persuaserit; causae autem quae communes non sunt, in suis provinciis judicentur³⁾.

XCVI. Ut ab electis iudiciis provocare non liceat.

Si autem fuerit provocatum, eligat, qui provocaverit, iudices, et cum eo et ille contra quem provocaverit, ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.

De legationibus diversarum provinciarum.

Cum universae legationes diversarum provinciarum allegarentur, gratissime acceptae sunt, id est Numidiarum, Byzacenorum, Maurorum Sitiphensium itemque Caesariensium et⁴⁾ Tripolitanorum.

De executoribus ecclesiae⁵⁾.

Placuit praeterea ut executores in omnibus desideriis quae habet ecclesia quinque⁶⁾ postulentur, qui in diversis provinciis⁷⁾ impertiantur⁸⁾.

XCVII. Ut ab imperatoribus postuletur advocatorum defensio pro causis ecclesiae.

Placuit etiam ut petant ex nomine provinciarum omnium legati perrecturi, Vincentius et Fortunatianus, a gloriosissimis imperatoribus⁹⁾, ut dent facultatem defensores constituendi scholasticos¹⁰⁾, qui in actu sunt¹¹⁾ vel in munere defensionis causarum¹²⁾, ut more sacerdotum¹³⁾ provinciae iidem ipsi qui defensionem ecclesiarum susceperint habeant facultatem pro negotiis ecclesiarum, quoties necessitas flagitaverit, vel ad obsistendum obrepentibus vel ad necessaria suggerenda ingredi iudicum secretaria¹⁴⁾.

Ut sit legatio libera.

Placuit ut legationem liberam habeant ad comitatum missi delecti legati.

1) Item primitus placuit C. Hisp. — 2) pro concilio C. Hisp. — 3) Rheinwald l. c. p. 94 not. 6. — 4) sed et Hard. — 5) Non extat hic canon in collectione Dionysii ms., nec in Conc. Africano. cf. c. 123. — 6) ab imperatore C. H. — 7) qui singulis ecclesiis C. H. — 8) Al. Placuit ut executores in omnibus iustis desideriis impertiantur. — 9) Cod. Theodos. 38. de episcopis. — 10) ut petatur a glor. imper. ut jubeant iudicibus dare [dari Mansi] petitas sibi defensores scholasticos C. H. — 11) sint C. H. — 12) officio defensionum causarum ecclesiasticarum C. H. — 13) gentiliium scilicet, qui defensores pariter seu advocatos habuerunt. cf. Cod. Theodos. 47. de decurionibus. Mansi. — 14) Cod. Theodos. 7. de denunciatis. — Neander l. c. vol. II. p. 224 not. 2. Rheinwald l. c. p. 43 not. 8. —

Protestatio Maurorum pontificum de Primoso.

Protestatos esse praeterea Mauros Caesarienses constat, Primosum per principales civitatis Thiganensis conventum literis eorum fuisse, ut secundum principalia scita plenario concilio sui praesentiam faceret, et ut oportuit requisitus Primosus repertus non est, sicuti diaconi renunciaverunt. Sed quia poposcerunt iidem Mauri, de plenario concilio oportere literas destinari ad venerabilem fratrem senem Innocentium, has placuit mitti, ut agnoscat requisitum Primosum in concilio et minime fuisse repertum.

XCVIII. De plebibus, quae nunquam episcopos habuerunt.

Placuit et illud, ut plebes, quae nunquam habuerunt proprios episcopos, nisi ex concilio plenario uniuscujusque provinciae et primatis atque consensu ejus, ad cujus dioecesim eadem ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minime accipiant.

XCIX. De plebibus vel dioecesibus ex Donatistis conversis.

Sane ut illae plebes, quae conversae sunt a Donatistis et habuerunt episcopos, sine dubio inconsulto concilio habere mereantur; quae autem plebes habuerunt episcopum, et eo defuncto voluerint non episcopum proprium habere, sed ad alicujus episcopi dioecesim pertinere, non eis esse denegandum. Nec non et illud suggestum est, quod plebes ante legem imperatorum de unitate latam quicumque converterunt episcopi ad catholicam, ipsi eas obtinere debeant: verum a lege unitatis et deinceps oporteat universas ecclesias vindicare sibi episcopos catholicos eorum locorum, ad quos loca sub-haereticis pertinebant vel conversorum ad catholicam vel non conversorum haereticorum, et dioeceses, et si qua forte sunt instrumenta ecclesiae vel ad ejus jus pertinentia. Qui vero aliqua usurpaverunt post legem, usurpata conventi restituant.

C. De suggestionem Maurentii episcopi.

Ad suggestionem vel postulationem episcopi Maurentii, cum lecta fuisset scheda quam obtulit episcopus Placentinus, qui personam legati Numidarum gestabat, sententia ejusdem Placentini recitata est in conspectu episcoporum, et cum quaererentur hi quos adesse voluit a diaconis pro foribus, id est seniores a Nova Germania, ac minime invenirentur secundo vel tertio requisiti: propterea censuit sanctum concilium, ut literae ad eundem senem Xantippum praerogentur, quo noverit voluntati plebis memoratae nullo modo injuriam¹⁾ episcopi succumbendum. Maurentius episcopus dixit: Quoniam requisiti sunt seniores a Nova Germania secundo ac tertio et non sunt inventi, quibus praeceptum erat a primite, ut occurrerent ad venerabile concilium quod nunc agitur Idibus Junii²⁾, sui absentiam procurarunt: idcirco decernat ex hac re aliquid sancti-

¹⁾ Legas injuria vel in injuriam. Mansi. — ²⁾ vide praef. ad c. 95.

tas vestra, ne sub molestia calumniarum ipsorum innocens videar laborare. Concilium sanctum statuit, debuisse quidem secundum censuram sacerdotalem ex hoc concilio adversus contumaces ferri sententiam, sed quia mansuetudo ecclesiastica servanda est in omnibus causis, promissae sunt¹⁾ literae ad senem Xantippum²⁾, ut noverit iudices de concilio electos sine dilatione considerare³⁾ debere in civitate Thubursicensi, ut negotio congruum adhibeatur examen. Maurentius episcopus dixit: Iudices peto sanctum senem Xantippum, sanctum Augustinum⁴⁾, Florentium, Theasium, Sampsygium, Secundum et Possidium; hos decerni mihi jubeatis. Sanctum concilium concessit iudices postulatos, reliquos autem iudices ad complementam numerum necessarios eligentibus ipsis senioribus a Nova Germania, senex Xantippus curavit⁵⁾ decernere.

CL. De pacificandis ecclesiis Romana et Alexandrina.

Placuit etiam ut de dissensione Romanae atque Alexandrinae ecclesiae ad sanctum papam Innocentium scribatur, quo utraque ecclesia intra se pacem, quam praecipit dominus, teneat.

CIL. De his, qui uxores aut quas viros dimittunt, ut sic maneant.

Placuit ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore neque dimissa a marito alteri conjugatur, sed ita maneant aut sibimet reconcilientur; quod si contempserint, ad poenitentiam redigantur, in qua causa legem imperialem petendum est⁶⁾ promulgari.

CIII. De precibus ad altare dicendis.

Placuit etiam hoc⁷⁾, ut preces⁸⁾ quae probatae fuerint in concilio sive praefationes⁹⁾ sive commendationes seu manus impositiones ab omnibus celebrentur, nec aliae¹⁰⁾ omnino contra fidem praeferantur, sed quaecumque a prudentioribus fuerint collectae¹¹⁾ dicantur¹²⁾.

CIV. De his qui publicorum iudiciorum cognitionem ab imperatore poposcerint.

Placuit ut quicumque ab imperatore cognitionem iudiciorum publicorum petierit, honore proprio privetur, si autem episcopale iudicium ab imperatore postularit, nihil ei obsit¹³⁾.

1) praemissae sunt Hard. — Al. promiserunt (om. voce literae). —

2) Ms. ubique: Sanctiypum. Hard. — 3) Al. considerare. — 4) Augustinum Hard. — 5) Legas curabit Mansi. — 6) petendam C. H. —

7) enim et illud C. H. — 8) preces vel orationes seu missae C. H. —

9) seu traditiones A. T. I. 2. E. 3. 4. — 10) nec aliqua ex his omnino dicantur in ecclesia nisi quae a prudentioribus tractata [factu A.] et comprobata [tractatae vel comprobatae Mansi] in synodo fuerint, ne forte aliquid contra fidem vel per ignorantiam vel per studium sit compositum C. H. — 11) cum prudentioribus fuerint collatae Hard. —

12) cf. Conc. Carth. III. c. 23. — Rheinwald l. c. p. 356 not. 3. —

13) praesit U. —

CV. De his, qui cum in Africa non communicant, voluerint trans mare subrepere.

Quicumque autem non communicans in Africa, in transmarinis ad communicandum obrepserit, jacturam clericatus excipiat¹⁾.

CVI. Ut pergentes ad comitatum causam suam vel Carthaginiensi vel Romano pontifici insinuare procurent.

Placuit, ut quicumque²⁾ ad comitatum ire voluerit in formata³⁾, quae ad urbis Romae ecclesiam mittitur, intimetur, ut inde etiam ad comitatum formatam accipiat. Quod si accipiens ad Romam⁴⁾ tantummodo formatam et tacens necessitatem, qua ad comitatum illi pergendum est, voluerit statim ad comitatum pergere, a communione removeatur. Quod si ibi Romae⁵⁾ ei repentina necessitas orta fuerit ad comitatum pergendi, alleget apud episcopum urbis Romae⁶⁾ ipsam necessitatem, et de hoc rescripta ejusdem Romani⁷⁾ episcopi perferat. Formatae autem, quae a primatibus vel a quibuscumque episcopis clericis propriis dantur, habeant diem paschae; quod si adhuc ejusdem anni paschae dies incertus est, ille praecedens adjungatur, quomodo solet post consulatum in publicis gestis adscribi⁸⁾. Placuit et illud, ut adversus Donatistas et paganos⁹⁾ vel eorum superstitiones legati missi de hoc¹⁰⁾ glorioso concilio quidquid utile perviderint¹¹⁾ de gloriosissimis principibus impetrent. Placuit etiam petitu omnium episcoporum, ut epistolis omnibus de concilio dandis sanctitas tua subscribat. Et subscripserunt: Aurelius episcopus Carthaginiensis huic decreto consensi et praelecto subscripsi. Similiter et ceteri episcopi subscripserunt.

Concilium contra paganos et haereticos.

Basso et Philippo viris clarissimis consulibus, XVI. Kalendas Julias, Carthagine in secretario basilicae restitutae. *In hoc concilio legationem iterum suscepit Fortunatianus episcopus contra paganos et haereticos¹²⁾.*

Item concilium contra paganos et haereticos.

Basso et Philippo viris clarissimis consulibus, III. Idus Octobris, Carthagine in secretario basilicae restitutae. In hoc

1) Placuit, ut quicumque non communicans [communicat Mansi] in propria provincia in aliis provinciis vel in transmarinis partibus ad communicandum obrepserit, jacturam communionis vel clericatus excipiat. C. Hisp. — 2) Placuit ut quicumque clericus propter necessitatem suam alicubi C. H. — 3) formatam ab episcopo suo accipiat; qui sine formata voluerit pergere, a communione removeatur C. H. — 4) Al. Romanam (om. voce ad). — 5) quod si alicubi C. H. — 6) ep. loci ejus C. H. — 7) Romani deest in C. H. — 8) Rheinwald l. c. p. 100 not. 3. — 9) Placuit et illud adversus haereticos et paganos. C. H. — 10) de hoc a glar. conc. C. H. — 11) perviderint C. Hisp. — 12) Adnotatio Dionysii. Vide Cod. Theodos. 43 et 46. Mansi. —

concilio susceperunt legationem Restitutus et Florentinus episcopi contra paganos et hæreticos, eo tempore quo Severus et Macarius occisi sunt, et propter eorum causam Evodius, Theasius et Victor episcopi caesi sunt.

CVII. Concilium de cognitione episcopi.

Gloriosissimis imperatoribus Honorio VII.¹⁾ et Theodosio III. augustis consulibus, XVII. Kalendas Julias, Carthagine in basilica regionis secundae. In hoc concilio placuit, ut non sibi unus episcopus vindicaret cognitionem. *Gesta hujus concilii ideo non descripsi, quoniam provinciales non universale celebratum est.*

Concilium contra Donatistas.

Post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii VIII. et Theodosii IV.²⁾ augustorum, XVIII. Kalendas Julias, Carthagine in basilica regionis secundae. In hoc concilio legationem susceperunt contra Donatistas Florentinus, Possidius, Praesidius et Benenatus³⁾ episcopi, eo tempore quo lex data est, ut libera voluntate quis cultum christianitatis exciperet.

CVIII. Concilium contra haeresim Pelagii et Coelestii⁴⁾.

Gloriosissimis imperatoribus Honorio XII. et Theodosio VIII. consulibus, Kal. Majas, Carthagine in secretario basilicae Fausti, cum Aurelius episcopus in universali concilio consedisset adstantibus diaconis, placuit omnibus episcopis, quorum nomina et subscriptiones inditae sunt, in sancta synodo Carthaginensis ecclesiae constitutis⁵⁾:

CIX. Quod Adam non sit factus a deo mortalis.

Ut quicumque dixerit⁶⁾ Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret sive non peccaret moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret non peccati merito sed necessitate naturae, anathema sit.

CX. Quod parvuli in peccatorum remissionem baptizantur.

Item placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expiatur, unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem⁷⁾ peccatorum non vera sed falsa intelligatur: anathema sit; quoniam non

1) In Fastis est: Honorio VIII. Mansi. — 2) Factorum ordo postulat ut legas: Theodosii III. Mansi. — 3) Venantius in marg. Mansi. —

4) Coelestini Hard. — 5) Praefatio Concilii Milevitani ex collect. Isidori (v. p. 177 not. 2 ad c. 85) his explicitis verbis: ideoque pariter quaedam de causis fidei, unde nunc quaestio Pelagianorum imminet, in hoc coetu sanctissimè primitus tractentur, deinde subsequantur et aliqua quae disciplinae ecclesiasticae necessariae existunt. — Gieseler l. c. vol. I., p. 424m. Neander l. c. vol. II., p. 832. 936. — 6) dicit C. Hisp. —

7) quidem add. C. Hisp. —

aliter intelligendum est quod ait apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*¹⁾, *et ita in omnes homines*²⁾ *pertransiit, in quo omnes peccaverunt*³⁾, nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei etiam parvuli, qui nihil peccatorum in seipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione traxerunt⁴⁾.

CXI. *Quod gratia dei non solum remissionem tribuit peccatorum, sed etiam praestat adjutorium ne peccetur.*

Item placuit, ut quicumque dixerit gratiam dei, qua iustificatur homo⁵⁾ per Jesum Christum dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere quae jam commissa sunt; non etiam ad adjutorium ut non committantur, anathema sit.

CXII. *Quod gratia Christi non solum scientiam tribuit quid agamus, sed etiam dilectionem nobis inspirat, ut quod scimus implere valeamus.*

Item quisquis dixerit eandem gratiam dei per Jesum Christum dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, etiam facere diligamus⁶⁾, non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognoverimus agere valeamus⁷⁾; anathema sit. Cum enim dicat apostolus: *Scientia inflat, caritas vero aedificat*⁸⁾, valde impium est, ut credamus, ad eam quae inflat nos habere gratiam Christi, et ad eam quae aedificat non habere, cum sit utrumque donum dei, et scire quid facere debeamus et diligere ut faciamus; ut aedificante caritate scientia nos non possit inflare. Sicut autem de deo scriptum est: *Qui docet hominem scientiam*⁹⁾, ita etiam scriptum est: *Caritas ex deo est*¹⁰⁾.

1) et per peccatum mors add. C. H. — 2) mors add. C. H. —

3) Rom. 5, 12. — 4) Quidam pervetus codex, inquit Sarias, hoc loco huiusmodi caput insertum habebat: *Item placuit ut si quis dicit, idea dixisse dominum: In domo patris mansiones multae sunt, ut intelligatur, quia in regno coelorum erit aliquis medius aut ullus alicubi locus, ubi beate vivant parvuli qui sine baptismo ex hac vita migrarunt, sine quo in regnum coelorum, quod est vita aeterna, intrare non possunt, anathema sit. Nam cum dominus dicat: Nisi quis renatus sit ex aqua et spiritu sancto, non intrabit in regnum coelorum; quis catholicus dubitet participem fore diaboli eum, qui cohaeres esse non meruit Christi? qui enim dextra caret, sinistram procul dubio partem incurret. Verum hoc capitulum nec Dionysius in suam collectionem inseruit, nec a quoquam laudatur qui canones Africanos appellet. MANSI. —*

5) qua iustificamur C. Hisp. — 6) etiam facere diligamus desunt in C. Hisp. — 7) cognoverimus, etiam facere debeamus [Al. diligamus] atque valeamus. C. Hisp. — 8) 1 Cor. 8, 1. — 9) Psalm 94, 10.

10) 1 Joh. 4, 7. —

CXIII. Quod sine dei gratia nihil boni possimus implere.

Item placuit, ut quicumque dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam; tamquam etsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus¹⁾ etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum dominus loquebatur, ubi non ait: *Sine me difficilius potestis facere*, sed ait: *Sine me nihil potestis facere*²⁾.

CXIV. Quod non solum humilis, sed et verax sanctorum vox ista est: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.

Item placuit, quod³⁾ ait sanctus Joannes apostolus: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus*⁴⁾, et veritas in nobis non est⁵⁾; quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat, propter humilitatem oportere dici nos habere peccatum, non quia vere ita est⁶⁾, anathema sit. Sequitur enim apostolus et adjungit: *Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et justus, qui remittat nobis peccata et mundet nos ab omni iniquitate*, ubi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim apostolus dicere: *Si dixerimus, non*⁷⁾ *habemus peccatum, nos ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est*; sed cum ait: *Nos ipsos decipimus et veritas in nobis non est*, satis ostendit eum, qui dixerit se non habere peccatum, non verum loqui sed falsum.

CXV. Quod in oratione dominica sancti pro se dicant: Dimitte nobis debita nostra.

Item placuit, ut quicumque dixerit in oratione dominica ideo dicere sanctos: *Dimitte nobis debita nostra*, ut non pro se ipsis hoc dicant, quia non est⁸⁾ eis jam necessaria haec petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores; et ideo non dicere unumquemque sanctorum: *Dimitte mihi debita mea*, sed: *Dimitte nobis debita nostra*; ut hoc pro aliis potius, quam pro se justus petere intelligatur; anathema sit. Sanctus enim et justus erat apostolus Jacobus⁹⁾, cum dicebat: *In multis enim offendimus omnes*. Nam quare additum est *omnes*, nisi ut ista sententia conveniret et psalmo, ubi legitur: *Ne*¹⁰⁾ *intres in iudicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*¹¹⁾; et in oratione sapientissimi Salomonis: *Non est homo, qui non peccavit*¹²⁾; et in libro sancti Jobi: *In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam*¹³⁾; unde etiam Daniel

1) possemus C. H. — 2) Joh. 15, 5. — 3) ut quod C. H. —

4) decipimus C. H. praeter U. G. — 5) I Joh. 1, 8. — 6) non oport. dici nos non hab. pecc., non quia veritas est C. H. — 7) quia non C. Hisp. — 8) est deest in C. Hisp. — 9) Jacobus deest in C. Hisp. — Jac. 3, 2. — 10) Non C. Hisp. — 11) Psalm 143, 2.

12) peccet tibi. C. H. — Eccles. 7, 21. — 13) Job. 37, 7. —

sanctus et justus eum in oratione¹⁾ pluraliter diceret: *Peccavimus, iniquitatem fecimus*²⁾, et cetera quae ibi veraciter et humiliter confitetur: ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea³⁾ dixit: *Cum orarem et confiterer peccata mea et peccata populi mei domino deo meo*; noluit dicere peccata nostra, sed peccata populi sui dixit et sua, quoniam futuros istos, qui tam male intelligerent, tamquam propheta praevidit.

CXVI. Quod veraciter a sanctis dicatur: Dimitte nobis debita nostra.

Item placuit, ut quinque⁴⁾ ipsa verba dominicae orationis, ubi dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, ita volunt a sanctis dici, ut humiliter non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem et non hominibus sed ipso domino mentientem, qui labiis sibi⁵⁾ dicit dimitti velle, et corde dicit, quae sibi dimittantur, debita⁶⁾ non habere.

CXVII. De plebibus conversis a Donatistis.

Item placuit, quoniam quidem ante aliquot annos in ecclesia plenarius concilio⁷⁾ constitutum est, ut quaecumque ecclesiae in dioecesi constitutae ante leges de Donatistis latas catholicae factae sunt, ad eas cathedras pertineant per quarum episcopos factum est, ut catholicae unitati communicarent; post leges autem quaecumque communicaverint, illuc pertineant, quo pertinebant, cum essent in parte Donati. Sed quia multae controversiae postea inter episcopos de dioecesibus ortae sunt et oriuntur, quibus tunc minus videtur esse prospectum: nunc isto concilio sancto placuit, ut ubicumque catholica fuit et pars Donati, et ad diversas cathedras pertinebant, quocumque tempore illic unitas facta est vel facta fuerit, sive ante leges sive post leges, ad eam cathedram pertineant, ad quam catholica quae jam ibi fuerat pertinebat.

CXVIII. De dioecesibus, qualiter eas dividant inter se episcopi tam catholici quam qui ex Donati parte conversi sunt.

Ita sane, ut si episcopus ex Donatistis ad catholicam unitatem conversus est, aequaliter inter se dividant eas, quae sic fuerint inventae, ubi ambae partes fuerunt; id est, ut alia loca ad illam, alia ad illum pertineant; ita ut ille dividat, qui amplius temporis in episcopatu habet, et minor eligat. Quod si forte unus fuerit locus, ad eum pertineat, cui vicinior invenitur. Quod si ambabus cathedris aequaliter vicinus est, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quod si forte antiqui catholici suam episcopum voluerint, et illi suam qui ex Donati parte conversi sunt; plurimorum voluntas paucioribus praefertur, sin autem partes aequales sunt, majoris temporis episcopo

1) Desunt verba: in oratione, in Cod. A. — 2) Dan. 9, 5. 20. —

3) posteaquam C. Hisp. — 4) quicumque C. Hisp. et in marg. Mani.

5) labiis suis T. 1. 2. — 6) se debita C. Hisp. — 7) Vide can. 99.

deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambae partes fuerunt, ut non possint aequaliter dividi, velut si impari numero fuerint, distributis eis locis qui parem habent numerum, quicumque locus remanserit, hoc in eo servetur quod superius dictum est, cum de uno tractaretur loco.

CXIX. *Ut si quam dioecesim episcopus ab haeresi liberans triennio possederit, nullus eam repetat.*

Item placuit, ut etiamsi quisquam post leges aliquem locum ad catholicam unitatem converterit eumque per triennium nemine repetente retinuerit, ulterius ab eo non repetatur. Si tamen per ipsum triennium fuit episcopus, qui posset repetere, et tacuit, praedictum patietur. Si autem non fuit, non praedictetur matrici, sed liceat, cum locus acceperit episcopum quem non habebat, ex ipso die intra triennium repetere. Itemque si fuerit episcopus ad catholicam ex Donati parte conversus, non ei praedictetur praefinitum tempus, sed ex quo die conversus est habeat per triennium potestatem repetendi loca, quae ad ipsam pertinebant cathedram.

CXX. *De his qui in plebes, quas ad se putant pertinere, inconventis his a quibus tenentur, irruerint.*

Item placuit, ut quicumque episcopi plebes¹⁾, quas ad suam cathedram existiment²⁾ pertinere, non ita repetunt³⁾, ut causas suas episcopis iudicantibus agant, sed alio retinente irruerint, sive volentibus sive nolentibus plebibus, causae suae detrimentum patiantur. Et quicumque jam hoc fecerunt, si nondum est inter episcopos finita contentio, sed adhuc inde contendunt, ille inde discedat, quem constiterit praetermissis iudiciis ecclesiasticis irruisse; nec sibi quisquam⁴⁾ blandiatur, si a primate⁵⁾ ut retineat literas impetrarit, sed sive habeat literas sive non habeat, conveniat eum qui tenet et ejus literas accipiat, ut eum⁶⁾ appareat pacifice tenuisse ecclesiam ad se pertinentem. Si autem ille aliquam quaestionem retulerit, per episcopos iudices causa finiatur, sive quos eis primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu⁷⁾ delegerint.

CXXI. *De his qui plebes ad se pertinentes negligunt.*

Item placuit, ut quicumque negligunt loca ad suam cathedram pertinentia in catholicam unitatem lucrari, conveniantur a diligentibus vicinis episcopis, ut id agere non morentur; quod si intra sex menses a die conventionis non effecerint, qui potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineant: ita sane, ut si ille ad quem pertinuisse videbantur probare potuerit magis illius electam negligentiam ab haereticis, ut impune ibi sint, et suam

¹⁾ ut episcopi quascunque ecclesias vel plebes C. Hisp. — ²⁾ existimant C. H. — Al. aestimant. — ³⁾ repetierint C. H. — ⁴⁾ quicumque C. H. — ⁵⁾ primatu C. H. — ⁶⁾ eum om. a C. H. —

⁷⁾ quos eis primatus dederit sive quos ipse vicinus cum consensu primatis. C. H. —

diligentiam fuisse praeventam, ut eo modo ejus cura sollicitior vitaretur¹⁾; cum hoc iudices episcopi cognoverint, suae cathedrae loca restituant. Sane si episcopi, inter quos causa versatur, diversarum provinciarum sunt, ille primas²⁾ det iudices³⁾, in cujus provincia est locus, de pro contenditur; si autem ex communi placito vicinos iudices elegerint, aut unus eligatur aut tres: ut si tres elegerint, omnium sententiam⁴⁾ sequantur⁵⁾, aut duorum.

CXXII. Quod electorum iudicum sententia sperni non debeat.

A iudicibus autem, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare; et quisquis provocatus⁶⁾ repertus fuerit⁷⁾ per contumaciam nolle obtemperare iudicibus, cum hoc primae sedis episcopo fuerit probatum⁸⁾, det literas, ut nullus ei communicet episcoporum donec obtemperet.

CXXIII. Ut si episcopus negligat suam dioecesim, communione privetur.

Si in matricibus cathedris episcopus negligens fuerit adversus haereticos, conveniatur a vicinis episcopis diligentibus, et ei sua negligentia demonstretur ut se excusare non possit. Quod si ex die quo convenitur intra sex menses, si⁹⁾ in ejus provincia executio fuerit, et non eos ad unitatem catholicam convertendos curaverit, non ei communicetur donec adimpleat¹⁰⁾. Si autem executor ad loca non venerit, non adscribatur episcopo¹¹⁾.

CXXIV. De episcopis, qui Donatistas communicasse mentiti fuerint.

Si autem probatum fuerit, eum de communione illorum fuisse mentitum, dicendo eos communicasse, quos eo sciente non communicasse constiterit, etiam episcopatum amittat.

CXXV. De presbyteris et clericis, ut non appellent nisi ad Africana concilia.

Item placuit, ut presbyteri, diaconi vel ceteri inferiores clerici in causis quas habuerint, si de iudiciis episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi eos audiant et inter eos quidquid est finiant, adhibiti ab eis ex consensu episcoporum suorum. Quod si et ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana concilia vel ad primates¹²⁾ provinciarum suarum; ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in¹³⁾ communionem suscipiatur¹⁴⁾.

1) videtur Isidor. ex rec. Mansi. Al. vetaretur. — 2) primatus C. H. 3) de iudicet U. G. — 4) sententia A. T. 2. U. G. — 5) sequatur C. H. — 6) Al. provocans. — 7) quisquis probatus fuerit C. H. 8) prolatum C. H. — 9) si om. a C. H. — 10) impleat C. H. — 11) Verba: Si autem etc. desunt in C. H. — 12) primatus C. H. — 13) ad C. H. — 14) putaverint .. suscipiantur C. H. — Gieseler I. c. vol. I., p. 524 ddd. Neander I. c. vol. II., p. 246. cf. c. 28. —

CXXVI. De virginibus etiam minoribus velandis.

Item placuit, ut quicumque episcoporum necessitate periclitantis pudicitiae virginalis, cum vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo mortis periculoso scrupulo ¹⁾ compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus aut his ad quorum curam pertinet velaverit virginem seu velavit ²⁾ intra viginti quinque annos aetatis, non ei obsit concilium, quod de isto annorum numero constitutum est ³⁾.

CXXVII. Ne diutius episcopi teneantur in concilio, ternos ex se singularum provinciarum iudices eligant.

Item placuit, ne diutius universi episcopi qui ad concilium congregati sunt tenerentur, ab universo concilio iudices ternos de singulis provinciis eligi. Et electi sunt de provincia Carthaginiensi Vincentius, Fortunatianus et Clarus; de provincia Numidia ⁴⁾ Alypius, Augustinus et Restitutus; de provincia Byzacena cum sancto sene Donatiano primate ⁵⁾ Cresconius, Jocundus et Aemilianus; de Mauritania Sitiphensi Severianus ⁶⁾, Asiaticus ⁷⁾ et Donatus; de provincia Tripolitana Plautius, qui ex more legatus unus est missus; qui omnes cum sancto sene Aurelio universa cognoscant; a quo petit universum concilium, ut cunctis sive gestis quae confecta jam sunt, seu epistolis ipse subscribat. Et subscripserunt: Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis huic decreto consensi et praelecto subscripsi. Similiter et ceteri subscripserunt.

Item huic concilio interfuit ecclesiae Romanae legatio.

Post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii XII. et Theodosii VIII. augustorum, III. Kalendas Junias ⁸⁾, Carthagine in secretario basilicae restitutae, cum Aurelius episcopus una cum Faustino ecclesiae Potentinae provinciae Italiae Picensi, legato Romanae ecclesiae, Vincentio Culusitano, Fortunatiano Neapolitano, Mariano Uzipparensi ⁹⁾, Adeodato Simidico ¹⁰⁾, Pentadio Carpitano, Rufiniano ¹¹⁾ Muzucensi ¹²⁾, Praetextato Sicilibensi, Quodvultdeo Vetensi ¹³⁾, Candido Abbiritano, Galloniano Uticensi ¹⁴⁾ legatis provinciae proconsularis; Alypio Tagastensi, Augustino Hipponensium Reginum ¹⁵⁾ et Possidio Calamensi legatis provinciae Numidiae; Maximiano Aquensi ¹⁶⁾, Jocundo Suffetulensi et Hilario Horreocellorum ¹⁷⁾ legatis provinciae Byzacenaë; Novato Sitiphensi et Leone

1) in mortis periculo scrupulo C. Hisp. — 2) seu velavit desunt in C. H. — 3) Conc. Carthag. III. c. 4. — 4) Numidiae C. H. —

5) primatu C. H. — 6) Severianus T. I. G. — 7) Asiaticus C. H.

8) IV. Kal. Jul. C. H. — 9) Mauriano Uzipparensi C. H. —

10) Simidicensi C. H. — 11) Rufiano Hard. — 12) Muzucensi C. H.

13) Ucrensi C. H. praeter A.: Ugrensi, T. 2.: Verensi. — 14) Uticensi A., Uticensi T. I. 2. — 15) Hipponiregiensi C. H. —

16) Aquiregiensi C. H. — 17) Jocundo Suffetulensi, Maximiano Suffetano et Hilario Orreocellensi [al. Orreocellorum] C. H. —

Moctensi¹⁾ legatis provinciae Mauritaniae Sitiphensis; Ninello Rusurrensi²⁾, Laurentio Icositano et Numeriano Rusguniensi³⁾ legatis provinciae Mauritaniae Caesariensis, ab universali concilio iudicibus delectis, adstantibus diaconis condesisset, et quibusdam peractis multi episcopi ceterorum peragendorum moras se conquererentur sustinere non posse, et ad proprias ecclesias festinarent; placuit universo⁴⁾ concilio, ut ab omnibus eligerentur de singulis quibusque provinciis, qui propter alia peragenda residerent. Et factum est ut hi adessent, quorum subscriptiones eos adfuisse testantur.

CXXVIII. Quod excommunicati ad accusationem admitti non debeant.

Placuit⁵⁾ omnibus: quoniam superioribus conciliorum decretis de personis, quae admittendae sunt ad accusationem clericorum, iam constitutum est, et quae personae non admitterentur⁶⁾ non expressum est, idcirco definimus eum rite ad accusationem non admitti, qui posteaquam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit clericus sive laicus, accusare voluerit.

CXXIX. Quod servi et liberti omnesque infames personae non debeant accusare.

Item placuit, ut omnes servi vel proprii liberti ad accusationem non admittantur, vel omnes, quos ad accusanda publica crimina leges publicae non admittunt, omnes etiam infamae maculis⁷⁾ aspersi, id est histriones ac turpitudinibus subjectae personae, haeretici etiam sive pagani sive Judaei; sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non neganda⁸⁾.

CXXX. Ut qui unum crimen non probaverit, ad alterum admitti non debeat.

Item placuit ut quotiescumque clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, et unum ex ipsis, de quo prius egerint, probare non valuerint, ad cetera jam non admittantur.

CXXXI. Qui ad testimonium admittendi sint.

Testes autem ad testimonium non admittendos, qui nec ad accusationem admitti praecepti sunt, vel etiam quos ipse accusator de sua domo produxerit. Ad testimonium autem intra annos quatuordecim aetatis suae non admittantur.

CXXXII. De episcopo, qui excommunicat eum, quem⁹⁾ sibi soli crimen dicit esse confessum.

Item placuit, ut si quando episcopus dicit aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum atque ille neget et poenitere

1) Optensi C. H. — 2) Ninello Rusurrensi, C. H. — Nicello Rusucurrensi Hard. — 3) Rusguniensi C. H. — 4) universali C. H. — 5) Placuit itaque C. H. — 6) admittantur C. H. — 7) macula C. H. — 8) licentiam non negandam C. H. — 9) qui in textu Just. —

noluerit¹⁾; non putet ad injuriam suam episcopus pertinere, quod illi soli non creditur, etsi scrupulo propriae conscientiae se dicit neganti nolle communicare.

CXXXIII. Ut non temere quemquam communionem privet episcopus.

Quamdiu excommunicato non communicaverit suus episcopus²⁾, eidem³⁾ episcopo ab aliis non communicetur episcopis, ut magis caveat episcopus, ne dicat in quemquam quod aliis documentis convincere non potest.

Aurelius episcopus dixit: Juxta statuta totius concilii congregati et meae mediocritatis sententiam, placet facere rerum omnium conclusionem, universi tituli designati et digesti hujus diei tractatum ecclesiae gesta suscipiant; quae vero adhuc expressa non sunt, die sequenti per fratres nostros Faustinum episcopum, Philippum et Asellum presbyteros venerabili fratri et episcopo nostro Bonifacio rescribemus. Et subscripserunt.

CXXXIV. Incipit epistola ab omni concilio Africano ad Bonifacium urbis Romae episcopum per Faustinum episcopum, Philippum et Asellum presbyteros legatos ecclesiae Romanae directa.

Domino beatissimo et honorabili fratri Bonifacio Aurelius, Valentinus primae sedis provinciae Numidiae et ceteri qui praesentes adfuimus numero CCXVII. ex omni concilio Africae.

Quoniam deo placuit, ut de his quae nobiscum egerunt sancti fratres nostri, coepiscopus Faustinus et compresbyteri Philippus et Asellus, non beatae memoriae episcopo⁴⁾ Zosimo, a quo ad nos mandata et literas attulerunt, sed tuae venerationi, qui in ejus locum⁵⁾ es divinitus constitutus, humilitas nostra rescriberet, ea breviter insinuare debemus, quae utrumque concordia terminata sunt, non ea quae prolixis gestorum voluminibus continentur, in quibus salva quidem caritate, non tamen sine parvo altercationis labore demorati sumus, ea gestis deliberantes⁶⁾, quae nunc ad causam pertinent; quamquam et ille, si adhuc esset in corpore, hoc acciperet gratius, quod videret pacatius terminatum, domine frater. Apiarius presbyter, de cujus et ordinatione et excommunicatione et provocatione fuerat exortum non solum Siccensi, verum etiam totius Africanae ecclesiae non leve scandalum, de omnibus erratis⁷⁾ suis veniam petens communioni est restitutus. Prior autem coepiscopus noster Siccensis Urbanus, quod in eo corrigendum visum est, sine ulla dubitatione correxit; quia vero paci et quieti ecclesiae non tantum ad praesens sed etiam in posterum prospiciendum fuit, quoniam talia multa praecesserunt.

1) et poen. nol. desunt in C. H. — 2) suus ep. deest in C. H. —

3) et C. H. — 4) Al. papae. — 5) loco C. Hisp. et Hard. —

6) deliberantes Hard. — 7) erroribus C. Hisp. et Hard. —

rant¹⁾, ut vel similia vel etiam graviora deinceps praecaveri oporteret, placuit nobis, ut de Siccensi ecclesia, retento scilicet honore gradus sui, presbyter removeretur Apiarius et accepto epistolio²⁾, ubicumque alibi vellet et posset, presbyterii munere fungeretur; quod eidem ipsi per literas proprias postulanti sine difficultate concessimus. Sane priusquam haec causa isto termino clauderetur, inter alia quae diuturnis³⁾ disceptationibus versabamur, quia ratio ipsa poscebat ut apud acta ecclesiastica a fratribus nostris Faustino coëpiscopo et Philippo et Asello compresbyteris quaereremus, ut promerent quiddam eis nobiscum agendum fuisset injunctum, nonnulla quidem sine ullo scripto prosecuti sunt verbis, sed cum id potius flagitarem quod in litteris ferrent, commonitorium protulerunt, quod recitatum nobis etiam gestis quae secum ad vos deferunt est allegatum⁴⁾: in quo eis quatuor quaedam nobiscum gerenda mandata sunt; unum de appellationibus episcoporum ad Romanae ecclesiae sacerdotem; alterum, ne ad comitatum episcopi importune navigent; tertium de tractandis⁵⁾ presbyterorum et diaconorum causis apud finitimos episcopos, si a suis excommunicati perperam⁶⁾ fuerint; quartum de Urbano episcopo excommunicando vel etiam Romae vocando⁷⁾, nisi ea quae videbantur corrigenda corrigeret. Quorum omnium de primo et tertio, id est ut Romam liceat episcopis⁸⁾ provocare, et ut clericorum causae apud suarum provinciarum episcopos finiantur, jam priore anno etiam literis nostris ad eundem venerabilis memoriae Zosimum episcopum datis insinuare curavimus, ut ea servare sine ulla ejus injuria paulisper sineremus usque ad inquisitionem statutorum concilii Nicaeni. Et nunc de tua poscimus sanctitate, ut quemadmodum ea apud Nicaeam a patribus acta vel constituta sunt, sic ea a⁹⁾ nobis facias custodiri, et ibi apud vos ista quae in commonitorio attulerunt, facias exerceri, id est: Si episcopus accusatus fuerit etc. (Conc. Sardic. c. VII. lat.) Item de presbyteris et diaconis. Si episcopus qui iracundus etc. (Conc. Sard. c. XVII. lat. usque ad verba: *vel emendetur.*) Haec utique usque ad adventum verissimorum exemplariorum Nicaeni concilii inserta gestis sunt, quae si ibi, quemadmodum¹⁰⁾ ipso quod apud nos fratres ex apostolica sede directi allegaverunt commonitorio continentur¹¹⁾, eoque ordine vel apud vos in Italia custodiuntur¹²⁾, nullo modo nos talia, qualia commemorare jam nolumus, vel tele-rare cogemur¹³⁾; sed credimus adjuvante misericordia domini dei nostri, quod tua sanctitate Romanae ecclesiae praesidente non sumus jam istum typhum passuri, et servabuntur erga nos¹⁴⁾,

1) praecesserunt C. H. — 2) apostolio in marg. Mansi. — 3) diuturnis U. — 4) alligatum C. H. — 5) retractandis C. Hisp. et Hard. — 6) propere U. — 7) Romam evocando C. H. — 8) episcopo C. H. — 9) a deest in C. H. — 10) quemadmodum constituta sunt et quemadmodum C. H. — 11) Al. continerentur. — 12) custodiuntur C. H. — 13) cogemur vel intolerabilia pateremur C. H. — 14) ea add. C. H.

quae nobis etiam non disserentibus¹⁾ custodiri debeant cum fraterna caritate, quae²⁾ secundum sapientiam atque justitiam, quam tibi donavit altissimus, etiam ipse perspicias³⁾ esse servanda, nisi si⁴⁾ forte aliter se habent⁵⁾ canones concilii Nicaeni⁶⁾. Quamvis enim plurimos codices legeremus⁷⁾, sed nusquam in Nicaeno concilio in Latinis codicibus legimus, quemadmodum in supradicto commonitorio inde directa sunt; tamen⁸⁾ quia hic in nullo codice Graeco⁹⁾ ea potuimus invenire, ex orientalibus ecclesiis, ubi perhibentur eadem decreta posse etiam authentica reperiri, magis nobis desideramus afferri. Pro qua re tuam quoque venerationem obsecramus, ut scribere etiam ipse digneris ad illarum partium sacerdotes, hoc est ecclesiae Antiochenaе, Alexandrinae et Constantinopolitanae et si aliis etiam tuae placuerit sanctitati¹⁰⁾, ut inde ad nos iidem canones apud Nicaeam civitatem a patribus constituti veniant, te potissimum hoc beneficium cunctis occidentalibus ecclesiis in domini adiutorio conferente. Quis enim dubitet exemplaria esse verissima concilii Nicaeni in Graecia congregati, quae de¹¹⁾ tam diversis locis et de nobilibus Graecis ecclesiis allata¹²⁾ et comparata concordant? Quod donec fiat¹³⁾, haec quae in commonitorio supradicto nobis¹⁴⁾ allegata sunt de appellationibus episcoporum ad Romanae ecclesiae sacerdotem, et de clericorum causis apud suarum provinciarum episcopos terminandis, nos usque ad probationem servaturos esse profitemur, et beatitudinem tuam ad hoc nos adiuturam in dei voluntate confidimus. Cetera vero, quae in nostra synodo gesta vel confirmata sunt, quoniam supradicti fratres nostri Faustinus episcopus, Philippus et Asellus presbyteri secum ferunt¹⁵⁾, si dignatus fueris, tuae nota facient sanctitati. *Et alia manu*¹⁶⁾: Dominus noster te nobis annis plurimis custodiat, beatissime frater¹⁷⁾. Subscriperunt quoque Alypius, Augustinus, Possidius, Marinus et ceteri¹⁸⁾ episcopi.

*CXXXV. Incipiunt rescripta ad concilium Africanum Cyrilli Alexandrini episcopi*¹⁹⁾, ubi authentica concilii Nicaeni translata de Graeco per Innocentium presbyterum transmisit²⁰⁾, quae etiam epistolae cum eodem concilio Nicaeno per memoratum presbyterum Innocentium et Marcellum subdiatonum ecclesiae Carthaginensis²¹⁾ sancto Bonifacio

1) dissidentibus C. H. et Hard. — 2) quae om. a C. H. — 3) prospicias U. G. — 4) si deest in C. H. — 5) habeant C. H. —

6) Gieseler l. c. vol. I., p. 522bbb. — 7) legerimus C. H. — 8) tamen deest in C. H. — 9) Graeco deest in C. H. — 10) sanctitudini C. H. praeter Æ. BR. V. — 11) de om. a C. H. — 12) sunt add. C. H. — 13) fiant C. H. — 14) a nobis C. H. — 15) detulerunt C. H. — tulerunt Hard. — 16) Et subscripta alia manu C. H. — 17) Aurelius ep. Carth. add. C. H. — 18) CCXVII. add. C. H. — 19) et Attici Constantinopolitani episcopi add. C. H. — 20) transmisserunt Hard. transmissa sunt C. H. — 21) Carthaginis C. H. —

*episcopo ecclesiae Romanae sub die VI. Kalendas Decembris sunt directae*¹⁾.

Dominis honorabilibus sanctis fratribus et coëpiscopis Aurelio, Valentino, sed et omni sanctae congregationi in Carthaginiensi synodo congregatae, Cyrillus salutans in deo caritatem vestram.

Scripta venerationis vestrae multam habentia pietatem²⁾ cum omni laetitia per filium nostrum Innocentium presbyterum suscepi³⁾, quibus a nobis speratis, ut de scrinio nostrae ecclesiae verissima exemplaria ex authentica synodo apud Nicaeam civitatem, metropolim Bithyniae, a sanctis patribus constituta atque firmata sub nostrae fidei professione vestrae dilectioni porrigamus. Unde enim⁴⁾, domini honorabiles fratres, salute praeunte, necesse habui per harum⁵⁾ latorem filium nostrum Innocentium presbyterum fidelissima exemplaria ex authentica synodo in Nicaena civitate Bithyniae habita vestrae caritati dirigere: quod et in ecclesiastica historia requirentes invenietis. De pascha vero, ut scripsistis⁶⁾, nuntiamus vobis XVIII. Kalendas⁷⁾ Majas nos futura indictione celebrare. *Et alia manu*: Deus et dominus noster sanctam⁸⁾ vestram congregationem custodiat, quod optamus, carissimi fratres.

CXXXVI. Incipit epistola Attici episcopi Constantinopolitani ad eosdem.

*Dominis sanctis, merito*⁹⁾ *beatissimis fratribus et coëpiscopis Aurelio, Valentino, vel ceteris carissimis in synodo apud Carthaginem habita constitutis Atticus episcopus.*

Per filium nostrum Marcellum subdiaconum vestrum scripta vestrae dilectionis cum omni gratiarum actione¹⁰⁾ suscepi, domino gratias agens, quod merui tantorum fratrum benedictione perfrui, domini beatissimi fratres. Scripsistis¹¹⁾ sane, ut verissimos canones apud Nicaeam civitatem, metropolim Bithyniae, a patribus constitutos sub fidei adstipulatione dirigam: et quis est, qui communem fidem vel statuta a patribus firmata suis fratribus deneget? Qua de re per eundem filium meum Marcellum subdiaconum vestrum nimium festinantem, sicut statuti sunt in Nicaea civitate a patribus canones in integro¹²⁾, ut jussistis, direxi; petens ut pro me plurimum vestra sancta congregatio orare jubeat. *Et alia manu*: Deus noster sanctitatem vestram custodiat, quod optamus, sanctissimi fratres¹³⁾.

1) anno CCCCIX. add. Mansi. — 2) querimoniam C. Hisp. et in textu Just. — 3) suscepimus Hard et C. Hisp. — 4) enim om. a C. Hisp. — 5) hunc C. Hisp. praeter Æ. BR. T. I. 2. V. — 6) ut scribitis C. H. — 7) XVII. Kal. libri omnes, tamen anno 420 pascha fuit XIV. Kal. Majas. An ergo scriptum XVI. pro XIV., an pascha potius inchoat a die coenae domini? Hard. — 8) sanctam deest in C. Hisp. — 9) Dom. sanct. merito desunt in C. Hisp. praeter Æ. BR. T. I. 2. U. — 10) gratulatione C. H. — 11) scribitis C. H. — 12) cum. integros C. H. — 13) Amen add. Æ. BR. U. —

CXXXVII. *Incipiunt exemplaria concilii Nicaeni directa sub die VI. ¹⁾ Kalendas Decembris ²⁾, post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii XII. ³⁾ et Theodosii IX. ⁴⁾ augustorum, Bonifacio urbis Romae episcopo.*

Credimus in unum deum etc. (vide p. 160, K.). *Huic symbolo fidei etiam exemplaria statutorum ejusdem concilii Nicaeni a memoratis pontificibus annexa sunt, sicut superius per omnia continentur; quae nos hic iterum conscribi necessarium non esse credidimus ⁵⁾.*

CXXXVIII. *Incipit epistola concilii Africani ad papam Coelestinum urbis Romae episcopum.*

Domino dilectissimo et honorabili fratri Coelestino Aurelius, Palatinus ⁶⁾, Antonius, Totus ⁷⁾, Servusdei, Terentius ⁸⁾, Fortunatus, Martinus, Junuarius, Optatus, Celtius ⁹⁾, Donatus, Theasius, Vincentius, Fortunatianus ¹⁰⁾, et ceteri, qui in universali Africano concilio Carthaginis ¹¹⁾ adfuimus ¹²⁾.

Optaremus. ut ¹³⁾ quemadmodum sanctitas tua de adventu Apiarii laetatos vos fuisse missis per compresbyterum nostrum Leonem literis intimavit, ita nos quoque de ejus purgatione haec scripta cum laetitia mitteremus. Esset profecto et nostra et vestra modo alacritas certior, nec festinata ¹⁴⁾ nec praepropera videretur quae adhuc tam ¹⁵⁾ de audiendo quam de audito praecesserat. Adveniente sane ad nos sancto fratre et coepiscopo nostro Faustino, concilium congregavimus et credidimus ideo cum illo missum, quoniam sicut per ejus operam presbyterio antea redditus fuerat, ita nunc posset de tantis criminibus a Tabracenis objectis eo laborante purgari, cujus tanta ac tam immania flagitia decursum nostri concilii examen invenit, ut et ¹⁶⁾ memorati patrocini potius quam iudicium, ac defensoris magis operam quam disceptatoris justitiam superarent. Nam primum quantum obstiterit omni congregationi diversas injurias ingerendo, quasi ecclesiae Romanae asserens privilegia, volens ¹⁷⁾ eum a nobis in communionem suscipi, quem tua sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat ¹⁸⁾; quod minime tamen licuit, quod

¹⁾ die VIII. C. Hisp. praeter Æ. T. I. 2. G.: die VII., BR.: die VI. —

²⁾ anno 419 addit Mansi. — ³⁾ Al. XIII. — ⁴⁾ Fastorum ordo poscit ut legatur: Theodosii VIII., ut et Justellus edidit. Hard. Ita etiam Codd. Hisp. — ⁵⁾ Cui symbolo fidei etiam exemplaria statutorum annexa sunt, quae in magna et sancta synodo apud Nicaeam civitatem, metropolim provinciae Bithyniae, constituta sunt et de Graeco translata sunt a Philone et Evaristo Constantinopolitano. C. Hisp. —

⁶⁾ Valentinus C. H. — ⁷⁾ Tutus C. H. — ⁸⁾ Terentinus Hard. —

⁹⁾ Celticius C. H. (praeter T. I. 2.: Celesticius). —

¹⁰⁾ Fortunatus Æ. — ¹¹⁾ Carthagine B. H. — ¹²⁾ adsumus in marg. Mansi. — ¹³⁾ si C. H. — ¹⁴⁾ nec fest. desunt in C. H. —

¹⁵⁾ tam deest in C. H. — ¹⁶⁾ et deest in C. H. — ¹⁷⁾ et volens C. H. — ¹⁸⁾ reddiderit C. Hisp. et Hard. —

etiam gestorum e¹⁾ lectione melius cognosces. Triduo tamen laboriosissimo agitato iudicio, cum diversa eidem objecta afflictissimi quaereremus, vel moras coëpiscopi nostri Faustini vel tergiversationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudines oculere conabatur, deus iudex justus, fortis et longanimis²⁾ magno compendio resecauit. Tetriore quippe ac putidior obstinatione compressa, qua³⁾ tantum libidinum coenum impudentia negationis volebat obruere, deo nostro ejus conscientiam coarctante⁴⁾ et occulta, quae in illius corde tanquam in volutabro criminum jam damnabat, etiam hominibus publicante, repente in confessionem cunctorum objectorum flagitiorum⁵⁾ dolosus negator erupit, et tandem de omnibus incredibilibus opprobriis ultroneus se ipse convicit, atque ipsam quoque nostram spem, qua⁶⁾ eum et credebamus et optabamus de tam pudendis maculis posse purgari, convertit in gemitus, nisi quoniam istam nostram moestitiam uno tantum solatio mitigavit, quod et nos labore diuturnioris quaestionis absolvit et suis vulneribus qualemcunque medelam, etsi invite ac sua conscientia⁷⁾ reluctante confessione providit, domine frater. Praefato itaque debitae salutationis officio, impendio⁸⁾ deprecamur, ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem ultra velit excipere, quia hoc etiam Nicaeno concilio definitum facile advertet⁹⁾ venerabilitas tua; nam etsi de inferioribus clericis vel laicis videtur ibi praecaveri, quanto magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia communione¹⁰⁾ suspensi a tua sanctitate vel festinato¹¹⁾ vel praepopere vel indebite videantur communioni restitui? Presbyterorum quoque et sequentium¹²⁾ clericorum improba refugia, sicuti te dignum est, repellat sanctitas tua, quia et nulla patrum definitione hoc ecclesiae derogatum est Africanæ, et decreta Nicaena sive inferioris gradus clericos sive ipsos episcopos suis metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim justissimeque providerunt¹³⁾, quaecumque negotia in suis locis ubi orta sunt finienda, nec unicuique providentiæ gratiam sancti spiritus futuram, qua aequitas a Christi sacerdotibus et prudenter videatur et constantissime teneatur; maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia suae provinciae vel etiam universale provocare; nisi forte quisquam est, qui credat unicuilibet posse deum nostrum examinis inspirare justitiam, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsum transmarinum iudicium ratum erit, ad quod testium necessariae personae vel

1) e deest in C. Hisp. — 2) Psalm. 7, 12. — 3) quae C. Hisp. —

4) cohortante U. G. — 5) fugitiosorum C. H. — 6) quacum A. —

7) etsi invito hac suae conscientiae C. H. — 8) impendiosius C. Hisp. et Hard. — 9) advertat C. H. — v. Conc. Nic. c. 5. 6. — 10) a communione C. H. — 11) vel fest. desunt in C. H. et ms. Hard. —

12) consequentium C. H. et Hard. — 13) viderunt C. H. —

propter sexus vel propter senectutis infirmitatem multis ¹⁾ aliis intercurrentibus ²⁾ impedimentis adduci non poterunt ³⁾ ? Nam ut aliqui tamquam a tuae sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus patrum synodo constitutum. Quia illud quod pridem per eundem coëpiscopum nostrum Faustinum tamquam ex parte Nicaeni concilii exinde transmisistis, in conciliis verioribus, quae accipiuntur Nicaeni a sancto Cyrillo coëpiscopo nostro Alexandrinae ecclesiae et a venerabili Attico Constantinopolitano antistite ex authentico missis, quae etiam ante hoc per Innocentium presbyterum et Marcellum subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt, venerabilis memoriae Bonifacio episcopo praedecessori ⁴⁾ vestro a nobis ⁵⁾ transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Executores etiam clericos vestros quibuscumque ⁶⁾ petentibus nolite mittere, nolite concedere, ne fumosum typhum saeculi in ecclesiam Christi, quae lucem simplicitatis et humilitatis diem deum ⁷⁾ videre cupientibus praefert ⁸⁾, videamur ⁹⁾ inducere. Nam de fratre nostro Faustino, amoto jam ¹⁰⁾ pro suis nefandis nequitii de Christi ecclesia dolendo Apiario, securi sumus, quod eum probitate ¹¹⁾ ac moderatione tuae sanctitatis, salva fraterna caritate, ulterius Africa minime sustinere ¹²⁾ patiat ¹³⁾. *Et alia manu*: Dominus noster sanctitatem vestram aevo longiore orantem pro nobis custodiat, domine frater ¹⁴⁾.

- 1) *vel multis* C. H. — 2) *incurrentibus* in marg. Mansi. — 3) *potuerunt* C. Hisp. praeter Æ. BR. — 4) *decessori* C. H. et Hard. — 5) *per eosdem* add. C. H. et Hard. — 6) *aliquibus* ibid. — 7) *diem domini* ibid. — 8) *refert* ibid. — 9) *videamus* C. H. — 10) *dolo* add. C. H. — 11) omnes C. Hisp.: *in pravitate*; deest forte *ejus*, aut *in probitate* legendum. Nota editoris Collect. Hisp. — 12) *sustinere* deest in C.H — 13) *patietur* in marg. M. — Gieseler l. c. vol. I., p. 522 ccc. — 14) In ms. additur: *Explicunt. canones ecclesiastici ex scrinio ecclesiae Romanae [translatæ add. ab al.]*. In collectione nostra ms. Dionysii: *Explicit Africanum concilium*. Hard. —

CONCILIIUM TOLETANUM PRIMUM
DECIM ET NOVEM EPISCOPORUM ACTUM ARCADIJ
ET HONORII TEMPORIBUS SUB DIE VII. IDUUM
SEPTEMBRIUM, STILICONE CONSULE.
ERA CCCCXXXV. 1)

Convenientibus episcopis in ecclesia Tolet²⁾ id est Patruinus³⁾, Marcellus, Aphrodisius, Alacianus⁴⁾, Jucundus, Severus, Leonas, Hilarius, Olympius, Florus, Orticius⁵⁾, Asturius, Lampius⁶⁾, Serenus, Leporius, Eustochius⁷⁾, Aurelianus, Lampadius, Exuperantius de Gallaecia⁸⁾ Lucensis conventus, municipii Celenis, omnes decem et novem: isti sunt, qui et in aliis gestis adversus Priscilliani sectatores et haeresem, quam adstruxerat, libellarem direxere⁹⁾ sententiam: consedentibus presbyteris, adstantibus diaconibus et ceteris qui intererant concilio congregatis, Patruinus¹⁰⁾ episcopus dixit: Quoniam singuli coepimus in ecclesiis nostris facere diversa, et inde tanta scandala sunt, quae usque ad schisma perveniunt, si placet communi consilio decernamus, quid ab omnibus episcopis in ordinandis clericis sit sequendum; mihi autem placet et constituta primitus concilii Nicaeni perpetuo esse servanda nec ab his esse recedendum. Episcopi dixerunt: Hoc omnibus placet, ita ut si quis cognitis gestis concilii Nicaeni aliud quam statutum est facere praesumpserit, et non in eo perseverandum putaverit, tunc¹¹⁾ excommunicatus habeatur, nisi per correptionem¹²⁾ fratrum emendaverit errorem.

I.

Placuit, ut diacones vel¹³⁾ integri vel casti sint et continentis vitae, etiam si uxores habeant, in ministerio constituentur, ita tamen, ut si qui etiam ante interdictum, quod per Lusitanos episcopos¹⁴⁾ constitutum est, incontinenter cum uxoris suis vixerint, presbyterii honore non cumulerent: si quis vero ex presbyteris ante interdictum filios suscepit, de presbyterio ad episcopatum non admittatur¹⁵⁾.

1) era 438. *Æ. U.*, era 436. *BR.*, era 430. *T. I. 2.* — *Conc. Tolet. I. novendecim episcoporum, tempore Anastasii, Honorii et Arcadii, Stilicome consule habitum, aera 438. anno domini 400. Patro episcopo praesidente, sub die VII. Idus Septembris.* Mansi. — 2) *Toletana* *Æ.*

3) *Patronus* in marg. *M.* — 4) *Licianus* *T. 2.*, et Mansi, *Lucianus* *BR.*, *Licianus* *Æ. U. G.* et in marg. Mansi. — 5) *Oratius* in marg. Mansi. — 6) *Lampidius* in textu, *Lampadius* s. *Lampius* in marg. Mansi. — 7) *Statius* in textu, *Eustathius* in marg. Mansi. —

8) *Gallicia* *M.* — 9) *dedere* in marg. Mansi. — 10) *Patronus* in *m. M.* — 11) *hic* in *m. M.* — 12) *correctionem* *Æ.* — 13) *si* vel *M.* — 14) *quod per priores ante nos episcopos* in *m. M.* — 15) *permittatur* *M.*, et *T. 2.* —

II.

Item placuit, ut de poenitente non admittatur¹⁾ ad clericum, nisi tantum²⁾ necessitas aut usus exegerit inter³⁾ ostiarios deputetur vel inter lectores, ita ut evangelia et apostolum non legat: si qui autem ante ordinati sunt subdiacones⁴⁾, inter subdiacones habeantur, ita ut manum non imponant aut sacra non contingant. Ex⁵⁾ poenitente vero dicimus de eo, qui⁶⁾ post baptismum aut pro homicidio aut pro diversis criminibus gravissimisque peccatis publicam poenitentiam gerens⁷⁾ sub cilicio⁸⁾ divino fuerit reconciliatus altario.

III.

Item constituit sancta synodus, ut lector fidelis, si viduam alterius uxorem acceperit, amplius nihil sit, sed semper lector habeatur aut forte subdiaconus.

IV.

Subdiaconus autem defuncta uxore si aliam duxerit, et⁹⁾ ab officio in quo ordinatus fuerat removeatur, et habeatur inter ostiarios vel inter lectores, ita ut evangelium et apostolum¹⁰⁾ non legat, propterea ne qui ecclesiae servierit, publicis officiis servire videatur: qui vero tertiam, quod nec dicendum aut audiendum est, acceperit, abstentus biennio postea inter laicos reconciliatus per poenitentiam communicet.

V.

Presbyter vel diaconus vel subdiaconus vel quilibet ecclesiae deputatus clericus, si intra civitatem fuerit vel in loco in quo est ecclesia aut castellum aut vicus¹¹⁾ aut villa, et ad ecclesiam ad sacrificium quotidianum non venerit¹²⁾, clericus non habeatur, si castigatus¹³⁾ per satisfactionem veniam ab episcopo noluerit¹⁴⁾ promereri.

VI.

Item ne qua¹⁵⁾ puella dei aut familiaritatem habeat cum confessore aut cum quolibet laico sibi sanguinis alieni, aut convivium sola adeat, nisi ubi sit seniorum frequentia aut honestorum aut viduarum honestarumque, ubi honeste confessor quilibet cum plurimorum testimonio convivio interesse possit¹⁶⁾; cum lectoribus autem in ipsorum domibus non admittendas penitus nec videndas, nisi forte consanguinea soror sit vel uterina.

VII.

Placuit, ut si cuicumque¹⁷⁾ clericorum uxores peccaverint, ne forte licentiam peccandi plus habeant, accipiant mariti earum hanc potestatem praeter necem custodiendi, ligandi¹⁸⁾ in domo sua, ad jejunia salutaria non mortifera cogentes, ita ut invicem sibi clerici pauperes auxilium ferant, si servitia

1) ut poenitentes non admittantur in m. M. — 2) si add. M. —
 3) et tunc inter in m. M. — 4) diacones M. — 5) ex om. a M. —
 6) eum vero poenitentem dicimus qui in m. M. — 7) agens Æ. —
 8) concilio in m. M. — 9) et om. a M. — 10) epistolam in m. M.
 11) castello aut vico M. — 12) accesserit M. — 13) castigatus non
 emendaverit in m. M. — 14) noluit in m. M. — 15) neque M. —
 16) poterit M. — 17) quoruncumque M. — 18) cust. ac ligandi M.

forte non habeant; cum uxoribus autem ipsis, quae peccaverint, nec cibum sumant, nisi forte ad timorem dei acta poenitentia revertantur.

VIII.

Si quis post baptismum militaverit et chlamydem sumpserit aut cingulum ¹⁾, etiam si gravia ²⁾ non admiserit, si ad clericum admissus fuerit ³⁾, diaconii dignitatem non accipiat.

IX.

Nulla professa vel vidua absente episcopo vel presbytero in domo sua antiphonas cum confessore vel servo suo faciat; lucernarium vero nisi in ecclesia non legatur, aut si legitur in villa, praesente episcopo vel presbytero vel diacono legatur.

X.

Clericos, si ⁴⁾ obligati sunt vel pro aequatione vel genere ⁵⁾ alicujus domus, non ordinandos, nisi probatae vitae fuerint et patronorum consensus accesserit.

XI.

Si quis de potentibus ⁶⁾ clericum aut quemlibet pauperiorem ⁷⁾ aut religiosum expoliaverit, et mandaverit ad ipsum episcopus ut eum audiat, et is ⁸⁾ contempserit: invicem mox scripta percurrant per omnes provinciae episcopos et quoscunque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur donec audiat ut reddat aliena ⁹⁾.

XII.

Item ut liberum ulli clerico non sit discedere de episcopo suo et alteri episcopo communicare, nisi forte ei, quem episcopus alius libenter habeat de haeticorum schismate discedentem et ad fidem catholicam revertentem. Si quis autem de catholicis discesserit ¹⁰⁾, et in communione eorum vel palam vel occulte, qui ¹¹⁾ vel excommunicati sunt vel per sententiam jam notati, fuerint inventi, habeant illorum ad quos ire voluerunt etiam in damnatione ¹²⁾ consortium.

XIII.

De his, qui intrant in ecclesiam et deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur, ut ¹³⁾ si non communicant, ad poenitentiam accedant; si communicant non semper abstineant ¹⁴⁾; si non fecerint, abstineant ¹⁵⁾.

XIV.

Si quis autem acceptam a sacerdote eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.

XV.

Quisquis ¹⁶⁾ laicus abstinetur, ad hunc vel ad domum ejus clericorum vel religiosorum nullus accedat: similiter et clericus

1) cingulum ad necandos fideles in m. M. — 2) graviora M. —

3) fuit M. — 4) si qui M. — 5) per aequationem vel de genere in m. M. — 6) potestatibus E. & T. I. — 7) pauperem in m. M. —

8) et si M. — 9) habeatur ipse, donec obediat et reddat aliena, in m. M. — 10) si qui . . . discesserint M. — 11) cum eis qui in m. M. — 12) in damnationem M. — 13) quod in m. M. — 14) non super abstineantur M. — 15) abstineantur M. — 16) si quis M.

si abstinetur, a clericis evitetur¹⁾; si quis cum illo colloqui aut convivare²⁾ fuerit deprehensus, etiam ipse abstinetur: sed hoc pertineat ad eos clericos qui ejus sunt³⁾ episcopi et ad omnes qui commoniti fuerint de eo qui abstinetur, sive laico quolibet sive clerico.

XVI.

Devotam peccantem non recipiendam in ecclesiam⁴⁾, nisi peccare desierit et desinens egerit aptam⁵⁾ poenitentiam decem annis, recipiat communionem; prius autem quam in ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius⁶⁾ convivium christianae mulieris accedat; quod si admissa fuerit, etiam haec quae eam receperit⁷⁾ habeatur abstanta; corruptorem etiam par poena constringat. Quae autem maritum acceperit, non admittatur ad poenitentiam, nisi adhuc vivente ipso marito⁸⁾ caste vivere coeperit aut postquam ipse decesserit.

XVII.

Si quis habens uxorem fidelis⁹⁾ concubinam habeat, non communicet: ceterum is qui non habet uxorem et pro uxore concubinam habeat¹⁰⁾, a communione non repellatur, tantum aut¹¹⁾ unius mulieris aut uxoris aut concubinae, ut ei placeat, sit conjunctione contentus; alias vero vivens abjiciatur donec desinat, et per poenitentiam revertatur.

XVIII.

Si qua vidua episcopi aut¹²⁾ presbyteri aut diaconi maritum acceperit, nulla religiosa cum ea convivium sumat, nunquam communicet, morienti tantum¹³⁾ ei sacramenta subveniant¹⁴⁾.

XIX.

Episcopi sive presbyteri sive diaconi filia si devota¹⁵⁾ fuerit et peccaverit et maritum duxerit, si eam pater vel mater in affectum receperint, a communione habeantur alieni; pater vero causas in concilio se noverit praestaturum, mulier autem¹⁶⁾ non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit poenitentiam; si autem vivente eo recesserit¹⁷⁾ et poenituerit et¹⁸⁾ petierit communionem, in ultimo die vitae¹⁹⁾ deficiens accipiat communionem.

XX.

Quamvis paene ubique custodiatur, ut absque episcopo chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel provinciis presbyteri dicuntur chrisma conficere, placuit ex hac die nullum alium nisi episcopum chrisma conficere²⁰⁾ et per

1) devitetur A. U. et Mansi. — 2) convivari M. — 3) sint M. —

4) in ecclesia censemus in m. M. — 5) veram ibid. — 6) ad nul-

lum M. — 7) recepit M. — 8) viro M. — 9) fidelem si concub.

M. — 10) habet M. — 11) tantum ut M. — 12) sive M. —

13) tamen T. 2. — 14) sacramentum subveniant E. 3. T. 2. et Mansi,

a sacramento subveniant (forte pro subveniatur) A. E. 4. T. 1. —

15) sive deo devota M. — 16) vero M. — 17) recesserit A. BR. E. 4.

et Mansi. — 18) vel M. — 19) in ultimo vitae in textu, nullo

modo nisi vita in marg. Mansi. — 20) facere BR. E. 4. et M. —

dioceses¹⁾ destinare ita ut de singulis ecclesiis ad episcopum ante diem²⁾ paschae diaconi destinentur aut subdiaconi, ut confectum³⁾ chrisma ab episcopo destinatum ad diem paschae possit occurrere. Episcopum⁴⁾ sane certum est omni tempore licere chrisma conficere, sine conscientia autem episcopi nihil penitus faciendum⁵⁾; statutum vero est, diaconem non chrismare, sed presbyterem absente episcopo, praesente vero si⁶⁾ ab ipso fuerit praeceptum. Hujusmodi constitutionem meminerit semper archidiaconus vel praesentibus vel absentibus episcopis suggerendam; ut eam aut⁷⁾ episcopi custodiant aut⁸⁾ presbyteri non relinquant.

CONCILIIUM TOLETANUM SECUNDUM

OCTO EPISCOPORUM HABITUM SUB DIE XVI. KALENDAS JUNIAS ANNO QUINTO REGNI DOMINI NOSTRI AMALRICI REGIS ERA DLXV. 9)

Cum in voluntate domini apud Toletanam urbem sanctorum episcoporum praesentia convenisset, et de institutis patrum canonumque decretis commemoratio haberetur, id¹⁰⁾ nobis in unum positum placuit: ut si qua in antiquis canonibus minime commemorata sunt, salubri tractatu ac diligenti consideratione instituatur; si qua vero in anterioribus conciliis¹¹⁾ sunt decreta sed abusive temporum hactenus sunt neglecta, redivivae ordinationis censuram obtineant, quatenus dum in his quae ad cultum¹²⁾ fidei pertinent studium religiosae observationis impendimus, dei nostri misericordiam facilius impetremus.

I.

De his quos voluntas parentum a primis infantiae annis clericatus officio mancipavit, hoc statuimus observandum, ut mox detonsi vel ministerio electorum¹³⁾ cum traditi¹⁴⁾ fuerint, in domo ecclesiae sub episcopali praesentia a praeposito

1) *diocesim* M. — 2) *festum* add. Æ., *sanctum* add. U. — 3) *confestim* in m. M. — 4) *episcopo* T. 2. et M. — 5) *presbyteri agere praesumant* in m. M. — 6) *non nisi ibid.* — 7) *aut* om. a M. — 8) *et M.* — 9) Acta hujus concilii contulit Mansi cum codice ms. Vallicellano, seculi ad arbitratur decimi. In eodem codice legitur: *XVI. Kal. Julias.* — 10) *id* deest in Vallic. — 11) *Deest conciliis* in Vallic., tum sequentia: sic legit: *sunt recta ordinationis censura neglecta, quatenus conciliis sunt decreta, sed abusive temporum hactenus dum in his quae ad cultum etc.* — 12) *occultum* M., — *quae in conciliis sunt decreta, sed abusive temporum hactenus dimissa, et ad cultum fidei in marg. M.* — 13) *lectorum* BR. — 14) *ut mox cum detonsi vel .. contraditi* M.

sibi debeant erudiri; at ubi octavum decimum aetatis suae compleverint annum, coram totius cleri plebisque conspectu voluntas eorum de expetendo conjugio ab episcopo perscrutetur: quibus si gratia castitatis deo inspirante placuerit¹⁾ et professionem²⁾ castimoniae suae absque conjugali necessitate se sponderint³⁾ servaturos, hi tanquam appetitores arctissimae vitae⁴⁾ lenissimo domini iugo subdantur, ac primum subdiaconatus ministerium habita probatione professionis suae⁵⁾ a vicesimo anno suscipiant; quod si inculpabiliter ac inoffense vicesimum et quintum annum aetatis suae peregerint, ad diaconatus officium, si scienter⁶⁾ implere posse ab episcopo comprobantur, promoveri⁷⁾. Cavendum tamen est his, ne quando suae sponsionis immemores ad⁸⁾ terrenas nuptias aut⁹⁾ ad furtivos¹⁰⁾ concubitus ultra¹¹⁾ recurrant; quod si forte fecerint, ut sacrilegii rei damnentur et¹²⁾ ab ecclesia habeantur extranei; his autem quibus voluntas propria interrogationis tempore desiderium nubendi persuaserit, concessam ab apostolis sententiam¹³⁾ auferre non possumus, ita ut cum provectae¹⁴⁾ aetatis in conjugio positi renunciaturos se pari consensu operibus carnis sponderint, ad sacros gradus aspirant.

II.

Similiter placuit custodiri, ne qui de his qui tali educatione imbuuntur, qualibet occasione cogente propriam relinquentes ecclesiam ad aliam transire praesumant; episcopus vero, qui eum¹⁵⁾ suscipere absque conscientia proprii sacerdotis fortasse praesumpserit, totius fraternitatis reum esse se noverit, quia durum est ut eum, quem alius rurali sensu ac¹⁶⁾ squalore infantiae exiit, alius suscipere aut vindicare praesumat.

III.

Illud vero praeterea speciali ordinatione¹⁷⁾ decrevimus, quod nec antiqua concilia in universis paene canonibus siluerunt, ut nullus clericorum a gradu subdiaconatus et supra in consortii familiaritate habeat mulierem vel ingenuam vel libertam aut ancillam, sed si sunt ei huiusmodi servitia, matri vel sorori aliaeque propinquitati¹⁸⁾ contradat et quidquid suis manibus profecerint¹⁹⁾ proprio domino deferatur²⁰⁾; aut si propinquitas memorata²¹⁾ deest, alia domus ad earum habitaculum²²⁾ requiratur, dummodo nulla occasio introeundi domum clerici foeminae permittatur, unde aut laqueum possit incurrere

1) placuit M. — 2) promissionem Vallic., promissione in m. M. —
 3) responderint Vallic. — 4) vine Æ. BR. E. 3. 4. U. G. et Mansl. —
 5) habita probatione sua Vallic., habitu probationis suae M. — 6) scientes Vallic. — 7) debent add. M. — 8) aut ad M. — 9) aut deest in Vallic. — 10) abortivos in m. M. — 11) ultro Vallic. —
 12) damentur et deest in Vallic. — 13) licentiam in m. M. —
 14) praefectae M. — 15) eos M. — 16) a Vallic. — 17) ordine A.
 18) vel alii propinque in m. M. — 19) profecerint M. — 20) offeratur Vallic. — 21) propinquitatis memoris Vallic. — 22) alterius domus adherentis habitaculum in m. M. —

aut noxialis fama innocenti fortasse possit inuri¹⁾. Sane si deinceps post hanc datam admonitionem quisquis harum²⁾ consortio frui voluerit, noverit se non solum a clericatus officio retrahi vel ecclesiae foribus pelli, sed etiam ab omnium catholicorum clericorum vel laicorum communione privari, nulla prorsus vel colloquii consolatione relicta, quatenus malae consuetudinis abrasa rubigo in posteros³⁾ radicis suae veneno serpere non possit⁴⁾.

IV.

Si quis sane clericorum agella⁵⁾ vel vineolas⁶⁾ in terris ecclesiae sibi fecisse probatur sustentandae vitae causa, usque ad diem obitus sui possideat; post suum vero de hac luce discessum⁷⁾ juxta priorum canonum constitutiones jus suum ecclesiae sanctae restituat nec testamentario ac successorio jure cuiquam haeredum prohaeredumve relinquat, nisi forsitan cui episcopus pro servitiis ac praestatione ecclesiae largiri voluerit.

V.

Nam et haec salubriter praecavenda sancimus, ne⁸⁾ quis fidelium propinquam sanguinis sui, usquequo affinitatis lineamenta generis⁹⁾ successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari, quoniam scriptum est: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, ut¹⁰⁾ revelet turpitudinem ejus*, nec sine denunciatione sententiae¹¹⁾; nam paulo post infert et dicit: *Anima quae fecerit de abominationibus istis quidpiam, peribit de medio populi sui*. Si quis ergo hujus decreti nostri¹²⁾ tēmerator extiterit ac vetitum violare praesumpserit, tanto graviore se mulctandum sententia recognoscatur, quanto eam propinquiorem cui copulari se maluit suae originis esse non ambigit¹³⁾, tantoque annosioris excommunicationis tempore et¹⁴⁾ a Christi corpore et fraternitatis consortio sequestretur, quanto fuerit propinquioris sanguinis contagione pollutus. Hujus institutionis regulam, qui¹⁵⁾ subscribimus, irrefragabili auctoritate nos spondemus servaturos; si quis autem tam¹⁶⁾ nostrum vel eorum, qui nunc sanctae synodo ex hac provincia defuerunt, huic tam salubri ordinationi obviare praesumpserit vel solerter¹⁷⁾ adimplere neglexerit, convictus totius fraternae caritatis aliquamdiu¹⁸⁾ habeatur extraneus.

Sane juxta priorum canonum decreta concilium apud fratrem nostrum Montanum episcopum, si dominus voluerit, futurum pronuntiamus, ita ut¹⁹⁾ frater et coepiscopus noster Montanus, qui in metropoli est, ad comprovinciales nostros domini

1) oriri in m. M. — 2) horum M., harum Vallic. — 3) in posteris M.

4) radice venenosa saevire non possit Vallic. — 5) agellus M. —

6) vel alia aedificia add. in m. M. — 7) discursum M. — 8) Can. 5. incipit in m. Vallic. a: *Sancimus ne etc.* — 9) lineam quam a generis Vallic. — 10) nec Vallic. — Levit. 18, 6. — 11) fit sententiae M.

12) nostri deest in Vallic. — 13) ambigat M. — 14) et om. a M. —

15) quam in m. M. — 16) tam om. a M. — 17) solemniter Vallic.

18) aliquando M. — 19) itaque statuimus ut in m. M., itaque ut Vallic.

sacerdotes literas de congreganda synodo adveniente tempore debeat destinare. Nunc ergo in nomine domini finitis his quae in collationem¹⁾ venerunt, gratias agimus omnipotenti deo, deinde domino nostro glorioso Amalarico regi divinam elementiam postulantes, qui²⁾ innumeris annis regni ejus ea, quae ad cultum fidei perveniunt³⁾, peragendi nobis licentiam praestet. Amen.

CONCILIIUM TOLETANUM TERTIUM
SEXAGINTA DUORUM EPISCOPORUM IN QUO ARIANA
HAERESIS IN HISPANIA CONDEMNATUR
ERA DCXXVII. 4)

In nomine domini nostri Jesu Christi, anno regnante quarto gloriosissimo atque piissimo et deo fidelissimo⁵⁾ domino Recaredo⁶⁾ rege, die VIII. Iduum Majorum era DCXXVII. haec sancta synodus habita est in civitate regia Toletana ab episcopis totius Hispaniae vel Galliae⁷⁾, qui infra scripti⁸⁾ sunt.

Cum pro fidei suae sinceritate idem gloriosissimus princeps omnes⁹⁾ regiminis¹⁰⁾ sui pontifices in unum convenire mandasset, ut tam de ejus conversione quam de gentis Gothorum¹¹⁾ innovatione in domino exultarent et divinae dignationi pro tanto munere gratias agerent, sanctissimus idem princeps sic venerandum concilium alloquitur dicens: Non in cognitum¹²⁾ reor esse vobis, reverendissimi sacerdotes, quod propter instaurandam disciplinae ecclesiasticae formam ad nostrae vos serenitatis praesentiam devocaverim¹³⁾; et quia dekursis retro temporibus haeresis imminens in tota ecclesia catholica agere synodica negotia denegabat, deus cui placuit per nos ejusdem haeresis obicem depellere admonuit instituta de more ecclesiastica reparare. Ergo sit vobis jucunditatis, sit

1) in consultationem in m. M. — 2) ut M. — 3) proveniunt in textu, pertinebant in m. M. — 4) Contulit Harduinus cum mss. Collegii Paris. Soc. Jesu, sed ejus lectio convenit omnino cum Labbeana, paucis exceptis quae adnotabimus. Plurimas affert e codicibus Hispania variantes lectiones Em. Aguire, quas huc transferre et injucundum et parum utile existimavimus. Collatum est postremo a me cum codice Vallicellano (v. p. 207 not. 9). MANSI. — 5) Ita in mss. Hard., atque — fideliss. deest ap. M. — 6) Mansi semper: *Recaredo*. —

7) Legendum *Galliae*, non *Galliciae* ut in quibusdam, quia Gallia Narbonensis in regno Gothorum continebatur, non integra quidem sed Septimania duntaxat. Mansi. — 8) *subscripturi* E. BR. T. I., *scripturi* E. 3. T. 2., *subscripti* E. 4. — 9) *omnis* M. — 10) *regni* BR. E. 4., et in m. M. — 11) *Gothicae* M. — 12) *ignotum* Hard.

13) *evocaverim* M. —

gaudii quod mos canonicus prospectu dei per nostram gloriam ad paternos reducit terminos; prius tamen admonere pariter et exhortor, jejuniis vos et vigiliis atque orationibus operam dare, ut ordo canonicus, quem a sacerdotalibus sensibus detraxerat ¹⁾ longa ac diuturna ²⁾ oblivio, quae ³⁾ aetas nostra se nescire ⁴⁾ fatetur, divino vobis rursus dono patefiat.

Adhaec autem gratias deo agentes et religiosissimo principi, universo concilio in laudibus acclamante, triduanum est exinde praedicatum jejunium, sed cum die octavo Iduum Majorum in unum coetum ⁵⁾ dei sacerdotes adessent et oratione praemissa unusquisque sacerdotum competenti loco resedisset, ecce in medio eorum adfuit serenissimus princeps, seque cum dei sacerdotibus orationi communicans, divino deinceps flamine plenus, sic ad loquendum exorsus est dicens: Non credimus vestram latere sanctitatem quanto tempore in errore Arianorum laborasset Hispania, et non multos post discessus genitoris nostri dies, quibus nos vestra beatitudo fidei catholicae sanctae cognovit esse sociatos, credimus generaliter magnum et aeternum gaudium habuisse, et ideo, venerandi patres, ad hanc vos peragendam congregari decrevimus ⁶⁾ synodum, ut de hominibus ⁷⁾ nuper advenientibus ad Christum ipsi aeternas gratias domino deferatis: quidquid vero verbis apud sacerdotum vestrum nobis agendum erat de fide atque spe nostra quam gerimus, in hunc totum ⁸⁾ conscripta atque allegata notescimus ⁹⁾; relegatur enim in medio vestri, et iudicio synodali examinata ¹⁰⁾ per omne succiduum ¹¹⁾ tempus gloria nostra ejusdem fidei testimonio decorata clarescat ¹²⁾. —

Post confessionem igitur et subscriptionem omnium episcoporum et totius gentis Gothicae seniorum gloriosissimus dominus noster Recaredus rex pro reparandis simul et confirmandis disciplinae ecclesiasticae moribus; dei sacerdotes taliter affatus est dicens: Regia cura usque in eum modum protendi debet et dirigi, quem plenam constat ¹³⁾ veritatis et scientiae capere rationem; nam sicut in rebus humanis gloriosius eminet potestas regia, ita et prospiciendae commoditati comprovincialium ¹⁴⁾ major debet esse et ¹⁵⁾ providentia. At ¹⁶⁾ nunc, beatissimi sacerdotes, non in eis tantummodo rebus diffundimus solertiam nostram quibus populi sub nostro regimine positi pacatissime gubernentur et vivant, sed etiam in adiutorio Christi extendimus nos ad ea quae sunt coelestia cogitare, et quae

1) destruxerat Vallic. — 2) diutina M. — 3) quo M. Al. quem, al. quaeque in m. M. — 4) senescere BR. — 5) agmen T. 2. et M. —

6) congregandos credimus Vallic. iussimus T. 2. et M. — 7) omnibus E. BR. F. A. T. 1. 2. et M. — 8) spe Hispaniae nostrae quam regimus in hac domo Vallic. — 9) allegata innotescimus, al. nota fecimus in m. M. — 10) examinatus M. — 11) succiduum M. —

12) Recensitur tomus fidei regius pronuntiante notario, symbolum Nicaenum et Constantinopolitanum, tractatus Chalcedonensis concilii, fidei confessio episcoporum, presbyterorum vel primorum Gothicae gentis, XXIII. anathematismi. — 13) quo possit M. — 14) provinciarum M. 15) et om. a M. — 16) ac M. —

populos fideles efficiunt satagimus non nescire. Ceterum si totis nitendum est viribus humanis moribus modum ponere et insolentium rabiem regia potestate refrenare, si quieti¹⁾ et paci propagandae opem debemus impendere, multo magis adhibenda est sollicitudo desiderare et cogitare divina, inhiare sublimia²⁾ et ab errore retractis populis veritatem eis serena luce³⁾ ostendere: sic enim agit qui multiplici bono⁴⁾ se a deo remunerari confidit⁵⁾; sic enim audit qui super id quam quod ei committitur auget, dum illi dicitur: *Quidquid supererogaveris ego cum reddero reddam tibi*⁶⁾. Ergo quia jam fidei nostrae et confessionis formam plena serie vestra beatitudo recensuit, simulque et sacerdotum nostrorumque procerum fides atque confessio sanctitati vestrae perpatuit⁷⁾, hoc adhuc necessario pro firmitate catholicae fidei nostra deo supplex instituere decrevit auctoritas, ut propter roborandam gentis nostrae novellam conversionem omnes Hispaniarum et Galliae⁸⁾ ecclesiae hanc regulam servent: ut omnes⁹⁾ sacrificii tempore ante communionem¹⁰⁾ corporis Christi vel¹¹⁾ sanguinis juxta orientalium partium¹²⁾ morem unanimiter clara voce sacratissimum fidei recenseant symbolum, ut primum populi quid credulitate¹³⁾ teneant fateantur et sic corda fide purificata ad Christi corpus et sanguinem percipiendum exhibeant. Dum enim constitutio haec fuerit perenniter conservata in dei ecclesia, et fidelium ex solido corroboratur credulitas, et perfidia infidelium confutata ad id quod repetitum saepius recognoscit facillime inclinatur; nec se quisquam jam de ignorantia fidei excusabit a culpa, quando universorum ore cognoscit quid catholica teneat et credat ecclesia. Omnibus ergo capitulis, quae adhuc per vestram sanctitatem regulis ecclesiasticis adjicienda sunt, hoc pro fidei sanctae reverentia et firmitate proponite¹⁴⁾, quod de proferendo symbolo nostra deo docente¹⁵⁾ decrevit serenitas: de cetero autem pro inhibendis insolentium moribus, mea vobis consentiente clementia, sententiis terminate¹⁶⁾ districtioribus, et firmiori disciplina¹⁷⁾ quae facienda non sunt prohibete, et ea quae fieri debent immobili constitutione firmate.

C A P I T U L A

quae in dei nomine sancta synodus constituit.

I.

Post damnationem haeresis Arianae et fidei sanctae catholicae expositionem hoc sanctum praecepit¹⁸⁾ concilium, ut quia

1) si qui etiam M. — 2) ad sublimia M. — 3) serena lucis in m. M.

4) honore M.; dono in m. M. — 5) qui multipliciter se a deo remunerari intendit. Hard. — rem. potest. M. — 6) Luc. 10, 35. — 7) caritati .. praepatuit M. — 8) Galliciae in m. M. — 9) omni M. —

10) communicationem E. BR. E. 3. 4. U., et M. — 11) et Vallic. —

12) patrum M. — 13) quam credulitatem M. — 14) praepositae BR.

E. 4. — 15) dicente M. — 16) terminata M. — 17) districtioris

et firmitatis disciplinae in m. M. — 18) praecipit M. saepius (c. 8).

in nonnullis vel haeresis vel gentilitatis necessitate¹⁾ per Hispaniarum ecclesias canonicus praetermissus est ordo, dum et licentia abundaret transgrediendi et disciplinae optio negaretur, dumque omnis excessus haeresis foveretur patrocinio, ut abundantiam mali temperet districtio disciplinae²⁾, pace ecclesiae Christi misericordia reparata, omne quod priscorum canonum auctoritas prohibet sit resurgente disciplina inhibendum, et agatur omne quod praecepit³⁾ fieri; maneant in suo vigore conciliorum omnium constituta, simul et synodicae sanctorum praesulum Romanorum epistolae; nullus deinceps ad promerendos honores ecclesiasticos contra vetita canonum⁴⁾ aspiret indignus; nihil ex hoc fiat, quod sancti patres spiritu dei pleni sanxerunt debere non fieri, et qui praesumpserit severitate priorum canonum stringatur.

II.

Pro reverentia sanctissimae fidei et propter corroborandas hominum invalidas mentes consulto piissimi et gloriosissimi domini⁵⁾ Recaredi regis sancta constituit synodus: ut per omnes ecclesias Hispaniae, Galliae⁶⁾ vel Gallaeciae secundum formam orientalium ecclesiarum, concilii Constantinopolitani hoc est centum quinquaginta episcoporum symbolum fidei recitetur, ut priusquam dominica dicatur oratio voce clara a populo praedicetur⁷⁾, quo et fides vera manifestum testimonium habeat et ad Christi corpus et sanguinem praelibandum pectora populorum fide purificata accedant.

III.

Haec sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit res alienare ecclesiae, quoniam et antiquioribus canonibus prohibentur⁸⁾: si quid vero quod utilitatem non gravet ecclesiae pro suffragio monachorum ad suam parochiam pertinentium dederint⁹⁾, firmum maneat; peregrinorum vero vel clericorum et egenorum necessitati salvo jure ecclesiae praestare permittuntur¹⁰⁾ pro tempore quod potuerint.

IV.

Si episcopus unam de parochianis¹¹⁾ ecclesiis suis (monasterium dicere¹²⁾ voluerit, ut in ea monachorum regulariter congregatio vivat, hoc de consensu concilii sui habeat licentiam faciendi; qui etiam si de rebus ecclesiae pro eorum substantia aliquid quod detrimentum ecclesiae non exhibeat¹³⁾ eidem loco donaverit, sit stabile: rei enim bonae statuendae sanctum concilium dat assensum.

1) necessitatibus M. — 2) ut abundantia mali temporis procul abesset districtio disciplinae. At nunc pace etc. in m. M. et abundantia mali teperet distr. disc. A. et E. 3. — 3) praecepit M. —

4) contra canonum statuta in m. M. — 5) nostri add. M. —

6) Galliae deest apud M. — 7) decantetur M., recitetur T. I. 2. —

8) prohibetur M. — 9) pro suffr. monach. vel ecclesiis . . . pertinentibus dederunt [dedit in m.] M., vel ecclesiarum . . . pertinentium Vallic. —

10) permittantur M. — 11) parochianis in textu, paroecianis, parochianis in m. M. — 12) ditare U. G. — 13) exhibet M. —

V.

Compertum est a sancto concilio episcopos, presbyteres et diacones venientes ex haeresi, carnali adhuc¹⁾ desiderio²⁾ uxoribus copulari: ne ergo de cetero fiat, hoc praecipitur, quod et prioribus canonibus terminatur³⁾: ut non liceat eis vivere libidinosa societate, sed manente inter eos fide⁴⁾ conjugali communem utilitatem habeant, et non sub uno conclavi maneant, vel⁵⁾ certe si suffragat⁶⁾ virtus in aliam domum suam uxorem faciat habitare, ut castitas et apud deum et homines habeat testimonium bonum⁷⁾. Si quis vero post hanc conventionem obscene cum uxore elegerit vivere, ut lector⁸⁾ habeatur: qui vero semper sub canone ecclesiastico jacuerint⁹⁾, si contra veterum imperata in suis cellulis mulierum, quae infamem¹⁰⁾ suspicionem possunt generare, consortium habuerint, illi canonice quidem distringantur, mulieres vero ipsae ab episcopis venundatae¹¹⁾ pretium ipsum pauperibus erogetur¹²⁾.

VI.

De libertis autem id dei praecipunt sacerdotes, ut si qui¹³⁾ ab episcopis facti sunt secundum modum cui¹⁴⁾ canones antiqui dant licentiam, sint liberi, et tamen a patrocinio ecclesiae tam ipsi quam ab eis progeniti non recedant. Ab aliis quoque libertati traditi et ecclesis commendati patrocinio episcopali regantur¹⁵⁾, et ne cuiquam donentur¹⁶⁾ a principe hoc¹⁷⁾ episcopus postulet.

VII.

Pro reverentia dei sacerdotum id universa sancta constituit synodus, ut quia solent crebro mensis otiosae fabulae interponi, in omni sacerdotali convivio lectio scripturarum divinarum misceatur; per hoc enim et animae aedificantur ad bonum et fabulae non necessariae prohibentur¹⁸⁾.

VIII.

Jubente¹⁹⁾ autem atque consentiente domino piissimo Recaredo rege id praecipit sacerdotale concilium, ut clericos²⁰⁾ ex familia fisci nullus a principe donatos expetere, sed reddito capitis sui tributo ecclesiae dei, cui sunt alligati, usque dum vivent regulariter administrent.

IX.

Decreto hujus concilii hoc statuitur, ut ecclesiae quae fuerunt in haeresi Ariana, nunc autem sunt catholicae, ad eos

1) ducti Vallic. — 2) desiderio deest in m. M. — 3) continetur in m. M. — 4) lege ibid. — 5) et M. — 6) suffragatur M. — 7) verum in m. M. — 8) ut nec lector, al. ut neglector in m. M. — 9) jacuerunt M. — 10) infamiae Vallic. — 11) venunderunt et M. — 12) ab ep. emendatae in monasterium puellarum servitutae dabantur omnibus BR. E. 4. T. I. — 13) De libertis autem hoc praecipit s. synodus ut si qui presbyteri vel diaconi in m. M. — 14) quo M. — 15) episcopi legantur Vallic., episcopi colligantur in m. M. — 16) et donentur deest ap. M. — 17) si hoc Vallic. — 18) reprobanatur Æ. et in m. M. — 19) Innuente T. I. et M. — 20) clericorum M.

episcopos cum suis rebus pertineant, ad quos parochiae ipsae, in quibus ecclesiae ¹⁾ fundatae sunt, pertinere videntur.

X.

Pro consulto ²⁾ castitatis quod maxime hortamento concilii proficere debet, annuente gloriosissimo domino nostro Recaredo rege, hoc sanctum affirmat concilium, ut viduae quibus placuerit tenere castitatem nulla vi ad nuptias iterandas venire cogantur ³⁾; quod si priusquam profiteantur continentiam nubere elegerint, illis nubant quos propria voluntate voluerint ⁴⁾ habere maritos. Similis conditio et de virginibus habeatur, nec extra ⁵⁾ voluntatem parentum vel suam cogantur maritos accipere; si quis vero propositum castitatis viduae vel virginis impenderit, a sancta ⁶⁾ communionem et a limitibus ecclesiae habeatur extraneus.

XI.

Quoniam comperimus per quasdam Hispaniarum ecclesias non secundum canonem sed foedissime ⁷⁾ pro suis peccatis homines agere poenitentiam, ut quotiescumque peccare voluerint ⁸⁾ toties a presbytero se ⁹⁾ reconciliari expostulent; ideo pro coercenda tam execrabili praesumptione id a sancto concilio iubetur, ut secundum formam canonicam ¹⁰⁾ antiquorum detur poenitentia, hoc est ut prius eum, quem sui poenitet facti, a communionem suspensum faciat inter reliquos poenitentes ad manus impositionem crebro recurrere; expleto autem satisfactionis tempore, sicuti sacerdotalis contemplatio probaverit eum communionem restituat: hi vero, qui ad priora vitia vel infra poenitentiae tempus vel post reconciliationem relabuntur, secundum priorum canonum severitatem damnentur.

XII.

Quicumque ab episcopo vel presbytero sanus vel infirmus poenitentiam postulat, id ante omnia episcopus observet et ¹¹⁾ presbyter, ut si vir est, sive sanus sive infirmus, prius eum tondeat et sic poenitentiam ei tradat; si vero mulier fuerit, non accipiat poenitentiam nisi prius ¹²⁾ mutaverit habitum ¹³⁾; saepius enim laicis tribuendo desidiose poenitentiam, ad lamentanda rursus facinora post acceptam poenitentiam relabuntur.

XIII.

Diuurna indisciplina et licentiae inolita praesumptio usque adeo illicitis ausibus aditum patefecit, ut clerici conclericos suos relicto ¹⁴⁾ pontifice suo ad judicia publica pertrahant;

1) ipsae add. M. — 2) consultu M. — 3) teneant castitatem et nulla vidua ad nuptias . . cogatur in m. M. — 4) elegerint M. — 5) ne citra M., nec citra BR. E. 4. T. I. — 6) saeculari in m. M. — 7) foedissime T. 2., foedissimam U. — 8) libuerit Codd. Hisp. praeter A., et Mansi. — 9) se deest ap. M. — 10) canonum M. — 11) vel M. — 12) nisi prius aut velata fuerit aut in m. M. — 13) tondeat aut in cinere et cilicio habitum mutare faciat in m. M. — 14) suo neglecto (om. voce suos) M. —

proinde statuimus hoc de cetero non praesumi; sed si quis hoc praesumpserit facere, et causam perdat et a communione efficiatur extraneus.

XIV.

Suggestente concilio id gloriosissimus dominus noster¹⁾ canonibus inserendum praecepit, ut Judaeis non liceat Christianas habere uxores vel concubinas neque mancipium Christianum²⁾ in usus proprios comparare; sed et si qui filii ex tali conjugio³⁾ nati sunt assumendos esse ad baptismum; nulla officia publica eos opus est agere; per quae eis occasio tribuatur poenam Christianis inferre; si qui vero Christiani ab eis Judaico ritu sunt maculati vel etiam circumcisi, non reddito pretio, ad libertatem et religionem redeant Christianam.

XV.

Si qui ex servis fiscalibus fortasse ecclesias construxerint easque de sua paupertate ditaverint, hoc⁴⁾ procuret episcopus prece sua auctoritate regia⁵⁾ confirmari.

XVI.

Quoniam paene per omnem Hispaniam sive Galliam⁶⁾ idolatriae⁷⁾ sacrilegium inolevit, hoc cum consensu gloriosissimi principis sancta synodus ordinavit, ut omnis sacerdos in loco suo una cum iudice territorii sacrilegium memoratum studiose perquirat, et exterminari inventa⁸⁾ non differat; homines⁹⁾ vero, qui ad talem errorem concurrunt, salvo¹⁰⁾ discrimine animae, qua¹¹⁾ potuerint animadversione coerceant; quod si neglexerint, sciant se utrique¹²⁾ excommunicationis periculum esse subituros. Si qui vero domini extirpare hoc malum a possessione sua neglexerint vel familiae suae prohibere noluerint, ab episcopo et ipsi a communione pellantur.

XVII.

Dum¹³⁾ multae querelae ad aures sancti concilii deferrentur¹⁴⁾, inter cetera tantae crudelitatis est opus nuntiatum quantum ferro¹⁵⁾ consedentium aures sacerdotum non possent, ut in quibusdam Hispaniae partibus filios suos parentes interimant fornicationis avidi, nescii pietatis; quibus si taedium est filios numerosius augere¹⁶⁾, prius se ipsos debent castigare a fornicatione; nam dum causa propagandae prolis sortiantur¹⁷⁾ conjugia, hi et parricidio et fornicationi tenentur obnoxii, qui foetus¹⁸⁾ necando proprios docent se non pro filiis sed pro libidine sociari¹⁹⁾. Proinde tantum nefas ad cognitionem gloriosissimi domini nostri Recaredi regis perlatum est, cuius

1) In Vallicell. iste canon incipit: *dominus noster*. — 2) *mancipia Christiana* M. — 3) *consortio* in m. M. — 4) *has* in m. M. — 5) *auctoritate gloriosi principis* ibid. — 6) *Galliciam* in m. M. — 7) M. semper: *idololatriae*. — 8) *invenitum* M. — 9) *omnes* in m. M. — 10) *sine* in m. M., *saevo* Vallic. — 11) *quae* in m. M. — 12) *utique* M. *sciant utique* T. 2. — 13) *Cum* M. — 14) *conferrentur* M. — 15) *capere* Vallic. — 16) *numerosos agere* M., *agere* Codd. Hisp. praeter A. et E. 3. — 17) *sortiuntur* M. — 18) *filios* in m. M. — 19) *uxores ducere* ibid. —

gloria dignata est iudicibus earundem partium imperare, ut hoc horrendum facinus ¹⁾ diligenter cum sacerdote requirant ²⁾ et adhibita severitate prohibeant; ergo et sacerdotes locorum haec sancta synodus dolentius convenit, ut idem scelus cum iudice curiosius quaerant et sine capitali vindicta acriori disciplina prohibeant.

XVIII.

Praecipit haec sancta et venerabilis ³⁾ synodus, ut stante priorum auctoritate canonum, quae bis in anno praecepit congregari concilia, consulta itineris longitudine et paupertate ecclesiarum Hispaniae, semel in anno in locum, quem metropolitanus elegerit, episcopi congregentur. Iudices vero locorum vel actores fiscalium patrimoniorum ex decreto gloriosissimi domini nostri ⁴⁾ simul cum sacerdotali concilio autumnali tempore ⁵⁾ die Kalendarum Novembrium in unum conveniant, ut discant ⁶⁾ quam pie et iuste cum populis agere debeant, ne ⁷⁾ in angariis aut in operationibus superfluis sive privatum onerent ⁸⁾ sive fiscalem gravent. Sint etenim ⁹⁾ prospectatores ¹⁰⁾ episcopi secundum regiam admonitionem, qualiter iudices cum populis agant; ut aut ipsos ¹²⁾ praemonitis corrigant aut insolentias eorum auditibus principis ¹³⁾ innotescant; quod si correptos emendare nequiverint, et ab ecclesia et a communione suspendant; a sacerdote vero et a senioribus deliberetur, quod provincia sine suo detrimento praestare debeat iudicium. Concilium autem ¹⁴⁾ non solvatur, nisi locum prius elegerint, quo succedente tempore iterum ad concilium veniatur, ut jam non necesse habeat metropolitanus episcopus pro congregando concilio literas destinare, si in priori concilio tempus omnibus denuntietur et locus.

XIX.

Multi contra canonum constituta sic ecclesias quas aedificaverint, postulant consecrari, ut dotem quam ei ecclesiae contulerint poseant ad episcopi ordinationem non pertinere, quod factum et in praeterito displicet et in futurum ¹⁵⁾ prohibetur ¹⁶⁾; sed omnia secundum constitutionem antiquam ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant.

---

1) ut amovendum tantum facinus in m. M. — 2) perquirant Codd. Hisp. praeter A. et E. 3., et M. — procurent al. requirant in m. M. —
 3) veneranda Codd. Hisp. praeter A. et E. 3., et Mansi, universalis in m. M. — 4) Reccaredi regis add. in m. M. — 5) aut vernali tempore aut in m. M. — 6) ut cum dei sacerdotibus constitui discant ibid. — 7) ne injustis vectigalibus et immoderatis exactionibus ipsos premant, sed potius per miserationem compatientes a gravaminibus defendant, ut bonos populi tutores facere decet, nec in m. M. —
 8) honorent M. — 9) sunt enim M. — 10) prospectores M. et BR. prospectores Christi E. 4. T. 1. — 12) ita ut ipsos M. —
 13) auditoribus principibus Vallie. — 14) deliberetur quid per provincias in suo detrimento praestare debeant iudices, si ad concilium non venerint, concilium vero in m. M. — 15) futuro in M. — 16) prohibeantur Vallie. — quod factum et taliter in praeterito corrigatur, [et] ut in futuro non fiat prohibeatur in m. M. —

XX.

Multorum querela hanc constitutionem exegit, quia cognovimus episcopos per parochias suas non sacerdotaliter¹⁾ sed et crudeliter deservire²⁾, et dum scriptum sit: *Forma estote gregis neque dominantas in clero*³⁾, exactiones dioecesi suae vel damna infligunt; ideo⁴⁾ excepto quod veterum constitutiones⁵⁾ a parochiis habere jubent episcopos, alia quae⁶⁾ hucusque praesumpta sunt denegentur, hoc est neque in angariis presbyteres aut⁷⁾ diacones neque in aliquibus fatigent⁸⁾ indictionibus, ne videamur⁹⁾ in ecclesia dei exactores potius quam dei pontifices nominari. Hi vero clerici, tam locales quam dioecesani, qui se ab episcopo gravari cognoverint, querelas suas ad metropolitanum deferre non differant, qui metropolitanus non moretur ejusmodi praesumptiones districte¹⁰⁾ coercere¹¹⁾.

XXI.

Quoniam cognovimus in multis civitatibus¹²⁾ ecclesiarum servos¹³⁾ et episcoporum vel omnium clericorum a iudicibus vel actoribus publicis in¹⁴⁾ diversis angariis fatigari¹⁵⁾, omne concilium a pietate gloriosissimi domini nostri poposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat, sed servi suprascriptorum officiorum in eorum usibus vel ecclesiae elaborent; si quis vero iudicium aut actorum clericum aut servum clerici vel ecclesiae in publicis ac privatis negotiis occupare voluerit, a communione ecclesiastica, cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

XXII.

Religiosorum omnium corpora, qui divina vocatione ab hac vita recedunt, cum psalmis tantummodo et psallentium vocibus debere ad sepulcra deferri¹⁶⁾; nam funebre carmen, quod vulgo defunctis cantari solet, vel peccatoribus se proximos aut familias cedere¹⁷⁾, omnino prohibemus. Sufficiat autem quod in spe resurrectionis Christianorum corporibus famulatus divinatorum impenditur canticorum, prohibet enim nos apostolus nostros¹⁸⁾ lugere defunctos dicens: *De dormientibus autem nolo vos contristari sicut et ceteri qui spem non habent*¹⁹⁾; et dominus non flevit Lazarum mortuum, sed ad hujus vitae aerumnas ploravit resuscitandum²⁰⁾; si enim potest hoc²¹⁾ episcopus, omnes Christianos agere prohibere non moretur²²⁾; religiosis tamen omnino aliter fieri non debere censemus, sic enim

1) deservire add. M. — 2) deservire A. E. 4. T. I. 2., et in m. M.

3) 1 Petr. 5, 3. — 4) ideoque M. — 5) institutiones Vallic. —

6) ut talia quae illis in m. M. — 7) et M. — 8) presbyteri vel diaconi . . . fatigentur Vallic. fatigentur A. — 9) videantur M. —

10) directe M. — 11) avertere (om. voce distr.) in m. M. —

12) per multas civitates M. — 13) colonos, libertos, servos in m. M.

14) in om. a M. — 15) dolemus, propter quod add. in m. M. —

16) deferre sufficiat in m. M. — 17) pectoribus . . . cedere M. —

18) nostros om. a M. — 19) 1 Thess. 4, 13. — 20) Joh. 11, 35. —

21) sic enim post hoc in m. M. — 22) Christianorum omnium prohibere, agere non moretur M. —

Christianorum per omnem mundum haberi¹⁾ oportet corpora defunctorum²⁾.

XXIII.

Exterminanda omnino est irreligiosa consuetudo, quam vulgus per sanctorum solemnitates agere consuevit, ut populi, qui debent officia divina attendere, saltationibus et turpibus invigilent cantibus³⁾, non solum sibi nocentes, sed et⁴⁾ religiosorum officiis perstreptentes; hoc enim ut ab omni Hispania depellatur, sacerdotum et iudicum a concilio sancto curae committitur⁵⁾.

CONCILIIUM TOLETANUM

SUB RECCAREDO ANNO DUODECIMO REGNI EJUS
ERA DCXXXV⁶⁾.

In nomine domini constitutio synodi episcoporum numero decem et sex, qui convenerunt in urbem Toletanam in ecclesiam apostolorum sanctorum Petri et Pauli sub die XVI. Kalendas Junias anno feliciter duodecimo regni Christianissimi et amatoris dei gloriosissimi domini Reccaredi regis.

I.

Priscorum patrum sequentes monita id praecipiant dei sacerdotes, ut quae sanctae trinitati conveniunt, operibus fidei catholicae in omnibus jungantur, ita ut sanctam et amicam dei observantes castitatem non solum retinendam pontifices suo corpore censeant, sed et presbyteris et diaconibus ministrantibus dei altaribus modis omnibus observandum constituent, ut ex his qui castitatis voluerit patientiam violare tali sorte coerceatur, ut ultimus a quo est gradu dejectus deo amplius non ministret, sed sacerdotis sui electione sit tali claustris conceptus, ut ceteros suo exemplo corrigat et ille ex poenitentia reviviscat.

II.

Id etiam placuit dei sacerdotibus, ne quisquam antistes infra suam parocciam dei aulam inquirat et munificus ille qui sanctam dei aedificaverit ecclesiam, quod ibidem pro suo haerede largitus est eodem loco presbyter secundum priorum canonum instituta deserviens habeat. Et si presbyterum ea facultas habere non permittit vel diaconus instituat. Certe si

1) *habere* M. — 2) *mundum numerantur reliquiae defunctorum* in m. M.

3) *canticis* M. — 4) *saltat. turp. invigilent canticis non solum mala cantantes sed et* in m. M. — 5) *committatur* M. — 6) Deest hoc concilium in Collectione can. eccl. Hispanae, desumptum est e collectione Mansi. —

minor est census, ostiarius a sacerdote sit electus, qui nitorem infra sinus sanctae ecclesiae faciat, qui et sanctarum reliquiarum luminaria omni subsequente nocte accendat.

CONCILIIUM TOLETANUM QUARTUM

SEXAGINTA SEX EPISCOPORUM HISPANIAE ET GALLIAE ANNO TERTIO REGNANTE DOMINO NOSTRO GLORIOSISSIMO PRINCIPE SISENANDO DIE NONARUM DECEMBRIS ERA DCLXXI. ¹⁾

Dum studio amoris Christi ac diligentia religiosissimi Sisenandi regis Hispaniae atque Galliae ²⁾ sacerdotes apud Toletanam urbem in nomine domini convenissemus, ut ejus imperiis atque jussis communis a nobis agitur de quibusdam ecclesiae disciplinis tractatus, primum gratias salvatori ³⁾ nostro deo omnipotenti egimus, post haec antefato ministro ejus excellentissimo et glorioso regi, cujus tanta erga deum devotio extat, ut non solum in rebus humanis sed etiam in causis divinis sollicitus maneat. Hic quippe dum in basilica beatissimae et sanctae martyris ⁴⁾ Leocadiae omnium nostrum pariter jam coetus adesset, tali pro merito fidei suae cum magnificentissimis et nobilissimis ⁵⁾ viris ingressus primum coram sacerdotibus dei humo prostratus cum lacrimis et gemitibus pro se interveniendum deo ⁶⁾ postulavit; deinde religiosa prosecutione synodum exhortatus est ut paternorum decretorum memores ad conservanda ⁷⁾ in nobis jura ecclesiastica studium praeberemus, et illa corrigere quae dum per negligentiam in usum venerunt contra ecclesiasticos mores licentiam sibi de usurpatione fecerunt. Talibus igitur ejus monitis congaudentes necessarium extitit juxta ejus nostrumque votum tractare quae competunt, sive in sacramentis divinis quae diverso atque illicito modo in Hispaniarum ecclesiis celebrantur, seu quae in moribus prave usurpata noscuntur; et quoniam generale concilium agimus, oportet primum nostrae vocis sermonem de deo esse, ut post professionem fidei sequentia operis nostri vota quasi super fundamentum firmissimum disponantur.

¹⁾ *Gesta synodalia in Toletana urbe in concilio LXII. episcoporum Hispaniae et Galliae provincialium edita, anno III. etc. M. — Era DCLXXI. B. 4. T. 1. — Mansi hoc concilium contulit cum codice Lucensi. —*

²⁾ *Gallaeciae in m. M. — ³⁾ salutari M. — ⁴⁾ confessoris M., et Codd. Hisp. praeter A. E. 3. — ⁵⁾ et nob. deest ap. M. —*

⁶⁾ *domino M. et C. Hisp. praeter A. E. 3. — ⁷⁾ confirmanda in m. M.*

I.

Secundum divinas scripturas et doctrinam, quam a sanctis patribus accepimus, patrem et filium et spiritum sanctum unius deitatis atque substantiae confitemur; in personarum diversitate trinitatem credentes, in divinitate unitatem praedicantes nec personas confundimus, nec substantiam separamus¹⁾. Patrem a nullo factum vel genitum dicimus, filium a patre non factum sed genitum asserimus, spiritum vero sanctum nec creatum nec genitum sed procedentem ex patre et filio profitemur, ipsum autem dominum nostrum Jesum Christum filium dei et creatorem omnium, ex substantia patris ante saecula genitum, descendisse ultimo tempore pro redemptione mundi a patre, qui nunquam desiit esse cum patre; incarnatus est enim ex spiritu sancto et sancta gloriosa dei genitrice virgine Maria et natus ex ipsa solus; idem²⁾ Christus dominus Jesus unus de sancta trinitate anima et carne perfectum sine peccato suscipiens hominem, manens quod erat, assumens quod non erat, aequalis patri secundum divinitatem, minor patri secundum humanitatem, habens in una persona duarum naturarum proprietates³⁾; naturae enim in illo duae, deus et homo, non autem duo filii et dii duo, sed idem una persona in utraque natura; perferens passionem et mortem pro nostra salute, non in virtute divinitatis sed in⁴⁾ infirmitate humanitatis, descendit ad inferos, ut sanctos qui ibidem tenebantur erueret, devicto quoque mortis imperio resurrexit; assumptus deinde in coelos⁵⁾ venturus est in futuro⁶⁾ ad iudicium vivorum et mortuorum; cujus morte et sanguine mundati remissionem peccatorum consecuti sumus, resuscitandi ab eo in die novissima in ea qua nunc vivimus carne et in ea qua resurrexit idem dominus forma, percepturi ab ipso, alii pro justitiae meritis vitam aeternam, alii pro peccatis supplicii aeterni sententiam. Haec est catholicae ecclesiae fides, hanc confessionem conservamus atque tenemus, quam quisquis firmissime custodierit perpetuam salutem habebit.

II.

Post rectae fidei confessionem, quae in sancta dei ecclesia praedicatur, placuit, ut omnes sacerdotes, qui catholicae fidei unitate complectimur, nihil ultra diversum aut dissonum in ecclesiasticis sacramentis agamus, ne quaelibet nostra diversitas apud ignotos seu carnales schismatis⁷⁾ errorem videatur ostendere, et multis existat in scandalum varietas ecclesiarum. Unus igitur ordo orandi atque psallendi a⁸⁾ nobis per omnem Hispaniam atque Galliam⁹⁾ conservetur, unus modus in missarum solemnitatibus, unus in vespertinis matutinisque officiis, nec diversa sit ultra in nobis ecclesiastica consuetudo

1) separantes Luc. — 2) solus autem M. idem Luc. — 3) proprietatem M. — 4) in om. a M., nec vero a cod. Luc. — 5) in coelum M. — 6) in futurum M. — 7) schismaticis in m. M. — 8) a deest ap. M. — 9) Galliciam in m. M. —

qui ¹⁾ una ²⁾ fide continemur ut regno; hoc enim et antiqui canones decreverunt, ut unaquaeque provincia et psallendi et ministrandi parem consuetudinem teneat ³⁾.

III.

Nulla paene res disciplinae mores ab ecclesia Christi depulit ⁴⁾ quam sacerdotum negligentia, qui contemptis canonibus ad corrigendos ecclesiasticos mores synodum facere negligunt; ob hoc a nobis universaliter definitum est, ut quia juxta antiqua patrum decreta bis in anno difficultas temporis fieri concilium non sinit, saltem vel semel a nobis celebretur, ita tamen ut si fidei causa est, aut quaelibet alia ecclesiae communis, generalis totius Hispaniae et Galliae ⁵⁾ synodus convocetur; si vero nec de fide nec de communi ecclesiae utilitate tractabitur, speciale erit concilium uniuscujusque provinciae, ubi metropolitanus ⁶⁾ elegerit peragendum. Omnes autem qui causas adversus episcopos aut judices vel ⁷⁾ potentes aut contra quoslibet alios habere noscuntur ad idem concilium concurrant, et quaecumque examine synodali a quibuslibet prave usurpata inveniuntur, regii executoris instantia justissime his quibus jura sunt, reformentur, ita ut pro compellendis iudicibus vel saecularibus viris ad synodum metropolitani studio idem ⁸⁾ executor a principe postuletur. Quinto decimo autem Kalendarum Juniarum congreganda est in unaquaque provincia synodus propter vernale tempus, quando herbis terra vestitur et pabula germinum inveniuntur.

IV.

Hora itaque diei prima ante ⁹⁾ solis ortum ejiciantur omnes ab ecclesia, obseratisque foribus cunctis ¹⁰⁾ ad unam januam, per quam sacerdotes ingredi oportet, ostiarii stent; et convenientes omnes episcopi pariter introeant et secundum ordinationis suae tempus ¹¹⁾ resideant. Post ingressum omnium episcoporum atque consessum vocentur deinde presbyteres, quos causa probaverit introire, nullus se inter eos ingerat diaconorum; post hos ingrediantur diacones probabiles, quos ordo poposcerit interesse, et corona facta de sedibus episcoporum presbyteres a tergo eorum resideant, diacones in conspectu episcoporum stent; deinde ingrediantur laici, qui electione ¹²⁾ concilii interesse meruerint ¹³⁾; ingrediantur quoque et notarii, quos ad recitandum vel excipiendum ordo requirit; et obserentur januae, sedentesque in diuturno silentio sacerdotes ¹⁴⁾ et cor totum ¹⁵⁾ habentes ad deum, dicat archidiaconus: Orate; statimque omnes in terra prostrabuntur ¹⁶⁾ et orantes diutius

1) quia in m. M. — 2) in una M. — 3) continent M. —

4) magis depulit in m. M. — 5) Galliciae ibid. — 6) prout uniuscujusque provinciae metropolitanus ibid. — 7) aut M. — 8) quidem in m. M. — 9) mane ante in m. M. — 10) obserbatts .. cuncti M.

11) tempora M. — 12) electioni M. — 13) meruerunt M. —

14) sedentibusque .. sacerdotibus .. habentibus .. orantibus in m. M. —

15) tantum ibid. — 16) prosternuntur ibid. —

tacite cum fletibus atque gemitibus, unus ex episcopis senioribus surgens orationem palam fundat ad dominum, cunctis adhuc in terra jacentibus. Finita autem oratione et responso ab omnibus: Amen, rursus dicat diaconus¹⁾: Erigite vos; et confestim omnes surgant et cum omni timore dei et disciplina tam episcopi quam presbyteres sedeant, sicque omnibus in suis locis in silentio cōsidentibus diaconus alba indutus codicem canonum in medium²⁾ proferens capitula de conciliis agendis pronuntiet, finitisque titulis metropolitanus episcopus concilium alloquatur dicens: Ecce, sanctissimi sacerdotes, recitatae sunt ex canonibus priscorum³⁾ patrum sententiae de concilio celebrando; si qua igitur quempiam vestrum actio commovet, coram suis fratribus proponat. Tunc si aliquis quaecumque querelam quae contra canones⁴⁾ agit in audientiam sacerdotalem⁵⁾ protulerit, non prius ad aliud transeat capitulum, nisi primum quae proposita est actio terminetur; nam et si presbyter aliquis aut diaconus, clericus sive laicus de his qui foris steterint, concilium pro qualibet re crediderit appellandum, ecclesiae metropolitanae archidiacono causam suam intimet, et ille concilio denuntiet; tunc illi et introeundi et proponendi⁶⁾ licentia concedatur. Nullus autem episcoporum a coetu communi secedat antequam hora generalis secessionis adveniat; concilium quoque nullus solvere audeat nisi fuerint cuncta determinata, ita ut quaecumque deliberatione communi finiuntur episcoporum singulorum manibus subscribantur; tunc enim deus suorum sacerdotum interesse credendus est, si tumultu omni abjecto sollicitate atque tranquille ecclesiastica negotia terminentur.

V.

Solet in Hispaniis de solemnitate paschali varietas existere praedicationis, diversa enim observantia laterculorum paschalis festivitatis interdum errorem parurit; proinde placuit, ut ante tres menses Epiphaniarum metropolitani sacerdotes literis se invicem inquirant, ut communi scientia edocti diem resurrectionis Christi et comprovincialibus suis insinuent et uno tempore celebrandum annuntient.

VI.

De baptismi autem sacramento propter quod in Hispaniis quidam sacerdotes trinam, quidam simplam mersionem faciunt, a nonnullis schisma esse conspicitur et unitas fidei scindi videtur; nam dum partes⁷⁾ diverso et quasi contrario modo agunt, alii alios non baptizatos⁸⁾ esse contendunt: proinde quid a nobis in hac sacramenti diversitate fiendum⁹⁾ sit apostolicae sedis informemur praeceptis, non nostram sed paternam institutionem sequentes. Beatae igitur memoriae Grego-

1) archidiaconus M. — 2) in medio M. — 3) sanctorum M. —

4) canonem M. — 5) in audientia sacerdotali M. — 6) proponendi Luc. — 7) patres M. — 8) nam dum partes diversae in baptizandis aliqua contrario modo agunt, ab aliis non baptizatos in m. M.

9) finiendum BR., et Mansi. —

rius Romanae ecclesiae pontifex, qui non solum partes Italiae illustravit sed et longe existentes ecclesias sua doctrina perdocuit, eflagitante sanctissimo Leandro episcopo de hac Hispaniae diversitate quid potius easset sequendum, inter cetera rescribens ei sic ait¹⁾: De trina vero mersione baptismatis nihil responderi verius potest quam ipsi sensistis, quia in una fide nihil officit sanctae ecclesiae consuetudo diversa. Nos autem quod tertio mergimus triduanae sepulturae sacramenta signamus, ut dum tertio ab aquis infans educitur, resurrectio triduanis temporis exprimatur; quod si quis forte etiam pro summae trinitatis veneratione existimet²⁾ fieri, neque ad hoc aliquid obsistit baptizandum semel in aquis mergere, quia dum in tribus subsistentiis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismo vel ter vel semel mergere, quando et in tribus mersionibus personarum trinitas et in una potest divinitatis singularitas designari. Sed si nunc usque ab haereticis infans in baptismo tertio mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant divinitatem dividant, dumque quod faciebant faciunt, morem vestrum se vicisse glorientur. Quapropter quia de utroque sacramento quod fit in sancto baptismo a tanto viro reddita est ratio, quod utrumque rectum, utrumque irreprehensibile in sancta dei ecclesia habeatur, propter vitandum autem schismatis scandalum vel haeretici dogmatis usum, simplam teneamus baptismi mersionem, ne videantur apud nos qui tertio mergunt haeticorum approbare³⁾ assertionem, dum sequuntur et morem, et ne forte cuiquam sit dubium hujus simpli mysterium sacramenti, videat in eo mortem et resurrectionem Christi significari; nam in aquis mersio quasi in infernum descensio est, et rursus ab aquis emersio resurrectio est. Item videant⁴⁾ in eo unitatem divinitatis et trinitatem personarum ostendi, unitatem dum semel mergimus⁵⁾, trinitatem dum in⁶⁾ nomine patris et filii et spiritus sancti baptizamur. Panditur hujus singularis baptismatis mysterium etiam sanctarum⁷⁾ scripturarum exemplis, Paulo apostolo attestante: *Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari⁸⁾*: mare quippe rubrum significat baptismum Christi sanguine consecratum, per quem populus dei semel transiit, ubi tamen tota erat trinitas, praecedente populum columna ignis et nubis; in igne quippe significabatur⁹⁾ pater, in columna filius, in nube spiritus sanctus. Jordanis quoque fluente cum arca populus dei semel transiit¹⁰⁾, per quod significatur simpla mersio baptismatis, cujus sacramento ecclesia abluitur, et de saeculi hujus laboribus per

1) Epp. lib. I, 41. — 2) Al. *acatimet*. — 3) *probare* M. — 4) *videat* M. — 5) *immergimus* M. — 6) *in* om. a M. — 7) *sacrarum* M. — 8) I Cor. 10, 2. Exod. 13, 21. 14, 24. — 9) *significatur* M. — 10) Josuae 3, 16. —

baptismum quasi per Jordanem ad terram coelestis repromissionis ingreditur.

VII.

Comperimus quod per nonnullas ecclesias in die sextae feriae passionis domini clausis basilicarum foribus nec celebretur officium nec passio domini populis praedicetur¹⁾, dum idem salvator noster apostolis suis praecipiat²⁾ dicens: *Passionem et mortem et resurrectionem meam omnibus praedicatē*. Ideoque oportet eodem die mysterium crucis, quod ipse dominus cunctis annuntiandum voluit, praedicare³⁾, atque indulgentiam criminum clara voce omnem populum postulare, ut poenitentiae compunctione mundati venerabilem diem dominicae resurrectionis remissis iniquitatibus suscipere mereamur, corporisque ejus et sanguinis sacramentum mundi a peccato⁴⁾ sumamus.

VIII.

Quidam in die ejusdem dominicae passionis ab hora nona⁵⁾ jejunium solvunt, conviviis abutuntur, et dum sol ipse eadem⁶⁾ die tenebris palleatus⁷⁾ lumen subduxerit, ipsaque elementa turbata moestitiam totius mundi ostenderint, illi jejunium tanti diei polluunt, epulisque inserviunt: et quia totum eundem diem universalis ecclesia propter passionem domini in moerore et abstinentia peragit, quicumque in eo jejunium praeter parvulos, senes et languidos ante peractas indulgentiae preces resolverit, a paschali gaudio depelletur⁸⁾, nec in eo sacramentum corporis et sanguinis domini percipiat, quia⁹⁾ diem passionis ipsius per abstinentiam non honorat.

IX.

Lucerna et cereus in pervigiliis¹⁰⁾ paschae apud quasdam ecclesias non benedicuntur, et cur a nobis benedicantur inquirunt; propter gloriosum enim noctis ipsius sacramentum solemniter haec benedicimus, ut sacrae resurrectionis Christi mysterium, quod tempore hujus votivae noctis advenit, in benedictione sanctificati luminis suscipiamus; et quia haec observatio per multarum loca terrarum regionesque Hispaniae in ecclesiis commendatur, dignum est ut propter unitatem pacis in Gallicanis¹¹⁾ ecclesiis conservetur; nulli autem impune erit qui haec statuta contempserit, sed paternorum¹²⁾ regulis subiacebit.

X.

Nonnulli sacerdotum per Hispanias reperiuntur, qui dominicam orationem, quam salvator noster docuit et praecipit, non quotidie sed tantum die dominica dicunt, et quia ut sine intermissione oremus apostolus docuit¹³⁾, qualiter autem oremus

1) celebratur . . . praedicatur M. — 2) praeciperit M. —

3) praedicari M. — 4) peccatis M. — 5) ad horam nonam M. —

6) eodem M. — 7) palliatus M. — 8) repellatur A. E. F. 4., et M. —

9) qui M. — 10) pervigiliis M. — 11) Gallicanis in m. M. —

12) patrum M. — 13) 1 Thess. 5, 17. —

Christus praecipit¹⁾ dicens: *Cum autem oratis, dicite: Pater noster, qui es in caelis*; quomodo erga quotidie non dicitur, quod sine intermissione dici iubetur? nam in tantum quotidie haec oratio dicenda est, quantum et ipso titulo utitur, dum vocatur oratio quotidiana; sic enim eam sancti patres nuncupaverunt, quod etiam apud doctores, quorum illustris doctrina²⁾ est, invenitur. Sanctus quippe Cyprianus³⁾ dicit: Itaque in oratione dominica panem nostrum, id est Christum dari nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus et vivimus a sanctificatione et corpore ejus non recedamus. Sanctus Hilarius dicit: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie; quid enim tam vult deus quam ut quotidie Christus habitet in nobis, qui est panis vitae et panis e coelo? et quia quotidiana oratio est, quotidie quoque ut detur oratur. Sanctus Augustinus⁴⁾ dicit: De quotidianis autem brevibusque peccatis, sine quibus vita haec non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit; eorum est enim dicere: *Pater noster, qui es in caelis*, qui jam patre tali regenerati sunt ex aqua et spiritu sancto: delet igitur haec quotidiana oratio minima quotidiana peccata, delet et illa, a quibus vita fidelium etiam scelerata⁵⁾ gesta poenitendo in melius mutata⁶⁾ discedit. Ergo sicut Christus praecipit, sicut apostolus admonuit, et quemadmodum doctores ecclesiastici instituerunt, quia quotidie vel cogitatione vel verbo vel opere delinquimus, quotidie hanc orationem effundere in conspectu dei debemus; quisquis ergo sacerdotum vel subdiaconum clericorum hanc orationem dominicam quotidie aut in publico aut in privato officio praeterierit, propter superbiam judicatus ordinis sui honore mulctetur⁷⁾.

XI.

Item cognovimus, quosdam Hispaniae sacerdotes, quod⁸⁾ in quadragesimae diebus Alleluja decantent⁹⁾ praeter in ultima hebdomade paschae, quod deinceps fieri interdiximus, statuentes, ut in omnibus praedictis quadragesimae diebus, quia tempus est non gaudii sed moeroris, Alleluja ideo¹⁰⁾ non decantetur; tunc enim opus est fletibus ac jejuniis insistere, corpus cilicio et cinere induere, animum moeroribus dejicere, gaudium in tristitiam vertere, quousque veniat tempus resurrectionis Christi, quando oporteat¹¹⁾ Alleluja in laetitia canere et moerorem in gaudium commutare. Hoc enim ecclesiae universalis consensio¹²⁾ in cunctis provinciarum¹³⁾ partibus roboravit, quod et a nobis omnibus ut conservetur per Hispanias Galliasque provincias oportebit; in temporibus¹⁴⁾ quoque reliquorum Ka-

1) praecipit M. — Luc. 11, 2. — 2) quorum in sacris doctrina M. —

3) Sermo de oratione dominica. — 4) Enchiridion ad Laurentium 11, 3. — 5) scelerate M. — 6) redacta M. — 7) privetur in u. M. — 8) qui M. — 9) decantant M. — 10) ideo om. a M. — 11) oportet M. — 12) consuetudo T. 2. — 13) terrarum Codd. Hisp. praeter Æ. T. 3, et M. — 14) Desinat omnia ab his vocibus usque ad illas: Si quis igitur in Æ BR: E. 4. U. G., et in cod. Luc. —

lendis¹⁾ Januariis, quae propter errorem gentiliū aguntur, omnino Alleluja non decantabitur²⁾, in quibus etiam praeter piscem et olus, sicut in illis³⁾ quadraginta diebus, ceteris⁴⁾ carnibus abstinetur et a quibusdam etiam nec vinum bibitur. Si quis igitur episcopus aut presbyter aut diaconus aut quilibet ex ordine clericorum fuerit repertus, qui arbitrium suum huic constitutioni aestimat praefendum, ordinis sui officio carere cogatur et⁵⁾ communione⁶⁾ ejusdem paschae privetur.

XII.

In quibusdam Hispaniarum ecclesiis laudes post apostolum decantantur priusquam evangelium praedicetur, dum canones praecipiant⁷⁾ post apostolum non laudes sed evangelium pronuntiare⁸⁾; praesumptio est enim ut anteponantur⁹⁾ ea quae sequi debent, nam laudes ideo evangelium sequuntur propter gloriam Christi quae per idem evangelium praedicatur; circa omnes igitur sacerdotes hic ordo deinceps retineatur; excommunicationis poenam suscepturi, qui hunc ordinem perturbaverint.

XIII.

De hymnis etiam canendis et salvatoris et apostolorum habemus exemplam, nam et ipse dominus hymnum dixisse perhibetur, Matthaeo evangelista testante: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti*, et Paulus apostolus ad Ephesios scripsit dicens: *Implemini spiritu loquentes vos in psalmis et hymnis et cantibus¹⁰⁾ spiritualibus*. Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem dei atque apostolorum et martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant pro eo quod de scripturis sanctorum canonum vel apostolica traditione non existunt; respuant ergo et illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidie publico privatoque officio in fine omnium psalmodiarum dicimus: Gloria et honor patri et filio et spiritui sancto in saecula saeculorum. Amen. Nam et ille hymnus, quem nato in carne Christo angeli cecinerunt: *Gloria in excelsis deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis*, et reliqua quae ibi sequuntur, ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec idem in ecclesiis canendus est¹¹⁾, quia in sanctarum scripturarum libris non est¹²⁾? Componuntur ergo hymni, sicut componuntur missae sive preces vel orationes sive commendationes seu manus impositiones, ex quibus si nulla dicantur¹³⁾ in ecclesiis, vacant officia omnia ecclesiastica. Admonet haec fieri atque hortatur Timotheum apostolus dicens: *Obsecro igitur*

1) reliquis id est. Kal. M. — 2) decantetur M. — 3) aliis M. — 4) a ceteris M. — 5) ordinis — cogatur et desunt in codice Lucensi. 6) a communione M. — 7) praecipiant M. — 8) annuntiare C. Hisp. praeter A. E. 3., annuntiare M. — 9) antea ponantur M. — 10) canticis M. — Matth. 26, 30. Ephes. 5, 18. 19, — 11) nec ipsi in ecclesiis canendi sunt A. et M. — 12) invenitur M., inveniantur A. et in m. M. — 13) decantentur in m. M. —

*primo omnium fieri obsecrationes, orationes*¹⁾, *postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et pro omnibus qui in sublimitate sunt*²⁾. Sicut igitur orationes ita et hymnos in laudem dei compositos nullus nostrum³⁾ ulterius improbet, sed pari modo Gallia⁴⁾ Hispaniaque celebret; excommunicatione plectendi, qui hymnos rejicere fuerint ausi.

XIV.

Hymnum quoque trium puerorum, in quo universa coeli terraeque creatura deum collaudat et quem ecclesia catholica per totum orbem diffusa celebrat, quidam sacerdotes in missa dominicorum dierum et in solemnitatibus martyrum canere negligunt; proinde hoc sanctum concilium instituit, ut per omnes ecclesias Hispaniae vel Galliae⁵⁾ in omnium missarum solemnitate idem hymnus in pulpito⁶⁾ decantetur; communionem amissuri qui et antiquam hujus hymni consuetudinem nostramque definitionem excesserint.

XV.

In fine psalmodiarum non sicut a quibusdam hucusque: Gloria patri, sed: Gloria et honor patri, dicatur, David propheta dicente: *Afferte domino gloriam et honorem*⁷⁾; et Joannes evangelista in Apocalypsi audivit vocem coelestis exercitus dicentium⁸⁾: *Honor et gloria deo nostro sedenti in throno*; ac per hoc haec duo sic oportet in terris dici, sicut in coelis resonant. Universis igitur ecclesiasticis hanc observantiam damus, quam quisquis praeterierit communionis jacturam habebit.

XVI.

Sunt quidam, qui in fine responsoriorum Gloriam non dicant propter quod interdum inconvenienter resonat⁹⁾; sed haec est discretio, ut in laetis sequatur Gloria, in tristioribus repetatur principium.

XVII.

Apocalypsis¹⁰⁾ librum multorum conciliorum auctoritas et synodica sanctorum praesulum Romanorum decreta Joannis evangelistae esse praescribunt¹¹⁾, et inter divinos libros recipiendum constituerunt¹²⁾; et quia plurimi¹³⁾ sunt, qui ejus auctoritatem non recipiunt atque in ecclesia dei praedicare contemnunt, si quis eum deinceps aut non receperit aut a pascha usque ad pentecosten missarum tempore in ecclesia non praedicaverit, excommunicationis sententiam habebit.

XVIII.

Nonnulli sacerdotes post dictam orationem dominicam statim communicant, et postea benedictionem populo¹⁴⁾ dant, quod deinceps interdicimus; sed post orationem dominicam et

1) orationes om. a M. — 2) I Tim. 2, 1. 2. — 3) vestrum M., nostrum Luc. — 4) in Gallia in m. M. — 5) Galliciae ibid. —

6) in pulchro in m. M. — 7) Psalm. 28, 2. — 8) Joanne ... Audivi ... dicentem M. — Apoc. 5, 13. — 9) consonat M. —

10) Apocalypsim M. — 11) praescribunt M. — 12) Verba: constituerunt — recipiunt desunt ap. M., sed desiderantur ab illo. —

13) et quoniam plurimi Luc. — 14) in populo M. —

conjunctionem panis et calicis benedictio in populum sequatur, et tunc demum corporis et sanguinis domini sacramentum sumatur, eo videlicet ordine ut sacerdos et levita ante altare communicent, in choro clerus, extra eorum populus.

XIX.

Perniciosa consuetudo nequaquam est reticenda¹⁾, quae majorum statuta praeteriens omnem ecclesiae ordinem perturbavit, dum alii per ambitum sacerdotia²⁾ appetunt, alii oblatiis muneribus pontificatum assumunt, nonnulli etiam sceleribus implicati vel saeculari militiae dediti³⁾ indigni ad honorem summi⁴⁾ ac sacri ordinis pervenerunt; de quorum scilicet casu⁵⁾ atque remotione oportuerat quidem statuendum, sed⁶⁾ perturbatio quamplurima ecclesiae oriretur. Praeteritis omis- sis, deinceps qui non promoveantur ad sacerdotium ex regulis canonum necessario credimus inserendum: id est qui in aliquo crimine detecti⁷⁾ sunt, qui infamiae nota aspersi sunt⁸⁾, qui scelera aliqua per publicam poenitentiam admisisse confessi sunt, qui in haeresim lapsi sunt, qui in haeresi baptizati aut rebaptizati esse nescuntur, qui semetipsos absciderunt, aut naturali defectu membrorum aut decisione⁹⁾ aliquid minus habere noscuntur, qui secundae uxoris conjunctionem sortiti sunt, aut numerosa conjugia frequentarunt¹⁰⁾, qui viduam vel marito relictam duxerunt aut corruptarum mariti fuerunt, qui concubinas ad fornicationes¹¹⁾ habuerunt, qui servili conditioni obnoxii sunt, qui ignoti sunt, qui neophyti vel laici sunt, qui saeculari militiae dediti sunt, qui curiae nexibus obligati sunt, qui inscii literarum sunt, qui nondum ad triginta annos pervenerunt, qui per gradus ecclesiasticos non accesserunt¹²⁾, qui ambitu honorem quaerunt, qui muneribus honorem obtinere moluntur, qui a decessoribus in sacerdotium eliguntur¹³⁾; sed nec ille deinceps sacerdos erit, quem nec clerus nec populus propriae civitatis elegit, nec¹⁴⁾ auctoritas metropolitana vel comprovincialium¹⁵⁾ sacerdotum assensu¹⁶⁾ exquisivit. Quicumque igitur deinceps ad ordinem sacerdotii postulatur¹⁷⁾, et in his, quae praedicta¹⁸⁾ sunt, exquisitus in nullo horum deprehensus fuerit atque examinatus probabilis vita atque doctrina¹⁹⁾ extiterit, tunc secundum synodalia vel decretalia constituta cum omnium clericorum vel civium voluntate ab universis comprovincialibus episcopis²⁰⁾ aut certe a tribus in sacerdotium die dominica consecrabitur, conviventibus²¹⁾ ceteris,

1) recipienda in m. M. — 2) sacerdotium M. — 3) saecularibus dediti in m. M. — 4) summum M. — 5) causa in m. M. — 6) sed ne M., alia usus interpunctione verborum sequentium. — 7) detecti in m. M. — 8) Verba: qui inf. nota asp. sunt desunt ap. M. — 9) defectione in m. M. — 10) aut num. conj. frequent. deest in Luc. — 11) concubinas aut fornicarias in m. M. — 12) ascenderunt ibid. — 13) in episcopos non ordinentur add. in m. M. — 14) elegerit vel M. — 15) provincialium A., et M. — 16) assensus non exquisivit in m. M. — 17) postulatus M. — 18) praedicatus A. E. 3. — 19) vitae atque doctrinae M. — 20) presbyteris Luc. — 21) conviventibus M. —

qui absentes fuerint, literis suis, et magis auctoritate vel praesentia ejus, qui est in metropoli constitutus¹⁾. Episcopus autem comprovincialis ibi consecrandus est, ubi metropolitanus elegerit, metropolitanus autem non nisi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus. Si quis autem deinceps contra praedicta vetita canonum ad gradum sacerdotii indignus aspirare contenderit, cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subjacebit.

XX.

In veteri lege ab anno vicesimo et quinto levitae tabernaculo servire mandantur²⁾, cujus auctoritatem in canonibus et sancti patres secuti sunt. Nos et divinae legis et conciliorum praecepti³⁾ immemores, infantes et pueros levitae facimus ante legitimam aetatem, ante experientiam vitae; ideoque ne ulterius fiat a nobis, et divinae legis et canonicis admonemur sententiis; sed a viginti quinque annis aetatis levitae consecrentur, et a triginta annis presbyteres ordinentur, ita ut secundum apostolicum praeceptum *probentur primum, et sic ministrent nullum crimen habentes*⁴⁾.

XXI.

Quicumque in sacerdotio dei positi sunt, irreprehensibiles esse debent, Paulo apostolo attestante: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse*⁵⁾; inoffensos igitur et immaculatos decet dei existere sacerdotes, nec ullo eos fornicationis contagio pollui, sed castè viventes mundos semetipsos celebrandis exhibeant sacramentis. Abstineamus ergo nos ab omni opere malo et ab omni inquinamento carnis liberi maneamus, ut mundi corpore, purgati mente possimus ad sacrificium Christi digni accedere et deum pro delictis omnium deprecari.

XXII.

Quamvis conscientiam apud deum nos habere oporteat, tamen et apud homines famam optimam custodire convenit, ut juxta praeceptum apostolicum non tantum coram deo, sed etiam coram hominibus vitae sanctae testimonium habeamus⁶⁾; quidam enim hucusque sacerdotum non modicum scandalum creaverunt, dum in accusatione luxuriae⁷⁾, in conversatione vitae non bonae famae existunt. Ut igitur excludatur deinceps omnis nefanda suspicio aut casus, et ne detur ultra saecularibus obtrectandi locus, oportet episcopos testimonium probabilem personarum⁸⁾ in conclavi suo habere, ut et deo placeant per conscientiam puram⁹⁾ et ecclesiae per optimam famam.

XXIII.

Non aliter placuit, ut quemadmodum anflistites, ita presbyteres atque levitae, quos forte infirmitas aut aetatis gravi-

1) qui vere metropolitanus est constitutus in m. M. — 2) praecipiantur in m. M. — 3) et praeceptorum canonum ibid. — 4) 1 Tim. 3, 10.

5) 1 Tim. 3, 2. — 6) Rom. 12, 17. 2 Cor. 8, 21. — 7) in acc. luxuriae om. a M. — 8) conversationis et vitae add. in m. M. — 9) per conversationem bonam C. Hisp. praeter A. E. 3. T. 2., et ia m. M. —

tas in conclavi episcopi manere non sinit, ut et fidem in caelulis suis testes vitae habeant, vitamque suam sicut homine ita et meritis teneant.

XXIV.

*Prona est omnis aetas ab adolescentia in malum*¹⁾, nihil enim incertius quam vita adolescentium; ob hoc constituendum²⁾ oportuit, ut si qui in clero puberes³⁾ aut adolescentes existunt, omnes in uno conclavi atrii commorentur, ut lubricae aetatis annos non in luxuria, sed in disciplinis ecclesiasticis agant deputati probatissimo seniori, quem et magistrum doctrinae et iustem vitae habeant; quod si aliqui ex his pupilli existunt sacerdotali tutela foveantur, ut et vita eorum a criminibus intacta sit, et res ab injuria improborum⁴⁾: Qui autem his praeceptis reluctaverint⁵⁾, monasteriis deputentur, ut vagantes animi et superbi severiori regula distringantur.

XXV.

Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in sacerdotibus dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt; sacerdotes enim legere sancta scriptura admonet⁶⁾, Paulo apostolo dicente ad Timotheum: *Intende lectioni, exhortationi, doctrinae, semper permans in his*. Sciant igitur sacerdotes scripturas sanctas et canones⁷⁾, ut omne opus eorum in praedicatione et doctrina⁸⁾ consistat, atque aedificent cunctos tam fidei scientia quam operum disciplina.

XXVI.

Quando presbyteres in parochias⁹⁾ ordinantur, libellum officialem a sacerdote suo accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant¹⁰⁾, ne per ignorantiam etiam ipsis divinis sacramentis offendant, ita ut quando ad litanias vel ad concilium venerint, rationem episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium celebrant vel baptizant.

XXVII.

Quando presbyteres aut¹¹⁾ diacones per parochias constituuntur, oportet eos¹²⁾ professionem episcopo suo facere, ut caste et pure¹³⁾ vivant sub timore dei, ut dum eos talis professio alligat¹⁴⁾, vitae sanctae disciplina retineat¹⁵⁾.

XXVIII.

Episcopus, presbyter aut diaconus, si a gradu suo injuste dejectus in secunda¹⁶⁾ synodo innocens reperitur, non potest esse quod fuerat nisi gradus amissos recipiat, ut si episcopus

1) Genes. 8, 21. — 2) constituere in m. M. — 3) impuberes in m. M.

4) et res eorum ab injuria impiorum in m. M. — 5) resultaverint M.

6) legere sanctas scripturas admonentur M. — I Tim. 4, 13. 15. —

7) meditentur add. in m. M. — 8) in praedicatione divina in m. M. —

9) in parochiis M. — 10) accedant in m. M. — 11) vel M. —

12) primum add. in m. M. — 13) casti et puri T. 2. — 14) obligat

BR. E. 4. T. 1. U. G., religat T. 2. et M. — 15) disciplinam retineant M. — dum eos tali professione obligaverit, sanctam disciplinam

retineant in m. M. — 16) sancta in m. M. —

fuerit, recipiat¹⁾ coram altario de manu episcoporum²⁾ orarium, annulum et baculum; si presbyter, orarium et planetam³⁾; si diaconus, orarium et albam; si subdiaconus, patenam et calicem; sic et reliqui gradus ea in reparationem sui recipiant, quae cum ordinarentur perciperant⁴⁾.

XXIX.

Si episcopus quis⁵⁾ aut presbyter sive diaconus vel quilibet ex ordine clericorum magos aut aruspices⁶⁾ aut ariolos aut certe augures vel sortilegos vel eos, qui profitentur artem aliquam⁷⁾, aut aliquos eorum similia exercentes consulere fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suae depositus⁸⁾ monasterii poenam⁹⁾ excipiat¹⁰⁾, ibique perpetuae poenitentiae deditus scelus, admissum sacrilegii luat.

XXX.

Confinitimi hostium sacerdotes, praeter eos qui a regia potestate licentiam acceperunt, quodlibet¹¹⁾ mandatum ad gentem extraneam¹²⁾ occulte accipere vel dirigere non praesument; qui autem deprehenditur atque convincitur, denunciatus principi apud concilium condigna animadversione mulcabitur.

XXXI.

Saepe principes contra quoslibet majestatis¹³⁾ obnoxios sacerdotibus negotia sua committunt; sed¹⁴⁾ quia sacerdotes a Christo ad ministerium salutis electi sunt, ibi consentiant¹⁵⁾ regibus fieri iudices, ubi jurejurando supplicii indulgentia promittitur, non ubi discriminis sententia praeparatur¹⁶⁾. Si quis ergo sacerdotum contra hoc commune consultum discussor in alienis periculis extiterit, sit reus effusi sanguinis apud Christum, et apud ecclesiam perdat proprium gradum.

XXXII.

Episcopi in protegendis populis¹⁷⁾ ac defendendis impositam a deo sibi curam non ambigant, ideoque dum conspiciunt iudices ac potentes¹⁸⁾ pauperum oppressores existere, prius eos sacerdotali admonitione redarguant; et si contempserint emendari¹⁹⁾, eorum insolentias regis²⁰⁾ auribus intiment, ut quos sacerdotalis admonitio non flectit ad justitiam, regalis potestas ab improbitate coerceat. Si quis autem episcoporum id neglexerit, concilio reus erit.

XXXIII.

*Avaritia radix cunctorum malorum*²¹⁾, cujus sitis etiam sacerdotum mentes obtinet; multi enim fidelium in amorem²²⁾ Christi et martyrum in parochiis episcoporum basilicas con-

1) ut si ep. fuerit recipiat deest ap. M. — 2) episcopi M. —
 3) patenam in m. M. — 4) perciperunt M. — 5) quis deest ap. M.
 6) incantatores in m. M. — 7) artem magicam ibid. — 8) suspensus
 ibid. — 9) curam, al. censuram in m. M. — 10) monasterium in-
 gressus in m. M. — 11) aut quodlibet in m. M. — 12) a gente extra-
 nea M. — 13) magistratus Luc. — 14) et M. — 15) consen-
 titur M. — 16) promittatur .. praeparatur M. — 17) pupillis T. 2.
 18) et potestates M. — 19) emendare M. — anathematizentur add. in
 m. M. — 20) insolentiam regis M. — 21) I Tim. 6, 10. — 22) in
 amore M., in honore in m. M. —

struunt, oblationes conscribunt¹⁾, sacerdotes haec auferunt atque in usus suos convertunt; inde est quod cultores sacrorum deficient, dum stipendia sua perdunt, inde labentium basilicarum ruinae non reparantur, quia avaritia sacerdotali omnia auferuntur. Pro qua re constitutum est a praesenti concilio, episcopos ita dioeceses suas regere, ut nihil ex earum jure praesumant auferre, sed juxta priorum auctoritatem concilio tam de oblationibus quam de tributis²⁾ ac frugibus tertiam consequantur; quod si amplius quidpiam ab eis praesumptum extiterit, per concilium restauretur, appellantibus aut ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum, si jam illi a saeculo decesserunt. Noverint autem conditores basilicarum in rebus, quas eisdem ecclesiis conferunt, nullam potestatem habere, sed juxta canonum constituta³⁾ sicut ecclesiam ita et dotem ejus ad ordinationem episcopi pertinere.

XXXIV.

Quicumque episcopus alterius episcopi dioecesim per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quia⁴⁾ secundum jus legis ejus jam videtur esse dioecesis, admittenda⁵⁾ non est contra eum actio repossedendi, sed hoc intra unam provinciam⁶⁾, extra vero nullo modo, ne dum dioecesis defenditur provinciarum termini confundantur.

XXXV.

Sicut dioecesis alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non admittit⁷⁾, ideoque basilicae quae novae conditae fuerint ad eum procul dubio episcopum pertinent, cujus conventus esse constiterit.

XXXVI.

Episcopum per cunctas dioeceses parochiasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat, quid⁸⁾ unaquaeque basilica in reparationem⁹⁾ sui indigeat; quod si ipse aut languore detentus aut aliis occupationibus implicatus id explere nequiverit, presbyteres probabiles¹⁰⁾ aut diaconos mittat, qui et redditus basilicarum et reparationes et ministrantium vitam inquirent.

XXXVII.

Quicumque episcopi suffragio cujuslibet aliquid ecclesiasticae utilitati¹¹⁾ providerint et pro eo quodcumque modicum¹²⁾ in remuneratione¹³⁾ promiserint, promissi solutionem eos exsolvere oportebit, ita ut id ad concilium comprovinciale deductum eorum conniventia confirmetur, quia sicut Paulus apostolus ait: *Dignus est operarius mercedem suam accipere*¹⁴⁾.

1) oblationes sanctas tribuunt in m. M. — 2) de decimis tributis in m. M. — 3) instituta M. — 4) possederit, eam tenet quamvis in m. M. — 5) et admittit. ibid. — 6) parochiam ibid. — 7) admittit, al. amittit in m. M. — 8) quo M. — 9) in reparatione M. — 10) probabiles vitae in m. M. — 11) utilitatis ibid. — 12) quodcumque commodum ibid. — 13) in remunerationem M. — 14) mercede sua M. — 1 Tim. 5, 18. —

XXXVIII.

Praebendum est a sacerdotibus vitae solatium indigentibus et maxime his, quibus restituenda vicissitudo est; quicumque ergo fidelium de facultatibus suis ecclesiae aliquid devotione propria contulerint¹⁾, si forte ipsi aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem ecclesia suffragium vitae pro temporis usu percipiant. Si enim clericis vel monachis seu peregrinis aut quamlibet necessitatem sustinentibus pro solo religionis intuitu in usum res ecclesiasticae largiuntur, quanto magis his consulendum est, quibus retributione²⁾ justa debetur?

XXXIX.

Nonnulli diacones in tantam erumpunt superbiam, ut sese presbyteris anteponant atque in primo choro ipsi priores stare praesumant, presbyteris in secundo choro constitutis; ergo ut sublimiores sibi presbyteros agnoscant, tam hi quam illi in utroque choro³⁾ consistent.

XL.

Orariis duobus, nec episcopo quidem licet nec presbytero p̄ti, quanto magis diacono⁴⁾, qui minister eorum est? Unum igitur orarium oportet levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est praedicat, dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat; caveant igitur amodo levitae⁵⁾ gemino uti orario, sed uno tantum et puro nec ullis coloribus aut auro ornato.

XLI.

Omnes clerici vel lectores sicut levitae et sacerdotes detonso superius toto capite inferius solam circuli coronam relinquant, non sicut hucusque in Gallaeciae partibus facere lectores videntur, qui prolixis ut laici comis in solo capitis apice modicum circumum tondunt⁶⁾; ritus enim iste in Hispaniis⁷⁾ hucusque haeticorum fuit, unde oportet ut pro amputando ecclesiae scandalo hoc signum dedecoris auferatur et una sit tonsura vel habitus, sicut totius Hispaniae est usus. Qui autem hoc non custodierit fidei, catholicae reus erit.

XLII.

Cum clericis extraneae foeminae nullatenus habitent, nisi tantum mater et soror, filia vel amita, in quibus personis nihil sceleris aestimari foedus naturae permittit; id enim et constitutio antiquorum patrum decrevit.

XLIII.

Quidam clerici legitimum non habentes conjugium extraneorum mulierum vel ancillarum suarum interdicta sibi conser-

1) contulerunt M. — 2) retributio in m. M. — 3) In vulgatis Gratiani (distinct. 93): in utroque ordine. Verum in omnibus mss. codicibus ecclesiae Tolitanae et bibliothecae regiae D. Laur. legitur: in utroque choro, praeterquam in Lucensi codice, ubi habetur: in utroque consistant, quam lectionem optime sentiam est Decr. Gregor. M.

4) Si orariis duo nec episcopo induere quidem licet nec presbytero, utique multo minus diacono in m. M. — 5) caveant .. levitae M. — 6) tondent M. — 7) Hispania M. —

fla appetunt, ideoque quaecumque clericis taliter adjunctae¹⁾ sunt²⁾, ab episcopo auferantur et veniuntur, illis pro tempore religatis³⁾ ad poenitentiam, quos sua libidine interfecerunt⁴⁾.

XLIV.

Clerici, qui sine consulto episcopi sui uxores duxerint⁵⁾, aut viduam vel repudiatam vel meretricem in conjugium acceperint, separari eos a proprio episcopo oportebit.

XLV.

Clerici, qui in quacumque seditione⁶⁾ arma volentes sumpserint aut⁷⁾ sumpserunt, reperti amisso ordinis sui gradu in monasterium poenitentiae⁸⁾ contradantur.

XLVI.

Si quis clericus in demoliendis sepulcris fuerit deprehensus, quia facinus hoc pro sacrilegio legibus publicis sanguine vindicatur, oportet canonibus in tali scelere proditum a clericatus ordine submoveri et poenitentiae triennio deputari.

XLVII.

Praecipiente domino nostro atque excellentissimo Sisenando rege id constituit sanctum concilium; ut omnes ingenui clerici pro officio religionis ab omni publica indictione atque labore habeantur immunes, ut liberi deo serviant nullaque praepediti necessitate ab ecclesiasticis officiis retrahantur.

XLVIII.

Eos, quos oeconomus Graeci vocant, hoc est qui vice episcoporum res ecclesiasticas tractant, sicut sancta synodus Chalcedonensis⁹⁾ instituit, omnes episcopos de proprio clero ad regendas ecclesias habere oportet; qui autem deinceps contempserit, obnoxius eidem magno concilio¹⁰⁾ erit.

XLIX.

Monachum aut paterna devotio aut propria professio¹¹⁾ facit; quidquid horum fuerit, alligatum¹²⁾ tenebit; proinde eis¹³⁾ ad mundum reverti intercludimus aditum, et omnem ad saeculum interdicimus regressum.

L.

Clerici, qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopo in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.

LL.

Nuntiatum est praesenti concilio, quod monachi episcopali imperio servili opere mancipentur et jura monasteriorum contra instituta¹⁴⁾ canonum illicita praesumptione usurpantur, ita ut paene ex coenobio possessio fiat atque illustris portio Christi

1) conjunctae A. BR. E. 4. T. 1. — 2) ideoque quae conjunctae taliter cum clericis sunt in m. M. — 3) ligatis A. BR. E. 4., relegatis T. 1. U. G. — 4) interfecerunt E. 4. — 5) ux. duxerint deest ap. M. — 6) factione in m. M. — 7) vel M. — 8) perempter in m. M. — 9) Can. 26. — 10) ejusdem magni concilii M. — 11) confessio ms. Harduini. — 12) alligatum in m. M. — 13) his M. — 14) constituta M. —

ad ignominiam servitutemque perveniat; quapropter monemus eos qui ecclesiis praesunt, ut ultra talia non praesumant, sed hoc tantum sibi in monasteriis vindicent sacerdotes, quod ¹⁾ praecipiant canones, id est monachos ad conversationem sanctam praemonere ²⁾; abbates aliaque officia instituere, atque extra regulam facta corrigere. Quod si aliquid in monachis ³⁾ canonicis interdictum praesumpserint aut usurpare quidpiam de monasterii rebus tentaverint, non deerit ab illis sententia excommunicationis, qui se deinceps nequaquam sustulerint ab illicitis.

LII.

Nonnulli monachorum egredientes a monasterio non solum ad saeculum revertuntur, sed etiam et uxores accipiunt; hi igitur revocati in idem monasterium ⁴⁾, a quo exierunt, poenitentiae deputentur ibique ⁵⁾ defleant crimina sua unde decesserunt.

LIII.

Religiosi viri propriae regionis, qui nec inter clericos nec inter monachos habentur, sive hi qui per diversa loca vagi feruntur ⁶⁾, ab episcopis, in quorum conventu commanere noscuntur, licentia eorum coerceatur, in clero aut in monasteriis deputati, praeter hos ⁷⁾, qui ab episcopo aut propter aetatem aut propter languorem fuerint absoluti.

LIV.

Hi, qui in discrimine constituti poenitentiam accipiunt, nulla manifesta scelera confitentes, sed tantum peccatores se praedicantes, huiusmodi, si revaluerint, possunt etiam pro morum probitate ad gradus ecclesiasticos pervenire; qui vero ita poenitentiam accipiunt, ut aliquod mortale peccatum perpetrasse publice fateantur, ad clerum vel honores ecclesiasticos pervenire nullatenus possunt ⁸⁾, quia se confessione propria notaverunt.

LV.

Quicumque ex saecularibus accipientes poenitentiam se totonderunt, et rursus praevaricantes laici effecti sunt, comprehensi ab episcopo suo ad poenitentiam, ex qua recesserant, revocentur ⁹⁾; quod si aliqui per poenitentiam ¹⁰⁾ irrevocabiles sunt nec admoniti revertuntur, vere ut apostatae coram ecclesia anathematis sententia condemnentur. Non aliter et hi qui detonsi a parentibus fuerint, aut sponte sua amissis parentibus se ipsos ¹¹⁾ religioni voverunt ¹²⁾, et postea habitus saeculares ¹³⁾ sumpserunt: et iidem a sacerdote comprehensi ad cultum religionis acta prius poenitentia revocentur.

1) quos in m. M. — 2) promovere ibid. — 3) in monachos in m. M. — 4) in eodem monasterio M. — 5) Ab hac voce: ibique, usque ad finem canonis desunt omnia in A. — 6) vagi fuerint M., vagitantur Æ. — 7) praeter illos M. — 8) vel ad... poterunt M. — 9) renoventur in m. M. — 10) poenitentiam Æ. BR. E. 4., et in m. M. — 11) qui tonsi collatantibus parentibus fuerint se ipsos in m. M. — 12) devoverunt M. — 13) habitum saecularem M. —

tur; quod si reverti non possunt¹⁴⁾, vere ut apostatae anathematis sententiae subjiciantur. Quae forma servabitur etiam in viduis virginibusque sacris ac poenitentibus foeminis, quae sanctimoniam habitum induerunt et, postea aut vestem mutaverunt aut ad nuptias transierunt.

LVI.

Duo sunt genera viduarum, saeculares et sanctimoniales; saeculares viduae sunt, quae adhuc disponentes nubere²⁾ laicalem habitum non deposuerunt; sanctimoniales sunt, quae jam mutato habitu saeculari sub religioso cultu in conspectu sacerdotis vel ecclesiae apparuerunt³⁾. Hae si ad nuptias transierint, juxta apostolum non sine damnatione erunt, quia se primum deo voventes postea castitatis propositum abjecerunt⁴⁾.

LVII.

De Judaeis autem hoc praecepit sancta synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre: *Cui enim vult deus miseretur et quem vult indurat*⁵⁾; non enim tales inviti salvandi sunt sed volentes, ut integra sit forma justitiae; sicut enim homo proprii⁶⁾ arbitrii voluntate serpenti obediens periiit, sic vocante⁷⁾ gratia dei propriae mentis conversione homo quisque credendo salvatur⁸⁾. Ergo non vi sed liberi⁹⁾ arbitrii facultate¹⁰⁾ ut convertantur suadendi¹¹⁾ sunt, non potius impellendi. Qui autem jam pridem ad Christianitatem venire coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi principis Sisebuti¹²⁾, quia jam constat eos¹³⁾ sacramentis divinis associatos et baptismi gratiam suscepisse¹⁴⁾ et chrismate unctos esse et corporis domini et sanguinis extitisse participes, oportet ut fidem etiam, quam vi vel necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen domini¹⁵⁾ blasphemetur, et fides quam susceperunt vilis ac contemptibilis habeatur.

LVIII.

Tanta est quorundam cupiditas, ut *quidam eam appetentes, juxta quod ait apostolus, etiam a fide erraverint*¹⁶⁾; multi quippe hucusque ex sacerdotibus atque laicis accipientes a Judaeis munera perfidiam eorum patrocinio suo fovebant¹⁷⁾, qui non immerito ex corpore Antichristi esse noscuntur, quia¹⁸⁾ contra Christum faciunt. Quicumque igitur deinceps episcopus sive clericus vel¹⁹⁾ saecularis illis contra fidem Christianam suffragium²⁰⁾ vel munere vel favore praestiterit, vere ut pro-

1) quod si renoverent et reverti nolunt in m. M. — 2) nubere om. a M. — 3) apparuerint M. — 4) I Tim. 5, 12. — 5) Rom. 9, 18. — 6) propria in m. M. — 7) se add. ibid. — 8) solvatur ibid. — 9) libera M. — 10) voluntate et facultate in m. M. — 11) salvandi ibid. — 12) Ita legendum ex chronico Isidori aera 540, ubi dicit eum aemulationem dei habuisse sed non secundum scientiam. Malo Sisenandi Ivo et Burchardus. M. cf. Legum Wisegothorum lib. 12, l. 10, tit. 3. — 13) esse add. M. — 14) percepisse M. — 15) nomen divinum M. — 16) erraverunt Æ. BR. E. 4. et M. — I Tim. 6, 10. — 17) fovent in m. M. — 18) qui M. — 19) sive M. — 20) auxilium in m. M. —

fanus et sacrilegus anathema effectus ab ecclesia catholica et regno dei efficiatur ¹⁾ extraneus, quia dignum est ut a corpore Christi separetur, qui inimicis Christi ²⁾ patronus efficitur.

LIX.

Plerique, qui ex Judaeis dudum ad Christianam fidem promoti sunt, nunc blasphemantes in Christum non solum Judaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam et abominandas circumcisiones exercere praesumpserunt ³⁾, de quibus consulto ⁴⁾ piissimi ac religiosissimi principis domini nostri Sisenandi regis hoc sanctum ⁵⁾ decrevit concilium; ut hujusmodi transgressores pontificali auctoritate correcti ⁶⁾ ad cultum Christiani ⁷⁾ dogmatis revocentur, ut quos voluntas propria non emendat, animaversio sacerdotalis coerceat. Eos autem, quos circumciderunt, si filii eorum sunt, a parentum consortio separentur, si servi, pro injuria corporis sui libertati tradantur.

LX.

Judaeorum filios vel filias ⁸⁾, ne parentum ultra ⁹⁾ involvantur errore ¹⁰⁾, ab eorum consortio separari decernimus, deputatos aut monasteriis aut Christianis viris ac mulieribus demum timentibus, ut sub eorum conversatione ¹¹⁾ cultum fidei discant atque in melius instituti tam in moribus quam in fide proficiant.

LXI.

Judaei baptizati, si postea praevaricantes in Christum qualibet poena damnati extiterint ¹²⁾, a rebus eorum fideles filios excludi non oportebit, quia ut ¹³⁾ scriptum est: *Filius non portabit iniquitatem patris* ¹⁴⁾.

LXII.

Saepe malorum consortia etiam bonos corrumpunt, quanto magis eos, qui ad vitia proni sunt? Nulla igitur ultra communio sit Hebraeis ad fidem Christianam translatis cum his, qui adhuc in veteri ritu consistunt, ne forte eorum participio ¹⁵⁾ subvertantur. Quicumque igitur amodo ex his, qui baptizati sunt, infidelium consortia non vitaverint, et hi Christianis donentur, et illi publicis caedibus deputentur.

LXIII.

Judaei, qui Christianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab episcopo civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur; quod si admoniti noluerint, separentur, quia non potest infidelis in ejus permanere conjunctione ¹⁶⁾, quae jam in Christianam translata est fidem; filii autem qui ex talibus nati existunt, fidem atque conditionem

1) habetur in m. M. — 2) Christi om. a M. — 3) exercere noscuntur in m. M. — 4) consultu M. — 5) sacrum M. — 6) correpti M. — 7) Christi M. — 8) filios vel filias baptizatos in m. M. — 9) ultra M. — 10) erroribus C. H. (praeter A. E. 3. G.), et M. — 11) sub eorum cura et conversatione in m. M. — 12) extiterunt M. — 13) ut om. a M. — 14) et pater non portabit iniquitatem filii add. in m. M. — Kzech. 18, 20. — 15) participatione M., participio ms. Hard. — 16) conjugio M. —

matris sequantur; similiter et hi qui procreati sunt de infidelibus mulieribus et fidelibus¹⁾ viris Christianam sequantur religionem, non Judaicam superstitionem.

LXIV.

Non potest erga homines esse fidelis, qui deo extiterit infidus²⁾; Judaei ergo, qui dudum Christiani effecti sunt³⁾ et nunc in Christi fidem praevaricati sunt, ad testimonium dicendum admitti non debent, quamvis sese³⁾ Christianos annuntient, quia sicut in fide Christi suspecti sunt, ita et in testimonio humano dubii habentur. Infirmari ergo oportet eorum testimonium, qui in fide falsi docentur; nec eis esse credendum, qui veritatis a se fidem abjiciunt⁴⁾.

LXV.

Praecipiente domino atque excellentissimo Sisenando rege id constituit sanctum concilium, ut Judaei aut hi, qui ex Judaeis sunt, officia publica nullatenus appetant, quia sub hac occasione Christianis injuriam faciunt; ideoque iudices provinciarum cum sacerdotibus eorum subreptiones fraudulenter elicitas⁵⁾ suspendant; et officia publica eos agere non permittant. Si quis autem iudicum hoc permiserit, velut in sacrilegum excommunicatio proferatur, et is, qui subreperit, publicis caedibus deputetur.

LXVI.

Ex decreto gloriosissimi principis hoc sanctum elegit concilium, ut Judaeis non liceat, Christianos servos habere nec Christiana mancipia emere nec cujusquam consequi largitate⁶⁾; nefas est enim ut membra Christi serviant Antichristi ministris⁷⁾. Quod si deinceps servos Christianos vel ancillas Judaei habere praesumpserint, sublatis ab eorum dominatu libertatem a principe consequantur.

LXVII.

Et si qui⁸⁾ nulla ex rebus suis pauperibus Christi distribuunt, aeterni iudicis voce in futurum condemnabuntur, quanto magis hi qui auferunt pauperibus quod non dederunt? Quapropter episcopi qui nihil ex proprio suo ecclesiae¹⁰⁾ Christi compensaverunt hanc divinam sententiam metuant et liberos ex familiis¹¹⁾ ecclesiae ad condemnationem suam facere non praesumant; impium est enim ut qui res suas ecclesiae¹²⁾ Christi non contulit, damnum inferat et jus ecclesiae alienare

1) infidelibus M: fidelibus Luc. — 2) infidelis Æ. BR. E. A. T. 1. 2., et M. — 3) esse se. M. — 4) abjecerunt in. m. M. — 5) relictas A., et M. — 6) largitates in. m. M. — 7) membris in. m. M. —

8) Cap. 67—62 reperi in vetustissimo codice Lucensi ante annos circiter mille scripto; ex eo vero dandas hic variantes censeo, quas ut secernerem a variantibus ex alio vetusto codice Luc. hic a me datas (p. 220 not. 1) hoc signo † distinguo. Numerum capitum eundem qui est in editis servat, sed capita (canones) aeras appellat. MANR. — 9) Et hi qui T. T. et M.; Si qui T. 2. — 10) ecclesiae in. m. M. — 11) ex famulis ms. Hard. — 12) ecclesiae M. —

intendat ¹⁾); tales igitur liberos ²⁾ successor episcopus absque ³⁾ aliqua oppositione ad jus ecclesiae revocabit; quia eos non aequitas sed improbitas absolvit.

LXVIII.

Episcopus qui mancipium juris ecclesiae non retento ecclesiastico patrocínio ⁴⁾ manumitti desiderat, duo meriti ejusdem et peculii coram concilio ecclesiae, cui praecinet, per commutationem subscribentibus sacerdotibus offerat, ut rata et justa inveniatur definitio commutantis ⁵⁾; tunc enim liberam manumissionem sine patrocínio ecclesiae concedere poterit, qui ⁶⁾ eum quem libertati tradere disponit jam juri ⁷⁾ proprio acquisivit. Hujusmodi autem liberto adversus ecclesiam cujus juris extitit accusandi vel testificandi denegetur licentia; quod si praesumpserit, placet ut stante commutatione in servitutem propriae ecclesiae revocetur, quam ⁸⁾ nocere conatur.

LXIX.

Consensus totius concilii definit, ut sacerdotes, qui aut res suas ⁹⁾ ecclesiae relinquunt, aut nihil habentes aliqua tamen praedia aut familias ecclesiis suis conquirunt, licebit illis aliquos de familiis ejusdem ecclesiae manumittere juxta rei collatae modum, quem antiqui canones decreverunt, ita ut cum peculio et posteritate sua ingenui sub patrocínio ecclesiae maneant, utilitates injunctas sibi juxta quod potuerint prosequentes.

LXX.

Liberti ecclesiae, quia nunquam moritur eorum patrona, a patrocínio ejusdem nunquam discedat, nec posteritas ¹⁰⁾ quidem eorum, sicut priores canones decreverunt; ac ne forte libertas eorum in futura prole non pateat ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens sese ab ecclesiae patrocínio subtrahat ¹¹⁾, necesse est, ut tam iidem liberti, quam ab is progeniti professionem episcopo suo faciant, per quam se ex familia ecclesiae liberos ¹²⁾ effectos esse fateantur, ejusque patrocínio non relinquunt, sed juxta virtutem suam obsequium ei vel obedientiam praebeant.

LXXI.

Liberti ecclesiae, qui a patrocínio ejus discedentes quibuslibet personis adhaeserunt, si admoniti redire contempserint, manumissio eorum irrita sit, quia per inobedientiae contemptum ingrati actione tenentur.

LXXII.

Liberti, qui a quibuscumque manumissi sunt atque ecclesiae patrocínio commendati existunt, sicut regulae antiquorum patrum constituerunt, sacerdotali defensione a cujuslibet inso-

¹⁾ contendat ms. Hard. — ²⁾ liberos Luc. † et in m. M. —
³⁾ absque om. a M. nec vero a Luc. †. — ⁴⁾ patrimonio M. —
⁵⁾ commutationis in m. M. — ⁶⁾ quia Æ. BR. E. 4. T. I., et M. —
⁷⁾ jure M., juri in m. M. — ⁸⁾ cui M. — ⁹⁾ qui aut aliquid in m. M. — ¹⁰⁾ posteritates M. — ¹¹⁾ non subtrahat in m. M. —
¹²⁾ liberos M. —

lencia protegantur, sive in statu libertatis eorum seu in peculio quod habere noscuntur.

LXXIII.

Quicumque libertatem a dominis suis ita percipiunt, ut nullum sibimet in eis ¹⁾ obsequium patronus retinet, isti si sine crimine ²⁾ sunt, ad clericatus ordinem libere ³⁾ suscipiuntur ⁴⁾, quia directa manumissione absoluti noscuntur. Qui vero retento obsequio manumissi sunt, pro eo quod adhuc a patrono ⁵⁾ servituti tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad ecclesiasticum ordinem promovendi, ne quando voluerint eorum domini fiant ex clericis servi.

LXXIV.

De familiis ecclesiae constituere presbyteres et diacones per parochias liceat, quos tamen vitae rectitudo et probitas morum commendat, ea tamen ratione, ut antea manumissi libertatem status sui percipiant et denuo ad ecclesiasticos honores succedant: irreligiosum est enim obligatos existere servitute ⁶⁾, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quidquid autem talibus aut per libertatem concessum aut successione extiterit debitum ⁷⁾ aut a quolibet quoquo modo collatum, non licebit eis quidpiam inde in extraneas personas transmittere, sed omnia ad jus ecclesiae, a qua manumissi sunt, post ⁸⁾ eorum obitum pertinere: his quoque sicut et ceteris ecclesiae libertis accusandi vel testificandi adversus ecclesiam aditus intercluditur; quod ⁹⁾ si aspiraverint, non solum libertatis beneficio careant sed etiam et ¹⁰⁾ honoris gradu, quem non dignitate naturae sed temporis necessitate ¹¹⁾ promeruerunt.

LXXV.

Post instituta quaedam ecclesiastici ordinis vel decreta, quae ad quorundam pertinent disciplinam, postrema nobis cunctis sacerdotibus sententia est pro robore nostrorum regum et stabilitate gentis Gothorum pontificale ultimum sub deo iudice ferre decretum: multarum quippe gentium, ut fama est, tanta extat perfidia animorum, ut fidem sacramento ¹²⁾ promissam regibus suis observare ¹³⁾ contemnant, et ore simulent juramenti professionem, dum retineant mente perfidiae impietatem; jurant enim regibus suis, et fidem quam pollicentur praevaricant, nec metuunt volumen illud iudicii dei, per quod inducitur maledictio multaque poenarum comminatio super eos, qui jurant in nomine dei mendaciter ¹⁴⁾. Quae igitur spes talibus populis contra hostes laborantibus erit? quae fides ultra cum aliis gentibus in pace credenda? quod foedus non violan-

1) in eis om. a M. — 2) capitali add. in m. M. — 3) liberi in m. M. — 4) suscipiantur M. — 5) adhuc patroni in m. M. — 6) servituti M. — 7) datum in m. M. — 8) oportet post etc. M. — 9) ad quod M., quod Luc. (primus ille v. p. 220 not. 1). — 10) et om. a M. — 11) tempore necessitatis Æ. BR. — 12) Atto Vercell. spicileg. tom. 8, pag. 105; juramento. Hard. — 13) servare M. — 14) Jerem. 7 et 27. —

dum? quæ in hostibus jurata sponsio permanebit¹⁾, quando nec ipsis propriis regibus juratam fidem conservant? quis enim adeo furiosus est, qui caput suum manu propria desecet? Illi ut²⁾ notum est immemores salutis suæ propria manu se ipsos interimunt, in semetipsos suosque reges proprias convertendo vires, et dum dominus dicat³⁾: *Nolite tangere Christos meos*, et David: *Quis, inquit, extendet manum suam in Christum domini et innocens erit?* illis nec vitare metus est perjurium nec regibus suis inferre exitium. Hostibus quippe fides pacti datur nec violatur; quod si in bello fides valet, quanto magis in suis⁴⁾ servanda est? Sacrilegium quippe est, si violetur a gentibus regum suorum promissa fides, quia non solum in eis⁵⁾ fit pacti transgressio, sed et in deum quidem, in cuius nomine pollicetur ipsa promissio. Inde est, quod multa regna terrarum coelestis iracundia ita permutavit, ut per impietatem fidei et morum alterum ab altero solveretur: unde et nos cavere oportet casum hujusmodi gentium, ne similiter plaga ferriamur praecipiti et poena puniamur crudeli; si⁶⁾ enim deus angelis in se praevaricantibus non pepercit, qui per inobedientiam coeleste habitaculum perdiderunt, unde per Esaiam dicit⁷⁾: *Inebriatus est gladius meus in coelo*; quanto magis nos nostræ salutis interitum timere debemus, ne per infidelitatem eodem saevientis dei gladio pereamus? Quod si divinam iracundiam vitare volumus et severitatem ejus ad clementiam provocare cupimus⁸⁾, servemus erga deum religionis cultum atque timorem⁹⁾ et usque in mortem custodiamus erga principes nostros pollicitam fidem atque sponsonem: non sit in nobis sicut in quibusdam gentibus infidelitatis subtilitas impia, non subdola mentis perfidia, non perjurii nefas, nec conjurationum nefanda molimina; nullus apud nos praesumptione regnum arripiat; nullus excitet mutuas seditiones civium; nemo meditetur interitus regum, sed defuncto in pace principe primatus¹⁰⁾ totius gentis cum sacerdotibus successorum regni consilio¹¹⁾ communi constituent, ut dum unitatis concordia a nobis retinetur, nullum patriæ gentisque discidium¹²⁾ per vim atque ambitum oriatur¹³⁾. Quod si haec admonitio mentes nostras non corrigit et ad salutem communem cor nostrum nequaquam perducit, audite sententiam nostram: Quicumque igitur a nobis vel totius Hispaniæ populis qualibet conjuratione vel studio sacramentum fidei suæ, quod pro patriæ gentisque

1) *stabilis permanebit* in m. M. — 2) *Illud M., illi ut* Luc. —

3) *dicit M.* — Psalm. 105, 15. 1 Sam. 26, 9. — 4) *in ceteris* in m. M. — 5) *in eos* M. — 6) *sic M., si* Luc. — 7) *unde et per E. dicitur* M. — Jes. 34, 5. — 8) *revocare cupimus* Luc.; sequentia omittit idem et hisce continuat verba illa: *etiam fautores tanti criminis una cum eis, qui (in) eadem conjuratione tanti criminis manere nituntur, pari poena perditionis constringuntur, quos in perniciem etc. vide p. 243 not. 7.* — 9) *cum timore* M. omissis verbis *et usque in mortem.* —

10) *primates* M. — 11) *concilio* M. — 12) *gentis discidium* M. — 13) *moliatur* in m. M. —

Gothorum statu vel conservatione ¹⁾ regiae salutis pollicitus est, temeraverit ²⁾ aut regem nece attrectaverit aut potestate regni exuerit aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu dei patris et angelorum, atque ab ecclesia catholica, quam perjurio profanaverit, efficiatur extraneus et ab omni coetu Christianorum alienus cum omnibus impietatis suae sociis, quia oportet ut una poena teneat obnoxios, quos similis error invenerit implicatos. Quod iterum secundo replicamus dicentes: Quicumque amodo ex nobis vel cunctis Hispaniae populis quolibet tractatu vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae gentisque Gothorum statu vel conservatione regiae salutis pollicitus est, violaverit aut regem nece attrectaverit aut potestate regni exuerit aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu Christi et apostolorum ³⁾ ejus, atque ab ecclesia catholica, quam perjurio profanaverit, efficiatur extraneus et ab omni consortio Christianorum alienus, et damnatus in futuro dei judicio habeatur cum participibus suis, quia dignum est, qui talibus sociantur, ipsi etiam damnationis eorum participationi ⁴⁾ obnoxii teneantur. Hoc etiam tertio acclamamus dicentes: Quicumque amodo ex nobis vel cunctis Hispaniae populis qualibet meditatione vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae salute gentisque Gothorum statu vel incolumitate regiae potestatis pollicitus est, violaverit aut regem nece attrectaverit aut potestate regni exuerit aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu spiritus sancti et martyrum Christi, atque ab ecclesia Christi ⁵⁾ catholica, quam perjurio profanaverit, efficiatur extraneus et ab omni communione Christianorum alienus, neque partem justorum habeat, sed cum diabolo et angelis ejus aeternis suppliciis condemnatur una cum eis, qui eadem conjugatione nituntur, ut ⁶⁾ par poena perditionis constringat, quos in perniciem ⁷⁾ prava societas copulat: et ideo, si placet omnibus qui adestis haec tertio reiterata sententia, vestrae ⁸⁾ vocis eam consensu firmate. Ab universo clero vel populo dictum est: Qui contra hanc vestram ⁹⁾ definitionem praesumpserit, anathema Maranatha, hoc est perditio in adventu ¹⁰⁾ domini sit, et cum Juda Iscariote partem habeat et ipse ¹¹⁾ et socii eorum. Amen.

Quapropter nos ipsi sacerdotes omnem ecclesiam ¹²⁾ Christi ac populum admonemus, ut haec tremenda et toties reiterata sententia nullum ex nobis praesenti atque aeterno condemnet iudicio, sed fidem promissam erga gloriosissimum

1) observatione in m. M. — 2) tentaverit ibid. — 3) angelorum in m. M. — 4) participatione M. — 5) Christi om. a M. — 6) et in m. M. — 7) in perniciem M. — vide p. 242 not. 8. — 8) hoc tertio reiteratum sententiae vestrae in m. M. — 9) nostram ibid. — 10) in adventum M. — I Cor. 16, 22. — 11) ipsi M. — 12) nos ipsi et sacerdotes omnes sanctam ecclesiam in m. M. —

dominum nostrum Sisenandum regem custodientes ac sincera illi devotione famulantes non solum divinae pietatis clementiam in nobis provocemus, sed etiam gratiam antefati principis percipere mereamur ¹⁾).

Te quoque ²⁾ praesentem regem futurosque aetatum sequentium principes humilitate, qua debemus, deprecamus, ut moderati et mites erga subjectos existentes cum justitia et pietate populos a deo vobis creditos regatis, bonamque vicissitudinem, qui vos constituit, largitori Christo respondeatis ³⁾, regnantes in ⁴⁾ humilitate cordis, cum studio bonae actionis, nec ⁵⁾ quisquam vestrum solus in causis capitum aut rerum sententiam ferat ⁶⁾, sed consensu publico cum rectoribus ex iudicio manifesto delinquentium culpa pateat, servata vobis in offensis mansuetudine, ut non severitate magis in illis quam indulgentia polleatis; ut dum omnia haec auctore deo pio a vobis moderamine conservantur, et reges in populis, et populi in regibus, et deus in utrisque laetetur. Sane de futuris regibus hanc sententiam promulgamus, ut si quis ex eis contra reverentiam legum superba dominatione et fastu regio in flagitiis ⁷⁾ et facinore sive cupiditate crudelissimam potestatem in populis exercuerit, anathematis sententia a Christo domino condemnatur, et habeat a deo separationem atque iudicium propter quod praesumpserit prava agere et in perniciem regnum convertere ⁸⁾).

De Suintilane ⁹⁾ vero, qui scelera propria metuens se ipsum regno privavit et potestatis fascibus exiit, id cum gentis consulto decrevimus, ut neque eundem vel uxorem ejus propter mala, quae commiserunt, neque filios eorum unitati nostrae unquam consociemus, nec eos ad honores, a quibus ob iniquitatem dejecti sunt, aliquando promoveamus ¹⁰⁾, quique etiam sicut fastigio ¹¹⁾ regni habentur extranei, ita et a possessione rerum, quas de miserorum sumptibus hauserant ¹²⁾, maneant alieni, praeter in id, quod pietate piissimi principis nostri fuerint consecuti. Non aliter et Geilanem ¹³⁾ memorati Suintilani ¹⁴⁾ et sanguine et scelere fratrem, qui neque in germanitatis foedere ¹⁵⁾ stabilis extitit, nec fidem gloriosissimo domino nostro pollicitam conservavit, hunc igitur eum conjuge sua, sicut et antefatos ¹⁶⁾, a societate gentis atque consortio nostro placuit separari, nec in amissis facultatibus in quibus

1) Amen add. M. — 2) Haec omnia de formando optimo principe fere desumpta sunt ex Augustino de civit. dei lib. 5, c. 24, in quo veram regum felicitatem describit. Mansi. — 3) *rependatis* in m. M. —

4) cum M. — 5) Ne M. — 6) *in causa captivum aut rerum sententia feriat* in m. M. — 7) *infatus* BR. E. 4. — 8) *deducere* in m. M. — 9) Alias Mansi: *Suintilanus*, *Suintihila*, vide not. 14 et pag. 246 not. 1. — 10) *provehamus* in m. M. — 11) *a fastigio* M. — 12) *hauserunt* in textu, *muverunt* in m. M. — 13) *Geilanem* M. — 14) *Suintilani* in textu, *Suintilanae* in m. M. — vide not. 9. — 15) *fide* ibid. — 16) *sicut et ante factum est* ibid. —

per iniquitatem creverant reduces fieri, praeter in id¹⁾, quod consecuti fuerint pietate clementissimi principis nostri, cujus gratia et bonos donorum praemiis ditat et malos a beneficentia sua non separat.

Gloria autem et honor omnipotenti deo²⁾, in cujus nomine congregati sumus; post haec pax, salus³⁾ et diuturnitas piissimo et amatori Christi domino nostro Sisenando regi, cujus devotio nos ad hoc decretum salutiferum convocavit. Corroboret Christi gloria regnum illius gentisque⁴⁾ Gothorum in fide catholica, annis et meritis protegat illum usque ad ultimam senectutem summi⁵⁾ dei gratia, et post praesentis regni gloriam⁶⁾ ad aeternum regnum transeat, ut⁷⁾ sine fine regnet, qui intra saeculum⁸⁾ fideliter⁹⁾ imperat, ipso praestante, qui est rex regum et dominus dominorum¹⁰⁾ cum patre et spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

Definitis itaque his, quae superius comprehensa sunt, annuente religiosissimo principe placuit deinde nulla re impediante, a quolibet nostrum ea, quae constituta sunt, temerari, sed cuncta salubri consilio conservare¹¹⁾: quae quia profectibus ecclesiae et animae nostrae conveniunt, etiam propria subscriptione. ut permaneant roboramus¹²⁾.

CONCILIIUM TOLETANUM QUINTUM
VIGINTI QUATUOR EPISCOPORUM HABITUM ERA
DCLXIV. 13) ANNO PRIMO DOMINI NOSTRI
CHINTILANI REGIS.

Apu**d** urbem Toletanam diversis ex provinciis Hispaniae sacerdotes domini in uno pacis collegio¹⁴⁾ in basilica sanctae martyris¹⁵⁾ Leocadiae qui consedimus, gratiarum actiones omnipotenti domino persolvimus propter suam magnam misericordiam, cujus nutu in hanc convenimus concordiam, et gloriosi

---

1) praeter id M. — 2) deo nostro C. Hisp. (praeter A. et E. 3.) et M.
 3) salus et pax M. — 4) gentesque in m. M. — 5) summa M. —
 6) pro praesentis regni gloria T. 2. — 7) et in m. M. — 8) in saeculo in m. M. — 9) feliciter C. Hisp. (praeter A. E. 3. U.), et M.
 10) dominantium A. E., et M. — 11) conservari in m. M. — 12) et subscripserunt omnes additur in A. et E. 3., et in m. M. — 13) XX. episc. M., XXII. episc. Aguirre. — Era 674 (ann. Chr. 636) A. E. E. 3. U. G., et M. Non video quam ob causam editores collect. can. eccl. Hisp. lectionem istam praetulerint. — 14) in unum positi et collecti, al. qui in uno pacis osculo in m. M. — 15) confessoris BR. E. 4. T. I., et M. —

principis nostri Chintilani¹⁾ regis initia, ob cuius salutis et felicitatis constantiam supernam imploramus clementiam, qui in medium²⁾ nostri coetus ingressus cum optimatibus et senioribus palatii sui supplex se omnium orationibus commendavit, suosque fideles ita facere sancta exhortatione³⁾ coegit; atque hanc institutionem, quam ex praecepto ejus et decreto nostro sancimus, divina inspiratione praemisit⁴⁾.

I.

Scilicet ut in cuncto regno a deo sibi concessa specialis et propria haec religiosa omni tempore teneatur observantia, ut a die Iduum Decembrium litaniae triduo ubique⁵⁾ annua successione peragantur et indulgentia delictorum lacrymis impetretur; quod si dies dominica intercesserit, in sequenti hebdomada celebrentur, ut quoniam abundante iniquitate et deficiente caritate eo usque protelatur malitia, ut nova⁶⁾ exercentur facinora, nova quoque haec ipsa surgat consuetudo, quae possit ante omnipotentis oculos nostra⁷⁾ esse purgatio.

II.

Summa autem nobis vigilantia et grandi religionis cura providendum est, ut mala, quae assidue prohibita perpetrantur, circuminspecta disciplina ecclesiastica extirpentur, non enim incassum scriptum est: *Pestilenti flagellato stultus sapientior erit*⁸⁾. Quamobrem quoniam praeponderante onere delictorum experientia pacis semper ac saepe fieri discimus, quod magno vitare debemus, quodque etiam custodituros nos cum divinis sacramentis spondemus⁹⁾, temeritate violamus, ideo¹⁰⁾ frequenter est compescendum, quod crebro invenitur transgressum. Sed ne succedentes praecedentibus ac deinde sequentes invideant anterioribus, ut cuncta quieta et pacata¹¹⁾ permaneant, haec nostri concilii communiter considerata deferatur sententia: Ut servatis¹²⁾ quaecumque in universali et magna synodo¹³⁾ provisae conscriptaeque circa principum salutem et utilitatem sunt, haec quoque adjecta custodiantur: videlicet, ut omni benignitate omnique firmitate circa omnem posteritatem principis nostri Chintilani¹⁴⁾ regis teneatur dilectio et praebeatur rationabile defensionis adminiculum, ne rebus juste provisae¹⁵⁾ aut etiam parentum digna provisione procuratis vel juris proprietate injuste fraudentur, ne a quoquam causae illicitae et exquisitae laedendi eos praebentur¹⁶⁾, ne quocumque

1) Chinthilae BR. E. 4. T. 1. 2., Cinthilas M. Chintilanae, al. Suintihilae in m. M. — cf. pag. 244 not. 9. — 2) quod in medio M. —

3) oratione U. G. — 4) promisit in m. M. — 5) usque M. —

6) abundante iniquitate efficitur, ut usquequaque prolata malitia nova in m. M. — 7) vestra M. — 8) Prov. 19, 25. 21, 11. —

9) spondimus M., spondemus sed rem in m. M. — 10) ideoque M. —

11) quiete et pacate M. — 12) servetis M. — 13) Conc. Tolet. IV. c. 75. — 14) Cintilae M. — v. Conc. Tolet. VI. c. 16. —

15) res justae provisae aut .. 16) procuratae ad juris proprietatem pertinentes injuste fraudentur nec a quoquam causa illicite exquisita laedendi eos praebentur in m. M. —

modo quibuslibet ¹⁾ rebus sprete dilectione molestantur; haec enim licentia efficit et principes in subjectis suspectos et subjectos in bonis principum cupidos. Quocirca ne haec praemissa temerentur ²⁾ et ut cupiditas radix omnium malorum auferatur, contestamur omnes praesentes et absentes vel etiam futuris temporibus subsequentes coram deo et angelis ejus, quod si quisquam nostrae contestationis ³⁾ temerator extiterit atque contemptor ⁴⁾ et quacumque argumentatione odiose eos molestare aut in aliquo ⁵⁾ fuerit conatus laedere, sit anathema in Christianorum omnium coetu atque superno condemnatur iudicio, sit exprobrabilis omnibus catholicis et abominabilis sanctis angelis in ministerio dei constitutis, sit in hoc saeculo perditus et in futuro condemnatus, quia ⁶⁾ tam rectae provisioni noluit praebere consensum.

III.

Inexpertis et novis morbis novam decet invenire medelam: quapropter quoniam ⁷⁾ inconsiderate ⁸⁾ quorundam mentes et se minime capientes, quos nec origo ornat nec virtus decorat, passim ⁹⁾ putant licenter ¹⁰⁾ ad regiae potestatis ¹¹⁾ pervenire fastigia, hujus rei causa nostra omnium cum invocatione divina profertur sententia, ut quisquis ¹²⁾ talia meditatus fuerit, quem nec electio omnium provehit ¹³⁾, nec Gothicae gentis nobilitas ad hunc honoris apicem trahit, sit a consortio catholicorum privatus et divino anathemate condemnatus.

IV.

Ergo quia et religioni inimicum et omnibus ¹⁴⁾ constat esse superstitiosum ¹⁵⁾ futura illicite cogitare et casus principum exquirere ac sibi in posterum providere, cum scriptum sit: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae pater in sua posuit potestate* ¹⁶⁾: hoc decreto censemus, ut quisquis inventus fuerit talia perquisisse et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe aut alios in se propter id attraxisse, a conventu catholicorum excommunicationis sententia expellatur ¹⁷⁾.

V.

Sed et hoc pro pestilentiosis hominum moribus ¹⁸⁾ salubri deliberatione ¹⁹⁾ censemus, ne quis in principem maledicta congerat, scriptum est enim a legislatore: *Principem populi tui ne maledixeris* ²⁰⁾: quod si quis fecerit, excommunicatione

1) in quibusl. M. — 2) Quocirca ne et praemissa continentur in m. M.
 3) contestationi M. — 4) atque contemptor deest ap. M. — 5) in aliquot M. — 6) damnatus qui M. — 7) quoniam sunt in m. M. — 8) inconsideratae M. — 9) qui passim in m. M. — 10) licenterque M. — 11) majestatis C. Hisp. (praeter A. et E. 3.), et M. — 12) ut qui M., ut si quis in m. M. — 13) probat in textu, praeficit in m. M.
 14) hominibus Æ. BR. E. 4. U. G., et M. — 15) perniciosum in m. M.
 16) Actor. I, 7. — 17) repellatur Æ. BR. E. 4. G., et M. — 18) morbis in m. M. — 19) ordinatione BR. E. 4. T. I. 2., et M. — 20) non maledixit M. — Exod. 22, 28. Act. 23, 5.

ecclesiastica plectatur, nam si *maledicti regnum dei non possidebunt*¹⁾, quanto magis talis ab ecclesia necessario pellitur, qui divinae violator sententiae invenitur?

VI.

Simili providentia pro fidelibus regum²⁾ nostra datur sententia, ut quisquis superstes principum extiterit juste in rebus profligatis aut³⁾ largitate⁴⁾ principis acquisitis nullam debeat abere jacturam; nam si licenter et injuste fidelium perturbetur meritum⁵⁾, nemo optabit promptum⁶⁾ ac fidele praebere obsequium, dum cuncta nutant in incertum et in futuro discriminis⁷⁾ formidatur causa; sed saluti et rebus eorum principalis pietas debeat⁸⁾ praebere suffragia; exemplis enim ceteri provocantur ad fidem, cum fideles non fraudantur mercede.

VII.

Propter malarum mentium facilitatem et memoriae oblivionem hoc sacratissima statuit synodus, ut in omni concilio episcoporum Hispaniae universalis concilii decretum, quod propter principum nostrorum est salutem constitutum, peractis omnibus in synodo publica voce debeat pronuntiari, quatenus saepe replicato⁹⁾ auribus vel assiduitate iniquorum mens terribita corrigatur, quae ad praevaricandum et oblivione et facilitate perducitur¹⁰⁾.

VIII.

In his omnibus, quae praemisimus, potestatem indulgentiae in culpis delinquentium principi reservamus, ut juxta bonitatis et pietatis suae moderamen et¹¹⁾ emendationem perspexerit mentium, veniam tribuat culparum.

IX.

His vero omnibus finem et robor subscriptione nostra facientes, gloriam et laudem omnipotenti deo, in quantum mortaliu[m] valetudo sinit, reddimus; post haec¹²⁾ gratias excellentissimo et glorioso principi nostro Chintilano¹³⁾ regi peragimus, cujus ardor fidei et studium bonae intentionis et unitatis concordiam nobis tribuit et fiduciam caritatis. Donet ei dominus et de inimicis triumphum et de beatitudine gaudium: custodiat eum protectione assidua et munit bonae voluntatis suae circuminspektione¹⁴⁾ tutissima, cujus regnum maneat¹⁵⁾ in saecula saeculorum. Amen.

In nomine domini Flavius Chintila rex¹⁶⁾.

Cum boni principis cura omni nitatur vigilantia providere patriae gentisque suae commoda¹⁷⁾, tunc potissimum non

1) I Cor. 6, 9. 10. — 2) *ex consulto religiosissimi principis Æ.* —
 3) *et M.* — 4) *et juxta largitatem Æ. BR. E. 4. T. 1. 2.* —
 5) *perturbentur mentes M.* — 6) *proprium in m. M.* — 7) *discrimine in m. M.* — 8) *debet M.* — 9) *supplicatum in textu, replicatum in m. M.* — 10) *producitur in m. M.* — 11) *ubi M.* —
 12) *post hoc M.* — 13) *Cinthilae M.* — 14) *circuminspektione M.* —
 15) *manet M.* — 16) *Haec concilii per Chintilam confirmatio desumpta est ex Æ., cum deit in reliquis. Cinthila M.* — 17) *commodo M.*

existit infructuosa, si etiam sua industria placatur divina clementia; ideoque nostrae mansuetudinis, collectis in urbe Toletana ¹⁾ ex provinciis diversis episcopis, adhortationis extitit instantia, ut tempore congruo haec religionis per eorum sententiam institueretur observantia, ut a die Iduum Decembrum, secundum ²⁾ quod eorum decrevit sanctitas, litaniae per omnes regni nostri provincias omni debeant celebrari devotionis cura. Quocirca jam sacratissimae electioni et omni desiderio amplectendae regali auctoritate faventes et quaecumque in eadem synodo definita sunt confirmantes decernimus, ut in triduo conscripto juxta quod reverendissimorum virorum continet decretum ab omni anima Christiana coelorum domino humilitatis satisfactio dependatur, et pro facinoribus atque flagitiis, quibus quotidie grassante diabolo irretimur, lacrymis jejuniisque digna obsequia rependamus. Verumtamen, ut vobis certius praefatorum patrum sententia innotescat, eam subter connecti praecipimus: oraculis autem nostris sancimus, ut hi, quorum in quibuslibet rebus patriae nostrae invigilat cura, id est tam optimatum quam comitum, iudicum etiam ceterorumque ordinum praecipua sollicitudo existat; ut his diebus ab omni omnino inquietudine vel qualibet negotiorum actione omnis conditio, aetas et sexus debeat vacare, ut otio sancto mancipati potiores ³⁾ erga deum reddi possint coelestem implorando misericordiam consequi: ergo ut omnes hoc praecepto nostro praemoneantur sacerdotum industriae delegamus. Datum sub pridie Kalendas Julias, anno feliciter primo regni nostri, Toletō.

CONCILIUM TOLETANUM SEXTUM ⁴⁾
QUADRAGINTA ET OCTO EPISCOPORUM ⁵⁾
ERA DCLXXVI.

Convenientibus nobis Hispaniarum Galliarumque ⁶⁾ pontificibus summi ⁷⁾ orthodoxi et gloriosissimi Chintilani ⁸⁾ regis salutaribus hortamentis, atque in ⁹⁾ praetorio Toletano in ecclesia

---

¹⁾ in urbem Toletanam M. — ²⁾ secundum deest ap. M. — ³⁾ aptiores M. — ⁴⁾ Ivo in decreto part. 6 cap. 372 appellat istud septimum Conc. Tolet., ut et collectio canonum ms. Colleg. Paris. Soc. Jesu. HARDUIN. — ⁵⁾ LII. episcoporum M., XLVIII. episc. Aguirre. — *universale habitum in nomine domini nostri J. C. feliciter additur in Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. Contulit M. cum codice Lucensi.* — ⁶⁾ Galliaque M., Galliciaque in m. M. — ⁷⁾ summis M. — ⁸⁾ Cinthilani M. — ⁹⁾ abque impedimento in M. —

sanctae Leocadiae martyris¹⁾ debitis sedibus collocatis, sub die quinto²⁾ Idus Januarias anno³⁾ praefati principis et triumphatoris in Christo secundo, era DCLXXVI.⁴⁾, hoc decretum fidei prius sancimus.

I.

Cum primum omnipotenti domino pro corona fratrum tam numerosa gratiae a nobis fuissent peractae, nihil melius nihilque salubrius omnium insedit animis, quam more synodi universalis post solemnia perfunctae orationis quod mente ruminabamus⁵⁾ lingua manaremus⁶⁾, et quod corde credebamus ore ructaremus, supernae faventes sententiae⁷⁾: *Eructavit cor meum verbum bonum*, quod juxta prophetam fecit dominus, *abbreviatum super terram*⁸⁾; quamobrem ex⁹⁾ abundantia nostri cordis sit confessio vocis, ut fidem quam omnium mens intrinsecus gestat in confessione interpret lingua foras effundat. Itaque credimus et confitemur¹⁰⁾ sacratissimam et omnipotentissimam trinitatem, patrem et filium et spiritum sanctum, unum deum solum non solitarium, unius essentiae, virtutis, potestatis, majestatis¹¹⁾ uniusque naturae, discretam inseparabiliter personis, indiscretam essentialiter substantia¹²⁾ deitatis, creatricem omnium creaturarum; patrem ingenitum, increatum, fontem et originem totius divinitatis; filium a patre intemporaliter ante¹³⁾ omnem creaturam sine initio genitum, non¹⁴⁾ creatum, nam nec pater unquam sine filio nec filius extitit sine patre, sed tamen filius deus de patre deo, non pater deus de filio deo, pater filii non deus de filio¹⁵⁾; ille autem filius patris et deus de patre, per omnia coequalis patri, deus verus de deo vero; spiritum vero sanctum neque genitum, neque creatum, sed de patre filioque procedentem utriusque esse spiritum: ac per hoc substantialiter unum sunt, quia et unus ab utroque procedit. In hac autem trinitate tanta est unitas substantiae, ut pluritate careat et aequalitatem teneat, nec minor in singulis quam in omnibus, nec major in omnibus quam in singulis maneat personis. Ex his igitur tribus divinitatis personis solum filium fatemur ad redemptionem humani generis propter culparum debita, quae per inobedientiam Adae originaliter et nostro libero arbitrio contraxeramus, resolvenda, a secreto patris arcanoque prodiisse, et hominem¹⁶⁾ sine peccato de sancta semper virgine Maria assumpsisse, ut idem filius dei patris esset filius hominis, deus perfectus et homo perfectus, ut homo et¹⁷⁾ deus esset unus Christus naturis in

1) virginis E. 4. T. 1. 2., et M. — confessoris BR. — 2) sexta in m. M. — 3) anno primo ms. Hard. — 4) era 666 BR. E. 4. T. 1. 2. — Ivo l. c. habet era 659 (686). — era 680 ms. Hard. — 5) ruminavimus M. — 6) narraremus M. — 7) superna favente sententia in m. M. — Psalm. 78, 2. — 8) Jes. 10, 22. Rom. 9; 28. — 9) ex om. a M. — 10) profitemur M. — 11) majestatis om. a M., nec vero in cod. Luc. — 12) substantiam M. — 13) et ante M. — 14) nec G. — 15) pater filii non deus de filio om. in m. M. — 16) humanitatem in m. M. — 17) et om. a M.

duabus, in persona unus, ne quaternitas trinitati accederet, si in Christo persona geminata esset. Ergo a patre et spiritu sancto inseparabiliter discretus est persona; ab homine autem assumpto natura; item cum eodem homine unus extat persona, cum patre et spiritu sancto natura, ac sicut diximus ex duabus naturis et una persona unus est dominus noster Jesus Christus, in forma divinitatis aequalis patri, in forma servi minor patre: hinc enim est vox ejus in psalmo: *De ventre matris meae deus meus es tu*¹⁾. Natus itaque a deo sine matre, natus a virgine sine patre solus²⁾ *Verbum caro factum est et habitavit in nobis*; et cum tota cooperata sit trinitas formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt opera trinitatis, solus tamen accepit hominem in singularitate personae, non in unitate divinae naturae, in id quod est proprium filii quod non commune trinitati³⁾: nam si naturam hominis dei que alteram in altera⁴⁾ confudisset⁵⁾, tota trinitas corpus assumpsisset, quoniam constat naturam trinitatis esse unam, non tamen personam. Hic igitur dominus Jesus Christus missus a patre, suscipiens quod non erat, nec amittens quod erat, inviolabilis de suo, mortalis de nostro, venit in hunc mundum peccatores salvos facere et credentes justificare, faciensque mirabilia traditus est propter delicta nostra, mortuus est propter expiationem nostram, resurrexit propter justificationem nostram, cujus livore sanati, cujus morte deo patri reconciliati, cujus resurrectione sumus resuscitati: quem etiam venturum in fine expectamus saeculorum et cum resurrectione omnium aequissimo suo iudicio redditurum justis praemia et impiis poenas. Ecclesiam quoque catholicam credimus sine macula in opere et absque ruga in fide corpus ejus esse, regnumque habituram cum capite suo omnipotente Christo Jesu, postquam hoc corruptibile induerit incorruptionem et mortale immortalitatem, *ut sit deus omnia in omnibus*⁶⁾. Hac fide corda purificantur, hac haereses extirpantur, in hac omnis ecclesia collocata jam in regno coelesti et degens in saeculo praesenti gloriatur; et non est in alia fide salus: *Nec enim nomen aliud est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*⁷⁾.

II.

Religiosissimi principis nostri devotionem et nostrorum consacerdotum primo anno regni sui constitutionem cum magna reverentia et veneratione suscipientes, quam jam constat in omni regno suo annua vice celebrari, placuit etiam nostra assensione firmari: proinde universalis auctoritate censemus concilii, ut hi dies litaniarum, qui in synodo⁸⁾ praemissa sunt instituti, eodem in tempore, quo jussi sunt excoli, annuo re-

1) Psalm. 22, 11. — 2) *cujus* Æ. — *solum* M. — Joh. 1, 14. —

3) *trinitatis* M. — 4) *in altera* om. a M., nec vero a Luc. —

5) *nam si unam nati hominis, dei alteram confecisset personam* in m. M.

6) 1 Cor. 15, 28. cf. ad antecedentia ibid. v. 25, 42. — 7) Act. 4, 12.

8) Conc. Tolet. V., c. I. IV., c. 2. —

cursu¹⁾ omni observatione habeantur celeberrimi, ut pro illis quibus nunc usque simul implicati sumus delictis sit nostra expiatio ante oculos dei omnipotentis.

III.

Inflexibilis Judaeorum perfidia deflexa tandem videtur pietate et potentia superna; hinc enim liquet quod de spiramine²⁾ summi dei excellentissimus et Christianissimus princeps ardore fidei inflammatus cum regni sui sacerdotibus praevaricationes et superstitiones eorum eradicare elegit funditus, nec sinit degere in regno suo eum qui non sit catholicus: ob cujus ferorem fidei gratias omnipotenti deo coelorum regi³⁾, eo quod ejus tam illustrem creaverit animam et sua repleverit sapientia, donet ei⁴⁾ praesentis aevi diuturnam vitam et in futuro gloriam aeternam. Illud autem provida nobis cura et valde est discernendum vigilantia, ne ejus calor⁵⁾ et noster labor quandoque in posteris tepefactus liquescat; quocirca consonam cum eo corde et ore promulgamus deo placituras sententiam, simul etiam cum suorum optimatum illustriumque virorum consensu ex⁶⁾ deliberatione sancimus, ut quisquis succedentium temporum regni sortierit⁷⁾ apicem non ante conscendat regiam sedem, quam inter reliqua conditionum sacramenta⁸⁾ pollicitus fuerit hanc se catholicam non permissurum eos violare fidem; sed et nullatenus eorum perfidiae favens vel quolibet neglectu aut cupiditate illectus tendentibus ad praecipitia infidelitatis aditum praebat praevaricationis, sed quod magnopere nostro est tempore conquisitum, debeat illibatam perseverare in futurum; nam incassum bonum agitur, si non ejus perseverantia videtur⁹⁾. Ergo¹⁰⁾ postquam ordine praemisso¹¹⁾ ad gubernacula accesserit regni, si ipse temerator extiterit hujus promissi, sit anathema Maranatha in conspectu sempiterni dei et pabulum efficiatur ignis aeterni, simul¹²⁾ cum eo damnatione percussus¹³⁾ quicumque sacerdotum vel quilibet Christianorum ejus implicati fuerint errore; nos enim¹⁴⁾ ita praesentia decernimus, ut praeterita quae in universali synodo de Judaeis¹⁵⁾ conscripta sunt, confirmemus, quoniam quaeque¹⁶⁾ necessaria pro eorum salvatione scribi potuerunt in eadem esse cautum scimus, quapropter quae tunc decreta sunt valitura censemus.

IV.

Saepe pullulantia¹⁷⁾ pravitatum germina, licet saepissime patrum justa noverimus severitate damnata, tamen quia crebris conspiciuntur denuo vigere radicibus, justitiae acriori vigore radicitus ea amputare sancimus juxta quod in praeteritis cano-

¹⁾ anno recurso in m. M. — ²⁾ quod inspiramine M. — ³⁾ agimus add. M. — ⁴⁾ ipse quoque donet ei et M. — ⁵⁾ ne ejus fidei calor M. — ⁶⁾ et M. — ⁷⁾ sortitus fuerit M. — ⁸⁾ inter reliquas conditiones sacramento in m. M. — ⁹⁾ providetur G. et M., praevideatur *Æ. T. 1. 2.* — ¹⁰⁾ Isto *BR. E. 4. T. 1. 2.* — ¹¹⁾ promisso in m. M. — ¹²⁾ similique M. — ¹³⁾ percussis M. — ¹⁴⁾ nos etenim M. — ¹⁵⁾ Concil. Tolet. IV., c. 57—66. — ¹⁶⁾ quaecumque M. — ¹⁷⁾ pullulant in m. M. —

nibus scriptum est anathema danti et accipienti¹⁾. Proinde quicumque Simonis imitator Simoniacae quoque haeresis extiterit auctor, ut ecclesiasticorum ordinum gradus non dignitate morum obtineat, sed munerum impensione conquirat et per oblata munera capiat, quibus hunc nec rationis ordo nec dignitas morum ulla commendat²⁾, talis inventus sacrorum ordinum apices penitus adipisci nullo modo permittatur; sed si et³⁾ adeptus fuerit, communione privatus cum ordinatoribus suis propriorum bonorum amissione damnetur, quia non pro amore dei sed pro ambitione honoris tonsuram suscepisse noscuntur⁴⁾.

V.

Saepe fit, ut proprietati originis obsistat longinquitas temporis; quapropter providentes decernimus, ut quisquis clericorum vel aliarum quarumlibet personarum⁵⁾ stipendium de rebus ecclesiae cujuscumque episcopi percipiat⁶⁾ largitate, sub precariae nomine debeat professionem scribere, ut nec per tentationem⁷⁾ diuturnam praedictum afferat ecclesiae, et quaecumque in usum perceperit debeat utiliter laborare, ut nec res divini juris videantur⁸⁾ aliqua occasione negligi, et subsidium ab ecclesia cui deserviunt percipere possint clerici; quod si quis eorum contempserit facere, ipse se stipendio suo videbitur privare⁹⁾.

VI.

Proclivis cursus est ad voluptatem¹⁰⁾ et¹¹⁾ imitatrix natura vitiorum; quamobrem quicumque virorum vel mulierum habitum semel induerint vel induerunt¹²⁾ spontanea religiosum, aut si vir deditus ecclesiae choro vel foemina fuerit aut¹³⁾ fuit deligata puellarum monasterio: in utroque sexu praevaricator ad propositum invitatus reverti cogatur, ut vir detondeatur, et puella monasterio redintegretur¹⁴⁾. Si autem quolibet patrocinio desertores permanere voluerint, sacerdotali sententia ita de Christianorum coetu habeantur extorres, ut nec locutio cum eis ulla sit communis¹⁵⁾. Viduae quoque, sicut universalis jam dudum statuit synodus¹⁶⁾, professionis vel habitus sui desertrices superiori sententia condemnentur.

VII.

Quamvis priora nunquam siluerint de tantis facinoribus¹⁷⁾ concilia, ratio tamen poscit, ut ea, quae frequenti praevaricatione iterantur, frequenti sententia condemnentur: et ideo quoniam tanta existit perversitas hominum, ut hi quos sub re-

1) *juxta quod* — accipienti desunt ap. M. — 2) *commendet* M. —

3) *sed etsi* M. — 4) *quia non* — noscuntur desunt ap. M. et in omnibus codicibus Hisp. praeter A. — 5) *ut si quis clericorum* (om. cet.) in m. M. — 6) *percipit* M. — 7) *detentionem* M., *retentionem*, al. *tentionem* in m. M. — 8) *videatur* M. — 9) *ipse stip. . . privari* M.

10) *voluntatem* in m. M. — 11) *et* om. a M. — 12) *quisquis viror. vel mul. hab. semel induerit* M. — 13) *ac* M. — *aut fuerit delegata* in m. M. — 14) *ad monasterium regrediatur*, al. *ingrediatur* in m. M.

15) *ut nec locus eis ullus sit communionis* in m. M. — 16) Conc. Tolet. IV. c. 56. — 17) *siluerunt de tanto facinore* M. —

ligioso habitu poenitentiae professio pro peccatorum venia ad manum sacerdotis deducit vel adduxit, iterum rediviva malitia ad vitae pristinae sordes revocet, hujus rei causa sancta synodus decernit: ut si qui ingenuorum utriusque sexus sub nomine poenitentiae in habitu religioso sunt conversati, post haec autem comam nutriendes vel vestimenta saecularia sumentes ad id quod reliquerant redierunt aut redierint, ab episcopo civitatis, in cujus territorio sunt conversi, comprehensi, rursus legibus poenitentiae in monasteriis subdantur inviti: quod si facere propter aliquem potestatis vigorem difficile fuerit, tunc sicut priscorum canonum statuerunt decreta ¹⁾, quousque ad dimissum ordinem revertantur excommunicati ²⁾ habeantur, sed et hi, qui post commonitionem ³⁾ vel interdictum cum ipsis communicaverint. Sacerdos autem, ad quem pertinere noscuntur, si eos quolibet munere vel favore aut negligentia admonere noluerit, ut ⁴⁾ aut revertentes suscipiat aut contemntes de ecclesia rejiciat, simili sententia plectatur, quousque emendationis ⁵⁾ eorum ab eo sententia promulgetur.

VIII.

Antiqui et sanctissimi est patris sententia papae Leonis ⁶⁾, ut is qui in aetate adolescentiae positus, dum mortis formidat casum, pervenerit ad poenitentiae remedium, si conjugatus et forte fuerit incontinens, ne postea adulterii incurrat lapsum, redeat ad pristinum conjugium quousque possit adipisci temporis maturitate continentiae statum: quod nos sicut de viris, ita et de foeminis aequo modo censemus non quidem ⁷⁾ generaliter et legitime ⁸⁾ praeceptum, sed constat a nobis ⁹⁾ pro humana fragilitate indultum, ea dumtaxat ratione, ut si is, qui poenitentiae non est legibus deditus, ante ab hac vita discesserit ¹⁰⁾, quam ex consensu ad continentiam eorum fuerit ¹¹⁾ regressus, superstiti non liceat denuo ad uxorios transire amplexus: sin autem illius vita extiterit superstes, qui non accepit benedictionem ¹²⁾ poenitentis, nubat, si se continere non potest, et alterius ¹³⁾ consortio fruatur uxoris: quod de utroque sexu pari modo a nobis manifestum est decrevisse, ita videlicet, ut in his omnibus sacerdotis ordinatio expectetur, ut juxta quod aetatem actam prospexerit, continentiae ¹⁴⁾, absolutionis vel districtiois tribuat legem.

IX.

Longinquitate saepe fit temporis, ut non pateat conditio originis; unde jam decretum est in anteriori universalis ¹⁵⁾

1) Conc. Toletanum III. c. 11, Tolet. IV. c. 54, Veneticum c. 3, Turon. I. c. 8. etc. — 2) et anathemate condemnati add. in m. M. — 3) excommunicationem M. — 4) et M. — 5) vel damnationis add. M. — 6) Epist. 90. ad Rusticum Narbonensem episcopum. — 7) hoc add. in marg. Mansi. — 8) canonice in m. M. — 9) a vobis ibid. — 10) decesserit M. — 11) quam ex cons. alter ad continentiam est unde fuerit in m. M. — 12) absolutiorem in m. M. — 13) alterius ibid. — 14) poenitentiae in m. M. — 15) universali in m. M. — Conc. Tolet. IV. c. 69. —

concilii canone, ut professionem suam liberti ecclesiae debeant facere, qua profiteantur se et de familiis ecclesiae manumissos et ecclesiae obsequium nunquam relicturos. Unde his quoque nos eddicimus, ut quoties cursum vitae sacerdos impleverit et de hac vita migraverit, mox ¹⁾ successor ejus advenerit, omnes liberti ejus ecclesiae vel ab eis progeniti carthulas suas in conspectu omnium debeant ipsi substituto pontifici publicare et professiones suas in conspectu ecclesiae renovare, quatenus status sui vigorem et illi obtineant, et obedientia eorum ecclesia non careat. Si autem aut scripturas libertatis suae intra annum ordinationis novi pontificis manifestare contempserint aut professiones suas renovare noluerint, vacuae et inanes carthulae ipsae remaneant, et illi origini suae redditi sint perpetuo servi.

X.

Etenim decet, ut hi quorum parentes titulum libertatis de familiis ecclesiae perceperunt, intra ecclesiam, cui obsequium debent, causa eruditionis enutriantur; contemptus quippe est patronorum, si ipsis neglectis aliis ad educandum detur progenies manumissorum. Itaque censemus, ut sine sui status praejudicio ab episcopis habeantur in doctrinae obsequium, quatenus et illi debitum reddant famulatum et nullum patiantur ingenuitatis suae detrimentum: eos vero, qui aliter quam sententia nostra decrevit agere tentaverint, invitos jubemus ab episcopis ad hoc ipsum reduci. Quod si forte parentes eorum eos pontificibus suis dare contempserint et alios sibi patronos adoptaverint, ingratorum feriantur lege libertorum.

XI.

Dignum est, ut vita innocentium ²⁾ non maculetur pernicie accusantium ³⁾: ideo quisquis a quolibet criminatur non antea accusatus supplicio dedicetur, quam accusator praesentetur, atque legum et canonum sententiae exquirantur ⁴⁾, ut si indigna ad accusandum ⁵⁾ persona invenitur, ad ejus accusationem non judicetur, nisi ubi pro capite regiae majestatis causa versatur.

XII.

Pravarum audacia mentium saepe aut malitia cogitationum aut causa culparum refugium appetit hostium: unde quisquis patraator causarum ⁶⁾ extiterit talium, virtutes enitens ⁷⁾ defendere adversariorum, et patriae vel genti suae detrimenta intulerit rerum, in potestate principis ac gentis reductus, excommunicatus ⁸⁾ et retrusus longinquioris poenitentiae legibus subdatur. Quod si ipse mali sui prius reminiscens ad ecclesiam

1) mox cum M. — 2) Malim equidem *innocentium*, *accusantium* quam *innocentium*, *accusantium* quod editores collect. Hisp. praetulerant.
 3) ut *vita innocentis nulla maculetur pernicie accusatoris* in m. M. —
 4) *sententia exquiratur* M. — 5) *ad causandum* in m. M. —
 6) *culparum* in m. M. — 7) *virtute se nitens* in textu, *virtutem petens* in m. M. — 8) *excommunicatus* deest in Luc. —

fecerit confugium, intercessu sacerdotum et reverentia loci regia in eis ¹⁾ pietas reservetur comitante justitia.

XIII.

Qui primatum dignitate atque reverentiae vel gratiae ob meritum in palatio honorabiles habentur, his a junioribus modestus honor per omnia deferatur, qui etiam minores a senioribus et dilectionis amplectantur affectu et utilitatis imbuantur exemplo.

XIV.

Praemium fraudare fidelibus ²⁾ non solum inhumanum ³⁾, sed etiam existit injustum: ideoque cum fidei meritum ⁴⁾ tam in rebus divinis quam in humanis non habeatur ingratum, dignum videtur ut sacerdotali sententia consulamus fidelibus regis ⁵⁾. Proinde, ut anno primo serenissimi principis nostri decrevit concilium sanctum, omnes, qui fidei ⁶⁾ obsequio et sincero servitio voluntatibus vel jussis paruerint principis totaque intentione salutis ejus custodiam vel vigilantiam habuerint, a regni successoribus nec a dignitate nec a rebus pristinis causa repellantur injusta, sed et nunc ita pro uniuscujusque utilitate principis moderentur discretionem, sicut eos prospexerit necessarios esse patriae; et sic illis impertiatur benignitas, ut in ⁷⁾ ceteris maneat gratiae potestas: quatenus ita omnia in rebus juste conquisita ⁸⁾ lucrentur, ut posteris relinquendi vel quibus voluntas eorum decreverit conferendi spontaneo fruantur arbitrio. Ceterum si infidelis quisquam in capite regio aut inutilis in rebus commissis praesenti piissimo domino nostro Chintilano ⁹⁾ regi extiterit, in clementiae ejus manu et in potestatis nutu constet ¹⁰⁾ hujusmodi moderatio; nefas est enim in dubium inducere ¹¹⁾ ejus potestatem, cui omnium gubernatio superno constat delegata iudicio. Quod si post ejus discessum ¹²⁾ quispiam repertus fuerit ejus vitae fuisse infidelis, quidquid largitate ipsius in rebus habuit conquisitis, careat, confiscandum et fidelibus largiendum.

XV.

Quia his qui principibus digne deserviunt atque deferentibus fidele illis obsequium constat nos optimum ministrasse suffragium, dum juste a principibus acquisita in eorum jure persistere sancimus indivulsa, aequum est et ¹³⁾ maxime ut rebus ecclesiarum dei adhibeatur a nobis providentia opportuna. Adeo ¹⁴⁾ quaecumque rerum ecclesiis dei a principibus juste concessa sunt vel fuerint vel cujuscumque alterius personae quolibet titulo illis non injuste collata sunt vel extiterint, ita in eorum jure persistere firma ¹⁵⁾ jubemus, ut evelli quocumque

¹⁾ in eo M. — ²⁾ praemio fraudare fideles M. — ³⁾ Al. immanē. —

⁴⁾ Forte: quicumque fidei merita.. ingratus M. — ⁵⁾ cf. C. Tolet. V. c. 6.

⁶⁾ omnes fideles qui in m. M. — ⁷⁾ in om. a M. — ⁸⁾ conquisitis M.

⁹⁾ Chintilano M. — ¹⁰⁾ in clementia ejus maneat potestatis suo nutu

constituenda in m. M. — ¹¹⁾ deducere C. Hisp. (praeter A. E. J. G.)

et M. — ¹²⁾ decessum M. — ¹³⁾ et om. a M. — ¹⁴⁾ adeo et M.

¹⁵⁾ firma stabilitate in m. M. —

casu vel tempore nullatenus possint; opportunum est enim, ut sicut fidelia hominum servitia non existere censuimus ingrata, ita ecclesiis collata, quae proprie sunt pauperum alimenta, eorum jure ¹⁾ pro mercede offerentium maneant inconvulsa.

XVI.

Sicut insolentia malorum regum odiosa semper et execrabilis existit ²⁾ subjectis, ita bonorum provida utilitas amabilis efficitur populis. Quocirca quis ferat aut quis toleranter Christianus videat regis soboles ³⁾ aut posteritatem expoliari rebus aut privari ⁴⁾ dignitatibus ⁵⁾? quod ne fiat, cum generalis promatur de filiis principis sententia nostra, id est de praesenti excellentissimi et gloriosissimi principis Chintilani regis posteritate dantur ⁶⁾ aperta ⁷⁾ a nobis decreta: ut ea, quae synodus praeterito anno in hac ecclesia habita constituit ⁸⁾ circa omnem posteritatem ejus, universitas regni sui conservet, hoc est ⁹⁾ ut praebeatur filiis ejus dilectio benigna et firma, et tribuantur ubi loci opportunitas exhibuerit defensionis adminicula justa; ne de rebus juste ¹⁰⁾ profligatis aut parentum dignitate procuratis vel largitate principis aut alicujus impensis aut etiam proprietate debitis fraudentur qualibet insidia calliditatis; neque ¹¹⁾ a quoquam laedendi eos praebeantur argumenta machinationis, quia dignum est, ut cujus regimine habemus securitatem, ejus posteritati decreto concilii impertiamus quietem. Denique tanta erga nos nostri principis extant beneficia, ut longum sit sigillatim ea promere lingua; ipse enim auctore deo nobis pacem, ipse quasi captivam reduxit caritatem, ipsius ope quieti, ipsius sumus largitione ditati, ipse medicamine bonitatis suae et reis pepercit et rectos sublimavit, cui si dignis voluerimus respondere beneficiis, non tantis extamus copiis virtutis, quanto voto sufficimus ¹²⁾ voluntatis.

XVII.

Quamquam in concilio anteriori, quod anno primo gloriosi principis nostri habitum est, de hujusmodi re fuerit promulgata sententia, tamen placet iterare, quod convenit custodire. Itaque regis vita constante nullus sibi aliquo opere vel deliberatione, seu cujuscumque dignitatis laicus, seu gradu ¹³⁾ episcopatus, presbyterii aut diaconii consecratus ceterisque clericatus officiis deditus regem provideat contra viventis regis utilitatem et procul dubio voluntatem, nullo blandimento vel suasionem pro eadem spe aut alios in se trahat aut ipse in alium acquiescat; iniquum enim et valde execrabile Christianis ¹⁴⁾ debet haberi futuris temporibus illicita prospicere et vitae suae ignaros ventura disponere. Quod si quisquam jam talia iniqua

1) in jure M. — 2) existit M. — 3) sobolem M. — 4) rebus aut privari om. a M. nec non a Luc. — 5) aut quis talem errantem Christianum videat qui regiam sobolem aut posteritatem conetur expoliare rebus aut privare dignitatibus in m. M. — 6) dentur M. — 7) aperta in m. M. — 8) Conc. Tolet. V. c. I. — 9) id est M. — 10) ipsis in m. M. — 11) neque M. — 12) quibus tantae voto sufficimus in m. M. — 13) gradus M. — 14) a Chr. M. —

deliberatione cum ¹⁾ quocumque est meditatus, hoc sibi non-
 verit esse sacerdotali moderatione concessum, ut veniabiliter
 possit ²⁾ hoc sine mora praesentis principis auribus publicare:
 si autem obstinata deliberatione sua ³⁾ machinamenta noluerit
 dicere, pessimo plectatur anathemate. Rege vero defuncto
 nullus tyrannica praesumptione regnum assumat, nullus sub re-
 ligionis habitu detonsus aut turpiter decalvatus aut servilem
 originem trahens vel extraneae gentis homo, nisi genere Go-
 thus et moribus dignus provehatur ⁴⁾ ad apicem regni; teme-
 rator autem hujus praeceptionis sanctissimae feriatur perpetuo
 anathemate.

XVIII.

Jam quidem in antecedenti universali synodo ⁵⁾ pro salute
 nostrorum principum constat esse consultum, sed libet iterare
 bene sancita et digna auctoritate munire salubriter ordinata;
 ideoque contestamur coram deo et omni ordine angelorum,
 coram prophetarum atque apostolorum vel omnium martyrum
 choro, coram omni ecclesia catholica et Christianorum coetu,
 ut nemo intendant in interitum regis, nemo vitam principis nece
 attingat, nemo regni eum gubernaculis privet, nemo tyrannica
 praesumptione apicem regni ⁶⁾ sibi ⁷⁾ usurpet, nemo quolibet
 machinamento in ejus adversitatem ⁸⁾ sibi conjuratorum manum
 associet. Quod si in quidpiam ⁹⁾ horum quisquam nostrorum
 temerario ausu praesumptor extiterit ¹⁰⁾, anathemate divino
 percussus absque ullo remedii loco habeatur condemnatus ae-
 terno iudicio: is autem, qui ejus sedem fuerit assecutus, si
 vult tanto expiari piaculo ¹¹⁾, quasi proprii patris ejus ulciscat-
 ur interitum, in cujus defensionis auxilium ¹²⁾ universi regni
 Gothorum consentiat fortitudo; si autem desidi cura ¹³⁾ et mi-
 nori zelo tam funestum noluerint vindicare scelus, sint omnes
 ex ¹⁴⁾ nostra sententia opprobrium ceteris gentibus.

XIX.

His omnibus rite dispositis et diuturna collatione delibera-
 tis, benedictionem, gloriam et honorem invisibili omnium
 auctori rependimus luminum patri, et in his conservandis ejus
 imploramus opem suffragii, ut constitutionibus nostris roborem
 tribuat suae virtutis ¹⁵⁾ fragilitatemque humanam ita huic dis-
 positioni reddat efficacem ¹⁶⁾, ut non iudicet praevicatoricem.
 Nos igitur omnia suprascripta, salva auctoritate priscorum can-
 onum, subscriptione nostra firmamus, et gratias agimus Chri-
 stianissimo et gloriosissimo Chintilano ¹⁷⁾ regi ¹⁸⁾ principi
 nostro, cujus studio advocati et instantia sumus collecti, cujus

1) in in m. M. — 2) si veniabiliter poscit ibid. — 3) si autem re-
 tineat et deliberationis suae in m. M. — 4) probetur A. B. 3. —
 5) Conc. Tolet. V. c. 2. — 6) regis in m. M. — 7) sibi deest ap. M.
 8) adversitate in m. M. — 9) in quopiam M. — 10) temerare prae-
 sumpsit in m. M. — 11) periculo in m. M. — 12) auxilio M. —
 13) desidite causa M. — 14) ex hac M. — 15) kabur tribuat seu
 virtutem in m. M. — 16) salubrem ibid. — 17) Chintilani in m. M.
 18) regi deest in T. 1. 2. —

voluntas probata ¹⁾ et ordinatio extitit religiosa: donet ei dominus ut optimo principi diuturnam in saeculo ²⁾ praesenti triumphum, et in parte justorum perpetuum regnum felicesque annos; felix ³⁾ ipse longa felicitate fruatur et divinae dexteræ protectione ubique muniatur.

CONCILIUM TOLETANUM SEPTIMUM ⁴⁾.

TRIGINTA EPISCOPORUM GESTUM ANNO QUINTO ⁵⁾
 CLEMENTISSIMO DOMINO NOSTRO CHINDASVINDO
 REGE REGNANTE DIE XV. KALENDARUM
 NOVEMBRIUM ERA DCLXXXIV ⁶⁾.

Cum in sanctae nomine trinitatis pro quibusdam disciplinis ecclesiasticis, tam nostra devotione quam studio serenissimi et amatoris Christi Chindasvindi regis, noster apud Toletanam urbem conventus adesset, competenter visum est mutua collatione decernere, quod sollicite conservatum et praesentibus et futuris commodis nimium, ut confidimus, prodesse constabit magis; quia semper ⁷⁾ est magnopere providendum, quidquid vel ecclesiasticis moribus vel utilitati publicae, sine qua quieti non vivimus, opportunum esse perpenditur. Nam licet tantae constitutiones canonum extent, quae ad omnem possint ⁸⁾ correctionem sufficere, si quis eas dignetur libenter attendere, tamen quia luminis claritas tanto amplius emicat, quanto fuerit studibius saepissime contrectata, non parum proficit ad emendationem multorum, si dum ea, quae constituta sunt per fraternam collationem, ad memoriam reducantur ⁹⁾, illa magis adjiciantur, quae aut deesse videntur aut omnino constituenda competenter existimantur. Quis enim nesciat, quanta sint hactenus per tyrannos et refugas transferendo se in externas ¹⁰⁾ partes illicite perpetrata, et quam nefanda eorum superbia jurgiter frequentata, quae et patriae diminutionem afferrent ¹¹⁾ et

¹⁾ proba C. Hisp. (praeter A. E. 3., et Æ.: *prona*), et M. — ²⁾ in saeculum triumphum in m. M. — ³⁾ felicibusque annis felix M. —

⁴⁾ In perampla collectione canonum ms. bibl. colleg. Paris. Soc. Jesu octavum appellatur istud concilium, ut et a Roderico Toletano lib. 2. c. 19. HARD. — ⁵⁾ sexto Hard. — ⁶⁾ era 680 Hard. — Codex Vallicellanus: *Incipit synodale decretum in Toletana urbe XXX. episcoporum gestum anno V. clementissimi domini nostri Chindasvindi regis regnantis die XV. Kal. Novemb. aera 684.* — Contuli nunc primum cum ms. cod. biblioth. Vallicell. Romae, ex quo variantes dantur. MANSI.

⁷⁾ magisque semper M. — ⁸⁾ possent M. — ⁹⁾ reducantur et M. —

¹⁰⁾ extraneas M. — ¹¹⁾ affert... imponit Vallic. —

exercitui¹⁾ Gothorum indesinentem laborem imponeret? Quod quidem laicorum insania factum tolerandum nobis forsitan aliquoties videretur: illud tamen est vehementius stupendum, quia, quod pejus est, tanti ex religionis proposito in hac interdum praesumptione praecipites efferuntur²⁾, ut non ad levem confusionem nostram pertineat, si res ullatenus inulta remaneat, quam et mundana lege et ecclesiastica convenit instanter disciplina corrigere. Ideoque placuit nunc concordi sententia definire, ut quisquis in ordine clericatus a maximo gradu usque ad minimum constitutus in alienae gentis regionem se quacunque occasione transduxerit, ut³⁾ exinde superbiendo vel reditum suum vel quodlibet aliud videatur expetere, sive etiam quod gentem Gothorum vel patriam aut regem⁴⁾ specialiter sub hac occasione possit nocere vel fieri disposuerit vel aliquatenus fecerit, sed et qui cum talibus conscius reperitur eisque vel consilium⁵⁾ vel opem administrasse cognoscitur, qualiter aut ad gentem alienam fugam⁶⁾ appetent aut in malis, quae coeperant, perdurarent seu quacunque laesionem genti Gothorum vel patriae aut principi post fugam inferrent, atque in eadem⁷⁾ pravitate perseveraturos dignoscitur⁸⁾ suasisse, iste⁹⁾ ita indubitanter omni honoris sui gradu privetur, ut locum ejus, in quo ministraverat, alter continuo perpetim¹⁰⁾ regendum accipiat; ipse vero transgressor sub poenitentia constitutus, si reminiscens mali quod fecerit¹¹⁾ usque in diem mortis suae rectissime poenituerit, in solo tantum fine communio ei praestanda est, ita ut antequam tempus finis ejus¹²⁾ adveniat, si quispiam sacerdotum etiam ordinante principe ei communicare consenserit, particeps criminis illius effectus anathema fiat in perpetuum atque simili cum eo, cui communicaverit, sententia condemnatur; quoniam potestati principis nullus sacerdotum in hoc praebere debet assensum, unde vel perjurium videatur incurrere, vel quod absit, si quicumque catholicae fidei praevaricator princeps surrexerit, sacerdos idem¹³⁾ vel favore principis vel terrore a rectae credulitatis lumine ad tenebras cogatur reverti. Sic enim nec super annexa¹⁴⁾ capitula vel imperiis principum vel terroribus oportebit unquam evacuari¹⁵⁾, quia novimus omnes paene Hispaniae sacerdotes omnesque seniores vel iudices ac ceteros homines officii palatini jurasse, atque ita dudum¹⁶⁾ legibus decretum fuisse, ut nullus refuga vel perfidus, qui contra gentem Gothorum vel patriam seu regem agere aut in alterius gentis societatem se transducere

1) exercituum .. indesinenter in t., creditum in m. M. — 2) reperiuntur M. — 3) aut M. — 4) quo genti Gothorum vel patriae aut regi M. — 5) concilium M., consilium Vallic. — 6) aut gentem alienam fuga in m. M. — 7) ea M. — 8) dignoscuntur M. — 9) nisi quod in eadem pravitate perseverarent; quisquis hoc fecisset dignoscitur iste in m. M. — 10) perfectior Vallic. — 11) mali et usque fecerit in m. M. — 12) et M. — 13) sacerdotes iidem .. coguntur M. — sacerdos nullatenus favore .. cogatur in m. M. — 14) adnatae C. Hisp. — 15) evacuaré in m. M. — 16) ita cunctis Vallic. —

reperitur, integritati¹⁾ rerum suarum ullatenus²⁾ reformetur, nisi forsitan princeps humanitatis aliquid personis talibus impertire voluerit, cui³⁾ tamen non amplius quam vicesimam partem rerum ei, qui perfidus extitit, de rebus unde rex elegerit tribuendi potestatem habebit.

I.

Sed et quia plerosque clericos tantae levitatis interdum pravitas⁴⁾ elevat, ut praetermissa sui ordinis gravitate ac polliciti sacramenti immemores, constante principe, cui fidem servare promiserant, in alterius erectionem⁵⁾ temeraria levitate consentiant, abrogari decet hanc omnino licentiam et a nostro consortio penitus extirpari, ita ut si quicumque laicorum quandoquidem intra fines patriae Gothorum superbiens⁶⁾ regni apicem sumere fortasse tentaverit, eique clericorum quilibet adiutorium vel favorem praestiterit, atque hunc, qui superbire videtur, ad eandem regni ambitionem praevalente delicto pervenire contigerit: ex eo quidem die vel tempore eundem episcopum⁷⁾ vel eujuslibet ordinis clericum⁸⁾ excommunicatum manere perpetuum⁹⁾ oportebit, qui¹⁰⁾ tali se scelere implicavit; tamen si improbitate principis, cui inique consentit, non potuerit instantia sacerdotum a communione suspendi, saltem si superstitem eum post ejusdem regis obitum tempus invenerit, superiori anathematis correctioni subiaceat quicumque illi praeter in ultimo vitae suae¹¹⁾, si tamen hunc¹²⁾ legitime poenitere probaverit, communionis gratiam consenserit impendendam. Nobis interim ratio persuasit¹³⁾ synodali super hoc constitutione decernere, ut quicumque etiam laicorum in praedictis capitulis, hoc est adversitate¹⁴⁾ gentis aut patriae vel regiae potestatis in externas¹⁵⁾ partes se conferendo vel talibus opem praebendo¹⁶⁾ noxias fuerit ultra repertus, non solum ut dictum est, omni¹⁷⁾ rerum suarum proprietate privetur, sed et perpetua excommunicatione damnatus, nunquam illi praeter in ultimo mortis¹⁸⁾ suae communio tribuatur, excepto si aliter communionis ejus remedium vel eorum quos supra taxavimus imploratione sacerdotum apud principem fuerit impetratum. Nam si, quod omnino fieri non oportet, in derogationem¹⁹⁾ aut contumeliam principis reperiatur aliquis nequiter loqui aut in necem regis seu²⁰⁾ dejectionem intendere vel consensum praebere, nos siquidem hujuscemodi excommunicatione dignum censemus; utrum tamen sit illi quandoque communicandum, pietati principis discernendum relinquimus, cujus procul dubio potestatis est subjectorum culpas misericordiae iudicii sen-

1) integritate M. — 2) nullatenus M. — 3) qui M. — 4) pravitas praesumptio ita M. — 5) erectione in textu, electionem in m. M. — 6) superbiens A. et E. 3. — 7) episcoporum M. — 8) clericorum M. — 9) perpetuum M. — 10) quo M. — 11) sine add. in m. M. — 12) nunc M. — 13) poscit in m. M. — 14) in adversitate M., in adversitatem in m. M. — 15) externas Vallic. — 16) ferendo M. — 17) omnium M. — 18) vitae M. — 19) dejectionem, al. directionem in m. M. — 20) seu om. a M. —

tentia temperare ¹⁾). Contestamur autem clementissimos principes et per ineffabile divini nominis ²⁾ sacramentum obstantes unanimiter obsecramus, ne quandoquidem ³⁾ absque iusta ubi necesse fuerit imploratione sacerdotali excommunicationis hujus sententiam a perfidis clericis vel laicis ad externas partes se transferentibus vel consensum praebentibus quacumque temeritate suspendant; nam quid ⁴⁾ magis eorum ⁵⁾ utilitatibus videtur ferre ⁶⁾ consultum, si hujus constitutionis nostras forma ab ipsis principibus servetur et omnibus ⁷⁾ subjectis impleri cogatur? Si quis vero haec instituta putaverit esse execranda, anathema fiat, et velut praevaricator catholicae fidei semper apud dominum reus existat quicumque regum deinceps canonis hujus censuram in quocumque crediderit vel permiserit violandam.

II.

Nihil contra ordinis statum ⁸⁾ temeritatis ausu praesumitur ⁹⁾, neque illa, quae summa veneratione censentur, vel minimo praesumptionis ¹⁰⁾ actu ¹¹⁾ solvuntur, cum ad hoc tantum quae fieri ¹²⁾ iussa sunt interrupta noscuntur ¹³⁾, ne languoris preventu robore salutis natura privetur; non ergo solum fragilitati consulitur humanae, sed etiam honori ministeriorum ¹⁴⁾ dei providetur abunde ¹⁵⁾, dum ab offensionis casu procuratur etiam caveri sollicite. Censemus igitur convenire, ut cum a sacerdotibus missarum tempore sancta mysteria consecrantur, si aegritudinis accidat cujuslibet eventus, quo coeptam nequeat consecrationis expleri ministerium ¹⁶⁾, sit liberum episcopo vel presbytero alteri consecrationem exequi ¹⁷⁾ officii coepti; non enim aliud ad supplementum sui initiatis mysteriis ¹⁸⁾ competit, quam aut incipientis aut subsequenter completa benedictio sacerdotis ¹⁹⁾, quia nec perfecta videri possunt, nisi perfectionis ordine compleantur. Cum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium diversitas ²⁰⁾ format, ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei repraesentat: quod etiam consultum euncti ordinis clerici indultum ²¹⁾ esse sibi non ambigant, sed ut praemissum est praecedentibus libenter ²²⁾ alii pro complemento succedant. Ne tamen quod naturae languoris causa consulitur in praesumptionis perniciem convertatur, nullus post cibi po-

1) terminare Vallic. — 2) nuntiis M. — 3) quandoquidem RR. — 4) quod M., hoc al. quid in m. M. — 5) eorum regum M. — 6) fore M. — 7) ab omnibus M. — 8) statutum A. E. 3. T. 2., et M. — 9) statum, a. ordinem statutum in m. M. — 10) praesumatur .. solvantur M. — 11) ulla praesumptione in m. M. — 12) tactu Vallic. et in m. M. — 13) tantum fieri quaque M. — 14) noscantur M. — 15) mysteriorum M. — 16) provida cavetur sollicitudine in m. M. — 17) abunde deestin Vallic. — 18) mysterium in m. M. — 19) presbytero ut alter consecrationem expleat in m. M. — 20) ministeriis E. 4. T. 1. 2., et M. — 21) subsequenter benedictione sint completa in m. M. — 22) personarum diversitas in m. M. — 23) indultum Vallic., individuum in m. M. — 24) statim in m. M. —

tasve¹⁾ quemlibet minimum sumptum missas facere²⁾, nullus absque patenti proventu³⁾ molestiae minister vel sacerdos cum coeperit, imperfecta officia praesumat omnino relinquere; si quis haec temerare⁴⁾ praesumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit.

III.

Ea quae competunt honestati⁵⁾ contingit saepe quorundam desidia non compleri⁶⁾; proinde quia notum est, quae dignitas in exequiis morientis episcopi ex canonibus conserve- traditio⁷⁾ moris antiqui, hoc tantum adjicimus, ut si quis sacerdotum secundum statuta Valletani⁸⁾ concilii ad humana decedentis⁹⁾ episcopi membra venire commonitus pigra voluntate distulerit, appellantis clericis obeuntis episcopi¹⁰⁾ apud synodum sive apud metropolitanum episcopum, anni unius tempore nec faciendi missam nec communicandi habeat omnino licentiam. Presbyteres autem sive ceteri¹¹⁾ clerici, quibus maior honoris locus apud eandem ecclesiam fuerit, cujus sacerdos obierit, si omni sollicitudine pro exequiis aut jam mortui aut continuo antistitis morituri ad commonendum episcopum tardi inveniuntur, aut per quamcumque molestiam animi id negligere comprobentur, totius anni spatio ad poenitentiam in monasteriis deputentur.

IV.

Inter cetera denique, quae communi consensu nos conferre competenter¹²⁾ oportuit, querimonias etiam¹³⁾ parochialium presbyterorum Gallaeciae¹⁴⁾ provinciae solertissime discernere¹⁵⁾ decuit, quas contra pontificum suorum rapacitates necessitas, ut comperimus, tandem compulit in publicum examen deferre. Hi enim pontifices, ut evidens inquisitio¹⁶⁾ patefecit, indiscreto moderamine parochitanas ecclesias praegravantes, dum in exactionibus superflui frequenter existant¹⁷⁾, paene usque ad exinanitionem extremae virtutis quasdam basilicas perduxisse probantur. Ne ergo fiat de cetero, quod constat hactenus inordinate praesumptum, non amplius quam duos solidos unusquisque episcoporum praefatae provinciae per singulas dioecesis suae basilicas¹⁸⁾ juxta synodum Bracarensem annua illatione sibi expetet inferri¹⁹⁾, monasteriorum tamen²⁰⁾ basilicis ab hac solutionis pensione²¹⁾ sejunctis. Cum vero

1) cibum potumve in m. M. — 2) facere praesumat ibid. — 3) patenti proventu ibid. — 4) temerare M. — 5) sanctis statutis in m. M. — 6) impleri A. E. BR. E. 4. T. I. 2. U., et M. — 7) traditioni M. — 8) Valentini M. — Conc. Valletan. c. 4. — 9) defuncti in m. M. — 10) obedientibus episcopis Vallic. — 11) ceteri om. a M. — 12) communiter in m. M. — 13) Canon 4. incipit in Vallic. ab illis verbis: *Querintonias etiam.* — 14) Galliciae, sic est in omnibus codicibus mss., quam lectionem retinui cum infra dicatur hoc decerni ex decreto concilii Bracarensis, sub cujus metropoli erat Gallicia. Mansi. — 15) decernere T. I. 2., et M. — 16) inquisitum M. — 17) existunt M. — 18) ecclesias in m. M. — Conc. Bracar. II. (III.) c. 2. — 19) conferri M. — 20) autem BR., et M. — 21) solutionis impensione BR. E. 4. T. I. 2., solutione pensionis Vallic. et in m. M. —

episcopus diocesem visitat, nulli prae multitudine onerosus existat, nec unquam quinquagenarium ¹⁾ numerum evectio- nis excedat, aut amplius quam una die ²⁾ per unamquam- que basilicam remorandi licentiam habeat. Quicumque vero pontificum eorumdem aliter quam decernimus agendum prae- sumpserit, correctioni ³⁾ procul dubio canonum subiacebit, qua constitutionum synodalium transgressores priscorum patrum edictis corripiendos oportet ⁴⁾.

V.

Quosdam paternarum incognitos ⁵⁾ vel oblitos traditionum in tantam conspicimus corruisse desidiam, ut eorum execrando usu paene abolita pateant, quae extiterunt ⁶⁾ legitime constituta; dum enim indocti docere appetunt, quid aliud quam quia ignorantiae errore vexentur ⁷⁾ ostendunt? Et quia gressu praepostero innitentes praesumptionem doctrinae discendi stu- diis ⁸⁾ anteponunt, patet, quod non summa utilitatis ⁹⁾ petunt, sed actioni depravationis inserviunt. Ex hoc igitur justas severitatis talia decernentes, opportuno amputare iudicio ju- bemus eos, quos in cellulis propriis reclusos ¹⁰⁾ sanctae vitae ambitio tenet, quosque ejusdem sancti propositi et merita ju- vant et probitas ornat, quietos ¹¹⁾ dei auxilio et nostro favore tutos existere. Illos vero, quos in tale propositum ¹²⁾ ignavia impulit, non prudentiae cognitio deputavit, quosque nulla vitae dignitas ornat, sed, quod est deterius, et ignorantia foedat et morum execratio turpat, decernimus ab his abjici cellulis atque locis, in quibus aut feruntur vagi aut tenentur inclusi, atque ab episcopis sive rectoribus monasteriorum, ex quorum con- gregatione fuerunt vel in quorum vicinitate consistunt, in mo- nasteriis omnimodo deputentur, ut illic sancti ordinis medi- tantes doctrinam primum possint discere, quae sunt a patribus instituta, ut post valeant docere, quae sunt sancta meditatione percepta, atque tunc demum, si doctrinae et sancti operis fructu extiterint fecundati, ad summam ¹³⁾ virtutis properent exercitio sanctae intentionis imbuti. Deinceps autem quicumque ad hoc sanctum propositum venire disposuerint, non aliter illis id da- bitur assequi, neque hoc antea poterunt adipisci, nisi prius in monasteriis constituti ¹⁴⁾ et secundum sanctas monasteriorum regulas plenius eruditi et dignitatem honestae vitae et notitiam potuerint ¹⁵⁾ sanctae promereri doctrinae. Illos autem, quos tan- tum extrema vesania occupavit, ut incertis locis vagi atque morum depravationibus inhonesti ullam prorsus nec stabilitatem

1) Corruptum locum conjicimus: forsitan *quinarium* (ita in m. M.). ¹ Nota editorum Collect. Hisp. — 2) *quam unam diem* M. — 3) *cor- rectioni* in m. M. — 4) *tunquam constitutionum synodalium trans- gressor et priscorum patrum corruptor* in m. M. — 5) *ignarus* M. — 6) *extiterant* M. — 7) *vexantur* M. — 8) *docendi studio* in m. M. 9) *summa humilitatis* in textu, *summam utilitatis gratiam* in m. M. — 10) *reclusa* in m. M. — 11) *hos et* in m. M. — 12) *in tali propo- sito* M. — 13) *ad summa* M. — 14) *instituti* Vallic. — 15) *po- terunt* M. —

sedis nec honestatem mentis habere extiterat cogiti, quicumque a ¹⁾ sacerdotibus vel ministris vagantes repererit ²⁾, aut si fieri potest coenobiorum patribus corrigendos assignet ³⁾, aut si difficile est, pro sola honestate vitae vigori ⁴⁾ suae potestatis erudiendos inclinet ⁵⁾.

VI.

Id etiam placuit, ut pro reverentia principis ac regiae sedis honore vel metropolitani civitatis ipsius consolatione vicini Toletanae urbis ⁶⁾ episcopi, juxta quod ejusdem pontificis admonitionem acceperint, singulis per annum mensibus in eadem urbe debeant commorari, messivis tamen ac vindemialibus feriis relaxatis.

Nos autem immortalis deo et glorioso Chindasvindo principi, ob cujus votum in hac urbe sancta devotione convenimus, gratias unanimiter referentes optabili adnixu ⁷⁾ deposcimus, ut sanctae ecclesiae catholicae fidei semper ac pacis cumuletur affectus ⁸⁾, et memorato principi cum prosperitate ⁹⁾ praesentis regni futuri etiam largiantur praemia gaudii, ipso praestante, qui in trinitate unus deus vivit et gloriatur in ¹⁰⁾ saecula saeculorum. Amen.

CONCILIIUM TOLETANUM OCTAVUM

QUINQUAGINTA DUORUM PONTIFICUM IN URBE REGIA
CELEBRATUM DIE XVII. KALENDARUM JANUARIUM ¹¹⁾
ERA DCXCL

Anno quinto orthodoxi atque gloriosi et vera elementiae dignitate praecipui ¹²⁾ Reccesvinthi regis, cum nos omnes divinae ordinatio voluntatis ejusdem principis serenissimo jussu in basilicam ¹³⁾ sanctorum Petri et Pauli ¹⁴⁾ ad sacrum synodi coegisset aggregari conventum, dies tandem laetitiae appetitu diutissime praeoptatus et gratus adfuit et jucundus, tanto nostri pectoris avidiori voto susceptus, quanto ad remedium salutis extiterat anhelantium praecordiis exquisitus; cumque ex more

1) ex M. — 2) repererint . . assignent in m. M. — 3) aut si fas est in propriis locis coenobio suis rectoribus eos reformet BR. E. 4. T. 1. 2., et M. — 4) vigore (om. voce vitae) M. — 5) aut si fuerint potentes coenobiorum patribus corrigendos assignent, aut si difficile est pro sola honestate vigoris suae potestati erudiendos inclinet Vallis. — 6) sedis BR. E. 4. T. 1. 2. U., et M. — 7) amissis M. — 8) effectus in m. M. — 9) posteritate M. — 10) gloriatur per infinita semper BR. — 11) Ita in collect. Hisp. hoc loco et infra p. 270 not. 14. Mansi hoc loco: Januarii, illic Januariorum — 12) praecipui T. 1. U. G., et M. — 13) in basilica M. — 14) Petri et Pauli om. a M. —

populis alienis ammonians, ut in illa glorificans deum et in tempore mortuum¹⁾ me summæ divinitatis felicitas assequatur, et in terra viventium hæreditas a me gloriæ capiatur.

En, reverentissimi patres, quantum ad veritatem fidei sanctæ pertinuit ex totò meam suæ confessionis titulos explicuisse honorificentia vestra pensavit. Iam nunc magnopere arbitror esse mihi opportunius enitendum²⁾ societati ejusdem veræ fidei studia sanctæ operationis innectere, ne hæc aut sine operibus mortuam habeamus aut non³⁾ plenitudinis suæ dignitate perspicua decidat inhonesta, dum scriptura non silente de quibusdam infertur, qui dicunt *se nosse deum, factis autem negant*⁴⁾. Ut ergo hæc fidem supra lapidem illum solidatam, *quem repronaverunt quidem*⁵⁾ *aedificantes, idem tamen a domino factus est in caput anguli et est admirabile*⁶⁾ *in oculis nostris*, plenius habeamus ejusque insignibus decentius exornemur, attendite, *cujus operis fructum cujusque operationis augmentum*⁷⁾ studiis hæc sanctæ fidei consociare volumus et innectere quantocius præoptemus. Itaque revolvens retro temporibus⁸⁾ ita vas omniæque populum jurasse recolimus, ut cujuscumque ordinis vel honoris persona⁹⁾ in necem regiam excidiumque Gothorum gentis ac patriæ detecta fuisset vel cogitasse noxia vel egisse, irrevocabilis sententiæ multatus atrocitate nusquam mereretur veniæ remedium vel alicujus temperantiæ perciperet qualecumque subsidium. At nunc quia grave onerosumque censetur, dum pietatis actibus gravi contradictione hæc sententia resultare¹⁰⁾ perpenditur et sic funditus damnationis adstipulatio retinetur, *ne pietati, quæ apostolo præcinente ad omnia utilis est*¹¹⁾ quocumque¹²⁾ aditus reseretur¹³⁾, vestris hæc committo fidenti animo sacris pertractanda judiciis ac dirimenda sententiis. Unde jam vestrum erit inspirante vobis miseratione divina ita utriusque discriminis temperare mensuram, ne aut juramenti¹⁴⁾ conditio teneat reos aut impietatis ultio habeat inhumanos, sicque vestri nos instruat forma judicii, ut subjectos populos nec in profanationibus habeam¹⁵⁾ subditos, nec impietatis vinculis doleam comminutos¹⁶⁾. Post hujus conventionis alloquium sequentium nectens¹⁷⁾ causas negotiorum similique subjungimus vos intendere attentione. Decernimus attestantes universitatem vestram per summæ divinitatis coæqualem et coæternam et inseparabilem trinitatem, atque illius mysteria sacramenti, quod¹⁸⁾ incarnatum dei filium de spiritu sancto ex¹⁹⁾ Maria virgine pro salute mundi vera fides in toto orbe denuntiat, atque ejus-

1) et inter mortales in m. M. — 2) quæ intendimus M. — 3) aut ne inhonesta a plen. in m. M. — 4) Tit. 1, 16. — 5) quidem om. a M. Pa. 118, 22. 23. Matth. 21, 42. — 6) admirabilis M. — 7) argumentum M. — 8) Conc. Tolet. VII. — 9) quæ add. a M. — 10) resultasse M. — 11) I Tim. 4, 8. — 12) quicumque M. — 13) reservetur M. — 14) in juramento in m. M. — 15) habeamus .. doleamus M. — 16) contaminatos in m. M. — 17) Forte: nectimus Hard. — 18) quo M. — 19) et M. —

dem adventum Jesu Christi filii dei domini nostri, quo perimendi sunt impii, et regnum ejus quo glorificandi sunt sancti, ut quaecumque negotia de quorumlibet querela vestris auditibus extiterint patefacta, cum justitiae vigore misericorditer et cum temperamento miserationis justissime¹⁾ cum nostra coniventia terminetis²⁾; in legum sententiis, quae aut depravata consistunt, aut ex superfluo vel indebito conjecta³⁾ videntur, nostrae serenitatis accommodante consensu, haec sola, quae ad sinceram justitiam et negotiorum sufficientiam conveniunt, ordinetis⁴⁾; canonum obscura quaedam et in dubium versa in meridiem lucidae intelligentiae reducat, omniumque negotiorum conventus ordinarumque status, qui in vestram extiterint devoluti praesentiam ita majorum regulis concordantes justissime, pie ac temperanter constituere studeatis, ut et mihi, quia studiorum fructum⁵⁾ bonorum anhelō, pars beatorum adveniat, et vos, quoniam implentes voluntatem dei, me non spernitis imprecantem, regio beatitudinis aeternae suscipiat, et visio delectationis dei sibi perenniter inhaerere concedat. Vos etiam illustres viros, quos ex officio palatino huic sanctae synodo interesse mos primaevus⁶⁾ obtinuit ac nobilitas expectabilis⁷⁾ honoravit et experientia aequitatis plebium rectores exegit, quos in regimine socios, in adversitate fidos et in prosperis amplector strenuos, per quos justitiae leges implet, miserationis temperantiam legis extorquet, adjurans obtestor per omnia illud admirabile et solum unius sacrae fidei sacramentum, quo venerabilem omnium sanctorum patrum sum obtestatus conventum⁸⁾, ut ad tantae⁹⁾ veritatis ac discretionis justissimae formulam ita animos dirigatis, ut nihil a consensu praesentium patrum sanctorumque virorum aliorum mentis¹¹⁾ ducentes obtutum¹¹⁾, quidquid innocentiae vicinum, quidquid justitiae, proximum, quidquid a pietate non alienum vel soli deo cognoveritis existere placitum, instanter, modeste et cum omni dignemini intentione complere, scientes quia in eo, quod haec mea salubria vota completis, vos deo amabiles assignatis, et in eo quod decretorum vestrorum¹²⁾ edicta favoris exhibitione corrobore, me vobiscum simul deo placiturum assigno. In commune jam vobis cunctis, et ex divino cultu ministris idoneis et ex aula regia rectoribus decenter electis, divini nominis adjuratione constrictis, adjicio consensionis meae verum purumque promissum, ut quodcumque justitiae aut pietati salutarique discretioni vicinum decernere seu adimplere cum

1) miserationis justissimae M. — 2) concorditer terminentur. in m. M. —

3) collecta ibid. — 4) inordinatis M. — 5) qui ad studiorum fructus M.

6) interesse primatus M. — 7) spectabilis M. — 8) legis impletur in m. M. — 9) et per venerab. omn. s. patrum (per quem obtestor)

sanctum conventum in m. M. — 10) cunctas Codd. Hiap. (praeter A. et E. 3.), et M. — 11) mentes (om. voce obtutum) M. —

12) nostrorum in m. M. —

nostro¹⁾ consensu elegeritis, omnia favente deo perficiam et adversus omnimodam controversiam querelam principali auctoritate muniam ac defendam. Praemissis²⁾ illis, quae ad domesticos fidei regulae veritatis pertinuisse probavit, adhuc aliud a beatitudinis vestrae conventu ejusdem fidei aviditas³⁾ sancta deposcit, connectente me in sequestrationis⁴⁾ confinio causam, quae a nostro dogmate⁵⁾ probatur extranea, quam licet per me lucrari Christus exoptet⁶⁾, inimicam sibi tamen esse non ambigit, donec quod ardentem optat evidenter obtineat: Judaeorum scilicet et vitam moresque denuntio, quorum tantummodo novi terram regiminis mei pollutam esse peste contagii; nam cum deus omnipotens omnes ex⁷⁾ hac regione radicibus extirpaverit haereses, hoc solum sacrilegii dedecus⁸⁾ remansisse dignoscitur, quod aut nostrae devotionis instantia corrigat aut ultionis suae vindicta disperdat. Ex his enim quosdam traditionis errore vetustae video retinere jura perfidiae, quosdam vero sacri baptismatis expiatis ablutione ita in apostasiae doleo⁹⁾ relapsos errorem, ut detestabilior inveniat in eis profanatio¹⁰⁾ blasphemiae, quam in illis, quos nondum constat purificatos esse regenerationis sacrae¹¹⁾ liquore. Pro quo bonae intentionis¹²⁾ agone et lucro fidei verae obsecro reverentiam beatitudinis vestrae atque per supra taxatum contestor tremendae conjurationis tenorem, ut absque omni favore, absque omni personarum partis ipsorum acceptione quidquid ad domini et redemptoris mei Jesu Christi veram fidem verumque pertinet ad honorem¹³⁾, de his jubeatis ardentem et verissime deo ac fidei meae placitam sententiam dare, ut sicut mihi divina pietas regimen fidelium dedit, cum quibus se a me glorificari cognoscit, ita quoque infidelium assequi tribuat lucrum, in quibus et voluntatis suae fieri bonum et ejus advenisse congaudeam venerabile regnum.

Datum sub die XVII. Kalendarum Januariarum¹⁴⁾ anno feliciter quinto gloriae regni nostri. In nomine¹⁵⁾ domini Flavius Reccesvinthus rex hanc fidei et bonae voluntatis meae deliberationem manu mea subscripsi.

I.

Relecta¹⁶⁾ tomi¹⁷⁾ pagina vel finita, cum glorificassemus deum de fidei principalis auditu et de bonae voluntatis ejus affectu, ad peragendum causarum negotium ceterarum statim vertimus animum simulque sumus exorsi iudicium. Tunc¹⁸⁾

1) *sancto* in m. M. — 2) *promissis* M. — 3) *devotio* in m. M. —
 4) *in sequentis traditionis* ibid. — 5) *quae vestrae dignitati* ibid. —
 6) *exoptetur* ibid. — 7) *ex om. a M.* — 8) *dedecus om. a M.* —
 9) *dolo* M., *doleo* al. *denuo* in m. M. — 10) *prolatio* in m. M. —
 11) *sacro* M. — 12) *actionis* A. — 13) *pertinet amorem* C. Hisp. (praeter A. et E. S.), et M. — 14) *Januariarum* M. — v. p. 265 not. II. — 15) *Item subscriptio: In nomine* in m. M. — 16) *relata* E. 4. — 17) *omni* A. et E. S. — 18) In collect. Mansi hoc loco incipit capitulum I. —

primae narrationis exortu, en¹⁾ verae fidei nobis tractatus occurrit, ut incipientes de illa primitus loqui, inde soliditatis auspicietur exordium, unde sacrae sumpsimus nativitatis initium, quatenus assertionum nostrarum²⁾ forti praemissa sententia quidquid subsequenter advenit de actis negotiorum fortiori subsistere³⁾ valeat serie⁴⁾ decretorum. Itaque unius sacrae fidei veram professionem veramque regulam tenere nos tota virtute animi et profiteamur et acclamamus, cunctisque percipiendam ac retinendam plena deliberatione incessanter praedicamus et pandimus, sicut a sanctis apostolis ostensa docetur, sicut a sequentibus patribus orthodoxe⁵⁾ disserta probatur, sicut etiam in sanctis illis synodalibus actis verissime confirmata dignoscitur, in quibus Arii, Macedonii, Nestorii vel Eutychetis insanissimus error et dilucide proditur et radicitus extirpatur, sicut denique in sacris missarum solemnitatibus concordi voce profiteamur ac dicimus: Credimus in unum deum patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium conditorem; et in unum dominum Jesum Christum filium dei unigenitum, ex⁶⁾ patre natum ante omnia saecula, deum de deo, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, natum, non factum, homousion patri, hoc est ejusdem cum patre substantiae, per quem omnia facta sunt quae in coelo et quae in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit⁷⁾ et incarnatus est de spiritu sancto et⁸⁾ Maria virgine homo factus⁹⁾, passus sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in¹⁰⁾ coelos, sedet ad dexteram patris¹¹⁾, inde venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis; credimus et in spiritum sanctum dominum et vivificantem, ex patre et filio procedentem, cum patre et filio adorandum et glorificandum, qui locutus est per prophetas; in¹²⁾ unam catholicam atque apostolicam ecclesiam; confitemur unum baptismum in remissionem peccatorum, expectamus resurrectionem mortuorum et¹³⁾ vitam futuri saeculi. Amen.

Hujus sanctae fidei regula idcirco nunc tractatum¹⁴⁾ non recipit aperturam, quia et a sacris doctoribus abunde constat expositam¹⁵⁾, et imminentium causarum negotia nos ad alia pertrahunt peragenda.

II.

Secundae disputationis occursum adfuit negotium tam difficile quam et grave¹⁶⁾, in quo de refugis atque perfidis disputatione commota, utrumne posset eorumdem temperari sententia damnatorum, magno satis conatu est exquisitum. Sed cum

1) en deest ap. M. — 2) sanctorum M. — 3) sustinere in m. M. —
 4) fortius... seriem M., unus ms. serie recte, in m. M. —
 5) orthodoxis M. — 6) et ex M. — 7) de coelis add. in m. M. —
 8) ex M. — 9) factum est M. — 10) ad M. — 11) dei patris
 omnipotentis in m. M. — 12) et in m. M. — 13) et om. a M. —
 14) tractatus M. — 15) asserita M. — 16) cf. C. Tolet. VII. c. 1.

Illarum series conditionum, ad quas decursis non longe temporibus pro eorum penuria hostilitatis vastitas nos ¹⁾ jurare coggerat, nostris esset auditibus recensita, tantam reperimus obligationis illic inesse texturam ²⁾, ut macularum suarum notositas non tantum videretur prohibitionem dedisse transgressionum, quantum conclusisse viscera pietatum. Aderat enim quod in utroque pavor agebat, et ne sancti nominis profanatio fieret et ne miserationis operatio interiret, quia et ³⁾ ex dei nominis profanatione non aberat, quod terrebat ⁴⁾ et ex prohibitione pietatis aderat quod taedeat, dumque alterno periculorum objectu se ⁵⁾ prolatae sententiae compugnarent, periclitabamur ancipites ⁶⁾ in bifido partium dissidentium calle, quo diremptionis ⁷⁾ tramite iudicium properaret; sed cum gressibus disputationis nostrae sese difficultatis congressio devia objecisset ⁸⁾, properandi tandem relicto discrimine, cum fragore singultuam et imbribus lacrymarum ad deum, qui pietatis fons est, verba simul et corda convertimus ⁹⁾:

Aspira, sancte spiritus, et ducito nos in portum voluntatis tuae, sedatis fluctibus ignorantiae nostrae; ecce enim periculorum syrtes in litore cursus nostri pervenimus ¹⁰⁾ atque hinc de ¹¹⁾ obviantibus naufragiorum obicibus, quo dispositionis ¹²⁾ nostrae vela pandamus, attentionis ¹³⁾ consideratione non cernimus. Sed aspira rursus, sancte spiritus, et dato nobis te donante nosse quid ¹⁴⁾ jubeas ac te juvante implere posse quod jusseris, ut et perlustrando ¹⁵⁾ illumines, quod nescimus, et adjuvando perficias ¹⁶⁾, quod implere pavemus. Si jam ergo in te requiescentes ¹⁷⁾, erroneorum fluctuum pavore abdicatis, commercia nos jubes ¹⁸⁾ disponere pacis, inchoemus illa, quae et in gloriam tuae omnipotentiae conferantur et humanae salutis te annuente ¹⁹⁾ donentur.

Temporibus non procul excursis cum quorundam refugurum ²⁰⁾ tumultuosa seditio frequenter vastationes terris inferret, et scandala populis cum excidiis irrogaret, adeo ut captivorum turmas reducere et desolationes terrae ²¹⁾, quae tali concussae sunt peste, quilibet conatus nequeat reparare, exactum ²²⁾ est vi potius necessitatis exortae quam deliberatione iudicii, ut contra eosdem eisdemque simillimos cum omni fere populo acerrima juramenta daremus, unde jurasse nos per attestationem divini nominis conditio juramenti demonstrat, et ne resolvi queat sacrae scripturae auctoritas instat; scribitur

¹⁾ non in m. M. — ²⁾ censuram M. — ³⁾ et om. a M. — ⁴⁾ quod tenebat in t.; qui terrebat in m. M. — ⁵⁾ sibi in m. M. —

⁶⁾ ancipites om. a M. — ⁷⁾ direptionis, al. directionis in m. M. — ⁸⁾ et de via nos abjecisset in m. M. — ⁹⁾ orantes add. M. —

¹⁰⁾ propinient in m. M. — ¹¹⁾ hujusmodi in l. hincinde in m. M. —

¹²⁾ disputationis in m. M. — ¹³⁾ attentius M. — ¹⁴⁾ quod M. —

¹⁵⁾ per te lustrando in m. M. — ¹⁶⁾ proficias M. — ¹⁷⁾ quiescentes

in l., simul ergo in te requiescentes et in m. M. — ¹⁸⁾ jube in m. M.

¹⁹⁾ annuente M. — ²⁰⁾ refugurum in m. M. — ²¹⁾ turmas duce-

rent et ecclesiarum desolationes facerent in m. M. — ²²⁾ et actum M.

namque in Exodo: *Non assumes nomen domini dei tui in vanum, nec enim insontem habebit dominus eum, qui assumpserit nomen domini dei sui frustra.* Item in Levitico: *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen domini dei tui; ego dominus* ¹⁾. At vero quia illata pressurarum acerbitas resolvi possit ac debeat, tam vinculorum et lamentorum horror insinuat ²⁾ quam ejusdem auctoritatis dominicae praecepta commendant; etenim juxta veterem translationem ita quosdam per Isaiam gravi exprobratione dominus increpat dicens: *Vae filii* ³⁾ *desertionis, dicit dominus, fecistis consilium non per me, et sponsonem, non per spiritum meum, adjicere peccatum super peccatum.* Item Jeremias ⁴⁾: *Iniquitates nostrae declinaverunt ista et peccata nostra amoverunt bona a nobis, quia inventi sunt in populo meo impii, et laqueos statuerunt ad dispergendos viros et comprehenderunt; ut laqueus stans* ⁵⁾ *plenus volatilibus, sic domus eorum plena dolo* ⁶⁾. Et per Michaeam: *Eheu mihi anima* ⁷⁾, *quia perit* ⁸⁾ *revertens ad terram* ⁹⁾, *et qui corrigat inter homines non est; omnes in sanguine judicantur; unusquisque proximum suum tribulat tribulatione; in* ¹⁰⁾ *malum manus suas praeparant.* Ad beneficentiam certe, quae divinis oculis tanto est gratior, quanto et invenitur esse praestantior, sic nos Isaias ¹¹⁾ instruit dicens: *Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes.* Paulus ¹²⁾ etiam vas electionis: *Pietas ad omnia utilis est.* Et Jacobus ¹³⁾: *Judicium sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam; superexaltat autem misericordia judicium.* Joannes ¹⁴⁾ item: *Qui odit fratrem suum homicida est, et scitis, quia omnis homicida non habet vitam aeternam in se manentem.* Et per semetipsum ¹⁵⁾ veritas: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt; et iterum* ¹⁶⁾: *Dimittite, et dimittetur vobis; si autem non dimiseritis, nec pater vester coelestis dimittet vobis peccata vestra.* Ecce sunt dominicae jussionis ¹⁷⁾ hinc inde adstipulata firmissima cautione praecepta, ac proinde quia sunt divini oris prosecutione taxata, permanebunt per omnia aeterna lege praefixa. Quid ergo? numquid aut juramenti justitiam aut misericordiae ¹⁸⁾ pacem sibi contraire narrabimus, dum scriptum sit ¹⁹⁾: *Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax se complexae sunt?* Aut quia controversiarum lapsus sese in contentione ²⁰⁾ diffundunt, adeo ²¹⁾ unius partis assertionem narrabimus non implendam? cur ²²⁾ alterius assertio partis jacturae comminatur ²²⁾ instantiam?

1) Exod. 20, 7. Levit. 19, 12. — 2) error insinuet M. —

3) filii M. — Jes. 30, 1. — 4) Jer. 5, 25—27. — 5) instans M.

6) plenae dolore M. — 7) mea add. in m. M. — Mich. 7, 1—3. —

8) perit M. — 9) a terra in m. M. — 10) (om. voce tribulatione)

omnes in in m. M. — 11) Jes. 58, 6. — 12) 1 Tim. 4, 8. —

13) Jac. 2, 13. — 14) 1 Joh. 3, 15. — 15) semetipsam in m. M. —

Matth. 5, 44. Luc. 6, 27. 28. — 16) Luc. 6, 37. et Matth. 6, 14.

17) jussiones M. — 18) juramenta justitiae aut juramenti misericordiae

in m. M. — 19) Psalm 85, 11. — 20) in contentionem in m. M.

21) ideo M. — 22) ne .. patiat in m. M. —

et quia juramenti custodia ultionem non temperat pavescendam, idcirco impietatis atrocitas mortem pariet execrandam? Absit. Etenim si publicis sacramentorum gestis, quod deus avertat, quibuslibet illicita vel non bona exitisset conditio alligata, quae aut jugulare animam patris aut agere compelleret stuprum sacratissimae virginis; numquid non tolerabilius esset stultae promissionis rejicere vota, quam per inutilium promissorum¹⁾ custodiam exhorrendam criminum implere mensuram? Quod si ita esset²⁾, quomodo crederetur unius observantia jussionis esse fons pietatis, cum emitteret rivulos³⁾ ultionis? aut quaenam illa esset²⁾ sacrae observatio legis, quae sacrilegia committeret pravitatis⁴⁾, vel cujus mensurae aequitas videretur, ut ex unius praecepti cautela necis exoriretur immanitas truculenta? At nunc non ita contendimus, ut contentio-num divortii concitatis nos ipsos contentionis certaminibus misceamus. Est vere pax in utroque, quod dicimus, quia sic sanctus spiritus iter nostrorum cursum⁵⁾ temperat, ut in nullo devium hoc a sua dispositione⁶⁾ secludat; unde plena jam voce, pleniori fide plenissimaque intentione praedicimus, atque in totam sanctae ecclesiae universitatem⁷⁾ praedicamus pariter et optames, nulla profanatione solius et summae divinitatis nomen existere assumendum, nullo perjurii sacrilegio indebite profanandum, nullo uspiam contractu fallaciae contingendum. Nam si attestante veritate propter profanationem perjurii evitandam prohibetur omnino jurare, cum dicitur⁸⁾: *Sit sermo vester, est, est, non, non, quod plus autem his est, a malo est*; quomodo impunitum erit nomen tantae gloriae voluntarie profanasse, dum in eo taxata fides dignoscitur interiisse, vel quatenus pacis foedera in⁹⁾ gentium discidia¹⁰⁾ ligabuntur, si non juramenti pacta sanctiori integritate serventur? Etenim omne quod in pacis foedere¹¹⁾ venit tunc solidius substatur¹²⁾, cum juramenti hoc interpositio roborat, sed et omne quod animos amicorum conciliat tunc fixius¹³⁾ durat, cum eos sacramenti vincula ligant, omne etiam quod testis adstipulat¹⁴⁾ tunc verius constat, cum id adjectio jurationis affirmat; quod si et testis deficiat, innocentis fidem sola jurisjurandi voluntas manifestat. Hinc et ut motibus¹⁵⁾ humanis divina voluntas panderet, quod volebat, ne labens fragilitas pro incerto tene-ret, quod inviolatae veritatis promissio exprimebat, per Isaïam loquitur dicens: *Ego dominus et non est alius, in memetipso¹⁶⁾ juravi*; si ergo tantae institutionis limite sunt votiva juramenta servanda, quis alienorum a veritate haec adstruat execrabiliter

1) *promissionum* M. — 2) *est* M. — 3) *tribulos* A. E. 3. T. 1. 2. G., et in m. M. — 4) *probitatis* in m. M. — 5) *iter nostrum ac cursum* M. — 6) *devius nos casus a dispositione secl.* in m. M., al. *a se secludat.* — 7) *in tota . . universitate* M. — 8) Matth. 5, 37. — 9) *inter* in m. M. — 10) *dissidia* M. — 11) *foedera* in m. M. — 12) *subsistit* M. — 13) *fidelius* in m. M. — 14) *testibus adstipulatur* ibid. — 15) *mentibus* M. — 16) *memetipsum* M. — Jes. 45, 22. 23.

violanda? Stabunt ergo sacrae auctoritatis vivida jussa, nec vana profanatione erunt aliquatenus temeranda; verum ne juramenta, quae data sunt, videantur in nos ita penitus miserationum conclusisse praecordia, ut nullam de pietatis affectu animae viscera concipiant indulgentiam parituram¹⁾, sic stabilitis contractibus juramenti²⁾ sinum misericordiae aperimus, atque ita cunctis deo placita devotione misereri censemus, ut nos nec juramenti teneat cautio reos, nec inhumanitas faciat execrandos. Occurrere certe miserorum ruinis debet subsidio unusquisque quo valet, et revelatione alienae vindictae a se dei removere vindictam; libat enim domino prospera, qui ab afflictis pellit adversa. Inde Job ante passionis experientiam impendens³⁾ patientibus, quod in passionis suae patientia memorabat, suarum⁴⁾ virtutum catalogum texens inter cetera sic connectit: *Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduae consolatus sum*⁵⁾; et paulo post: *Flebam quondam super eum, qui afflictus erat et compatiebatur anima mea pauperi*⁶⁾. Hinc et Salomon: *Erus eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad interitum, liberare ne*⁷⁾ cesses. Quibus sanctae auctoritatis instructi decretis, nec sanctum nomen profanasse nos constat, quod nullatenus profanandum vox nostrae praedicationis insinuat, et indulgentiae visceribus adaperitis, licet oris sui professione damnati difficile mererentur absolvi juxta quod scriptum est⁸⁾: *Sanguis tuus super caput tuum, os enim tuum locutum est adversum te; et iterum*⁹⁾: *Ex ore tuo justificaberis, et ex ore tuo condemnaberis*; tamen pietatis intuitu et parcendi viam pandimus et¹⁰⁾ misericordiam prorogamus. Hujus sane promissionis incaute crudam cruentamque temperare sententiam illa quam maxime compellimur causa, quod haec duo mala licet sint omnino cautissime praecavenda, tamen si periculi necessitas ex his unum temerare¹¹⁾ compulerit, id debemus resolvere, quod minori nexu noscitur obligare¹²⁾. Quid autem ex his levius, quidve sit gravius pio¹³⁾ rationis¹⁴⁾ acumine vestigemus; etenim dum perjurare compellimur, creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamus; cum vero noxia promissa complem, et dei jussa superbe contemnimus et proximis impia crudelitate nocemus et nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus: illic enim duplici culparum telo percutimur, hic tripliciter jugulamur. Restat ergo, ut eo nostra pergat sententia, quo misericordiae patuerit via, quae ita domino probatur accepta, ut plus eam cupiat, quam sacrificia veneranda, dicente ipso: *Misericordiam*

1) paritura M. — 2) juramento in m. M. — 3) impudens in t, imprudens in m. M. — 4) Unde Job, juvante passionis suae experientia, impendens patientibus passionis suae patientiam memorabat, suarumque in m. M. — 5) Job. 29, 13. — 6) Job. 30, 25. — 7) non M. — Prov. 24, 11. — 8) 2 Sam. 1, 16. — 9) Matth. 12, 37. 10) qui et M. — 11) temperare in m. M. — 12) obligari in m. M. 13) pro M. — 14) pietatis, al. purae rationis in m. M. —

*volui*¹⁾ *et non sacrificium*. Hac²⁾ indulgentiae concessa licentia, miserationis ipsius opus in gloriosi principis potestatem³⁾ redigimus, ut quia deus illi miserendi aditum patefecit, remedia pietatis ipse quoque non deneget, quae ita principali discretionem moderata persistent⁴⁾, ut et illis sit aliquatenus misericordia contributa et nusquam gens aut patria per eosdem aut periculum quodcumque perferat aut jacturam, haec miserationis obtentu temperasse sufficiat. Ceterum quaecumque iuramenta pro regiae potestatis salute vel contutatione⁵⁾ gentis et patriae vel hactenus sunt exacta vel deinceps extiterint exigenda, omni custodia omnique vigilantia insolubiliter decernimus observanda, a membrorum truncatione mortisque sententia religione⁶⁾ penitus absoluta. Sed ne pravaram mentium versuta nequitia nosmet ad perjuriū quandoque devocet culpam, nec a sanctae fidei regula hanc asserat venire sententiam, tam divinae auctoritatis oracula, quam praecedentium patrum asserta huic narrationi curavimus innectenda. Etenim incommutabilis idemque semper existens dei summi natura praecellens sua saepe in sacris litteris legitur mutasse promissa, et pro misericordia temperasse sententiam: unde quamlibet sit impassibilis atque immutabilis idem quidem⁷⁾ deitate⁸⁾ firmissima, crebro tamen ejus et iuramenta leguntur et poenitentia quae sacris extant mysteriis adoperta⁹⁾. Jurare namque dei est a se ipso nullatenus ordinata convellere, poenitere vero eadem ordinata cum voluerit immutare. Sic enim per Jeremiam¹⁰⁾ dicit: *Repente loquar adversus gentem et adversus regnum, ut eradicem et destruar et disperdam illud; si poenitentiam egerit gens illa a*¹¹⁾ *malo suo quod locutus sum adversus eam, agam et ego poenitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei*. Et per Ezechielem¹²⁾: *Si dixerō justo, quod vita vivat et confusus in*¹³⁾ *justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiae ejus oblivioni tradentur, et iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur; si autem dixerō impio: Morte morieris; et egerit poenitentiam a peccato suo, vita vivet et non morietur*. Si ergo nostra conversio sic divinam mutat sententiam, cur miserorum tantae lacrymae vel pressura tam crudam non temperet¹⁴⁾ ex miseratione vindictam? Hinc etiam populo Israelitico saepe ultio promissa suspenditur, et Ninivitarum perditio divinae sententiae permutatione sedatur.

1) volo in m. M. — Hos. 6, 6. Matth. 9, 13. — 2) Ac M. —

3) potestate M. — 4) persistent M. — 5) contractatione in t., constitutione in m. M. — 6) religatione A., et in m. M. — 7) idemtidem M. — 8) idem quidem ejusdemque deitatis licet sint dicta in m. M. — 9) adoperata M. — 10) Jerem. 18, 7. 8. — 11) super in m. M. — 12) Ezech. 33, 13—15. — 13) conversus a in m. M. — 14) pressurae .i. temperent in m. M. —

At vero illustri laudum titulo praeclarus auctor Ambrosius in libro de officiis primo ¹⁾ hujusmodi rei causa sic loquitur: Est etiam contra officium nonnunquam, promissum solvere, sacramentum custodire, ut Herodes, qui juravit quoniam quidquid petitus ²⁾ esset daret filiae Herodiadis, et necem Joannis praestitit, ne promissum negaret. Nam de Jephthe quid dicam, qui immolavit filiam, quae sibi victori ³⁾ primum occurrerat, quo votum impleret quod sponderat, ut quidquid sibi primum occurrisset offerret deo? Melius fuerat nihil tale promittere, quam promissum solvere parricidio. Item in libro tertio: Pyrum igitur ac sincerum oportet esse affectum, ut unusquisque simplicem sermonem proferat, vas suum in sanctitate possideat, nec fratrem circumscriptione ⁴⁾ verborum inducat ⁵⁾, nihil promittat inhonestum, ac si promiserit ⁶⁾ tolerabilius est promissum non facere, quam facere quod turpe sit. Saepe plerique constringunt se jurisjurandi sacramento, et cum ipsi cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti ⁷⁾ tamen contemplatione faciunt quod sponderint; sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici praemium turpiter promisit, crudeliter solvit: turpe ⁸⁾ quod regnum pro saltatione promittitur, crudele quod mors prophetae pro jurisjurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tale ⁹⁾ fuisset perjurium sacramento? Et post pauca de Jephthe disserens: Miserabilis, inquit, necessitas, quae solvitur parricidio. Melius est non vovere, quam vovere id, quod sibi is, cui promittitur, nolit exsolvi. Et post paululum: Non semper igitur promissa solvenda omnia sunt. Denique ipse dominus, sicut scriptura indicat, frequenter suam mutat sententiam ¹⁰⁾. Vir quoque sanctissimus Augustinus investigationis acumine cautus, inveniendi arte praecipuus, asserendi copia profluus, eloquentiae flore venustus, sapientiae fructu fecundus, haec in suis narrat affatibus ¹¹⁾: Duo sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa est; sed tamen non sunt sine culpa, cum aut jocamur, aut quod promissimus ¹²⁾ mentimur. Illud primum in jocando ideo non est perniciosissimum, quia non fallit; novit enim ille cui dicitur, joci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius ¹³⁾ est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Idem ¹⁴⁾ ipse: Non auferat, inquit, veritas misericordiam, nec ¹⁵⁾ misericordia impediatur veritatem; si enim pro veritate aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam, non ambulabis in via domini, in qua *miser cordia et veritas obvia-verunt, sibi* ¹⁶⁾. Beatus etiam papa Gregorius, et libris et

1) Ambros. lib. 1. cap. 50. — 2) *petitura* in m. M. — Matth. 14, 7.

3) *viatori* in m. M. — Judic. 11, 31. — 4) *in circumscrip. M.* —

5) *seducat* in m. M. — 6) *ac si promittere quercrat* in m. M. —

7) *ius sacramenti* in m. M. — 8) *turpe est M.* — 9) *tali* in m. M.

10) Jon. 3, 10. — 11) *affectibus* in m. M. — 12) *aut proximis A.*

BR. T. 1. 2. et M., *aut quod promissinus proximo U. G., aut pro misericordia, al. aut pro proximis, al. aut cum promittimus* in m. M. —

13) *minus* in m. M. — 14) *ideo M.* — 15) *non M.* —

16) Psalm. 85, 11. vid. p. 273. not. 19. —

meritis ¹⁾ honorandus atque in ethicis assertionibus paene cunctis merito praefendus, sic in libris infert moralibus: Quia ergo Behemoth iste ita inexplicabilibus nodis ligat, ut plerumque mens in dubio adducta, unde se a culpa solvere nititur, inde in ²⁾ culpa arctius adstringatur, recte dicitur: *Nervi testicularum ejus perplexi sunt* ³⁾. Argumenta namque machinationum illius quasi collaxantur ⁴⁾ ut relinquunt, eo magis implicantur ut teneant ⁵⁾. Est tamen quod ad destruendas ejus versutias utiliter fiat, ut ⁶⁾ cum mens inter minora et maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur, quia et qui murorum undique ambitu ne fugiat clauditur, ibi se in fugam praecipitat, ubi brevior murus invenitur. Nostri quoque saeculi doctor egregius, ecclesiae catholicae novissimum decus, praecedentibus aetate postremus, doctrinae comparatione non infimus, et quod magis est in saeculorum fine doctissimus atque cum reverentia nominandus Isidorus in libro sententiarum secundo ⁷⁾ haec pro tali narrat negotio: Non est conservandum sacramentum, quo malum ⁸⁾ incaute promittitur, veluti si quispiam adulterae perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur; tolerabilius est enim non implere sacramentum, quam permanere in stupri flagitio. Similiter in Synonymis: In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum; quod incaute vovisti, non facias ⁹⁾. Impia est promissio, quae scelere adimpletur. Haec de sacris paginis auctoribusque praecipuis brevissime sufficiat praelibasse, nam plurima colligere poterit, qui haec attentius legendo quaesierit: ceterum quibus haec nequaquam sufficiunt, vel hinc sumant cum rubore silentium, quia optamus, ut ¹⁰⁾ vas electionis, *anathema esse Christo* ¹¹⁾ *pro fratribus nostris* ¹²⁾, quam perdurare crudelibus in delictis.

III.

Tertiae ratiocinationis alloquio doluimus contra priorum monita patrum vota perniciosissima posterorum, nam quanto frequentius illi noxia vetuerunt, tanta studiosius isti perpetrare vetita non quiescunt; sicque per contrarium quod penitus occumbere debuit insultare non desinit, et res quae tot excissa decretis arescere potuit, ad vicem Lernaei ¹³⁾ capitis, ut ferunt fabulae, truncata virescit. Denique, quod non sine magno dolore dicendum est, reperiuntur quamplurimi negotio muneris perituri mercari velle gratiam spiritus sancti, dum vile praemium donant, ut pontificalis ordinis sublime culmen accipiant, obliti verborum Petri, quae ¹⁴⁾ dixit ad Simonem: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum dei existimasti*

1) pitae meritis in m. M. — 2) in om. a M. — 3) Job. 40, 12. —

4) quo magis laxantur M. — 5) terreant M. — 6) et M. —

7) Isidor. lib. 2. cap. 31. sent. 10 et 22. — 8) quod male et M. —

9) facies M. — 10) quia optat M. — 11) a Christo M. — Rom. 9, 3.

12) suis in m. M. — 13) hydrae A., et in m. M. — 14) qui M. — Actor. 8, 20. —

*per pecuniam possidere*¹⁾. Proinde quia et usitatum est tale malum, et majorum frequenter extat mucrone succisum, nos quoque huic vulnere canceroso²⁾ ignitum quod superest adhuc injicimus ferrum, decernentes omnimodo, ut quicumque deinceps pro percipienda sacerdotii dignitate quodlibet praemium fuerit detectus obtulisse, ex eodem tempore se noverit anathematis opprobrio condemnatum atque a perceptione³⁾ Christi corporis et sanguinis alienum, quo⁴⁾ illum constat hoc execrabile Christo perpetrasse flagitium. Quod si aliquis extiterit qui accuset, ille qui hunc ordinem munerum fuerat acceptioe lucratus et suscepi honoris gradu privetur et in monasterio sub perenni poenitentia religetur: illi vero, qui pro hac causa munerum acceptores extiterint, si clerici fuerint, honoris amissione mulctentur, si vero laici, anathemate perpetuo condemnentur.

IV.

Quartae congressionis eventu obvius sese nobis intulit pontificalis culminis lapsus, quem ante flere quam disponere compulsi ex ordine sumus; nam cum secundum carnis assumptae mysterium ecclesiae suae fuerit dignatus caput existere Christus, merito in membris ejus intentio episcoporum officia peragere cernitur oculorum. Ipsi enim de sublimiori celsitudine ordinum⁵⁾ regunt et disponunt subjectas multitudines plebium. Unde quanto ipsi fiunt sequentium ductores⁶⁾, tanto meritorum lumine debent esse fulgentes. Quapropter omnes episcopi inter ceterarum ornamenta virtutum nitore carnis debent propensius eniti⁷⁾, ut ex hoc audientes munditiam appetant, ex quo doctores immunditia non deturpat. Adeo si⁸⁾ deinceps episcopi detecti fuerint execrabilibus flagitiis cum quibuslibet foeminis pollui ac⁹⁾ familiari peculiaritate versari, noverint se irrevocabili sententia patrum ulcisci, id est et loci et ordinis sui dignitate privari.

V.

Quintae actionis impulsu pervenit ad totius concilii sacrum auditum quosdam sacerdotes et ministros, obliviscentes majorum vetera constituta¹⁰⁾, aut uxorum aut quarumcumque foeminarum se¹¹⁾ immunda societate et execrabili contagione turpari, pessimi¹²⁾ cordis obstinatione tam sacris literis quam patrum regulis obviantes, nec levi quidem respiramine memoriae commendantes¹³⁾, quod scriptum est: *Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum, dicit dominus*; et illud apostolicum¹⁴⁾: *Mortificate membra vestra, quae sunt super terram, id est fornicationem et immunditiam, concupiscentiam malam et avaritiam, quibus quanto est pertinacior¹⁵⁾ usus¹⁶⁾ in malis,*

1) possideri M. — 2) cancroso M. — 3) a participatione in m. M.

4) ex quo M. — 5) ordinis in m. M. — 6) ducatores M. —

7) evitare M. — 8) Adeo ut si M. — 9) aut M. — 10) veteribus constitutis in t., ac veterum constitutorum in m. M. — 11) se om. a M. — 12) et pessima in m. M. — 13) contemplantes (om. voce memoriae) in m. M. — Levit. 19, 2. — 14) contemplantes (om. voce memoriae) in m. M. — Levit. 19, 2. — 15) perniciosior BR. — 16) vis in m. M. —

tanto austerioribus convenit obviare decretis. Propter quod flagitii dedecus ¹⁾ specialiter hoc a sancto concilio definitur, ut omnes episcopi id ipsum in suis quaerere sollicitè curent, et cum hoc verissime reperire potuerint, omnes placiti cautione tali constringant ²⁾, ut nusquam ulterius tam abominanda committant. Mulieres vero seu liberae sint seu ancillae, hac ³⁾ illis turpitudine ⁴⁾ sociatae, ita omnibus modis separentur aut certe vendantur ⁵⁾, ut ulterius ad conscios ⁶⁾ sui criminis revertendi omnem habeant aditum denegatum: illi vero si omnimodo coerceri nequiverint, usque ad exitum vitae suae monasteriis deputati poenitentiae disciplinae ⁷⁾ maneat omnino subjecti.

VI.

Sextae discussionis objectu quorundam male sibi consciorum patuit denotatum elogium, nam relatum est nobis quosdam subdiaconos, postquam ad sacri hujus ordinis pervenerint gradum, non solum carnis immunditia sordidari, cum scriptum sit ⁸⁾: *Mundamini, qui fertis vasa domini*; sed etiam, quod dictu quoque nefas est, novis uxoribus copulari, asserentes hoc ideo sibi licere, quia benedictionem a pontifice se nesciunt percepisse. Proinde omni excusationum discisso velamine id praecipimus observari, ut cum iidem subdiacones ordinantur, cum vasis ministerii benedictio eis ab episcopo detur, sicut in quibusdam ecclesiis vetustas tradit antiqua, et sacra dignoscitur consuetudo substare prolata, omni penitus ab illis sorde mulierum ac familiaritate remota. Quod si hoc vulnere deinceps fuerint sauciati, mox erunt sub poenitentiae oneribus usque ad extremum vitae monasteriis religandi.

VII.

Septimae assertionis accessu adiit coetum nostrum tam inverecunda progressio, quam ignobilis ac detestanda praesumptio; quosdam enim aut eventu necessitatum aut metu periculorum adeptos fuisse ⁹⁾ novimus ecclesiasticarum officia dignitatum, et quoniam cum illis ¹⁰⁾ imponerentur id sibi fieri noluisse testantur ¹¹⁾, idcirco haec spernere atque ad pristina pertentant conjugia moresque redire, tam nequiter coelestia jura solventes, quam prompte saecularibus extant illecebris inhiantes. Qua de re nosse nos convenit, quod episcopalis eminentiae culmen ¹²⁾ non immerito sacris omnibus esse summa percensuit, quae ceteris sacerdotibus exercenda prohibuit: scilicet templorum dei sacrationem, chrismatis ¹³⁾ benedictionem

1) *flagitii detectis* in m. M. — 2) *distringant* Codd. Hisp. (praeter A.) et M., *omnes placita causatione constringantur* in m. M. — 3) *ac* M.

4) *ac ancillae tam turpiter* in m. M. — 5) *separentur et monasterio tradantur* BR. F. 4. T. 1. 2., et M. — 6) *consocios* BR., et in m. M.

7) *monasticis add.* in m. M. — 8) *Jes. 52, 11.* — 9) *periculorum ab episcopis sumpsisse* in m. M. — 10) *haec add.* a M. —

11) *testati sunt* M. — 12) *divina auctoritas* (loco vocis *culmen*) in m. M. — 13) *chrismae* M. —

sacrorumque ordinum institutionem, quæ tamdiu valenter¹⁾ ordinata persistunt, quam excellentissime conferuntur, qui et tanto ab eis singulariter impenduntur, quanto eidem summo culmini peragenda servantur. Quomodo ergo qui ea²⁾ in se recipit a se rejicere poterit, cum hæc a nullo altero conferri quam a solis pontificibus novit, a quibus nec ligata solvi nec soluta poterunt ab aliquo religari? Sic enim ad Petrum veritas ait³⁾: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelo, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelo.* Nequaquam ergo aliquando poterit profanari, quod divinae jussionis⁴⁾ simulque apostolicæ traditionis auctoritate sacrum noscitur extitisse; verum sicut sanctum chrisma collatum et altaris honor evelli non queunt, ita quoque sacrorum⁵⁾ decus honorum quod his compar habetur et socium, qualibet fuerit occasione perceptum, manebit omnibus modis inconvulsum. Ad extirpandum vero radicatus hujus callidæ machinationis inutile argumentum, id sibi rationabiliter dari noverint in objectu, quod sacrosancti baptismatis inappretiable donum et⁶⁾ semper et sæpe non solum nolentibus, verum etiam, quod majus est, nescientibus impertitur; sed hoc a nullo penitus profanari permittitur. Quod si et hic opponitur necdum rationis capaces existere, qui hoc probantur accipere, hinc⁷⁾ omnimodo conticescant⁸⁾; quia si majores impune non deserunt, quod parvuli vel nesciendo vel nolendo percipiunt, quanto magis non convenit violari⁹⁾, quod pro mortis aut poenarum evadenda pernicie, occulta dei dispensatione dignoscitur obvenisse? Recedant ergo talium desideriorum impudorati¹⁰⁾ fautores, et licet inviti perceperint, quod non merebantur habere, libenter tamen ob hoc coeleste retineant præmium, quod nolendo pro terrenæ consecuti sunt necessitatis eventu¹¹⁾, ut tandem¹²⁾ inviti appetant bona diligere, quæ sponte videntur desideres¹³⁾ impugnare. Quod si quis post hoc perennis dispositionis edictum non sinceriter sacris inhaeserit cultibus, et abiciens a se gratiam, quam accepit, relabi ad conjugia moresque sæculi attentaverit vel eum redire constiterit, mox omni ecclesiastici ordinis dignitate privatus vere ut apostata a sanctæ ecclesiæ liminibus et societate fidelium habeatur prorsus exclusus, monasterii claustris donec advixerit sub poenitentia retrudendus.

VIII.

Octavæ disceptationis affectu¹⁴⁾ reperimus quosdam divinis officiis mancipatos tanta nescientiæ¹⁵⁾ socordia plenos, ut nec illis¹⁶⁾ probentur instructi competenter ordinibus, qui

1) aliter A. Æ. BR. E. 3. U. G. tam divinaliter M. — 2) ergo quod M.
 3) Matth. 16, 19. — 4) divina jussione Æ. BR. E. 4. T. 1. 2., et M.
 5) sanctorum in m. M. — 6) est M. — 7) hic M. — 8) cognoscant in m. M. — 9) violare M. — 10) impudorati M. —
 11) per .. eventum M. — 12) tamen M. — 13) ut tam inviti .. quam sponte videntur desideres in m. M. — 14) affatu in m. M. —
 15) nesciente M. — 16) in illis M. —

quotidianos versantur in usus. Proinde sollicite constituitur atque decernitur, ut nullus¹⁾ cujuscumque dignitatis ecclesiasticae deinceps percipiat²⁾ gradum, qui non totum psalterium vel canticorum usualium et hymnorum sive baptizandi perfecte noverit³⁾ supplementum. Illi sane⁴⁾, qui jam honorum dignitate funguntur, hujusce tamen ignorantiae coecitate vexantur, aut sponte sumant intentionem necessaria perdiscendi, aut a majoribus ad lectionis exercitia cogantur inviti.

Absurdum⁵⁾ siquidem est eos, qui ceteros simpliciores et laicos habent, docere, quibus et disciplinae et vitae debent esse veluti quoddam speculum, ad alicujus ordinis vel dignitatis promoveri statum, qui legem dei ignorant nec literarum saltem mediocritate sunt insigniti. Nullus igitur ad sacra dei mysteria tractanda veniat indoctus lotus aliquis aut ignorantiae tenebris coecutiens, sed solus is accedat, quem morum innocentia et literarum splendor reddunt illustrem. Aliter ordinaturis et ordinandis imminet in posterum dei et ejus ecclesiae vindicta.

IX.

Nonae intentionis admonitu detecta est ingluvies horrenda voracium, quae dum freno parsimoniae non adstringitur religioni contraire censetur⁶⁾, nam dicente scriptura⁷⁾: *Qui spernit minima, paulatim decidet in maxima*, illi tanto edacitatis improbae sumptu⁸⁾ grassantur, ut coelestia et paene summa contemnere videantur. Etenim cum quadragesimae dies anni totius decimae deputentur, quae in oblationem⁹⁾ jejunii domini¹⁰⁾ consecrantur, quibus etiam saluberrime conditio humani generis expiatur, dum a quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur, et quatuor elementis formatus propter transgressionem decalogi quater decies convenienter affligitur, illi ausu temerario haec omnia contemnentes nec voracitatis ingluviem frenant¹¹⁾, et quod pejus est paschalia festa illicitorum esuum perceptione¹²⁾ profanant: quibus ex hoc adeo acerrime interdicitur, ut quisquis absque inevitabili necessitate atque fragilitatis evidenti languore seu etiam aetatis impossibilitate diebus quadragesimae esum carniū praesumpserit attentare, non solum reus erit resurrectionis dominicae, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancta communione, et hoc illi cumuletur ad poenam, ut ipsius anni tempore ab omni esu carniū abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiae oblitus est disciplinam. Illi vero, quos aut aetas incurvat aut languor extenuat aut necessitas arctat, non ante prohibita violare praesumant, quam a sacerdote permissum accipiant.

1) nullius in m. M. — 2) percipiant ibid. — 3) noverint ibid. —

4) vero M. — 5) Reliqua hujus capituli desumpta e collect. Mansi, quia desunt in omnibus Codd. Hisp. — 6) monstratur in m. M. —

7) Sir. 19, 1. — 8) tanta edacitatis improbitate in m. M. —

9) in oblatione M. — 10) domino in m. M. — 11) non frenant (om. voce nec) M. — 12) praeceptione M. —

X.

Decimae colloctionis assensu molestis actibus, quos sagax indagatio pietati obviare detexit, et non ¹⁾ bene regendi licentiae, quam se mansuetudo impugnasse probavit, satis ut opinamur et lege gloriosi principis et decreto sanctae synodi hujus contradictum esse conspeximus. Ita enim sanctus spiritus per utrasque definitiones mortalium corda perflavit, ut vitali flatu verborum in posterum omnem exureret male concupiscentium rabiem animorum. Actum namque est in definitionibus ipsis, ut quia pietatis divinae incomprehensibilis et ignota natura sese conditioni mortalium in unione ²⁾ personae conjunxit mysterio redemptionis humanae, nos quoque a membris ³⁾ capitis hujus et perfidiae malum et *concupiscentiam, quae radix malorum est omnium* ⁴⁾, et avaritiam, quae invenitur *servitus idolorum* ⁵⁾, pari simul igne ac mucrone totoque artificio radicatus evellamus ac desecemus. Abhinc ergo et deinceps ita erunt in regni gloriæ præficiendi rectores, ut aut in urbe regia aut in loco ubi princeps decesserit cum pontificum majorumque palatii omnimodo eligantur assensu, non forinsecus ⁶⁾ aut conspiratione paucorum aut rusticarum plebium seditioso tumultu; erunt catholicae fidei assertores eamque et ab hac, quae imminet, Judaeorum perfidia et a cunctarum haeresium injuria defendentes; erunt actibus, judiciis et vita modesti; erunt in provisionibus rerum tam parci amplius quam ⁷⁾ extenti, ut nulla vi aut factione scripturarum vel definitionum qualiumcumque contractus a subditis vel exigant vel exigendos intendant; erunt in conquisitis oblationis gratissimae ⁸⁾ rebus non prospectantes proprii jura commodi, sed consulentes patriae atque genti; de rebus congregatis ab eis illas tantum sibi vindicent partes, quas dicaverit ⁹⁾ auctoritas principalis; verum quaecumque inordinata reliquerint haereditabunt gloriam successores, propria ¹⁰⁾ eorum et ante regnum justissime conquisita aut filii aut haeredes capiant jure proximitatis. De affinium successione vel munere quamvis inordinata relicta, aut primum tantum filiis aut haeredibus sequenter proficiant vel propinquis, atque ita in eorum cunctis actibus, moribus atque rebus praefatae legis erit auctoritas valitura, ut et ¹¹⁾ perenniter maneat inconvulsa. Et non prius apicem regni quisque percipiat ¹²⁾, quam se illam per omnia suppleturum jurisjurandi taxatione definiat: cui etiam legi vel decreto episcopali ¹³⁾ non solum in futurum, sed etiam in praesenti reverentiam apponentes decernimus ut quicumque detractor et non potius venerator decreti ejusdem atque legis esse maluerit, sive religiosus ille sit sive laicus, non solum ecclesiastica excommunicatione plectatur, verum et sui ordinis dignitate privetur.

1) et non tam M. — 2) unitate in m. M. — 3) quoque membra in m. M. — 4) I Tim. 6, 10. — 5) Coloss. 3, 5. — 6) non coetu in m. M. — 7) plus quam Hard. — 8) oblationibus gratissime M. — 9) dictaverit M. — 10) proprii A. E. 3., et in m. M. — 11) ut ea M. — 12) quisquam perceperit M. — 13) episcopalem in m. M.

XI.

Undecimae occasionis articulo decretorum universalium perenne dedimus firmamentum, scientes quod multimoda semper deus oppositione ¹⁾ iudiciorum aerumnam relevet oppressorum, et sicut malis exigentibus hominum permittit exerceri penurias ²⁾ ultionum, ita cum voluerit gravedines relevat presurarum. Hinc et decreta praecedentium patrum ad contentio- nis jurgium radicitus evellendum rite synodalem fieri censuere conventum, ut illic diversitate ³⁾ iudiciorum protensae ⁴⁾ lites habeant terminum, ubi sanctus spiritus universalem coaduna- verit coetum. Ab hoc ergo spiritu sancto succensi ne quilibet ⁵⁾ inposterum aut impune valeant commoveri ⁶⁾ aut genera- lia statuta convellere ⁷⁾, plena decernimus unanimitate con- nexi, ut quaecumque pro fidei causis ecclesiasticisque negotiis aut in praeteritis gestis aut in praesentibus constitutis aut fu- turis etiam in decretis vel sunt ⁸⁾ vel fuerint definitione con- scripta universalis auctoritatis ⁹⁾, nullus hic deinceps contra- dicere audeat, nullus ea reverberare ¹⁰⁾ praesumat, nullus non implere contendat. Nam si quis ex religione contra haec in- obediens aut susurrans aut ¹¹⁾ certe lacerator aut invidus, ac ¹²⁾ non potius eorumdem fautor extiterit gratus, et ho- noris ¹³⁾ sui et communionis sanctae lugeat amissione mulctatus. Cum vero quaelibet sancta synodus agitur aut pacifice inter episcopos ¹⁴⁾ quidpiam definitur, si pauciores per nescien- tiam vel contemptionem ¹⁵⁾ forte dissentiant, aut commoniti plurimorum sententiae cedant, aut ab eorum coetu cum de- decore confusionis abscedant et ¹⁶⁾ excommunicationis annuae sententiam luant.

XII.

Duodecima ¹⁷⁾ quae est finalis et ultima sacratissimi prin- cipis obsecratione piissima pro Judaeorum abominabili ac ne- fanda perfidia execranda nostro coetui perpatuit causa, quam idcirco in fine sententiarum censuimus esse ponendam, quo- niam eandem gentem delicti sui merito retroductam per divi- nae sanctionis oracula a capite positam ¹⁸⁾ deflemus in cau- dam ¹⁹⁾. Sed quia Christus ut pro nobis ita quoque pro illis est mortuus, juxta quod ipse ait ²⁰⁾: *Non sum missus nisi ad oves, quae perierant domus Israel*; necessarium duximus sum- mam pro eis impendere curam, pro quibus suam Christus po- nere non dedignatus est animam; ideoque principali clementiae devotissime praefaventes ²¹⁾, quae ob hoc sui regni apicem

1) suppositione in m. M. — 2) poenas M. — 3) de diversitate M. —
 4) praeteritae in m. M. — 5) quaelibet ibid. — 6) committi ibid. —
 7) convelli ibid. — 8) vel sint in t., qua sint in m. M. — 9) uni-
 versali auctoritate M. — 10) evertere M. — 11) vel M. —
 12) aut M. — 13) gratia et honore in m. M. — 14) pontifices Æ. BR.
 E. 4. T. I. 2., et M., pontifices ac laicos U. G. — 15) contentionem
 E. 4. T. I. — 16) aut in m. M. — 17) Duodecimae quaestionis
 propositione in m. M. — 18) sepositam ibid. — 19) nunc esse in
 cauda ibid. — 20) Matth. 15, 24. — 21) approbante in
 m. M. —

a domino solidari praeoptat, si catholicae fidei pereuntium turmas acquirat, indignum reputans ¹⁾ orthodoxae fidei principem sacrilegis imperare, fideliumque plebem infidelium societate polluere ²⁾, nihil aliud pro his ex nostra sententia definitur, quam ut decreta concilii Toletani ³⁾, quod divinae memoriae Sisenandi regis aggregatum est tempore, a nobis ac posteris omnimoda suppleantur intentione: quisquis autem ab ejusdem synodi voverit sententia dissentire, ut vere sacrilegum se noverit condemnari.

XIII.

Divinae trinitatis inseparabile nomen sicut inspiratione mirabili nostrorum tractatum primordia lineavit ⁴⁾, ita consummatione sublimi eadem ⁵⁾ jam perficiendo concludit ⁶⁾, ut in illo sit nostrum explicuisse, a quo nobis adfuit inchoasse ⁷⁾. Damus ergo gloriam et honorem eidem sanctae atque indivisibili ⁸⁾ trinitati, quae nobis et ex se ⁹⁾ dicere contulit et in se dicta complevit, quae reformavit in extremitate saeculorum remedia pietatum et resolvit ligamina vinculorum collationibus gratiarum. Salus et ¹⁰⁾ benedictio ab exercituum domino super serenissimum Reccesvinthum principem gloriosissimum; gratiarum actio et reverentiae plenitudo a nobis omnibus in commune ipsi clementissimo principi bonorum gratifico largitori, cujus votorum instantia benigna deus attulit complementa, cujus dispositio ¹¹⁾ piissima pressurarum removet exitia, cujus temporibus conferat vigere justitiam ¹²⁾ et exuberare misericordiam opulentam, cui ¹³⁾ post praesentis aevi tempora diuturnam cum sanctis omnibus tribuat in remuneratione coronam. Nos autem omnes hanc decretorum nostrorum seriem ex rectae fidei ¹⁴⁾ vel pietatis ac justitiae fonte manantem coram deo et sanctis angelis ejus, orthodoxis omnibus et nunc et in futurum impensissime commendamus, obsecrantes enixius, ut hanc et reverenter adimpleant et ab aemulis benigne ¹⁵⁾ defendant; et ¹⁶⁾ contentmentibus eam divinae severitatis ultio pavenda proveniat, observantibus autem misericordia profluens, pax perpetua et gloria sempiterna contingat. Hujus quoque sententiae fortitudine vel valore decreti nostri seriem, quam in serenissimi domini nostri Reccesvinthi regis edidimus ¹⁷⁾ nomine, pro rebus a divinae memoriae patre suo quolibet titulo conquisitis decernimus omnino constare. Legem denique, quam pro coercenda principum horrenda cupiditate idem clementissimus edidit princeps, simili robore firmamus, atque ut in futuris retro temporibus modis omnibus observetur, pari sententia definimus. Quae

1) reputans deest ap. M. — 2) imperare et infidelium societate pollui in m. M. — 3) Conc. Tolet. IV. c. 56—62. — 4) illuminavit in m. M. — 5) eandem ibid. — 6) concludat ibid. — 7) inchoare M. 8) invisibili in m. M. — 9) nobis ex se in t., nobis et haec in m. M. 10) (om. voce collationibus) Sit gratiarum actio, salus et M. — 11) dispositione Æ. BR. E. 4. T. I., et M. — 12) confert justitia vigorem in m. M. — 13) dominus add. in m. M. — 14) fidei deest ap. M. — 15) enixe Æ. — 16) et deest ap. M. — 17) edimus M.

etiam ne taciturna ¹⁾ temporum vel obliviosa vetustate deperant, huic nostrae constitutioni utraque decrevimus innectenda, ita cunctorum memoriae commendanda, ut a cunctis regulis superius ordinatis nusquam maneant segregata. Cetera quoque decretorum nostrorum judicia, quae ab hac sancta synodo noscuntur esse confecta, si quis convellere forsitan decreverit aut temeranter ²⁾ implere neglexerit vel infringere quandoque voluerit, per iudicium dei omnipotentis anathema sit. Soli autem deo nostro gloria in saecula saeculorum. Amen ³⁾.

Decretum concilii universalis editum in nomine principis ⁴⁾.

Soliditatem reddidisse fracturae atque fecisse consurgere, quod extiterat concidisse ⁵⁾ et incrementum est usitatae mercedis et plenitudo consummatae perfectionis: ponderi etenim collidentis ruinae si aequalium proximorum curam ⁶⁾ convenit obviare, quanto grandioris erit culpae praelatos incuriae discrimen incurrere, si non quo valent excommunicationis ⁷⁾ onere commissos procurent populos sublevare? Properandum ergo est inter ruinas collisionum catervas eripere collisorum, ut ex hoc jugiter et ultra nec vigorem nocendi habeat execranda pressura, et omnis compressus noverit sanctae ⁸⁾ sanctionis esse sacra sibi collata remedia. Cum decursis ergo temporibus durae dominationis ⁹⁾ sese potestas gravis attolleret, et in subjectis populis imperium dominantis ¹⁰⁾ non formaret jura regiminis, sed excidia ultionis, aspeximus subditorum statum non ex ordine vegetari rectoris, sed dejici ex gravedine potestatis; contraxerant enim leges ¹¹⁾ elata fastigia in bifronti discidio motionis, et aut in culpis lex ardua saeviebat, aut in spoliis favore lex voluntaria ¹²⁾ commodabat: inde mestos animos non spes fovebat ex munere sed tolerantia vexabat in funere. Unde jam in reparationis occurso non tantum nos abire sola ratio cogit, verum et ipsa commotio ¹³⁾ rerum impellit, ut ex omnium animorum deliberatione concordi illa emanet ¹⁴⁾ sententia dicti, quae et finem ausibus rite ponat illicitis et consultum salvandis jure ferat in ¹⁵⁾ populis. Quosdam namque conspeximus reges postquam fuerint regni gloriam assequentes ¹⁶⁾ extenuatis viribus populorum rei propriae congerere lucrum; et obliti quod regere sunt ¹⁷⁾ vocati defensionem in

1) taciturnitate M. — 2) temere M. — 3) Interfuerunt hoc sancto concilio pontifices numero quinquaginta duo, abbates duodecim, vicarii episcoporum decem, viri illustres palatini sexdecim add. in collect. Aguirre. — 4) Decretum in die secunda universalis concilii editum in nomine principis M. — 5) collisum M. — 6) cura in m. M. — 7) excommunicationis ibid. — 8) sanctae deest ap. M. — 9) damnationis in t., forte dominationis in m. M. — 10) inplorum dominatus in m. M. — 11) contraxerunt enim reges in m. M. — 12) voluntarie M. — 13) commotio in m. M. — 14) maneat M. — 15) in deest ap. M. — 16) assecuti M. — 17) quod reges sint in m. M. —

vastationem convertunt, qui vastationem defensione pellerent debuerant¹⁾, illud gravius innectentes quod ea, quae videntur acquirere non regni deputant honori vel²⁾ gloriae, sed ita malunt in suo jure confundi, ut veluti ex debito decernant haec in liberorum posteritatem transmitti; quam itaque ob rem in proprietatis illa conantur redigere sinu³⁾, quae pro solo constat illos imperiali percepisse fastigio? aut quo libitu⁴⁾ in juris proprii collocant antro, quod publicae utilitatis acquisitum esse constat obtentu? Nam numquid ad illos aut populorum adventus aut rerum poterat concurrere census, nisi extitissent gloriae sublimati culminibus? aut ab aequalibus illi potuerunt⁵⁾ rerum coactione ditari, nisi subjectis⁶⁾ glorioso apice potuissent attolli? Omnia certe⁷⁾ totius plebis membra subjecta dum ad principale caput relevant attentum debitae visionis obtutum, ab illo negotiorum prospectant remedium, cui modo gratum modo debitum irrogant censum. Regalis proinde ordo ex hoc cuncta sibi deberi convincit, ex quo se regere cuncta⁸⁾ cognoscit, et inde conquisita non alteri, quam sibi juste defendit; unde non personae, sed potentiae suae haec debent⁹⁾ non ambigit. Regem¹⁰⁾ etenim jura faciunt, non persona, quia nec constat sui mediocritate sed sublimitatis honore: quae ergo honori debent¹¹⁾ honori deserviant, et quae reges accumulunt regno relinquunt, ut quia eos gloria regni decorat, ipsi quoque gloriam regni non extenuent, sed exornent. Habeant deinceps jure conditi reges in regendo corda sollicita, in operando facta modesta, in decernendo judicia justa, in parcendo pectora prompta, in conquirendo studia parca, in conservando vota sincera, ut tanto gloriam regni cum facilitate retentent, quanto jura regiminis et mansuetudine conservaverint et aequitate direxerint promissae praemium dictionis¹²⁾. Ne non prodiisse putetur ex fomite rationis, revelare¹³⁾ convenit evidentissimam speciem¹⁴⁾ operis, ut ex illo nos idoneos assertores habeat probitas veritatis, ex quo se per¹⁵⁾ semetipsam reservaverit¹⁶⁾ qualitas actionis. Ecce etenim ita ex gentis nostrae mediocribus majoribusque personis multos hactenus corruisse reperimus et deflemus, ut eorum agnitis ruinis non aliud possimus quam divinae judicia considerare permissionis¹⁷⁾, quorum quidem domorum spolia et potentiarum divitias simul ac praedia ita conspicimus prorsus exinanita, et¹⁸⁾ nec fisci usibus commoda nec palatinis officiis reperiantur in remedium salutare collata. Cujus rei ex utroque concurrente

---

1) debuerunt M. — 2) nec M. — 3) sinum M. — 4) aut pro libito in t., ut quodlibet in m. M. — 5) potuerant in t., potuerint in m. M. — 6) per subjectos in m. M. — 7) omnia tamen Æ. T. 1. 2., omnia tamen certe M. — 8) ex quo se regem in m. M. — 9) debere M. — 10) terrenam add. in m. M. — 11) debentur M. — 12) dilectionis T. 2., et M., al. ditionis. — 13) revelare in m. M. — 14) evidentissima specie ibid. — 15) semper ibid. — 16) Forte reservaverit Hard. — 17) permissionis in m. M. — 18) ut M. —

defectu, dum et adjudicatos sententia judiciorum elisit et ¹⁾ eorum bonis ad ipsorum vicem munificatus nemo surrexit, paene non res ista disciplinam ²⁾ in ordine, sed defectum posuisse pensatur in gente, illo majori salutis dispendio cumulato, quod tam haec quae adjudicatis ³⁾ vigor judiciorum abstraxerat, quam illa quae qualiscumque proventus ordine profligationis congesserat ⁴⁾, tota proprietatis principum amplitudo in sinum suae receptionis incluserat; sicque solo principali ventre suppleto cuncta totius gentis membra vacuata languescerent ex defectu; unde evenit ⁵⁾ ut nec subsidium mediocres nec dignitatem valeant obtinere majores, quia dum solius potestatis vigor maxima occupavit, totius plebis status nec minima jure ⁶⁾ defendit. Adeo cum omni palatino officio simulque cum majorum minorumque conventu nos omnes tam pontifices, quam etiam sacerdotes et universi sacris ordinibus famulantes concordi definitione decernimus et optamus, ut omnis conquisitionis profligatio in omnium rerum viventium ac non viventium, immobilium quoque et moveri valentium corpore vel specie, forma vel genere, quae a gloriosae memoriae Chindasvintho rege a die, quo in regnum dignoscitur conscendisse repertus ⁷⁾, quolibet modo extiterit augmentasse, omnia in serenissimi atque clementissimi domini nostri Reccesvinthi principis perenni trans-eant potestate et perpetuo deputentur in jure, non habenda parentali successione, sed possidenda regali congressione, ita ut juste sibi debita quisque percipiat, et de reliquis ad remedia subjectorum quaecumque elegerit principis voluntas exerceat, illis tantumdem ⁸⁾ exceptis, quae memoratus divinae memoriae Chindasvinthus princeps ante regnum aut ex propriis aut ex justissime conquisitis visus est habuisse; in quibus cunctis filiis ejus una cum glorioso domino nostro Reccesvintho rege permaneat et divisio libera et possessio pace plenissima: sed et illae res, quas praedictus princeps de justis proventibus filiis suis vel quibuslibet justissime visus est contulisse vel reliquisse, omnes in eorum jure maneant inconvulse ⁹⁾, illa negotii hujus veritate servata, ut quia grata voluntas gloriosi domini nostri Reccesvinthi regis reddere decernit unicuique justissime debita, nemo invasionis calumniam moveat aut damna requirat, propter quod ¹⁰⁾ gloriosae memoriae genitorem ejus quaedam indebite abstulisse ¹¹⁾ constiterat.

**Lex edita in eodem concilio a Reccesvintho
principe glorioso.**

In nomine domini Flavius Reccesvinthus rex. Eminentiae celsitudo terrenae tunc salubrius sublimia probatur appetere,

1) et in M. — 2) nemo paene tenuisse disciplinam in m. M. —
3) quae de judicatis M., al. quae a judicatis. — 4) contriverat in m. M.
5) eveniet M. — 6) jura in m. M. — 7) reperta in m. M. —
8) tantummodo M. — 9) inconvulsae M. — 10) praeter quae in m. M.
11) habuisse ibid. —

cum salati proximorum pia cernitur compassione prodesse; unde solet contingere, ut plus commodi de aliena salute conquirat, quam de propria utilitate quisque percipiat. In multis enim, quia ¹⁾ multorum salus attenditur, majoris lucri summa percipitur ²⁾; in se autem, quia privati commodi fructus appetitur, non satis ³⁾ est, si unius beneficii praemia conquirantur. Hinc et illa regendarum tantumdem salus est plebium, quae non suos fines privata voluntate concludit, sed quae universitatis ⁴⁾ limites communi prosperitatis ⁵⁾ lege defendit. Quapropter ne salutaris ⁶⁾ ordo imperiabilibus videatur verbis potius obtineri quam factis ⁷⁾, de sublimitatis obtentu reclinamus ⁸⁾ ad vota supplicum tranquillae visionis ⁹⁾ adspectum ¹⁰⁾, ut inde salutaris compassio habeat commodum, unde turmae plebium adeptae fuerint supplicationis effectum. Cum igitur praecedentium serie temporum immoderata aviditas principum sese prona diffunderet in spoliis populorum, et ¹¹⁾ auget ¹²⁾ rei propriae censum aerumna flebilis subjectorum, tandem supernae respectationis ¹³⁾ afflatu nobis est divinitus inspiratum, ut quia subjectis leges reverentiae dederamus, principum quoque excessibus ¹⁴⁾ retinaculum temperantiae poneremus. Proinde sincera mansuetudinis ¹⁵⁾ deliberatione tam nobis quam cunctis nostrae gloriae successoribus adfuturis, deo mediante, legem ponimus decretumque divalis observantiae promulgamus, ut nullus regum impulsione suae quibuscumque motibus aut factionibus scripturas de quibuslibet rebus alteri debitis ita extorqueat vel extorquendas instituat, quatenus injuste ac nolenter debitarum sibi quisque privari ¹⁶⁾ possit dominio rerum. Quod si alicujus gratissima voluntate quidpiam de rebus a quocumque perceperit vel pro evidenti praestatione lucratus aliquid fuerit, in eadem scriptura patens voluntatis ac praestiti conditio annotetur, per quam aut impressio principis aut conferentis fraus evidenterissime detegatur: et si patuerit a nolente fuisse scripturam exactam, aut resipiscat improbitas principis et evacuet quod male contraxit, aut certe post ejus mortem ad eum, cui exacta est scriptura, vel ad haeredes ejus res ipsae sine cunctatione debeant revocari ¹⁷⁾. Illae autem res, quae seclusa omni compressionis ¹⁸⁾ argumentatione directo modo transierint ¹⁹⁾ in principis potestatem, in ejus perenniter jure perdurent; et quidquid ex rebus ipsis idem princeps ordinare voluerit, suae potestatis arbitrio subiacebit. Verum ut omne hujus negotium actionis roboraret sinceritas veritatis, cum quarumcumque rerum scripturae in principis nomine extiterint factae, mox testes, qui in eadem scriptura subscriptores accesserint, ab his quos

1) cum in m. M. — 2) perficitur ibid. — 3) salutis ibid. —
 4) diversitatis M. — 5) pietatis in m. M. — 6) salutis M. —
 7) pactis in m. M. — 8) declinamus M. — 9) jussionis M. —
 10) adspectu in m. M. — 11) ut in m. M. — 12) eis add. a M. —
 13) respirationis M. — 14) excessus M. — 15) nostras add. in m. M.
 16) ac violenter indebitorum .. probare in m. M. — 17) renovant ibid.
 18) remota omni reprehensionis M. — 19) transierunt M. —

elegerit princeps diligentissime perquirantur, si non aliquod indicium aut de impressione principis aut de fraude scripturam facientis modo quocumque cognoverint, ut sic aut rite facta series scripturae permaneat aut irrita confecta vanescat. Similis quoque ordo ¹⁾ de terris, vineis atque familiis ²⁾ observetur, si sine scripturae textu tantummodo coram testibus quaelibet facta fuerit definitio. De rebus autem omnibus a tempore Suintilani ³⁾ regis hucusque a principibus acquisitis aut deinceps, si provenierit, acquirendis, quaecumque forsitan principis inordinata sive reliquit ⁴⁾ seu reliquerit, quoniam ⁵⁾ pro regni apice probantur acquisita fuisse, ad successorem tantumdem regni decernimus pertinere, ita habita potestate ut quidquid ex his elegerit, facere liberum habeat velle. In illis autem rebus, quae ipsi aut de bonis parentum aut de quorumcumque provenerint successionibus proximorum, ita eidem principi ejusque filiis aut, si filii defuerint, haeredibus quoque legitimis haereditatis jura ⁶⁾ patebunt, sicut etiam et ⁷⁾ ceteris lege vel successione patere ⁸⁾ noscuntur. Quod si aliquid ex rebus de ⁹⁾ quorumcumque parentum aut proximorum non solum successione, sed etiam qualibet collatione aut quocumque contractu ad jus ipsius pervenisse patuerit, si contingat haec inordinata relinqui, non ad successorem regni, sed ad filios vel haeredes ejus, qui conquisivit, specialiter omnis eadem conquisitio pertinebit. Nam et de illis rebus, quae ¹⁰⁾ idem princeps ante regnum aut ex proprio aut ex justissime conquisito dignoscitur habuisse, irrevocabili ordine aut faciendi quod voluerit potestatem habebit ¹¹⁾ aut certe filiis ejus successio plena patebit; quod si filii defuerint, legitimis haeredibus ex his, quae inordinata reliquerit, haereditatem adire licebit. Hujus sane legis sententia in solis erit principum ¹²⁾ negotiis observanda, atque ita perpetim valitura, ut non ante quispiam solum regale conscendat, quam juramenti foedere hanc legem se in omnibus implere promittat. Quomcumque vero aut per tumultuosas plebes, aut per absensa dignitati publicae machinamenta adeptum esse constiterit regni fastigia, mox idem cum omnibus tam nefarie sibi consentientibus et anathema fiat et Christianorum communionem amittat, tam dirae percussiois ultione collisus, ut omnis divini ordinis cultor, qui illi communicare praesumpserit, simili cum ipso damnatione dispareat et poena tabescat. Nam et si quis legis hujus seriem ex officio palatino malevole detrahendo hacerare voluerit, aut evacuandam quandoque vel silenter musitans vel aperte resultans proloqui detectus extiterit, cunctis palatinae dignitatis et consortiis et officiis mox nudatus omnium rerum

1) sententia M. — 2) familias M. — 3) Chintilani in m. M. —
 4) reliquit M. — 5) quae M. — 6) jure in m. M. — 7) etiam et
 desunt ap. M. — 8) successione paterna patuisse M. — 9) aliquid
 de rebus M. — 10) quas M. — 11) potestas manebit M. —
 12) regum in m. M. —

suarum dimidiam partem amittat, et in deputato sibi loco reductus a totius palatii maneat societate seclusus: religiosus etiam, qui se in eadem culpa ¹⁾ devolverit, simili rerum proprietatis suae dispendio subiacebit.

CONCILIUM TOLETANUM NONUM

SEXDECIM EPISCOPORUM ANNO FELICITER SEPTIMO
REGNI SERENISSIMI ATQUE CLEMENTISSIMI
DOMINI NOSTRI RECCESVINTHI REGIS
ERA DCXCIII.

Dum canonicae definitionis edicto in Toletana urbe pro peragendo concilio post diem Kalendarum Novembrium anno septimo Reccesvinthi principis gloriosissimi in basilicam ²⁾ sanctae Mariae semper ³⁾ virginis in unum fuisset domino favente collecti, id communi definitione decrevimus, ut capitula, quae in priscis canonibus minime habebantur ⁴⁾ inserta, pari promulgarentur sententia, et antiquis jungerentur regulis perenni jugitate mansura et omni reverentia conservanda. Sed quia nequaquam recte subditos judicat, qui non se ipsum prius justitiae censura castigat, aptum nobis et expedibile visum est ante nostris excessibus imponere modum et sic errata corrigere subditorum. Tunc namque melius iudiciorum exordia diriguntur ⁵⁾, cum vita iudicum ante disponitur, eoque ⁶⁾ potius iudicii forma compleitur, quo ⁷⁾ negotiorum principiis aequitas iudicantium antefertur; adeo ⁸⁾ exordium aequitatis inchoari a iudicibus debet, ut perfectio juris causarum ⁹⁾ limitem aptius ¹⁰⁾ formet.

I.

Omnis itaque rei ecclesiasticae quantitas sicut remedium veniae tribuit conferenti, ita damnum rite praeparat fraudatori; et ideo nullus sacerdotum vel ministrorum ex rebus ecclesiae, quae in quibuscumque locis a fidelibus largiuntur, aliquid auferat vel juri suo aut cathedrae propriae unitati ¹¹⁾ connectat. Devotio enim uniuscujusque, sicut gratanter votum contulit deo, ita definivit quod ¹²⁾ plenitudo votorum conservaretur in loco, in quo velut si collata ¹³⁾ tenentur, maneat ¹⁴⁾ gratia offerentis, ita si frustrantur, imminet perniciēs defraudantis.

1) *in hanc culpam* M. — 2) *in basilica* M. — 3) *semper* om. a M. — 4) *habebantur* M. — 5) *dicuntur*, forte *ducuntur* in m. M. — 6) *eo quod* M. — 7) *cum* in m. M. — 8) *ideo* ibid. — 9) *perfecta juris causatio* ibid. — 10) *apertius* ibid. — 11) *civitatis* in m. M. — 12) *quo* M. — 13) *locata* Hard. e perampla collectione canonum Biblioth. Colleg. Paris. Soc. Jesu. — 14) *manet* in t., *manent* in m. M. —

Verum ut rei hujus potior soliditas habeatur, condignis filiis vel nepotibus honestioribusque propinquis ejus, qui construxit vel ditavit ¹⁾ ecclesiam, licitum sit hanc bonae intentionis habere solertiam, ut si sacerdotem seu ministrum aliquid ex collatis rebus praeviderit ²⁾ defraudare, aut commotionis honesta ³⁾ conventionem compescant, aut episcopo vel judici corrigenda denuntient; quod si talia episcopus agere tentet, metropolitano ejus haec insinuare procurent: si autem metropolitanus talia gerat, regis haec auditibus ⁴⁾ intimare non differant. Ipsis tamen haeredibus in eisdem rebus non liceat quasi juris proprii potestatem praeferre, non rapinam et fraudem ingerere, non violentiam quamcumque praesumere, sed hoc solum in salutarem sollicitudinem adhibere, quod aut in nullam noxam operatio nocens attingat aut vel in mulctam vel in aliquam partem salutaris merces assumat. Si quis vero deinceps haec monita temerare voluerit, et male rapta cum confusione restituet et excommunicationis annuae sententiam sustinebit.

II.

Cum saepe sit solitum etiam illa quae non debentur prece supplicationis et vi quodammodo extorqueri doloris, quanto jam ⁵⁾ sine obstaculo concedi debent exquisita simul et ordine juris et dolore compassionis? Quia ergo fieri plerumque cognoscitur, ut ecclesiae parochiales vel sacra monasteria ita quorundam episcoporum vel insolentia vel incuria horrendam decidant in ruinam, ut gravior ex hoc oriatur aedificantibus moeror, quam in construendo gaudii extiterat labor, adeo ⁶⁾ pia compassione decernimus, ut quamdiu earundem fundatores ecclesiarum in hac vita superstites extiterint pro eisdem locis curam permittantur habere ⁷⁾ sollicitam, et sollicitudinem ferre praecipuam, atque rectores idoneos in eisdem basilicis iidem ipsi offerant episcopis ordinandos. Quod si tales forsitan non inveniuntur ab eis, tunc quos episcopus loci probaverit deo placitos sacris cultibus instituat cum eorum conniventia servituros. Quod si spretis ⁸⁾ eisdem fundatoribus rectores ibidem praesumpserit episcopus ordinare, et ordinationem suam irritam noverit esse, et ad verecundiam sui alios in eorum loco, quos iidem ipsi fundatores condignos elegerint, ordinari.

III.

Si sacerdos vel minister de rebus ecclesiae suae quidpiam alicui sub praestationis obtentu concedat, in serie instrumenti causam praestiti evidenter exponat, ut ex hoc aut juste confecta transactio innotescat, aut fraus incompetens, quae latet, appareat. Aliter vero pro hujus negotii causa deinceps scriptura confecta non valeat.

1) soliditas habeatur propinquis ejus qui construxerunt vel ditaverunt in m. M. — 2) praeviderint M. — 3) honestae M. — 4) auribus M. — 5) magis M. — 6) ideo M. — 7) curam habeant in m. M. — 8) superstitionibus in m. M. —

IV.

Sacerdotes vel quicumque ¹⁾ illi sunt, quibus ecclesiasticarum rerum cura commissa est, quaecumque administrationis suae tempore emerint, si de rebus propriis vel vile vel parum ²⁾ habuerint, ad ecclesiae nomen, cui praesunt, chartarum conficere instrumenta procurent; non enim convenit, ut ecclesia quae ³⁾ suscepit externum efficiat in alieno divitem et in suo retineat fraudatorem. Hi vero, qui suarum rerum noscuntur habere compendium, ex omni re, quam post ordinationis suae diem visi sunt conquisisse, sive nulla sive aliqua sint instrumenta confecta, compensata ⁴⁾ tam juris sui quam ecclesiasticarum rerum ambitione ⁵⁾, si se utriusque rei quantitas exaequaverit, inter ecclesiam et decedentis haeredes aequo jure conquisitio pertinebit: si autem quaelibet pars majori cumulo sui juris excreverit, majorem ⁶⁾ etiam portionem in divisione percipiet. Quicumque vero de praedictis sacerdotibus vel ministris pro sui utilitate atque amicitia vel praestatione aut quocumque modo aut per scripturae seriem meruerint ⁷⁾ a quolibet collata percipere, in rebus ecclesiasticis non poterunt numerari ⁸⁾, sed quod exinde voluerint facere ipsorum voluntatis arbitrio subjacebit. Quod si hoc post eorum mortem inordinatum fortasse remanserit, ecclesia hoc sibi, cui praefuit vel minister extitit, in perpetuo vindicabit.

V.

Bonae rei dare consultum ⁹⁾ et praesentis habetur vitae subsidium et aeternae remunerationis expectari cernitur praemium. Quisquis itaque episcoporum in parochia sua monasterium construere forte voluerit, et hoc ex rebus ecclesiae cui praesidet ditare decreverit ¹⁰⁾, non amplius ibidem quam quinquagesimam ¹¹⁾ partem dare debet, ut hac temperamenti aequitate servata et cui tribuit competens subsidium conferat, et cui tollit damna gravia non infligat. Ecclesiam ¹²⁾ vero, quae monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis munificare voluerit sepulturis ¹³⁾, non amplius quam centesimam partem census ecclesiae, cui praesidet, ibidem conferre licebit, ea tamen cautela observata, ut unam ¹⁴⁾ tantummodo, quae placuerit, ex his duabus remunerandam ¹⁵⁾ assumat.

VI.

Cum praeteritis sanctionibus notissimum habeatur, quae de rebus parochialium ecclesiarum pars episcopo conferatur, opportune duximus decernendum, ut si episcopus tertiam, quam de rebus eisdem sanctione paterna sibi debitam novit, aut ipsi

1) *quique* M. — 2) *carum* M. — 3) *quem* in m. M. — 4) *compensatione* ibid. — 5) *habitudini*, al. *habitione*, al. *habita* in m. M.

6) *majorem* deest ap. M. — 7) *aliquid meruerint* in m. M. —

8) *numerare* M. — 9) *consilium* in m. M. — 10) *ditaverit* ibid. —

11) *quadragesimam* ibid. — 12) *ecclesia* in t., *ad ecclesiam* in m. M. —

13) *magnificare* .. *scripturis* in m. M. — 14) *unam* deest ap. M. —

15) *remunerationem* in m. M. —

ecclesiae, cujus res esse patescit, aut alteri ecclesiae, cui elegerit, conferre decreverit, et licitum maneat¹⁾, et irrevocabile robur ejus sententia ferat.

VII.

Propinqui morientis episcopi nihil de rebus ejus absque metropolitani cognitione usurpare praesumant; quod si is, qui recessit²⁾ metropolitanus fuerit, haeres ejus aut successorem illius aut concilium sustinebit³⁾, ne passim haereditatis ad-eundae data licentia, de rebus ecclesiae aut non reddatur⁴⁾ ratio plena aut fraus non⁵⁾ inveniatur illata: quod si presbyter aut diaconus fuerit, quos obiisse constiterit, non sine cognitione sui episcopi rem ejus haeredibus adire licebit. Quisquis sane post haec transgressor inventus extiterit, pro his, quae non expectato hoc ordine adierit, invasionis damno legis sententiae subjacebit.

VIII.

Si sacerdos vel minister⁶⁾, dum gubernacula ecclesiarum administrare videntur⁷⁾, contra patrum sanctissimas sanctiones de rebus ecclesiae definisse aliqua dignoscatur⁸⁾, non ex die, quo talia scribendo decrevit⁹⁾, sed ex quo talia moriendo definita reliquit¹⁰⁾, supputationis ordo substabit. Nunquam¹¹⁾ eteum poterit ad tricennium temporis pertinere vita irritae judicantis¹²⁾, quia status contractuum initia non assumpsit ab origine aequitatis.

IX.

Plerique, dum rapinis inhiant ut non debent, aut miserationis opus condigne non implent aut indebita ipsi miserationi damna permiscent. Ideoque ne amplius misericordiae opus execrabile dilabatur in scelus, id communi decreto sancimus, ut cum pontificem mori contigerit, episcopus, qui ad humanum corpus ejus advenerit, descriptis thesauris atque domorum internis¹³⁾, si locuples decedentis ecclesia fuerit, non amplius quam libram auri in rebus quibus ei placuerit, exceptis ornamentis ecclesiae, cum gratia offerentium auferre pertentet. Si vero minor rebus extiterit, dimidiam libram sibi licenter usurpet: nam et haec ipsa usurpare ratio nulla permetteret, nisi ejus, qui convenit, sacerdotis injuriae contemplatione antiquitas hoc usu acta¹⁴⁾ servasset. Porro brevem¹⁵⁾ descriptarum rerum sub fidei relatione¹⁶⁾ idem, qui descripsit, dirigere metropolitano curabit: metropolitanus autem ex eadem morientis

1) licita maneat in m. M. — 2) recesserit M. — 3) haeredes . . sustinebunt M. — 4) retineatu in m. M. — 5) In A. deficit: non.
6) sacerdotes vel ministri M. — 7) videantur M. — 8) dignoscantur M. — 9) decreverunt in m. M. — 10) reliquerunt ibid. —
11) nusquam M. — 12) nusquam etenim ad triennium temporis pertinere-
bit irritae hoc judicantis in m. M. — Cf. conc. Chalcedon. c. 17. et
Tolet. IV. c. 34. — 13) atque ornamentis omnibus in m. M. —
14) usitata in textu, usurpata in m. M. — 15) breve ibid. —
16) ratione M. —

ecclesia nihil prorsus auferre praesumat, sed solam¹⁾ quae ad eum pertinet salvationis curam²⁾ impendat.

X.

Cum multae super incontinentiam ordinis clericorum haecenus³⁾ emanaverint sententiae patrum et nullatenus ipsorum formari⁴⁾ quiverit correctio morum, usque adeo sententiam iudicantium protraxere commissa culparum, ut non tantum ferretur⁵⁾ ultio in actoribus⁶⁾ scelerum, verum et in progenie⁷⁾ damnatorum. Ideoque quilibet ab episcopo usque ad subdiaconum deinceps vel ex ancillae vel ex ingenuae detestando connubio in honore constituti filios procreaverint, illi quidem, e quibus geniti probabuntur, canonica censura damnentur; proles autem tali⁸⁾ nata pollutione non solum parentum haereditatem nunquam accipiet⁹⁾, sed etiam in servitute¹⁰⁾ ejus ecclesiae, de cujus sacerdotis vel ministri ignominia¹¹⁾ nati sunt, jure perenni manebunt.

XI.

Qui ex familiis ecclesiae servituri devocantur in clerum, ab episcopis suis libertatis necesse est percipiant donum, et si honestae vitae claruerint meritis, tunc demum majoribus fungantur officiis: quos vero flagitii sordidaverit incorrigibilis noxa, perpetua servitus conditionis religet¹²⁾ in catenam.

XII.

Si sacerdos libertatem servis ecclesiae conferre voluerit, non a die confectionis suae scriptura¹³⁾ tempus annorum computatum tenebit, sed ex quo eum, qui scripturam confecit¹⁴⁾, verius obiisse constiterit.

XIII.

Excessibus libertorum ecclesiae plerumque patronam¹⁵⁾ vidimus ecclesiam convexari, et bicipiti coacti sumus taedio condolare, uno dum per superbiam reluctantis auctor contemnitur libertatis¹⁶⁾, altero dum libertas superbientis in conditionem relabi cogitur servitutis; adeo¹⁷⁾ cum jam praeteritis patrum regulis multae super hoc diversae constitutionis emanaverint sanctiones, tamen quoddam ad plenitudinem rei aptum conspeximus adhuc innectere complementum. Igitur sicut legum reverenda sanctio censuit, ita servari totius generis nobilitas debet, ut in nullo aliena commixtio maculet, quod per totum generositas propria decoravit: unde cunctis ecclesiarum libertis tam viris quam foeminis eorumque propagini interdicitur iudicio generali, ne deinceps causa connubii aut Romanis in-

1) solum M. — 2) curam salutarem in m. M. — 3) usque haecenus C. Hisp. (praeter A.), et M. — 4) reformari al. firmari in m. M. — 5) feriretur in m. M. — 6) auctoribus in t., auctores in m. M. — 7) progeniem in m. M. — 8) aliena, al. hac in m. M. — 9) nunquam accipiat M. — 10) servitutem M. — 11) ignominio in m. M. — 12) releget M. — 13) scripturae M. — 14) conficit M. — 15) patrocinandi M. — 16) libertatis deest ap. M. — 17) ideo in m. M.

genus copulentur aut Gothis ¹⁾). Quod si hoc factum quandoque patuerit, permixtione tali genita proles nunquam morebitur jus indebitae ²⁾ dignitatis nec ecclesiae unquam carebit obsequiis, cujus beneficio donum meruisse noscitur libertatia.

XIV.

Si contingat quemcumque de libertis ecclesiae eorumque prosapia ³⁾ contra primaevae modernaeque patrum regulas aut Gothis aut Romanis ingenuis ⁴⁾ copulari, tam illis quam eorum stirpi non licebit ab ecclesiae patrocinio evagari, sed aut ad debita obsequia reverti cogendi sunt, aut si redire noluerint, quaecumque vel parentes eorum vel ipsi ab ecclesia sunt adepti vel in ejus patrocinio visi sunt conquisisse, insistente pontifice in ditionem propriae reducantur ecclesiae.

XV.

Ecclesiae liberti eorumque progenies eidem basilicas, de qua libertatis gratiam meruerunt, obsequia prompta sinceraque parant, qui sicut hoc in obsequium ⁵⁾ pro possibilitate sui quod utiles ingenui dabant ⁶⁾, ita quoque in emendatione culparum quod inutiles ingenui sustinebunt.

XVI.

Libertis ecclesiae eorumque propagini ⁷⁾ ex omnibus rebus, quae de jure ecclesiae noscuntur habere, nihil licebit in extraneum dominium transactione quacumque ⁸⁾ deducere; sed si ex his quaelibet vendere fortasse voluerint, sacerdoti ejusdem ecclesiae offerant convenienter emenda, earumque rerum ⁹⁾ pretia, ut eis placuerit, aut dispensent aut habeant: nam in dominium partis alterius rei suae censum nullomodo transire permittimus. Suis autem filiis vel propinquis eidem ecclesiae vel servitio vel patrocinio subjugatis quaecumque vendere vel donare voluerint, aditus omnino patebit.

XVII.

Baptizati Judaei, quocumque loco cetero tempore conversentur, festis tamen praecipuis novi testamenti serie consecratis ac diebus illis, quos olim sanctione veteris legis sibi met censebant ¹⁰⁾ esse solemnes, in civitatibus publicisque conventibus cum summis dei sacerdotibus celebrare praecipimus, ut eorum conversationem ac fidem et pontifex approbet et veritas servet. Hujus vero temerator edicti, prout aetas permiserit, aut flagris aut abstinertiae subiacebit.

Expletis omnibus, quae ad honestatis regulam in collationem venire fraternam, grates exsolvimus immortalis domino soli, cujus dispositione mirabili ad hunc sanctae congregatio-

1) causa conjunctionis quibuslibet copulentur personis ingenuis *AE. BR. E. 4. T. 1. 2. U.*, et *M.* — 2) debita in *m. M.* — 3) prosapia *M.* — 4) regulas quibuslibet personis ingenuis *AE. BR.*, et *M.* quibuslibet personis aut Gothis aut Romanis in *m. M.* — 5) obsequio in *m. M.* — 6) dabant *ibid.* — 7) progenies *M.* — 8) quaecumque *M.* — 9) rerum deest *ap. M.* — 10) qui .. censebantur *M.* —

nis coetum meruimus adunari, ut et communis visio prosperitatem nostram ostenderet et par definitio concordiam assignaret; obsecrantes ejus misericordiam largam, ut serenissimo¹⁾ domino et amabili Christo Reccesvintho principi glorioso ita praesentis vitae felicitatem impendat, ut angelicae beatitudinis gloriam post tempora longaeva concedat, atque ita nos ejusdem felicitate laetos semper efficiat, ut in terram²⁾ viventium remuneraturos³⁾ attollat; antiquitatis dehinc ordinem saluberrime retinentes, postquam rationem festi paschalis fraternitas vestra cognovit, noverit se anno venturo die Kalendarum Novembrium causa peragendi concilii in hac urbe favente domino congregari, ut simili disceptatu aut quae prospexerimus congrua decernamus, aut solius pacis conventu laetemur.

Consummatum est hoc sanctum concilium die octavo⁴⁾ Kalendarum Decembrium, anno feliciter septimo regni serenissimi atque clementissimi domini nostri Reccesvinthi regis, era DCXCHII.

CONCILIIUM TOLETANUM DECIMUM

VIGINTI EPISCOPORUM HABITUM⁵⁾ DIE KALARUM
DECEMBRIUM ANNO OCTAVO GLORIOSI DOMINI⁶⁾
RELIGIOSISSIMI RECCESVINTHI PRINCIPIS
ERA DCXCIV.

Gratulationem nobis spiritualem divina contulit gratia, quando tribuit uti nos⁷⁾ et salutaris disciplinae frequentia⁸⁾ et convenire ad pacificorum votorum studia praeoptata. Congregatis ergo nobis et in concordiam animi et in conventum⁹⁾ loci, referentes gratias invisibili deo et glorioso rerum domino Reccesvintho regi, cujus sacratissimo voto retenta paternitatis sanctae traditione ad sacrum quivimus adunari conventum, has subter annexas regulas concordiae¹⁰⁾ definitione prolatas aeterna statuimus manere lege praefixas.

I.

Cum nihil fidei sinceritas per diversitatem adversum incurrat et unitatem catholicae regulae varietas nulla decerpat¹¹⁾, est tamen quoddam nisi temporum unitate servetur et discidium

1) reverentissimo E. 4. T. I. — 2) terra M. — 3) remuneraturos in t., remunerandos in m. M. — 4) quarto M. — 5) In nomine domini habita synodus X. in Toletana urbe M. — 6) gloriosissimi domini et M. — 7) nobis in t., inter nos in m. M. — 8) frequentiam in m. M. — 9) concordia ... conventu M. — 10) concord M. — 11) decerpat M. —

indivisiuae unitati parturiat et sacramentorum unitate constare non valeat. Hinc est quod paschale festum nisi uno die celebrans et tempore, in Judaicum decidamus errorem; hinc adventum sancti spiritus post resurrectionem dei nisi expectemus tempore definito dierum simul et numero, non possumus implori ejusdem spiritus dono, quoniam si caret plenitudinis numero, carere potest et mysterii sacramento; hinc nativitatis dominicae sacrum, quo evidenter de utero virginali verbum prodiit caro factum, absque dubio servat et ¹⁾ temporis cursum, repraesentat ²⁾ specialis diei et ³⁾ momentum ⁴⁾. Si ergo nativitatis et mortis incarnati hujus verbi dies absque immutatione ita certus habetur, ut absque diversitate in orbe toto terrarum ab omni concorditer ecclesia celebretur, ear non festivitas gloriosae matris ejus eadem observantia uno simul ubique die similique habeatur honore? Invenitur etenim in multis Hispaniae partibus hujus sanctae virginis festum non uno die per omnes annorum circulos agi, quoniam transducti homines diversitate temporum, dum varietatem sequuntur, unitatem celebritatis non habere probantur ⁵⁾. Qua de re, quoniam die, qua invenitur angelus virgini verbi conceptum et nuntiasse verbis et indidisse miraculis, eadem festivitas non potest celebrari condigne, cum interdum quadragesimae dies vel paschale festum videtur incumbere, in quibus nihil de sanctorum solemnitatibus, sicut ex antiquitate regulari cautum est, convenit celebrari; oam etiam et ipsam incarnationem verbi non conveniat tunc celebritatibus praedicari, quando constat id ipsum verbum post mortem carnis gloria resurrectionis attolli; adeo ⁶⁾ speciali constitutione sancitur, ut ante octavum diem, quo natus est dominus, genitricis quoque ejus dies habeatur celeberrimus et praeclarus. Ex pari enim honore constat, ut sicut nativitatem filii sequentium dierum insequitur dignitas, ita festivitatem matris tot dierum sequatur sacra solemnitas; nam quid ⁷⁾ festum est matris, nisi incarnatio verbi? cujus utique ita ⁸⁾ debet esse solemne, sicut est et ejusdem nativitas ⁹⁾ verbi. Quod tamen nec sine exemplo decentis ¹⁰⁾ moris, qui per diversas mundi partes dignoscitur observari, videtur institui; in multis namque ecclesiis a nobis et spatio remotis et terris hic mos agnoscitur retineri. Proinde ut de cetero quidquid est dubium sit remotum, solemnitas dominicae matris in die decimo quinto Kalendarum Januariarum omnimodo celebretur et nativitas filii ejus salvatoris nostri die octavo Kalendarum earumdem, sicut mos est, solemnis in omnibus habeatur.

¹⁾ et om. a M. — ²⁾ et repr. M. — ³⁾ et om. a M. — ⁴⁾ speciale (diei monumentum in m. M. — ⁵⁾ Quo enim transducet homines diversitas temporum dum varietatem celebritatis habere probantur? in m. M. — ⁶⁾ ideo M. — ⁷⁾ quod M. — ⁸⁾ ita deest in C. Hisp. praeter Æ. T. I. 2. — ⁹⁾ nativitatis in m. M. — ¹⁰⁾ decentis M. —

II.

Frequentium molestiarum nocens impulsus contemni quidem magnitudine decentis poterat gravitatis; sed quia levitas labens facile ad praecipitia vana corda reclinat, bene honesta sollicitudo cohibere properat, quod frequentata usitatio vitare non curat. Adeo¹⁾ cum et quorundam paternorum sanctionibus decretorum et institutionibus sit legalibus cautum, ne contra salutem principum gentisque aut patriae quisquam meditari conetur adversum, hoc unum specialiter nunc depromitur observandum, ut si quis religiosorum ab episcopo usque ad extremi ordinis clericum sive monachum²⁾ generalia juramenta in salutem regiam gentisque aut patriae data reperiatur violasse voluntate profana, mox propria dignitate privatus et loco et honore habeatur exclusus, eo³⁾ miserationis obtentu tantummodo servato⁴⁾, ut an locum, an honorem, an utraque possideat, concedendi jus licentiamque principalis potestas obtineat.

III.

Reverentiae totius auditum⁵⁾, quia res adiit⁶⁾ dura, non frustra cogimur hanc duriori extirpare⁷⁾ censura; agnovimus enim quosdam pontifices praecepti principis apostolorum, qui ait: *Pascite, qui in vobis est gregem, non coacte sed spontaneae, neque dominantes in clero sed forma facti gregis*⁸⁾, ita esse immemores, ut quibusdam monasteriis parochialibusque ecclesiis aut suae consanguinitatis personas aut sui favoris participes iniquum saepe statuunt in praelatum, ita illis providentes commoda inhonesta, ut eisdem deferantur aut quae proprio episcopo dare justus ordo poposcerit, aut quae rapere deputati exactoris violentia potuerit. Proinde decenter omnibus placet, et in praesenti tale rescindere factum et non esse de cetero faciendum; nam quisquis pontificum deinceps aut sanguine propinquis aut favore sibi personis quibuscumque devinctis talia commodare lucra tentaverit ausu nefandae praesumptionis⁹⁾, et quod jussum¹⁾ fuerit devocetur in irritum, et qui ordinavit¹¹⁾ annuae excommunicationis ferat excidium¹²⁾. Quae vero ablata fortasse fuerint, ab eo qui tulit reddentur in duplum.

IV.

Bene per spiritum dei possumus cum sancto apostolo dicere non ignorare nos astutias satanae¹³⁾, quia impellimur zeli domus dei ardore cremari. Videmus enim ad tanta fraudum studia convalescentem excrevisse perniciem, ut et primaeva patrum constitutio a quibusdam aestimetur illudi et

1) Ideo M. — 2) ad extremum ordinis clericorum sive monachorum in m. M. — 3) et M. — 4) reservato M. — 5) auditu percipiatur in m. M. — 6) adeo ibid. — 7) cogitur .. extirpari ibid. —

8) 1 Petr. 5, 2. 3. — 9) tentaverit ad suum nefandae praesumptionis excidium in m. M. — 10) visum M. — 11) ordinavit M. —

12) annuae excommunicationi subjacent in m. M. — Sequentia desunt ap. M. — 13) 2 Cor. 2, 11. Joh. 2, 17. —

nova iudicum putetur intentio falli¹⁾; nam inveniuntur nonnullae viduae diversis excusationibus se adeo contegentes, ut blandiant²⁾ sibi, non se patrum plena religionis alligatas institutione teneri. Unde antiquis inconcussa permanentibus regulis hoc adjicitur novae oraculo sanctionis, ut vidua, quae sanctae religionis obtinere propositum voluerit, sacerdoti vel ministro, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem³⁾ faciat a se aut signo aut subscriptione notatam⁴⁾, continentem se et religionis propositum velle et hoc perenniter inviolate servare, ac tunc accepta a sacerdote vel ministro apta religionis usui⁵⁾ veste seu lectulo quiescens sive quocumque loco consistens inunctanter utatur, nec diversi coloris aut diversae partis eadem sit notabilis vestis, nisi⁶⁾ religiosa et non suspecta, quae careat et varietatibus colorum et diversitatibus partium⁷⁾, adeo, ut absque ulla suspicione transgressionis maneat usui tantum apta sanctae religionis, et sui⁸⁾ sexus competens ad testimonium probitatis. Ut autem deinceps nihil devocetur in dubium, palleo purpurei vel nigri coloris caput contegat ab initio susceptae religionis, ut dum illic intulerit signum probabilis sanctitatis, ubi nullius falli poterit visio intuentis, nusquam attentetur ausus⁹⁾ detestandae praesumptionis.

V.

Omnes foeminae¹⁰⁾, quae jam in praeterito¹¹⁾ religionis veste fuisse probantur indutae, nihil ad excusationem¹²⁾ valeat oppositionum quaelibet objectio, quamvis diversis aut callidis adumbrare se velint fallaciae argumentis, sed ad sacratissimas sanctiones disciplina sanctior eas teneat religatas atque subnixas¹³⁾: commoneantur¹⁴⁾ sane sacerdotis auctoritate, ut sponte redeant¹⁵⁾; quae si redire noluerint, impulsu sacerdotis ad religionis habitum¹⁶⁾ reducantur, et in monasteriis reductae¹⁷⁾ excommunicationis condignae sententia feriantur. Hic idem quoque ordo in illarum condemnatione manebit, quae quamlibet a sacerdote vel ministro sanctimoniae vestem non accepissent, ipsae tamen aut indutae sunt aut illo indui habitu consenserunt, qui religionis esse cultus ab intuentibus crederetur, sicque coram ecclesia vel sacerdote aut etiam competentibus testibus quandoque indutae visae¹⁸⁾ certis iudiciis aut testimoniis approbantur. Omnes hae tamen seu venientes ad primam religionem¹⁹⁾ seu post transgressum resumentes iteratam conversionem²⁰⁾, sicut praemissum est, et

1) *pellis* in m. M. — 2) *Rectius blandiantur*. Nota Editorum coll. Hisp. Ita M. — 3) *suam* add. M. — 4) *notam* in m. M. — 5) *hujus* ibid. — 6) *sed* ibid. — 7) *specierum* ibid. — 8) *usui* M. — 9) *ausus attentet* in m. M. — 10) *Omnibus foeminis* in m. M. — 11) *praeteritum* M. — 12) *nihil excusationis* in m. M. — 13) *subnixas* M. — 14) *commoveantur* M. — 15) *ardent* M. — 16) *cultum* in m. M. — 17) *reductae* M. — 18) *veste* in m. M. — 19) *seu ven.* — *relig.* desunt ap. M. — 20) *seu post transgressa resumentes iterata conversione* in m. M. —

palleo capita contegant et conscriptam roboratamque professio-
nis faciant scripturam, per quam ulterius ¹⁾ non sinantur re-
labi ad praevaricationis audaciam; quae vero ex omnibus his
fuerint repertae animam aut vestem in transgressionem ²⁾ de-
disse, et excommunicationis sententiam ferant, et rursus mu-
tato habitu in monasteriis donec diem ultimum claudant sub
aerumnis arduae poenitentiae maneant religatae.

VI.

Quoniam ³⁾ hucusque dissolutae operationis effectus inter-
dum mutare ¹⁾ fecit honestae constitutionis edictum, dum in-
condite ⁵⁾ resolvi putatur ⁶⁾ quod indissolubile ⁷⁾ sanctionis
auctoritate tenetur, adeo ⁸⁾ quidquid obvium ex incerto con-
currit ⁹⁾ evidenter abjici decet, ut de cetero nihil supersit,
quod in dubium nutet ¹⁰⁾: ideoque si in qualibet minori aetate
vel religionis tonsuram vel religioni debitam vestem in utroque
sexu filii aut unus aut ambo parentes dederint, certe ¹¹⁾ aut
nolentibus vel nescientibus ¹²⁾ susceptam non mox visam in
filiis abdicaverint, sed vel coram se vel coram ecclesia palam-
que in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad sae-
cularem reverti habitum ipsis filiis quandoque penitus non lice-
bit, sed convicti, quod tonsuram aut religiosam vestem ali-
quando habuerint, mox ad religionis et ¹³⁾ cultum habitumque
revocentur, et sub aeterna ¹⁴⁾ districtione hujuscemodi obser-
vantiae inservire cogantur. Parentibus sane filios suos religioni
contradere non amplius quam usque ad decimum ¹⁵⁾ aetatis
eorum annum licentia poterit esse, postea vero an cum vo-
luntate parentum, an suae devotionis sit solitarium votum, erit
filiis licitum religionis assumere cultum. Quisquis autem vel
abolitione tonsurae vel saecularis vestis assumptione detectus
fuerit attigisse transgressionem, et excommunicationis censu-
ram accipiat et religioni semper inhaereat.

VII. ¹⁶⁾

Septimae collationis objectu immane satis et infandum
operationis studium nunc sanctum nostrum adiit concilium, quod
plerique ex sacerdotibus et levitis, qui pro sacris ministeriis
et pietatis studio gubernationisque augmento sanctae ecclesiae
deputati sunt officio, malunt imitari turbam malorum potius,
quam sanctorum patrum insistere mandatis: ut ipsi etiam qui,

1) alterius M. — 2) transgressionem M. — 3) Cum M. — 4) nu-
tare M. — 5) incognite in m. M. — 6) edictum proponimus ne
resolvi putetur in m. M. — 7) indissolubili ibid. — 8) ideo M. —
9) incurrit in t., occurrit in m. M. — 10) nutetur M. (notetur Aguirre).
11) forte in m. M. — 12) se add. M. — 13) et om. a M. —
14) strenua in m. M. — 15) duodecim, al. quatuordecim in m. M.
16) Deest hic canon in A. Æ. E. 3. U. G., desumptus est ex BR. cum
variantibus ceterorum lectionibus, in quibus haec canoni animadversio
praeponitur: *Septimae igitur aggressionis iura in oblivionem redacta hic
subter curavimus inserenda, quae omnibus patet esse custodienda.* Nota
Editorum coll. Hisp. — Apud Isidorum non extat hic canon. Harduip.

redimere debuerant¹⁾, venditiones facere intendant, quos Christi sanguine praesciunt esse redemptos, ita dumtaxat, ut eorum dominio, quo sunt empti, in ritu Judaismi convertantur oppressi, et sit execrabile commercium, ubi nitente deo jussum est sanctum adesse conventum, quia majorum canones vetuerint²⁾, ut nullus Judaeorum conjugia vel servitia habere praesumat de Christianorum coetu, sed sacra³⁾ fidei sibi cohaerentia tam conjugia quam servitia favente deo unice adhaereant, dicente propheta: *Qui habitare facit unanimes in domo*⁴⁾. Nam revera⁵⁾ nec advertunt primum, quid dominus praeceperit per Moysen dicens: *Si quis furaverit*⁶⁾ *hominem et vendiderit, convictusque*⁷⁾ *morte moriatur*. Et iterum: *Si fratrem tuum Hebraeum redemeris, serviet tibi septem annis, et liberum abire permittit*⁸⁾, quod sine dubio ab eis praescimus impleri. Quid enim deterius, quidve in praeceptis, dum ipsi, quos novimus dei insectatores, ita malunt sibi concessa implere praecepta, ut nulla prorsus ratione maneant evitata, quanto magis nos, qui redemptos nos congaudemus pretio sanguinis sacri, convenit custodire omnia praecepta? Quid igitur sacerdos ille vel levita seu etiam omnis athleta Christi sibi vindicare velit, dum dominum et redemptorem nostrum⁹⁾ non vult imitari? secundum quod ipse vaticinantibus prophetis ait: *Vos sacerdotes et levitae afferte iram*¹⁰⁾ *domini dei Israel ad locum, qui ei paratus est*¹¹⁾; *sit timor domini nobiscum et cum diligentia cuncta facite; levate sacrificium et venite in conspectu*¹²⁾ *ejus, et adorare dominum in decore sancto*¹³⁾. Et alibi: *Perfectio tua et doctrina tua viro sancto tuo, domine, ut ponat thymiana in furore tuo*¹⁴⁾, *et holocausta super altare tuum*¹⁵⁾. Et illud: *Labia sacerdotis eustodiunt scientiam et legem de ore jus exquirunt, quia angelus domini*¹⁶⁾ *est. Lex veritatis in ore ejus et iniquitas non est inventa in labiis ejus; in pace dirigens ambulavit, et multos convertit ab iniquitate*¹⁷⁾. Nec non et David: *Sacerdotes tui, domine, induantur justitiam*¹⁸⁾, *et sancti tui laetentur. Viduam ejus benedicens benedicam, et pauperes ejus saturabo panibus. Sacerdotes ejus induant*¹⁹⁾ *salutari, et sancti ejus exultatione exultabunt*²⁰⁾. Quod et ipse dominus et salvator apostolis suis praecepit dicens: *Euntes per universum mundum praedicate evangelium regni, appropinquavit enim regnum coelorum. Daemonia ejicite, claudos curate, leprosos mundate, mortuos suscite*²¹⁾. Et iterum: *Quis putas est fidelis servus et pru-*

1) debuerunt M. — 2) veterunt M. — 3) sacrae M. — 4) Ps. 68, 7.
 5) vere M. — 6) Rectius: furatus fuerit. Nota Editorum coll. Hisp. Ita M. — 7) convictus quod M. — Exod. 21, 16. — 8) permittes M. — Deuteronom. 15, 12. Exod. 21, 2. cf. Levit. 25, 39, — 41. — 9) Jesum Christum add. M. — 10) arcam M. — 11) I Chron. 16, 12. 12) conspectum M. — 13) I Chron. 17, 29. — 14) tuo deest ap. M. 15) Deuteronom. 33, 8 — 10. — 16) exercituum add. M. — 17) Malach. 2, 7. 6. — 18) justitia M. — 19) induam (om. voce ejus) M. 20) Psalm. 132, 9. 15. 16. — 21) Matth. 10, 6. 7. —

dens, quem constituit ¹⁾ dominus super familiam suam, ut det illi cibum in tempore opportuno? Beatus ille servus, quem cum venerit dominus ejus invenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum ²⁾). Nam de Petro dixit: *Simon Petre, si diligis me, pascere oves meas* ³⁾. Unde et Apostoli in unum commorantes possessiones proprias et substantias vendebant, et non quidem credentium animas evertabant, sed magis unicuique prout opus erat fide-
 lium dividebant ⁴⁾. Quod et beatus admonet Petrus dicens: *Pascite qui in vobis est gregem dei* ⁵⁾, non coacte sed spontaneae secundum deum, neque turpis lucri gratia sed voluntarie, ut cum princeps pastorum apparuerit, percipiatis immarcescibilem gloriae coronam ⁶⁾. Nam et Paulus ita ad Titum ⁷⁾ ait: *Exemplo* ⁸⁾ esto fidelium in verbo, in conversatione, in fide, in caritate et ⁹⁾ castitate, ut profectus tuus manifestus sit omnibus ¹⁰⁾. Quia sive Judaei, sive Graeci, sive servi, sive liberi unum spiritum in Christo potati sumus ¹¹⁾, et semetipsum pro nobis tradidit factus pro nobis maledictus, ut in nobis benedictio Abraham fieret ¹²⁾. Jacobus igitur ita loquitur: *Religio munda et immaculata apud deum et patrem haec est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc saeculo* ¹³⁾. Dicat nunc quisquis ille est sectator interminabilis vertigo testationis ¹⁴⁾, qui ¹⁵⁾ ex apostolis sanctis vel ex omni turba credentium, quos advocavit dominus, quemquam vendidisse ¹⁶⁾ aliquatenus hominum, dum ipse dominus in evangelio dicit: *Venit enim filius hominis quaerere et salvum facere, quod perierat* ¹⁷⁾? Audi namque Zachaeum ¹⁸⁾ domino dicentem: *Ecce dimidtum bonorum meorum, domine, do pauperibus, et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum* ¹⁹⁾. Quorum exempla apostoli et omnis toga sanctorum martyrum et confessorum impleverunt, et nobis implenda insinuaverunt, dicente apostolo Paulo: *Imitatores mei estote, sicut et ego per omnia Christi* ²⁰⁾. Nam qua fronte, qua etiam conscientia quisquis ille est prioris illius imitator proditoris, ut post hujus nefanda commissa domino deo praesumat offerre libamina aut perceptionis suscipiat sacra mysteria, quae nobis est concessum in ablutione ²¹⁾ peccatorum nostrorum, dum dicit: *Non licet eos mittere in corbonam, quoniam pretium sanguinis est* ²²⁾? Corbona ²³⁾ enim nostrorum est arcana pectorum ²⁴⁾, in quo sanctum suscipimus corpus; et maxime nobis est custodiendum de talibus com-

1) constituet M. — 2) Matth. 24, 45—47. — 3) Joh. 21, 15. —
 4) Act. 2, 45. 4, 34. 35. — 5) custodientes add. M. — 6) 1 Petr. 5, 2. 4.
 7) Timotheum M. — 1 Timoth. 4, 12. — 8) exemplum M. —
 9) in M. — 10) 1 Timoth. 4, 15. — 11) 1 Cor. 12, 13. —
 12) Gal. 3, 13. 14. — 13) Jac. 1, 27. — 14) testatione M. —
 15) quis . . . 16) vendidisset M. — 17) Luc. 19, 10. —
 18) Zachaeum M. — 19) Luc. 19, 8. — 20) 1 Cor. 11, 1.
 Philipp. 3, 17. — 21) oblutione M. — 22) Matth. 24, 6. —
 23) Corban T. 1. 2. — 24) peccatorum T. 1, et M. —

merciis, ne inquinemur mentibus nostris, et prouamur¹⁾. cum Juda negotiatore cordibus caecis²⁾, secundum quod dominus dicit: *Vae homini illi, per quem filius hominis tradetur in manibus peccatorum; bonum erat illi, si natus non fuisset homo ille*³⁾. Quod non tantum pro Juda, sed pro omnibus, scilicet qui hujus⁴⁾ mercimoniis deserviunt, et ipsi illi in diem iudicii erunt condemnati, per quem venundati in haeresim ceciderunt Judaice, aut etiam praesenti saeculo mala suscipiant secundum propheticum sermonem: *Ecce furor domini egrediens, procella ruens in capite impiorum conquiescet*⁵⁾. Et iterum: *Propheta namque et sacerdos polluti sunt, et in domo mea inveni malum eorum, ait dominus. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris, impellentur enim et corruent in ea; auferam*⁶⁾ enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait dominus⁷⁾. Et per Isaïam: *Dedi populum meum in manu tua; non posuisti eis misericordiam; aggravasti jugum tuum valde*⁸⁾; *descende in pulvere*⁹⁾; *sede, tace*¹⁰⁾, et *intra in tenebras*¹¹⁾; *veniet super te malum et nescies, et irruet super te repente calamitas, quam non poteris expiare*¹²⁾. Et iterum in evangelio dominus dicit: *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*¹³⁾. Et illud: *Cavete ab his, qui devorant domus viduarum, simulantes longam orationem; hi accipient damnationem majorem*¹⁴⁾. Et iterum: *Neminem conculcatis neque calumniam faciatis, et contenti estote stipendiis vestris*¹⁵⁾. Quia si quis scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut ligetur collo ejus mola asinaria et projiciatur in mare¹⁶⁾. Unde et in actibus apostolorum ita dominum legimus dixisse: *Saule, Saule, quid me persequeris*¹⁷⁾? numquid in coelum ascenderat Saulus, ut ibidem persecutionem ejus sustineret dominus? sed in servis suis habitans hanc prolatus¹⁸⁾ est sententiam, sicut ipse dicit: *Qui vos spernit, me spernit; et qui me spernit, eum spernit qui me misit. Et illud: Qui non est mecum, contra me est, et qui non congregat mecum, spargit*¹⁹⁾. Quod etiam dudum per prophetam dixit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum*²⁰⁾. Et in evangelio: *Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animas vero suae detrimentum patiatur*²¹⁾. *Ecce paterfamilias plantavit vineam, id est ecclesiam, et locavit eam agricolis, id est sacerdotibus. Cum ergo venerit dominus vineae, quid*

1) prouamus M. — 2) caeci M. — 3) Marc. 14, 21. — 4) cuius (om. voce qui) M. — 5) Jer. 30, 23. — 6) auferam M. — 7) Jerem. 23, 11. 12. — 8) Jes. 47, 6. — 9) Jes. 47, 1. — 10) sed tacens M. — 11) Jes. 47, 5. — 12) Jes. 47, 11. — 13) Matth. 7, 15. — 14) Marc. 12, 38. 40. — 15) Luc. 3, 14. — 16) Marc. 9, 42. — 17) Act. 9, 4. — 18) prolatus in m. M. — Luc. 10, 16. — 19) Matth. 12, 30. — 20) Matth. 15, 8. 9. Jes. 29, 13. — 21) Matth. 16, 26. —

*faciet agricolis illis? Malos male perdet, et vineam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructus temporibus suis*¹⁾. Nam dicit ipse: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem, quia nescitis, qua hora dominus vester venturus sit*²⁾. *Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire, et coeperit percutere*³⁾ *conservos suos et ancillas, manducet autem et bibat cum ebriis, veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, et hora qua nescit*⁴⁾, *et inutilem servum mittet in tenebras exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium*⁵⁾. Si quis enim post hanc definitionem talia agere tentaverit, noverit se extra ecclesiam fieri, et praesenti et futuro iudicio cum Juda simili poena percelli, dummodo dominum denuo proditoris pretio maluit ad iracundiam provocari.

Opitulante miseratione divina et gloriosissimi Reccesvinthi principis inhaerente voluntate religiosa, his gestis decentissime alligatis et in pace connexis, ex totis praecordiorum abditis⁶⁾ damus gloriam et honorem soli aeterno et immortali deo patri et filio et spiritui sancto, cujus dono collatum nobis agnoscimus pro ejus ecclesiae statu et prompte gerere curam et posse⁷⁾ sacri regiminis competentia disponere jura, a quo petimus et optamus, ut porrecta in longitudinem⁸⁾ felicium dierum sacratissimi principis vita et⁹⁾ omni gloriarum decore perpetim polente⁹⁾ salute, nobis quoque tribuat susceptum ecclesiae suae regimen in aequitate disponere, in sollicitudine gubernare et in pace tenere, ut post mundi hujus suscepta¹⁰⁾ pericula pervenire possimus ad coelestia regna. Amen.

CONCILIIUM TOLETANUM UNDECIMUM

DECEM ET SEPTEM EPISCOPORUM¹¹⁾ HABITUM ANNO
QUARTO REGNI GLORIOSI PRINCIPIS WAMBANIS¹²⁾
SUB DIE SEPTIMO IDUUM NOVEMBRIUM
ERA DCCXIII.

In nomine sanctae trinitatis collectis in unum Carthaginis provinciae sacerdotibus in Toletana urbe in beatae matris domini Mariae virginis sede, anno quarto excellentissimi et reli-

1) Matth. 21, 33. 40. 41. — 2) Matth. 26, 41 et 24, 42. — 3) con-
cutere M. — 4) ignorat E. 4. T. A. 2., et M. — 5) Matth. 24, 48-51.
6) visceribus in m. M. — 7) possessu ibid. — 8) longitudine M. —
9) eam . . pollere. in m. M. — 10) suspectu in m. M. —
11) XIX. episc. M. — 12) Wambani in, ta; Ramba in m. M. —

giosi Wambanis ¹⁾ principis, sub die septimo Idus Novembris, res votiva gaudii et dies nimium optatae gratulationis occurrit, in quo nobis datum est conspiceri pariter et desistere, quid lacrymarum de praeteritis domino deberemus. Erant nimirum ²⁾ hucusque prolabantis saeculi colluvione instabiles, quia annosa series temporum, subtrahata luce conciliorum, non tam vitia auferat, quam matrem omnium errorum ignorantiam otiosis mentibus ingerebat ³⁾. Cernebamus enim quomodo Babylonicae confusionis olla succensa nunc tempora conciliorum averteret, nunc sacerdotes domini de resolutis ⁴⁾ moribus irretiret; purpuratae enim meretricis sequebantur invitamenta ⁵⁾, quia ecclesiastici conventus non aderat disciplina, nec erat qui errantium corripere partes, cum sermo divinus haberetur extorris ⁶⁾, et quia non erat adunandorum pontificum ulla praecipio, crescebat in majus vita deterior. Cum tandem divina nos clementia ⁷⁾ ex alto respiciens et tempori aetatis nostrae se occurruram praebuit et saluti, praeparans nostris saeculis religiosi principis mentem devotam pariter et instructam, cujus fervidae sollicitudinis voto et lux conciliorum renovata ⁸⁾ resplenduit et alterna caritas se mutuo in corrigendis vel instruendis moribus excitavit, dum et aggregandi nobis hortatu principis religiosi facultas est data et opportuna corrigendis praeparata est disciplina, ut qui decursis longe ante temporibus post decem et octo scilicet labentium annorum excursus in unum meruimus aggregari conventum, mederi possemus speciali ⁹⁾ gratia sanitarum ¹⁰⁾. Neque enim numerus iste

1) Wambani M. — 2) enim M. — 3) Fragmentum hic inserit Harduinus e ms.: *Hactenus enim florentem domini vineam devastaverunt apri fremdentes; sponsam Christi, quam sui pretiosissimi sanguinis effusione conciliavit, conputare et polluere conata est haereticorum subdola machinatio, et inconsutilem domini vestem dividere, unitatem fidei scindere, caritatis tollere fomenta, cum suo proprio pertinaciter sensus volens inhaerere, sacrae scripturae puritatem suae pravitate intelligentia profanat. Praeterea sacrosanctam ecclesiam dei vulnerant etiam custodes ejus, qui cum deberent ob dignitatis excellentiam ceteros per suae virtutis imitationem provocare ad caritatis et unitatis observantiam, tanquam sal infatuatum potius scandalii quam aedificationis dant materiam, hinc cernentibus quomodo etc. — 4) dissolutis (om. voce de) in m. M. —*

5) incitamenta ibid. — 6) exorsus ibid. — 7) Fragmentum hoc loco inserit Harduinus e mss.: *Cum tandem divina clementia operis manuum suarum perditioni condolens, prava in directa reducens, suum sanctum Sabaoth novis propaginibus ac plantis secundare volens, negligentiae subrogans diligentiam, pro ignorantia disciplinam immittens, pro socordia solertiam, pro schismate unitatem inducens, pro zizaniam veras pacis vinculum largiens, pro caducis coelestium desiderii infundens, pro turpibus honesta sectari stimulans, a terrenis et infimis ad sublimitia erigens nos in hac lacrymarum valle potius morientes quam viventes, in hoc vasto periculorum mari vagantes sine remige, sine clavo, huc illucque tempestatum fluctibus per abrupta collesos, in continuis malorum vicie configentes, ubi nos circumstant mille discrimina, ubi verosissimum insidiantur hostis mille nocendi artibus, instructus: est alto voeti domitilio respiciens etc. — 8) revocata M. — 9) spiritualis M. —*

10) mereri possemus spiritali gratia sanitatem in m. M. —

alienus est a salute; sic quippe mulier illa in evangelio ter senis annorum excursibus curva, quae figuram totius generis humani gestabat, sub sacramento hujus numeri saluti pristinae a salvatore donatur. Nos igitur per tot annos curvo¹⁾ nostri ordinis persistente statu in eo, quod nulla nos conciliorum definitio jungeret, nullus etiam conventus ecclesiastici ordinis adunaret, tandem divinae voluntatis imperio et religiosi principis jussu evocati in Toletanam urbem convenimus. Qui cum in ecclesia beatae virginis Mariae debitis in sedibus locaremur, inter cetera, quae subterius discretio capitulorum ordine sunt digesta, non aliunde primum coepimus habere sermonem, quam de nostrae²⁾ fidei puritate, ut quia initiandis ad beatam vitam hominibus haec prima semper³⁾ est via salutis, praevia quoque nostris fieret et institutis pariter at praeceptis. Unde de⁴⁾ sacro hujus instructionis arcano sanctorum patrum Nicaeni scilicet et Constantinopolitani, Ephesini atque Chalcedonensis conciliorum monita amplectentes, per quae et radicitus haereticorum falsa concinnabula⁵⁾ destruuntur et fidei catholicae limpor⁶⁾ evidens declaratur, hoc communi alternoque animorum judicio definivimus, ut hanc ipsam nostrae fidei regulam verbis simplicibus niteremur alternatim nobis singulariterque referre: ita ut quidquid per triduum de hujusmodi quaestionibus unicuique nostrorum lectionis memoria ministrasset, prout animis vel memoriae occurrisset, omni sobrietatis⁷⁾ compendio simplici notaretur stilo, relatio tamen ipsius sacramenti pura et evidens a capite primum inciperet, et sic ad membra reliqua perveniret, nullas obscuritatis in se lineas habens, nullas etiam inusitatae locutionis regulas continens, sed puritas sola esset clara sermonum, quae posset evidentiam⁸⁾ exprimere sensuum⁹⁾, quo exercitiores nos ad intelligendum redderet verborum simplex collatio, quam relata condensae lectionis instructio; quia et revera tantae rei¹⁰⁾ mysterium ita sacerdotes dei convenit nosse, ut non superficie verborum efferantur incogniti, sensibus sane intelligentiae reperiantur instructi, ut in disserendo¹¹⁾ praecipue hujus sanctae trinitatis arcano plus evidentia quam eloquentia eos efficiat saporatos. Sic enim et divini muneris dono est actum, ut juxta votum defraictionis alternae promissio monstraretur in opere: unde quod primo die praesidentis metropolitani lingua profudit, die tertia omnium nostrorum vox singillatim¹²⁾ collative repetiit. Iste ergo est tenor fidei nostrae, qui et a capite copiose profluxit et a membris prolatus¹³⁾ gloriose emicuit¹⁴⁾. —

Haec est confessionis nostrae fides exposita, per quam omnium haereticorum dogma perimitur, per quam fidelium corda

1) curvi M. — 2) sancta M. — 3) semper deest ap. M. —
 4) de deest ap. M. — 5) concinnabula in m. M. — 6) norma in
 m. M. — 7) annis sub brevitate M. — 8) evidentem .. sensum M.
 9) evidentiam .. suum in m. M. — 10) fidei M. — 11) differendo
 in m. M. — 12) singillatim M. — 13) probatus in m. M. —
 14) Recensetur hoc loco confessio fidei, quam omisimus. —

mundantur, per quam etiam ad deum gloriose acceditur, **cujus** sacrosanctum saporem¹⁾ sub triduo dierum jejuniis continuis relationum collatione ructantes²⁾ ad ea, quae subnexa sunt, sequenti die decernenda³⁾ transivimus.

I.

In loco benedictionis considerantes domini sacerdotes nullis debent⁴⁾ aut indiscretis vocibus praestrepere⁵⁾ aut quibuslibet tumultibus proturbari⁶⁾, nullis⁷⁾ etiam vanis fabulis vel risibus agi et quod est deterius obstinatis concertationibus⁸⁾ tumultuosas voces effundere. *Si quis enim*, ut apostolus ait, *putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam sed seducens cor suum, hujus vana est religio*⁹⁾; cultum enim suum¹⁰⁾ justitia perdit, quando silentia iudicii obstrepentium turba confundit, dicente propheta: *Erit cultus justitiae silentium*¹¹⁾. Debet ergo quidquid aut contententium¹²⁾ collationibus¹³⁾ agitur aut accusantium parte proponitur sic mitissima verborum relatione proferri, ut nec contentiosius vocibus audientiam¹⁴⁾ turbent, nec judicantium¹⁵⁾ vigorem de tumultu enervent. Quicumque ergo in conventu concilii haec, quae praemissa sunt violanda crediderit et contra haec interdicta aut tumultu aut contumeliis vel risibus concilium perturbaverit, juxta divinae legis edictum, quo praecipitur: *Ejice derisorem et exhibet cum eo jurgium*¹⁶⁾; et cum omni confusionis dedecore¹⁷⁾ abstractus a communi coetu secedat et trium dierum excommunicationis sententiam perferat.

II.

Quantum quis praecelsi culminis obtinet locum, tantum necesse est praecedat ceteros gratia meritorum, ut in eo quod praesidet singulariter ornetur eminentia sanctitatis, habens semper et in ore gladium veritatis et in opere efficientiam luminis, *ut juxta Paulum potens sit exhortari in doctrina sana et contradicentes revincere*¹⁸⁾. Nos proinde nostri ordinis gradum vel suscepti regiminis modum magnopere cogitare debemus, ut qui officium praedicationis suscepimus, nullis curis a divina lectione privemur. Nam quorundam mentes pontificum ita torporis¹⁹⁾ otio a lectionis gratia secluduntur, ut quid doctrinae subditis exhibeat gregibus, non inveniat praeco mutus. Insistendum ergo semper erit majoribus, ut quos sub regiminis sui cura tuentur fame dei verbi perire non sinant. Sic metropolitanis in confinitimos ceterosque ecclesiasticis ordinibus deditos, sic confinitimis in commisso sibi religiosorum numero vigilandum est, qualiter nescientia talium divinae legis

1) *cujus sancto sapore* in m. M. — 2) *rorantes* ibid. — 3) *discernenda* M. — 4) *nullus debet* in m. M. — 5) *perstrepere* M. — 6) *perturbari* in t., *perturbare* in m. M. — 7) *nullus* in m. M. — 8) *disceptationibus* ibid. — 9) *Jacob. 1, 26.* — 10) *sua* M. — 11) *Jes. 32, 17.* — 12) *contententium* M. — 13) *consultationibus* in m. M. — 14) *sensus audientium* ibid. — 15) *iudicii* ibid. — 16) *Proverb. 22, 10.* — 17) *omni dedecore de confessione* in m. M. — 18) *Tit. 1, 9.* — 19) *corporis* M. —

traditionibus imbuatur, ita ut indesinenti sollicitudine praelatus quisque subditos quaerens aut profectum eorum laetabundus agnoscat aut nescientiam sine arrogantia instruat. Placuit ergo de talibus juxta instituta Toletani concilii ¹⁾ hoc specialiter definire, ut aut sponte sumant intentionem necessariam perdiscendi, aut a majoribus ad lectionis exercitia cogantur inviti.

III.

De his, qui contra apostoli voluntatem circumferuntur omni vento doctrinae ²⁾, placuit huic sancto concilio, ut metropolitanae sedis auctoritate coacti uniuscujusque provinciae pontifices rectoresque ecclesiarum unum eundemque in psalendo teneant modum, quem in metropolitana sede cognoverint institutum, nec aliqua diversitate cujusque ordinis vel officii a metropolitana se patiantur sede disjungi. Sic enim justum est, ut inde unusquisque sumat regulas magisterii unde honoris consecrationem accepit, ut juxta majorum decreta sedes, quae unicuique sacerdotalis mater est dignitatis, sit et ecclesiasticae magistra rationis. Abbatibus sane indultis officiis, quae juxta voluntatem sui episcopi regulariter illis implenda sunt, cetera officia publica, id est vesperam ³⁾, matutinum sive missam aliter quam in principali ecclesia celebrare non liceat. Quisquis autem horum decretorum violator extiterit, sex mensibus communione privatus apud metropolitanum sub poenitentiae censura permaneat corrigendus, qualiter apud illum et praeteritae transgressionis culpam lacrymis diluat, et necessariam officiorum doctrinam studiose addiscat. Sub ista ergo regula disciplinae non solum metropolitanus totius suae provinciae pontifices vel sacerdotes adstringat, sed etiam ceteri episcopi subjectos sibi ecclesiarum rectores his obtemperare institutionibus cogant.

IV.

Sicut omnis qui diligit fratrem suum ex deo ⁴⁾, ita omnis qui odit proximum ex diabolo est; dilectione enim sola discernitur, quis ex quo genitus approbetur, dicente Joanne: *In hoc manifesti sunt filii dei et filii diaboli; omnis, qui non facit justitiam, non est de deo, non ⁵⁾ diligit fratrem suum, quoniam haec est annuntiatio quam audistis ab initio, ut diligamus alterutrum; et post paululum: Omnis, qui odit fratrem suum homicida est; et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam aeternum in se manentem.* Ecce homicida esse probabiliter declaratur, qui a fraterna societate dividitur; nam etsi manus non moveat ad occidendum, pro eo tamen, quia immitis est ad ignoscendum ⁶⁾, jam a deo homicida tenetur: vivit ille, et iste jam interfector esse convincitur. Cum igitur his praeceptis beatus apostolus Paulus consona prae-

1) Conc. Tolet. VIII. c. 8. — 2) Eph. 4, 14. — cf. Conc. Tolet. IV. c. 2. — 3) *vesperas* in m. M. — 4) *natus est* add. in m. M. —

5) *et qui non M.* — 1 Joh. 3, 10. 11. 15. — 6) *quia nititur ad nocendum* in m. M. —

dicatione concordet dicens: *Non occidat sol super iracundiam vestram et nolite locum dare diabolo*¹⁾; relatae sunt nobis quorundam sacerdotum personae in tantum obstinationis efferuisse discordiam, ut non solum illos ab ira occasus solis non revocet, sed ne²⁾ annosa quidem transactio temporum ad bonum caritatis reclinet, quippe in quorum cordibus ita sol iustitiae Christus occubuit, ut ad lumen caritatis redire vix possint. Horum igitur et similium discordantium fratrum oblationes juxta antiqui canonis definitionem³⁾ nullo modo recipiendas esse censemus: de personis tamen discordantium⁴⁾ id speciali definitione praecipimus, ut antequam eos reconciliatio vera innectat, nullus⁵⁾ eorum accedere ad altare domini audeat vel gratiam communionis sanctae percipiat, sed geminato tempore per poenitentiam compensabunt quo⁶⁾ discordiae servierunt. Quod si unus eorum alio contemnente ad satisfactionem caritatis cucurrerit, ex eo tempore ut pacificus intra ecclesiam recipiatur⁷⁾, ex quo ad concordiam festinasse convincitur, sententia tamen superiori servata, ut tempus, quod quisque in iram⁸⁾ expendit, geminatum in poenitentiae satisfactione persolvat.

V.

Nullis vita praesulum perturbari debet excessibus motionum, quia valde indignum est, ut qui thronus⁹⁾ dei vocantur, levi motione turbentur, et qui debent esse arca iustitiae, ipsi efficiantur seminarium litis atque rapinae. Quando¹⁰⁾ ergo hujusmodi juxta apostolum irreprehensibiles erunt, qui non solum reprehensibilia faciunt, sed mortifera potius et execranda committunt? Relati enim nobis sunt quidam ex sacerdotibus, quod omni gravitate sacerdotalis ordinis praetermissa audientiam iudicii furore praeveniant, et excessu solius inhonestae motionis adire¹¹⁾, pro quibus eos oportuerat aequitatis iudicia sustinere. Dum enim de honoris sibi¹²⁾ culmine blandiuntur patientiam habere fugiunt¹³⁾, et qui inconcusse debuerant veritatis conservare statum, subito religionis mutant propositum et praecipiti furore iudicium antecedunt, sicque in quo decuerat eos iudicii sustinere conventum praevasione¹⁴⁾ agunt, unde¹⁵⁾ praesumptionibus confundantur. Qui tamen aut damno pariter et excommunicatione plectendi sunt, aut omissis compositionibus rerum sola satisfactione poenitentiae curabuntur; illi enim, qui rei propriae facultate suffulti sunt, aut qui rem suam jam antea in nomine ecclesiae, cui praesunt, transfudisse¹⁶⁾ noscuntur, si¹⁷⁾ aut per se aut per subditos seu per quem-

1) Eph. 4, 26. 27. — 2) nec M. — 3) Conc. Carthag. IV. c. 93. (pag. 149). — 4) discordantibus in m. M. — 5) ut eos ante reconciliatio vera innectat, quam nullus in m. M. — 6) quod M. —

7) receptetur Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G., et M. — 8) in ira M. —

9) throni C. Hisp. (praeter A.), et M. — 10) Quomodo in m. M. — 11) Tim. 3, 2. — 11) audire M. — motionis iudicia audire [ah. adire] refugiant in m. M. — 12) sui M. — 13) refugiant M. —

14) pervasione in m. M. — 15) unde de M. — 16) transfudisse Æ. T. 2., et M. — 17) si om. a M. —

libet aliena diripiunt vel praesumptionis seu caedis quidpiam agunt; tam in rebus fiscalibus quam etiam in quorumlibet dominio constitutis, et praevasa¹⁾ vel praesumpta de rebus propriis juxta leges excellentissimi principis sarciant, et pro excessu religionis contrario, quo inhonesti ante judicium paruerunt²⁾, duarum hebdomadarum excommunicatione plectendi sunt. Illi autem, qui et hujusmodi excessibus serviunt et nihil proprietatis habere videntur, magna discretionis arte medendi sunt, quo nec ausus illicitos ecclesiarum facultatibus redimant, nec ipsi penitus extorres a poena persistent; nec enim justum est, ut pro pravis actibus sacerdotum ecclesiae, quibus praeeminent, sustineant damnum, ut pro excessibus talium satisfactio ab ecclesiis exigatur, cum ecclesia cultores³⁾ suos non ad litem sed ad honestatem informet. De talibus ergo placuit definire, qui nullis habitis rebus propriis aut in quocumque pervasores extiterint aut quibuslibet personis caedes vel quocumque praesumptionis intulerint, nulla eos incurvatione status sui servituti hominum debere addici, sed juxta quod praesumptuosus⁴⁾ quisquis ille extiterit, ita et poenitentiae legibus subjacebit; id est, si⁵⁾ in decem solidorum summam praesumptor esse convincitur, viginti dierum poenitentiae satisfactione purgetur, ita ut sive minoris sive majoris summae excessum peregerit, similiter geminata hoc semper satisfactione poenitentiae recompenset. Servos tamen ecclesiarum, qui hujusmodi excessus operasse⁶⁾ noscuntur, ad leges saeculares audiendos remittimus. Et haec quidem de generali excessu dicta sufficiant. Ceterum specialitatis ordinem persequentes⁷⁾, si quis episcoporum magnatis cujusquam⁸⁾ uxorem, filiam, neptem seu quolibet illi gradu altero pertinentem quacumque fraude vel subtilitate adulterina pollutione foedaverit, et honoris proprii gradum amittat et sub exilii relegatione perpetuam excommunicationis sententiam perferat, qui tamen circa finem vitae communionis remedio adjuvandus est. Hanc sane et illi sententiam merebuntur, qui aut volentes homicidium fecerint aut primatibus palatii generosisque personis seu nobilioribus quibusque mulieribus vel puellis illud⁹⁾ aut per caedem aut per quancumque irrogatam injuriam visi fuerint intulisse; unde eos juxta legum saecularium instituta aut talionem recipere aut traditionem de eis¹⁰⁾ fieri vel proscriptionem oporteat.

VI.

His, a quibus domini sacramenta tractanda sunt¹¹⁾, iudicium sanguinis agitare non licet. Ideo magnopere talium excessibus prohibendum¹²⁾ est, ne indiscretae praesumptionis

1) *pervasa* in m. M. — 2) *quod inhoneste . . . perpetrarunt* ibid. —
 3) *rectores* M. — 4) *praesumptuosus* M. — 5) *ut si* M. —
 6) *operati esse* in m. M. — 7) *decernimus* add. in m. M. —
 8) *cujusque* M. — 9) *aliquid* M. — 10) *his* M. — 11) *tractantur*
 in m. M. — 12) *excessus prohibendus* ibid. —

motibus agitati aut quod morte plectendum est sententia propria judicare praesumant, aut truncationes quaslibet membrorum in¹⁾ quibuslibet personis aut per se inferant aut inferenda²⁾ praecipiant. Quod si quisquam horum immemor praeceptorum aut in³⁾ ecclesiae suae familiis⁴⁾ aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit, et concessi ordinis honore privatus et loco sub⁵⁾ perpetuo damnationis teneatur religatus ergastulo, cui tamen communicatio exeunti ex hac vita non neganda est propter domini misericordiam, *qui non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur et vivat*⁶⁾.

VII.

Cum juxta antiquae institutionis edictum⁷⁾ plus erga corrigendos agere debeat benevolentia quam severitas, plus cohortatio quam commotio, plus caritas quam potestas, relatum nobis est, quod quidam ex fratribus plus livore odii quam correctionis studio subditos insequentes, dum se simulant spiritualem eis adhibere correctionem, indiscretam subito afferunt mortem, cum inauditos a se projiciunt et occultis⁸⁾ eos judiciis sub poenitentia puniunt. Non ergo de cetero perversis voluntatibus sit liberum simulare, quod fingunt, sed quotiescumque quilibet ex subditis corrigendus est aut publica a sacerdote debet disciplina curari, aut si aliter rectoribus placet duorum vel trium fratrum spiritualium testimonio peculiariter adhibito et modus criminis agnoscatur et modus poenitentiae irrogetur; ita tamen, ut si exilio vel retrusione dignum eum esse qui deliquit⁹⁾ iudicium peculiare decreverit, modus poenitentiae, quem¹⁰⁾ coram tribus fratribus sacerdos transgressori indixerit, speciali debeat ejus, qui sententiam protulit, manus propriae subscriptione notari, sicque fiet, ut nec transgressores sine testimonio excidia vitae suae incurrant, nec rectores accusatos se de quorumlibet interemptionibus erubescant.

VIII.

Quidquid invisibilis gratiae collatione¹¹⁾ tribuitur nummorum quaestu vel quibuslibet praemiis venundari penitus non debetur, dicente domino: *Quod gratis accepistis gratis date*¹²⁾. Et ideo quicumque deinceps in ecclesiastico ordine constitutus aut pro baptizandis consignandisque fidelibus aut pro collatione chrismatis vel promotionibus graduum praemiis quaelibet vel pretia¹³⁾ voluntarie oblata pro hujusmodi ambitione susceperit, equidem si sciente loci episcopo tale quidpiam a subditis perpetratur, idem episcopus duobus mensibus excommunicationi subjaceat, pro eo, quia et scita¹⁴⁾ mala contextit, et cor-

1) in om. a M. — 2) inferendas M. — 3) in om. a M. — 4) famulis in m. M. — 5) suo M. — 6) Ezech. 18, 23. — 7) Leonis I. epp. 84. — 8) illicitis in m. M. — 9) esse aut quid aliud deliquit in m. M. — 10) quam M. — 11) Gratianus et gl. legunt consolatione; verum in notis Gregorianis prior illa lectio probatur. Mansi. — 12) Matth. 10, 8. — 13) nisi add. in. m. M. — 14) sciens M. —

rectionem necessariam non adhibuit¹⁾; sin autem suorum quispiam eodem nesciente quodcumque pro supradictis capitulis accipiendum sibi esse crediderit, si presbyter est trium²⁾ mensium excommunicatione plectatur, si diaconus quatuor³⁾, subdiaconus vero vel clericus his cupiditatibus serviens et competententi verberare et debita⁴⁾ excommunicatione plectendus est.

IX.

Multae super hoc capitulum patrum⁵⁾ sententiae manaverunt, scilicet ne inappretiabilem sancti spiritus gratiam donis vel muneribus quis aestimet⁶⁾ comparandam. Sed, quod non sine gravi dolore dicendum est, quanto haec res frequenti deceptorum est praeceptione prohibita, tanto novis fraudibus cognoscitur iterata, dum hi, qui tali pretio mercari nituntur gratiam spiritus sancti aut ordinationis suae⁷⁾, tempora praeveniunt munere, aut post acceptum honorem promissum⁸⁾ suis conferunt apparitoribus⁹⁾ turpis lucri mercedem. Et ideo ut horum et similium argumentorum deinceps amputetur occasio, hoc sancta synodus definivit, ut cum quisque pontificale culmen ante domini altare percepturus accesserit, sacramenti se taxatione adstringat¹⁰⁾, quod pro conferenda sibi consecratione honoris nulli personae cujuslibet praemii collationem vel jam¹¹⁾ dedisset¹²⁾ vel aliquando ad futurum dare proeuret; sicque aut mundus ab hoc contagio praelationis consecrationem accipiat, aut implicitus huic sceleri manifeste denotatus coram ecclesia¹³⁾ ad honorem, quem mercari voluit, non accedat. Illos tamen¹⁴⁾, quos deinceps post praelationem¹⁵⁾ per praemium ordinatos fuisse patuerit sub definitis poenitentiae legibus ut vere simoniacos ab ecclesia separandos esse censemus, id est, ut duorum annorum spatio exilio relegati et digna satisfactionis vel excommunicationis sententia coerciti honoris gradum, quem praemiis emerant, lacrymis conquirere et reparare intendant: unde si digna eos satisfactio poenitentiae commendaverit, peracto indictae poenitentiae tempore non tantum communioni, sed et loco et totius ordinis officii, a quibus separati fuerant¹⁶⁾, restaurandi sunt.

X.

Quamquam omnis, qui sacris mancipatur ordinibus, canonicis regulis teneatur adstrictus¹⁷⁾, expedibile tamen est, ut promissionis suae vota sub cautione spondeant, quos ad promotionis gradus ecclesiastica provehit¹⁸⁾ disciplina; solet enim plus timeri quod singulariter pollicetur, quam quod generali

1) acquisivit in m. M. — 2) quatuor in m. M. — 3) trium ibid. —
 4) pro competenti poena et debita ibid. — 5) Conc. Chalced. c. 2. etc.
 6) existimet M. — 7) seu M. — 8) promissam in t., promissis in m. M. — 9) apparitoribus in m. M. — 10) sacramenti exactione adstringantur in m. M. — 11) aliquando in m. M. — 12) dedisse M.
 13) aut publicato hoc scelere manifeste denudatus coram ecclesia et, al. aut per illicitum usum implicatus etc. in m. M. — 14) autem M. —
 15) relationem M. — 16) fuerunt M. — 17) omnes .. mancipantur .. teneantur adstricti M. — 18) probat in m. M. —

innoxione¹⁾ concluditur. Et ideo placuit huic sancto concilio, ut unusquisque, qui ad ecclesiasticos gradus est accessurus²⁾, non ante honoris consecrationem accipiat, quam placiti sui innotatione³⁾ promittat, ut fidem catholicam sincera cordis devotione custodiens iusta et pie vivere debeat, et ut in nullis operibus suis canonicis regulis contradicat, atque ut debitum per omnia honorem atque obsequii reverentiam praeeminentibus sibi unicuique⁴⁾ dependat juxta illud beati papae Leonis edictum⁵⁾: Qui scit se quibusdam esse praepositum, non moleste ferat aliquem a se praepositum, sed obedientiam quam exigit etiam ipse dependat. Poena tamen juxta ecclesiasticae consuetudinis morem et placitis talium inserenda⁶⁾ et ab his, qui transgressores fuerint, persolvenda est.

XI.

Cum nihil in divino canone debeat esse confusum, nihil dubium, nihil etiam indiscretum, in collationem nostri coetus relatus⁷⁾ est canon Toletani concilii primi, in quo praeceptum est, ut si quis acceptam a sacerdote eucharistiam non sumpserit, ut⁸⁾ sacrilegus propellatur; nec adjecta est ibi discretio voluntatum, cum et infidelis haec talia infideliter agat, et fidelis fidenter⁹⁾ accipiat, quod naturalis illum necessitas deglutire non sinat. Solet enim humanae naturae infirmitas in ipso mortis exitu praegravata tanto siccitatis pondere deprimi, ut nullis ciborum illationibus refici, sed vix tantumdem illati delectetur peculi gratia sustentari: quod etiam in multorum exitu vidimus, qui optatum suis votis sacrae communionis expetentes viaticum collatum sibi a sacerdote eucharistiam rejecerunt, non quod infidelitate hoc agerent, sed quod praeter dominici calicis haustum traditam sibi non possint eucharistiam deglutire. Non ergo hujusmodi a corpore ecclesiae separandi sunt, qui talia non infidelitate sed necessitate fecerunt, praesertim hi, de quibus nihil fidei sinistrae sentitur. Placuit ergo definire quod nec fideli officiat, nec infideli inultum existat: quicumque ergo fidelis inevitabili qualibet infirmitate coactus eucharistiam perceptam rejecerit, in nullo ecclesiasticae damnationi subjaceat; similiter nec illos cujusquam punitionis censura redarguet, qui talia aut tempore infantiae faciunt, aut in qualibet mentis alienatione positi quid fecerint ignorare videntur. Jam vero quicumque aut de fidelium aut de infidelium numero corpus domini absque inevitabili, ut dictum est, infirmitate projecit, si fidelis est perpetua communione privetur, si infidelis, et verberibus subdatur et perpetuo exilio relegetur. Quod si horum quilibet hujusmodi excessus digna poenitentiae

1) annotatione ibid. — 2) ascenditur ibid. — 3) innotatione E. 4. T. I.
 4) placiti sibi annotatione in m. M. — 5) unusquisque M.
 6) Leonis I. opp. 84. — 7) inferenda in m. M. — 8) reflectus in
 m. M. — Conc. Tolet. I. c. 14. — 9) velut M. — 10) fideliter in
 m. M.

satisfactiōne defleverit, post quinquennium lloitam erit illum communiōni pristinae reformare¹⁾.

XII.

Qui poenitentiam in mortis agit periculo, non diutius a reconciliatiōnis gratia differendus²⁾ est, sed si pro certo³⁾ mortis urget periculum⁴⁾, poenitentia per manus impositionem accepta statim et⁵⁾ reconciliatio adhibenda est, ne prius ab humanis rebus aeger abscedat, quam donum reconciliatiōnis percipiat, sicque superstitiis quodammodo doloris videatur esse perpetui, si praecisum⁶⁾ ab ecclesiae membris cum; qui utique reconciliari non meruit, raptim a praesenti vita mors maturata subduxerit. Unde⁷⁾ juxta papae Leonis edictum his, qui in tempore necessitatis et in periculi urgentis instantia praesidium poenitentiae et mox⁸⁾ reconciliatiōnis implorant, nec satisfactio interdicenda est nec reconciliatio deneganda, quia misericordiae dei nec mensuras possumus ponere nec tempora definire. De his autem, qui accepta poenitentia antequam reconcilientur, ab hac vita recesserint, quamquam diversitas praeceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nos sententiam⁹⁾ placuit sequi, qui multiplices numero de hujusmodi humanius decreverunt, ut et memoria talium in ecclesiis commendetur et oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiat¹⁰⁾.

XIII.

Bene siquidem¹¹⁾ majorum regulis definitum est, ut daemonis aliisque similibus passionibus irretitis ministeria sacra tractare non liceat: cui praecepto consensu rationis adhibito id communiter definivimus, ut nullus¹²⁾ de his, qui aut in terram arrepti a daemonibus eliduntur¹³⁾, aut quolibet modo vexationis incursum efferuntur, vel sacris audeant ministrare altariis¹⁴⁾ vel indiscusso¹⁵⁾ se divinis ingerant sacramentis, exceptis illis, qui variis corporum incommoditatibus dediti sine¹⁶⁾ hujusmodi passionibus in terram approbantur elisi, qui tamen et ipsi tamdiu erunt ab¹⁷⁾ officii sui ordine et loco suspensi, quousque unius anni spatio per discretionem episcopi inveniantur ab incursum daemonum alieni.

XIV.

Ut¹⁸⁾ illud divini oraculi momentis singulis praecaventem, quo scribitur: *Vae soli, quia cum ceciderit non habet sublevantem*¹⁹⁾, summopere curandum est nobis et cavendum, ne horis illis atque temporibus, quibus domino psallitur vel

1) reformari M. — 2) referendus M. — 3) praeceptum M. —
 4) praecincto mortis urgetur periculo in m. M. — 5) ei M. —
 6) praecisum A. — 7) Unde deest ap. M. — Leonis I. epp. 91. —
 8) ex more in m. M. — 9) sententias M. — cf. Stat. eccl. ant. c. 79.
 10) oblatio pro eorum delicto a presbytero recipiatur Hard. — 11) quidem M. — cf. Conc. Eliberit. c. 29. — 12) nulli M. — 13) eliduntur M. — 14) altariis M. — 15) indiscussos in t., indiscussi in m. M. — 16) sine in m. M. — 17) ab deest ap. M. — 18) Et M.
 19) Eccles. 4, 10. —

sacrificatur, unicuique divinis singulariter officiis insistenti perniciosa passio vel corporis quaelibet valetudo ¹⁾ occurrat, quae aut corpus subito subruere faciat aut mentem alienatione vel terrore confundat. Pro huiusmodi ergo casibus praecavendis ²⁾ necessarium duximus instituere, ut ubi temporis vel loci sive cleri copia suffragatur, habeat semper quisquis ille canens deo atque sacrificans post se vicini solaminis adiutorem, ut si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit vel ad terram elisus, a tergo semper habeat qui ejus vicem exsequatur intrepidus ³⁾.

XV.

Peractis omnibus, quae ad correctionem nostri ordinis in hoc concilio promulgata sunt, placuit definire, ut paternis institutionibus obsequentes ⁴⁾ omni anno ad peragendam celebritatem concilii in metropolitana sede, tempore, quo principis vel metropolitani electio definerit, devotis semper animorum studiis conflueamus ⁵⁾, nec quibuslibet requisitis occasionibus absentemur, sed in praefato ⁶⁾ die, quo indictum fuerit, adunatis in metropolitana sede omnibus provinciae ⁷⁾ pontificibus concilium deo praesule celebretur. Quisquis autem episcoporum excepta inevitabili causa vel necessitate de peragendo se concilio absentaverit, unius anni excommunicatione plectendus est. Quod si deinceps absque celebratione concilii anni unius meta transierit, omnes in commune pontifices Carthaginis ⁸⁾ provinciae superioris censurae sententia obnoxios retinebit, id est, si nulla sibi impediens principis potestate ⁹⁾ solius propriae voluntatis libitu ¹⁰⁾ sese ad celebrandum concilium non collegerint.

XVI.

His igitur constitutionibus nostris, quae necessario decernenda credimus, finalem manus nostrae subscriptionem adjicimus, immortalis deo nostro et domino gloriam et honorem reddentes, qui nos de conventu alternae visionis lactos effecit, qui os nostrum in confessione laudis suae aperuit, qui etiam decreta hujus nostri concilii honesto fine complevit. Post haec religioso domino et amabili principi nostro Wambani ¹¹⁾ regi gratiarum actiones persolvimus, cujus ordinatione collecti, cujus etiam studio aggregati sumus, qui ecclesiasticae disciplinae his nostris saeculis novus reparator occurrens omissos conciliorum ordines non solum restaurare intendit, sed etiam annuis recursibus celebrandos instituit, ut ad alternam morum correctionem

¹⁾ *invaliditas* in m. M. — ²⁾ *praecaventes* ibid. — ³⁾ Conc. Tolet. VII. c. 2. — In decreto Gratiani aliis characteribus additur: *Sed si hoc sacrificanti frequenter acciderit, tunc omnino ab oblatione prohibeatur.* Hanc additionem nota Gregoriana non probat. Mansi. — ⁴⁾ Conc. Tolet. IV. c. 3. — ⁵⁾ *conferamur* in m. M. — ⁶⁾ *sed praeparato* ibid. — ⁷⁾ *provinciae* om. a M. — ⁸⁾ *Carthaginiensis* M. — ⁹⁾ *vel infirmitate aut inevitabili causa* add. in m. M. — ¹⁰⁾ *libido* M. ¹¹⁾ *Wambano* M. —

annuo tempore alacriter concurrentes juxta prophetæ¹⁾ vaticinium, quod in nobis defractum est, alligetur, et quod abjectum est, reducatur. Det ergo eidem principi dominus pro hujus sacrae sollicitudinis voto et cursum praesentis vitae in pace transigere, et post diutina tempora ad se in pace²⁾ remissis iniquitatibus pervenire, qualiter et hic felicia tempora ducat et felix cum omnibus, quibus principatur, ad Christum sine confusione perveniat, ut quia per eum corona nostri ordinis in melius restauratur, coronam futuri regni capiat, ex hoc in regione vivorum regnans cum Christo in saecula saeculorum. Amen.

CONCILIIUM TOLETANUM DUODECIMUM
CELEBRATUM SUB DIE QUINTO IDUUM JANUARIARUM
ERA DCCXIX.

Anno primo orthodoxi atque serenissimi domini nostri Ervigii³⁾ regis, cum ex glorioso praedicti principis jussu in unum fuissimus aggregati conventum et in basilica sanctorum apostolorum debitis in sedibus locaremur, adfuit coram nobis idem clarissimus⁴⁾ princeps humilitatis⁵⁾ gratia plenus et claro pietatis cultu conspicuus, qui nostro se coetui reclinem exhibens ac devotum, inprimis omnium sacerdotum se committit precibus adjuvandum; deinde grates multiplices omnipotenti domino agit⁶⁾ de conventu totius concilii, quia et gloriosae jussionis suae⁷⁾ ut in unum adessent impleverint⁸⁾ votum et alternae visionis innovatione se refecerint⁹⁾ gaudiorum; deinde adjiciens sic omne est concilium allocutus:

Non dubium, sanctissimi patres, quod optima conciliorum adjutoria ruenti mundo subveniunt, si officiosis, quae corrigenda sunt, studiis peragantur, et ideo quibus malis terra prematur quibusque plagis proventu dierum succedentium feriat¹⁰⁾, paternitati vestrae non reor esse incognitum. Obinde¹¹⁾ quia certum apud nos gerimus, quod pro contemptu divinorum praecceptorum terra perniciem sustineat pressurarum, dicente domino per prophetam: *Propter hoc lugebit terra et infirmabitur*

---

1) Ezech. 34, 4. — 2) Verba *transigere* — *in pace* desunt ap. M. — 3) *Hervigii* in m. M. — 4) *clementissimus* Codd. Hisp. (praeter A. et U.), et M. — 5) *humilitatis* Hard. — 6) *egit* M. — 7) *et suae gl'or. juss.* (om. voce *quia*) in m. M. — 8) *impleverit* M.; *ut quae* ., *impleverint* Hard. — 9) *innovationem. fecerint* Hard. — 10) *perreamus* in m. M. — 11) *Ob id* M. —

omnis qui habet in ea ¹⁾; ideo oportet ut quia ore sal-
vatoris nostri et domini sal terrae esse probamini, per vos sal-
vationis obtineat lucrum, per quos regenerationis percipit sa-
cramentum, ut diligentia definitionis ²⁾ vestrae ab omni emun-
data ³⁾ contagio et ab infirmitatis peste sit libera ⁴⁾ et bonorum
omnium sit proventibus gratiosa ⁵⁾. Jam nunc quia ⁶⁾ quidquid
me adhuc ⁷⁾ dicere opportuna ratio sinit, quidquid etiam nar-
randam vestris auribus convenit, aut memoriae curarum inter-
cepedo subducit, aut fastidium proluxae orationis intercipit: ecce
in brevi complexa et exarata devotionis meae negotia in hujus
tomi complicatione agnoscenda perlegite, perfecta discutite,
discussa eliminitatis ac decretis titulorum sententiis definite, ut
pura et placens deo vestrarum definitionum valitura discretio
et ⁸⁾ regni nostri primordia decoret exundatione ⁹⁾ justitiae, et
errores plebium digna cohibeat severitate censurae; scriptum
est enim: *Justitia levat gentem* ¹⁰⁾, *miseros facit populos*
peccatum.

Tunc suscepto a glorioso ¹¹⁾ principe tomo, pro tam sa-
lubri invitamento et copiosas grates retulimus domino Jesu
Christo, et item ¹²⁾ benediximus principi glorioso. Post egres-
sum igitur ejusdem serenissimi principis haec jam in ¹³⁾ dicto
tomo scripta reperimus ¹⁴⁾ prohibitatis ¹⁵⁾:

In nomine domini Flavius Ervigius rex sanctissi-
mis patribus in hac sancta synodo residentibus.

En, reverentissimi ¹⁶⁾ patres et honorabiles ministerio-
rum ¹⁷⁾ coelestium sacerdotes, soliditatem sanctae fidei vera-
citer tenens et sincera cordis devotione amplectens testimo-
nium paternitatis vestrae fortissimum in salutis nostrae advoco
adjumentum, ut quia regnum fautorè deo ad salvationem terrae
et sublevationem plebium suscepisse nos credimus, sanctitudi-
nis vestrae consiliis adjuvemur. Unde licet sublimationis nostrae
primordia paternitati vestrae opinabili relatione non lateant,
quibus clara divinatorum judiciorum dispositione praeventus et
regnandi conscenderim sedem et sacrosancntam regni perceperim
unctionem, nunc tamen melius id poteritis et scriptorum rela-
tione cognoscere et promulgationis vestrae sententiis publicare;
ut sicut eadem regni nostri primordia conventus vestrae sancti-
tudinis compererit divinitus ordinata, ita et his orationum so-
lamen impendat et salubrium consiliorum nutrimenta impertiat,
quo susceptum regnum; sicut jam vestris assensionibus teneo
gratum, ita vestrarum benedictionum perfruatur definitionibus

1) Hos. 4, 3. — 2) dignationis in m. M. — 3) emendata M. —
4) liberata B. A. T. I. 2., et M. — 5) gloriosa in m. M. — 6) quia
om. a. M. — 7) ad haec M. — 8) et om. a. M. — 9) exhorta-
tione Hard. — 10) elevat gentes M. (Proverb. 14, 34. —
11) gloriosissimo M. — 12) et etiam M. — 13) in deest ap. M. —
14) comperimus BR. B. A. T. I. 2., et M. — 15) Deum rex illis Hard.
16) reverentissimi M. — 17) Porte mysteriorum. Hard.

consecrandum, ut innovatio quodammodo nostri videatur imperii haec numerositas vestri ordinis aggregati. Et ideo quia dominus in evangelio praecipit ¹⁾ dicens: *Amen dico vobis: si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quaecumque petierint, fiet eis a patre meo qui in caelis est*; ob hoc venerabilem paternitatis vestrae coatum cum lacrymarum effusione convenio, ut zelo vestri regiminis purgetur terra a contagio pravitatis. Exsurgite, quaeso, exsurgite, culpatorum solvite nodos, transgressorum mores corrigite inhonestos, exerite ²⁾ zeli disciplinam in perfidos; superbiorum mordaцитates extinguite, oppressorum ³⁾ ponderibus subvenite, et quod plus his omnibus est, Judaeorum pestem, quae in novam semper recrudescit insaniam, radicitus extirpate; leges quoque ⁴⁾, quae in eorundem Judaeorum perfidiam a nostra gloria noviter promulgatae sunt, omni examinationis probitate percurrete, et tantis eisdem legibus ⁵⁾ tenorem inconvulsum adjicite, quam pro eorundem perfidorum excessibus complexas in unum sententias promulgate. Etenim valde nobis cavendum est, ne tot antiquorum canonum regulae, quae pro eorum erroribus sunt etiam cum anathemate promulgatae, nos illorum culpis ⁶⁾ obnoxios reddant, si nostri regni temporibus eorundem canonum constructio dissoluta pertranscat, praesertim si legis illius, quod absit, serenitatis nostrae in tempora ⁷⁾ illa clarae fidei institutio cesset, ubi divinae memoriae dominus atque praecursor noster Sisebutus res omnes successores suos sub perpetua maledictionis censura obstrinxit, quicumque regum principium Christianum Judaeo servire vel famulari permiserit. Post haec illud quoque ⁸⁾ vestris deo placitis infero sensibus corrigendum, quod decessoris nostri praecipit promulgata lege sancivit, ut omnis aut in expeditione exercitus non progrediens aut de exercitu fugiens testimonio dignitatis suae sit irrevocabiliter carens, cujus severitatis institutio, dum per totos Hispaniae fines ordinata decurrit, dimidiam fere partem populi ignobilitati perpetuae subjugavit; ita ut quia in quibusdam villulis vel territoriis sive vicis peste hujus infamationis habitatores ipsorum locorum sunt degeneres redditi, quia testificandi nullam habent ⁹⁾ licentiam, veritatis ex toto videatur interiusse censura, sicque gemino malo terra atteritur, dum et infami plebium notatur elogio et reperiendae veritatis destituitur adjumento. Unde licet eandem legem nostrae gloriae mansuetudo temperare disponat, vestrae tamen paternitatis sententia hos, qui per illam titulum dignitatis amiserant, revertiri iterum claro pristinae generositatis testimonio devotissime optat, qualiter nec nostra gloria ministerium crudelitatis adhibeat, nec tam saeva praecipit terram sub diutino infa-

1) praecipit M. — Matth. 18, 19. — 2) et exerite M. — 3) Verba: in perfidos — oppressorum desunt ap. M. — 4) legesque M. — 5) legibus om. s. M. — 6) culpis M. — 7) tempore in t.; temporibus in m. M. — 8) quoque deest ap. M. — 9) habent M. —

mationis jugulo¹⁾ premat. Nam et hoc generaliter obsecro, ut quicquid in nostrae gloriae²⁾ legibus absurdum, quicquid justitiae videtur esse contrarium unanimitatis³⁾ vestrae iudicio corrigatur. De ceteris autem causis atque negotiis, quae novella competunt institutione firmari⁴⁾, evidentium sententiarum titulis exaranda⁵⁾ conscribite, ut quia praesto sunt religiosi provinciarum rectores et clarissimorum ordinum totius Hispaniae duces, promulgationis vestrae sententias coram positi praenoscentes eo illas in commissas sibi terrarum latitudines⁶⁾ inoffensibili exerant iudiciorum instantia, quo praesentialiter assistentes perspicua oris vestri conceperint⁷⁾ instituta. Omnes tamen in commune convenio, et vos patres sanctissimos et vos illustres aulae regiae viros, quos interesse huic sancto concilio delegit nostra sublimitas, per divini nominis attestationem et terribilem cunctis futuri iudicii diem, quia sine personarum acceptione aliqua vel favore, sine aliquo quoque aut malignae contemptationis scrupulo aut subvertendae veritatis studio, quaeque se vestris sensibus audienda ingesserint sana verborum examinatione discutite, saniori quoque iudicio comprobate, ut collatarum habita prius deliberatione causarum, discreta vestri ordinis condatur probitas titulorum, qualiter cum vos amor aequitatis in negotiorum acceleratione reddiderit fervidos, efficientia quoque justorum operum connectat deo perenniter sociandos, ut honorum vestrorum actibus laetabundus et praesentis vitae capiam lucrum et aeternarum perfruar vobiscum gaudiis mansionum.

Datum sub die quinto Iduum Januariarum, anno feliciter primo regni serenitatis et tranquillitatis nostrae sedis Toletano⁸⁾.

In nomine domini Flavius gloriosus Ervigius rex⁹⁾.

Magna salus populis¹⁰⁾ gentisque nostrae regno¹¹⁾ conquiritur, si haec synodalia decreta gestorum, sicut pio devotionis nostrae studio acta sunt, ita inconvulsibilis nostrae legis valido oraculo confirmentur, ut quod serenissimo nostrae celsitudinis jussu a venerandis patribus et clarissimis palatii nostri senioribus discreta titulorum exaratione est editum, praesentis hujus legis nostrae edicto ab aemulis defendatur. Est enim¹²⁾ haec ipsa definitio canonum sub isto notata¹³⁾ ordine titulorum:

1) Forte jugo, in m. M. — 2) ecclesiae M. — 3) humanitatis Hard.

4) formari BR. E. 4. U., et M. — 5) execranda in m. M. —

6) commissa .. latitudine ibid. — 7) conceperunt M., perceperunt Hard.

8) serenitatis nostrae, in dei nomine tranquillitatis nostrae sedis Toletano in textu, serenitatis nostrae et tranquillitatis nostrae. In dei nomine Toletano in m. M. — 9) Haec concilii confirmatio non hoc loco sed ad calcem concilii reperitur in BR. E. 4. T. 1. 2. U. G. — In coll. Mansi haec confirmatio post capitula et subscriptiones adjicitur: *Edita lex in confirmatione concilii Toletani sub die VIII. Kalendas Februarii anno feliciter primo gloriae nostrae, et ad verba infra sequentia: sub isto notata ordine titulorum, tituli tantum capitulorum recensentur.* —

10) populi M. — 11) ac regni in m. M. — 12) Et enim M. —

13) renovata M. — M. 1118 3

I.

In nomine gloriosi domini nostri Ervigii regis primi diei synodali exordio ¹⁾ consedentibus episcopis atque senioribus palatii universis, habita primum est de sancta trinitate collatio, non quae novello exarationis ²⁾ stilo definita patesceret, sed quae verbis ³⁾ simplicioribus sese pigris sensibus patefacta monstraret, ubi praemissa semper lectio praecederet, quod sequens expositio aperiret. Credentes pariter et docentes de eadem sanctae fidei puritate quidquid evangelica et apostolica traditio sanxit, quidquid sancta synodus Nicaena constituit, quidquid Constantinopolitana patrum aggregata collectio promulgavit, quidquid Ephesini coetus definitio docuit ⁴⁾, quidquid etiam Chalcedonensis concilii promulgatio definivit, sicut multorum aliorum catholicorum ⁵⁾ patrum documentis id sacramentum expositum traditumque nobis accepimus, sicut etiam in missarum solemnibus patulis confessionum vocibus proclamamus:

Credimus in unum deum patrem omnipotentem factorem coeli et terrae etc. (v. pag. 271.) —

Post pacifica igitur hujus sanctae fidei conclamationum ⁶⁾ studia illa se primum nostris sensibus salutaris cognitio agnoscendam invexit, quae tanto corda omnium ardore caritatis adstrinxit ⁷⁾, quanto se eadem ⁸⁾ ipsa cognitio in conventu generalis concilii praenoscendam exhibuit. Etenim sub qua pace ⁹⁾ vel ordine serenissimus Ervigijs princeps regni conscenderit culmen, regnandique per sacrosanctam unctionem susceperit potestatem, ostensa nos scripturarum evidentia docet ¹⁰⁾: in quibus et praecedentis Wambanis ¹¹⁾ principis poenitentiae susceptio noscitur, et translatus regni honor in hujus nostri principis nomine derivatur. Idem enim Wamba princeps dum inevitabilis necessitudinis teneretur ¹²⁾ eventu, suscepto religionis debito cultu et venerabili tonsurae sacrae signaculo, mox per scripturam definitionis suae hunc inclytum dominum nostrum Ervigium post se praelegit regnaturum et sacerdotali benedictione ungendum. Vidimus enim et pariter patulo alternae visionis ¹³⁾ intuitu praelucente perspeximus hujus praemissi ordinis scripturas, id est notitiam manu seniorum palatii roboratam, coram quibus antecedens princeps et religionis cultum et tonsurae sacrae adeptus est venerabile signum; scripturam quoque definitionis ab eodem editam, ubi gloriosum dominum nostrum Ervigium post se fieri regem exoptat; aliam quoque informationem jam dicti viri in nomine honorabilis et sanctissimi fratris nostri Juliani Toletanae sedis

1) Ms. Harduini his incipit verbis: *Primo die synodalis exordii.* —

2) *exarationis* in m. M. — 3) *nobis* M. — 4) *dici docuit* in m. M. —

5) *catholicorum* deest ap. M. — 6) *collationum* BR. E. 4. T. 1. 2. U., et M. — 7) *adstringit* M. — 8) *per eandem* M. — 9) *parte* M.

10) *adocet* M. — 11) *Wambae* in t., *Bambae* in m. M. — 12) *teneretur* M. — 13) *Verba enim et par. . . visionis* deaunt ap. M. —

episcopi, ubi eum separavit pariter et instruxit, ut sub omni diligentiae ordine jam dictum dominum nostrum Ervigium in regno ungere deberet, et sub omni diligentia unctionis ipsius celebritas fieret; in quibus scripturis¹⁾ et subscriptio nobis ejusdem Wambani²⁾ principis claruit, et omnis evidentia confirmationis earundem scripturarum sese manifeste monstravit. Quibus omnibus approbatis atque perlectis dignum satis nostre coetui visum est, ut praedictis definitionibus scripturarum nostrorum omnium confirmatio apponatur, ut qui³⁾ ante tempora in occultis dei⁴⁾ iudicii praescitus est regnaturus, nunc manifeste in tempore generaliter omnium sacerdotum habeatur definitionibus consecratus. Et ideo soluta manus populi ab omni vinculo juramenti, quae praedicto viro Wambae dum regnum adhuc teneret alligata permansit, hunc solum⁵⁾ serenissimum Ervigium principem obsequendum⁶⁾ grato servitii famulatu sequatur et libera⁷⁾, quem et divinum iudicium in regno praelegit et decessor princeps successurum⁸⁾ sibi instituit, et quod superest, quem totius populi amabilitas exquisivit. Unde his praecognitis atque praescitis serviendum est sub deo coeli praedicto principi nostro Ervigio regi cum pia devotione, obsequendum etiam promptissima voluntate, agendum et enitendum quidquid ejus saluti proficiat, quidquid genti vel utilitatibus patriae suae consulat⁹⁾, unde non erit jam deinceps aut ab anathematis sententia alienus aut a divina animadversionis ultionae securus quisquis superbe¹⁰⁾ contra salutem ejus deinceps aut erexerit vocem aut commoverit caedem aut quaecumque exquisierit laedendi occasionem¹¹⁾.

II.

Plerumque hi, quibus miseratio domini etiam nolentibus subvenit, beneficiis dei videntur esse ingrati et abuti gratia largitoris, quae bene usi poterant consequi abolitionem facinoris, impugnant saepe, quod honorare debuerunt, et profanis quae-stibus indultae gratiae munus a se rejiciunt quod¹²⁾ summis votis amplecti debuerunt. Etenim multos saepe conspeximus et in salute positos ultimum desiderantes poenitentiae fructum, et rursus nimietate aegritudinis ita loquendi et sentiendi perdidisse naturale officium, ut nulla illis cura salutis suae videretur inesse, nullo etiam pristinae devotionis noscerentur desiderio anhelare: quorum tamen casibus fraternitas condolens ita talium necessitates in fide sua suscepit¹³⁾, ut ultimum illis tribuatur viaticum, quo¹⁴⁾ scilicet sine fructu poenitentiae non videantur transire e saeculo; si forsitan respiciente deo saluti pristinae reformentur, agunt cautionibus vanis et oppo-

1) in qua scriptura M. — 2) Wambae M. — 3) quia M. — 4) dei om. in m. M. — 5) alligata est hunc solum qui permansit in m. M. — 6) obsequenda in t., obsecutura in m. M. — 7) libero in m. M. — 8) successorem M. — 9) consuluerit M. — 10) Deest vox illa. Hard. — 11) ultionem in m. M. — 12) cum M. — Forte: quam Hard. — 13) suscepit M. — 14) quad M. —

sitionibus execrandis qualiter a se tonsurae venerabile signum expellant atque habitum religionis abjiciant, impudentissime asserentes ideo se nullis regulis ecclesiasticae disciplinae sub hoc voto teneri, quia poenitentiam nec ipsi petierint nec sentientes ¹⁾ acceperint. Quorum impudentia procax et obstinata procacitas nequaquam talia diceret, si ²⁾ qualiter ad vitam per sacrosancti lavaeri gratiam venerit meminisset. Etenim parvulorum infantium vita originali peccato obnoxia, quae nullo per aetatem discernendi vel expetendi sensu aptior judicatur nisi sponsione fidelium, baptismi accipiat ³⁾ sacramentum, nullo sensu, nulla etiam discretionis industria id appetere possunt. Unde sicut baptismum, quod nescientibus parvulis sine ulla contempione ⁴⁾ in fide tantum proximorum accipitur, ita et poenitentiae donum, quod nescientibus illabatur, absque ulla repugnantia inviolabiliter ⁵⁾ hi, qui illud exceperint, observabunt. Si quis ⁶⁾ autem quolibet modo poenitentiam accipiens hoc violaverit synodale institutum, ut vere transgressor paternis regulis ferietur; nec enim ista instituentes sacerdotes quosque, ut passim et licenter donum poenitentiae non petentibus ⁸⁾ audeant prorogare, absolvimus, sed hos, qui qualibet sorte poenitentiam susceperint, ne ulterius ad militare cingulum redeant, relegamus ⁷⁾. Sacerdos tamen, qui non sentienti neque petenti ⁹⁾ ausu temerario poenitentiam dederit, neque se exhortatu ejus, qui poenitentiam accepit, manuum indiciis vel quibuslibet aliis evidentibus significationibus invitatum fuisse probaverit, unius anni excommunicationis sententiae subjacebit.

III.

Vidimus quosdam et flevimus ex numero culpatorum receptos in gratiam principum et extorres extitisse a collegio sacerdotum: quod denotabile malum illa res agit, qua ⁹⁾ licentia principalis, in quo se solvi ¹⁰⁾ licentius curat, ibi alios illigat ¹¹⁾, et quos in suam communionem videtur suscipere, a communione et pace ecclesiae eligit separare, ut qui cum illo convescunt ¹²⁾ sola sacerdotum communione priventur. Et ideo quia remissio talium, qui contra regem, gentem vel patriam agunt, per definitiones canonum antiquorum in potestate solum regia apponitur ¹³⁾, cui et peccasse noscuntur, adeo ¹⁴⁾ nulla se deinceps a talibus abstinebit sacerdotum communio, sed quos regia potestas aut in gratiam benignitatis receperit aut participes mensae suae effecerit, hos etiam sacerdotum et populorum conventus suscipere in ecclesiastica communione debet, ut quod jam principalis pietas habet acceptum, nec a sacerdotibus dei habeatur extraneum.

1) scientes M. — 2) si deest ap. M. — 3) nulli... sensui... accipiant M.

4) contentione M. — 5) impugnantia violationis in m. M. — 6) quis om. a M. — 7) relegamus M. — 8) poenitentibus... poenitenti in m. M.

9) quia M. — 10) volvi in m. M. — 11) alligat M. — 12) convescuntur Hard. — 13) ponitur M., punitur (om. voce in) Hard. —

14) ab eis in m. M. —

IV.

Majorum institutionibus contraire et sanctorum patrum decreta convellere quid aliud est, quam vinculum societatis Christi abrumpere, et usurpatae praesumptionis ¹⁾ licentia statum totius ecclesiae dissipare? Prosequente igitur venerabili et sanctissimo viro fratre nostro Stephano Emeritensis sedis episcopo, res nobis novellae praesumptionis usurpatione sese intulit pertractanda, tanto communionis nostrae iudicio evel-
lenda ²⁾, quanto et privatis noscitur ausibus perpetrata. Dixit enim violentia principali se impulsus fuisse, ut in monasterio villulae Aquis, ubi ³⁾ venerabile corpus sanctissimi Pimenii ⁴⁾ confessoris debito quiescit honore, novam episcopalis honoris ordinationem efficeret. Et ideo quia indiscreto et facillimo assensu injustis ⁵⁾ Wambae principis jussionibus parens novam et injustam illic pontificalis sedis praelectionem ⁶⁾ induxit, ubi canonica institutio id fieri omnimoda ratione refellit, praedictus idem vir prostratus humo medicamine ⁷⁾ nostri praecepti et sibi dari veniam petiit, et quid potissimum fieri oporteret de persona ejus qui illic ordinatus fuerat, nostri oris sententia decernendum poposcit. Sed quia veraciter, imo communiter noveramus praedictum principem consilio levitatis agentem non solum praecepisse, ut in praedicto loco Aquis ⁸⁾ episcopus fieret, sed etiam ita eum ⁹⁾ consuetis obstinationibus definisse, ut hic in suburbio Toletano in ecclesia praeteriensi sanctorum Petri et Pauli episcopum ordinaret, nec non et in aliis vicis vel villulis similiter faceret: ideo pro tam insolenti hujusmodi disturbance ¹⁰⁾ licentia, quid de hac re haberent canonum instituta in medio proferri praecepimus.

Tunc haec in ordinem constituta ¹¹⁾ perlecta sunt: in primis ex epistola Pauli, ubi Tito discipulo, ut episcopus per civitates constituere debeat, praecipit ¹²⁾; item ex concilio Nicaeno titulo octavo, ubi inter cetera praecipitur, ut in civitate non videantur duo episcopi esse; item ex concilio Laodicensi titulo quinquagesimo sexto ¹³⁾, ubi dicit: Non oportet in vicis et villulis episcopos ordinari, et cetera; item ex concilio Africae secundo titulo quinto, ubi dicit: Ut dioecesis, quae episcopum nunquam habuit, non habeat. Felix episcopus Selemsitanus ¹⁴⁾ dixit: Etiam si hoc placet sanctitati vestrae insinuo, ut dioeceses, quae nunquam episcopos habuerunt, non habeant, vel illa dioecesis, quae aliquando habuit, habeat primum. Secundum autem hanc prosecutionem sanctitatis vestrae

1) praesumptionis in m. M. — 2) convellenda in m. M. — 3) in qua M.

4) Pimenii, al. Pimentii, al. Pinenii in m. M. — Erat Dumiensis monasterii abbas et episcopus, qui subscripsit in Conc. Tolet. IV. et VI.: Pimenius ecclesiae Asidonensis episcopus. — 5) illustris in m. M. —

6) praelationem ibid. — 7) praedicamine ibid. — 8) aliquis ibid. —

9) cum ibid. — 10) extirpationis ibid. — 11) Verba: in medio prof. — constituta desunt ap. M. — 12) praecipit M. — Tit. 1, 5.

13) septimo M. vide pag. 79. — 14) Selansolitanus BR. E. 4., Selemselitanus T. 1., Silensitanus T. 2. et M. —

est aestimare, quid fieri debeat. Geneclius ¹⁾ episcopus dixit: Si placet insinatio fratris et coepiscopi nostri Felicis ab omnibus confirmetur. Ab universis episcopis dictum est: Placet, placet. Item ex concilio Africae tertio capitulo ²⁾ quadragesimo secundo ³⁾, ubi dicit: Ut non accipiat alium episcopum plebs, quae in dioecesi ⁴⁾ semper subjacuit. Epigonius enim episcopus inter cetera sic dixit: Hoc dico non debere rectorem accipere eam plebem, quae in dioecesi semper subjacuit, nec unquam proprium episcopum habuit; quapropter si universo sanctissimo coetui placet hoc, quod prosecutus ⁵⁾ sum, confirmetur. Aurelius episcopus dixit: Fratris et consacerdotis nostri prosecutionem non obsisto, sed hoc me et fecisse et facturum esse profiteor. Item ex concilio Sardicensi ⁶⁾, ubi inter cetera praecipitur: Licentia danda non est passim, si enim subito aut vicus aliquis aut modica civitas, cui satis est unus presbyter, voluerit sibi episcopum ordinari, ad hoc ut vilescat nomen episcopi et auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati facere episcopum ⁷⁾. Item de sententia eorum, qui hujusmodi ordinationes faciunt vel de his, qui contra haec instituta canonum ordinantur; ex concilio Tauritano titulo secundo, ubi dicit: Gestorum quoque serie conscribi placuit ad perpetuam disciplinam, quod circa Octavium, Ursionem, Remigium ac Treferium ⁸⁾ episcopos synodus sancta decrevit, qui in usurpationis quamdam ⁹⁾ de ordinatione ¹⁰⁾ sacerdotum invidiam ¹¹⁾ vocabantur, quod eatenus his videtur indultum, ut de cetero hac auctoritate commoniti nihil usurpare conentur, siquidem ea se ab hac causa excusatione ¹²⁾ defenderint, qua dicerent prius se non esse conventos. Proinde judicavit synodus, ut si quis ex hoc fecerit contra instituta majorum, sciat is, qui ordinatus fuerit, sacerdotii se honore privandum, et ille, qui ordinaverit, auctoritatem se in ordinationibus vel in conciliis minime retenturum. Non solum autem circa memoratos episcopos haec sententia praevallebit, sed et circa omnes, qui simili errore decepti ordinationes hujusmodi perpetrarunt.

His igitur fortissimis regulis effectum pii operis apponentes id ¹³⁾ communi definitione elegimus, ut in loco ¹⁴⁾ villulae supradictae Aquis deinceps sedes episcopalis non maneat, neque episcopus illic ultra constituendus existat. Hic tamen Cuniildus ¹⁵⁾, qui contra majorum decreta illic videtur institutus fuisse episcopus, nullis canonum erit ad condemnationem sui sententiae ulciscendus ¹⁶⁾, quia non ambitione, sed prin-

1) *Geneclius* in textu, *Geneclitus*, al. *Geneclius* in m. M. — 2) *titulo M.*
 3) cf. Cod. eccl. Afr. c. 53. — 4) *dioecesi M.* — 5) *praefatus* in m. M. — 6) *capitulo sexto* add. in m. M. — 7) *in quibus antea non fuit* add. in m. M. — 8) *Attrefoerium* in t., ac *Triferium* in m. M. — 9) *in usurpationem quamdam* in t., *in usurpatione quamdam* in m. M. — 10) *in usurpationis quamdam deordinatione* in m. M. — 11) *ad invidiam M.* (v. not. 9.). — 12) *siquidem se ab hac causa tali excusatione* in m. M. — 13) *in ibid.* — 14) *locum ibid.* — 15) *Coniildus*, al. *Cuniildus* in m. M. — 16) *ulciscendum* in m. M. —

cipis impulsione illic constitit ordinatus: et ideo hoc illi remedium humanitatis concedimus, ut in sedem aliam ¹⁾ decedentis cujuslibet episcopi transducatur, et praedictus locus sub monastica deinceps institutione mansurus non episcopali ultra privilegio fretus, sed sub abbatis regimine, sicut hucusque fuit, erit modis omnibus mancipandus. Jam vero de cetero generale ponentes ²⁾ edictum, si quis contra haec apostolica jussa, si quis contra haec canonum interdicta venire conaverit ³⁾, ut in locis illis episcopum eligat fieri ubi episcopus nunquam fuit, sit anathema in conspectu omnipotentis dei, et insuper tam ordinans quam ordinatus gradum sui ordinis ⁴⁾ perdat, quia non solum antiquorum patrum decreta sed et apostolica ausus est convellere instituta.

V.

Relatum nobis est, quosdam de sacerdotibus non tot vicibus communionis sanctae gratiam sumere, quot sacrificia in uno die videntur ⁵⁾ offerre, sed in uno die, si plurima per se deo offerant sacrificia, in omnibus se oblationibus a communicando ⁶⁾ suspendant ⁷⁾, et in sola tantum extremi sacrificii oblatione communionis sanctae gratiam sumant ⁸⁾, quasi non sit toties reus illius veri et singularis sacrificii, quoties participator corporis et sanguinis domini nostri Jesu Christi esse destiterit ⁹⁾. Nam ecce apostolus ¹⁰⁾ dicit: *Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris?* Si ergo qui edunt hostias participes sunt altaris, certum est quod hi, qui sacrificantes non edunt, rei sunt dominici sacramenti. Quicumque ergo sacerdotum deinceps divino altario sacrificium oblaturus accesserit et se a communione suspenderit, ab ipsa qua se indecenter privavit gratia communionis anno uno repulsum se noverit; nam quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans participasse cognoscitur? Ergo hoc modis omnibus est tenendum, ut quotiescumque sacrificans corpus et sanguinem Jesu Christi domini nostri in altario immolat, toties perceptioni ¹¹⁾ corporis et sanguinis Christi se participem praebeat.

VI.

Illud quoque collatione mutua ¹²⁾ decernendum nobis occurrit, quod in quibusdam civitatibus decedentibus episcopis propriis, dum differtur diu ordinatio successoris, non minima creatur et officiorum divinatorum offensio, et ecclesiasticarum rerum nocitura ¹³⁾ perditio. Nam dum longe lateque diffuso tractu terrarum commeantium ¹⁴⁾ impeditur celeritas nuntiorum, quo aut non queat regis ¹⁵⁾ auditibus decedentis praesulis transitus

1) in sede alia M. — 2) ponamus in m. M. — 3) conatus fuerit Hard.
 4) honoris in m. M. — 5) videantur deo M. — 6) a communione in m. M. — 7) suspendunt M. — 8) sumunt M. — 9) reus illi vero et singulari sacrificio participandum quoties corporis et sanguinis d. n. J. C. immolatio facta constiterit in m. M. — 10) I Cor. 10, 18.
 11) perceptionis in m. M. — 12) collationi mutuae M. — 13) nascitur in t., nascitur in m. M. — 14) commeatus in m. M. — 15) regis M.

innotesci, aut de successore morientis episcopi libera principis electio praestolari, nascitur saepe¹⁾ et nostro ordini de relatione talium difficultas et regiae potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis pontificibus sustinet, injuriosa necessitas. Unde placuit omnibus pontificibus Hispaniae atque Galliae²⁾, ut salvo privilegio uniuscujusque provinciae licitum maneat deinceps Toletano pontifici, quoscumque regalis potestas elegerit et jam dicti Toletani episcopi iudicium³⁾ dignos esse probaverit, in quibuslibet provinciis in praecedentium sedibus⁴⁾ praeficere praesules, et decedentibus episcopis eligere successores; ita tamen, ut quisquis ille fuerit ordinatus, post ordinationis suae tempus infra trium mensium spatium proprii metropolitani praesentiam visurus accedat, qualiter ejus auctoritate vel disciplina instructus condigne susceptae sedis gubernacula teneat. Quod si per desidiam aut neglectu quolibet⁵⁾ constituti temporis metas excesserit, quibus metropolitani sui nequeat obtutibus praesentari, excommunicatum se per omnia noverit, excepto si regia jussione impeditum se esse probaverit. Hanc quoque definitionis formulam sicut de episcopis, ita et de ceteris ecclesiarum rectoribus placuit observandam.

VII.

Omnis disciplina sic subjectos debet arguere, ut spem veniae non videatur auferre, nec funditus curvationis inducere jugum, sed temperantiae semper adhibere consultum. Et ideo quia legem illam a domino Wambane principe editam, quae de progressionem⁶⁾ est exercitus annotata, hujus principis nostri et domini Ervigii mansuetudo temperare disposuit, adeo⁷⁾ annuente nobis glorioso et religiosissimo Ervigio principe nostro necessarium hoc sanctum concilium definiuit, ut hi qui per supradictam⁸⁾ legem testificandi dignitatem perdiderunt⁹⁾, recepto testimonio pristinae dignitatis causas exsequi possint debitae actionis, qualiter nobilitatis solitae titulum reportantes et quae¹⁰⁾ de praeteritis legitime testificare¹¹⁾ voluerint licentiae obtineant votum, et a iudicibus nullis prohibitionibus arceantur, hoc videlicet adjicientes, ut si quid in praeteritis testificare voluerunt, si pro sola hujus rei infamatione rejecti sunt, testimonio suo nuper conquirant quod in praeteritis conquirere poterant, tantum si illo tempore, quo in praeteritis ad testimonium dicendum vocati sunt et supradictae legis institutionibus reprobati, aut aliam criminis notam eos tunc non habuisse patuerit aut tricennium¹²⁾ tunc effluxisse cum ad testimonium fuerant prolati hi, qui eos reprobaverant, manifeste convicerint.

1) *semper M.* — 2) Verba: *atque Galliae* desunt in E. 4. T. I. 2. et ap. M. — 3) *iudicio M.* — 4) *sedium (?) C. H.* — 5) *neglectum quilibet M.* — 6) *proditione* in m. M. — 7) *ideo M.* — 8) *qui super praedictam M.* — 9) *perdiderant M.* — 10) *et quaeque M.* — 11) *testificari M.* — 12) *triennium* in m. M. —

VIII.

Praeceptum domini est, ut excepta causa fornicationis uxor a viro dimitti non debeat¹⁾. Et ideo quicumque citra culpam criminis supradicti²⁾ uxorem suam quacumque occasione reliquerit, quia quod³⁾ deus junxit⁴⁾ ille separare disposuit, tamdiu ab ecclesiastica communione⁵⁾ privatus et coetu omnium Christianorum maneat alienus, quamdiu et ad societatem relictæ conjugis redeat, et partem sui corporis honesta lege conjugii sinceriter amplectatur et foveat. Hi tamen⁶⁾, qui jam admoniti a sacerdote semel et bis terque ut corrigantur ad carum suæ conjugis⁷⁾ noluerint redire consortium, ipsi se suis meritis et a palatinae dignitatis officio separabunt, et insuper generosæ dignitatis testimonium, quamdiu in culpa fuerint, amissuri sunt, quia carnem suam discidium jugulo tradiderunt.

IX.

De Judaeorum autem execranda perfidia discretis titulorum sententiis editas noviter a glorioso principe leges vigilant⁸⁾ sensuum intentione perlegimus, discreto⁹⁾ etiam gravitatis pondere earum instituta probavimus. Et quia debitæ rationis iudicio editæ synodali indagatiōe¹⁰⁾ probatæ sunt, irrevocabili deinceps iudiciorum ordine pro eorum excessibus tenebuntur, id est: Lex¹¹⁾ de commemoratione priscarum legum, quæ in Judaeorum¹²⁾ transgressionibus promulgatæ sunt, atque de novella confirmatione earum. Item de blasphematoribus sanctæ trinitatis¹³⁾. Item ne Judæi aut se aut filios suos vel famulos suos a baptismi gratia¹⁴⁾ subtrahant. Item ne Judæi more suo celebrent pascha vel carnis circumcisionem¹⁵⁾ exerceant, ac ne Christianum quemquam a fide Christi dimoveant¹⁶⁾. Item ne Judæi sabbata ceterasque festivitates ritus sui celebrare praesumant. Item ut omnis Judæus diebus dominicis et in praenotatis diebus ab opere cesset. Item ne Judæi more suo dijudicent escas. Item ne Judæi ex propinquitate sui sanguinis connubia ducant, et ut sine benedictione sacerdotis nubere non audeant. Item ne Judæi religioni nostræ insultantes sectam suam defendere audeant, ac ne a fide refugientes alibi se transducant, et ne quilibet fugientes eos¹⁷⁾ suscipiat. Item ne Christianus a Judæo quodcumque muneris¹⁸⁾ contra fidem Christi accipiat. Item ne Judæi libros illos legere audeant, quos Christiana fides repudiat. Item ne Judæis mancipia deserviant vel adhaereant

1) Matth. 5, 32. 19, 9. — 2) praedicti M. — 3) quos M. — 4) jungit M.
 5) communicatione M. — 6) quamdiu societatem relictæ conjugis amplectatur sinceriter et foveat. Itaque in m. M. — 7) ad fori sui conjugii in t., ad carum [al. torum] suæ conjugis in m. M. — 8) viginti M. — 9) districto in m. M. — 10) dignatione ibid. —
 11) leges M. — 12) quæ de comm. pr. caeremoniarum et Judaeorum in m. M. — 13) Verba: Item de blasph. s. trin. desunt ap. M. —
 14) a baptismo M. — 15) circumcisiones M. — 16) dimoveant (om. voce a) M. — 17) refugientes alibi M. — 18) munus M. —

Christiana. Item si se ¹⁾ Judaeus Christianum esse testatur et ob hoc non velit a se rejicere mancipium Christianum. Item professio Judaeorum quomodo ²⁾ unusquisque ad fidem veniens indiculum professionis suae conscribere debeat ³⁾. Item condiciones Judaeorum, ad quas jurare debeant hi, qui ex eis ad fidem venientes professiones suas dederint. Item de Christianis mancipiis Judaeorum, quae se non prodiderint ⁴⁾ Christiana, sive de publicatoribus eorum. Item ne Judaei a quolibet potestate accepta extra regiam ordinationem Christianum quemquam imperare ⁵⁾, plectere vel distringere audeant. Item ut Judaeorum servi necdum adhuc conversi, si ⁶⁾ ad Christi gratiam convolaverint, libertati donentur. Item ne Judaei administratorio usu sub ordine ⁷⁾ villicorum atque actorum Christianam familiam regere ⁸⁾ audeant, et de damnis eorum, qui his ⁹⁾ talia ordinanda injunxerint. Item ut Judaeus ex aliis provinciis vel territoriis ad regni nostri ditionem pertinentibus veniens episcopo loci vel sacerdoti se praesentare non differat, vel quid huic ¹⁰⁾ in toto ¹¹⁾ observari conveniat. Item qualiter concursus Judaeorum diebus institutis ad episcopum fieri debeat ¹²⁾. Item ut quicumque Judaeum secum obsequentem ¹³⁾ habuerit, expetente sacerdote eum apud se retinere non audeat. Item ut cura omnis distringendi ¹⁴⁾ Judaeos solis sacerdotibus debeatur. Item de damnis sacerdotum vel iudicum, qui in Judaeos ¹⁵⁾ instituta legum adimplere distulerint. Item ne iudices quidquam de perfidorum ¹⁶⁾ excessibus extra sacerdotum conviventiam judicare praesumant. Item ut episcopi tunc ¹⁷⁾ immunes habeantur a damnis, cum eorum presbyteres ea, quae ipsi non correxerint, ad eos non remiserint ¹⁸⁾ corrigenda. Item de servata ¹⁹⁾ principibus miserendi potestate in his, qui conversi ad fidem Christi veraciter fuerint. Item ut episcopi omnes Judaeis ad se pertinentibus libellum hunc ²⁰⁾ de suis editum erroribus tradant, et ut professiones eorum vel condiciones in scriniis ecclesiae condant. Quarum omnium legum promulgatio gravior sicut synodali iudicio comprobata, ita generali omnium nostrorum definitione in eorum erit deinceps excessibus exercenda ²¹⁾.

X.

Pro his, qui quolibet metu vel terrore ecclesiam appetunt, consentiente pariter et jubente gloriosissimo domino nostro Ervigio rege, hoc sanctum concilium definit, ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam vel residentes inde abstrahere,

¹⁾ se om. a M. — ²⁾ quando M. — ³⁾ debet M. — ⁴⁾ prodiderunt M. — ⁵⁾ impetere in m. M. — ⁶⁾ si om. a M. — ⁷⁾ in ordinem in m. M. — ⁸⁾ redigere ibid. — ⁹⁾ tis M. — ¹⁰⁾ vel quid sciat cum Hard. — ¹¹⁾ in Toletu in m. M. — ¹²⁾ ab episcopo . . debeant M. — ¹³⁾ assequentem in m. M. — ¹⁴⁾ distringendi M. — ¹⁵⁾ Judaeis in t., iudiciis in m. M. — ¹⁶⁾ Judaeorum M. — ¹⁷⁾ tunc om. a M. — ¹⁸⁾ remiserunt M. — ¹⁹⁾ reservata BR. E. 4. T. 1. 2., et M. — ²⁰⁾ hunc om. a M. —

²¹⁾ excernenda M. —

aut quodcumque nocibilitatis vel damni seu spoli residentibus in loco sancto inferre, sed esse potius his ipsis, qui ecclesiam petunt, per omnia licitum in triginta passibus ¹⁾ ab ecclesiae januis progredi, in quibus triginta passibus uniuscujusque ecclesiae in toto circuitu reverentia defendetur; sic tamen, ut hi, qui ad eam confugiunt, in extraneis vel longe separatis ab ecclesia domibus nullo modo obcellentur ²⁾, sed in hoc triginta passuum numero absque domorum extraneorum receptaculis progrediendi ³⁾ aditum obtinebunt, qualiter et requisitae naturae usum debitis expleant ⁴⁾ locis et nullo teneantur eventu necessitudinis, qui dominicis se defendendos commiserunt ⁵⁾ claustris. Si quis autem hoc decretum violare tentaverit, et ecclesiasticae excommunicationi subiaceat et severitatis regiae ferietur ⁶⁾ sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugium ⁷⁾ fecerint, si ⁸⁾ juxta priscorum canonum instituta his ⁹⁾, qui eos competunt ¹⁰⁾, sacramenta reddiderint et sacerdos ecclesiae ipsius ab ecclesiae foribus non abstraxerit, aut fuga talium si venerit ¹¹⁾ sacerdoti quaerenda est, aut damnorum sententia secundum electionem principis hujusmodi sacerdotibus irroganda.

XI.

Præcepta domini sunt dicentis: *Non facies* ¹²⁾ *sculptile neque omnem similitudinem quæ est in caelo desuper et quæ in terra deorsum, neque horum* ¹³⁾ *quæ sunt in aquis sub terra; non adorabis ea neque coles* ¹⁴⁾. Item III: *Qui immolat diis, occidetur, præter* ¹⁵⁾ *domino soli.* Item: *Vir aut mulier, qui facit malum in conspectu domini dei tui et transgrediuntur* ¹⁶⁾ *pactum illius ut vadant et servant diis alienis et adorent eos; solem et lunam et omnem militiam caeli, quæ non præcepi, et hoc tibi fuerit nuntiatum, audiensque inquisieris diligenter et verum esse repereris, et abominatio facta est in Israel, et duces* ¹⁷⁾ *virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ et lapidibus obruentur.* Præcepta hæc domini non in ultione sed in terrore delinquentium apponentes non mortis per hæc sententiam ¹⁸⁾ promulgamus, sed cultores idolorum, veneratores lapidum, accensores facularum et excolentes sacra fontium vel arborum ¹⁹⁾ admonemus, ut agnoscant quod ipsi se spontaneæ morti subjiciunt, qui diabolo sacrificare videntur. Mortis enim nomen ²⁰⁾ diabolus appellatur, sicut de eo scriptum est:

1) passus in m. M. — 2) obcellentur in t.; abscondantur, al. obcellentur in m. M. — 3) progredientes in m. M. — 4) ut ad inquisitione .. excant ibid. — 5) commiserint M. — 6) ferietur M. — 7) refugium M. — 8) si om. a M. — 9) hi M. — 10) repetunt in m. M. — 11) venerit ibid. — 12) tibi add. M. — 13) nec eorum M. — 14) Exod. 20, 4: 5. — 15) præterquam M. — Exod. 22, 20. — 16) faciant .. et transgrediuntur M. — 17) viduces (om. voce et) M. — Deuter. 17, 2—5. — 18) per absentiam in m. M. — 19) excultores fontium in m. M., cf. Conc. Tolet. XVI. c. 2. — 20) nomine M. — Apoc. 6, 8. —

Et erat illi nomen mors; ac proinde omne sacrilegium idolatriae¹⁾ vel quidquid illud est contra sanctam fidem, in quo insipientes homines captivati diabolicis culturis inserviant²⁾, sacerdotis vel iudicis instantia inventa haec³⁾ sacrilegia eradantur et exterminata truncentur; eos vero, qui ad talem horrorem concurrunt⁴⁾, et verberibus coerceant et onustos ferro suis dominis tradant, si tamen domini eorum per jurisjurandi attestationem promittant se eos tam sollicite custodire, ut ultra illis non liceat tale nefas committere. Quod si domini eorum nolint⁵⁾ hujusmodi reos in fide sua suscipere, tunc ab eis, a quibus coerciti sunt, regis⁶⁾ conspectibus praesententur, ut principalis auctoritas liberam de⁷⁾ talibus donandi potestatem obtineat: domini tamen eorum, qui nuntiatos sibi talium servorum errores ulcisci distulerint⁸⁾, et excommunicationis sententiam perferant, et jura servi illius, quem coercere nolunt, se amisisse cognoscant. Quod si ingenuorum personae his erroribus fuerint implicatae, et perpetua excommunicationis sententia feriantur et arctiori exilio ulciscuntur⁹⁾.

XII.

Placuit huic venerando¹⁰⁾ concilio, ut juxta priorum canonum instituta episcopi singularum provinciarum¹¹⁾ annis singulis in quacumque¹²⁾ provincia Kalendis Novembribus concilium celebraturi conveniant. Quisquis autem in praedictis Kalendis Novembribus pro celebratione synodi venire distulerit, excommunicationi debita subiacebit.

XIII.

Praemissis his omnibus synodalibus gestis, quae honesto decretorum fine complevimus, perpetuum his robur per manuumstrarum subscriptionem annectimus, dantes in¹³⁾ his gloriam et honorem immortalis deo et domino nostro, quo inspirante et determinationis nostrae sententia viguit et probitas causarum honesto se¹⁴⁾ fine complevit, cujus¹⁵⁾ sanctae trinitatis poscimus inenarrabile nomen¹⁶⁾ et gloriosam ineffabilis potentiae majestatem, ut det amatori Christi serenissimo domino nostro atque amantissimo Ervigio principi, cujus jussu ad hunc meruimus advocari conventum, imperare clementer, regnare feliciter, habere de clementia fructum, obtinere de justitia praemium, de pietate trophaeum, quo et hic invictus victor hostium semper appareat, et post diuturna hujus aevi curricula ad regnum aeternae vitae¹⁷⁾ cum suis omnibus coronandus perveniat, praestante deo et salvatore Jesu Christo domino nostro, qui cum deo patre et sancto spiritu unus in

1) idololatriae M. — 2) inserviunt M. — 3) inventum ut in m. M.

4) errorem concurrunt in t., horrorem incurrunr, al. accurrunt in m. M.

5) nolunt M. — 6) regis M. — 7) se M. — 8) noluerint in m. M.

9) feriantur...ulciscantur ibid. — 10) sancto ibid. — 11) priorum episcoporum singularum provinciarum instituta ibid. — 12) unaquaque M.

13) pro in m. M. — 14) se om. a M. — 15) unde in m. M. —

16) numen ibid. — 17) ad regnum aeternum in m. M. —

trinitate vivit et gloriatur ¹⁾ deus in saecula saeculorum. Amen.

Consummatum est hoc sanctum concilium die octavo Kalendarum Februariarum anno regni feliciter primo serenissimi atque clementissimi domini nostri Ervigii regis, era DCCXIX ²⁾.

Quibus ³⁾ omnibus synodalibus gestis decretis atque peractis ⁴⁾ et debitam reverentiam honoris impendimus et patulum auctoritatis nostrae vigorem his innectere procuramus ⁵⁾; ideoque praemissas has constitutiones synodicas a praesenti die vel tempore, id est ab octavo Kalendas Februarias ⁶⁾ anno primo regni nostri nullus audeat contemnere, nullus etiam praeterire, nemo earundem constitutionum audebit ⁷⁾ jura convellere, nullus temerator haec decreta subvertet ⁸⁾, nemo illicitator vel contemptor vigorem his institutionibus subtrahet; sed generaliter per cunctas regni nostri provincias haec canonum instituta nostrae gloriae temporibus acta et auctoritatis debitae fastigio praepollebunt, et irrevocabili judiciorum exercitio, prout constitutae ⁹⁾ sunt, in omnibus regni nostri provinciis celebres habebuntur. Si quis autem haec instituta contemnat, contemptorum se noverit damnari sententia, id est ut juxta voluntatem nostrae gloriae et excommunicatus a coetu nostro resiliat et insuper decimam partem rei ¹⁰⁾ suae fisci partibus sociandam amittat: quod si nihil habuerit facultatis, unde praedictam compositionem exsolvere ¹¹⁾ possit, absque aliquo infamio ¹²⁾ sui quinquaginta eum oportebit ictibus verberari ¹³⁾.

Edita lex in confirmatione concilii Toletano ¹⁴⁾ sub die octavo Kalendas Februarias ¹⁵⁾ anno feliciter primo regni gloriae nostrae.

In nomine domini Flavius Ervigijs rex hoc legis nostrae edictum in confirmatione hujus concilii promulgatum subscripsi.

1) *te praestante deo . . . qui . . . vivis et glorificaris* BR. E. 4. T. 1. 2. — *vivit et regnat* in m. M. — 2) *Interfuerunt huic sancto concilio pontifices numero triginta quinque* add. M. — Sequuntur subscriptiones. — 3) cf. pag. 320. not. 9. — 4) *gestis atque decretis* M. — 5) *procuramus* in m. M. — 6) *Februarii* M. — 7) *audeat* M. — 8) *subvertere* in m. M. — 9) *constitutata* ibid. — 10) *facultatis* ibid. — 11) *persolvere* M. — 12) *aliquis infamia* in m. M. — 13) *ut semper infamis permaneat* add. in m. M. — 14) *Toletani* in m. M. — 15) *Kalendarum Februariarum* M. —

CONCILIIUM TOLETANUM DECIMUM TERTIUM¹⁾

ANNO REGNI EXCELLENTISSIMI ERVIGII PRINCIPIS
QUARTO ERA DCCXXI.

Libatae caritatis instinctu alternis visionum obtutibus redditi et in unum coetum fautore²⁾ deo pariter aggregati, in ecclesia videlicet sanctorum apostolorum Petri et Pauli, anno regni quarto serenissimi Ervigii principis sub die pridie Nonas Novembres era DCCXXI., cum unusquisque nostrum debitis locaretur in sedibus, adfuit idem princeps pleno fidei ardore subnixus et humilitatis gratia decoratus, qui synodico coetui deliberationis suae vota commendans et ut pro se domino³⁾ instantissime deprecarentur exostulans, hoc praesertim est allocutus sufficienti exhortatione concilium, ut ecclesiasticae disciplinae quae congruunt et corrigendis moribus quae conveniunt tractatus nostri evidentia sancirentur. Deinde religiosa vota suae clementiae, quibus subveniendum miseris definivit, synodali conventui confirmanda commisit, offerens videlicet sacris pontificibus tomum, obsecrans pariter et obtestans ut quidquid illic venustioris esset⁴⁾ calami respersione congestum, synodalis potentiae conderetur ordine titularum. Tunc nos pro suscepto a principe tomo gloriam dedimus deo, et eidem principi benediximus glorioso. Idem tamen princeps postquam votorum suorum insinuationem⁵⁾ peregit, a conventu concilii gratus exivit. Tunc post praesentiae principalis abscessum hoc in tomi ipsius alligatione invenimus⁶⁾ exaratum:

In nomine domini Flavius Ervigijs rex sanctissimis patribus in hac sancta synodo residentibus: Ecce, sanctissimi religiosa pietate excolendi pontifices et divini cultus instantissimi sectatores, coram coetus vestri reveventia humilis devotusque prosternor, reclinis⁷⁾ assisto, promptus adstipulor, primum de conventus vestri aggregatione patri luminum gratiarum copiam solvens, deinde votorum meorum studia vestris judiciis dirimenda committens. Neque enim fas est quemquam, etiamsi bonum⁸⁾ sit opus, sine consilio agere, cum tamen multum prosit⁹⁾ bona cum consilio honorum egisse¹⁰⁾. Unde ut brevi exhortatione perorem vota mea, quibus remedia pietatum exerceri delector, sensibus paternitatis vestrae agnoscenda insinuo, quae tamen ne oblitu quodam memoriam fugiant et relationi propriae curarum ea intercapedo subducat, in hujus tomi com-

1) *quadraginta et octo episcoporum* add. M. — Deest hoc concilium in A. et E. 3., desumptum est e codice BR. cum variantibus ceterorum lectionibus. — 2) *auctore* in m. M. — 3) *deum* M. — 4) *esset* deest ap. M. — 5) *actionem* in m. M. — 6) *pervenimus* in t., *reperimus* in m. M. — 7) *reclivis* M. — 8) *nondum* in m. M. — 9) *cum multa promisit deus* ibid. — 10) *exegisse* M. —

plicatione accipite renotata ¹⁾. Illud primum volenti mihi miseris parcere convenit intimare, quod divulsam per tyrannidem nostri corporis partem in societatis nostrae gremio ²⁾ conamur reducere: etenim retroactis divae memoriae praecessoris ³⁾ nostri Wambae ⁴⁾ regis temporibus, quae in profanioribus patriae, qui ⁵⁾ cum Paulo quodam tyrannidem assumpserunt ⁶⁾, illata sit sententia ultionum, quo ⁷⁾ per iudicii universalis edictum amisso testimonio rebusque propriis caruerunt, cuncta ⁸⁾ haec vestrae sanctitudini nota sunt, quos tamen et in collegio societatis nostrae recipere, et rebus, quibus fas fuerit, devovimus revestire ⁹⁾; nam et de accusatis modum volumus ponere justissimae inquisitionis ¹⁰⁾, quod ¹¹⁾ sive de religiosis sive de laicis quisque accusationis cujusquam ¹²⁾ studio ¹³⁾ propulsatus non occultis fraudibus vel violentiis comprimatur, nec ¹⁴⁾ ad dandam professionem violenter arctetur ¹⁵⁾, sed in communi omnium examine iudicetur, qui ¹⁶⁾ secundum publicae professionis suae tenorem aut offensibilis debitas damnationis poenas excipiat aut innocens ex iudicio omnium comprobatus clarescat. Nam quid iam de tributorum fiscalium exactionibus referam, quorum redhibitiones tantis debitorum cumulibus increverunt, ut si exigi penitus jubeantur et status subruat ¹⁷⁾ funditus populorum et fragmine ¹⁸⁾ collisionis eorum ultimum terra sentiat propriae prolapsionis excidium? Unde his et ¹⁹⁾ talibus privatis seu etiam fiscalibus servis remedia pietatis praecoptans nostra gloria affluenter impendere, omnes tributorum exactiones, quae apud illos de retroactis temporibus rejacent ²⁰⁾ usque ad primum annum celsitudinis nostrae, mansuetudo nostra illis omittendas laxavit et stylo propriae auctoritatis remittendas ²¹⁾ instituit, quas etiam auctoritates ²²⁾ sacrosancto coetui vestro relegendas elegit. Illud quoque adiciens loquar, quod votis nostris horribile et animis execrabile semper est, cum nobilitate ²³⁾ conditio libertorum vel servorum etiam adaequata gentis nostrae statum degenerat: ob quam rem id nostrae gloriae animis placet, ut exceptis servis fiscalibus vel libertis abrasa deinceps hujus malae praesumptionis licentia nullus ex ²⁴⁾ servitute quorumlibet, servus sit vel libertus, ad palatina officia transeat; quod si fecerit, illi ²⁵⁾ servitutum procul dubio reducendum se noverit, ex quo aut conditionis propriae originem sumpsit aut libertatis titulum reportavit. His votorum meorum insinuationibus allegatis quaeso

1) annotata in m. M. — 2) gremium M. — 3) praecessoris M. — 4) Bambae in m. M. — 5) qui deest ap. M. — 6) quondam .. assumpserant M. — 7) qui in m. M. — 8) quae cuncta ibid. — 9) devestire ibid. 10) perquisitionis *Æ. F. 4. T. 1. 2.*, et M. — 11) quo M. — 12) quisquam .. cujusque M. — 13) fuerit add. in m. M. — 14) clam add. ibid. — 15) arcentur M. — 16) quo M. — 17) subruatur in m. M. 18) fragmine M. — 19) etiam M. — 20) relucet in t., adjacent in m. M. — 21) omittendas M. — 22) auctoritas in m. M. — 23) nobilitatis (om. voce cum) in m. M. — 24) qui ex M. — 25) illic in m. M. —

ut fortia paternitatis vestrae adiutoria proregitis¹⁾. Luce enim clarius constat, quod aggregatio sacrosancta pontificum quidquid censuerit observandum per sancti spiritus donum omni maneat aeternitate²⁾ praefixum³⁾. Et ideo universitatem paternitatis vestrae atque sublimium virorum nobilitatem, qui ex aulae regalis officio in hac sancta synodo vobiscum consensuri⁴⁾ praelecti sunt, obtestor pariter et conjuro atque per ineffabile illud sanctae⁵⁾ trinitatis sacramentum convenio, ut quidquid in medio vestri se iudicandum vel retractandum invexerit, tam quae per nos dicta quam etiam cetera quae vestris auditibus se ingesserint audienda, cum omni⁶⁾ vigore iustitiae et temperamento misericordiae dirimere procuretis, quo cum omni reverentia patrum praecedentium regulis subdita totius unanimi- tatis vestrae sententia non aliunde quam ex veritatis fonte procedat, sicque et his quae praemissa sunt solidum de- liberationis stylum promptissime apponatis, et reliqua adhuc, quae necessaria sunt in peragendis ecclesiasticae regulae disci- plinis, et dirimenda tractetis et dirempta religiosiori⁷⁾ sub diligentia conscribatis, qualiter dum doctrinam respergitis⁸⁾ salutarem in populis, Christum dominum in emolumento iusti- tiae⁹⁾ capiat; ut et vobis praedicantibus et nobis implentibus quae divinis oculis complacent, sit utrisque partibus et in hoc¹⁰⁾ saeculo de lucro animarum ineffabile gaudium, et in futuro de perventione¹¹⁾ aeternitatis praemium inconvulsum.

Datum sub die pridie¹²⁾ Nonas Novembres anno feliciter quarto regni gloriae nostrae in dei nomine Toletu.

Perfecto igitur praeceuntis¹³⁾ tomi necessario institutio- num¹⁴⁾ exorsu prius de fide sanctae trinitatis sermocinationis nostrae coepit esse principium: profitentes pariter et credentes ea quae de hac sancta trinitate et evangelia tradant et aposto- lorum sanctiones instituunt, sicut Nicaena synodus hoc pieta- tis sacramentum exposuit, sicut Constantinopolitana definitio sanxit vel primi Ephesini coetus atque Chalcedonensis evidens doctrina constituit, juxta quod etiam sacrosancti symboli elu- cubrata professio claret, quae in missarum solemnitatibus pa- tula cunctorum acclamatur fidelium voce.

Symbolum Nicaeni concilii.

Credimus in unum deum patrem omnipotentem etc.¹⁵⁾. —

Post hujus sanctae fidei dispositam structuram quasi super solidissimam petram, ceterorum negotiorum sequentium con-

1) praerogatis ibid. — 2) omnino est ad aeternitatem ibid. —

3) perfizum M. — 4) nobiscum sessuri M. — 5) sanctissimae M. —

6) communi in m. M. — 7) religiosa M. — 8) dispergitis in m. M.

9) in cumulando iustitiae fructu ibid. — 10) complacent et quae nobis proficiant semper agere valeamus. Sit utrisque parentibus in hoc ibid.

11) proventionem T. I. 2., et in m. M. — 12) secundo in m. M. —

13) coram cunctis ibid. — 14) necessariae institutionis ibid. —

15) Recitatur hoc symbolum ad verbum in officio Isidoriano Mozarabum, et in Conc. Toletano VIII. c. 1. et XII. c. 1. —

struximus fabricam, ut eo firmitate inconvulsibili durent, quo ¹⁾ super fundamentum verae fidei fuerint constructa perenne. Unde et has in commune sententias, quas principis hortatu construendas acceperimus, communi voto edidimus, quas etiam aeterno reverentiae vigore observandas fore censemus.

I.

Praeconabile signum est illis semper negotiis interesse, quae et a pietate incipiunt et per pietatis viscera temperantur. *Pietas enim*, ut ait Apostolus, *ad omnia utilis est*: cujus virtutis admirabili dono cor gloriosi atque religiosissimi principis nostri divino igne succensum decrevit pariter et elegit, ut in unum coetum omnes Hispaniae aggregati pontifices illa decernerent, quae et gravedines pressurarum removeant et sublevationis opem dejectis opulenter impendant. Primo igitur negotiorum exorsu, hortante pariter et jubente religiosissimo domino nostro Ervigio rege, decernendum nobis occurrit, ut omnes, quos scelerata quondam contra gentem et patriam conjuratio Pauli in perfidiam traxit et titulo testimonii honestioris abegit ²⁾, ad statum dignitatis pristinae redeant et nulla deinceps illis ob hoc catena judicialis obsistat, sed omnes ita generosae stirpis ac nobilitatis propriae subeant decus, ut praeteritae infidelitatis nullum perferant dedecus. Quod etiam et de filiis eorum decernimus observandum, qui post admissum parentum praememoratae profanationis scelus nati esse produntur, sive de ceteris omnibus, qui ex tempore divinae memoriae Chintilani ³⁾ regis simili hucusque infamationis nota respersi sunt. Et quia incassum a servitute exuitur, qui spoliis premitur, hoc etiam adjiciendum praecelsi principis nostri clementia jussit, ut aggregati coetus nostri sententia definiret, quo cum recepto testimonio dignitatis congruis alerentur substantiis. Unde consonam votis ejus sententiam praeformantes ⁴⁾ elegimus, ut ea quae de rebus eorum nulli donata neque in stipendiis data sed tantum fisci sunt juribus ⁵⁾ applicata, unusquisque quod cuique proprium fuerit incunctanter per auctoritates regias possidendum recipiat, et receptum proprii arbitrii libertate disponat. Illa vero, quae de eorum bonis largitione principali cuilibet donata vel in stipendio data sunt, in eorum jure quibus concessa sunt perpetim tenebuntur. Hujus ergo pietatis sententiam, quam ordinante praedicto glorioso principe nostro formavimus, si quis immutandam elegerit, et tantae misericordiae fabricam subruere tentaverit, per iudicium omnipotentis dei anathema sit.

II.

Secundae collationis objectu res nostro coetui lacrymanda occurrit, quae tanto est synodalis iudicii pondere abigenda, quanto immensam stragem populis afferat ⁶⁾ pariter et ruinam:

1) ut firmitate inconv. durent quae Hard. — 2) abiecit M. —

3) Chintilani M. — 4) praeformantes M. — 5) viribus M. —

6) affert M. —

etiam decursis retro temporibus vidimus multos et flevimus ex palatini ordinis officio cecidisse, quos et violenta professio ab honore deiecit et trabale regum factione¹⁾ iudicium aut morti aut ignominiae perpetuae subjugavit. Quod importabile malum et impietatis facinus exhorrendum religiosi principis nostri animus abolere intendens generali omnium pontificum arbitrio retractandum invexit, et ultrici synodalis potentiae auctoritate cohibendum instituit. Unde congruam devotioni ejus sententiam decernentes hoc in commune decrevimus, ut nullus deinceps ex palatini ordinis gradu vel religionis sanctae conventu, regiae subtilitatis astu vel profanae potestatis instinctu sive quorumlibet hominum malitiosae voluntatis obnixu citra manifestum et evidens culpa suae indicium ab honore sui ordinis vel servitio domus regiae arceatur, non antea vinculorum nexibus illigetur, non quaestioni subdatur, non quibuslibet tormentorum vel flagellorum generibus maceretur, non rebus privetur, non etiam carceralibus custodiis mancipetur, neque adhibitis hinc inde injustis occasionibus abdicetur, per quod illi violenta²⁾, occulta vel fraudulenta professio extrahatur: sed is qui accusatur gradum ordinis sui tenens et nihil ante de supradictorum capitulorum nocibilitate³⁾ persentiens, in publica sacerdotum, seniorum atque etiam gardingorum discussione deductus⁴⁾ et justissime perquisitus aut obnoxius reatui detectae culpa legum poenas excipiat, aut innoxius iudicio omnium comprobatus appareat. Illos tamen, quos in locis talibus manere constiterit unde nocibilis perfugii suspicio sit, aut eos quos pro conturbatione terrae diligentius oporteat custodiri, hos sine aliquo vinculorum vel injuriae damno sub libera custodia consistere oportebit; sic tamen repulso omni terrore sub circumspecta et diligenti custodia habeantur, ut tempus, quò judicari eos oporteat, nullo modo sub fraudulentia dilatetur, quo ab uxoribus vel propinquis atque etiam rebus suis diutissime separati professionem suam videantur dedisse inviti: quae tamen si⁵⁾ data fuerit, modis omnibus non valebit, sed juxta superiorem ordinem illud tamen⁶⁾ pro vero accipietur, quod ex ore ejus genitum⁷⁾ generali fuerit iudicio comprobatum. Nam et⁸⁾ de ceterorum ingenuorum personis, qui palatinis officiis non haeserunt et tamen ingenuae dignitatis titulum reportare videntur, similis ordo servabitur; qui etiam si pro culpis minimis, ut assolet, flagellorum ictibus a principe verberentur, non tamen ex hoc aut testimonium amissuri sunt aut rebus sibi debitae privabuntur. Quod si de infidelitatis crimine quidquam eis obicitur, simili ut superius praemissum est ordine judicandi sunt.

Quod synodale decretum, divino ut confidimus spiritu pre-

1) *sanctione M.* — 2) *violencia M.* — 3) *nobilitate M.* —
 4) *reductus M.* — 5) *etsi E. K. 4. T. 1. 2.* — 6) *Scribe tantum*
ut alibi, nam haec voces saepe in Gothicis mss. confundantur. Mansi.
(cf. pag. 238 not. 6.) — 7) *agnitum M.* — 8) *et deest ap. M.* —

indulgatum; si quis regnum deinceps aut temeranter custodire neglexerit, aut malitiose praeterire praelegerit, quo quisquis¹⁾ de personis taxatis aliter quam praemissum est praedamnetur, aut astu congestae malitiae perimatur vel dejectus sui ordinis loco privetur, sit cum omnibus, qui ei ex delectatione consenserint, in conspectu altissimi dei patris et unigeniti filii ejus atque spiritus sancti perenni anathemate ultus, et divinis vel aeternis addicetur ardoribus concremandus: et insuper quidquid contra hanc regulam sententiae nostrae aut in persona cujuscumque fuerit actum aut de rebus accusatae personae extiterit judicatum nullo vigore subsistat, quo persona ipsa aliter quam decernimus judicata aut testimonii sui dignitatem amittat, aut quaestu rei propriae careat. Nec enim haec et talia promentes, principibus domesticae correctionis potestas adimitur: nam specialiter de laicis illis, quos non culpa infidelitatis adstringit²⁾, sed aut servitii sui officio torpentes aut in commissis sibi actibus reperiuntur esse mordaces³⁾ vel potius negligentes, erit principi licitum hujusmodi personas absque aliquo eorum infamia vel rei propriae damno et servitii mutatione corrigere et in commissos talium alios qui placeant transmutare.

III.

Tertii ordinis gloriosae insinuationis occursum liberalitas principalis longe lateque diffusa nostro se invexit coetui agnoscenda, quae sicut ex puro fonte regiae provisionis processit, ita synodalis conventus debet sanctione praestrungi. Et ideo religiosi principis nostri Ervigii regis affectus in toto gentis suae ambitu usquequaque porrectus de virtute in virtutem quodammodo gradiens et quasi quibusdam passibus ad meliora conscendens, hoc per stylum regiae auctoritatis decrevit, ut omne tributum praeteritorum annorum usque in annum primum⁴⁾ regni sui, quod in privatis sive in fiscalibus populis rejacet⁵⁾, absolutionis perpetuae debeat sanctione laxari, ea tantum⁶⁾ de ipsis tributis praecipiens thesauris publicis exhiberi, quae exacta et non illata fuisse constiterint. Quod pietatis beneficium admirantes non solum vigorem gloriosae⁷⁾ definitioni ejus apponimus, sed et perpetuae excommunicationi eum, qui contra haec venerit, subjiciendum esse sancimus.

IV. 1)

Pridianae diei exercitia gloriosa, quibus per trium capitulorum annotationem pietas principalis se monstravit eximia, cogunt coetus nostri reverentiam aliquid promulgare, quo²⁾ valeat et pietati regiae vicem beneficentiae reddere et principali soboli ad futurum prodesse. Providentia enim salutaris semper est utilis, immo semper est utile, quod ad veram

1) quicumque M. — 2) adstringit M. — 3) mordaces R. 4. —

4) in anno primo M. — 5) relict M. — 6) et tantum M. —

7) gloriose M. — 8) Secunda diei concilii. M. — 9) quod in m. M.

pertinet salutem. Et ideo piae sollicitudinis cura extenti defensionis decretum promulgare praelegimus in regiam prolem, et tuitionis in futurum obtendere pietatem, qui paternis beneficiis nequivimus reddere vicem. De hoc sane principe nostro Ervigio rege id nos definisse conveniet¹⁾, cujus provide²⁾ pacato imperio regimur, affectu fovemur, praemiis fruimur, qui profanatoribus perditum libertatis decus restituit, qui de accusatis modum quo justissime examinentur decrevit, qui terram gentis propriae et illaesam ab hoste servavit et multiplici tributorum relaxatione erexit; et ideo qui tot erga gentis suae populos ejus beneficia persentimus, dignum est ut saltem ejus filiis fortia tuitionis ad futurum adminicula prorogemus. Contestamur ergo omnes praesentes et absentes seu etiam futuris temporibus subsequentes sacerdotes vel principes seu cujuscumque honoris aut ordinis homines coram deo et sanctis angelis ejus, ut nullus ad futurum posteritati ejus vel gloriosae conjugis suae Liuvigotoni³⁾ reginae, atque his, qui gloriae suae filijs vel filiabus conjuncti esse nascuntur seu etiam qui adhuc conjuncti non sunt sed protinus jungendi sunt, injustas laedendi occasiones exquirat; nullus occulte vel publice per quae abdicentur malitiae suae contra eos vota extendat, non eos gladio vel qualibet perniciose factione interimat; nullus consilium vel opus quibus injuste dejiciantur vel nudentur rebus exhibeat; nullus his injuste violentum tonsurae signaculum imprimat; nullus vestem contra ordinem gloriosae conjugis ejus vel filiabus suis atque nuris mutare praesumat; nullus etiam extra evidentis culpaee indicium aut exiliis eos relegandos inducat, aut eorum corporibus quarumlibet detractionum vel flagellorum inferat detrimenta, quo cum praememoratis omnibus omnis ejus in tota adfuturum gloriosa posteritas laesionis injustam non⁴⁾ perferat notam, nec rerum sentiat detrimenta. Si quis autem hominum, cujuslibet sit ordinis aut honoris, huic nostrae sententiae non acquiescens filios filiasve gloriae suae una cum serenissima conjugis sua Liuvigotone regina vel supra dictis omnibus amodo vel quandoque sine justo partis suae negotio aut laedendos impetierit aut dejiciendos elegerit, vel ex propria deliberatione consenserit, quo aut de rebus sibi debitis injuste expoliati nudentur, aut dolo vel machinamento qualibet dejiciantur, sit aeterno anathemate ultus et futuri examinis judicio condemnatus.

V.

Execrabile facinus et assuetae admodum iniquitatis est opus defunctis regibus superstitis ejus conjugis regale torum⁵⁾ appetere, et horrendis pollutionum maculis sordidare. Quis enim Christianorum aequanimiter ferat defuncti regis conjugem alieno postmodum connubio uti aut secuturi principis libidini

1) conveniat M. — 2) provide fide M. — 3) Liuvigotoni M. —

4) nec laesionis injustam M. — 5) Sic supra habitum, libellum, pro habitus, libellus. Mansi. —

subjugari, ut¹⁾ quae fuit domina gentis sit in postmodum prostibulum foeditatis, et quae toris extitit regalibus honoris regii sublimitati conjuncta stupris eorum vel conjugis, quibus pridem dominata est, abdicetur ut reproba? Quid ergo si moriuntur principes? numquid inhonorandas relinquunt sui corporis partes? aut quia ad gaudia coelestia Christiani transeunt reges, propterea ad contumeliam in saeculo eorum devocandae sunt conjuges? Nusquam ergo inhonorem esse oportet, quod honorandum convenit opportune haberi. Nulli ergo licebit superstitem reginam sibi in conjugio ducere, non sordidis contactibus maculare: non hoc secuturis regibus licitum, non cuiquam hominum licebit esse permissum. Quod si facere tale aliquid quisquam praesumpserit, quo aut superstitem reginam post decedentis principis mortem sibi in connubio copulet aut adulterina pollutione contamine, sive sit rex sive quilibet hominum, qui hujus nostrae sanctionis sententiam violare praesumpserit, sit ab omni Christianorum communione seclusus et sulphureis cum diabolo contradatur ignibus exurendus. Quicumque igitur hujus institutionis²⁾ nostrae praesumpserit convellere vel abradere sanctionem, sit nomen ejus abrasum et deletum de libro vitae, ut Tartareas³⁾ iudicii poenas excipiat qui haec decreta honestatis devoverit violanda.

VI.

Saepe offuscat³⁾ nobilium genus suberectum servitutis importabile dedecus, quod et generosos adaequatum infamat et dominis plerumque notam prodicionis importat. Multos enim ex servis vel libertis plurimum ex regio jussu novimus ad palatinum fuisse pertractos officium, qui tamen affectare cupientes sublimitatem honoris, quam illis subtrahebat natio offuscatae originis, dum aequales dominis per susceptum palatinum officium facti sunt, in necem dominorum suorum vehementius grassaverunt, et quod nefas est dicere, etiam hi, qui a dominis suis libertatis beneficio potiuntur, ipsi quoque dominis suis regio jussu tortores existunt. Nam quid jam, si praecedentium et antiquorum historica narratione memoremus excidia, in qua obscena servitutis conditio dominorum saepe suorum casum operiens et regnum pariter labefactare fecit et dominos? Ac proinde hortante pariter ac jubente praedicto gloriosissimo principe hoc nostri coetus aggregatio observandum instituit, ut exceptis servis vel libertis fiscalibus nullus servorum atque etiam libertorum quorumlibet deinceps ad palatinum quandoque transire permittatur officium, nec etiam locorum fiscalium atque etiam proprietatis regiae adminiculatores vel actores fieri quolibet tempore admittantur, sed conditionis suae usum deinceps unusquisque servorum vel libertorum veraciter reminiscens ita sibi ab ordine palatino extorris proficiat, ut dominis suis vel dominorum suorum posteritati nec noceat nec aequalis existat. Quod si deinceps quorumcumque sit

1) et M. — 2) constitutionis M. — 3) obscuro M. —

libertus seu etiam servus vel omnis eorum adfutura progenies, qui post hujus sanctionis nostrae sententiam ad officia praemissa accedat, illic quolibet tempore aut serviturus aut obsequendus modis omnibus contradatur, ex quo aut servitutis originem duxit aut libertatis decus subire promeruit.

VII.

*Vae his qui faciunt opus domini fraudulentè et desidiose*¹⁾, propheticus sermo annuntiat; et si illi vae incurunt, qui negligentè opus domini faciunt, quod supplicium merebuntur qui divinae servitutis cultum malitia intercedente ab altariis²⁾ Christi subducunt? illos dicimus, qui obstinatae mentis dolositate confusi³⁾, cum aliqua eos molestia fraternalium jurgiorum pupugerit, insana illico temeritate abrepti altaria nudantes sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificiorum cultum malitia intercedente subducunt, et quod in hominibus se vindicare non possunt, injuriam deo, quod pejus est, inferunt. Unde si hujusmodi pro fraterno odio homicidae reatu adstringitur, pro contemptu divino quid poenae merebitur? etenim juxta quod divinus sermo increpat⁴⁾: *Si peccaverit vir in virum, placari ei potest deus; si quis autem peccaverit in deum*⁵⁾, *quis pro eo rogaturus est?* facile ergo talium sacerdotum excessibus illa domini sententia coaptabitur, qua malitia percutitur sacerdotum. Dicit enim: *Honorificantes me honorificabo, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles*⁶⁾. Quicumque ergo sacerdotum vel ministrorum deinceps causa cujuslibet doloris vel amaritudinis permotus aut altare divinum vestibus sacratis exuere praesumpserit, aut qualibet alia lugubri veste accinxerit⁷⁾, seu etiam si consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo dei subtraxerit vel extingui praeeperit aut quodcumque lugubritatis in templo dei induxerit, atque, quod pejus est, occasionem nutrierit unde de templis domini aut officia consueta desint aut oblatio singularis sacrificii videatur in aliquo defraudari, si eum antea verae poenitudinis coram metropolitano satisfactio non purgaverit, ignobilitati perpetuae mancipatus juxta superiorem sententiam domini et loci sui dignitate se noverit et⁸⁾ honore privari; illis proculdubio personis ab hac ultionum⁹⁾ sententia separatis, quae aut contaminationem sacrorum ordinum vel subversionem sanctae fidei metuentes aut hostilitatem vel obsidionem perferentes seu etiam divinorum judiciorum sententiam metuentes talia¹⁰⁾ fecisse contigerit, in quorum facto plus humilitas qua deus placetur quam interni laboris dolositas declaratur.

VIII.

Si generaliter obediendum omni fratri in tantum a Christo praecipitur¹¹⁾, ut non solum si angariati fuerimus passibus

1) Jerem. 48, 10. — 2) altariis M. — 3) confusi Hard. — 4) increpat M. — 5) si autem in dominum peccaverit in m. M. — 6) 1 Sam. 2, 30. — 7) accingi M. — 8) et hoc M. Delendum hoc videtur. Hard. — 9) ultionis M. — 10) tale M. —

11) Matth. 5, 41.

mille obedientiae vota paremus, sed etiam gemino id caritatis officio peragamus, jam quomodo obediendum est praeseminenti? Quibus apostolus ¹⁾ ita obedire praecepit, ne de inobedientia fratris videantur ullo modo contristari. Accidit ²⁾ enim multoties, ut causa salutis alicujus vel collationis necessariae evocati a principe vel metropolitano confinitimi sacerdotes venire differant, et diversis excusationibus agant, quibus implere quae jubentur omittant. Hac de re nascitur et difficultas ordinibus et contemptus majoribus: et ideo si quis episcoporum a principe vel metropolitano suo admonitus designato sibi dierum rationabili ad veniendum spatio sive pro festivitatis summis, pascha scilicet, pentecoste et nativitate domini celebrandis, sive pro causarum negotiis seu pro pontificibus consecrandis vel pro quibuslibet ordinationibus principis, excepta inevitabili necessitate infirmitatis quae testibus possit comprobari idoneis, ad constitutum diem venire distulerit, contemptorum se noverit excommunicatione mulctari: si ³⁾ tamen exceptis supra taxatis capitulis aut fluminum aut aërum procellosa immensitas ad praefinitum diem aditum ei subduxerit properandi, quod tamen et hoc ipsum convinci idoneis testibus oportebit. Hanc etiam et illi ex pontificibus sententiam merebuntur accipere ⁴⁾ qui exortos contra se clamores negotiorum admoniti a metropolitano distulerint emendare atque compescere, aut si admoniti ut ad iudicium primae sedis accedant aut per se noluerint properare aut vades suos neglexerint legaliter informatos dirigere.

IX.

Licet unanimi consensionis nostrae iudicio gesta synodalia Toletani concilii duodecimi acta sunt atque disposita, quae anno primo gloriosi principis Ervigii in hac urbe regia celebrata sunt, nunc tamen iterato inconvulsibilis nostrae definitionis assensu ea ipsa gesta, prout gesta sunt vel conscripta, omni temporum aeternitate valitura decernimus et omnimodae soliditatis vigore firmamus juxta ordinem capitulorum, qui in eisdem gestis conscriptus esse probatur, id est: De agnita et confirmata praelectione fastigii principalis in nomine gloriosi domini nostri Ervigii regis. Item: De his qui poenitentiam non sentientes ⁵⁾ accipiunt. Item: De culpatorum receptione vel communionem apud ecclesiam. Item: Ut in locis, ubi episcopus non fuit, nunquam ⁶⁾ episcopus ordinetur. Item: De quorundam consuetudine sacerdotum foedissima, qui oblati deo per se sacrificiis non communicant. Item: De concessa Toletano pontifici generalis synodi potestate, ut episcopi alterius provinciae cum conniventia principum in urbe regia ordinentur. Item: De recepto testimonio personarum, qui per legem, quae de promotione exercitus facta est, testificandi

¹⁾ Hebr. 13, 1 sqq. — ²⁾ Accedit M. — ³⁾ Forte: nisi. Hard. —

⁴⁾ excipere M. — ⁵⁾ non consentientes B. 4. T. 1. non scientes M. hoc loco, aut in titulo conc. Totet. XII. c. 2. scripsit: non sentientes.

⁶⁾ nusquam in m. M. —

licentiam perdiderunt. Item: De his qui uxores suas divortio intercedente relinquunt. Item: De confirmatione legum, quae in Judaeorum nequitiam promulgatae sunt juxta earundem legum praefixum ordinem titulorum, qui in eodem canone annumerantur. Item: De his qui ad ecclesiam confugium faciunt, Item: De cultoribus idolorum. Item: De interdicto temporis constituti, quo debeat concilium celebrari. Item: Conclusio definitionum, in qua et deo gratiae referuntur et pro principe exoratur: statuentes videlicet, ut qui contra supradictorum capitulorum decreta venire praesumpserit, et ecclesiasticae excommunicationis sententia feriat et ad legem illam gloriosi principis, quae in confirmatione ejusdem concilii facta est, teneatur obnoxius.

X.

Tertii diei necessario collationis eventu visum nobis est antiquorum patrum indagare de poenitentium regulis institutum: etenim digno nobis venerandus honore sanctissimus frater noster Gaudentius Valeriensis sedis episcopus per vicarium personae suae ad concilium destinatum congressus est nostri reverentiam coetus, insinuans sacrosancto synodali conventui, quod incommodae valetudinis nimietate praeventus per manus impositionem subactus fuisset poenitentiae legibus. Sed utrum accepta poenitentia liceret sibi praecepta sui ordinis contrectare mysteria vel missarum solita explere officia, per synodalia instructionis ¹⁾ se maluit certificari responsa. Tunc collatis in unum de hujusmodi canonicis instrumentis hoc sancta synodus definivit, ut reconciliatione praemissa soliti ordinis retentet officia. Si enim regulae praecedentium patrum eos, qui poenitentiam in discrimine mortis accipiunt et nulla de se manifesta scelera confitentur, si adsit tamen in his et talibus probitas morum, ad ecclesiasticos gradus pervenire permittunt, quanto magis ut hi qui in ipso sacerdotio constituti poenitentiam accipiunt a sui ordinis officio retrahantur, tantum si se ipsi mortalium criminum professione propria non notarunt? Cum enim omnis sacerdos tunc sibi licitum sacrificare sciat, quando a malis actibus vacat, qua ratione, qui poenitentiae remedium suscipit quod datur in remissionem peccati, a sacrificiis divinis se abigit? Poenitentia enim ad hoc suscipitur, ut et peccatum diluat et peccati sordes hominem iterare ²⁾ non sinat; qui ergo confidit per susceptam poenitentiam dimissa sibi peccata, cur confidenter ad altare domini non accedat, vel eum ordinis sui non audeat retentare officia, cum hoc alteri non liceat, nisi ei qui se a peccatis abstineat? etenim cum poenitentiam accipimus, ad similitudinem conditoris nos reformasse ³⁾ conamur: reformatio igitur ipsa medicamentum est, quo delentur piacula. Si enim medicamentum istud assumitur, recte creatori suo anima reformatur, recte etiam sacrificandi

1) institutionis M. — 2) omnino iterari A. — 3) reformare M.

deo cultus assumitur, quia in eo similitudo conditoris agnoscitur: si autem poenitentiae medicamentum subtrahitur quod in remissionem peccatorum accipitur, ad similitudinem factoris uspiam non venit. Etenim poenitentia, ut dictum est, in remedium peccati accipitur, sacerdotium vero propter munditiam retentatur, ut hoc sacerdotis et vita ita fructu bonorum operum floreat; quo et in se delicti passiones extinguat et praedicamento suo in aliis peccati regnum potentialiter destruat. Huic igitur taliter, ut praemisimus, sacerdoti viventi quid oherit, si post acceptas poenitentiae leges divinis altaribus propitiationis ¹⁾ offerat panes? Aut numquid poenitentiae donum, quod in remedium fit peccati, in prohibitionem ²⁾ devocandum est sacramenti? Nusquam ergo poenitentiae praecepta privabunt jura coelestia: poenitens enim abstinere a peccatis pariter et negotiorum saecularium tumultibus debet, non ab iis quae sancta videntur et summa sese abstrahere, quae operantem plus expiant quam commaculando deturpant. Scriptum est enim: *Sacerdos ad omnem* ³⁾ *mortuum non accedat*; id est mortalium criminum se implicatione non polluat. Non enim dixit ⁴⁾ deus, ut sacerdos ad sancta ⁵⁾ quaeque non auderet accedere, de quibus praeceperat ut nullo modo sacerdos de sanctis exiret, sed ut mortis opera non auderet contingere; ergo abigenda sunt ab omni sacerdote quae maculant, exercenda quae mundant.

His ergo rationabili sanctione ⁶⁾ praemissis hoc sancta synodus definit, ut stante priscorum canonum sanctione quicumque pontificum vel sacerdotum deinceps per manus impositionem poenitentiae donum exceperint nec se mortalium criminum professione notaverint, tenorem retentandi regiminis non omittant, sed per metropolitanum reconciliatione poenitentium more suscepta, solita expleant ⁷⁾ ordinis sui officia vel cetera mysteriorum sibi credita sacramenta. Hoc tantum est observandum, ut si aut ante acceptionem poenitentiae adjudicatus nec reconciliatus reperitur pro culpis aut si in ipsa perceptione poenitentiae ⁸⁾ implicatum se dixerit mortalibus factis, juxta aestimationem metropolitani abstinere hujusmodi oportet a praemissis officiis: ceterum si, ut dictum est, sub poenitentiae perceptione consistens nihil mortalis criminis se admisisse praedixerit, tamen quod fateri hominibus erubescit absconsum intra claustra sui pectoris delitescit, noverit ipse sibi de se potestatem esse concessam, ut juxta conscientiae suae fiduciam, utrum audeat aut non audeat sacrificare deo ex sui potius arbitrii potestate, quam ex nostri iudicii permissione procedat.

¹⁾ *propositionis* E. 4., et M. — ²⁾ *prohibitione* M. — ³⁾ *hominem* M. — Levit. 21, 1. 11. — ⁴⁾ *dicit* M. — ⁵⁾ *sacra* M. — ⁶⁾ *sermocinatione* E. — ⁷⁾ *compleant* M. — ⁸⁾ *reconciliatus* add. M.

XI.

Multae super hoc capitulum patrum praecedentium sententiae manaverunt, quo ¹⁾ multiplicitate prohibitionis sancitum est, ut alterius clericum nemo sollicitare, nemo fugientem recipere, nemo etiam aut obcelare aut ordinare audeat. Sed quia abundante iniquitate et refrigescente caritate nec honestas attenditur nec cupiditas inhibetur, agendum est, ut quos impunis admonitio non emendat, evidens sententia damnationis coerceat. Placuit ergo, ut nullus alienum presbyterum, abbatem, ministrum sive ²⁾ subdiaconum vel quemlibet clericum seu etiam monachum fugientem vagumque suscipiat, non ad fugam suadeat, non fugae latibulum praebet, non apud se habito vel retento humanitatem impendat, non occasiones quibus quasi se nesciente alibi lateat turpi oppositione confingat; nam horum omnium casibus non solum turpatur honestas, sed et ³⁾ frequenti dolorum acerbitate confoditur ⁴⁾ fraternitas. Etenim si dicat quis simplici animo alterius clericum suscepisse nec nosse eum fugitivum existere, tunc evidens innocentiae suae puritas approbanda est, quando eum quem suscepit et infra octo dies juxta legum sanctionem judici praesentaverit et infra tempus legibus constitutum illuc fugitivum reduxerit, unde per fugam vagabundus exivit. Quicumque ergo ex pontificibus seu sacerdotibus vel ministris ceterisque religiosis hujus institutionis nostrae violaverit sanctionem, si hujusmodi susceptor episcopus est et eum quem suscepit, cum his quae habere potuit et ⁵⁾ ei a quo evagatus est sine dilatione restituet, et insuper ut vere sacrilegus et transgressor institutionis paternae tanto tempore excommunicatum et remotum se a suis officiis noverit esse, quanto eum, qui fugit, sub sua potestate contigerit remorasse. Si autem hujus institutionis ⁶⁾ nostrae praevicator presbyter, diaconus vel quilibet ex religiosis videatur haberi, reddito eo cum rebus sibi debitis quem suscepit, ipse solus apud eum anno integro sub poenitentiae censura deputatus tenebitur, cujus fugitivum suscepisse monstratur. Quicumque tamen talibus humanitatem impenderit ⁷⁾, eadem et simili censura legum ⁸⁾ exquirendos et obstringendos se noverint, qua susceptores fugitivorum legis ⁹⁾ sanctione praemonentur adstringi. Illi tamen ¹⁰⁾, qui praedecessorum suorum id actum esse temeritate contendunt, tunc immunes ab hujus ultionis sententia habebuntur, si a tempore ordinationis suae infra duorum mensium spatium, ejus qui apud se est et latebram publicaverint et personam domino fugitivi reduxerint. His sane, qui de confinimis episcopis ceterisque ecclesiarum recto-

---

1) quod M. — cf. Conc. Nicaen. c. 17, Sardic. c. 18, Antioch. c. 13, Constantinop. c. 3, Carthag. III. c. 44. 21., Tolet. II. c. 2, Bracar. I. c. 8. — 2) sive deest ap. M. — 3) et deest ap. M. — 4) confoditur BR. (cf. pag. 333. not. 1.). — 5) Redundat illud et. Hard. 6) constitutionis M. — 7) impendunt M. — 8) Leges Wisegoth. lib. 9. tit. 6. — 9) legum M. — 10) autem M. —

ribus ad metropolitanum suum pro causarum suarum necessitate confugiant, sicut licentia talibus per fugii datur, ita hi qui eos susceperint damnari utpote receptores fugitivorum non poterunt, praesertim si et publice illos apud se habeant, et eos cum quibus actiones habuerint ad repositis vocem conventuros admoneant.

XII.

Quicumque ex clericis vel monachis causam contra proprium episcopum habens ad metropolitanum suum causaturus accesserit, non ante debet a proprio episcopo excommunicationis sententia praedamari, quam per iudicium metropolitani sui, utrum dignus excommunicatione habeatur, possit agnosci. Quod si ante iudicium quis episcoporum in talium personas excommunicationis sententiam prompserit ¹⁾, illis penitus quos ligaverint absolutis, in se illam noverit retorqueri sententiam: quod etiam et inter metropolitanos convenit observari, si praegravatus quis a metropolitano proprio ad alterius provinciae metropolitanum molestiam pressurae suae agnoscendam intulerit ²⁾, aut si inauditus a duobus metropolitans ad regios auditus negotia sua perlaturus accesserit et ob hoc excommunicationis jugulum a proprio episcopo illi videatur infigi, hoc tantum est observandum, ut si prius unumquemque excommunicationem contigerit suscepisse, antequam a proprio episcopo ad alium pertransiret, tandiu excommunicatus apud eum cujus iudicium potest habeatur, quamdiu excommunicatoris sui objectibus utrum iuste an injuste alligatus sit agnoscat.

XIII.

His ergo omnibus ³⁾ synodice institutis subscriptionis nostrae robor apponimus ⁴⁾ et sub terrore ⁵⁾ divino perenni ea quae decrevimus memoriae consecramus, dantes immortalis deo nostro gloriam pariter et honorem, cujus inspiratione aguntur omnia quae salubriter exercentur: invictissimo quoque atque religiosissimo principi Ervigio regi multiplicem gratiarum exhibitionem persolvimus, cujus clementissimo jussu in unum coetum aggregandi convenimus. Sit illi pax optabilis et beata, ducat quoque tempora procursu ⁶⁾ longioris aevi felicia, et post imperialia terreni regni sceptrata coronandus perveniat ad caelestia regna, praestante Jesu Christo domino deo et salvatore nostro, qui cum deo patre et sancto spiritu unus in trinitate vivit et gloriatur deus in saecula saeculorum. Amen.

Lex in confirmatione concilii edita.

In nomine domini Flavius Ervigius rex. Eximia synodalis auctoritas et veneranda est pariter et tremenda, quae in tantum per donum sancti spiritus agitur ⁷⁾ ut ex diversitate mul-

¹⁾ praemisit *Æ. B. 4. T. 1. 2.*, et *M.* — ²⁾ detulerit *Æ. T. 2.*, et *M.*

³⁾ omnibus deest ap. *M.* — ⁴⁾ apponitur in *m. M.* — ⁵⁾ terrore *M.*

⁶⁾ pro cursu *M.* — ⁷⁾ agit *M.* —

torum animorum et cordium unum cor unamque animam fecisse monstretur, dum numerositas aggregata pontificum non per sententiam discrepat, non per stimulum diversa objectat, nec per iudicium aliud unum quam universitas format. Et ideo reverendum mihi conventum synodalis concilii, in cuius medio praesentia sancti spiritus se habitare promisit, devoto venerans instanterque honorans ea quae illorum ore nostraeque gloriae hortatu digesta sunt in notitiam deducimus ¹⁾ singulorum: illa dicimus synodalis concilii gesta, quae anno quarto regni nostri in Toletana urbe noscuntur esse confecta, quarum institutionum evidentia sine ²⁾ cunctatione omnibus innotescat ³⁾, hic se reverendum mihi specialiter renotanda. Est igitur primus canon: De reddito testimonio dignitatis eorum, quos profanatio infidelitatis cum Paulo traxit in societatem tyrannidis, quos celsitudo nostra una cum filiis per hujus nostrae legis edictum et testimonio nobilitatis pristinae uti et rebus quas per auctoritatis nostrae vigorem perceperint decernimus revestiri. Item secundus est titulus: De accusatis sacerdotibus seu etiam optimatibus palatii atque gardingis, sub qua eos iustitiae cauteq; examinari conveniat, quos gloriae nostrae mansuetudo juxta ipsius canonis instituta nullis tormentorum generibus ante publicam discussionem subjici censuit, sed omnes qui deinceps fuerint accusati juxta sanctionem praedicti capituli ⁴⁾ erunt procul dubio iudicandi. Unde id specialiter observandum fore censemus, ut quidquid contra hanc regulam sententiae nostrae vel praedicti canonis institutionem aut in personam cujusquam fuerit actum aut de rebus accusatae personae extiterit iudicatum, juxta praedicti canonis instituta nullo vigore subsistat, quo ⁵⁾ persona ipsa aliter quam decernimus iudicata aut testimonii sui dignitatem amittat aut quaestu rei propriae careat. Tertius quoque canon est: De tributorum principali relaxatione in plebe, ubi nostrae gloriae auctoritate simul et exhortatione sancitum est, ut omne tributum ⁶⁾ praeteritorum annorum usque in annum primum ⁷⁾ regni nostri, quod in privatis sive in fiscalibus populis rejacet ⁸⁾, absolutionis perpetuae debeat sanctione laxari, ea tantum praecipiens thesauris publicis exhiberi, quae exacta et non illata fuisse constiterit. Quartus post haec sequitur canon: De munitione proles, quem prompto ⁹⁾ voluntatis annis ¹⁰⁾ omnis conventus sacerdotum atque etiam seniorum condere praelegerunt. Quintus canon sequitur: Ne defuncto principe relictam ejus conjugem quisquam sibi aut in conjugio aut in adulterio audeat copulare. Sextus deinde sequitur canon: Ut exceptis servis vel libertis fiscalibus nullus de servitute quorumlibet aut libertis deinceps ad palatinum officium transeat; quod si fecerint, praesentis legis nostrae

1) deducimus M. — 2) Lege: ut sine M. — 3) innotescant M. —
 4) concilii M. — 5) quod M. — 6) tributorum M. — 7) anno primo M. — 8) relucet in t., subjacet, al. rejacet in m. M. —
 9) promptae M. — 10) effectu in m. M. —

edioto ad propriae servitutis jugum modis omnibus reducendi sunt, qualiter aut dominis suis si superstites sunt, aut eorum propinquis, quibus decedentium successio ex lege debetur, servituri ¹⁾ tradantur. Post hunc optimus est canon: De his qui pro accidentia jurgiorum altaria nudare praesumunt vel luminaria ecclesiae subtrahunt. Octavus quoque canon sequitur: Ne admonente metropolitano quisquam ex confinimitis ad locum ubi invitatur venire contemnat. Nonus quoque canon subsequitur: De confirmatione concilii Toletani duodecimi quod factum est anno primo gloriae nostrae. Decimus huic canon adjungitur, ubi speciali sententia definitur, utrum audeant ministrare hi qui poenitentiam in sacerdotio constituti accipiant. Undecimus quoque canon habetur: Ne quis alienum clericum vel monachum suscipiat fugientem. Duodecimus post haec canon scribitur: De non excommunicandis a proprio episcopo personis illis, quae ad metropolitanum suum negotia sua suggesturi ²⁾ accesserint. Ultimus et decimus tertius post hunc canon subsequitur: De relatione gratiarum, quae post peractionem concilii deo et principi persolvuntur.

Quae omnia praemissa synodalia institutionum decreta a praesenti die vel tempore omni cura omniq^{ue} vigilantia ³⁾ per cunctas regni nostri provincias decernimus observanda, qualiter et perspicuum auctoritatis validae fastigium subeant et perpetuo vigoris ordine solidata persistent. Quamobrem sacrae hujus legis oraculo omnibus generaliter religiosis atque etiam laicis sub regni nostri ditione manentibus interdicimus pariter et jubemus, ut praedicta synodalia gesta nullus contemnat, nullus etiam praeterire aut convellere audeat, nemo notus harum constitutionum jura resolvat, nemo incognitus nescientiae suae objectibus excusare ⁴⁾ conjiciat; nam a praememorato superius die et tempore et auctoritatis debitae vigore pollebunt et institutionum suarum regulis cunctorum universitas adstringetur. Si quis autem hujus nostrae legis violator extiterit ac non potius ea quae praemissa sunt custodierit, et diutinam ecclesiasticae disciplinae excommunicationem accipiat, et decimam partem rei suae fisci partibus sociandam amittat. Quod si nihil habuerit facultatis unde praedictam compositionem persolvere possit, absque aliquo infamio sui quinquaginta eum oportebit ictibus verberari. Hujus igitur legis nostrae decretum, quod in confirmationem ⁵⁾ hujus sacri concilii noscitur promulgatum, gloriosae manus nostrae exaratione subscripsimus et ad perennem memoriam valorem ei perpetuum innotuimus.

Edita lex in confirmatione concilii Toletano sub die Idus Novembris era DCCXXI. anno quoque feliciter quarto regni gloriae nostrae in dei nomine ⁶⁾.

¹⁾ servituti M. — ²⁾ suggesturae M. — ³⁾ diligentia M. — ⁴⁾ se add. M. — ⁵⁾ confirmatione M. — ⁶⁾ Ervigius rex add. M. —

CONCILIUM TOLETANUM DECIMUM QUARTUM

DECEM ET SEPTEM EPISCOPORUM HABITUM ANNO
QUINTO ERVIGII PRINCIPIS ERA DCCXXII ¹⁾.

I.

Cum serenissimus et perspicuus princeps Ervigius, gloriosus amator verae fidei, immo amabilis filius ecclesiae Christi, promissionis suae non immemor, ob confutandum Apollinaris dogma pestiferum, de quo sibi a Romano praesule fuerat nuntiatum, strenuo et invicto suae celsitudinis jussu nos omnes praecipere aggregari in unum, hoc dedit speciale edictum, ut quia sicut oportebat pro tantae rei negotio pertractando generale concilium fieri varia adversitatum incurio non sineret, saltem adunata per provincias concilia fierent; et siquidem hic primum a nobis in urbe regia synodus ageretur, deinde in singulis quibusque provinciis singulare haberetur concilium, quo quidquid hic actum per Toletanam synodum reliqui primarium sedium praesules suorum vicariorum relatibus comperissent, id etiam in postmodum ipsi per discreta provinciarum suarum concilia observarent, sicque haec nostri concilii gesta essent illis omnibus in toto communia, utpote ab ipsis edita atque ipsis coram positis roborata, quae utique per legatos suos confirmanda decreverant, quo ex hoc unum et indivisibile fieret cunctorum Hispanorum praesulum per totam Hispaniam vel Galliam synodale edictum, ex quo omnium metropolitanorum fuisset et assensibus promulgatum. Nos proinde Carthaginis provinciae praesules anno quo supra sub die decimo octavo Kalendas Decembris in praememorata ecclesia debitis ordinibus considerentes causae hujus ordinem et totius rei negotia retexentes, quibus Romanae sedis fueramus literis invitati, sic patula et communi sumus voce exorsi.

II.

Clara omnis notio populos Hispaniae implet, quod decurrentis evoluti temporis serie per Romani praesulis bajulum gesta synodalia societati nostrae advecta sunt, quibus Constantinopolim Constantino pio et religioso principe mediante magna et sublimi copia aggregata pontificum Apollinaris dogma comperimus fuisse destructum: cum quibus etiam gestis Leonina quoque antiquae Romae pontificis invitatoria ²⁾ epistolariae gratiae consulta suscepimus, per quae omnis ordo gestorum

¹⁾ *In nomine patris et filii et s. spiritus incipiunt gesta synodalia, quae acta sunt a praesulibus Carthaginis provinciae assistentibus etiam vicariis Mansi.* — Deest hoc concilium in A. Æ. E. 3., deaumptum est ex BR. cum variantibus ceterorum lectionibus. Nota Editorum coll. Hisp. — ²⁾ *invitatorio M.* — Leo II. papa a. 682. —

gestaque ordinum dilucide ut acta sunt nostris sensibus patuerunt. In cuius etiam glorioso ¹⁾ epistolae tracta ad haec omnes praesules Hispaniae invitati sunt, ut praedicta synodalia instituta quae miserat nostri etiam vigoris manerent auctoritate suffulta, omnibusque per nos sub regno Hispaniae consistentibus patescerent divulganda.

III.

Et haec siquidem totius allegationis illatio exhibita nobis est temporis infesti urgente pressura, quo non solum tellus omnis hiemali stricta gelu glaciali nivium immensitate duruerat, sed et tunc quando e vicino ²⁾ ex generali concilio nos absolutos jam esse constabat. Quo gemino, obsistentis causae obice praepediti generaliter iterato tunc non quivimus aggregari, quos et vicina concilii absolutio propriis sedibus reddiderat imminutos et procellosi temporis adversitas non sinebat iterum adunari dispersos. Sed licet in unum generaliter colligi per idem tempus Hispanorum omnium praesulum societas nequivisset, sparsis tamen sedibus atque locis praefatas gestorum regulas pertractandas suscepimus, susceptas perlegimus, approbantes in his de utrarumque Jesu Christi filii dei differentia naturarum, quo gemina in eo voluntas et operatio praedicatur, recti dogmatis sensum, inculpandae disputationis edictum, apostolicae traditionis stylum.

IV.

Placuit proinde illo tunc tempore apologeticae defensionis nostrae responsis satisficientes Romano pontifici ea ipsa gesta firmare nostraeque fidei sensum purissima verborum enodatione depromere. Et quia illic de hac gemina voluntate et operatione Jesu Christi filii dei copiose et dilucide insigniuntur quae vera sunt, quae jam utique Romanis partibus per legatos Hispaniae destinata sunt; nunc nobis id operis restat, ut juxta canonum speciale decretum, quo concilium generale pro fidei causis aggregari praecipitur, utraque operum gesta et synodico dirimantur examine et discreta conciliorum fulciantur auctoritate, quo juxta edictum praememorati principis gloriosi adunato per singulas quasque provincias regni ejus conciliorum conventu, synodica iterum examinatione decocta vel communi omnium conciliorum judicio comprobata per singula Hispaniae provinciarum concilia praememorata synodi gesta, seu etiam eadem partis nostrae responsa omnium notionem attingant, salubri etiam divulgatione in agnitionem plebium transeant.

V.

Communi proinde jam omnium judicio placet, ut quia generaliter in unum omnes Hispaniae praesules aggregari non quivimus, saltem specialiter ³⁾ discretis provinciis concilia celebremus, quo praedicta synodi gesta vel nostrae partis responsa et digno probitatis demum decoquantur judicio et sy-

¹⁾ *gratioso* B. A. T. 1. 2. U. G. — ²⁾ *e vicino* deest ap. M. —

³⁾ *specialiter* deest ap. M. —

modos laudabili illustrentur stylo: Adeo ¹⁾ nos primum omnes Carthaginis provinciae pontifices pari animorum iudicio praedicta gesta cum antiquis conciliis conferentes, assistentibus quoque nobis vicariis reverendissimorum sublimiorum primarum sedium episcoporum, id est Tarraconensis provinciae Cypriani, Narbonensis Sunifredi, Emeritensis Stephani, Bracarvensis Juliani, Hispalensis Floresindi, iterato ea ipsa gesta probavimus decretis quidem illis synodalibus et praecipuis in omnibus consona et Nicaenae quidem, Constantinopolitanae vel Ephesinae fidei concordantia, Chalcedonensi vero tam ²⁾ unita, utpote ipsis verbis edita vel libata, quippe quibus ³⁾ sumpta videtur paene omnis ipsius styli praecurrentis materia.

VI.

Et ideo supradicti acta concilii in tantum a nobis veneranda sunt et recipienda constabunt, in quantum a praemissis conciliis non disciscunt ⁴⁾, immo in quantum cum illis concordare videntur. Habebunt ergo sui ordinis locum quae sublimitationis habent et meritum. Unde his conciliis ea ipsa subnotanda decernimus, quorum et auctoritate fulta probamus.

VII.

Post Chalcedonense igitur concilium haec debito honore, loco et ordine collocanda sunt, ut cujus glorioso themate fulgent ei et loci et ordinis coaptentur honore.

VIII.

At nunc nos, quibus loqui ad cor Jerusalem divina voce praecipitur ⁵⁾, id nobis deputatum gregem Christi monemus, id etiam omnibus ad aeternae vitae portum festinantibus praedicamus, brevi admodum definitione collecta, ut in una ⁶⁾ Christi filii dei persona duarum naturarum individuas proprietates agnoscant, sicut indivisas atque inseparabiles, ita incon-
fusas et inconvertibiles permanere, unam deitatis, alteram hominis, unam qua ex deo patre est genitus, alteram qua ex Maria virgine generatur ⁷⁾. Utraque ergo ei generatio plena, utraque perfecta, nihil minus ex deitate habens, nihil imperfectum ex humanitate suscipiens, non naturarum geminatione divisus, non persona geminatus, sed plenus deus plenusque homo absque omni peccato in singularitate personae unus est Christus. Unus igitur in utraque natura consistens et divinitatis signis effulget et humanitatis passionibus subjacet. Nec enim alter ex patre, alter ex matre est genitus, cum tamen aliter de patre, aliter de matre sit natus: ipse tamen in utroque naturarum genere non divisus sed unus idemque et dei et hominis filius, ipse vivit moriens, ipse moritur vivens, ipse impassibilis patiens, ipse passioni non subjacens nec deitate succumbens nec humanitate passioni se subtrahens, habens ex deitatis natura non posse mori, habens ex humanitatis sub-

¹⁾ Ideo M. — ²⁾ Chalcedonensis vero tam esse M. — ³⁾ Forte: ex quibus Hård. — ⁴⁾ disciscunt E. d. T. l. 2. U., et M. —

⁵⁾ Jea. 40, 2. — ⁶⁾ enim add. M. — ⁷⁾ generatus M. —

stantia et nolle et ¹⁾ postea mori, ex una immortalis habetur, ex altera mortalium conditione resolvitur, habens in aeterna divinitatis voluntate quod ²⁾ susceptum hominem sumeret, habens in suscepti hominis voluntate ut humana voluntas deo subdita esset. Unde et ipse dicit ad patrem: *Pater, non mea voluntas sed tua fiat* ³⁾, alteram videlicet ostendens voluntatem divinitatis qua susceptus est homo, alteram hominis qua obediendum est deo.

IX.

Et ideo secundum harum duarum differentiam naturarum, duarum quoque inseparabilium proprietates praedicandae sunt voluntatum et operum.

X.

Scientes igitur hanc solam esse fidei confessionem quae vincat infernum, quae exsuperet Tartarum, de hac enim fide a domino dictum est: *Portae inferi non praevalerunt adversus eam* ⁴⁾; ideo omnibus dicimus, omnibus inclamamus, ut caveamus haereticorum muscipulas, effugiamus dogmatis cancerosi venena, verbis illis quibus dispensatio humanitatis Christi adstruitur, non nobis inanium quaestionum tendicula praeparemus, quibus inanis gloriae cupidi discutere audeamus quae summa sunt. Neque enim quae sunt divina discutienda sunt, sed credenda; non enim se deus discutere jubet sed credere. Credamus ergo non sensibus nostris sed indubitatis conciliorum priscorum dogmatibus jam praemissis. Si quis igitur Jesu Christo dei filio ex utero Mariae virginis nato aliquid aut divinitatis imminuit, aut de suscepta humanitate subducit, excepta sola lege peccati, et non eum verum deum hominemque perfectum in una persona subsistentem sincerissime credit, anathema sit.

XI.

Illa igitur apologetica defensionis nostrae responsa, quae ob istorum confirmationem sunt edita pro multorum instructione et utilitate ecclesiasticae disciplinae, simili honoris et reverentiae vigore firmamus, atque ad vicem decretalium epistolarum ea permanenda sancimus.

XII.

Dantes in his gloriam soli deo omnipotenti vivo et vero, in trinitate regnanti, patri et filio et spiritui sancto, cujus dono mutuis praesentiae repraesentati adspectibus et fraternis visibus hilares et votorum spiritualium effectibus sumus opulenter efficares, cujus gloriae immensitatem exposcimus, ut glorioso principi nostro Ervigio regi, sub cujus pace pax servatur ecclesiae, florentis regni diuturnitate temporis spatia praebat, quo post haec praesentia ad regnum futurae gloriae nobiscum

¹⁾ et om. a M. — ²⁾ quo M. — ³⁾ Luc. 22, 42. —

⁴⁾ Matth. 16, 18. —

conregnandus accedat, praestante deo nostro, cujus regnum manet in saecula saeculorum. Amen.

Peractum concilium die dominico sub die duodecimo Kalendas Decembris, anno quo supra.

CONCILIIUM TOLETANUM DECIMUM QUINTUM

SEXAGINTA UNIUS EPISCOPORUM HABITUM ANNO
PRIMO SERENISSIMI ET ORTHODOXI EGICANIS
PRINCIPIS SUB DIE QUINTO IDUUM MAJARUM
ERA DCCXXVI.

Apud urbem Toletanam in ecclesia praetoriensi sanctorum apostolorum Petri et Pauli omnes Hispaniae Galliaeque pontifices aggregati, dum cunctis residentibus in adpectu singulorum sese in alterutrum caritas diffusa monstraret alternisque vocibus relatio gratiarum deo reddita sonuisset, adfuit idem serenissimus Egica princeps placida devotionis arce sublimis et cernua ¹⁾ culminis reclinacione laudabilis, quique in medio pontificum positus humoque prostratus sacerdotum dei se commendat orationibus; dein ²⁾ surgens et sufficienti exhortatione ³⁾ concilium alloquens innexa tomo sui culminis vota dei sacerdotibus tradidit relegenda: Ecce, inquit, beatissimi patres, omne quod loqui me vobis aut circumlocutio onerosa cohibuit, aut communis sermo forsitan explicare non sinit, hic brevi stylo compliciti, hic liquida renotationis insinuatione conieci; his quaeso attendite, his ⁴⁾ pertractate, his deliberationis ferte inconvulsibilem sanctionem. Tunc nos oblatum a rege tomum suscepimus, et dantes gloriam deo eidem principi benediximus, quo discedente haec in jam dicti tomi complicatione reperimus:

In nomine domini Flavius Egica rex reverentissimis patribus in hac sancta synodo residentibus. Ecce, sublimissimi patres et coelesti jure honorandi mihi pontifices, speciosum ⁵⁾ vestri ordinis adiens coetum illa plus efferor potentia gaudiorum, quo in vestri medio positum non ambigo dominum Jesum Christum, ejus quippe sermonibus fidem accommodans quibus ait: *Ubicumque fuerint duo vel tres in nomine meo collecti, ibi ero in medio eorum* ⁶⁾; tanta spei hujus fiducia feror, ut ⁷⁾

¹⁾ strenuus M. — ²⁾ deinde H. 4. T. 1. 2., et M. — ³⁾ exortatione H. 4. — ⁴⁾ haec M. — ⁵⁾ speciosi M. — ⁶⁾ Matth. 18, 20. — ⁷⁾ ut deest ap. M. —

quidquid vestra fuerit sententia tantum nonnisi eo dictante credam exorsum. Non ergo pudebit me illic cordis mei¹⁾ pandere sinum, ex quo ubertim manant rivuli sanitatum. Attendite jam jamque, unde cor serenitatis nostrae exaestuaret, vel quibus ex causis moesti pectoris angustetur dolore. Illud mihi primo in loco dicendum occurrit, quod divi patris nostri et soceri regale sortientes fastigium gemino me sentio juramenti rete implicitum, ita ut si unum ex his observantiae cautela conservem, ex alio nihilominus in perjuri crimen videar recidisse. Egit enim idem divus socer²⁾ noster Ervigius princeps inter cetera, quibus me incauto et inevitabili conditionum sacramento³⁾ adstrinxit, cum adhuc mihi gloriosam filiam suam conjungendam eligeret, ut omnimoda sacramenti me taxatione constringeret, quo pro omni negotio filiorum suorum ita me ipsum opponendo sollicitus essem, qualiter eorum causae ad victoriam pervenirent, et quidquid me pro quibuslibet causis imperasset, in omnibus jussa ejus implerem. Haec inquam jam dicto principi sub juramenti cautione promittens, aliud e contra me tempore mortis suae impegit, aliudque⁴⁾ agere impulit: scilicet ut non ante regnum adirem, nisi primum strictis me juramentorum vinculis alligarem, ut justitiam commissis populis non negarem. Acta sunt ista et specialibus conditionum probantur nexibus illigata. Quarum etiam duarum conditionum inevitabilem et sibi contrariam seriem, et illarum quas ob protectionem filiorum suorum mihi exegit, et istarum quas ob praelectionem regni mihi⁵⁾ exigendas instituit, paternitatis vestrae pertractandam⁶⁾ consultibus destinavi, petens ut et benedictionibus vestris regno confirmatus inhaeream et sanctionis vestrae regulis viam, qua discreto calle perjuri gradiar informatus, agnoscam. Non enim potero perjuri effugere notam, si aut jam dicti principis contra justitiam defendendo prolem non reddidero populis veritatem, aut propter veritatem, populorum zelans negotia, erga filios ejus promissionis meae non implevero vota. Additur super hoc, ut fertur pressurarum ejus in plerosque acerbitas, quos indebite rebus et honore privavit, quos de nobili statu in servitutem sui juris implicuit, quos tormentis subegit, quos etiam violentis judiciis pressit; pro quibus omnibus haec adhuc insuper vox in querimoniam venit, quod omnem populum regni sui ob tuitionem filiorum suorum jurare compulerit et ex hoc cunctis quasi aditum reclamandi obstruxerit. His omnibus pressurarum vocibus tabido anxietatis strepitu occupatus, cupiens periclitationis hujus elaqueari periculo, fiducia illa, qua vobis vicinum esse deum non ambigo, vestris haec tractanda⁷⁾ sensibus vestrisque judiciis dirimenda committo. Nam et ceteras causarum voces reliquasque jurgantium actiones, quae vestro se

1) mei deest ap. M. — 2) praecessor ER. E. 4. T. 1. 2., praedecessor M. — 3) cordi bonum sacramentum in m. M. — 4) aliud M. — 5) mei M. — 6) pertractandas M. — 7) pertractanda M. —

coetui dirimendae ingesserint, vestris opto judiciis consopiri, contestans¹⁾ generaliter omnes, et vos sacrosanctos coelesti jure pontifices et vos regalis aulae viros nobiles et illustres, per ineffabile illud sanctae trinitatis et individuum²⁾ sacramentum, et per domini nostri Jesu Christi sanguinem pretiosum ac diem futuri judicii pertremendum, ut in his omnibus commemoratis negotiorum capitulis, repulsa omni acceptione muneris et³⁾ favoris, fidei conscientiae oculo intendatis, quae in elucubrandis vocibus et negotiis universis ita operam detis, ne a justitiae tramite ullo modo decedatis, ut dum inflexibili aequitatis culmine judicia vestra sese in conspectu domini placitura direxerint, et mihi de admonitione lucrum et vobis pro aemulatione justorum judiciorum proveniat gaudium exoptatum. Datum sub die quinto Iduum Majorum.

Agnita⁴⁾ igitur hujus tomi serie vel perfecta primum nobis illud ordine consequenti occurrit, quae primitias nostri spiritus domino consecrantes collationis nostrae primordia a sanctae fidei soliditate inciperent ordienda. Sanctam igitur et definitam a patribus fidem pia confessione fatentes, sicut eam Nicaena synodus sanxit, sicut Constantinopolitana patrum aggregatio edidit, vel Ephesini coetus Cyrillo praesidente traditio protulit, atque etiam Chalcedonense concilium declaravit, sic etiam eam tenendam⁵⁾ omnibus praedicamus sicut et per traditum a patribus symbolum profiteremur ac dicimus:

Credimus in unam deum patrem etc.⁶⁾

His itaque super sanctae fidei professionem explicitis⁷⁾ ad contuendam illarum seriem conditionum nos vertimus, quarum nexibus se illigatum⁸⁾ praedictus princeps fuerat protestatus. Etenim tempore, quo divinae memoriae Ervigius princeps hunc praesentem dominum nostrum Egcanem regem ad copulam filiae suae⁹⁾ substituit¹⁰⁾, his eum primum ligaminibus implicavit. Clara igitur pronuntiantes¹¹⁾ voce, eandem conditionum nobis textu praecognito, invenimus illic tam impossibilia vincula quaedam juramenti innexa, ut difficulter mens jurantis ab earum illigatione sit libera, etiam si esset a regni curis et sollicitudinibus aliena: quarum textrinii evidens ligatura inter cetera connexionum capitula his verbis habebatur expressa: Circa cognatos meos filios vestros, quos

1) contestantes M. — 2) et individuum deest ap. M. — 3) vel M. —

4) Datum sub die agnita (om. voce vel) M. — 5) tremendam M. — Forte: tenendam Hard. — 6) Vide p. 271, et p. 335 not. 15. — Recensetur symbolum et disseritur de literis Benedicti II. papae Romani, quibus Hispaniarum episcopos admonuerat, ut corrigerent vel potius declararent quomodo in sua epistola, quam ipsi per Petrum reginarium Romanam miserant, tres substantias assererent; verebatur enim ne tres in domino constituerent voluntates. Deinde petierat per eosdem declarari quod in eadem sua epistola dixerant, quomodo sapientia sapientiam, voluntas voluntatem genuisset. cf. Mansi Tom. XI. pag. 1083. Tom. XII. pag. 23. — 7) explicitis in m. M. — 8) nexibus illigatus ibid. —

9) suae deest ap. M. — 10) sustinuit M. — 11) pronuntiantis M. —

de gloriosa conjugē vestra, domina mea Liuvigotona ¹⁾) regina progenitos habere videmini, tam carum me amicum in sincera mentis dilectione sine fraudulenta calliditate exhibere et esse polliceor, et ita cum eis in affectu dulcedinis et caritatis omnibus diebus vitae meae vivere spondeo, ut nec ipsos nec partem eorum pro quibuslibet capitulis aut ordinibus vel occasionibus quoquolibet tempore inquietare aut stimulare ²⁾) debeam nec ullum dolorem nullamque ³⁾) malitiam in corde vel animo meo contra eos amodo et deinceps quandoque retinebo aut excogitabo, neque aliquam occasionem aut argumentum enutriebo ⁴⁾), per quod aut praefata ancilla vestra sponsa mea sive jam nominati filii vestri, qui de toties dicta clementissima conjugē vestra domina mea Liuvigotona ⁵⁾) regina progeniti sunt, aut in maximum aut in modicum conturbentur vel stimulentur, excepto propter justissimas causas unde legalis mihi veritas patuerit, quas ut cum caritatis affectu ad eosdem cognatos meos quaerere debeam, mihi licentiam reservo. Et tamen ⁶⁾) de promptissima dilectione et caritate eorum nunquam recedebō ⁷⁾): nam et pro causis eorum, quas aut ipsi contra quoslibet personas habuerint aut si quicumque contra eos pro quibusdam rebus intenderint, ita usque quoad vixero, in eorumdem filiorum vestrorum adiutorio ⁸⁾) cum omni mentis meae intentione, in quantum valuerō et deus mihi dederit posse, exsurgebo et intendebo veluti si pro causa propria mea, ut nec illi damnum aut perditionem quamcumque sustineant, et negotia eorum cum dei auxilio me intendente, agente et prosequente celere ⁹⁾) ad effectum perveniant: et cetera ¹⁰⁾).

Perlectis igitur his conditionibus, quae divae memoriae Ervigius princeps praesenti principi nostro ob suorum tantum filiorum vindicationem extorserat, aliae iterum conditiones ex communi voto sese nobis retractandae obijciunt, ad quas praefatus princeps Egica in regnum ¹¹⁾) adscitus juramentorum suorum vota deo reddidit, cum se justitiam populis redditurum promisit ac ne quemquam contra justitiam laederet, jusjurandi ¹²⁾) attestatione devovit.

I.

Prima igitur conditionum illarum ¹³⁾) series pertractata ¹⁴⁾) multum ¹⁵⁾) his secundis conditionibus videtur esse contraria. Quomodo enim pro cognatis causaturus exurgens decertantibus contra eos dabit justitiae palmam, si ipse contra eos sententiam suam defendat, aut si ipse sicut juravit negotii sit objector? quis expectabitur iudicii ¹⁶⁾) terminator? aut quomodo data in populis juramenta servabit, ut nullum sicut est

1) *Leubigitone* in t., *Levitona* in m. M. — 2) *inquietari . . stimulari* M.
 3) *ullamque* M. — 4) *enutrito* M. — 5) *Leubigitone* M. — 6) *et tam* M. — 7) *recedam* M. — 8) *adiutorium* M. — 9) *celerem* M.
 10) *et cetera* deest ap. M. — 11) *in regno* M. — 12) *jurisjurandi* M.
 13) *illa* M. — 14) *pertractanda* A., et in m. M. — 15) *multis* M. —
 16) *iudicis* M. —

pollicitus contra justitiam gravet, si in tantum cognatis protectionis adminicula praestet, quamdiu negotia eorum se prosequente ad effectum videantur pertingere ¹⁾? Sic enim, sicut jam superius dictum, jurasse se ²⁾ praefatum principem constat, ut negotia eorum se intendente et prosequente ad effectum perveniant. Illigatum itaque principem utriusque partis vinculis contuentes perpendimus, quia utraque promissio simul ab eodem inculpabiliter impleri non possit, quamquam si bene res considerata tractetur, tunc ab illis primis conditionibus absolutus ostensus est, quando ad secundas has conditiones populorum jurare coactus est, quia uno eodemque compulsione auctore. utrumque confectum ³⁾ est.

Quapropter perpensis utrarumque conditionum allegationibus atque communi omnium collatione tractatis invenimus ⁴⁾ in illis conditionibus, ad quas primum hic princeps noster socio jurasse dignoscitur, sola illic ⁵⁾ proprii juris commoda cogitata; in his autem conditionibus honesti juris ⁶⁾ vota pollicita: illic ante regnum unius tuendae domus fides exacta ⁷⁾; hic post regnum inoffensa regendarum plebium vota pollicita: illic privatus amor ob defensionem filiorum protenditur ⁸⁾; hic generalis patriae et gentis affectio pollicetur: juratio illa censis forsân plurimis uni tantum domui portabit effectum; haec vero generale aequitatis servans in singulis compromissum nulli parti dabit veritatis excidium. Quid ⁹⁾ igitur ex utroque justo disputationis sine conficitur? numquid paucorum salus erit extinctio plurimorum? aut numquid tantum valere debet privatae rei commodum, quam ¹⁰⁾ generalis relevatio populorum? Absit. Quia ergo in illa juratione acceptio privatarum cogitata est personarum, in hac autem generalis protectio plebium, quae ex his duabus sit potius observanda, divina nobis pandat sententia. Scriptum est enim in Proverbiis Salomonis: *Cognoscere personam in judicio non est bonum* ¹¹⁾; Christus quoque in evangelio: *Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate* ¹²⁾; Paulo praesertim apostolo pro his ¹³⁾ specialiter praestruente: *Ut non quaeramus quod nobis utile est sed quod multis, ut salvi fiant.* Jam ergo in promptu est, quid ex his duobus salubri pietate praeponderet ¹⁴⁾; et ideo intemerata plus erunt, quae patriae sunt salubri pollicitatione jurata, quam illa quae ob unius tantum domus sunt utilitatem pollicita. Nec hoc quidem sicut dicimus, ut illa, quae pridem ¹⁵⁾ pro cognatis jurata sunt, penitus destruantur, sed potius ut unus idemque affectus populis cognatisque servetur, unum quid ex duobus unitatis gratiam

¹⁾ ad effectum pertineant (om. verbis seqq. sic enim — perveniant) in m. M. — ²⁾ dictum est jurasse M. — ³⁾ contestatus M. —

⁴⁾ pervenimus M. — ⁵⁾ illi M. — ⁶⁾ honestatis in t., honestis in m. M. — ⁷⁾ fidem exactam in m. M. — ⁸⁾ portenditur ibid. —

⁹⁾ Quod M. — ¹⁰⁾ quantum M. — ¹¹⁾ Proverb. 24, 23. —

¹²⁾ Joh. 7, 24. Deut. 1, 17. — ¹³⁾ pro his deest ap. M. — I Cor. 10, 33.

¹⁴⁾ praeponderetur M. — ¹⁵⁾ quidem M. —

redolens, neutrum dividat sed componat. Non enim possunt utraque sejuncta aequa observantiae lance servari, quia si promissa cognatis fides servetur, populis quae promissa sunt peribunt: et iterum si data in populis intemerata deo sacramenta serventur, cognatis proculdubio promissa beneficia negabuntur: nec unius partis praestatio sine alterius partis potest esse dispendio. Quid ergo? numquid ob hoc utraque juramentorum promissa solvenda sunt ¹⁾, quia singula invicem sine culpa agi non possunt? Absit. Transfundendum ergo est unum in alterum et ad unam regulam redigendum, ita ut minoris partis vota potioribus sint conjuncta, et affectus protectionis, qui privatim socio promissus est et cognatis, transfusus generaliter servetur in populis; non quo aut ²⁾ hinc aut inde promissa fides patiatur dispendium, sed quo juncta ³⁾ atque in alterutrum transfusa commune defensionis sentiat luerum. Dicimus ergo per spiritum dei et praefixam ⁴⁾ sententiam ponimus, eo in nobis loquente qui se in suo nomine aggregatis medium adesse promisit: Sic ergo ab illis vinculis juramenti, quibus socio ante juravit, principem nostrum Egicanem regem sancta synodus absolvendum elegit, ut aut cognatos ad populorum regulam dirigat aut populos in cognatorum iustam defensionem assumat, ut quasi unius patris geminisque filios utrumque uno devocans in affectu nec in cognatorum negotiis iustis favorem populorum obtendat, nec rursus in populorum quaestibus cognatis favere pertentet; ut tam in populorum, quam in cognatorum negotiis una eademque illis fides servanda sit, nec alio affectu tractandos eligat cognatos quam populos, quo indeptum ⁵⁾ coelitus regnum directo aequitatis gradiens calle nec profanationis in utrumque subeat notam, nec pietatis claudat utrisque partibus viscera.

II.

Secundo ⁶⁾ post haec nostro coetui retractanda se collatio intulit, pro conditionibus scilicet illis, quas jam dictus princeps Ervigius ob tuitionem filiorum suorum totius regni sui populos jurare coegit. Quibus inspectis et diutissime retractatis nihil illic invenimus, quod aequitati sit obvium, nihil quod ⁷⁾ pietati adversum. Occasiones tantum illic ⁸⁾ malitiae amputantur, nam justorum negotiorum aditus non excluditur; hoc enim singulariter illic servandum promittitur, quod generaliter a domino omni Christiano jubetur, scilicet ut malitia caveatur ⁹⁾, innocentia illibata servetur, frustretur nocendi propositum, admittatur negotiosum iustumque iudicium. Hoc enim si communi omnium lege servetur, et illaesum semen regium a nocibilitate servabitur, et veritas populis sine perjurii profanatione reddetur. Neque enim illic juratum ¹⁰⁾ est, ut aut causasque con-

1) Forte: non sunt. Hard. — 2) quo ut aut M. — 3) sed conjuncta M. — 4) proximam M. — 5) in adeptum M. — 6) Sententia M. — 7) quod et M. — 8) illic dicit ap. M. — 9) captatur in m. M. — 10) juramentum M.

tra filios suos nemo juvaret, aut nullus super eos ¹⁾ aequitatis iudicium promeret, ubi jam dictus princeps non solum singulis ²⁾ negotia sua judicialiter proponendi aditum tribuit, sed et scelera filiorum suorum, si qua accidissent, legibus ulciscenda permisit. Quod ergo illic non est juratum ³⁾ et tamen juratum ⁴⁾ fuisse impudenter asseritur, non devocabit populos in perjurii crimen, quia nec alligatum cernitur conditionum in serie: neque enim nobis ⁴⁾ est cohibendum, quod in illis conditionibus non invenimus esse cohibitum; recedendum tamen est a malitia et exequenda ⁵⁾ sunt negotia opportuna nec enim quorundam incauta illa dicacitas attendetur ⁶⁾, quae impudenter adstruere nititur illos tantum innoxios esse a perjurii crimine, qui negotia sua tantum visi fuerint objecisse, illos autem qui vel talia negotia iudicanda susceperint, vel huiusmodi pro aequitate adjuverint inexpiabili profanationis crimine irretiri. Haec quippe dicunt contentioso ⁷⁾ magis quam rationabili strepitu obstrepentes, nescientes videlicet, quia si negatus fuisset illic aditus iudicandi ⁸⁾, negaretur et proponendi; sed qui admisit justae propositionis negotium, non voluit prolatae aequitatis amputare iudicium, nec qui proponentem admisit potestatem iuste iudicandi iudicibus abstulit. Magna ergo stultitiae vox est haec sentire vel loqui ⁹⁾, nam e contra ecce paene per totam divinae seriem scripturae plus iudicibus praecipitur iudicare iustitiam, quam populis sua obiectare negotia. Dicit enim scriptura: *Iuste iudicate filii hominum* ¹⁰⁾; nec addidit: *Iuste proponite causas vestras filii hominum*. Numquid quia iudices iuste iudicare admonuit ¹¹⁾, ideo populis proponendi sua negotia interdixit, ideo ¹²⁾ quod de negotiis proponendis nihil protulit? Numquid super eo iudicii formula textitur, qui mutus et ¹³⁾ absque propositione sentitur? Non ergo aut iudicia sine objectis aut objecta sine iudicibus esse possunt, quo aut iudex desit causanti aut causans desit ullo ¹⁴⁾ modo iudici. Quapropter conditiones ipsae, in quibus nec veritas est praecisa, nec pietatis amputata sunt viscera, non tenebunt aut iuste proponentes ad perjurii sacrilegium aut iuste iudicantes ad profanationis reatum.

Hac igitur reddita ratione conficitur, ut ad praedictarum seriem conditionum nullus teneatur obnoxius, quisquis repulsa malitia ¹⁵⁾ contra jam dicti principis partem aut negotia sibi debita iudicibus iudicanda objecerit, aut qui talium mandata susceperit, aut testis iudex ¹⁶⁾; qui advocatus testimonium dixerit, aut iudices ipsi qui huiusmodi iuste negotia termina-

1) eos deest ap. M. — Forte: *super his* Hard. — 2) in *singulis* M. —

3) *juramentum* M. — 4) in *nobis* M. — 5) *exequenda* M. —

6) *attendit* (*attenditur?*) M. — 7) *contentiose* M. — 8) *jurandi* M. —

9) *proloqui* M. — 10) Deut. I, 16. — 11) *admonet* M. —

12) in *eo* M. — 13) *rejecitur quia mutus et in t.*, textitur qui mutus est in *m.* M. — 14) *nullo* M. — 15) *rep. a malitia* M., et Harduinus hanc vocem a redundare conjicit. — 16) *index* (?) C. Hisp. —

verint, vel hi etiam qui parti justitiam habenti simpliciter fautores extiterint ad relevationem potius miserorum currentes, quam parti cuiquam delectantes esse nocibiles. Scriptum est enim ¹⁾: *Pietas ad omnia utilis est; neque enim cessandum est a misericordiae opere, quod illo non interdictum est foedere.* Quia ergo illic justitiae aditus non negatur, consequens est ut nec pietas abnegetur: non enim plene justitiam diligit qui pietatem proximo non impendit. Sic ergo inconcussae ²⁾ pietatis servantes affectum, illud apostolicum praelegimus ³⁾ observandum, quo ⁴⁾ manifeste praecipitur: *Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi.* Hac igitur ratione praemissa, absolutis et discretis personis atque vocibus singulorum negotia ipsa, quae contra partem jam dicti piae memoriae Ervigii principis vel filiorum ejus habebantur proponenda, admisimus, definiens ut legibus canonibusque designata justitia inter oppositos et respondentes a iudicibus inconcussa servetur.

His itaque excursis, quae placido dispositionis fine conclusa sunt, damus soli deo gloriam et honorem, poscentes ejus profusissimam pietatem, ut ejus virtus atque potentia et nostrarum solvat mentium ligaturam, et glorioso amatori Christi Egicani principi nostro attribuat felicem regni retentare ⁵⁾ sceptrum, felicioris vitae ducere ⁶⁾ cursum, ac diuturnum cum pace in populis tenere imperium, eo praestante, qui est rex omnium regum et cujus regnum manet in saecula saeculorum. Amen.

Lex in confirmatione concilii generalis sub anno primo regni gloriosi Egicani ⁷⁾ principis nostri.

Discretis ⁸⁾ eximiis temporis nostri gestis synodalibus praefavescentes, quibus et doctrinae sacrosanctae fidei haurivimus ⁹⁾ copiam et indissolubilis juramenti novimus contractam esse catenam, id lege promulgata decernimus, ut ea ipsa quae inconculso canonum vigore decreta sunt ab omnibus cautissima et diligenti observatione serventur. Si quis autem his ipsis definitionibus contraire voluerit, decima suarum rerum parte mulctabitur et excommunicationis insuper sententia ferietur.

¹⁾ etenim M. — I Tim. 4, 8. — ²⁾ sic enim inconfuse M. — enim BR. atque ab hac voce deest folium, quae supersunt ad hoc concilium pertinentia atque sequentis initium comprehendens. — ³⁾ praelegimus M. — ⁴⁾ quam M., al. cum. — Gal. 6, 2. — ⁵⁾ retentass (om. voce regni) M. — ⁶⁾ reducere M. — ⁷⁾ Egicani M. — ⁸⁾ Decretis et M. — ⁹⁾ audivimus M. —

CONCILIIUM TOLETANUM DECIMUM SEXTUM

SEXAGINTA UNIUS EPISCOPORUM ¹⁾ ERA DCCXXXI.

Dum anno sexto inclyti et orthodoxi domini et principis nostri Egicanis sub die sexto Nonas Majas era DCCXXXI. unanimi-
tatis nostrae conventus in praetoriensi basilica sanctorum
videlicet Petri et Pauli aggregatus consisteret atque unusquis-
que nostrorum ex more secundum ordinationis suae tempus in
locis debitis resideret, rerum prius omnium domino devotis-
sime ²⁾ gratiarum jura persolvimus pro eo, quod nos et alter-
utrae visionis contuitu solari permisit et alternae pacis osculo
confovendo statuit, diffusis cordibus simulque et vocibus ei
precum murmura effundentes, ut sicut nos alternorum osculo-
rum impensione laetificos effecit, ita serenissimum ac religio-
sissimum praedictum Egicanem principem, cujus jussu frater-
nitatis nostrae coetus est adunatus, fidei suae conversatione
stabiliat, prorogatione justitiae munit, pacem locupletem red-
dat, impensione misericordiae fulciat, virium fortitudine roborat,
quo longaevitatis muniis cluens ³⁾ commissa sibi regni guberna-
acula discreto moderamine teneat, et commissos sibi populos
benigne regat, aequae disponat et jussu pietatis modificet.

His devotione promptissima actis coepit unionis nostrae
numerositas de rebus spiritualibus mutua collatione inter se
orsa diffundere, atque eventum rei spectatione mansuetissima
praestolari ⁴⁾. Igitur cum ea attentius agerentur, sic idem
excellentissimus princeps sanctae intentionis munimine fretus,
religione plenissimus et elucubrationis summae titulo inclytus
nostro sese coetui intulit, ac gloriosi capitis verticem cernuo
voto reclinans, nostris sese domino precatibus commendari
percensuit, propriis manibus tomum nobis deferens reserandum,
in quo suae devotionis vota et deliberationis pia desideria
sistebant stylo gratissime ⁵⁾ exarata. Omnes in commune ⁶⁾
sui oris dulciffuis exhortans oraculis ait:

En, divini cultus reverentissimi ⁷⁾ sacerdotes, quidquid
proprii oris effamine vestris sacris sensibus debui intimare,
quidquid enormis poterat diffusae elocutionis affatus exprimere,
sicut hic brevis summatimque calamo currente ⁸⁾ digessi,
unde vos ea sollicitius praelibantes gliscentibus animis per-
tractate, et tam ea, quae hic sunt insita, quam etiam alia
quaeque se reverentissimo vestro coetui ingesserint audienda

1) *LIX. episc. M.* — Quaecumque in hoc concilio praecedunt canones
desunt in A. et E., desumpta sunt ex BR. codice cum variantibus
ceterorum lectionibus. In E. 3. desideratur integrum hocce concilium.

2) *devotissima M.* — 3) *munus fruens M.* — 4) *praestolare M.* —

5) *gravissimo M.* — 6) *communi M.* — 7) *reverentissimi M.* —

8) *currenti M.*

acquisitis iudiciorum vestrorum definitionibus terminate, et firmissimo sententiarum vestrarum stylo esse permansura decernite.

Quem totum ab eo unanimitas nostra suscipiens eidem principi benediximus, eoque e nostri medio discedente, eisdem tomi seriem reseravimus, cujus dictorum textus subter annexa serie declaratur.

In nomine domini Flavius Egica rex sanctissimis patribus in hac sancta synodo residentibus. Novit, beatissimi patres, serenitatis nostrae gloriosa sublimitas synodicae advocacionis studia nutantis saeculi obstare ruinam¹⁾, et fidelibus populis congruam salutaris vitae impendere disciplinam. Quapropter orthodoxae fidei religione permotus, vestrique²⁾ optabili conventu jucundior redditus coelorum regi grates laudumque vota persolvo, quoniam praestolata aggregationis vestrae concursio praeeptionis nostrae oraculis devotissime paruit, et alternae visionis exoptata gaudia commodavit. Igitur vobis coram positus vestris precibus supernam mihi clementiam suffragari efflagitans universitatem sanctitudinis vestrae Christiana mentis devotioe convenio, ut quia ecclesiae sanctae catholicae digna speculatione perstatis³⁾, votis meis fautores sitis vestrique pontificatus meritis in regendis populis praestantiora mihi subsidia praeparatis, et consiliorum nutrimenta salubria afferatis; quo valeam sanctimoniae vestrae adminiculo fultus et regnandi gressus in pace perficere, et gentem mihi subditam pio ac discreto moderamine regere. Nam et tales vos in hoc sancto concilio adesse praeepto, quo gratia spiritus sancti corda vestra irradians in medio sit vestrorum, ut ipso docente id teneatis atque servetis, unde et mihi, qui prae omnibus multis sum criminibus deditus, et cuncto populo regiminis mei respectio divina semper opituletur. Quantis denique malis indignante deo terra quotidie vapulet, quantisque plagis vel perfidorum sceleribus contabescat, paternitati vestrae non reor esse incognita. Sed quia indubie credimus, quod transgressionem mandatorum dei digna factis recipimus, dicente domino per prophetam: *Propter hoc lugebit terra, et infirmabitur omnis qui habitat in ea*⁴⁾; opportunum satis est, ut per vos, qui divinae vocis praeconio sal terrae estis, salvationis obtineat opem. Unde venerabilem sanctitatis vestrae universitatem⁵⁾ exhortor, ut imprimis almae fidei rectitudo, quae per veram credulitatem in omni terrarum orbe diffusa expanditur, vestrae collationis eloquiis praeconetur, praedicata veraciter teneatur, retenta in arcano vestri pectoris illibata servetur. Deinde quia comperimus, quod multae dei basilicae in dispersis locis parochiarum vestrarum constitutae dum ad unius respiciunt ordinationem presbyteri, nec assidua in eis domino sacrificia

1) *ruinae* M. — 2) *coetus* add. M. — 3) *praestatis* T. 1. 2., et M.

4) Hos. 4, 3. — 5) *unitatem* in m. M. —

delibantur, et destitutae remanent atque sine tectis vel semirutae fere noscuntur, specialiter in canonibus annotetis, ut ¹⁾ unaquaeque ecclesia quamvis pauperrima, quae vel decem mancipia habere potest, sui debeat cura gubernari cultoris; caeterum si minus habuerit, ad alterius ecclesiae presbytericam pertinebit. Nam dum ex omnibus plurimae basilicae, ut praemisimus, unius sollicitudini ²⁾ rediguntur, solam est quia et viduatae persistent, et difficile sacris cultibus ordo debitus exhibetur. Quod non tantum sacerdotibus dei in culpa est, verum etiam et infidelibus Judaeis ridiculum affert, qui dicunt nihil praestitisse interdictas sibi ac destructas fuisse synagogas, cum cernant peiores Christianorum effectas esse basilicas. Pro quarum etiam reparatione a vestra universitate censendum est, ut eas unusquisque episcopus de tertiis parochialium basilicarum canonice restaurandas invigilet: qui si tertias ipsas consequi noluerit, cura sui gerendum ³⁾ est, ut presbyter destructae ecclesiae exinde commissam sibi basilicam reparet, evidentem censuram modum apponentes in canone, qualiter debet incuriosus quisque episcopus condemnari, si praescriptum pro renovandis dei templis ordinem neglexerit adimplere. Nam et hoc honorificentia vestra promulgari ⁴⁾ curabit, ut nemo episcoporum pro regii inquisitionibus exhibendis parochialium ecclesiarum jura contingat nec quascumque exinde inquisitiones exigere audeat, sed de praediis suarum sedium regio culmini solita perquisitionum obsequia deferat, nihilque de rebus earundem parochialium ⁵⁾ ecclesiarum causa stipendii ejuspiam dare praesumat: quod si fecerit, duorum mensium spatio excommunicari se noverit. Interea id praecipue a vobis procurandum est, ut ubicumque idolatriam ⁶⁾ vel diversos diabolicae superstitionis errores repereritis aut qualibet relatione cognoveritis, ad destruendum tale facinus ut veri ⁷⁾ Christi cultores cum iudicibus quantocius insurgatis, et quaequae ⁸⁾ ad eadem idola a rusticis vel quibusque ⁹⁾ personis deferri inveneritis ¹⁰⁾, tota vicinis conferenda imbi ecclesiis conferatis. Pro quo etiam extirpando scelere edictum tale in regulis apponatis, ut quicumque antistes hujusmodi nefas agi permiserit vel peractum in sua dioecesi protinus abolere distulerit, a loci sui officio pulsus unius anni excursu sub poenitentiae maneat religatus lamento, alio tamen principali electione ¹¹⁾ ibidem constituto, qui possit hujus institutionis ordinem servare et populo Christiano bonae conversationis tramitem pandere, postmodum ad suae sedis ordinem reversurus. Sed et quod his potius est, zelo dei zelantes abrogandam Judaeorum utriusque

---

¹⁾ ut deest ap. M. — ²⁾ sollicitudine M. — ³⁾ cui si . . voluerit . . gerenda in m. M. — ⁴⁾ promulgare M. — ⁵⁾ parochiarum M. — ⁶⁾ idolatriam M. — ⁷⁾ vere M. — ⁸⁾ quaequae M. — ⁹⁾ quibuscumque M. — ¹⁰⁾ perveneritis M. cf. Conc. Tolet. XIII. (p. 333 not. 6) et XVI. — ¹¹⁾ A regibus Gothorum episcopos nominari solitos constat e Conc. Tolet. XII. c. 6. Mansi. —

sexus perfidiam radicibus demite, ut et legum nostrarum sententias, quae ob perfidiam eorum et in praeteritis editae et hodierno sunt tempore conditae, omni valeant robore subnixae; et excessus¹⁾ nequitiae ipsorum earundem legum dispareant sanctione: sic quoque ut juxta novellae legis nostrae edictum nemo ex iisdem Judaeis in perfidia²⁾ durantibus ad cataplum³⁾ pro quibuslibet negotiis peragendis accedat, neque quodcumque cum Christianis commercium agere audeat, quo⁴⁾ merito cum propheta dicatis: *Nonne qui te oderant⁵⁾, domine, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam?* Ex quibus igitur Hebraeis vel uxoris ac filiiis eorum si quis deinceps ad catholicae fidei regulam integerrima devotione conversus extiterit, abnegans ex toto genuinae praevaricationis errores vel caerimonias omnesque parentalium rituum sectas, ab omni exutus jugo maneat functionis, quam pridem in errore praestitutus publicis utilitatibus exsolvere consuevit: sic quoque ut⁶⁾ in ceteris incredulis ejus redundetur functio pensionis, quos adhuc nefanda retinuerit obstinatio parentalis. Inter cetera tamen obscenorum crimen illud de concubitoribus masculorum extirpandum decernite, quorum horrenda actio et honestae vitae gratiam maculat, et iram coelitus superni vindicis⁷⁾ provocat. Et quia plerique perfidorum cothurno superbiae dediti non ex deo regale fastigium sed solo jactantiae tumore appetere dignoscuntur, quicumque amodo ex palatinis, cujuslibet sit ordinis vel honoris persona, in necem regiam vel exodium gentis ac patriae Gothorum fuerit conatus intendere, aut quodcumque conturbium intra fines Hispaniae tentaverit excitare, tam ipse quam omnis ejus posteritas ab omni palatino expulsa officio sub tributali impensione fisco debeant perpetim inservire, amissis insuper cunctis facultatibus propriis, quas cui voluerit licenter conferat clementia principalis. Cuncta vero quae in canonibus vel legum edictis depravata consistunt aut ex superfluo vel indebito conjecta fore patescunt, accommodante serenitatis nostrae consensu in meridiem lucidae veritatis reducite, illis procul dubio legum sententiis reservatis, quae ex tempore divae memoriae praecessoris nostri domini Chindasvinti⁸⁾ regis usque ad⁹⁾ tempus domini Wambanis principis ex ratione depromptae ad sinceram justitiam vel negotiorum sufficientiam pertinere noscuntur. Varia quoque populorum negotia, ceteraque sceleratorum hominum gesta fidei sanctae contraria ita vestri examinatione judicii canonice ac legaliter finiantur, ut nec justitia praetereat nec severitas legum ex omnibus intercurrat; qualiter dum in his omnibus vos amor Christi reddiderit fervidos, et aequitatis catena constrinxerit nexos, non solum in hoc saeculo sanctitatis dono

1) accessus E. 4. T. 1. 2, et M. — 2) in perfidiam M. — 3) Praetorium ubi causae aguntur. M. — 4) quod M. — 5) oderunt M. Psalm. 139, 21. — 6) et M. — 7) judicis M. — 8) praedecessoris .. Cindasvinti M. — 9) in M. —

perspicui maneatis, sed et aeternis praemiis in perpetuum floreatis; quia tunc me a domino cum plebe mihi credita a peccatis elui credo, cum discussio iudicii vestri in examinandis causis talis praecesserit, quae in nullo tramite veritatis oberret. Hoc solum vos, honorabiles dei sacerdotes, cunctosque illustres aulae regiae seniores, quos in hoc concilio nostrae serenitatis praeceptio vel opportuna interesse fecit occasio, per inseparabilem omnipotentis dei potentiam adjuramus, quia in praefatis dirimendis negotiis, quae se vestro coetui audienda emergerint¹⁾, nulla personarum vel muneris inceptio intercurrat, nullus se favor interserat, nulliusque tepiditatis incuria promulgare justitiam, quae deus est, obstrepat, sed puro examinationis libramine causarum iurgia terminantes et justa dei iudicia vobis prae oculis apponentes, unicuique parti aequitatem pandere procuretis, quatenus ex hoc nostrae mansuetudini praestolata a deo mercedis praemia conquiratis, et rectitudini vestri iudicii coram nobis honorabiles sitis, atque ante deum semper honorum operum gratia polleatis.

Datum sub die septimo Calendas Majas anno feliciter sexto regni mansuetudinis nostrae, Toletu.

Reserato igitur tomo, et quaequae ejus series retentabat diligenti indagine²⁾ perlustrantes, immensi mole gaudii cordium nostrorum arcana exaestuant. Proinde ferventioribus animis in laudem dei nostri hymnorum libet cantica roborare³⁾, quod religiosissimi et orthodoxi principis nostri intimum⁴⁾ igne sui amoris ita reddiderit fervidum, ut totius nostrae adunationis collegium prudentissimis ac salutaribus sui oris affatibus crediderit exhortandum, perbenigne nos admonens ut dignorum speculatorum more ecclesiae dei navem, quam dispensationis superna in vasti hujus salis gurgitibus gubernandam suscepimus, salutarium remigiorum gubernaculis ad consummatae salutis portum incolumem perducamus, et in defensione ejus quotidianis lucubrationibus operam demus, vigilantes et custodientes vigiliis noctis super nobis creditos greges: ita nempe, ut verborum spiritualium concrepantibus tubis et sanis membrorum compaginibus⁵⁾ ne⁶⁾ securitatis torpore depressa diversorum lapsuum incurrat⁷⁾ decipula, salutaria sine intermissione ministremus munimina, et infirmis artubus diversis utpote aegrimoniorum vulneribus sauciatis congrua medicamina apponamus, quo facilius queant et veterosa ulcera radicitus evelli et remedia exoptatae salutis nancisci. At nunc quoniam ad haec implenda nullum nostrorum sine adjumento omnipotentissimae trinitatis cernimus esse idoneum, ideo conspiciuum satis et necessarium perpendimus, ut quia corde creditur ad justitiam, oris autem confessio fit ad salutem⁸⁾, ipsius

1) emergerunt M. — 2) indagatione M. — 3) roborare M. —
 4) intimo M. — 5) compaginibus T. 1. 2., et M. — 6) nec M. —
 7) incurrant M. — 8) Rom. 10, 10. —

sanctae trinitatis mysterium, qui est unus deus, a quo nos expetere convenit ut digni ecclesiae suae pastores existere mereamur, proprii oris confessione promamus, et utpote mortali ore, quantum ipse jusserit praelargiri laudum insignia praecinamus, quatenus universae definitiones, quae nostro affectu ¹⁾ extiterint editae, superpositae fundamento firmissimo inconcussae persistent et justitiae robore subnixae saeculis infinitis perdurent.

Credimus et confitemur etc. ²⁾.

Hujus etenim fidei ecclesia sancta catholica baptismatis aqua abluta, Christi sanguine pretioso redempta, quae neque in fide habet rugam neque maculosi perfert operis notam, insignibus pollet, virtutibus cluit ³⁾, sanctique spiritus donis referta coruscat: quae etiam cum Jesu Christo domino nostro capite suo, cujus corpus esse nequaquam ambigitur, est perenniter regnatura, atque omnes qui nunc in ea minime consistunt sive constiterint aut ab ea recesserint sive recesserint aut peccata in ea relaxari diffidentiae malo negaverint, nisi poenitudinis ope ad eam redierint et quaequae ⁴⁾ Nicaena synodus servanda decrevit, Constantinopolitanus conventus venerari instituit, Ephesini primi concilii amplecti auctoritas sanxit atque Chalcedone sanctorum unanimitas vel reliquorum conciliorum sive etiam omnium venerabilium patrum in fide sancta recte viventium edicta custodiri praecipunt, absque aliquo dubietatis naevo non crediderint, perpetuae damnationis sententia ulciscuntur atque in fine saeculi cum diabolo ejusque sociis ignivomis rogis cremabuntur. Sanctae etenim fidei mysterium oris nostri confessione pandentes, ad capitula, quae ob disciplinam ecclesiasticam moresque male errantium componendos necessaria sunt, unanimatis nostrae articulum flectamus, et quae opportuna sunt decretis capitulis definimus ⁵⁾.

I.

Licet in condemnatione perfidiae Judaeorum numerosas antiquorum patrum sententiae ac leges promulgatae nitescant, tamen quia, ut prophetale vaticinium ⁶⁾ propter eorum duritiam narrat, peccatum Judae scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, super petram duriores effecti in obstinationis suae caecitate perdurant. Satis est conspicuum, ut catholicae ecclesiae murus machinis infidelitatis eorum crebrius proteratur, quo aut tandem corrigantur inviti aut valide sic ⁷⁾ atterantur ex domini in aeternum judicio perituri. Nam peritorum medicorum est consuetudo laudabilis, ut aegris diversarum aegri-moniarum incommodis laborantibus studiosius medendi arte occurrant quoad usque salutis medelam recipiant ⁸⁾. Quinimmo

1) effectus M. — 2) Recensetur uberior fidei confessio, quam omni-mus. — 3) claruit T. 2., claret M. — 4) quaeque M. — 5) definiamus M. — 6) Jerem. 17, 1. — 7) valde in stylo M., valide stylo B. 4. valde in stylo T. 1. 2. — 8) Verba: quoad usque — recipiant desunt ap. M. —

quoniam gloriosissimi et amatoris Christi Egicani principis nostri fervens intentio et prompta devotio ejus admirabilis medelae peritiam his adhibere contendit, quatenus aut convertantur ad fidem aut in perfidia perdurantes acrioribus sedule mulctentur stimulis, proinde eo hortante ¹⁾ pariter et jubente delegit nostrae unanimis conventus, ut quidquid eorum sententiae vel leges qui nos in fide catholica praecesserunt ad obtinendam eorum perfidiam continere noscuntur, ab omnibus senioribus ²⁾ cunctisque judicariam curam habentibus studiosius in eis nihilominus compleantur, et ea quae nunc a nobis instituantur votis ferventioribus conserventur; ita nempe, ut quicumque ³⁾ eorum ad Christum plena mentis intentione converterint ⁴⁾ et fidem catholicam absque aliquo infidelitatis fisco servaverint, ab omni functione ⁵⁾, quam sacratissimo fisco persolvere consueti sunt, cum his quae habere potuerint securi extorresque ⁶⁾ persistent; eandemque ⁷⁾ impensionem hi, qui in infidelitate sua perstiterint, publicis utilitatibus in integritate persolvant. Ipsi vero, qui ab errore suo conversi extiterint, suis tantum utilitatibus ut ceteri ingenui vacent, et negotia sua agentes quidquid pro publicis indictionibus a principe eis fuerit imperatum, ut veri Christicolae expediant. Nam id aequitatis ordo deposcit, ut qui fide Christi decorantur coram omnibus ⁸⁾ nobiles atque honorabiles habeantur. Legem sane illam, quae de ⁹⁾ praefatis capitulis ob eorundem proterendam duritiam a domino nostro Egicane principe nuper est edita, firmamus et per hujus constitutionis nostrae decretum invulsiibile ¹⁰⁾ robur eam obtinere censemus.

II.

Manifestissime liquet, quod hostis humani generis, ut apostolus ¹¹⁾ narrat, per mundum *rugiens currat, quaerens quem devoret*, nam diverso tergiversationis suae astu quam plurimos insipientium decipiens suis eos decipulis irretire non cessat, et cum dominus praecipiat: *Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem, quae est in coelo desuper et quae in terra deorsum* ¹²⁾, et reliqua; et iterum: *Non facietis* ¹³⁾ *idolum et sculptile nec titulos erigetis nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum* ¹⁴⁾; rursusque: *Dominum deum tuum adorabis et ipsi soli servies* ¹⁵⁾; illi diversis suadelis decepti cultores idolorum efficiuntur, veneratores lapidum, accensores facularum, excolentes sacra fontium vel arborum ¹⁶⁾, auguratores quoque seu praecantores, multaque alia quae perlongum ¹⁷⁾ est enarrare. Et quia ille nec

¹⁾ *hortante* in t., *eo orante* in m. M. — ²⁾ *sacerdotibus* Æ. BR. E. 4. T. 1. 2. U. G., et M. — ³⁾ *quique* M. — ⁴⁾ *se converterint* M. — ⁵⁾ *exactione* M. — ⁶⁾ *extorresque* in m. M. — ⁷⁾ *eandem* M. — ⁸⁾ *hominibus* BR. E. 4. T. 1. 2., et M. — ⁹⁾ *in* BR. — *de om.* a M. — ¹⁰⁾ *invulsiibile* BR. E. 4. T. 1. 2., et M. — ¹¹⁾ I Petr. 5, 8. — ¹²⁾ Exod. 20, 4. — ¹³⁾ *vobis* add. M. — ¹⁴⁾ Levit. 26, 1. — ¹⁵⁾ Deuter. 6, 13. — ¹⁶⁾ cf. Conc. Tolet. XII. c. 11 (p. 330). — ¹⁷⁾ *longum* M. —

conditor eorum est nec dominus ac redemptor, summopere rectoribus ecclesiarum dei convenit studere, ut quos maligna persuasione per diversa sacrilegia sibi hostis idem subdiderat ¹⁾, de ejus jure tollentes suo eos restituant creatori. De quibus videlicet sacrilegiis extirpandis quoniam multimoda sanctorum patrum in diversis conciliis clarent edicta, ea ²⁾ vigilaci sensuum indagazione perlustravimus ac discreto gravitatis pondere eorum ³⁾ instituta perpendimus; et quia debitae rationes ⁴⁾ plenitudine nitent, cum consensu ac ferventissimo jussu religiosissimi domini nostri Egicanis regis instituentes decernimus, ut omnes episcopi seu presbyteri vel hi qui iudicandis causarum negotiis praesunt solerti cura invigilent, et in cujuscumque loco praemissa sacrilegia, vel quaelibet alia, quae divina lege prohibentur vel sanctorum patrum cohibent instituta, venerantes quosque ⁵⁾ aut facientes repererint, cujuscumque sint generis aut conditionis, statim secundum praedictarum sententiarum seriem emendare et extirpare non differant, et insuper ea, quae in eodem loco sacrilegii ⁶⁾ oblata fuerint, in vicinis ecclesiis coram ipsis, qui hoc voto sacrilego dedicanda crediderant habenda perpetim offerantur ⁷⁾. Quod si forsitan episcopus aut presbyter seu etiam iudex ad quem locus ille pertinuerit, manifestissimum ac probatissimum cujuspiam sacrilegii facinus praenoscens hoc ardenti voto emendare neglexerit, loci sui dignitate privatus anni unius spatio erit sub poenitentia constitutus; loco suo in postmodum rediturus, scilicet ut in eodem tempore, quo ille a loci sui propulsus fuerit officio, specialiter a principe eligatur, qui timore domini plenus et ut Phinees spirituali ⁸⁾ zelo accensus cum iudicibus sibimet ut diximus junctis ⁹⁾ et sacrilegium quod invenerint omnimode extirpent, et ab omni populo iram domini arceant. Si quis vero pro talium defensione obstiterit ¹⁰⁾ sacerdotibus aut iudicibus ut ea nec emendent ut debent, nec extirpent ut condecet, et non potius cum eis exquiratores, ultores seu extirpatores tanti criminis extiterit, sit ¹¹⁾ anathema in conspectu individuae trinitatis, et insuper, si nobilis persona fuerit, auri libras tres sacratissimo fisco persolvat ¹²⁾; si inferior, centenis verberibus flagellabitur ac turpiter decalvabitur, et medietas rerum suarum fisci viribus applicabitur.

III.

Sicut cordis corporisque munditia homines deo proximos facit, ita incestivae pollutionis actio a deo alienos statuit, et sicut sodomiticis populos horrenda nimiumque detestanda patratio igne coelitus confluenti exurendos in praeteritis ¹³⁾ tradidit, ita talibus immunditiis homines deditos aeternae damna-

1) subjecerat BR: E. 4. T. 1. 2., et M. — 2) es om. a M. —
 3) horum M. — 4) rationis M. — 5) quoque M. — 6) sacrilego
 in t., sacrilegii al. sacrilegio in m. M. — 7) auferantur M. —
 8) specialit M. Num. 25, 7. — 9) iunctis M. — 10) si qui .. obstiterit ..
 11) extiterint, sint M. — 12) exsolvat M. — 13) peccatis M. —

tionis rogas consumet, loquente domino per prophetam: *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustione et cibus ignis*¹⁾. At nunc quoniam haec funesta actio et sodomiticae operationis malum multos sauciasse perpenditur, adeo nos ob hujus foedissimae causae extirpandam consuetudinem zelo domini ardentibus omnes in commune sancimus, ut qui²⁾ hujus nefariae actionis patratores extiterint, quique in his turpitudinibus sese implicari permiserint et contra naturam masculi in masculos hanc turpitudinem operaverint: siquidem episcopus, presbyter aut diaconus fuerit, de proprii honoris gradu dejectus perpetui exilii manebit damnatione percussus; si vero cujuslibet ordinis, gradus sive³⁾ personae, et alterius⁴⁾ colluvionis noxiis reperi fuerint implicati, illius legis quae de talibus est edita nihilominus ferientur⁵⁾ sententia atque ab omni Christianorum sint alieni caterva, et insuper centenis verberibus correpti ac turpiter decalvati exilio mancipentur perpetuo; ita ut⁶⁾ nisi tam eos, qui religionis cultum turpasse visi fuerint, quam etiam alios ut diximus cujuscumque ordinis homines digna satisfactio poenitentiae accipere corpus et sanguinem Christi in fine permiserit, aut Christicolarum societati redierit⁷⁾, nec in exitus die secundum canonum instituta communionis perceptione se noverint relevari nec catholicorum coetui aggregari.

IV.

Ad hoc sacerdotalis institutio⁸⁾ debet sine dubio promulgari, ut et vitia inolita austerissima falce poenitentiae desecet, et ulcus, quod subito⁹⁾ in membrorum compagibus exortum sauciat ac serpit, rigidae inventionis¹⁰⁾ conatu usquequaque detruncet. Quorundam etenim hominum tam grave inolevit desperationis contagium, ut dum fuerint pro qualibet negligentia aut disciplinae censura mulctati aut pro sui purgatione sceleris sub poenitentiae satisfactione custodiae mancipati, incumbente desperationis incommodo se ipsos malunt aut laquei¹¹⁾ suspensio enecare aut ferro vel aliis mortiferis casibus interimere, et nisi praeventi cujuslibet rei occasione suam nihilominus diabolus in eis perficit voluntatem; proinde huic nequissimae suadellae cupientes ponere finem et malagmam¹²⁾ congruam tali aegrimoniae providere, coetus nostri decernit sacratissima unio, ut quicumque talibus decipulis irretitus interemptionis evaserit casus, duorum mensium spatio et a catholicorum collegio et a corpore et a Christi sanguine sacro manebit omnimode alienus; quia oportet ut per poenitentiae censuram pristinae reddatur spei atque salutis, qui animam suam per desperationem conabatur diabolo sociare.

V.

Quamquam in praeteritis¹³⁾ sanctorum patrum de diversis

1) *ex illis M.* Jes. 9, 5. — 2) *quicumque M.* — 3) *vel M.* — 4) *talibus M.* — 5) *feriantur M.* — 6) *ut om. a M.* — 7) *reddiderit M.*

8) *Conc. Bracar. I. c. 16.* — 9) *dudum M.* — 10) *inventionis M.* —

11) *laqueo M.* — 12) *cf. Sapient. 16, 12.* — 13) *Conc. Tarrac. c. 8. Bracar. II. c. 2. Emerit. c. 16.* —

causis sententiae enitescant, sed et nunc quae tempore ordini-
 que congruent¹⁾ ordinato jure instituenda sunt. Nam sicut
 antiquitas de causis ingruentibus edicta multimoda edidit, ita
 nunc nostri temporis aetas de his, quae occurrunt, ut fiant²⁾
 convenit. Quapropter in medio coetus nostri deducta est quo-
 rundam consuetudo inordinata sacerdotum, qui parochias suas
 ultra modum diversis exactionibus vel angariis comprimunt vel
 quod quampures ecclesiae destitutae persistent³⁾. Idcirco
 unio nostrae adunationis⁴⁾ decernit atque instituit, ut tertias,
 quas antiqui canones de parochiis suis habendas episcopis
 censuerunt, si eas exigendas crediderint, ab ipsis episcopis
 dirutae⁵⁾ ecclesiae reparentur; si vero eas maluerint credere⁶⁾,
 ab earundem ecclesiarum cultoribus sub cura et sollicitudine
 sui pontificis reparatio eisdem est adhibenda basilicis. Quod
 si omnes ecclesiae aut incolumes fuerint aut quae dirutae⁷⁾
 erant reparatae extiterint, secundum antiquorum canonum in-
 stituta tertias sibi debitas unusquisque episcopus si voluerit
 assequi, facultas illi omnimoda erit, ita videlicet, ut citra
 ipsas tertias nullus episcoporum quidpiam pro regis⁸⁾ in-
 quisionibus a parochiis ecclesiis exigat, nihilque de praediis
 ipsarum ecclesiarum cuiquam aliquid causa stipendii dare praesumat.
 Sed et hoc necessario instituendum delegimus, ut
 plures ecclesiae uni nequaquam committantur presbytero, quia
 solus per totas ecclesias nec officium valet persolvere, nec
 populis sacerdotali jure occurrere, sed nec rebus earum nec-
 cessariam curam impendere: ea scilicet ratione, ut ecclesiae,
 quae usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat sa-
 cerdotem; quae vero minus decem mancipia habuerit, aliis
 conjugatur ecclesiis. Si quis sane episcopus⁹⁾ hanc nostram
 institutionem parvipenderit, et quispiam¹⁰⁾ exinde temerandum
 crediderit, duorum mensium spatiis se noverit excommunicatione
 mulctari, ita nempe, ut postquam ab¹¹⁾ excommunicationis
 interdicto ad ordinis sui remeaverit locum, cunctas hujus can-
 onis sanctiones modis omnibus studeat implere¹²⁾.

VI.

Licet multae sanctorum patrum in fide sancta nobis praecedentium de rebus necessariis sententiae promanaverint, tamen quia et nunc usque numerosa¹³⁾ ultra quam oportet fieri praenoscentur, adeo¹⁴⁾ necessarium duximus illicitis ausibus ponere terminum. Ad conventus etenim nostri agnitionem delatum est, quod¹⁵⁾ in quibusdam Hispaniarum partibus quidam sacerdotum, partim nescientia impliciti, partim temerario ausu provocati¹⁶⁾, non panes mundos et ex¹⁷⁾ studio praeparatos supra mensam domini in sacrificio offerant, sed passim,

1) congruant M. — 2) faciat M. — 3) persistent M. — 4) unio congregationis in m. M. — 5) reddere M. — 6) diruptae M. — 7) regis M. — 8) episcoporum M. — 9) quidpiam M. — 10) ab hoc M. — 11) adimplere M. — 12) numerosae M. — 13) ideo M. — 14) eo quod M. — 15) provocati M. — 16) ex om. a M. —

quomodo unumquemque aut necessitas impulerit aut voluntas coegerit, de panibus suis usibus praeparatis crustulam in rotunditate ¹⁾ auferant, eam ²⁾ super altare cum vino et aqua pro sacro libamine offerant: quod factum nequaquam in sacrae auctoritatis historia uspiam gestum perpenditur. Nempe etenim per Matthaeum evangelica veritas inquit: *Coenantibus autem eis accepit Jesus panem et benedixit ac fregit*; item per Marcum: *Et manducantibus illis accepit Jesus panem et benedicens fregit et dedit eis*; rursusque per Lucam: *Accepto pane gratias egit et fregit et dedit eis* ³⁾; item Apostolus: *Dominus Jesus in qua nocte tradebatur accepit panem et gratias agens fregit et dixit: Accipite et manducate, hoc est corpus meum* ⁴⁾. Denique quid aliud innuitur, nisi quia panem integrum accipiens et benedicendo confrangens ⁵⁾ particulatim unicuique discipulorum sumendum contradidit? Quod et nos in postmodum facturos edocuit haud dubie significans, quod omnis buccella panis, non omnis panis buccella. Unde et in subsequentibus ait, dum suum traditorem mallet significare: *Cui buccellam panis porrexero, ipse est* ⁶⁾. Ac proinde quia et redemptoris verba testantur, quod panem integrum accipiens ⁷⁾ non buccellam, quem post benedictionem confringens ⁸⁾ suis particulatim discipulis dederit, et Paulus apostolus similiter nihilominus narrat, quod panem acceperit et gratias agens confregerit, nec non et illud, quod Christus de quinque panibus confRACTIS turbam refecerit; quid aliud instruit ⁹⁾ nos, nisi ut panem integrum sumentes super altaris ejus mensam benedicendum ponamus, non particulam panis, quod caput nostrum nequaquam fecisse perpendimus? Nam si homo suae vitae diligentiam studiosius adhibere procurat, quanto magis sacris dei cultibus ¹⁰⁾ nitorem debitum exhibere summopere debet? Unde temeritatis hujus aut nescientiae cupientes terminum ponere, id unanimitatis postrae delegit conventus, ut non aliter panis in altari domini sacerdotali benedictione sanctificandus praepnatur ¹¹⁾, nisi integer et nitidus, qui ex studio fuerit praeparatus, neque grande aliquid, sed modica tantum oblata secundum quod ecclesiastica consuetudo retentat; cujus reliquiae aut ad conservandum modico loculo absque aliqua injuria facilius conserventur, aut si ad sumendum ¹²⁾ fuerit necessarium, non ventrem illius qui sumpserit gravis farcininis onere premat, nec quod in digestionem vadat, sed animam alimonia spirituali reficiat; ita nempe, ut ab his qui eas sumpserint priscorum canonum instituta serventur. Igitur quicumque hoc decretum nostrum temerandum crediderit, animadversioni divini iudicii subiacebit et anni unius spatium a communione alienus manebit.

1) rotunditatem M. — 2) eamque M. — 3) Math. 26, 26. Marc. 14, 22. Luc. 22, 19. — 4) I Cor. 11, 23. sq. — 5) confringens M. —

6) Joh. 13, 26. — 7) acceperit in m. M. — 8) confringens M. —

9) instituit M. — 10) cultoribus in m. M. — 11) proponatur M. —

12) consumendum M. —

VII.

Grandis populo datur emendationis correctio, si gesta synodalia dum quandoque peraguntur relatione pontificum in suis parochiis publicantur. Et ideo plena decernimus unanimitate connexi, ut dum in qualibet provincia concilium agitur¹⁾, unusquisque episcoporum admonitionibus suis infra sex mensium spatia²⁾ omnes abbates, presbyteres, diacones atque clericos seu etiam omnem conventum civitatis ipsius ubi praeesse dignoscitur, nec non et cunctam dioecesis suae plebem aggregare nequaquam moretur, quatenus coram eis publice omnia reserata de his, quae eodem anno in concilio acta vel definita extiterint, plenissime notiores efficiantur³⁾. Profecto etenim pravorum severitas extirpatur, dum canonica instituta ad agnitionem eorum observanda modis omnibus deducuntur, ita scilicet, ut quaequae⁴⁾ sunt aut in praeteritis gestis aut praesentibus constitutis, nullus his contradicere audeat⁵⁾, nullus ea reverberare praesumat, nullus non implere contendat. Quod si quisquam ea aut parvipendenda crediderit aut contemnenda delegerit aut contra haec inobedientia tumidus, surruratione plenus, invidia incensus et laceratione perfunctus, nec non potius earundem definitionum⁶⁾ extiterit fautor benevolus, sententia excommunicationis duorum mensium curriculo persistet usquequaque mulctatus.

VIII.

Dum sanctae actionis studia ac fervidae intentionis vota longe lateque diffusa principali exhibitione cunctis patule liquent, et⁷⁾ ecclesiae sanctae catholicae obtutibus luce clarius entescunt, cogunt adunationis nostrae conventum quidpiam salutaris provisione⁸⁾ depromere, et causa retributionis proli ejus aliquid congruum aut expedibile promulgare, quo et parentali exhibitioni⁹⁾ pro bene gestis videamur aliquantulum operum beneficentiae reddere, et sobolem ejus pia defensionis ac tuitionis necessario munimine praemunire. Gloriosissimus etenim ac serenissimus dominus noster Egica rex ferventissimi amoris Christi igne succensus et sanctae actionis ope perfunctus, inimicorum Christi perfidiam, illud prophetale vaticinium sequens: *Nonne qui oderant te deus, oderam illos et super inimicos tuos tabescebam*¹⁰⁾? utpote verus Christicola obnoxius¹¹⁾ proterere decernit, ecclesiae dei statum vigilans instantia roborare disponit, sanctis dei basilicis sese munificum exhibet, tributorum impensiones populis moderamine discreto remittit¹²⁾, maligna contra se obstinatione agentibus animi liberalitate gratissima ac piae miserationis instantia ignoscere consuevit,

1) agitur in m. M. — 2) spatium M. — 3) coram eis plenissime omnia reserret quae eodem anno in concilio acta vel definita noscuntur in m. M. — 4) quae M. — 5) Verba: nullus — audent desunt ap. M. — 6) institutionum M. — 7) et om. a M. — 8) promissione M. — 9) exhibitione M. — 10) Psalm. 139, 21. — 11) obnoxios M. — 12) submittit A., omittit Æ. —

multos quoque qui confracti sunt liberos secundum prophetam ¹⁾ omne onus dirumpendo in ingenuitatis statu reformat, atque in diversis sanctae vitae studiis sese exercendo praepollet. Quocirca quoniam pro tot tantisque beneficiis quae multimoda devotione ²⁾ ecclesiae dei vel gentis suae populis futuris prorogare studet, quid aliud illi unanimitas nostra condigne respondeat invenire non praevalet; id salutaris providentia, quae semper est utilis, immo semper est utile quod veram pertinet ad salutem, decernit atque instituit, ut ejus filiis, ut praemisimus, fortia tuitionis ad futurum adminicula promulgemus, contestantes per nomen illud cui cuncta coelestia et terrestria genuflectunt, omnes praesentes et absentes seu etiam futuris temporibus subsequentes sacerdotes vel principes seu cujuscumque honoris aut ordinis homines, ut nullus ad futurum posteritati ejus atque his qui gloriae suae filiis vel filiabus conjuncti esse noscuntur seu qui adhuc ³⁾ conjuncti non sunt sed forte sunt conjungendi, injustas laedendi occasiones exquirat; nullus occulte vel publice per quae abdicentur contra eos malitiae vota extendat; non eos gladio vel qualibet perniciose factione interimat; nullus consilium vel opus, quibus injuste dejiciantur vel nudentur rebus, exhibeat; nullus his injuste violentum tonsurae signaculum imprimat; nullus vestem contra ordinem filiabus suis atque nuris mutare praesumat; nullus etiam extra evidentis culpa indicium aut exiliis ⁴⁾ eos relegandos inducat aut eorum corporibus quarumlibet truncationum vel flagellorum inferat detrimentum. Denique licet haec, quae praemissa sunt, aequissime digesta existant, tamen quia ejusdem gloriosi nostri domini tantum emicat devotio prompta, ut ea ipsa nequeant ei ad complementum vicem patientiae ⁵⁾ reddere debitam: ob hoc universitatem nostram adjuvare saluberrime convenit, ut tam per omnes civitates vel loca, in quibus sedes episcoporum esse noscuntur ad regni ejus ditionem pertinentes, quam etiam per eorundem episcoporum dioeceses, excepto passionis dominicae die, quando altaria denudata persistunt, nec cuiquam in eo ⁶⁾ die missarum licet solemnia celebrari ⁷⁾, cunctis aliis diebus, quibus idem dominus noster in hac vita superstes extiterit, pro eo vel pro cunctis ejus filiis vel filiabus aut pro his qui jam matrimoniali sunt jure conjuncti, adhuc qui ⁸⁾ sunt conjungendi seu pro nepotibus vel suis omnibus sacrificiorum domino libamina dedicentur, pia orationis vota solvantur ac cum gratiarum actione superno numini commendentur, desideria ⁹⁾ in eis bona quotidie multiplicentur, adversantium eorum conamina virtute suae dexterarum confringantur, indulgentia et gratia eis a sua misericordia conferatur, et ¹⁰⁾ suae potentiae defensione protecti antiqui hostis decipula evadant, et caritate

1) Jes. 58, 6. — 2) devotio M. — 3) Verba: conjuncti esse noscuntur seu qui adhuc desunt ap. M. — 4) ex illis M. —

5) In coll. Hisp. semper: patientiae. — 6) eodem M. — 7) celebrare M. — 8) adhucque M. — 9) quia si desideria M. — 10) ut M.

ac vitae longaeuitate pollentes adire mereantur post transitum sidereas mansiones.

IX.

Sicut summum bonum est valdeque conspicuum superno numini amanter fideliterque inhaerere ejusque praeceptionibus ¹⁾ patientiam votis gliscentibus exhibere, ita consequens bonum est post deum regibus, utpote jure vicario ab eo praelectis, fidem promissam quæmque inuolabili cordis intentione servare, et nulla contra eos ²⁾ occasione quidquam nocibilitatis excogitare nihilque nequius definire, dicente domino: *Nolite tangere Christos meos* ³⁾, et iterum David: *Quis enim extendet* ⁴⁾ *manum suam in Christum domini et innocens erit?* item ipse cuidam comminans: *Quare non timuisti mittere manum tuam, ut occideres Christum domini* ⁵⁾? Unde opportunum satis est, ut sponsio principibus compromissa absque alio fraudis naevo custodiatur, et fides eis reddita nullis factionibus nullisque etiam nequitiae machinationibus temeretur. Nam si nudi ⁶⁾ tantum verbi pollicitatio qualibet occasione violetur, criminis denotatione censetur; quanto magis si fides regibus sub jusjurandi attestatione promissa nequaquam profanari ⁷⁾ pertimescatur? Est enim quorundam saecularium et quod pejus est sacerdotum improbanda satis obstinatio animarum ⁸⁾, ut ⁹⁾ fidem suis principibus sub juramento promissam observare contemnunt ¹⁰⁾, et verborum fucio juramenti obnubilant ¹¹⁾ promissionem, dum in arcano pectoris retentant ¹²⁾ infidelitatis perversitatem, et dum scriptum est ¹³⁾: *Non assumes nomen domini dei tui in vanum, nec enim habebit insontem dominus eum qui assumpserit nomen domini dei sui frustra* ¹⁴⁾; et iterum: *Non perjurabis in nomine meo nec pollues nomen domini dei tui, ego dominus* ¹⁵⁾; rursusque: *Maledictus omnis qui jurat in nomine dei sui mendaciter*; illi jurantes fidem promissam temerare non metuunt, et juramenti sui pollicitationem praevaricare nullatenus pertimescunt. Unde quia ¹⁶⁾ Sisbertus Toletanae sedis episcopus talibus machinationibus denotatus repertus est, pro eo quod serenissimum dominum nostrum Egicanem regem non tantum regno privare sed et morte cum Frogello, Theodomiro, Liuvilane, Liuvigotone ¹⁷⁾ quoque, Thecla et ceteris interimere definivit atque genti ejus vel patriae inferre conturbium et excidium cogitavit, qui etiam per decreti nostri definitionem jam et loco et honore privatus existit; ideo nostrum in commune per hujus canonicae sanctionis decernit collegium, ut hoc ipsum unionis nostrae decretum, quod etiam his synodicis definitionibus in-

1) praeceptioni M. — 2) eum M. — 3) Psalm. 105, 15. —

4) extendit M. 1 Sam. 26, 9. — 5) 2 Sam 1, 14. — 6) nuda M.

7) profanare M. — 8) animorum M. — 9) et M. — Forte: qui et Hard.

10) contemnunt . . 11) obnubilant . . 12) retentent . . 13) sit . . M. —

14) Exod. 20, 7. — 15) Levit. 19, 12. — 16) quia om. a M. —

17) Flagello, Theodomiro, Liubilane, Liubigitone M. —

nectendum decrevimus, omni subsistat valore subnixum atque in perpetuum obtineat inconvulsibile robur: ipse vero Sisbertus pro sui juramenti transgressione facinorisque tanti machinatione secundum antiquorum canonum institutionem, qua praecipitur ut quisquis inventus fuerit fecisse talia et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe a conventu catholicorum excommunicationis sententia repellatur, honore simul et loco depulsus omnibusque rebus exutus, quibusque in potestate praedicti principis redactis, perpetui exilii ergastulo maneat relegatus; ita nempe, ut secundum eorumdem antiquorum canonum decreta in fine vitae suae tantum communionem accipiat, excepto si regia eum pietas ante absolvendum crediderit. Simili quoque et ceteri qui de religiosis, cujuslibet sint ordinis et honoris, deinceps talia contra principem egisse vel definisse reperti extiterint, censura mulctandi sunt.

X.

Sicut ulcus quod granditer¹⁾ serpit in corpore nonnisi gravioribus medicaminibus aut ferro curatur, ita perfidorum obstinatio, quae nullatenus cohibetur, durioribus sententiis necesse est ut mulctetur. Nam quamquam dominica sanctio protestetur: *Non morietur pater pro filiis neque filii pro parentibus, sed unusquisque pro peccato suo morietur*; et iterum: *Filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii*²⁾; tamen quia et jusjurandi³⁾ transgressio granditer⁴⁾ inolevit et machinandi contra principes nostros consuetudo saeva percrebuit, quo aut nece diversa princeps interimatur aut regni dignitate privetur, quod nequaquam cohereri potest nisi severiori censura; adeo⁵⁾ per hujus institutionis nostrae decretum sancimus, ut quicumque deinceps, cujuslibet sit honoris persona vel ordinis, in necem vel dejectionem regiam quidpiam machinaverit, eumque qualibet nocibilitate impetendum⁶⁾ crediderit aut gentem ejus vel patriam quibuslibet factionibus vel machinationibus disturbare contenderit, tam ipse quam omnis ejus posteritas, ab omni palatini ordinis dignitate privati, fisci viribus sub perpetua servitute maneant religati, potestate tantum glorioso principi nostro Egicani servata, ut⁷⁾ aut eos qui jam pro suae infidelitatis perfidia canonice legaliterque dijudicati sunt, aut eos qui deinceps a fidei suae juramento aborbitaverint et adversus praedictum principem nostrum aliquid nocibilitatis agere aut machinari⁸⁾ studuerint, si eos ut diximus piae indulgentiae voto quandoque relevare maluerit, licentia illi usquequaque manebit. Et quia res eorum justo ac legali modo in ejusdem domini nostri dominium⁹⁾ pervenerunt, ex quibus etiam quaedam ejusdem principis collatione tam ecclesiae dei quam proles¹⁾ ejusdem

1) graviter E. 4. T. I. 2., et M. — 2) Dentéron. 24, 16. Ezech. 18, 20.

3) jusjurandi M. — 4) valide BR. E. 4. T. I. 2., et M. —

5) ideo M. — 6) impendendum M. — 7) ut si M. — 8) machinare M. — 9) dominio M. — 10) proles M. —

domini nostri seu etiam alii plures pro sui servitii merito accipere meruerunt; proinde ¹⁾ instituentes decernimus, ut nullo unquam tempore eorum filii, qui juramenti sui profanatores extitisse noscuntur seu extiterint, vel subsequens eorum posteritas in nocibilitatem ²⁾ eorum intendere audeant nec ipsas res eis auferre quoquo pacto studeant. Ideo denique ut praemisimus severissimam hanc decreti nostri curavimus promulgari ³⁾ sententiam, ut qui suum non formidat exitium saltem filiorum cunctaeque suae posteritatis pertismescat interitum. Si quis sane regum succedentium cunctas hujus constitutionis nostrae definitiones custodire aut adimplere distulerit, omnis linea generationis ejus perpetim condemnata depereat, et insuper ex ⁴⁾ divino judicio rebus omnibus et honore praesenti in saeculo careat, atque Christo judicante cum diabolo ejusque sociis ad interitum gehennae perveniat. Cui nostrae definitioni ex antiquo canone quaedam necessaria innectimus et omnes in commune ipsis verbis ut diximus hoc deprompsit antiquitas, proclamamus dicentes:

Quicumque igitur a nobis vel totius Hispaniae ⁵⁾ populis, qualibet conjuratione vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae gentisque Gothorum statu vel pro conservatione regiae salutis pollicitus est, temeraverit, aut gloriosum principem nostrum Egicanem vel subsequentes principes nece atrectare voluerit aut potestate regni exuere tentaverit aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpare delegerit, anathema sit in conspectu dei patris et angelorum, atque ab ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus et ab omni coetu Christianorum alienus cum omnibus impietatis suae sociis; quia oportet ut una poena teneat obnoxios, quos similis error invenerit implicatos. Quod iterum secundo replicamus dicentes: Quicumque amodo ex nobis vel cunctis Hispaniae populis quolibet tractatu vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae gentisque Gothorum statu vel conservatione regiae salutis pollicitus est, violaverit aut praedictum principem nostrum vel subsequentes principes nece atrectare voluerit, aut potestate regni exuere tentaverit aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpare delegerit, anathema sit in Christi conspectu et apostolorum ejus, atque ab ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus et ab omni consortio Christianorum alienus, et damnatus in futuro judicio habeatur cum participibus suis; quia dignum est, ut qui talibus sociantur ipsi etiam damnationis eorum participationi ⁶⁾ obnoxii teneantur. Hoc etiam tertio

¹⁾ provide M. — ²⁾ nocibilitate M. — ³⁾ curabimus promulgare M.

⁴⁾ ex om. a M. — ⁵⁾ ecclesiae BR. E. 4. U. G., et M. Quae sequuntur ab hac voce usque ad hujus concilii finem desunt omnia in A. et Æ., in quibus haec ad marginem nota describitur: *In synodo Toletana quarta sexaginta seu episcoporum invenies haec. Desumpta sunt ex BR. cum variantibus ceterorum lectionibus. cf. Conc. Tolet. IV. c. 75. V. c. 4. VI. c. 17. X. c. 2.* — ⁶⁾ participatione M. —

acclamamus dicentes: Quicumque amodo ex nobis vel cunctis Hispaniae populis qualibet meditatione vel studio sacramentum fidei suae, quod pro salute patriae gentisque Gothorum statu vel incolumitate regiae potestatis pollicitus est, violaverit aut toties dictum principem nostrum vel subsequentes principes nece attrahere voluerit aut potestate regni exuere tentaverit, aut praesumptione tyrannica regni fastigium usurpare delegerit, anathema sit in conspectu spiritus sancti et martyrum Christi, atque ab ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus et ab omni communione Christianorum alienus, neque partem justorum habeat, sed cum diabolo et angelis ejus aeternis suppliciis condemnetur una cum eis qui eadem conjuratione nituntur, ut par poena constringat quos in perniciem prava societas copulat.

Et ideo si placet omnibus, qui adestis, haec tertio reiterata sententia, vestrae vocis eam consensu firmate. Ab universis dei sacerdotibus, palatii senioribus, clero vel omni populo dictum est: Qui contra hanc vestram definitionem venire praesumpserit, sit anathema Maranatha, hoc est, perditio in adventu domini, ut cum Juda Iscarioth partem habeant et ipsi et socii eorum.

XI.

Finitis consummatisque omnibus quae ob disciplinam ecclesiasticam necessario fuere definienda, vel reliqua quae nostro coetui ob directionem extitere delata, omnipotentissimae et indivisibili trinitati ineffabilium gratiarum jura dependimus, laudum vota persolvimus et tota mentis intentione gloriae ejus insignia praedicamus pro eo quod nos ejus dispositione mirabili non solum ad hunc sanctae congregationis coetum meruimus adunari atque alternae visionis intuitu confoveri, sed ex se nobis dicere contulit et in se dicta complevit, obnixius ejus imprecantes clementiam, ut sicut nos alterutrae pacis osculo dulciffuos reddidit et definitionum nostrarum primordia lineavit ac consummatione sublimi perficiendo concludit ¹⁾, ita serenissimum ac piissimum dominum nostrum Egicanem regem, cujus jussu atque hortatu hic adunati sumus, salutiferae defensionis clypeo protegat, vexillo fidei munit, atque cum gente et patria sibi credita per viam voluntatis suae deducat, quatenus protelatis praesentis aevi curriculis feliciter polleat, et post hujus vitae excursus numerositate piaee actionis opimus cum his, quibus nunc principatur, ad Christum perveniat laureandus.

Decretum judicii ab universis editum ²⁾.

Actuum apostolorum probata satis et veneranda narrat historia, quod Juda crimine proditoris damnato nequaquam spiritus sanctus super reliquos undecim illapsu coelico est dif-

¹⁾ concludit M. hanc consummationem sublimi perficiendo concludit in m. M. — ²⁾ Capitulum XII. M. —

fusus, quoadusque Matthias ab omnibus est praelectus in loco ejusdem apostolus: obinde ¹⁾ scilicet quia undenarius numerus transgressionem significat mandatorum. Et quia Sisbertus Toletanae sedis episcopus suo facinore denotatus nostro ex corpore constat abscissus, ob id summopere numerositatem nostram convenit studere, ut in loco ejus alio subrogato perfectioni debitae corpus nostrum reddatur, sicut per Matthiam perfectus numerus noscitur fuisse completus. Et quia idem legatione ²⁾ superni numinis fungentes apostoli sunt protestati dicentes: *Christi bonus odor sumus deo in his qui salvi fiunt et in his qui pereunt, aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitae in vitam*; illis videlicet odor vitae in vitam qui praeceptis eorum exhibere patientiam curaverunt, illis vero odor mortis in mortem qui eorum nihilominus monita contempserunt; proinde quia praedictus Sisbertus Toletanae sedis episcopus eorum salutaribus monitis nequaquam maluit ex humilitate dependere obsequelam, quo ecclesiam dei ordine debito regeret, humilitate instrueret et exemplis salutaribus ad regna sidera provocaret, sed bicipiti se percellens mucrone, superbiae videlicet atque perjuri, gloriosum dominum nostrum Egicanem regem non solum regno voluit privare sed et mortis impensione perimere, ideo non congruit nos prius concilium inchoare, nisi illo prius canonica ac legali censura mulcato in loco ejus alius fuerit subrogatus Toletanae sedis cathedram retenturus. Idcirco nobis omnibus in unum collectis, idem Sisbertus episcopus nostro est conventui praesentatus atque infidelitatis suae machinationem patuli oris est affatu professus. Unde nos per hujus decreti nostri formulam saepe dictum Sisbertum secundum edictum priscum synodicae sanctionis ac decretum de talibus promulgatae legis ab episcopali ordine et honore dejicimus, a perceptione corporis et sanguinis Christi excommunicatum in exilio perpetuo manere censemus, in fine tantum communionem per omnia percepturus ³⁾, excepto si eum principalis pietas cum sacerdotali conniventia delegerit absolvendum.

Igitur quoniam favente domino concilium est quam ⁴⁾ citius inchoandum secundum praelectionem atque auctoritatem toties dicti nostri domini, per quam in praeteritis jussit venerabilem fratrem nostrum Felicem Hispalensis sedis episcopum de praefata ⁵⁾ sede Toletana jure debito curam ferre, nostro eum in postmodum reservans ibidem decreto firmandum, ob id nos cum consensu cleri ac populi ad saepe dictam Toletanam sedem pertinentis praedictum venerabilem fratrem nostrum Felicem episcopum de Hispalensi sede, quam usque hactenus rexit, in Toletanam sedem canonice transducimus, et ⁶⁾ in eadem Hispalensi cathedra fratrem nostrum Faustinum Braecensis sedis episcopum, nec non et Felicem Portucalensis

1) inde M. — 2) legationem M. — 2 Cor. 2, 15. 16. — 3) percepturum M. — 4) quo M. — 5) praedicta M. — 6) ut (†) C. Hisp.

ecclesiae antistitem in praefatae Bracarenensis sedis pontificem ¹⁾ subrogamus, ac perpetua sanctione unumquemque eorum in praefatis ²⁾ sedibus confirmamus, quatenus uterque easdem quas suscipiunt ecclesias pia praedicatione instruant, moribus sanctis exornent, ac beatae vitae exemplis aedificent, ut unanimitate mirabili in unum collecti, unum corpus effecti, eis nobiscum in synodali conventu pariter residentibus, illapsum sancti spiritus ut duodecim apostoli mereamur, quo ejus igne succensi et doctrina imbuti quae ad disciplinam ecclesiasticam pertineant ³⁾ et ad compescendos pravorum hominum mores aequissime promulgemus et laudes altissimo devotis mentibus praecinamus. Quod videlicet collegii nostri decretum gestis synodalibus a nobis in concilio definiendis fore ⁴⁾ sociandum decernimus et locum illic debitum ut obtineat definimus.

Lex edita in confirmatione concilii ⁵⁾.

Synodalis conventus et numerosa adunatio sacerdotum eo venerabilior cunctis perpenditur, eo nihilominus terribilis cernitur, quod in medio coetus eorum praesentia individuae trinitatis adesse nequaquam ambigitur, sancto protestante evangelio: *Ubicumque fuerint duo vel tres in nomine meo collecti, ibi sum et ego in medio eorum* ⁶⁾. Quocirca quia se in eorum medio superni omnipotentia numinis adesse innotuit, quid aliud nisi quidquid ⁷⁾ ore depromitur inspiramine est ejus effectum ⁸⁾, qui se inter eos est fassus habitaturum? Unde gloriosa serenitas nostra ea quae unanimitas eorum deprompsit, immo quae per ora illorum spiritus sanctus promulgavit, venerabiliter suscepit ⁹⁾, amanter amplectitur, et per hujus legis nostrae decretum firma in perpetuum manere decernit, inconvulsibili consistere auctoritate instituit, et omnimodum robor obtinere decernit: scilicet ut a praesentis diei temporisque articulo omni vigilantia, omni sollicitudine, omni etiam cura quaeque sunt pro disciplina vel utilitate ecclesiastica in hac synodo definita, quaeque pro corrigendis pravorum moribus edita, per cunctas regni nostri provincias ab omnibus custodiantur et absque aliqua scrupulositate vel controversiae oppositione serventur. Et quia ingruente inguinalis plagae vastatione ad Narbonensem sedem pertinentes ¹⁰⁾ episcopi nequaquam sunt in hac sancta synodo aggregati, ideo per hanc nostrae mansuetudinis legem instituentes jubemus, ut omnes ad ejusdem cathedrae dioecesim pertinentes episcopi in eadem urbe Narbona cum suo metropolitano aduentur et cunctis hujus concilii capitulis vigilaci ab eis indagatione perlectis accedant ordinibus debitis subscriptores. Si quis igitur earundem definitionum

1) in praefata Bracarenensi sede similiter pontifices M. — 2) privatis M.
 3) pertinent M. — 4) forte definiendis M. — 5) Capitulum XIII. M.
 6) Matth. 18, 20. — 7) eorum add. M. — 8) affectum M. —
 9) suscipit M. — 10) qui ad Narb. sedem pertinent M. —

constitutiones temerare praesumpserit, detrahere nisus ¹⁾ fuerit, et miserabili ausu eis contraire tentaverit, ecclesiasticae ²⁾ excommunicationis sententia ferietur et rerum suarum quarta ³⁾ parte mulctabitur.

In nomine domini Flavius gloriosus Egica rex omnibus sanctissimis patribus in hac sancta synodo residentibus ⁴⁾. Ecce, sanctissimi in Christo patres et apostolico dogmate fideles populi ducatores ⁵⁾, synodicae aggregationis vestrae unionem illo fiducialiter hortatu convenio, quo religiosum nobis vestrae sanctitudinis praebeatis suffragium, nostraeque ⁶⁾ promulgationis consultum porrigatis omnimode praestolatum. Promptissime etenim saepe gloriosae nostrae serenitatis fervet devotio ac purae voluntatis flagrat devotissima plenitudo illis cum plebe mihi credita affectibus vivere, pietatibus inhaerere ac misericordiae incremento regendi studium servare, quibus tempora nostra nullis adversitatum stimulis commota, nullis civilibus vel externis excitationibus praepedita pacis munere floreat ac miserationis nostrae beneficio cumulata persistent: et quos forsitan pravae infidelitatis implicat actio respectu clementiae nostrae, si fas est, pietatis releventur ex brachio, ut parcendo illis supernam mihi clementiam fautorem efficiam, et status gentis meae ac patriae nullis amplius, quod absit, ruinae lapsibus concidat. Sed quantum culparum noxam remittere procuramus, tantum profanatorum transgressio molitur, et crebris perfidiae ausibus praepedita subruitur. Unde si culpis indulgentiam, si condigna factis restituam, anceps nostrae tranquillitatis animus aestuat in eo quod plerumque ipsa culparum remissio increbrescente ⁷⁾ nequitia in contrarium vertitur, cum nec tandem vitia reprimuntur, quae facili emendationis conamine perduci ad terminum debuerunt. Ipsi autem in hoc sancto concilio liquido ⁸⁾ perpendatis, jam jamque antea plurimorum casus relatu opinabili didicistis, quibus perfidorum quantisque aemulorum nefandis conatibus deceptionis meae quotidie excidium sentiam, vel quanta patriae fuerint insolenter conturbia excitata. Quorum denique sceleratorum, qui et in praeteritis et nunc perfidasse detecti sunt, praevaricatione compellimur coetus vestri universitatem ⁹⁾ consulere, ut quid ¹⁰⁾ de talium excessibus qui in praeteritis vel nunc usque mihimet deliquisse noscuntur agere serenitatem nostram conveniat, utrum condignis sententiis canonice ac legaliter feriantur, an parcendo illis noxarum debita impunita serventur, saluberrima unanimi-
tatis ¹¹⁾ vestrae promulgatione attentius decernatur, illa nostrae gloriae vel successorum nostrorum principum licentia modis

1) visus M. — 2) ecclesiasticae deest ap. M. — 3) quinta E. 4. T. I. 2. et M. — 4) Est haec epistola in codice Lucensi et in utroque Toletano; in aliis deest. Existimo redditam ante depositionem Sisberti. Mansi: — 5) ductores M. — 6) vestraeque M. — 7) increbescenti M. — 8) liquide M. — 9) in universitatem M. — 10) ut quod M. — 11) humanitatis E. 4. T. I. 2. —

omnibus reservata ¹⁾, ut si deinceps quisque ²⁾ contra regiam potestatem, gentem, patriam ³⁾ nostram agere conatus extiterit, juxta canonicam sententiam tempore praecessoris ⁴⁾ nostri domini Sisenandi principis de talibus personis in concilio editam vel legis sententiam ejus debeat pravitas acriter coerceri, tantum est, ut sicut praemisimus, quo emendationis studio errantium mihi transgressio emendetur, salutaris vestri ⁵⁾ responsio nostris clarescat in sensibus. Nam et hoc decreti vestri concedet stylo censendum, ut ⁶⁾ quia praecessor noster divinae ⁷⁾ memoriae dominus Wamba rex in ipsis regnandi primordiis Theudemundo spatarium nostrum contra generis vel ordinis sui usum, Festi quondam incitatione Emeritensis episcopi, solius tantum regiae potestatis impulsu in eandem Emeritensem urbem ⁸⁾ numerariae officium agere instituit, quod etiam unius anni excursu contra rationem noscitur peregrisse, immo quia nec valuit imperio gentis obsistere, vestri edicto concilii ab eodem Theudemundo suaque omni posteritate talis actionis officium suspendatis, quo nullo ulterius tempore tam ipse quam omnis ejus progenies usque in finem saeculi ob hanc causam videantur aliquatenus molestari.

Datum sub die Kalendas Majas anno feliciter sexto regni nostri, in dei nomine, sedis nostrae Toletum.

CONCILIIUM TOLETANUM DECIMUM SEPTIMUM ⁹⁾

HABITUM ANNO ¹⁰⁾ RELIGIOSISSIMI AC SERENISSIMI
DOMINI NOSTRI EGICANI REGIS SEPTIMO SUB DIE
QUINTO IDUS NOVEMBRIS ERA DCCXXXII.

Dum in ecclesia gloriosae virginis et confessoris Christi sanctae Leocadiae, quae est in suburbio Toletano ubi sanctum ejus corpus requiescit, plerique Hispaniarum et Galliarum pontifices convenissemus, debitis nobis in locis residentibus adfuit idem gloriosissimus princeps fervore sanctae devotionis accensus sanctique spiritus munere plenus, et in medio nostri consistens inclytum caput reclinans sese a nobis benedici poposcit et orationum nostrarum effusione domino commendari optavit.

¹⁾ servata M. — ²⁾ quisquam M. — ³⁾ gentem ac patriam M. —
⁴⁾ praecessoris M. — ⁵⁾ vestra M. — ⁶⁾ Et M. — ⁷⁾ dignae M.
⁸⁾ in eadem Emeritensi urbe M. — ⁹⁾ Deest hoc concilium in A. Æ. E. 3.; desumptum est e codice BR. cum variantibus ceterorum lectionibus. — ¹⁰⁾ In nomine domini. Incipit synodus Toletana XVII. regulae sanctae fidei decurrente imperii anno M. —

His itaque ut moris est actis tomum manu propria nobis obtulit inquit:

Ecce, sanctissimum ac reverendissimum ecclesiae catholicae sacerdotale collegium et divini cultus honorabile sacerdotium, seu etiam vos illustre aulae regiae decus ac magnificorum virorum numerosus conventus quos huic honorabili coetui nostra interesse celsitudo praecepit, quia satis longum est ea quae regni nostri utilitatibus seu genti et patriae nostrae necessaria sunt vobis proprii oris nostri alloquio enarrare, ideo hanc tomum, quia universa quae nostra mansuetudo ad peragendum vestris sensibus debuit intimare dignoscitur continere, conrado, praecipiens pariter et exhortans vos per eum, qui dixit: *Ubi cumque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo et ego ero in medio eorum*¹⁾; quia ea quae tomus iste continet vel alia quae ad ecclesiasticam disciplinam pertinent seu diversarum causarum negotia quae se venerabili coetui vestro ingesserint audienda gravi ac maturato consilio pertractetis atque iudiciorum vestrorum edictis iustissime ac firmissime terminetis.

Qua sacri oris sui oratione finita e medio nostri benedictione percepta abscessit. Tunc unusquisque nostrorum residens suo in loco, tomum ipsum reserari praecepimus, et quae necessaria erant alterna collatione pertractare curavimus.

In nomine domini Flavius Egica rex sanctissimis patribus in hac sancta synodo residentibus. Quo mentis ardore quantisque facibus serenitatis nostrae sublimitas religionis sanctae²⁾ amore succensa aestuet, nec verborum proluxa potest ratione depromi nec literarum apicibus annotari; quia in quantum fides Christiana spiritualium virtutum lumine ineffabili comparatione coruscet, tantum sensus nostri brevitatis needum valet ejus enarrare mysteria. At nunc quamquam profunditatis ipsius abyssum pequeamus pertingere, magna tamen devotio³⁾ clementiae nostrae animos ad exhortandam vestram sanctitudinem cognoscat, qualiter vos in hac sancta synodo residentes inprimis de ejus mysterio edictis spiritualibus disputetis et apostolici vestri ordinis dogmata⁴⁾ promulgetis, quo fidelium corda incomparabili sidere perlustrata infidelium quoque pectora mentis gressibus a tenebris ad lumen conversa pertranseant. Pro nefandis denique Judaeis intra⁵⁾ fines regni nostri degentibus ita praemittimus, quod etiam absque non minimo moerore proferrimus, qui ab initio propriorum rituum errore decepti Christi nomen incredibile pravitate negaverunt, nefariisque hactenus argumentis eandem almae fidei sectam deluserunt. Certum namque est verumque praeconium in cuncto paene terrarum orbe relatione perspicua extitisse vulgatum, quod fidei plenitudine fines semper Hispaniae floruerunt, unde nostram gloriam

1) Matth. 18, 20. — 2) sancto M. — 3) devotione M. —

4) dogma M. — 5) infra M. —

summa ratio cogit valida illis intentione resistere, cum in aliquibus mundi partibus alios dicuntur¹⁾ contra suos Christianos principes resultasse, plerosque vero justo dei iudicio a Christianicis regibus interemptos fuisse; praesertim quia nuper manifestis confessionibus indubie invenimus²⁾ hos in transmarinis partibus Hebraeos alios consuluisse, ut unanimiter contra genus Christianum agerent praestolantes perditionis suae tempus, qualiter ipsius Christianae fidei regulam depravarent: quod et per easdem professiones quae vestris auribus sunt reserandae patebit. Nam et a primordio nostri regiminis tanta fuit pro eorum conversione mansuetudinis nostrae intentio, ut non solum diversis persuasionibus³⁾ eos ad fidem Christi pertrahere coneremur, verum etiam et mancipia Christiana, quae pridem ob suam perfidiam per legis ordinem caruerunt⁴⁾, ex tranquillitatis nostrae decreto reciperent, solummodo ut per verae conversationis⁵⁾ propositum expulsa procul cordis perfidia eos matris sinus ecclesiae adoptivos exciperet. Sed et per cautionis⁶⁾ seriem iurandi⁷⁾ attestatione subnixi spondentes nec tandem promissa compleverunt, sed ritus et caeremonias solitas procul dubio egisse perventi sunt. Et quia divinae voluntatis imperio reservati sunt regni nostri tempore corrigendi, necessarium fore nostra perpendit tranquillitas, ut vestro nostrorumque optimatum generali conventu eorum nequitia quantocius refraenetur, quo opitulante⁸⁾ Christo extirpata ipsorum confestim nequitia Christianum nomen polleat et Christi fides infinite clarescat, ne tunc videatur tantae perfidiae obviari, quando ecclesiam catholicam eorum dignoscatur adversitas impugnare. Ut ergo tam dira incredulitatis perversitas victa dispereat, aut synodali emendatione a parentali refraenetur errore, aut si placet uniformi vestra sententia falce maneant iustitiae desecati, sic quoque ut quid de illis cunctisque rebus ipsorum agere conveniat canonica vestri coetus sententia patienti stylo constituat, quod nostrae legis censura perpetim stabile manere decernat, illis tantumdem Hebraeis ad praesens reservatis, qui Galliae provinciae videlicet intra clausuras noscuntur habitatores existere vel ad ducatum regionis ipsius pertinere, ut quia delictis ingruentibus et externae gentis incursu et plagae inguinalis interitu passim⁹⁾ ipsa ab hominibus desolata dignoscitur, cum omnibus rebus suis in suffragio ducis terrae ipsius existant et publicis utilitatibus profectum incunctanter exhibeant, ita ut secundum sanctae fidei regulam ut vere Christianicolae vitam suam corrigant, et omnem genitinae incredulitatis errorem a suis cordibus pellant. Quod si amodo vel in modicum¹⁰⁾ detecti fuerint sanctae fidei depravatores existere, illico de terra ipsa promoti eadem qua et

1) dicatur M. — 2) pervenimus M. — 3) suasionibus M. —

4) caruerant M. — 5) conversationis E. 4. — 6) cautionis E. 4. —

7) iurandi M. — 8) cooperantis M. — 9) pars M. — 10) in modico M. —

praedicti parentes eorum censura erunt modis omnibus feriendi. Nam et quorundam sacerdotum non sinit veritas silere insaniam, qui ante sacrosanctum altare dei pro superstitibus hominibus missas audeant dicere de defunctis, et cum aliis nocere intendunt ipsi sibi potius interfectores existunt et suarum incurrunt excidium animarum in eo, quod scriptum est: *Os, quod mentitur, occidit animam* ¹⁾; et dum quodam invidiae vel malitiae livore tam nefaria gerunt, unum est, quia et deo mentiuntur et in arcum perversum sacerdotalem ordinem vertunt. Quod si domino mendacium hujusmodi sacrificio offerre non metuunt, quid de cetero falsitatis loqui pavescunt? Petrum denique apostolum dixisse legimus Ananiae memineo ut *Quid Satanas implevit cor tuum mentiri te spiritui sancto, quia non ea hominibus mentitus sed deo* ²⁾? Tanti quippe facinoris admissum vestro concilio committimus extirpandum, quo et illos qui talia egisse detecti sunt, et eos a quibus ob hoc nefas perpetrandum sciscitati sunt, ac deinceps in tali errore quosque delapsos regula decernatis canonica feriendos, ut illatam in semetipsos sentientes correctionem ³⁾ et male acta ⁴⁾ poeniteant, et ne ab aliis ulterius fiant sententia vestra speciale prohibitionis exemplum ostendat. His igitur praemissis causis populorum negotia vestris auribus intimata cum dei timore prudentiae vestrae committimus dirimenda, ut quia multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum, nulla sit occasio, quae vestrae mentis aciem ad promulgandam justitiam possit obtundere, nullus favoris se locus interserat lumen veritatis abscondere, quatenus ipsa vestrorum iudiciorum emissio luce clareat aequitatis, justitiam proroget debitam populis, et ad cumulum nobis pertineat copiosae mercedis. Sed et illud vestris precibus sedari obnixius a domino praeoptamus, ut quia hostis humani generis quosdam nostrorum inhians non desinit ad perditionem subripere, ex quo proprio culpae cernuntur facinore non, quod absit, nostrae potestatis gravedine corrui, tribus diebus hoc peracto concilio speciales obinde litanias contrito cordis arcano celebrare curetis, ita ut usque hujus anni spatium per singulos menses eodemque modo tridua jejunia peragatis, ut quia neminem de his quos ditioni nostrae superna pietas subdidit usquam perire volumus, nec amplius quempiam perdere quaerimus, sed de gentis nostrae vel patriae statu laetari affatim delectamur; precatu saltem vestrae beatitudinis insidiarum ⁵⁾ stimula, quae quotidie ⁶⁾ contra nostram gloriam praeparant, a suis cordibus auferant et erga nostram serenitatem ⁷⁾ pura fidei sinceritate persistent, ut et ⁸⁾ a priorum lapsu se erectos esse congaudeant, et nostra gloria ex hoc cum eis pacis et caritatis munere cumulata Christo domino indefessa gratiarum vota persolvat.

1) Sapient. 1, 11. — 2) Act. 5, 3. 4. — 3) correctionem M. —
 4) actorum M. — 5) insidiantium M. — 6) quotidie deest ap. M. —
 7) servitum M. — 8) et deest ap. M. —

De regula sancta fidei.

Necessarius ordo deposcit, ut secundum Pauli vasis electionis edictum ante initium quarumcumque causarum regnum dei quaeratur, quatenus ea quae sequenter agenda sunt iustissime opitulante domino terminentur. Ac proinde opportunum fore perspeximus, fidei sanctae mysterium, quod est salutis nostrae inconvulsibile fundamentum, ore proprio pandere et ructatione cordis patule enarrare: idcirco credentes et confitentes ea quae in omnibus sanctis conciliis sanctorumque patrum oraculis gloriosa confessio protulit, symboli etiam seriem quae totius sanctae fidei continet sacramenta oris nostri confessione proferimus.

Credimus in unum deum patrem etc. ¹⁾).

Qua nostra credulitate, ut sanctorum patrum adunatio edidit, reserata ²⁾ atque finita, ad ea quae sunt subsequenter agenda, definitionis nostrae articulum vertimus.

I.

Ternarius numerus in eo quod initium mediumque finemque sortitur trinitatis speciem signare videtur, ac proinde quia numerositas sacerdotum in nomine sanctae trinitatis pro synodo peragenda assolet ³⁾ congregari, opportune instituendum credimus in initio totius adunationis, ut trium dierum spatiis percurrente jejunio de mysterio sanctae trinitatis aliisque spiritualibus sive pro moribus sacerdotum corrigendis, nullo saecularium assistente, inter eos habeatur collatio, ita nempe ut dum scriptis causis sub nominis divini timore per triduum habita fuerit altercatio, ejusdem sanctae trinitatis juvamine ceterarum causarum negotia inoffensibili peragantur instantia.

II.

Licet in initio quadragesimae baptizandi generaliter claudatur mysterium, tamen ut ⁴⁾ ecclesiasticae consuetudinis ordo deposcit, necesse ⁵⁾ est, ut ostia baptisterii in eodem die pontificali manu et ⁶⁾ annulo assignata ⁷⁾ claudantur, et usque in coenae domini solemnitatem nullatenus reserentur, ob id videlicet, ut et per signaculum pontificum, excepto gravissimae necessitatis obventu, in his diebus monstretur per totum orbem non licere fieri baptismum et sanctificationem; iterum episcopali eadem ⁸⁾ observatione reserata signetur dominicae patere mysterium resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini, ut quia per baptismum consepultus est in morte ⁹⁾ Christi, resurgat cum eo in gloria dei. Quod quia in aliquibus ecclesiis minime haec sancta consuetudo ab episcopis custoditur atque peragitur, ideo per hanc nostram sententiam sancimus atque decernimus, ut ita a totius Hispaniae et Galliarum

¹⁾ Vide Conc. Tolet. VIII. (p. 271). — ²⁾ reserata M. —

³⁾ agenda solet M. — ⁴⁾ ut deest ap. M. — ⁵⁾ et necesse M. —

⁶⁾ et deest ap. M. — ⁷⁾ signata T. I. 2. — ⁸⁾ ad eam M. —

⁹⁾ in mortem M. —

pontificibus custodiat, quatenus in praedicto die, initii videlicet quadragesimae, et ostia sancti baptisterii cum laudum consummatione claudantur, et ab episcopis suorum annulorum¹⁾ signaculo obsignentur, ita ut nisi in coenae domini celebritate, quando more solito altaria assolent²⁾ devestiri, eadem debeant ostia reserari. Inconveniens etenim res est, ut illic in praememoratis quadragesimae diebus cunctis aditus pateat adeundi, ubi non licet debitum mysterium exerceri.

III.

Caerulibe satis ratumque deo cernitur mysterium, si ejus exempla sequentes imitatores ipsius esse studeant Christicolae mentes, dicente domino: *Qui mihi ministrat me sequatur*³⁾. Quocirca si dominus redemptorque noster discipulorum non dedignatus est ablutione aquae abluere⁴⁾ pedes, protestante evangelista: *Surgens Jesus a coena et ponens vestimenta sua coepit lavare pedes discipulorum dicens: Si ego lavi pedes vestros dominus et magister*⁵⁾, et vos debetis alter alterius lavare pedes; cur nos⁶⁾ piaae actionis exhibitione imbuti exemplorum ejus non simus devotissimi sectatores? Denique coruscante sanctae operationis exemplo, partim desidia, partim consuetudine in quibusdam ecclesiis in coenae domini litatione⁷⁾ pedes fratrum a sacerdotibus non lavantur, nihil aliud obtendentes⁸⁾ nisi solam traditionis consuetudinem, cum veritas objurgans dicat: *Quare vos transgredimini mandatum dei propter traditionem vestram*⁹⁾? itemque praecellentissimus doctor et invictissimus¹⁰⁾ martyr Cyprianus prosequens ait: Frustra qui ratione vincuntur consuetudinem nobis opponunt, quasi consuetudo major sit veritate, aut non id sit spiritualibus sequendum quod in melius fuerit a sancto spiritu revelatum; ideoque dum veritatis exemplum luce clarius enitescat¹¹⁾ et objurgationis ejus terribilia edicta praefulgeant, atque¹²⁾ etiam doctoris praecipui sententia instruat¹³⁾ majorem esse veritatem consuetudine, incassum nobis consuetudinem sine ratione objiciunt. Nam licet eadem ablutio pedum omni tempore ut fiat expedibile¹⁴⁾ habeatur, tamen¹⁵⁾ necesse est, ut specialius in eodem die quo a Christo gestum est omnimode observetur. Proinde haec sancta synodus decernit atque instituit, ut deinceps non aliter per totius Hispaniae et Galliarum ecclesias eadem solemnitas celebretur, nisi pedes unusquisque pontificum seu sacerdotum secundum hoc sacrosanctum exemplum suorum lavare studeat subditorum. Quod si quisquam sacerdotum hoc nostrum distulerit adimplere decretum, duorum

1) annulorum deest ap. M. — 2) debent M. — 3) Joh. 12, 26. —
 4) abluere M. — 5) vester addit M. — Joh. 13, 4. 5. 14. — 6) non M.
 7) coena domini ablutione M. — 8) Forte: obtendenda. Aguirre. —
 9) Matth. 15, 6. — 10) Verba: doctor et invictissimus, desunt ap. M.
 11) clarascit M. — 12) nosque M. — 13) instituat M. — 14) Forte:
 expeditibile. M. — 15) tamen deest ap. M. —

mensium spatiis sese noverit a sanctae communionis perceptione frustratum.

IV.

Sacerdotum quorundam improbanda voluntas et infausta temeritas sacrosancta sibi commissa altaris ministeria atque cetera ecclesiae ornamenta non solum ¹⁾ aliis tradunt pro suis nequissimis actibus abutenda, sed, quod pejus est, suis ea non pertimescunt usibus adungere insumenda. Unde licet antiquorum patrum sententia ²⁾ de talibus personis, quae vasa solummodo sacra disperdunt voluntate sacrilega, fuerit jam in praeteritis promulgata, tamen in commune deinceps statuit coadunatio nostra, ut non tantum de sacris ministeriis, sed etiam et de universis ecclesiae ornamentis nihil unusquisque sacerdotum pro suis usibus vel voluntatibus infringere, vendere aut naufragare pertentet. Si quis vero sacerdotum hoc nostrum violare tentaverit institutum ³⁾, secundum prisca canonum instituta honoris proprii ordinem amittat, et ⁴⁾ ut sacrilegus perenni infamio denotatus a sacrae communionis perceptione, excepto in supremo temporis cursu, omnibus diebus vitae suae maneat alienus; atque insuper si ejusdem temeratoris extiterit propriae rei habitio ⁵⁾, quidquid de eisdem sacris ministeriis vel ornamentis ecclesiae visus est naufragasse, aut ipse aut pars ejus compellatur parti ejusdem ecclesiae ex integro reformare.

V.

Dum sanctus spiritus per os sanctorum suorum humano generi statuit omnibus modis mendacium praecavere, dicente Salomone: *Noli narrare mendacium adversus fratrem tuum, neque amico similiter facias* ⁶⁾; et iterum: *Os quod mentitur occidit animam* ⁷⁾; plerique sacerdotum, qui praedicatores veritatis existere debuerunt, et ex quorum ore universitas plebium legem veritatis debet exquirere, secundum Salomonem ⁸⁾; qui dicit: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam et legem exquirunt de ore ejus, quia angelus domini est*, ita praepediente delicto atque sauciati inimicitiae dolo non solum hominibus fallaciter loqui minime pertimescunt, sed ⁹⁾ in sanctis basilicis supra altare domini coram deo idem nequaquam perpetrare horrescunt. Nam missam pro reque defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis student celebrare hominibus, non ob aliud nisi ut is, pro quo id ipsum offertur sacrificium, ipsius sacrosancti libaminis interventu mortis ac perditionis incurrat periculum, et quod cunctis datum est in salutis remedium, in hoc perverso instinctu quibusdam esse expetunt in interitum. Obinde nostrae elegit unanimiatis conventus, ut si quis sacerdotum deinceps talia perpetrasse fuerit detectus, a pro-

1) quia addit M. — 2) Conc. Bracaraens. III. c. 2 Can. Apostol. 2. —

3) statutum M. — 4) et deest ap. M. — 5) ambitio M. —

6) Sirac. 7, 13. — 7) Sapient. 1, 11. — 8) Textus est Malachiae 2, 7. — 9) sed et M. —

prii ¹⁾ deponatur ordinis gradu, et tam ipse sacerdos quam etiam ille qui eum ²⁾ ad talia peragenda incitasse perpenditur, exilii perpetui ergastulo religati ³⁾, excepto in supremo vitae curriculo, cunctis vitae suae diebus sacrae communionis eis denegetur perceptio, quam domino se crediderunt fraudulento delibasse studio.

VI.

Quamquam priscorum patrum institutio per totum annum per singulorum mensium cursum litaniarum vota decreverit persolvendum, nec tamen specialiter sanxerit, pro quibus causis id ipsum sit peragendum, tamen quia cooperante humani generis adversario multa inolevit oberrandi consuetudo et jusjurandi ⁴⁾ transgressio, ideo secundum evangelistam, qui ait *Vigilate et orate ne intretis in tentationem* ⁵⁾, in commune statuentes decernimus ut deinceps per totum annum in cunctis duodecim mensibus per universas Hispaniae et Galliarum provincias pro statu ecclesiae dei, pro incolumitate principis nostri atque salvatione populi et indulgentia totius peccati et a cunctorum fidelium cordibus expulsionem diaboli, exomologesis votis gliscentibus celebretur ⁶⁾, quatenus dum generalem omnipotens dominus afflictionem perspexerit, et delictis omnibus miseratus indulgeat, et saevientis diaboli incitamenta ab animis omnium procul efficiat.

VII.

Praeeminentium exercitium ac devotionis sanctae studium, dum sese per diversa piae ⁷⁾ operationis gesta diffundit, et emolumentum sibimet conquirat virtutis et bene operandi adhibet incentivum subjectis, ita nempe ut ⁸⁾ pro eo quod bene gessit recipiat a deo mercedem, et ⁹⁾ pro eo quod ad bonum alios incitavit statim recepisse gaudeat retributionis vicem. Quapropter dum principalis sublimitas talia agit, perspicuum est ut a sancta ecclesia prorogetur ei vicissitudo ¹⁰⁾ mercedis, cur eandem ecclesiam studet ¹¹⁾ exornare operibus justis, quatenus et ille ad bene agendum promptior magis magisque efficiatur, et subditorum animus gratuita invitatione amplius roboretur. Ac proinde quia religiosus ac gloriosissimus princeps noster Egica rex zelo zelans pro domino deo exercituum inimicos verae fidei, qui diversa actione maluerunt catholicae credulitatis statum evertere et jusjurandi ⁴⁾ profanationem, dum caerimoniarum suarum ritus contra suam pollicitationem maluerunt servare, visi sunt incurrisse, ita recto iudicii tramite digna cernitur ultione percutere, quatenus et injuriam crucis Christi vindicaret, et statum totius sanctae ecclesiae conservaret, atque genti ac patriae suae defensionis munimina necessaria provideret. Ideo nos pro tot et tantis beneficiis, quibus tam

1) proprio (om. voce ordinis) M. — 2) eum deest ap. M. —

3) relegatis in t., relegatis in m. M. — 4) jusjurandi M. —

5) Matth. 26, 41. — 6) exomologesis . . . celebrentur M. — 7) piae deest ap. M. — 8) et M. — 9) Lego ut et Hard. (cf. not. 8.).

10) necessitudo M. — 11) eundem ecclesia student M. —

sanctae ecclesiae quam genti ac patriae suae prorogare intendit, cupientes in aliquo eidem principi ¹⁾piam retributionem rependere, per hujus definitionis nostrae sanctionem depromimus et per individuae trinitatis inviolabile sacramentum cunctos tam nunc consistentes quam futuris temporibus cujuslibet ordinis vel generis homines succedentes convenimus ac ²⁾contestamur, ut si quandoque contigerit quod gloriosa domina Cixilo regina diutinis et felicioribus serenissimi nostri principis Egicani annis transactis religiose existat in viduitate superstes atque ex eo habuerit dulcissimas proles, nulla mordacitate invidiae pulsus, nullo odii stimulo actus, nullo diabolicae fraudis instinctu permoti contra eos quisquam conetur assurgere; nullus citra evidentium culparum indicium per quascumque subtilissimas indagaciones nocibilitatis adversus eos perquirat occasiones; nullis eorum vita cujuslibet instantia obteratur injustissimis taediis, nullis maceretur inediis; nullus quoque filius ac filiabus eorum ³⁾contra eorum voluntatem religionis habitum imponat, aut exilii ergastulis mancipandos statuatur, neque flagellorum verberibus crucietur, per quod et dignitate priventur et extra debitum justitiae ordinem rerum suarum eis habitio ⁴⁾auferatur, sed quietis ac tranquillitatis ope fulciti tam quod eis ⁵⁾de parentali facultate debita successio dederit, quam etiam quod per auctoritatum oracula idem elementissimus dominus noster illis conferre maluerit vel quae ab illis juste conquisita extiterint, imperturbato jure possideant et de rebus ipsis judicare quod voluerint incunctatam licentiam habeant. Necessarium enim unicuique debet videri, ut sacerdotalibus praemuniantur oraculis et eorum edictis reddantur per omnia liberales. Qui ⁶⁾si quandoque extiterint destituti, secundum canonici vigorem edicti sacerdotum manebunt defensionibus contuendi. Si quis igitur hoc pietatis edictum violandum delegerit, infirmandum crediderit aut quoquo pacto temerare intendit, sit perpetui anathematis ultione damnatus, a pagina coelestis abrasus, atque cum diabolo ejusque sociis acrioribus supplicio alligatus.

VIII.

Sicut fidelium probitas magno debet dationis ⁷⁾praemio munerari, ita infidelium pravitas fortissimo congruit judicantium mucrone percelli. Aequum etenim est, ut ⁸⁾domestici fidei copiosius sublimentur et adversarii ejus durius condemnentur, quatenus et illi magis ⁹⁾domino suffragante proficiant et isti deo obnitente ¹⁰⁾deficiant. Et ideo quia plebs Judaeorum nequissima sacrilegii nota respersa et effusione sanguinis Christi cruenta ac multoties jusjurandi ¹¹⁾profanatione noscitur maculosa, ut copiosa sunt eorum scelera, sic necesse est ut gra-

¹⁾ *piam* deest ap. M. — ²⁾ *et* M. — ³⁾ *eorum* deest ap. M. —

⁴⁾ *ambitio* M. — ⁵⁾ *ei* M. — ⁶⁾ *Quod* M. — ⁷⁾ *donationis* T. 2., et M. — ⁸⁾ *ut* et M. — ⁹⁾ *magisque* M. — ¹⁰⁾ *obnitente* M. —

¹¹⁾ *jurisjurandi* M. —

vem sese incurrisse luceant animadversionis jacturam, qui per alia sua scelera non solum statum ecclesiae proturbare ¹⁾ maluerunt, verum etiam ausu tyrannico inferre conati sunt ruinas patriae ac populo universo, ita nempe ut suum quasi tempus invenisse gaudentes diversas in catholicos ²⁾ exercerent strages. Unde crudelis et stupenda praesumptio crudeliori debet extirpari supplicio, et ita in eis ordinatum debet saevire iudicium, quatenus usquequaque puniatur quod nequiter definitum praenoscitur. Qua de causa dum in hac sancta synodo per aliarum causarum semitas dirigeremus cautissime gressus, exemplo eorundem infidorum conspiratio ad unionis nostrae pervenit auditus, eo quod non solum contra suam pollicitationem suorum rituum observatione tunicam fidei, qua eos per *undam* sacri baptismatis induit sancta mater ecclesia, maculaverint, sed et regni fastigium sibi ut praemissum est per conspirationem usurpare maluerint. Quod infaustum facinus dum ex ipsorum professionibus noster plenissime nosset conventus, huius decreti nostri sententia eos decernimus irrevocabili feriri censura, scilicet ut ex jussione piissimi et religiosissimi principis nostri Egicani, qui zelo domini accensus et sanctae fidei ardore compulsus non solum injuriam crucis Christi vindicare vult, sed et gentis suae ac patriae exitium, quod fore illi inferendum saevius ³⁾ decrevere, acrius extirpare intendit, suis omnibus rebus nudati, et ipsae resculae fisci viribus sociatae tam eorundem perfidorum personae, quam uxores eorum ac filiorum ⁴⁾ vel reliquae posteritatis a locis propriis exsolutae per cunctas Hispaniae provincias perpetuae subjectae servituti, his quibus eos jusserit servituros largitae, maneant usquequaque dispersae: nec quoquo pacto eis in infidelitatis suae obstinatione durantibus ad ingenuitatis statum detur quandoque occasio revertendi, quos numerosa examussum facinorum suorum macula denotavit. Sic tamen decernimus, ut secundum electionem principis nostri aliqui ex servis Christianis eorundem Judaeorum eligantur, qui de proprietatis eorum peculio, quantum illis saepe fatus dominus noster per auctoritatum seriem aut scripturas libertatis conferri elegerit, accipiant; et quidquid functionis in rationem publicam ipsi Judaei visi sunt hactenus persolvisse, praedicti illorum servi, quos idem princeps noster elegerit, sine qualibet excusatione in omni debeant integritate persolvere. Illi denique, qui eosdem Judaeos ex largitione saepe fati domini nostri donatos perceperint, tale placitum in nomine suae gloriae conscribant, quatenus in nullo eos permittant rituum suorum caerimonias celebrare aut colere vel quascumque parentalis perfidiae semitas imitari. Sed et filios eorum utriusque sexus decernimus, ut a septimo anno eorum nullam cum parentibus suis habitationem aut societatem

1) *perturbare* M. — 2) *in catholicis* M. — 3) *saepine* [*saepius*?] in m. M. — 4) Verba: *personae* — *filiorum* desunt ap. M. —

habentes ipsi eorum domini, qui eos acceperint, per fidelissimos Christianos eos nutriendos contradant, ea scilicet ratione, ut et masculos Christianis foeminis in conjugio copulent, et foeminas Christianis similiter viris maritali societate adjungant, et neque parentibus, sicut diximus, neque filiis sit penitus licentia quoquo pacto Judaicae superstitionis caerimonias custodire, neque infidelitatis suae semitas quibuslibet occasionibus iterare.

De gratiarum actione.

Cunctis denique ad sacrae institutionis vel aliorum negotiorum ordinem pertinentibus deo favente consummatis atque finitis, eidem regi omnium domino et inaestimabiliter glorioso grates ineffabiles pandimus, concentus melodicis insonamus et hymnorum vota continua jubilatione praecinimus pro eo quod universitatem nostram sub sui nominis timore in unum collegit et vicissim nos nobis visione alterutra praesentaneos reddidit; ejus obnoxius ¹⁾ omnipotentiam precibus indefessis orantes, ut orthodoxo ac religiosissimo principi nostro Egicano longaevitatem felicium temporum largiatur, per suae voluntatis itinera ejus dirigat gressus, tribuens ei sibi creditarum plebium phalangas pie regere, moderamine discreto disponere, ac miserationis ore fulcire, quo post enormes temporum cursus de temporali regno ad regnum perpetuum ²⁾ gestis piissimis opulentum eum transferre dignetur usquequaque coelicolis sociandum, cujus jussu atque imperio ad hunc pacis conventum congregati fuisse dignoscimur.

Lex in confirmatione concilii edita.

Congruum satis genti ac patriae nostrae atque expedibile perpenditur omni ecclesiae, si ea quae synodali definiuntur conventu principali confirmantur stylo. Idcirco per hujus legis decretum serenitatis nostrae mansuetudo decernit, ut omnium capitulorum sententiae, quae in hac sancta synodo promulgatae ³⁾ noscuntur, firmissimae stabilitatis obtineant robor, id est:

- I. De tribus diebus, quibus in initio concilii nihil aliud agendum jubetur, nisi tantum de fide ac de aliis rebus spiritualibus, nullo saecularium interposito.
- II. De obserandis ⁴⁾ ostiis baptisterii in initio quadragesimae.
- III. De ablutione pedum in coena domini facienda.
- IV. De sacris ministeriis vel ornamentis ecclesiarum.
- V. De his qui missas defunctorum pro vivis audent malevole celebrare.
- VI. De diebus litaniarum per totos duodecim menses celebrandis.
- VII. De munitione conjugis ac prolis regiae.
- VIII. De Judaeorum damnatione.

¹⁾ hujus obnoxius M. — ²⁾ aeternum M. — ³⁾ promulgata M. —

⁴⁾ observandis M. —

Quarum omnium constitutionum decreta quiqui ¹⁾ temeranda crediderint, observare noluerint, venerari neglexerint, cujuslibet sint generis, personae ²⁾ vel ordinis, secundum praecedentium conciliorum leges, quae in confirmationem ³⁾ eorum sunt promulgatae, sive excommunicatione seu etiam damno maneant usquequaque damnati ⁴⁾.

---

¹⁾ quicumque M. — ²⁾ generis personae M. — ³⁾ in confirmatione M.

⁴⁾ In collectione Mansi hic adjiciuntur canones viginti quinque, hoc titulo praefixo: *Sententiae quae in veteribus exemplaribus conciliorum non habentur, sed a quibusdam ipsis insertae sunt.* Ab aliis quidem canones isti adjecti sunt concilio Agathensi (a. 506, c. 48—71), et a Gratiano et ab aliis pro Agathensibus agniti sunt: attamen in antiquissimis exemplaribus hujus concilii minime extant, sed, ut Sirmondo visum est, ex Epao-nensi potissimum synodo deprompti et in hanc, synodi cujuspian alterius auctoritate, inserti sunt. —

(Ad CONCILIUM TOLETANUM III. pag. 219.)

Edictum regis in confirmationem¹⁾ concilii.

Gloriosissimus et piissimus dominus noster Recaredus rex. Universorum sub regni nostri potestate consistentium amatores nos suos²⁾ divina faciens veritas nostris principaliter sensibus inspiravit, ut causa instaurandae fidei ac disciplinae ecclesiasticae episcopos omnes Hispaniae nostro praesentandos culmini juberemus. Praecedente autem diligenti et cauta deliberatione, sive quae ad fidem conveniunt³⁾ seu quae ad morum correctionem respiciunt, cum omni⁴⁾ sensus maturitate et intelligentiae gravitate constat⁵⁾ esse digesta; nostra proinde auctoritas id omnibus hominibus ad regnum nostrum pertinentibus jubet, ut si qua definita sunt in hoc sancto concilio, habito in urbe Toletana anno regni nostri feliciter quarto, nulli contemnere liceat, nullus praeterire praesumat: capitula enim, quae sensibus nostris placita et disciplinae congrua a praesenti conscripta sunt synodo, in omni auctoritate sive clericorum sive laicorum sive quorumcumque⁶⁾ hominum⁷⁾ observentur et maneant, id est:

- I. De observatione priorum canonum.
- II. De symbolo proferendo a populis⁸⁾ in ecclesia.
- III. De episcopis, ut eis⁹⁾ non liceat rem alienare ecclesiae.
- IV. Ut episcopo liceat unam de parochiatis ecclesiis¹⁰⁾ monasterium facere.
- V. Ut episcopis, presbyteris et diaconibus ex haeresi conversis¹¹⁾ jam non liceat misceri uxoribus; vel quod hi qui semper catholici fuerunt in cellulis suis cum mulieribus extraneis non morentur.
- VI. Quod liberti ab episcopis vel ab aliis facti et ecclesiis commendati permanere debeant liberi.
- VII. Quod lectio in omnibus sacerdotalibus mensis legi debeat.
- VIII. Quod clericos¹²⁾ ex familiis fisci nostri¹³⁾ nullus unquam a rege postulet, et qui acceperit irrita talis donatio maneat¹⁴⁾.
- IX. De ecclesiis ab haeresi translatis, ut ad eos¹⁵⁾ episcopos in quorum sunt parochiis pertineant¹⁶⁾.
- X. De viduis, quod quae voluerint¹⁷⁾ continentiam teneant, et quae¹⁸⁾ nubere elegerint, quibus voluerint nubant: eaque¹⁹⁾ et de virginibus.

1) in confirmatione M. — 2) *Universis sub regimine nostrae potestatis consistentibus. Amatores nos sui etc.* Hard. — 3) *quae pro fide vera faciunt* in m. M. — 4) *enim* M. — 5) *constant* M. — 6) *Verba: sive quorumcumque* desunt in cod. Vallicellano (vid. pag. 210 not. 4). — 7) *omnium* M. — 8) *populo* M. — 9) *Ut episcopo* M. — 10) *unam ex parochiis basilicam* Ms. Hard. — 11) *venientibus* M. — 12) *Quod de clero* M. — 13) *nostri* deest ap. M. — 14) *Ut clerici de familia fisci a principe non donentur* Ms. Hard. — 15) *eos* deest ap. M. — 16) *permaneant* M. — 17) *quaeque* uoverint (om. vocs *quod*) M. — 18) *et quaeque* M. — 19) *aeque* M. —

- XI. Quod poenitentes secundum modum canonum antiquorum debeant agere poenitentiam.
- XII. Quod qui voluerint poenitentiam agere prius tondeantur aut habitum mutent.
- XIII. Quod non liceat duos clericos in forum causare publicum ¹⁾).
- XIV. Quod Judaeis uxores vel concubinas Christianas habere, sive comparare mancipia Christiana, et judaizare non liceat vel publica officia peragere.
- XV. Quod manere debeat firmum, si servi fisci nostri ²⁾ ecclesias fecerint easque de ³⁾ peculio suo ditaverint.
- XVI. Quod idolatriae ⁴⁾ cultura a sacerdotibus vel a iudicibus exquirenda est atque exterminanda.
- XVII. Quod qui filios suos necaverint a sacerdotibus vel iudicibus distringantur ⁵⁾).
- XVIII. Quod semel in anno ad concilium sacerdotes et iudices atque actores patrimonii nostri ⁶⁾ debeant convenire ⁷⁾).
- XIX. Quod ecclesiarum omnium dotes ad episcopi ordinationem debeant ⁸⁾ pertinere.
- XX. Quod sacerdotes moderanter agere debeant per parochias suas ⁹⁾).
- XXI. Quod servi ecclesiae sive clericorum non debeant a iudicibus vel nostris ¹⁰⁾ actoribus in aliqua angaria fatigari.
- XXII. Quod religiosorum corpora cum hymnis et canticis tantum deferenda sint ad sepulcra.
- XXIII. Quod ballematiae ¹¹⁾ et turpes cantici prohibendi sunt a sanctorum solemnibus.

Has omnes constitutiones ecclesiasticas, quas summatim breviterque praestrinximus ¹²⁾, sicut plenius in canone continentur, manere perenni stabilitate sancimus: si quis ergo clericus aut laicus harum sanctionum obediens esse noluerit ¹³⁾, si episcopus, presbyter, diaconus aut clericus fuerit, ab omni concilio excommunicationi subjaceat; si vero laicus fuerit et honestioris loci persona est, medietatem facultatum suarum amittat fisci viribus ¹⁴⁾ profuturam; si vero inferioris loci persona est, amissione rerum suarum mulctatus in exilium ¹⁵⁾ deputetur.

Flavius Recaredus rex hanc deliberationem, quam cum sancta definivimus synodo, confirmandis subscripsi.

1) publicum deest ap. M. — 2) nostri deest ap. M. — 3) de om. a M. — 4) idolatriae M. — 5) necaverit . . . distringatur M. — 6) patrimonii fiscalis M. — 7) atque actores fisci praesentes sint. Ms. Hard. — 8) dos . . . debent M. — 9) suas deest ap. M. — 10) vel ab M. — 11) vallemantiae M., al. allemundiae, al. gallemantiae, al. ballemantiae, al. ballimantiae, al. ballimachiae. Ballemantiae Ms. Hard. — 12) perstrinximus M. — 13) obediens observator esse noluerit, superba fronte majorum statutis repugnans in m. M. — 14) juribus M. — 15) in exilio M. —

I. CANONES CONCILIORUM AFRICAE

e collectione *Isidori*

cum collectione *Dionysii* s. Codice can. eccl. Afr. comparati.

CONCILIUM CARTHAGINENSE I. quinquaginta episcoporum (a. 348).

<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>
1 — 9	
10. 13. . . .	5
11. 12. 14.	

CONCILIUM CARTHAGINENSE II. sexaginta unius episcoporum era 438.
XVI. Kalendas Julias (a. 390).

<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>
1 . . .	2	7 fin.	
2 . . .	3. 4	8 . . .	10. 11
3 . . .	6	9	
4 . . .	7	10 . . .	12. 13 init.
5 . . .		11 . . .	
6 . . .	8	12 . . .	13 fin.
7 init.		13 . . .	

CONCILIUM CARTHAGINENSE III. habitum ab episcopis numero quadraginta septem era 436. Caesario et Attico viris clarissimis consulibus V. Kal. Septembris (a. 397 s. 398).

<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>
1		18	36	35	45 fin.
2	18 fin. 14 init.	19	16 med. (pars 2.)	36	
3	18 init.	20		37	
4	16 fin.	21		38	48
5		22		39	49
6	18 med.	23		40	50
7	19	24	37	41	51
8	20	25	38	42	53
9	15 init.	26	39	43	
10	15 med.	27	40	44	54
11	15 fin.	28	23 (mane.)	45	55
12	21	29	41	46	56 init.
13	22	30	42	47	24. 46
14	35	31	43	48	47
15	16 init.	32	44	49	32
16	16 med. (p. 3.)	33	45 init.	50	56 fin.
17		34			

CONCILIUM CARTHAGINENSE IV. habitum ab episcopis numero ducentis quatuordecim era 436. Honorio Augusto IV. et Eutychiano consulibus VI. Idus Novembris (a. 398).

<i>Isidor.</i>	<i>Codex fratrum Ballerinorum</i> *)	<i>Isidor.</i>	<i>Ballerin.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Ballerin.</i>
1	Praef.	8	96	15	4
2	90	9	97	16	5
3	91	10.	98	17	7
4	92	11	99	18	6
5	93	12	100	19	8
6	94	13	101	20	3
7	95	14	1	21	9

*) Hoc ordine Statuta ecclesiae antiqua citantur in can. coll. quae dicitur *Anselmo dedicata* cum inscr.: *Ex Concilio apud Valentias habito*, de qua re fusius tractavit L. A. Richter in libro: *Beiträge zur Kenntniss der Quellen des can. Rechts.* I. Lips. 1834. pag. 40. —

<i>Isidor.</i>	<i>Ballerin.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Ballerin.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Ballerin.</i>
22	10	50	72	78	21
23	14	51	79	79	22
24	31	52	29	80	65
25	47	53	46	81	66
26	54	54	42	82	67
27	11	55	17	83	32
28	51	56	43	84	16
29	89	57	44	85	23
30	53	58	46	86	24
31	15	59	48	87	30
32	50	60	73	88	33
33	56	61	74	89	83
34	12	62	75	90	62
35	2	63	76	91	63
36	87	64	77	92	64
37	57	65	78	93	49
38	58	66	88	94	69
39	59	67	55	95	86
40	61	68	84	96	52
41	60	69	85	97	39
42	71	70	80	98	38
43	70	71	81	99	37
44	25	72	82	100	41
45	26	73	40	101	36
46	27	74	18	102	68
47	28	75	19	103	102
48	34	76	20	104	(103)
49	35	77*)		105	

CONCLIUM CARTHAGINENSE V. habitum ab episcopis numero septuaginta tribus era 438. post consulatum Flavii Stiliconis viri clarissimi die XVII. Kalendas Julias (a. 401).

<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>
1	59	7	73	13	80
2	62	8	74	14	81
3	70 et 25	9	75	15	83
4	26	10	76	16	84
5	71	11	27		
6	72	12	79		

CONCILIUM CARTHAGINENSE VI. habitum ab episcopis ducentis decem et septem era 457. ubi actum est ut Nicaenum concilium ab episcopis orientalibus peteretur, cui synodo interfuit legatio ecclesiae Romanae, Faustinus scilicet episcopus, Philippus et Asellus presbyteres, post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii XII. et Theodosii VIII. augustorum VIII. Kalendas Junias (a. 419).

<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>
1 — 10	Praef. A — K.	1 — 20	
	11 134	(Can. Nicaeni)	
	12 135. 136	21	138
	13 137		

*) Hic canon 77. titulus potius canonis 76. quam novus canon videtur. — Additur in mss. Ballerinorum can. 13: *Ut in sacerdotibus ordinandis etiam aetas requiratur*, qui autem in cod. Barberino ita legitur: *Sacerdotibus ordinandis etiam alii requiratur*; vel in Vallicellano: *Sacerdotibus etiam ordinandis ab aliis requiratur*. Quae cum in can. 22 (10) satis expressa fuerint, hinc forte hic canon omissus fuit in vulgata Carthaginensi IV.

CONCILIUM CARTHAGINENSE VII. decem et octo episcoporum gestum era qua supra, cui etiam interfuit praedicta legatio Romanae ecclesiae post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii XII. et Theodosii VIII. augustorum IV. Kal. Julias (a. 419).

Isidor. | *Dionys.*
1—5 | 128—131

CONCILIUM MILEVITANUM ducentorum quatuordecim episcoporum era 440. gloriosissimis imperatoribus Arcadio V. et Honorio augusto V. consulibus VI. Kalendas Septembris (a. 402).

<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Dionys.</i>
1	109	10	106 fin.	19	104
2	110	11	106 med.	20	106 init.
3	111	12	103	21	120
4	112	13	86	22	125. 28
5	113	14	89	23	
6	114	15	90	24	121. 122
7	115	16	96. 97	25	123. 124
8	116	17	102	26	126
9	95	18	105	27	127

CONCILIUM TELEPTENSE post consulatum gloriosissimi Honorii XI. et Constantini II. VIII. Kalendas Martias (a. 418).

II. CANONES CONCILIORUM AFRICAE
e collectione Dionysii Exiguus,
cum collectione Isidori et bibliotheca Fuchsii comparati.

<i>Dionys.</i>	<i>Isid.</i>	<i>Fuchs.</i>	<i>Conc. Africanum sub Bonifacio a. 424.</i>
Praef. A—K.	Carth. VI. 1 → 10	Carth. 419. 25 Mai praef. ibidem in fine praef.	
Can. 1 . . .	Carth. II. 1	Carth. 390. 16 Jun. can. 1	
- 2 . . .	- II. 2 init.	- - - c. 2 init.	
- 3 . . .	- II. 2 fin.	- - - c. 2 fin.	
- 4 . . .	Carth. J. 10. 13 . . .	Carth. 348. can. 10. 13	
- 5 . . .	Carth. II. 3	Carth. 390. 16 Jun. can. 3	
- 6 . . .	- II. 4	- - - c. 4	
- 7 . . .	- II. 6	- - - c. 6	
- 8 . . .	- II. 7 fin.	- - - c. 7	
- 9 . . .	- II. 8 init.	- - - c. 8 init.	
- 10 . . .	- II. 8 fin.	- - - c. 8 fin.	
- 11 . . .	- II. 10 init.	- - - c. 10	
- 12 . . .	- II. 10 fin.	- - - c. 10	
- 13 . . .	12 fin. 13 med.	- - - c. 10. 12. 13	
- 14 . . .	- III. 2 fin. 8 (abbr.)	Hippon. 393. can. 5. 8	
- 15 . . .	- III. 9. 10. 11 . . .	- - - can. 9. 10. 11	
- 16 . . .	- III. 15. 19. 16. 4 . . .	- - - c. 15. 18. 22. 1	
- 17 . . .	. . . . .	Statuta Hippon. c. 4	
- 18 . . .	Carth. III. 3. 6. 2 . . .	Hippon. 390. c. 2. 4. 5	
- 19 . . .	- III. 7	- - - c. 6. 7	
- 20 . . .	- III. 8	- - - c. 8	
- 21 . . .	- III. 12	- - - c. 12	
- 22 . . .	- III. 13	- - - c. 14	
- 23 . . .	- III. 28	- - - c. 27	
- 24 . . .	- III. 47 init.	- - - c. 36 init.	
- 25 (cf. 4. 70)	Carth. V. 3	Carth. 401. 13 Sept. c. 5	
- 26 . . .	- V. 4	- - -	
- 27 . . .	- V. 11	- - -	
- 28 (cf. 125)	Milevitan. (II.) can. 22 . . .	Carth. 418. 1 Mai. c. 17	
- 29 . . .	. . . . .	Carth. 419. 25 Mai. c. 1	
- 30 . . .	. . . . .	- - - c. 2	
- 31 . . .	. . . . .	- - - c. 3	
- 32 . . .	Carth. III. 49	- - - c. 4	
- 33 . . .	. . . . .	- - - c. 5	
Canones di- versorum conc. eccl. Africanae	. . . . .	. . . . .	Tit.
Conc. Hippon. Theodosio III. et Abun- dantio coss. VIII. Id. Oct.	. . . . .	Hippon. 393.	Praef. A.
C. Carth. Ar- cadio III. et Honorio II. coss. VI. Kal. Jul.	. . . . .	Carth. 304. 26 Jun.	Praef. B.

<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Fuchs.</i>	<i>Cons. Afric.</i>
APR Carth. Caesario et Attico coss. V. Kal. Sept. an. 34	(Carth. III. tit.) . . .	Carth. 397. 28 Aug. praef. c. 5 init.	Praef. C. Can. 1
- 35	Carth. III. 14 . . .	Hippon. 393. can. 13 . . .	- 2
- 36	- III. 18 . . .	- can. 17 . . .	- 3
- 37	- III. 24 . . .	- can. 23 . . .	- 4
- 38	- III. 25 . . .	- can. 24 . . .	- 5
- 39	- III. 26 . . .	- can. 25 . . .	- 6
- 40	- III. 27 . . .	- can. 26 . . .	- 7
- 41	- III. 29 . . .	- can. 28 . . .	- 8
- 42	- III. 30 . . .	- can. 29 . . .	- 9
- 43	- III. 31. 32 . . .	- can. 30 . . .	- 10
- 44	- III. 33 . . .	- can. 31 . . .	- 11
- 45	- III. 34. 35 . . .	- can. 32. 33 . . .	- 12
- 46	- III. 47. fin.	- can. 36 fin.	- 13
- 47	- III. 48 . . .	Hippon. 393. can. 37 fin. et Carth. 397. 28 Aug. c. 1 init.	- 14
- 48	- III. 38 . . .	Carth. 397. 28 Aug. c. 1 fin.	- 15
- 49	- III. 39 . . .	- c. 2 . . .	- 16
- 50	- III. 40 . . .	- c. 3 . . .	- 17
- 51	- III. 41 . . .	- c. 4 init.	- 18
- 52	- III. 42. 43 . . .	- c. 4 fin.	- 19
- 53	- III. 44 . . .	- c. 5 fin.	- 20
- 54	- III. 45 . . .	- c. 6 . . .	- 21
- 55	- III. 46. 50 . . .	- c. 7 . . .	- 22
- 56	- III. 46. 50 . . .	- c. 8 . . .	- 23
C. Carth. Caesario et Attico coss. VI. Kal. Jul.	. . . . .	Carth. 397. 26 Jun. . . .	Praef. D.
C. Carth. post cons. Honorii IV. et Eutychiani V. Kal. Maj.	. . . . .	Carth. 399. 27 Apr. . . .	Praef. E.
C. Carth. post cons. Fl. Stiliconis XVI. Kal. Jul. (Carth. V. tit.) . . .	(Carth. V. tit.) . . .	Carth. 401. 16 Jun. praef.	Praef. F.
Can. 57	. . . . .	- c. 1	Can. 24 . . . . .
- 58	. . . . .	- c. 2	- 25 . . . . .
- 59	Carth. V. 1.	- c. 3	- 26 . . . . .
- 60	. . . . .	- c. 4	- 27 . . . . .
- 61	. . . . .	- c. 5	- 28 . . . . .
- 62	Carth. V. 2.	- c. 6	- 29 . . . . .
- 63	. . . . .	- c. 7	- 30 . . . . .
- 64	. . . . .	- c. 8	- 31 . . . . .
- 65	. . . . .	- c. 9	- 32 . . . . .
C. Carth. Vincentio et Flavio coss. Idib. Sept.	. . . . .	Carth. 401. 13 Sept. praef.	Praef. G. c. 33
Can. 66	. . . . .	- c. 1	Can. 33 . . . . .
- 67	. . . . .	- c. 2	- 34 . . . . .
- 68	. . . . .	- c. 3	- 35 . . . . .
- 69	. . . . .	- c. 4	- 36 . . . . .
- 70	Carth. V. 3	- c. 5	- 37 . . . . .

<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Fuchs.</i>	<i>Conc. Afric.</i>
Can. 71	Carth. V. 5	Carth. 401. 13 Sept. c. 6	Can. 38
- 72 . .	- V. 6	- - - - c. 7	- 39
- 73 . .	- V. 7	(etiam Hippon. 393. c. 39)	- 40
- 74 . .	- V. 8	Carth. 401. 13 Sept. c. 8	- 41
- 75 . .	- V. 9	- - - - c. 9	- 42
- 76 . .	- V. 10	- - - - c. 10	- 43
- 77 . .		- - - - c. 11	- 44
- 78 . .		- - - - c. 12	- 45
- 79 . .	Carth. V. 12	- - - - c. 13	- 46
- 80 . .	- V. 13	- - - - c. 14	- 47
- 81 . .	- V. 14	- - - - c. 15	- 48
- 82 . .		- - - - c. 16	- 49
- 83 . .	Carth. V. 15 (14) . .	- - - - c. 17	- 50
- 84 . .	- V. 16 (15)	- - - - c. 18	- 51
- 85 . .		- - - - c. 19	- 52
C. Milevit. Ar-			
cadio et Ho-			
norio V. coss.			
VI. Kal. Sept.	Milevit. praef. . . .	Milev. I. 402. 27 Aug. praef.	Praef. a. c. 53
Can. 86 . .	- can. 13	- - - - c. 1	Can. 53
- 87 . .		- - - - c. 2	- 54
- 88 . .		- - - - c. 3	- 55
- 89 . .	Milevit. can. 14 . .	- - - - c. 4	- 56
- 90 . .	- can. 15	- - - - c. 5	- 57
Conc. Carth.			
Theodosio			
et Rumorido			
coss. VIII.			
Kal. Sept.		Carth. 403. 25 Aug. praef.	Praef. a. c. 58
Can. 91. 92.		- - - - c. 1. 2	Can. 58. 59.
C. Carth. Ho-			
norio VI. [et			
Aristenaeto			
coss.] Kal.			
Jul.		Carth. 404. 16 Jun. praef.	Praef. a. c. 60
Can. 93 . .		- - - - c. 1.]	Can. 60
C. Carth. Sti-			
licone II. et			
Anthemio			
coss. X. Kal.			
Sept.		Carth. 405. 23 Aug. praef.	Praef. a. c. 61
Can. 94 . .		- - - - c. 1	Can. 61
C. Carth. Ho-			
norio VII. et			
Theodosio II.			
coss. Idib. Jul.		Carth. 407. 13 Jun. praef.	Praef. a. c. 62
Can. 95 . .	Milevit. can. 9	- - - - c. 1	Can. 62
- 96 init.		- - - - c. 2 init.	- 63
- 96 fin.	Milevit. c. 16 init.	- - - - c. 2 fin.	- 64 init.
- 97 init.	- c. 16 fin.	- - - - c. 3 init.	- 64 fin.
- 97 fin.		- - - - c. 3 fin.	- 65
- 98		- - - - c. 4	- 66
- 99		- - - - c. 5	- 67
- 100		- - - - c. 6	- 68
- 101		- - - - c. 7	- 69
- 102	Milevit. c. 17	- - - - c. 8	- 70
- 103	- c. 12	- - - - c. 9	- 71
- 104	- c. 19	- - - - c. 10	

<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Fuchs.</i>	<i>Conc. Afric.</i>
Can. 105 . . .	Milevit. c. 18 . . .	Carth. 407. 13 Jun. 11 . . .	Can. 72
- 106 . . .	- c. 20. 11. 10	- " " " 12 . . .	- 73.
Conc. Carth. Basso et Phi- lippo coss. XVI. Kal. Jul.	. . . . .	Carth. 408. 16 Jun.	Praef. A. a. c. 74
Conc. Carth. Basso et Phi- lippo coss. III. Id. Oct.	. . . . .	Carth. 408 13 Oct.	Praef. B. a. c. 74
Can. 107: C. Carth. Ho- norio VII. et Theodo- sio III. coss. XVII. Kal. Jul.	. . . . .	Carth. 409. 15 Jun.	Can. 74
C. Carth. post cons. Hono- rii VIII. et Theod. IV. XVIII. Kal. Jul.	. . . . .	Carth. 410. 14 Jun.	Can. 75 init.
Can. 108. C. Carth. Ho- norio XII. et Theod. VIII. coss. Kal. Maj.	Milevit. praef.	Carth. 418. 1 Mai praef.	Can. 75 fin.
Can. 109 . . .	Milevit. can. 1 . . .	- - - c. 1 . . .	- 76
- 110 . . .	- can. 2 . . .	- - - c. 2 . . .	- 77
- 111 . . .	- can. 3 . . .	- - - c. 3 . . .	- 78
- 112 . . .	- can. 4 . . .	- - - c. 4 . . .	- 79
- 113 . . .	- can. 5 . . .	- - - c. 5 . . .	- 80
- 114 . . .	- can. 6 . . .	- - - c. 6 . . .	- 81
- 115 . . .	- can. 7 . . .	- - - c. 7 . . .	- 82
- 116 . . .	- can. 8 . . .	- - - c. 8 . . .	- 83
- 117 . . .	. . . . .	- - - c. 9 . . .	- 84
- 118 . . .	. . . . .	- - - c. 10 . . .	- 85
- 119 . . .	. . . . .	- - - c. 11 . . .	- 86
- 120 . . .	Milevit. can. 21 . . .	- - - c. 12 . . .	- 87
- 121 . . .	- can. 24 init.	- - - c. 13 . . .	- 88
- 122 . . .	- can. 24 fin.	- - - c. 14 . . .	- 89
- 123 . . .	- can. 25 init.	- - - c. 15 . . .	- 90
- 124 . . .	- can. 25 fin.	- - - c. 16 . . .	- 91
- 125 . . .	- can. 22 . . .	- - - c. 17 . . .	- 92
- 126 . . .	- can. 26 . . .	- - - c. 18 . . .	- 93
- 127 . . .	- can. 27 . . .	- - - c. 19 . . .	- 94
C. Carth. post cons. Hono- rii XII. et Theod. VIII. III. Kal. Jun.	Carth. VII. praef.	Carth. 419. 30 Mai praef.	Praef. a. c. 95
Can. 128 . . .	- - c. 1	- - - can. 1	Can. 95
- 129 . . .	- - c. 2	- - - can. 2	- 96
- 130 . . .	- - c. 3	- - - can. 3	- 97
- 131 . . .	- - c. 4	- - - can. 4	- 98
- 132 . . .	- - c. 5 init. (5)	- - - can. 5	- 99
- 133 . . .	- - c. 5 fin. (6)	- - - can. 6	- 100

<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Fuchs.</i>	<i>Conc. Afric.</i>
C. 134 Ep. ad Bonifacium	Carth. VI. c. 11 . .	Synodalschreiben an Bonif.	Can. 101
C. 135 Rescr. Cyrilli . .	Carth. VI. c. 12 init.	Schreiben Cyrill's	Can. 102
C. 136 Ep. Attici . .	Carth. VI. c. 12 fin.	Schreiben des Attikus . .	Can. 103
C. 137 Exemplar conc. Nicaeni . .	Carth. VI. c. 13 et 1—20	. . . . .	Can. 104
C. 138 Ep. ad Coelestinum	Carth. VI. c. 21	Schreiben v. J. 424 od. 425	Can. 105

III. CONCILIA AFRICANA

ex ordine temporis recensita a *Fuchsio*.

<i>Fuchs.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Hallerini.</i>	<i>Mansi.</i>
I. Carth. 348. c. 1-14	(v. p. 395)	Carth. I.		
II. Carth. 390. 16 Jan. can. 1-13	(ibid.)	Carth. II.		
III. Carth. 394. 26 Jun. Synodi Donatistarum: Carth. 393. Cabarsus. 393. Bagai. 394.	Praef. a. c. 34	. . . . .	Sub Aurelio I.	
IV. Carth. 397. 26 Jun.	Praef. a. c. 57	. . . . .	Sub Aur. II.	
V. Carth. 397. 28 Aug. Ep. Aurelii, Mizonii etc. Statuta Hippon. c. 1-5 Breviarium Hipponens. (a. 393) can. 1-37 Can. Carth. 1-8 (Statuta ecl. ant.	Praef. a. c. 34	Carth. III. . . .	Sub Aur. III.	
VI. Carth. 399. 27 Apr.	Can. 14 - 24.	Carth. III. 1-37.		
VII. Carth. 401. 16 Jun. can. 1-9	34 - 47	47. 48		
VIII. Carth. 401. 13 Sept. can. 1-20	Can. 47-56	Carth. III. c. 38-46 Carth. IV.)	Sub Aur. IV. . . .	African. I.
IX. Milev. I. 402. 27 Aug. can. 1-5	Praef. a. c. 57	. . . . .	Sub Aur. V. . . .	Afric. II.
X. Carth. 403. 25 Aug.	Can. 57-65	Carth. V.	Sub Aur. VI. . . .	Afric. III.
XI. Carth. 404. 16 Jun.	Can. 66-85			
XII. Carth. 405. 23 Aug.	Can. 86-90	Milevit. c. 13-15	Sub Aur. VII.	
XIII. Carth. 407. 13 Jun. can. 1-12	Can. 91-92	. . . . .	Sub Aur. VIII. . .	Afric. sub Innoc. I.
XIV. Carth. 408. 16 Jun.	Can. 93 . .	. . . . .	Sub Aur. IX. . . .	Afric. sub Innoc. II.
XV. Carth. 408. 13 Oct.	Can. 94 . . .	. . . . .	Sub Aur. X.	Afric. sub Innoc. III.
XVI. Carth. 409. 15 Jun.	Can. 95-106	Milevit. c. 9-12. 16-20	Sub Aur. XI. . . .	Afric. sub Innoc. IV.
XVII. Carth. 410. 14 Jun.	Praef. a. c. 107	. . . . .	Sub Aur. XII. . . .	Afric. sub Innoc. V.
XVIII. Gesta collationis Carth. 411. Synodi contra Pelagium Carth. 412. (Hierosol. et Diospol. 415.) Carth. 416. Milevit. 416. Carth. 417.	ibid.	. . . . .	Sub Aur. XIII. (XII.) ^{Hard.}	Afric. sub Innoc. VI.
XIX. Carth. 418. 1 Mai. c. 1-19	Can. 107 . .	. . . . .	Sub Aur. XIV. (XIII.)	Afric. sub Inn. VII.
XX. Carth. 419. 25 Mai. can. 1-5 Carth. 419. 30 Mai. c. 1-6 et 5 epp.	Praef. a. c. 108	. . . . .	Sub Aur. XV. (XIV.)	
	. . . . .	. . . . .	(Sub Aur. XV.)	
	Can. 108-127	Milevit. can. 1-8. 21-27	Sub Aur. XVI.	
	Praef. A.-K. et can. 29-33	Carth. VI. c. 1-10	Sub Aur. XVII.	
	Can. 128-133 Can. 134-138	Carth. VII. . . . Carth. VI. c. 11-13. 1-21		

<i>Fuchs.</i>	<i>Dionys.</i>	<i>Isidor.</i>	<i>Ballerh.</i>
XXI. Carth. 421. 13 Jun. can. 1-10	Can. 29-32. 128-132	. . . . .	Sub Aur. XV
XXII. Telept. 418. c.1-10	. . . . .	Telept.	Sub Aur. XII
XXIII. Carth. 420 (-423) can. 1-2	. . . . .	. . . . .	Sub Aur. XX
XXIV. Carth. 426. Ep. ad episc. Gall.	. . . . .	. . . . .	Sub Aur. XX

IV. ENUMERATIO

DECRETORUM IN CONCILIIS TOLETANIS EDITORUM,

quae in

Collectionem canonum ecclesiae Hispanae quam vocant
Isidorianam recepta supra non exhibuimus.

- I. In fine concilii primi post can. XX. et subscriptiones adji-
ciuntur *Regulae fidei catholicae contra omnes haereses et quam maxime contra Priscillianos, quas episcopi Tarraco-
nenses, Carthaginenses, Lusitani et Baetici fecerunt et cum praecepto papae urbis¹⁾ Leonis²⁾ ad Balconium³⁾
episcopum Gallaeciae transmiserunt. Ipsi etiam et supra
scripta viginti canonum capitula statuerunt in concilio
Toletano, in quibus symbolum fidei tam Nicaenum quam
Constantinopolitanum comprehenditur nec non XVIII. ana-
thematismi contra Priscilliani sectam proclamantur.*
- II. In fine concilii secundi post can. V. et subscriptiones
adji-
ciuntur duae epistolae Montani episcopi Toletani, quae
desunt in codicibus A. Æ. E. 3. Altera: *Dominis dilectis-
simis fratribus filiisque territorii Palentini Montanus epi-
scopus in domino aeternam salutem*, in qua graviter repre-
hendit, quod quidam presbyteri territorii Palentini sacrum
chrisma conficerent, cum id solis episcopis competat; prae-
terea quod ad consecrationem basilicarum episcopi extranei
admitterentur; denique quod aliqui Priscillianistarum sectam
in honore haberent; monet praeterea ut libros a Teoribio epi-
scopo Asturicensi contra illam scriptos legant. — Altera:
*Domino eximio praecipuoque Christicolae, domino et filio
Thuribio Montanus episcopus*, in qua hunc monachum
(religiosus dicitur ab Ildephonso de viris illustr.) laudans
quod culturam destruxerit idolorum, commisit ei sacerdo-
talis auctoritatem vigoris.
- III. In fine concilii tertii post *Edictum regis in confirmationem
concilii* (v. p. 393) et subscriptiones adji-
citur *Homilia Sancti
Leandri in laudem ecclesiae ob conversionem gentis post
concilium et confirmationem canonum edita*, quae deest in
codicibus A. et E. 3.
- IV. In fine concilii decimi post can. VII. et subscriptiones
adji-
citur *Decretum pro Potamio episcopo in eodem concilio*,
quod deest in codicibus BR. E. 4. T. 1. 2. U. G., ast in
Æ. ad calcem concilii Toletani XIII. inscribitur. Potamius

¹⁾ Romae add. BR. T. 2. — ²⁾ Leonis om. ab E. 4. — ³⁾ Bala-
conium BR. —

ecclesiae Bracarenensis episcopus, qui se foeminei stupri reum confessus ideoque a sede sua depositus erat, a concilio miserationis jura servante condemnatur, ut perpetuae poenitentiae inserviat officiis et aerumnis, Fructuoso autem, Dumensi episcopo, ecclesiae Bracarenensis gubernacula traduntur. — Insuper adjicitur *Aliud decretum ex isdem codicibus* de testamentis sancti Martini episcopi Bracarensis, et Ricchimiri Dumensis ecclesiae episcopi qui res ecclesiae suae pauperibus erogare decreverat et quosdam ex ejusdem ecclesiae familiis libertos ediderat.

- V. In fine concilii duodecimi post subscriptiones et confirmationem decretorum, adjicitur *Decretum piissimi atque gloriosissimi principis nostri Gundemari regis*, quod delictum in codicibus BR. E. 4. T. 1. P. U. G., ubi eam vero causam hic inscriptum videtur, quia ejus materia atque doctrina ad sextum praecedentis concilii numerum aut canonem pertinere videtur, scilicet *De concessa Toletano pontifici generalis synodi potestate, ut episcopi alterius provinciae cum conniventia principum in urbe regia ordinentur*; primatus honor eidem Toletanae sedis episcopo per omnes Carthaginensis provinciae ecclesias tribuitur. Eadem ratione post hujus decreti subscriptiones adjicitur in codicibus A. Æ. E. 3.: *Constitutio Carthaginensium sacerdotum in Toletana urbe apud sanctissimum ejus ecclesiae antistitem.* (in fine:) *Facta sub die decimo Kalendarum Novembrium anno regni primo piissimi atque gloriosissimi Gundemari regis era DCXLVIII. [al. DCCXLXIX].* In collectione Mansi redditum est illud decretum et haec constitutio ad ann. Ch. 610 sub titulo *Synodus Toletana*, admonente Harduino „hanc synodum esse spuriam suspicatur J. Bapt. Perezus“ Promulgatur in eadem non nisi professio: *hujus sacrosanctae Toletanae ecclesiae sedem metropolitanam nominis habere auctoritatem eamque nostris* (Carthaginensibus) *ecclesiis et honoris antea potestate et meritis.* Praeterea adjiciuntur tres suggestiones: *Suggestio servi vestri, Seauldi. Alia proprii vernuli vestri Sunilani suggestio. Alia suggestio Hermagildi Joanni et servis ejus [servorum Joannis, Videndi, Hermagildi vel omnium servorum vestrorum in textu, Hermagildi Joannis et servi ejus in margine Mansi], qui sunt libelli supplicae et postulationes populi vel ecclesiae vacantis ad concilium vel metropolitanum, ut in episcopatu ecclesiae Mentisanae vacante Emilianus (vel Emilianus) pastor praeficeretur.* Cum vero constitutioni illi *Jacobus Mentisanae ecclesiae episcopus*, idem qui et concilio Toletano IV. V. et VI. interfuit, subscripserit, hae suggestiones oportet ad alterum concilium pertineant, forsitan ad concilium X. vel XI., in quorum subscriptionibus nullus *Mentisanae ecclesiae episcopus* reperitur, quod tamen in reliquis omnibus.

VI. In fine concilii decimi tertii post subscriptiones et ante legem in confirmationem concilii alia adjicitur lex regis cui titulus est: *In nomine domini Flavius Ervigius rex omnibus privatis sive fiscalibus populis.* (in fine:) *Datum sub die Kalendas Novembris anno feliciter quarto regni nostri Toletio* *). Porogatur decretum regium: *ut quidquid in praeteritis annis de ratione tributi usque ad primam nostrae clementiae annum thesauris publicis redhibere videmini, totum ex integro noveritis vobis esse concessum.*

---

*). Concilium congregatum erat sub die pridie Nonas Novembris. —

V. INDEX CHRONOLOGICUS

conciliorum quorum canones extant integri.

Saec. IV.

- Anno.
305 Eliberitanum.
314 Arelatense I.
 - Ancyranum.
 - Neocaesariense.
325 Nicaenum.
341 Antiochenum.
347 Sardicense.
348 Carthaginense I.
352 Laodicense.
362 Gangrense.
374 Valentinum (Valence, Gall.)
381 Caesaraugustanum I. (Sara-
 gossa).
 - Constantinopolitanum.
 (386 Romanum. Ep. Siricii. v.
 Conc. Teleptense.)
390 Carthaginense II.
393 Hipponense.
397 Carthaginense III.
398 Carthaginense IV.
 (384-98 Romanum. Ep. Siricii
 s. Innocentii I.)

Saec. V.

- 400** Toletanum I.
401 Carthaginense V.
 - Taurinense (Turin).
402 Milevitanum (416).
 (403 Romanum. Ep. Innocen-
 tii I.)
418 Teleptense (cf. ad a. 386).
419 Carthaginense VI.
 - Carthaginense VII.
431 Ephesinum.
439 Regiense (Riez).
441 Arausicanum I. (Orange).
442 Vasense I. (Vaison).
443 Arelatense II.
451 Chalcedonense.
 - Patricii (Hibernic.).
453 Andegavense (Angers).
460 Turonense (Tours).

Anno.

- 465** Romanum (sub Hilario).
465 Veneticum (Vennes s. Var-
 nes).
 (387 Romanum. Ep. Felicis III.)
499 Rom. I. (sub Symmacho).

Saec. VI.

- 501** Romanum III.
502 Romanum IV. s. Palmare.
506 Agathense (Agde).
511 Aurelianense I. (Orleans).
516 Tarraconense (Tarragona).
517 Gerundense (Gironne).
 - Epaunense (Epaon).
 - Lugdunense I.
524 Arelatense IV.
 - Ilerdense (Lerida) (549).
 - Valletanum (Valenzia) (546).
527 Carpentoractense (Car-
 pentras).
529 Arausicanum II.
 - Vasense II.
531 Toletanum II.
533 Aurelianense II.
535 Arvernense sive Claro-
 montanum (Clermont).
538 Aurelianense III.
540 Barcinonense I. (Barcel-
 lona).
541 Aurelianense IV.
549 Aurelianense V.
552 Arvernense II.
554 Arelatense V.
557 Parisiense III.
563 Bracarense I. (Braga).
566 Lugdunense II.
567 Turonense II.
572 Bracarense II.
578 Autissiodorensis (Auxerre)
 (585).
581 Matisconense I. (Macon).
583 Lugdunense III.
585 Matisconense II.

Anno.

- 589 Toletanum III.
 - Narbonense.
 590 Hispalense I. (Sevilla).
 592 Caesaraugustanum II.
 (595 Romanum. Ep. Gregorii I.)
 597 Toletanum.
 598 Oscense (Huesca).
 599 Barcinonense II.

Saec. VII.

- 614 Egarense (Egara).
 615 Parisiense V.
 618 Hispalense II.
 630 Remense (Rheims) (625).
 633 Toletanum IV.
 636 Toletanum V.
 638 Toletanum VI.
 646 Toletanum VII.
 650 Cabilonense (Chalons).

Anno.

- 653 Toletanum VIII.
 655 Toletanum IX.
 656 Toletanum X.
 [658 s. 895 Namnetense (Nantes).]
 666 Emeritense (Merida).
 670 Augustodunense (Autun).
 673 Herudfordense (Herford),
 675 Toletanum XI.
 - Bracarense III.
 681 Toletanum XII.
 683 Toletanum XIII.
 684 Toletanum XIV.
 688 Toletanum XV.
 691 Caesaraugustanum III.
 692 Constantinopolitanum.
 693 Toletanum XVI.
 694 Toletanum XVII.
 697 Berghamstedense (Berghamsted).

VI. I N D E X.

LXXXV. Canones Apostolorum	Pag. 1
--------------------------------------	-----------

A. *Concilia oecumenica.*

XX. Canones Concilii Nicaeni . . . a. 325 (oecum. I.) . . .	14
VII. Can. Conc. Constantinopolitani a. 381 (oecum. II.) . .	20
VI. - - Ephesini . . . . . a. 431 (oecum. III) . .	24
XXX. - - Chalcedonensis . . a. 451 (oecum. IV.) . .	25
CII. - - Trullani . . . . . a. 692 (oec. V.-VI.) . .	34

B. *Concilia provincialia.*I. *Concilia Orientalia.*

XXV. Can. Conc. Ancyrani . . . . . a. 314	66
XV. - - Neocaesariensis . a. 314	71
LX. - - Laodiceni . . . . . a. 320 (-372)	73
XXV. - - Antiocheni . . . . . a. 341	80
XXI. - - Sardicensis . . . . . a. 344 (347)	88
XXI. - - Gangrensis . . . . . a. 362 (-370)	106

II. *Concilia Africana.*

XIV. Can. Conc. Carthaginensis I. . a. 348	111
XIII. - - - - - II. a. 390	117
L. - - - - - III. a. 397	122
XXXIX. Can. Breviarii Hipponensis a. 393	134
CV. Can. Conc. Carthaginensis IV. a. 398 sive Statuta ecclesiae antiqua	140
IX. Can. Conc. Teleptensis . . . a. 418	152
CXXXVIII. Can. Conc. Carthagin. a. 419 sive Codex canonum ecclesiae Africanae	155

III. *Concilia Hispana.*

XX. Can. Conc. Toletani I. . . . . a. 398	203
V. - - - - - II. . . . . a. 531	207
XXIII. - - - - - III. . . . . a. 589	210 et 393
II. - - - - - . . . . . a. 597	219
LXXV. - - - - - IV. . . . . a. 633	220
IX. - - - - - V. . . . . a. 636	245
XIX. - - - - - VI. . . . . a. 638	249
VI. - - - - - VII. . . . . a. 646	259
XII. - - - - - VIII. . . . . a. 653	265
XVII. - - - - - IX. . . . . a. 655	291
VII. - - - - - X. . . . . a. 656	297
XVI. - - - - - XI. . . . . a. 675	305

	Pag.
XIII. Can. Conc. Toletani XII. . a. 681	317
XIII. - - - XIII. . a. 683	333
XII. - - - XIV. . a. 684	349
II. - - - XV. . a. 688	353
XIII. - - - XVI. . a. 693	361
VIII. - - - XVII. a. 694	381
I. Concilia Africana e collectione Isidori	395
II. Concilia Africana e collectione Dionysii	398
III. Concilia Africana ex ordine temporis	403
IV. Enumeratio decretorum in conciliis Toletanis editorum	405
V. Index conciliorum chronologicus	408

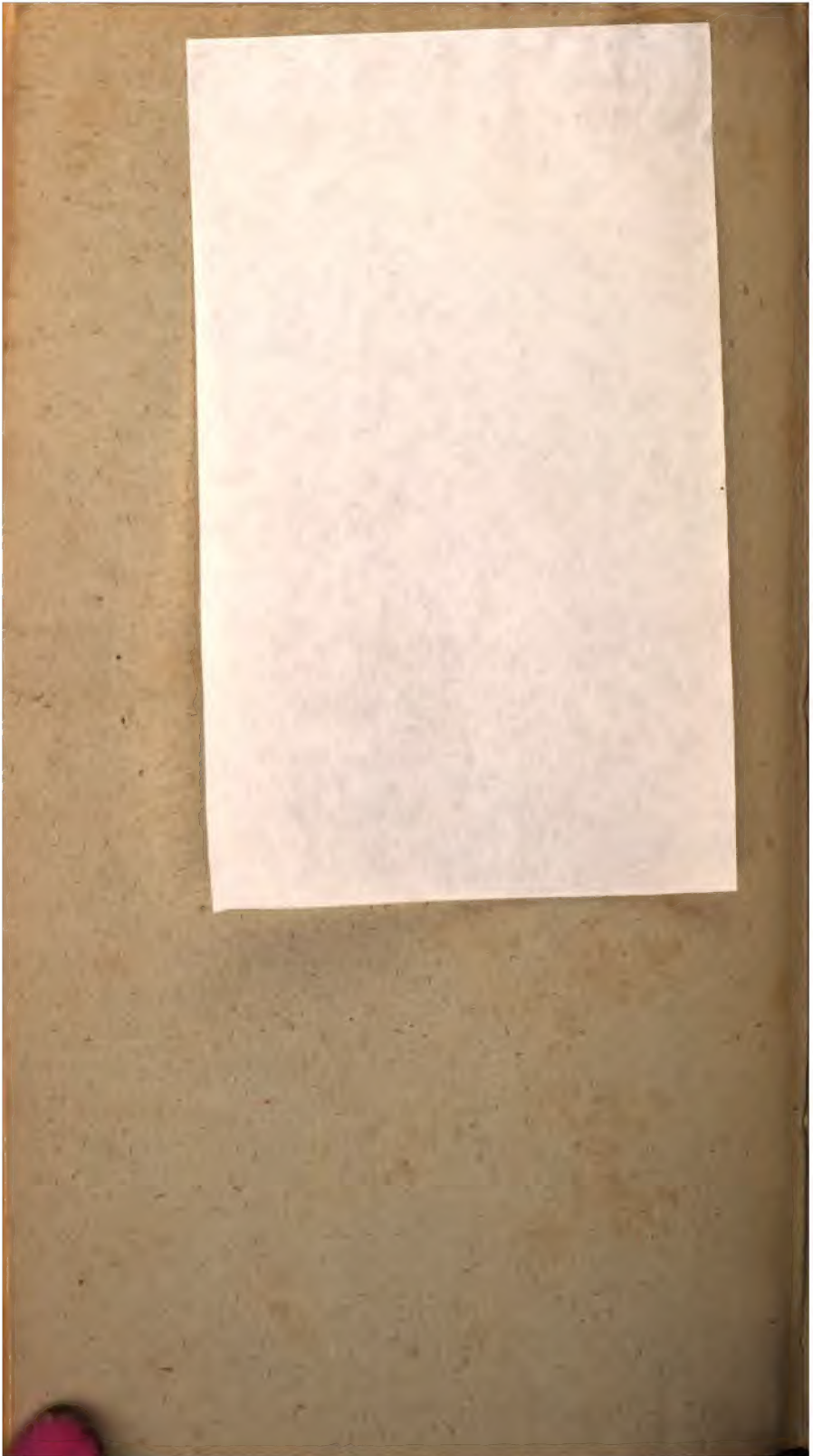
C O R R I G E N D A .

- Pag. 111 lin. 22 inf. lege *L. episc.* pro: XLV. *episc.*
- 133 lin. 25 supr. dele comma post vocem *quod.*
- 153 lin. 26 supr. l. *more* pro: *mori.*
- 172 lin. 11 supr. deest comma post vocem *manifestat.*
- 193 lin. 5 supr. l. *quo* pro: *pro.*
- 196 lin. 9 infr. l. *Africae* pro: *Africanæ.*
- 203 lin. 13 supr. l. *considentibus* pro: *consedentibus.*
- 211 lin. 5 infr. l. *recensetur* pro: *recensatur.*
- 306 lin. 13 supr. l. *corrigeret* pro: *corriperet.*
- 307 lin. 14 supr. l. *et* pro: *at.*
-

K000.C355 1839

Canones apostolorum et conciliorum

Andover-Harvard

001734526

3 2044 077 953 198

